

TESTAMENT NEWYDD

EIN

H A R G L W Y D D

A'N

I A C H A W D W R
I E S U G R I S T.

YR YSGRYTHURAU CYFEIRIOL AR YMYL Y DAIL,

GAN Y PARCHEDIG JOHN CANNE;

A'R SYLWIADAU AR ODREU'R DAIL,

GAN Y PARCHEDIG WILLIAM ROMAINE.

IOAN V. 39.

*Chwiliwch yr Ysgrythurau; canys ynddynt hwy yr ydych chi yn meddwl cael bywyd
tragywyddol: a hwynt-hwy yw y rhai sydd yn tystiolaethu am danaf fi.*

RHUF. I. 16.

*Idi os arnaf gywilydd o Efengyl CRIST: o blegid gallu Duw yw hi er iachawdwriaeth,
i bob un a'r sydd yn credu.*

CAERFYRDDIN,

ARGRAPHWYD, AC AR WERTH YNO, GAN IOAN DANIEL.

M.DCC.XCVI.

YR EFENGYL YN OL SANT MATHEW.

P E N. I.

1 *Achau Crist.* 18 *Ei genhedlu o'r Yfpryd Glân, a'i eni o Fair forwyn.*

LYFR^a cenhedliad Iesu Crist,
^b fab Dafydd, fab Abraham.

2 Abraham a genhedlodd Isaac; ac Isaac a genhedlodd Jacob; a Jacob a genhedlodd Judas a'i frodyr;

3 A Judas a genhedlodd Phares a Zara o^c Thamar; a Phares a genhedlodd Esrom; ac Esrom a genhedlodd Aram;

4 Ac Aram a genhedlodd Aminidab; ac Aminidab a genhedlodd Naafon; a Naafon a genhedlodd Salmon;

5 A Salmon a genhedlodd Booz o Racab; a Booz a genhedlodd Obed o Ruth; ac Obed a genhedlodd Jesse;

6 A Jesse a genhedlodd Dafydd d frenin; a Dafydd frenin a genhedlodd Salomon o'r hon *a fuafai wraig* Urias;

7 A^e Salomon a genhedlodd Roboam; a Roboam a genhedlodd Abia; ac Abia a genhedlodd Afa;

8 Ac Afa a genhedlodd Josaphat; a Josaphat a genhedlodd Joram; a Joram a genhedlodd^f Ozias;

9 Ac Ozias a genhedlodd Joatham; a Joatham a genhedlodd Acaz; ac Acaz a genhedlodd Ezecias;

10 Ac Ezecias a genhedlodd Manasses; a Manasses a genhedlodd Amon; ac Amon a genhedlodd Josias;

11 A Josias a genhedlodd Jeconias a'i frodyr, ynghylch amser y symmudiad i § Babilon:

12 A gwedi'r symmudiad i Babilon, Jeconias a genhedlodd Salathiel; a Salathiel a genhedlodd § Zorobabel;

13 A Zorobabel a genhedlodd Abiud; ac Abiud a genhedlodd Eliacim; ac Eliacim a genhedlodd Azor;

14 Ac Azor a genhedlodd Sadoc; a Sadoc a genhedlodd Acim; ac Acim a genhedlodd Elihud;

15 Ac Elihud a genhedlodd Eleazar; ac Eleazar a genhedlodd Matthan; a Matthan a genhedlodd Jacob;

16 A Jacob a genhedlodd Joseph, gwr Mair, o'r hon y ganed Iesu, yr hwn a elwir Crist.

17 Felly yr holl genhedlaethau o Abraham hyd Dafydd, *fydd* bedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o Dafydd hyd y symmudiad i Babilon, pedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o'r symmudiad i Babilon hyd Crist, pedair cenhedlaeth ar ddeg.

MATHEW.] Newydd da yw'r Efengyl am enedigaeth Iesu Crist, mab Dafydd, a mab Duw, yr hwn a ddaeth byd i wared ei bobl oddiwrth eu pechodau, trwy gyfiawnder ei fywyd, a thrwy ddioddefaint ei farwolaeth.

18 ¶ A^h genedigaeth yr Iesu^b Luc 1. Crist oedd fel hyn: Wediⁱ dywe-²⁷ ddio Mair ei fant ef â Joseph, cyn euⁱ Ecf. 12. dyfod hwy ynghyd, hi a gafwyd yn feichiog o'r^{*} Yfpryd Glân.¹⁶

19 A Joseph ei^l gwr hi, gan ei fod yn^m gyfiawn, ac heb chwynych ei gwneuthur hi yn siampl, a etyll-^m Num. 5. yfiodd ei rhoi hi ymaith yn ddirgel.³⁰

20 Ac efe yn meddwl y pethau hyn, wele, angel yr Arglwydd a ymddangosodd iddo mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Joseph mab Dafydd, nac ofna gymmeryd Mair dy wraig: o blegid yr hyn a genhedlwyd ynddi fydd o'r Yfpryd Glân.^{Deut. 24. 25.}

21 A hi a esgor ar fab, a thi a elwi ei enw ef IESU: o blegid efe aⁿ wared ei bobl oddiwrth eu^o pe-ⁿ Ioan 10. chodau.^{15, 26.}

22 (A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedpwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd,

23 Wele, morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar fab, a p hwy a alwant^p Efa. 7. 14 ei enw ef Emmanuel; yr hyn o'i gyfieithu yw, § Duw gyd â ni.)^q 1 Tim. 3. 16.

24 A Joseph pan ddeffroes o gwsg, a wnaeth megis y gorchymynasai angel yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig.

25 Ac^r nid adnabu efe hi,^s hyd^r Gen. 4. 1. oni esgorodd hi ar ei mab^t cyntaf.^s 2 Sam. 6. 23.

anedig: a^u galwodd ei enw ef IESU.^t Num. 3. 12. P E N. II.

1 *Y doethion yn cael eu cyfarwyddo at Crist.* 11 *Y maent yn ei addoli ef, ac yn cystwyno eu hanrhegion.*

AC wedi geni'r Iesu yn Bethlehem Judea, yn nyddiau Herod frenin, wele, a doethion a ddaethant^a Mat. 12. 24. o'r dwyrain i Jerusalem,

2 Gan ddywedyd, ^b Pa le y mae'r^b Sal. 116. 46. hwn a anwyd yn Frenin yr Iuddewon? canys gwelsom^c ei feren ef yn^c Num. 17. y dwyrain, a daethom i'w addoli ef.

3 Ond pan glybu Herod frenin, efe a^d gyffrowyd, a^e holl Jerusalem^d Diar. 1. 1. gyd ag ef.ⁱ

4 A chwedi dwyn ynghyd yr holl^f arch-offeiriaid ac ysgrifenyddion y^f 1 Cron. 24. 4. bobl, efe a § ymosynodd â hwynt pa^g Mal. 2. 1. le y genid Crist.

5^h A hwy a ddywedasant wrtho,^h Mat. 13. 3. Yn Bethlehem Judea; canys felly'rⁱ Mic. 5. 2. y ysgrifenydd trwy'r prophwyd;

6 A thitheu, Bethlehem, tir Juda, nid lleiaf wyt ymhlith tywyfegion Juda: canys o honot ti y daw^k Ty-^k Col. 1. 11. wyfeg yr hwn a fugeilia fy mhobl Israel.

7 Yna Herod wedi galw'r doeth-

nion dy fod yn ymrydio, ond i'th Dad yr hwn fydd yn y dirgel: a'th Dad yr hwn fydd yn gweled yn y dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

19 ¶ Na thryforwch i chwi dryforau ar y ddaear, lle y mae f gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trwodd ac yn lladratta:

20 Eithr tryforwch^k i chwi^l dryforau yn y nef, lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni's cloddia lladron trwodd ac ni's lladrattant.

21 Canys lle y mae eich tryfor, yno y bydd^m eich calon hefyd.

22ⁿ Canwyll y corph yw'r llygad: am hynny os bydd dy lygad^o yn sylm, dy holl gorph fydd yn oleu.

23 Eithr os bydd dy lygad yn p ddrwg, dy holl gorph fydd yn dywyll: am hynny os bydd y goleuni fydd ynot yn dywyllwch, pa faint fydd y tywyllwch!

24 ¶ Ni ddichon neb^r wasanaethu dau arglwydd: canys naill ai efe a gafu y naill, ac a garu y llall; ai efe a ymlên wrth y naill, ac a esgeuluar llall: s ni ellwch wasanaethu Duw a mammon.

25 Am hynny meddaf i chwi, t Na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwytaoch, neu pa beth a yfoch; nac am eich corph, pa beth a wisgoch: onid yw'r bywyd yn fwy na'r dillad?

26^x Edrychwch ar adar y nefoedd: o blegid nid ydynt yn hau, nac yn mēdi, nac yn cywain i ysguboriau; ac y mae eich Tad nefol yn portli hwynt: onid ydych chi yn rhagori llawer arnynt hwy?

27 A phwy o honoch gan ofalu a ddichon ychwanegu un cufydd at ei z faintioli?

28 A pha ham yr ydych chi yn ofalu am ddillad? ystyriwch lili'r maes, pa fodd y maent yn tyfu: nid ydynt nac yn llafurio, nac yn nyddu:

29 Eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, na wisgwyd^a Salomon yn ei holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

30 Am hynny, os^b dillada Duw felly lysieuyn y maes, yr hwn fydd heddyw, ac y foru a fwrir i'r fwrn; oni ddillada efe chwi yn hytrach o lawer, O chwi o ychydig ffydd?

31 Am hynny na ofelwch, gan ddwyddyd, Beth a fwyttawn? neu beth a yfwn? neu â pha beth yr ymddilladwn?

32 (Canys yr holl bethau hyn y mae'r cenhedloedd yn eu ceisio) o blegid gwyr eich Tad nefol fod arnoch chi yn holl bethau hyn.

33 Eithr yn gyntaf^c ceisiwch deyrnas Dduw, d a'i gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a e roddir i chwi yn ychwaneg.

34^f Na ofelwch gan hynny dros drannoeth: canys trannoeth a ofala am ei bethau ei hun: digon i'r diwrnod ei s ddrwg ei hun.

P E N. VII.

Crist yn gorphen ei bregeth ar y mynydd, ac yn gwahardd barn ehud.

NA fernwch, fel na'ch^a barner.

2 Canys â pha farn y barnoch, y'ch bernir: ac â pha fesar y mesuroch, yr^b adfesurir i chwithau.

3 A pha ham yr wyt yn edrych ar y^c brycheuyn fydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn^d ystyried ye trawst fydd yn dy lygad dy hun?

4 Neu pa fodd y dywedi wrth dy frawd, Gad i mi fwrw allan y brycheuyn o'th lygad; ac wele drawst yn dy lygad dy hun?

5 O! f ragrithiwr, bwrw allan yn gyntaf y trawst o'th lygad dy hun; ac s yna y gweli yn eglur fwrw y brycheuyn allan o lygad dy frawd.

6 Na roddwch y peth fydd^h sanctaidd i'r cwn, ac na thesllwch eich gemmau o flaen y moch; rhag iddynt euⁱ fathru dan eu traed, a throia'ch rhwygo chwi.

7 ¶ Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; k curwch, ac fe agorir i chwi.

8 Canys pob un fydd yn gofyn, fydd yn derbyn; a'r neb fydd yn ceisio, fydd yn^l cael; ac i'r hwn^l fydd yn curo, yr agorir.

9 Neu a oes un dyn o honoch, yr hwn os gofyn ei^m fab iddo fara, a rydd iddo garreg?

10 Ac os gofyn efe bysgodyn, a ddyry efe sarph iddo?

11 Os chwy-chwi gan hynny, a chwi ynⁿ ddrwg, a fedrwch roddi rhoddion da^o i'ch plant, pa faint mwy y p rhydd eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd bethau da i'r rhai a ofynant iddo?

12 Am hynny pa^q bethau bynnag oll a ewyllyfioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy: canys hyn yw'r^r gyfraith a'r prophwydi.

13 ¶^s Ewch i mewn trwy'r porth cyfyng: canys t ehang yw'r porth, a llydan yw'r ffordd fydd yn arwain i ddistryw; a^u llawer yw y rhai fydd yn myned i mewn trwyddi:

14 O blegid^x cyfyng yw'r porth, a chul yw'r ffordd fydd yn arwain i'r bywyd; ac y ychydig yw y rhai fydd yn ei chael hi.

15 ¶ Ymogelwch rhag^z gau bro-

^c Ioan 6.
^{26.}
^d Phil. 3. 9
^e Rhuf. 8.
^{32.}

^f Luc 12.
^{20.}

^g Job 14. 1
^h Gen. 3. 17

^a Luc 6. 37

^b Barn. 1. 7

^c Luc 6. 41

^d Galar. 3.

^e Sal. 50.

^f Luc 15. 2

^g Sal. 61.

^h Diar. 9. 8

ⁱ Heb. 10. 29.

^k Gen. 32. 24.

^l Sal. 32. 6.

^m Luc 11. 11, 12.

ⁿ Mat. 19. 17.

^o Efa. 49. 15.

^p Luc 11. 13.

^q 2 Bren. 6. 28.

^r Rhuf. 13. 9.

^s Luc 13. 4

^t Dat. 21. 27

^u Diar. 9. 17.

^v Job 21. 7.

^w Dat. 13. 3.

^x Mat. 16. 24.

^y Luc 12. 52.

^z 2 Pedr 2. 12.

phwydi, y rhai a ddeuant attoch yng
22Cor. 11. wisgoedd^a defaid, ond oddi mewn
15. bleiddiaid rheibus ydynt hwy.

Ioan 10. 16 Wrth eu^b ffrwythau yr^c ad-
4. nabyddwch hwynt. A gafgl rhai
Ioan 4.1 rawnwin oddi ar ddrain, neu fligys
14. oddi ar ysgall?

17 Felly pob pren da fydd yn
Tit. 1.15 dwyn ffrwythau da; ond y^d pren
 drwg fydd yn dwyn ffrwythau drwg.

Ioan 3. 18 ^e Ni ddichon pren da ddwyn
 ffrwythau drwg, na phren drwg
 ddwyn ffrwythau da.

19 Pob pren heb ddwyn ffrwyth
1Tim. 1. da, a^f dorrir i lawr ac a deflir yn tân.

20. 20 O herwydd pa ham, wrth^g eu
Dat. 2.16 ffrwythau yr adnabyddwch hwynt.

Mat. 15. 21 ¶ Nid pob un fydd yn dywe-
9. dyd wrthyf, ^h Arglwydd, Arglwydd,
Bren. 22 a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd;
Jer. 7.4. ond yr hwnⁱ fydd yn gwneuthur
Gal. 15.5 ewllys fy Nhaf yr hwn fydd yn y
 nefoedd.

22 Llauer a ddywedant wrthyf yn
Act. 17. y^k dydd hwnnw, Arglwydd, Ar-
31. glwydd, oni phrophwydafom yn dy-
1Cor. 14. lenw di? ac oni fwriadom allan gyth-
2. reuliaid yn dy enw di? ac oni wnae-
 thom wyrthiau llauer yn dy enw di?

23 Ac yna yr addefaf wrthynt,
Luc 13 m Ni's adnabum chwi erioed: ewch
27. ymaith oddi wrthyf, chwi weithred-
29. wyr anwiredd.

24 Gan hynny, pwy bynnag fy'n
 gwrando fy ngeiriau hyn, ac yn eu
 gwneuthur, mi a'i cyffelybaf ef i wr
Sal. 119. doeth, yr hwn a adeiladodd ei dŷ
99, 100. o ar y graig:

1Cor. 10. 25 A'r^p gwlaw a ddisgynodd, a'r
Efa. 4.6. llifeiriaint a ddaethant, a'r gwynt-
Mat. 16. oedd a chwythafant, ac a ruthrafant
18. ar y tŷ hwnnw, ac ni^q fyrthiodd: o
 blegid sylfaenasid ef ar y graig.

26 A phob un a'r fydd yn gwrando
 fy ngeiriau hyn, ac heb eu gwneut-
 thur, a gyffelybir i wr ffol, yr hwn
Luc 6.49 a adeiladodd ei dŷ ar y^r tywod:

Act. 4.12. 27 A'r gwlaw a ddisgynodd, a'r
 llif-ddyfroedd addaethant, a'r gwyn-
 toedd a chwythafant, ac a gurafant
 ar y tŷ hwnnw; ac *efe* a fyrthiodd,
Luc 17. a'i^s gwymp a fu fawr.

28 A bu gwedi i'r Iesu orphen y
 geiriau hyn, y torfeydd a synnafant
 wrth ei ddysgeidiaeth ef.

29 Canys yr oedd *efe* yn eu dysgu
Mat. 5.21 hwynt fel un ag^t awdurdod ganddo,
Mat. 15. ac nid fel yr^u ysgrifenyddion.

9. a 23. 4. P E N. VIII.

1 Crist yn glanhau'r gwahan-glwyfus,
 28 ac yn bwrw allan gythreuliaid.

Luc 5.12 A C wedi ei^a ddyfod ef i wared
 o'r mynydd, torfeydd llauer
 a'i canlynafant ef.

2 Ac wele, un gwahan-glwyfus a

ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddy-
 wedyd, Arglwydd, ^b os mynni, ^c ti^b Sam. 11
 a elli fy nglanhau i.

3 A'r Iesu a estynodd ei law, ac a^b
 d gyffyrddodd ag ef, gan ddywedyd, ^d Heb. 4
 Mynnaf, ^e glanhaer di: ac yn y fan
 ei wahan-glwyf ef a lanhawyd.

4 A dywedodd yr Iesu wrtho,
 Gwel na ddywedych wrth neb; eithr
 dos, dangos dy hun i'r^f offeiriad, ac^f Lef. 4.5
 offrymma'r rhodd a orchymynodd
 Moses, er^g tyftiolaeth iddynt.

5 ¶ Ac wedi dyfod yr Iesu i mewn
 i^h Capernaum, ⁱ daeth atto ganwr-
 iad, gan ddeifyfu arno,

6 A dywedyd, Arglwydd, y mae
 fy^k ngwas yn gorwedd gartref yn
 glaf o'r parlys, ac mewn poen ddir-
 fawr.

7 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
 Mi a ddeuaf ac a'i iachaf ef.

8 A'r canwriad a atebodd, ac a
 ddywedodd, Arglwydd, ^m nid ydwyf
 fi deilwng i ddyfod o honot dan fy
 nghronglwyd: eithr yn unig dywed
 y gair, a'm gwas a iacheir.

9 Canys dyn ydwyf finneu dan
 awdurdod, a chennyf filwyr danaf:
 a dywedaf wrth hwn, ⁿ Cerdda, ac
 efe a^o a; ac wrth arall, Tyred, ac efe
 a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna
 hyn, ac efe a'i gwna.

10 A'r Iesu pan glybu a ryfedd-
 odd, ac a ddywedodd wrth y rhai
 oedd yn canlyn, Yn wir meddaf i
 chwi, Ni chefais gymmaint ffydd,
 o naddo yn yr Israel.

11 Ac yr ydwyf yn dywedyd i
 chwi, y daw llauer o'r^p dwyrain a'r^p
 gorllewin, ac a^q eisteddant gyd ag
 Abraham ac Isaac a Jacob yn nheyr-
 nas nefoedd.

12 Ond^r plant y deyrnas a deflir
 i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd⁴
 wylofain a rhingcian dannedd.

13 A dywedodd yr Iesu wrth y
 canwriad, Dos ymaith; ac megis y^s
 credaist, bydded i ti: a'i was^t a^s Mat. 24
 iachawyd yn yr awr honno.

14 ¶ A phan ddaeth yr Iesu i dŷ¹⁵
 u Pedr, efe a welodd ei^x chwegr ef^u Mat. 26
 yn gorwedd, ac yn glaf o'r cryd.

15 Ac *efe* a gyffyrddodd â'i llaw
 hi; a'r cryd a'i gadawodd hi: a *hi* a Mat. 27
 gododd, ac a wafanaethodd i arnynt.

16 ¶ Ac wedi ei hwyrhau hi, hwy
 a^z ddygafant atto llauer o rai cyth-
 reulig: ac *efe* a fwriodd allan yr yf-
 prydion â'i^a air, ac a iachaodd yr
 holl gleision;

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddy-
 wedasid trwy^b Efaïas y prophwyd, ^b Efa. 37
 gan ddywedyd, ^c Efe a gymmerodd
 ein gwendid ni, ac a ddug ein cle-
 fydaa.

Yn gyrru allan gythreuliaid, MATHEW. *ac yn iachau un clas o'r parlys.* [9]

18 ¶ A'r Iesu, pan welodd dor-feydd lawer o'i amgylch, a orchymynodd fyned drosodd i'r^d lan arall.

19 A rhyw ysgrifenydd^e a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Athraw, mi a'th ganlynaf i ba le bynnag yr elych.

20 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae ffauau gan y llwynogod, a chan ehediaid y nefoedd nythod: ond gan Fab y dyn nid oes le i^f roddi ei ben i lawr.

21 Ac un arall o'i^g ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Arglwydd, gad i mi yn^h gyntaf fyned a chladdu fy nhad.

22 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, i Canlyn fi; a gad i'r meirw^k gladdu eu meirw.

23 ¶ Ac wedi iddo fyned i'r llong, ei ddisgyblion a'i^l canlynasant ef.

24 Ac wele, bu^m cynnwrf mawr yn y môr, hyd oni^a chuddiwyd y llong gan y tonnau: eithr efe oedd yn cyfgu.

25 A'i ddisgyblion a^o ddaethant atto, ac a'i deifroasant, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw ni: darfu am danom.

26 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn^p ofnus, O chwi o ychydig ffydd? Yna y cododd efe, ac y^q ceryddodd y gwyntoedd a'r môr; a bu^r dawelwch mawr.

27 A'r dynion a ryfeddasant, gan ddywedyd, Pa ryw un yw hwn, gan fod y gwyntoedd hefyd a'r môr yn ufuddhau iddo?

28 ¶ Ac wedi ei ddyfod ef i'r lan arall, i wlad y^s Gergesaiad, dau ddi-eflig a^t gyfarfuant ag ef, y rhai a ddeuent o'r beddau, yn dra ffyrnig, fel na allai neb fyned y ffordd honno.

29 Ac wele, hwy a^u lefasant, gan ddywedyd, § Iesu Fab Duw, x beth sydd i ni a^u welom â thi? a ddaeth-ost ti yma i'n^z poeni ni cyn yr amser?

30 Ac yr oedd a^y ymhell oddi wrth-ynt genfaint o foch lawer yn pori.

31 A'r cythreuliaid a ddeisyfiant arno, gan ddywedyd, Os^b bwri ni allan, c caniatia i ni fyned ymaith i'r genfaint foch.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch: a hwy wedi myned allan, a aethant i'r genfaint foch: ac wele, yr holl genfaint foch a ruthrodd dros y dibyn i'r môr, ac a fuant feirw yn y dyfroedd.

33 A'r^{||} meichiaid a ffoisiant: ac wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy a fynegasant bob peth; a pha beth a ddarfuasai i'r rhai dieflig.

34 Ac wele, yr holl ddinas a

ddaeth allan i gyfarfod â'r Iesu: a phan ei gwelfant, attolygasant iddo^e ymadael o'u cyffiniau hwynt.

P E N. IX.

1 *Crist yn iachau un clas o'r parlys,* 9
yn galw Matheaw o'r dollfa, &c.

A C efe a aeth i mewn i'r llong, ac a^a aeth trosodd, ac a ddaeth^a i'w ddinas ei hun.

2 Ac wele, hwy a ddygasant^b at- to^{wr} clas o'r parlys, yn gorwedd mewn gwely: a'r Iesu yn^c gweled eu ffydd hwy, a ddywedodd wrth y clas o'r parlys, Ha fab, cymmer gyf-^dsur; d^d maddeuwyd i ti dy bechodau.

3 Ac wele, rhai o'r^e ysgrifenydd-ion a ddywedasant ynddynt eu hun-ain, Y mae hwn yn^f cablu.

4 † A phan welodd yr Iesu eu meddyliau, efe a ddywedodd, Pa ham y meddyliwch ddrwg yn eich calonnau?

5 Canys pa un hawfaf ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a rhodia?

6 Eithr fel y gwypoch fod^g aw- durdod gan Fab y dyn ar y ddaear i faddeu pechodau, (yna y dywedodd efe wrth y clas o'r parlys) h^h Cyfod, cymmer dywely i fynu, a dos i'th dŷ.

7 Ac efe aⁱ gyfododd, ac a aeth ymaith i'w dŷ ei hun.

8 A'r torfeydd pan welfant, rhyfeddu a wnaethant, a^k gogoneddu Duw, yr hwn a roisai gyfryw aw- durdod i ddynion.

9 ¶ Ac fel yr oedd yr Iesu yn myned oddi yno, efe a ganfu wr yn eistedd wrth y dollfa, a elwid Matheaw, ac a ddywedodd wrtho, l Canlyn fi: ac efe a gyfododd, ac a'i canlynodd^m ef.

10 A bu, ac efe yn eistedd i fwyt- ta yn y tŷ, wele hefyd, publicanod lawer a phechaduriaid a ddaethant, ac a eisteddasantⁿ gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion.

11 A phan welodd y Phariseaid, hwy a ddywedasant^o wrth ei ddis- gyblion ef, p Pa ham y bwyty eich Athraw chwi gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

12 A phan glybu'r Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond^r i'r rhai cleision.

13 Ond ewch, a dygwch pa beth yw^{hyn}, s Trugaredd yr ydwyf yn ei ewyllysio, ac nid aberth: canys ni ddaethum i alw rhai^t cysfawn, ond^u pechaduriaid, i x edifeirwch.

14 ¶ Yna y daeth ddisgyblion Ioan atto, gan ddywedyd, Pa ham yr yd- ym y ni a'r Phariseaid yn ymprydio

i edifeirwch. Dedwydd yw'r cyfryw rai fy'n dywed

^{12.} ^{Luc 18.} yn ² fynych, ond dy ddisgyblion di nid ydynt yn ymptydio?

¹⁵ A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, A all plant yr ystafell briodas alaru tra fo'r ^a priod-fab gyd â hwynt? ond y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priod-fab oddi arnynt, ac yna yr ^b ymptydiant.

¹⁶ Hefyd, ni ddyd neb lain o frethyn newydd at ^c hen ddilledyn: canys y cyflawniad a dynn oddiwrth y dilledyn, a'r rhwyg a wneir yn waeth.

¹⁷ Ac ni ddodant win newydd mewn costrelau hen: os amgen, y costrelau a dyrr, a'r gwin a red allan, a'r costrelau a gollir: eithr gwin newydd a ddodant mewn costrelau newyddion, ac ^{felly} y cedwir y ddau.

¹⁸ ¶ Tra'r oedd ^d efe'n dywedyd hyn wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, ^e Bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred a ^f gosod dy law arni, a byw fydd hi.

¹⁹ A'r Iesu a ^g gyfododd, ac a'i canlynodd ef, a'i ddisgyblion.

²⁰ ¶ Ac wele, gwraig y buafai gwaed-lif arni ^h ddeuddeng mlynedd, a ⁱ ddaeth o'r tu cefn ^{iddo}, ac a ^k gyffyrddodd ag ymyl ei wisg ef.

²¹ Canys hi a ddywedasai ^l ynddi ei hun, Os caf yn unig ^m gyffwrdd a'i wisg ef, iach fyddaf.

²² Yna'r Iesu a drodd, a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, Haferch, bydd ⁿ gyflurus; dy ffydd a'th iachaoedd: a'r wraig a iachawyd o'r awr honno.

²³ ¶ A phan ddaeth yr Iesu i ^{dŷ} y pennaeth, a gweled y ^o cerddorion a'r dyrfa yn ^p terfysgu,

²⁴ Efe a ddywedodd wrthynt, Ciliwch; canys ni bu farw'r llangces, ond ^q cyfigu y mae hi: a hwy a'i ^r gwatwarasant ef.

²⁵ Ac wedi ^s bwrw'r dyrfa allan, efe a aeth i mewn, ac a ^t ymasfodd yn ei llaw hi; a'r llangces a gyfododd.

²⁶ A'r gair o hyn a aeth dros yr holl wlad honno.

²⁷ ¶ A phan oedd yr Iesu yn myned oddi yno, ^u dau ddeillion a'i canlynasant ef, gan ^x lefain a dywedyd, Mab Dafydd, trugarha wrthym.

²⁸ Ac wedi iddo ddyfod i'r ^y tŷ, y deillion a ddaethant atto: a'r Iesu a ddywedodd wrthynt, A ydych chi yn ^z credu y gallaf fi wneuthur hyn? Hwy a ddywedasant wrtho, ^a Ydym, Arglwydd.

²⁹ Yna y cyffyrddodd efe â'u llygaid hwynt, gan ddywedyd, Yn ol eich ffydd bydded i chi.

³⁰ A'u ^b llygaid a agorwyd: a'r ^{loan} Iesu a ^c orchymynodd iddynt trwy fygwth, gan ddywedyd, Gwelwch na's gwypo neb.

³¹ Ond wedi iddynt ymado, hwy â'i ^d clodforasant ef trwy'r holl wlad honno.

³² ¶ Ac a hwy yn myned allan, ^e wele, rhai a ^e ddygasant atto ddyn ^{adn.} mud cythreulig.

³³ Ac wedi bwrw y cythraul allan, llafarodd y ^f mudan: a'r ^g tor-feydd a ryfeddasant, gan ddywedyd, Ni welwyd y cyffelyberioed yn Israel.

³⁴ Ond y ^h Phariseaid a ddywedasant, Trwy bennaeth y cythreuliaid y mae efe yn ⁱ bwrw allan gythreuliaid.

³⁵ A'r Iesu a ^k aeth o amgylch yr holl ddinasoedd a'r trefydd, gan ddyfsgu yn eu synagogau hwynt, a chan bregethu efengyl y deyrnas, a iachau pob clefyd a phob afiechyd ymhlith y bobl.

³⁶ ¶ A phan ^l welodd efe y tor-feydd, efe a dostriodd wrthynt, am eu bod wedi blino, a'u gwaifgaru fel defaid ^m heb ganddynt fugalil.

³⁷ Yna y dywedodd efe wrth ei ddisgyblion, Y ⁿ cynhauf yn ddiau ^{fydd} fawr, ond y gweithwyr yn anaml.

³⁸ Am hynny attolygwch i Arglwydd y cynhauf ^o anfon gweithwyr i'w gynhauf.

P E N . X.

Crist yn dysgu ac yn cyffuro ei apostolion.

AC wedi galw ei ddeuddeg disgybl atto, efe a roddes iddynt ^a awdurdod yn ^{erbyn} yspriedion aflan, ^b i'w bwrw hwynt allan, ac i iachau pob clefyd a phob afiechyd.

² Ac ^c enwau'r ^d deuddeg apostolion yw y rhai hyn; Y cyntaf, Simon, yr hwn a elwir Pedr, ac ^e Andreas ei frawd; Iago ^{mab} Zebedeus, ac Ioan ei frawd;

³ Phylip, a Bartholomeus; Thomas, a Mathew y ^e publican; Iago ^{mab} Alpheus, a Lebbeus, yr hwn a gyfenwid Thadeus;

⁴ Simon y Canaanead, a Judas Iscariot, yr hwn hefyd a'i ^f bradychodd ef.

⁵ Y deuddeg hyn a ^g anfonodd yr Iesu, ac a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Nac ewch i ffordd y ^h cenhedloedd, ac i ddinas y Samariaid nac ewch i mewn.

⁶ Eithr ⁱ ewch yn hytrach ^k at gyfrgolledig ddefaid ^{tŷ} Israel.

⁷ Ac wrth fyned, ^l pregethwch, gan ddywedyd, Fod teyrnas ^{nefoedd} yn nesa.

⁸ Iachewch y cleifion, glanhewch

y rhai gwahan-glwyfus, cyfodwch y meirw, bwriwch allan gythreuliaid: m¹Cor. 15^m derbyniasoch yn rhad, n¹ rhoddwch yn rhad.

9 Na † feddwch aur, nac arian, nac efydd i'ch pyrfau;

10 Nac ysgrepan i'r daith, na dwy bais, nac efgidiau, na ffon: canys teilwng i'r o^o gweithiwr ei fwyd.

11 Ac i ba ddinas bynnag neu dref yr eloch, ymofynwch pwy fydd p^p deilwng ynddi; ac yno q^q trigwch hyd onid eloch ymaith.

12 A phan ddeloch i dŷ, r^r cyferchwch well iddo.

13 Ac os bydd y tŷ yn s^s deilwng, deued eich tangnefedd arno: ac oni bydd yn t^t deilwng, dychweled eich tangnefedd attoch.

14 A phwy bynnag u^u ni'ch derbynio chwi, ac ni wrandawo eich geiriau, pan ymadawoch o'r tŷ hwnnw, neu o'r ddinas honno, * yfgydwch y llwch oddiwrth eich traed.

15 Yn wir meddaf i chwi, y Ef-mwythach fydd i dir y Sodomiaid a'r Gomorriaid yn nydd y farn, nag i'r ddinas honno.

16 Wele, yr ydwyf fi yn eich danfon fel defaid z ynghanol bleiddiaid: by ddwch chwithau a gâll fel y feirph, a diniweid fel y colommenod.

17 Eithr b^b ymogelwch rhag dynion: canys hwy a'ch || rhoddant chwi i fynu i'r cyngor, ac a'ch ffirwyllant chwi yn eu synagogau.

18 A chwi a ddygir at † lywiawd wyr a brenhinoedd c^c o'm hachos i, er tyftiolaeth iddynt hwy ac i'r cenhedloedd.

19 Eithr pan eich rhoddant chwi i fynu, na d^d ofelwch pa fodd, neu pa beth, a lasarocho: canys rhoddir i chwi yn yr awr honno pa beth a lasarocho.

20 Canys nid chwy-chwi yw'r rhai fy'n llafaru, ond e^e Ysryd eich Tad yr hwn fydd yn llafaru ynoch.

21 A f^f brawd a rydd frawd i fynu i farwolaeth, a thad ei blenty: a phlant a godant i fynu yn erbyn eu rhieni, ac a barant eu marwolaeth hwynt.

22 A chas g^g fyddwch gan hawb er mwyn fy enw i: ond yr hwn h^h a barhao hyd y diwedd, efe fydd cadwedig.

23 A phan y'ch i erlidiant yn y ddinas hon, ffowch i un arall: canys yn wir y dywedaf wrthy, Na orphenwch ddinafoedd Israel, nes dyfod Mab y dyn.

24 Nid yw'r disgybl yn uwch na'i athraw, na'r gwas yn uwch na'i arglwydd.

25 k^k Digon i'r disgybl fod fel ei k^k Sam. 11¹¹ athraw, a'r gwas fel ei arglwydd: os galwafant berchen y tŷ yn l^l Beelzebub, pa faint mwy ei dylwyth ef?

26 Am hynny nac ofnwch hwynt: o blegid nid oes dim u^u cuddiedig, m^m Sal. 37.6 a'r na's datguddir; na dirgel, a'r na's gwybyddir.

27 Yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd wrthy chwi yn y tywyllwch, dywedwch yn y goleuni: a'r hyn a glywch yn y giust, pregethwch ar nⁿ bennau'r tai.

28 Ac nac o^o ofnwch rhag y rhai a laddant y corph, ac nid allant ladd yr enaid: eithr yn hytrach p^p ofnwch yr hwn a ddichon ddistrywio enaid a chorph yn uffern.

29 Oni werthir dau aderyn y tô er ffyrlling? ac ni fyrrth un o honynt ar y ddaear q^q heb eich Tad chwi.

30 Ac y mae, i'e, holl r^r walit eich pen wedi eu cyfrif.

31 Nac ofnwch gan hynny: chwi a delwch s^s fwy na llawer o adar y tô.

32 Pwy bynnag gan hynny a'm cyffeso i t^t yng wŷdd dynion, min-neu a'i cyffesaf yntef yng wŷdd fy Nhadau yr hwn fydd yn y nefoedd.

33 A phwy bynnag a'm u^u gwado i yng wŷdd dynion, minneu a'i gwadaf yntef yng wŷdd fy Nhadau yr hwn fydd yn y nefoedd.

34 Na thybygwch fy nyfod i ddanfon tangnefedd ar y x^x ddaear: x^x Luc 12¹² ni ddaethum i ddanfon tangnefedd, ond cleddyf.

35 Canys mi a ddaethum i * ofod * Groeg, dyn i ymrfaelio yn erbyn ei dad, a'r ferch yn erbyn ei mam, a'r waudd yn erbyn ei chwegr.

36 A gelynyon dyn fydd y tylwyth ei dŷ ei hun.

37 Yr hwn fydd yn caru tad neu fam yn z^z fwy na myfi, nid yw deilwng o honof fi: a'r neb fydd yn caru mab neu ferch yn fwy na myfi, nid yw deilwng o honof fi.

38 A'r hwn nid yw yn a^a cymmeryd ei groes, ac yn canlyn ar fy b^b ol i, nid yw deilwng o honof fi.

39 Y neb fydd yn cael ei einioes, a'i cyll; a'r neb a c^c gollo ei einioes o'm plegid i, a'i d^d caiff hi.

40 ¶ Y neb fydd yn eich derbyn chwi, fydd yn fy c^c nerbyn i; a'r neb fydd yn fy nerbyn i, fydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.

41 Y neb fydd yn derbyn prophwyd yn enw prophwyd, a dderbyn f^f wob prophwyd; a'r neb fydd yn derbyn un cyfiawn yn enw g^g un cyfiawn, a dderbyn wob un cyfiawn.

42 A phwy bynnag a roddo i'w yfed i b^b un o'r rhai bychain hyn phi-

olaid o ddwyf oer yn unig yn enw
disgybl, yn wir, meddaf i chwi, ni
chyll efe ei wobr.

P E N. XI.

1 Ioan yn anfon at Grist. 7 Tyfiliolaeth
Crist am Ioan. 18 Tyb y bobl am danynt.

A Bu, pan orphenodd yr Iesu or-
chymyn i'w ddeuddeg disgybl,
efe a aeth oddi yno i ^a ddyfgu ac i
bregethu yn eu dinafoedd hwynt.

2 A Ioan, pan glybu yn y carchar
weithredoedd Crist, wedi ^b danfon
dau o'i ddisgyblion,

3 A ddywedodd wrtho, Ai tydi
yw'r ^c hwn sy'n dyfod? ai un arall
yr ydym yn ei ddisgwyl?

4 A'r Iesu a attebodd, ac a ddy-
wedodd wrthynt, Ewch, a myneg-
wch i Ioan y pethau a ^d glywch ac a
welwch:

5 Y mae'r ^e deillion yn gweled
eilwaith, a'r cloffion yn rhodio, a'r
cleifion gwahanol wedi eu glanhau,
a'r hyddariaid yn clywed; y mae'r
meirw yn cyfodi, a'r ^f tlodion yn cael
pregethu yr efengyl iddynt.

6 A dedwydd yw'r ^g hwn ni ^g rwyf-
trir yno fi.

7 ¶ Ac a hwy yn myned ymaith,
yr Iesu a ddechreuodd ddywedyd
wrth y bobloedd am Ioan, Pa beth
yr aethoch allan i'r anialwch i ed-
rych am dano? ai corsen yn ysgwyd
gan wynt?

8 Eithr pa beth yr aethoch allan
i'w weled? ai dyn wedi ei wisgo ^h
^k dillad esmwyth? wele, y rhai sy'n
gwisgo dillad esmwyth, mewn tai
brenhinoedd y maent.

9 Eithr pa beth yr aethoch allan
i'w weled? ai ⁱ prophwyd? ie, me-
ddaf i chwi, a mwy na phrophwyd.

10 Canys hwn ydyw ^j efe am yr hwn
yr ysgrienenwyd, Wele, yr ydwyf fi
yn anfon fy nghennad o flaen dy
wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd
o'th ^m flaen.

11 Yn wir, meddaf i chwi, ym
mhlith plant gwragedd ni chododd
neb ⁿ mwy nag Ioan Fedyddiwr: er
hynny yr hwn sydd leiaf yn nheyr-
nas nefoedd fydd fwy ^o nag ef.

12 Ac o ^p ddyddiau Ioan Fedydd-
iwr, hyd yn awr, yr ydys yn treisio
teyrnas nefoedd, a threisfwr sy'n ei
^q chippio hi.

13 Canys yr holl brophwydi a'r
gyfraith a brophwydafant ^r hyd Ioan.

14 Ac os ewyllysiwch ^s ei ^s dder-
byn, efe yw ^t Elias yr hwn oedd ar
ddyfod.

15 Y neb fydd ganddo ^u glustiau i
wrando, gwrandawed.

16 ¶ Eithr i ba beth y cyffelybaf
fi'r genhedlaeth hon? cyffelyb yw ^x i

blant yn eistedd yn y marchnadoedd,
ac yn llefain wrth eu cyfeillion,

17 Ac yn dywedyd, Canafom bi-
bell i chwi, ac ^y ni ddawniasoch; ca-
nafom alarnad i chwi, ac ni chwyn-
fanafoch.

18 Canys daeth Ioan ^z heb na
bwytta nac yfed; ac meddant, Y mae
cythraul ganddo.

19 Daeth Mab y dyn yn ^a bwytta
ac yn yfed; ac meddant, Wele ddyn
glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publi-
canod a phechaduriaid: a ^b doeth-
ineb a gyfiawnhawyd gan ei phlant
ei hun.

20 ¶ Yna y dechreuodd efe ed-
liw i'r dinafoedd, yn y rhai y gwn-
aethid y rhan ^d fwyaf o'i weithred-
oedd nerthol ef, am nad edifarhafent.

21 ¶ Gwae di, Corazin; gwae di,
Bethsaida: canys pe gwnaethid yn
Tyrus a Sidon y gweithredoedd ner-
thol a wnaethpwyd ynoch chwi, hwy
a edifarhafent er ys talm mewn sach-
liain ^f a lludw.

22 Eithr meddaf i chwi, ^g Esmwy-
thach fydd i Tyrus a Sidon yn nydd
y farn, nag i chwi.

23 A thydi, Capernaum, yr hon a
ddyrchafwyd hyd y nef, a ^h dynnir i
lawr hyd yn uffern: canys pe gwnae-
thid yn Sodom y gweithredoedd ner-
thol a wnaethwyd ynot ti, hi a fuasai
yn ⁱ aros hyd heddyw.

24 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i
chwi, Y bydd ^k esmwythach i dir
Sodom yn nydd y farn, nag i ti.

25 ¶ Yr amfer hynny yr atebodd
yr Iesu, ac y dywedodd, I ti yr yd-
wyf yn diolch, O Dad, Argiwydd
nef a daear, am i ti ^l guddio'r pe-
thau hyn rhag y doethion a'r rhai
deallus, a'u ^m datguddio o honot i
rai bychain.

26 Ie, O Dad; canys felly y rhyng-
odd ⁿ bodd i ti.

27 ¶ Pob peth a roddwyd i mi gan
fy Nhad: ac nid edwyn neb y Mab
ond y Tad; ac ^p nid edwyn neb y
Tad ond y Mab, a'r ^{hwn} yr ewylly-
sio'r Mab ei ddatguddio iddo.

28 ¶ Deuwch ^q attaf fi bawb ag
y fydd yn flinderog ac yn llwythog,
ac mi a ^r esmwythaf arnoch.

29 Cymmerwch fy ^s iau arnoch, a
dyfsgwch gennyf; canys addfwyn yd-
wyf a gostyngedig o galon: a chwi a
gewch ^t orphwysdra i'ch eneidiau.

30 Canys fy iau fydd ^u esmwyth, a'm
baich fydd ysgafn.

P E N. XII.

Yr disgyblion yn tynnu'r tywysenau lla-
fur ar y Sabbath.

YR amfer hynny yr aeth yr ^a Iesu
ar y dydd Sabbath trwy'r ^z d:

¹ Tim. 4.
² Efa. 56. 10

^b Ioan 1.
²⁹
^a 3. 26.

^c Gen. 3.
¹⁵.

^d Ioan 5.
³⁶
^d Iar 31.
³¹.

^e Efa. 35. 5

^f Mat. 5. 3.

^g Efa. 8. 14

^h Luc 7. 24

ⁱ Ioan 5. 35
^{Act. 14.}
³¹

^k 1 Thef. 2.
³⁴
^{Gal. 1. 10.}

^l Ioan 1.
²¹
^{Luc 1. 76.}

^m Mal. 3. 1

ⁿ Col. 1. 26.
^{Ioan 1. 19}

^o Luc 3.
^{3, 2.}

^q Ioan 6.
²⁷.

^r Gal. 3. 24
^{Rhuf. 12.}
^{10.}

^s Iar. 24.
³².

^t Luc 1. 17
^u Mat 13.

^v Mat 3. 7.
^{Mat. 2. 15}

^z Mat. 3. 4.
¹ Iedr 5. 2

^a Cor. 9.
¹⁹.

^b Luc 7. 29

^c Luc 16.
¹³.

^d Luc 12.
⁴⁸.

^e 1 Iedr 3.
²⁰.

^f Iona 3.
^{6. 8.}

^g Act. 17. 3.
³ Heb. 1. 1.
^a 10. 24.

^h Iar. 18.
¹⁸.

ⁱ Efa. 1. 10
^{Jer. 4. 1.}

^k Mat 5.
²².

^l 2 Thef.
^{1. 9.}

^m Col. 1. 26.
¹ Cor. 1. 26

ⁿ Mat. 10.
¹⁷.

^o Eph. 1.
^{4. 5.}

^p Mat. 28.
²⁸.

^q Heb. 1. 3.
^p Ioan 6.
⁴⁴.

^r Act. 4. 13

^s Eph. 1.
¹².

^t Act. 15.
¹⁰.

^u Jer. 6. 16

^v 1 Ioan
^{5. 3.}

ac yr oedd chwant bwyd ar ei ddif-
gyblion, a hwy a b ddechreuafant
dynnu tywys, a bwytta.

2 A phan welodd y Phariseaid,
hwy a ddywedafant wrtho, Wele, y
mae dy ddifgyblion yn gwneuthur
yr hyn e nid yw rydd ei wneuthur
ar y Sabbath.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Oni dddarlennafoch pa beth a wnaeth
e Dafydd, pan oedd chwant bwyd
arno ef, a'r rhai oedd gyd ag ef?

4 Pa fodd yr aeth efe i mewn i
dŷ Dduw, ac y bwyttaodd y bara
gofod, yr hwn nid oedd rydd iddo ei
fwytta, nac i'r rhai oedd gyd ag ef,
ond yn unig i'r offeiriaid?

5 Neu, oni dddarlennafoch yn y
igyfraith, fod yr offeiriaid ar y Sab-
bathau yn y deml yn k halogi'r Sab-
bath, a'u bod yn ddigerydd?

6 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i
chwi, fod yma un i mwy na'r deml.

7 Ond pe gwybafech beth yw hyn,
Trugaredd a ewyllysiaf, ac nid
aberth, ni farnafech chwi yn erbyn
y rhai diniweid.

8 Canys n Arglwydd ar y Sabbath
hefyd yw Mab y dyn.

9 ¶ Ac wedi iddo o ymadael oddi
yno, efe a aeth i w P synagog hwynt.

10 Ac wele, yr oedd dyn a chan-
ddo law wedi gwywo: a hwy a
ofynafant iddo, gan ddywedyd, Ai
rhydd iachau ar y Sabbathau? fel y
gallent achwyn arno.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Pa ddyd o honoch fydd a chanddo
un ddafad, ac os syrth honno mewn
pwll ar y dydd Sabbath, nid ymeisf
ynddi, a'i chodi allan?

12 Pa t faint gwell gan hynny
ydyw dyn na ddafad? felly rhydd yw
gwneuthur yn dda ar y Sabbathau?

13 Yna y dywedodd efe wrth y
dyn, Eitlyn dy law: ac efe a'i t hef-
tynodd; a bi a wnaed yn iach fel y
hall.

14 ¶ Yna yr aeth y x Phariseaid
allan, ac a ymgynghorafant yn ei
erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

15 A'r Iesu gan y wybod a giliodd
oddi yno: a thorfeydd lawer a'i can-
lynafant e ef, ac efe a'u hiachaodd
hwynt oll;

16 Aca orchymynodd iddynt, na
wnaent ef yn gyhoedd:

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddy-
wedafid trwy Efaïas y prophwyd,
gan ddywedyd,

18 Wele b fy ngwasanaethwr, yr
hwn a ddewisais; fy anwylyd, yn yr
hwn y mae fy enaid yn foddlon:

gofodaf fy c Yspryd arno, ac efe a
draetha farn i'r cenhedloedd.

19 Nid dymryson efe, ac ni lefain; dAdn. 14.
ac ni chlyw neb ei lais ef yn yr he-
olydd.

20 e Corfen yfig ni's tyrr, a llin eEfa. 40.
yn mygu ni's diffydd, hyd oni ddy-
go efe allan farn f i fuddugoliaeth. eSal. 110.

21 Ac yn ei g enw ef y gobeithia eSal. 9. 10
y cenhedloedd.

22 ¶ Yna y h dygpwyd atto un hMarc 3.
cythreulig, dall, a mud: ac efe a'i
hiachaodd ef, fel y llafarodd ac y
gwelodd y dall a mud.

23 A'r holl dorfeydd a f synnafant, eSal. 117.
ac a ddywedafant, Ai hwn yw mab eSal. 3.
Dafydd?

24 Eithr pan glybu'r n Pharise- kJer. 5. 3-
aid, hwy a ddywedafant, l Nid yw lAet. 17.
hwn yn bwrw allan gythreuliaid,
ond trwy * Beelzebub pennaeth y * Groeg,
cythreuliaid. Beelze-
bul.

25 A'r Iesu yn m gwybod eu me- mifeb. 4.
ddyliau, a ddywedodd wrthynt, Pob l3.
teyrnas wedi ymrannu yn ei her- aGal. 3. 15
byn ei hun, a anghyfaneddir; a phob
dinas neu dŷ wedi ymrannu yn ei
erbyn ei hun, ni faif.

26 Ac os satan a fwrw allan satan,
efe a ymrannodd yn ei erbyn ei hun:
pa wedd gan hynny y faif ei deyr-
nas ef?

27 Ac os trwy Beelzebub yr yd-
wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid,
trwy bwy y mae eich o plant chwi
yn cu bwrw hwynt allan? am hynny
y byddant hwy p yn farnwyr arnoch
chwi.

28 Eithr os ydwyf fi yn bwrw
allan gythreuliaid a trwy Yspryd
Duw, yna y t daeth teyrnas Dduw
attoch.

29 Neu, pa fodd y dichon neb
fyned i mewn s i dŷ un cadarn, aEph. 6.
llwyr-yspeilio ei ddodrefn ef, oddi
eithr iddo yn gyntaf t rwy'mo'r ca- eIoan 3.
darn? ac yna'r yspeilia efe ei dŷ ef. e.

30 Y neb nid yw gyd â mi, fydd
yn u fy erbyn; a'r neb nid yw yn uBren.
calsgu gyd â mi, fydd yn gwasgaru. e3. 21.

31 Am hynny y dywedaf wrthych
chwi, x Pob pechod a chabledd a xMarc 3.
faddeuir i ddynion: ond cabledd yn eSal. 28.
y erbyn yr Yspryd Glân ni faddeuir yHeb. 6. 4
i ddynion.

32 A phwy bynnag a ddywedo air
yn erbyn Mab y dyn, fe a faddeuir
iddo: ond pwy bynnag a ddywedo
yn erbyn yr Yspryd Glân, ni's ma-
ddeuir iddo, nac yn y z byd hwn, eEfa. 22.
nac yn y a byd a ddaw. e.

33 Naill ai gwnewch y b pren yn
dda, a'i ffrwyth yn dda; ai gwnewch
y pren yn ddrwg, a'i ffrwyth yn
ddrwg: canys y pren a adwaenir
wrth ei ffrwyth.

34 Oh eppil gwiberod, e pa wedd eHag. 2.
14.

y gellwch lasaru pethau da, a chwi yn ddrwg? canys o^d helaethrwydd y galon y llafara'r genau.

35^e Y dyn da, o drysor da y galon, a ddrwg allan bethau da: a'r dyn drwg, o'r tryfor drwg, a ddrwg allan bethau drwg.

36 Eithr yr ydwyf yn dywedyd f Eph. 5.6. wrthyich, Mai am bob f gair segur a ddywedo dynion, y rhoddant hwy f Preg. 12. 8 gyfrif yn nydd y farn.

37 Canys wrth^h dy eiriau y'th gyfiawnheir, ac wrth dy eiriau y'th gondeimnr.

38 ¶ Yna yr atebodd i rhai o'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a chwennychem weled^k arwydd gennynt.

39 Ac efe a atebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Cenhedlaeth l ddrwg a godinebus fydd yn ceisio arwydd; ac^m arwydd ni's rhoddir iddi, ond arwydd y prophwyd Jonas.

40 Canys fel y buⁿ Jonas dridiau a thair nos ym mol y morfil, felly y bydd Mab y dyn dridiau a thair nos yng nghalon y ddaear.

41 Gwyr Ninesa a^o gyfodant yn y farn gyd a'r genhedlaeth hon, ac a'i condemniant hi; am iddynt hwy edifarhau wrth bregeth Jonas: ac wele fwy nâ Jonas yma.

42 P Brenhines y dehau a gyfyd yn y farn gyd a'r genhedlaeth hon, ac a'i condemnia hi; am iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaear i glywed doethineb Salomon: ac wele fwy nâ Salomon yma.

43 A phan el yr yspryd^q a aflan^r allan o ddyn, efe a^s rodia ar hyd lleoedd fychion, gan geisio^t gorphwyddra, ac^u nid yw yn ei gael.

44 Yna medd efe, Mi a ddychwelaf i'm tŷ o'r lle y daethum allan: ac wedi y delo, y mae yn ei gael yn x^w wag, wedi ei ysgubo, a'i y drwsio.

45 Yna y mae efe yn myned, ac yn cymmeryd gyd ag ef ei hun faith yspryd eraill, gwaeth nag ef ei hun; ac wedi iddynt fyned i mewn, hwy a gyfaneddant yno: ac y mae diwedd y dyn hwnnw yn^z waeth nâ'i ddechreuad: felly y bydd hefyd i'r genhedlaeth ddrwg hon.

46 ¶ Tra'r ydoedd efe'n llafaru wrth y torfeydd, wele, ei fam a'i frodyr oedd yn sefyll allan, yn ceisio^b ymddiddan ag ef.

47 A dywedodd^c un wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr yn sefyll allan, yn ceisio ymddiddan a thi.

48 Ac efe a atebodd, ac a ddywedodd wrth yr hwn a ddywedasai wrtho, d Pwy yw fy mam i? a phwy yw fy mrodyr i?

49 Ac efe a estynodd ei law tu ag at ei ddisgyblion, ac a ddywedodd, Wele^e fy mam i, a'm brodyr i.

50 Canys pwy bynnag a^f wna³ ewyllys fy Nhad yr hwn fydd yn y nefoedd, efe yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam.

P E N. XIII.

1 Dammeg yr hauwr a'r had. 24 Dammeg yr efrau, 31 yr had mawstard, 33 y furdoes, y tryfor cuddiedig, &c.

Y^a Dydd hwnnw yr aeth yr Iesu^a allan o'r tŷ, ac yr eisteddodd wrth^b lan y môr.

2 A^c thorfeydd lawer a ymgynhullasant atto ef, fel yr aeth efe i'r llong, ac yr eisteddodd: a'r holl dyrfa a safodd ar y lan.

3 Ac efe a lasarodd wrthynt lawer^d o bethau trwy^e ddamhegion, gan ddywedyd, Wele, yr^f hauwr a^g aeth allan i hau.

4 Ac fel yr oedd efe yn hau, peth^h a fyrthiodd ar^{fin} y ffordd; a'r adarⁱ a ddaethant, ac a'u difasant.

5 Peth arall a fyrthiodd ar^h greigleoedd, lle ni chawsant fawr ddaear: ac i yn y man yr eginasant, gan nad oedd iddynt ddyfnder daear:

6 Ac wedi codi'r haul y poethasant; ac am nad oedd^k ganddynt wreiddyn, hwy a wywasant.

7 A pheth arall a fyrthiodd ym mhlith y drain; a'r^l drain a godasant, ac a'u tagasant hwynt.

8 Peth arall hefyd a fyrthiodd mewn tir da, ac a ddygasant i'fwrwyth, peth ar ei^m ganfed, arall ar ei driugeinfed, arall er ei ddegfed ar hugain.

9 Y neb fydd ganddoⁿ glustiau iⁿ wrando, gwrandawed.

10 A daeth y disgyblion, ac a ddywedasant wrtho, o Pa ham yr wyt ti yn llafaru wrthynt trwy ddamhegion?

11 Ac efe a atebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Am roddi P i chwi wybod dirgelion teyrnas nefoedd, ac ni roddwyd iddynt^q hwy.

12 O blegid pwy bynnag^r fydd ganddo, i hwnnw^s y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd: eithr pwy bynnag nid oes ganddo, oddi arno ef y dygir, ie, t yr hyn fydd ganddo.

13 Am hynny yr ydwyf yn llafaru wrthynt hwy ar ddamhegion: canys a hwy yn^u gweled, nid ydynt yn gweled; ac yn clywed, nid ydynt yn clywed, nac yn deall.

14 Ac ynddynt hwy y cyflawnir prophwydoliaeth Efaïas, yr hon fydd yn dywedyd, Gan^x glywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch.

15 Canys y brafawyd calon y bobl hyn, a hwy a glywfant â'u clustiau yn drwm, ac a² gauafant eu llygaid, rhag canfod â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a throï, ac i mi eu hiachau hwynt.

16 Eithr a dedwydd yw eich llygaid chwi, am eu bod yn gweled; a'ch clustiau, am eu bod yn clywed.

17 O blegid yn wir y dywedaf i chwi, chwennychu o lawer o^b brophwydi, a rhai cyfiawn, c^e weled y pethau a welwch chwi, ac ni's gwelfant; a chlywed yr hyn a glywch chwi, ac ni's clywfant.

18 ¶ Gwrandewch chwithau gan hynny ddammeg yr hauwr.

19 Pan glywo neb^d air y deyrnas, ac heb ei ddeall, y mae'r^e drwg yn dyfod, ac yn cippio'r hyn a hauwyd yn ei galon ef: dyma'r hwn a hauwyd ar fin y ffordd.

20 A'r hwn a hauwyd ar y creig-leoedd, yw yr hwn sy'n gwrande'r gair, ac yn ebrwydd trwy^f lawenydd yn ei dderbyn;

21 Ond nid oes ganddo wreiddyn ynddo ei hun, eithr dros amser y mae: a phan ddelo gorthrymder neu erlid s o blegid y gair, yn y fan efe h rwystrir.

22 A'r hwn a hauwyd ymhlith y drain, yw'r hwn fydd yn gwrande'r gair; ac y mae gofal y byd hwn, a thwyll cyfoeth, yn i tagu'r gair, ac y mae yn myned yn ddiffwrwyth.

23 Ond yr hwn a hauwyd yn y tir da, yw'r hwn sy'n gwrande'r gair, ac yn ei ddeall; sef yr hwn fydd yn a ffrwytho, ac yn dwyn peth^b ei ganfed, arall ei dri-ugeinfed, arall ei ddegfed ar hugain.

24 ¶ Dammeg arall a ofododd efe iddynt, gan ddywedyd, Teyrnas nefoedd fydd gyffelyb i ddyn a hauodd ef had da yn^d ei faes.

25 A thra yr oedd y dynion yn cyfgu, daeth ei^f elyn ef, ac s a hauodd efrau ymhlith y gwenith, ac a aeth ymaith.

26 Ac wedi i'r^h eginyn dyfu, a dwyn ffrwyth, yna yr ymddangosodd yr efrau hefyd.

27 A gweision gwr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedafant wrtho, Arglwydd, oni hauaist tiⁱ had da yn dy faes? o ba le gan hynny y mae'r efrau ynddo?

28 Yntef a ddywedodd wrthynt; Y gelyn ddyn a wnaeth hyn. A'r gweision a ddywedafant wrtho, k A fynni di gan hynny i ni fyned a'u casglu hwynt?

29 Ac efe a ddywedodd, l Na fyddaf; rhag i chwi, wrth gasglu'r

efrau, ddiwreiddio'r gwenith gyd â hwynt.

30 Gadewch i'r ddau gyd-dyfu hyd y^m cynhauaf: ac yn amser y^m cynhauaf y dywedaf wrth y medelwyr, Cefglwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn ysgubau, i'w llwyr-losgi; ond cefglwch y gwenith i'm hyfgubor.

31 ¶ Dammeg arall a ofododd efe iddynt, gan ddywedyd, Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i^a ronyn o had mwstard, yr hwn a gymmerodd dyn, ac a'r hauodd yn ei faes.

32 Yr hwn yn wir fydd o leiaf o'r holl hadau; ond wedi iddo dyfu, mwyaf un o'r llysiâu ydyw, ac y mae efe yn myned yn bren; fel y mae adar y nef yn dyfod, ac yn nythu yn ei gangau ef.

33 ¶ Dammeg p arall a lasarodd efe wrthynt, Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i furdoes, yr hwn a gymmerodd a gwaig, ac a'i cuddiodd mewn tri pheccaidd o flawd, hyd oni furodd y cwbl.

34 r Hyn oll a lasarodd yr Iesu trwy ddamhegion wrth y torfeydd; ac heb ddammeg ni lasarodd efe wrthynt:

35 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedpwyd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd, s Agoraf fy ngenau mewn damhegion, mynegaf bethau cuddiedig er pan feiliwyd y byd.

36 ¶ Yna'r^t anfonodd yr Iesu y torfeydd ymaith, ac yr aeth i'r tŷ: a'i^u ddisgyblion a ddaethant atto, gan ddywedyd, Eglura i ni ddammeg efrau'r maes.

37 Ac efe a^x atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr hwn fydd yn hau'r had da, yw Mab y dyn;

38 A'r maes yw'r byd; a'r had da, hwynt-hwy yw y plant y deyrnas; a'r efrau yw plant y^z drwg;

39 A'r gelyn yr hwn a'u hauodd hwynt, yw diafol; a'r^a cynhauaf yw diwedd y byd; a'r medelwyr yw'r angylion.

40 Megis gan hynny y cynhullir yr efrau, ac a'u llwyr-losgir yn tan; b felly y bydd yn niwedd y byd hwn.

41 c Mab y dyn a ddenfyn ei angylion, a hwy a gynhullant allan o'i^d deyrnas ef yr holl dramgwyddiadau, a'r rhai a wnant anwiredd;

42 Ac a'u bwriant hwy i'r^e ffrwn dân: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

43 Yna y llewyrcha y rhai^f cyfiawn fel yr haul, yn nheyrnas eu Tad: yr hwn fydd ganddo glustiau i wrando, gwrandawed.

44 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyr-

^{Col. 2.} nas nefoedd i ^{349.} z dryfor wedi ei ¹ h guddio mewn maes; yr hwn wedi i ¹ ddyn ei gaffael, a'i cuddiodd, ac o lawenydd am dano, fydd yn myned ymaith, ac yn gwerthu yr hyn oll a fedd, ac yn prynu'r maes hwnnw.

^{Diar. 2.4} 45 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ¹ farchnattawr yn ceisio'r perlau tēg:

^{Luc 9.25} 46 Yr hwn wedi iddo gaffael un perl gwerthfawr, a aeth ^{ac} a ^k werthodd gymmaint oll ag a feddai, ac a'i prynodd ef.

^{Marc 4.19.} 47 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ¹ rwyd a fwriwyd yn y ^m môr, ac a ⁿ gafglodd o bob rhyw beth:

^{Tit. 3.3.} 48 Yr hon, wedi ei ^o llenwi, a ddygasant i'r lan, ac a eisteddasant, ac a gafglasant y rhai da mewn llestri, ac a fwriasant allan y rhai drwg.

^{Eph. 4.12.} 49 Felly y bydd yn niwedd y byd: yr angylion a ant allan, ac a ddidolant y rhai drwg o blith y rhai cyfiawn;

50 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

^{Adm. 10.36.} 51 Iesu a ddywedodd wrthynt, A ddarfu i ^P chwi ddeall hyn oll? ^{Diar. 27.25.} Hwytthau a ddywedasant wrtho, Do, ² Arglywydd.

^{2 Tim. 3.2.} 52 A dywedodd yntef wrthynt, Am hynny pob ysgrifenydd wedi ei ¹ ddygu i ^s deyrnas nefoedd, fydd debyg i ddyn o berchen tē, yr hwn fydd yn dwyn allan o'i dryfor ^{bethau} newydd a hen.

^{Can. 7.13} 53 ¶ A bu, wedi i'r Iesu orphen y damhegion hyn, efe a ^u ymadawodd oddi yno.

^{Luc 4.16.} 54 Ac efe a ddaeth i'w wlad ei hun, ac a'u ^{||} dysgodd hwynt yn eu synagog; fel y fynodd arnynt, ac y dywedasant, O ba le y daeth y ^x doethineb hyn a'r gweithredoedd nerthol i'r ^{dyn} hwn?

^{Ioan 3.4} 55 Y Onid hwn yw mab y faer? onid Mair y gelwir ei fam ef? ac Iago, a Joses, a Simon, a Judas, ei frodyr ef?

56 Ac onid yw ei chwiorydd ef oll gyd â ni? o ba le gan hynny y mae gan hwn y pethau hyn oll?

^{Luc 4.22} 57 A hwy a ^z rwystrwyd ynddo ef: a'r Iesu ddywedodd wrthynt, Nid yw ^a prophwyd heb ^b anrhydedd, ond yn ^c ei wlad ei hun, ac yn ei ^d dy ei hun.

^{Ioan 1.11.} 58 Ac ni wnaeth efe nemmawr o weithredoedd nerthol yno, o blegid eu ^d hanghrediniaeth hwynt.

P E N. XIV.

^{Heb. 4.2.} Y Tyb Herod am Grist. 3 Ioan Fedyddiwr yn cael ei ddihenyddio.

Y Pryd hynny y clybu Herod y ^a tetrarc ^b son am yr Iesu: ^{Luc 3.1.} ² Ac efe a ddywedodd wrth ei ^b weision, ^c Hwn yw Ioan Fedyddiwr: ^{Diar. 18.1.} efe a gyfododd o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddo ef.

³ ¶ Canys Herod a ddaliaasai Ioan, ac a'i rhwymasai, ac a'i dodasai yng ngharchar, o blegid ^d Herodias gwraig Phylib ^e ei frawd ef. ^{Pen. 5.10.} ^{Luc 3.1.}

⁴ Canys Ioan a ddywedodd ^f wrtho, ^z Nid cyfreithlawn i ti ei chael hi. ^{12 Sam. 12.7.} ^{Lev. 18.10.}

⁵ Ac efe yn ewyllysio ei roddi ef i farwolaeth, a ^h ofnodd y dyrfa; ^h canys hwy a'i cymmerent ef megis prophwyd. ^{Marc 6.10.}

⁶ Eithr pan gadwyd i dydd gene-digaeth Herod, y dawnfiodd merch Herodias ger eu bron hwynt, ac a ryngodd ^k fodd Herod. ^{Marc 6.22.}

⁷ O ba herwydd efe a addawodd trwy ^l lw roddi iddi beth bynnag a ofynai. ^{Hof. 4.14.}

⁸ A hitheu wedi ei ^m rhag-ddysgu gan ei mam, a ddywedodd, Dyro i mi yma ⁿ ben Ioan Fedyddiwr mewn dysgl. ^{Pen. 6.24.} ^{Esa. 3.9.}

⁹ A'r brenin a fu ^o drift ganddo: eithr o herwydd y ^p llw, a'r rhai a eisteddent gyd ag ef wrth y ford, ^o efe a orchymynodd ^{ei} roi ef iddi. ^{Luc 13.32.} ^{Rhuf. 2.21.}

¹⁰ Ac efe a anfonodd ac a dorrodd ben Ioan yn ^q y carchar. ^q Bren. 21.9.

¹¹ A dygwyrdd ei ben ef mewn dysgl, ac a'i rhoddwyd i'r llanges: a hi a'i dug ^{ef} i'w mam.

¹² A'i ddisgyblion ef a ddaethant ac a gymmerasant ei gorph ef, ac a'i ^r claddasant; ac a aethant ac a ^s fynegasant i'r Iesu. ^{Act. 8.2.} ^{1 Sam. 31.21.}

¹³ ¶ A phan glybu'r Iesu, efe a ^u ymadawodd oddi yno mewn llong, i anghyfanedde o'r naill du: ac wedi clywed o'r torfeydd, hwy a'i ^u canlynasant ef ar draed allan o'r dinasoedd. ^{Ioan 1.34.} ^{Marc 6.30.} ^{Ysai. 49.19.}

¹⁴ A'r Iesu a aeth allan, ac a welodd dyrfa fawr, ac a ^x dofturiodd wrthynt, ac efe a iachodd eu cleision hwynt. ^{Heb. 4.15.}

¹⁵ Ac wedi ei myned hi yn ^y hwyr, daeth ei ddisgyblion atto, gan ddywedyd, Y lle fydd anghyfanedd, a'r awr a aeth weithian heibio: ^z gollwng y dyrfa ymaith, fel yr elont i'r pentrefi, ac y prynont iddynt fwyd. ^{Marc 6.35.} ^{Rhuf. 2.2.}

¹⁶ A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Nid ^a rhaid iddynt fyned ymaith: rhoddwch chwi iddynt beth i'w fwytta. ^{1 Pet. 2.7.}

¹⁷ A hwy a ddywedasant wrtho, Nid oes gennym ni yma ond puniorth a ^b dau bysgodyn. ^{Ioan 6.9.}

18 Ac efe a ddywedodd, Dygwch i hwynt yma ^c i mi.

19 Ac wedi gorchymyn i'r torfeydd eistedd ar y gwellt glas, ^d a chymmeryd y pum torth a'r ddau bysgodyn, efe a edrychodd i fynu tu a'r nef, ac a ^e fendithiodd, ac a dorrodd, ac a roddodd y torthau i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r torfeydd.

20 A hwynt oll a fwyttasant, ac a gawsant eu ^f digon: ac a godasant o'r ^g briw fwyd oedd yng weddill, ddeuddeg balgedaid yn llawn.

21 A'r rhai a fwyttasant oedd ynghylch ^h pum mil o wyr, heb law gwragedd a phlant.

22 ¶ Ac yn ⁱ y fan y gyrrodd yr Iesu ei ddisgyblion i fyned i'r llong, ac i fyned i'r lan arall o'i flaen ef, tra fyddai efe yn gollwng y torfeydd ymaith.

23 Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymaith, efe a esgynodd i'r mynydd wrtho ei hun i weddio: ac wedi ei hwyrhau hi, yr oedd efe yno'n unig.

24 A'r llong oedd weithian ynghanol y môr, yn drallodus gan dondau: canys ⁱ gwynt gwrthwynebus ydoedd.

25 Ac yn y bedwaredd wylfa o'r nos yr ^m aeth yr Iesu attynt, gan rodio ar y môr.

26 A phan welodd y disgyblion ef yn rhodio ar y môr, ⁿ dychrynasant, gan ddywedyd, Drychiolaeth ydyw: a hwy a waeddasant rhag ofn.

27 Ac ^o yn y man y llafarodd yr Iesu wrthynt, gan ddywedyd, Cymmerwch gysur: [†] myfi ydyw; nac ofnwch.

28 A ^p Phedr a'i hattebodd, ac a ddywedodd, O Arglwydd, os tydi yw, ^q arch i mi ddyfod attat ar y dyfroedd.

29 Ac efe a ddywedodd, ^r Tyred. Ac wedi i Pedr ddisgyn o'r llong, efe a rodiodd ar y dyfroedd, i ddyfod at yr Iesu.

30 Ond pan ^s welodd efe'r gwynt yn gryf, efe a ofnodd: a phan ddechreuodd suddo, efe a ^u lefodd, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw fi.

31 Ac yn ^x y man yr estynodd yr Iesu ei law, ac a ymaslodd ynddo ef, ac a ddywedodd wrtho, Tydi o ychydig ffydd, pa ham y petrufais?

32 A phan aethant hwy i mewn i'r llong, ^y peidiodd y gwynt.

33 A daeth y rhai oedd yn y llong, ac a i haddolasant ef, gan ddywedyd, Yn wir ^z Mab Duw ydwyt ti.

34 ¶ Ac wedi iddynt fyned trofodd, hwy a ddaethant i dir ^a Genesareth.

35 A phan adnabu gwyr y fan honno ef, hwy a ^b anfonasant i'r ^b Ioan 4. holl wlad honno o amgylch, ac ^e a ²⁸ ddygasant atto y rhai oll oedd mewn anhwl:

36 Ac a attolygasant iddo, gael cyffwrdd yn unig ag ^d ynyl ei wisg ^d Mat. 9. 20 ef: a chynnifer ag a gyffyrddodd, a iachawyd.

P E N. XV.

Crist yn argyhoeddi yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid, am dorri gorchymynion Duw trwy eu traddodiadau.

Y NA'r ^a ysgrifenyddion a'r Phari- ^a Marc 7. 1 riseaid, y rhai oedd o Jerusalem, a ddaethant at yr Iesu, gan ddywedyd,

2 Pa ham y mae dy ddisgyblion di yn trofeddu ^b traddodiad yr hyn- ^b Ioan 18. 28. afaid? canys nid ydynt yn ^c golchi ¹ Pedr 1. 18. eu dwylaw pan fwyttaont fara.

3 Ac efe a attebodd, ac a ddywed- ^c Lef. 13. odd ^d wrthynt, A pha ham yr ydych ³ 4. ^e chwi'n trofeddu gorchymyn Duw ^d Diar. 26. 4. trwy eich traddodiad chwi? ^e Mat. 7. 5.

4 Canys Duw a orchymynodd, gan ddywedyd, ^f Anrhydedda dy ^f Eccl. 20. 14. dad a'th fam: a'r hwn a felldithio dad neu fam, lladder ef yn farw.

5 Eithr yr ydych chwi ^g yn dy- ^g Tit. 1. 11. wedyd, Pwy bynnag a ddywedo wrth ei dad neu ei fam, Rhodd ^{yw} pa beth bynnag y ceit les oddi wrthyf fi, ac ni anrhydeddo ei dad neu ei fam, *di-fai fydd.*

6 Ac *fel hyn* y gwnaethoch orchymyn Duw yn ^h ddi-rym trwy eich ^h Esa. 61. 8 traddodiad eich hun.

7 *Oh* ⁱ ragrithwyr, da y ^k proph- ⁱ Mat. 7. 5. wydodd Esaïas am danoch chwi, gan ^k Esa. 29. 13. ddywedyd, ^a 6. 18.

8 Nefau y mae'r bobl hyn attaf â'u genau, a'm hanrhydeddu ⁱ â'u ⁱ Mat. 7. 22 gwefusau; a'u calon fydd bell oddi wrthyf.

9 Eithr yn ^m ofer y'm hanrhyd- ^m Mat. 7. 7. eddant i, gan ddyfsgu gorchymynion ^m Amos 4. 4. dynion yn ddyfsgidiaeth.

10 Ac wedi iddo alw'r ⁿ dyrfa atto, ⁿ Mat. 7. 6. efe a ddywedodd wrthynt, Clywch a ⁿ Diar. 9. 4. deallwch.

11 Nid yr hyn fydd yn ^o myned i ^o Rhuf. 14. mewn i'r genau fydd yn halogi dyn; ¹⁷ ond yr hyn fydd yn ^p dyfod allan o'r ^p Mat. 12. genau, hynny fydd yn halogi dyn. ³⁵ Adn. 18.

12 Yna y daeth ei ddisgyblion ¹⁹ atto, ac a ddywedasant wrtho, A wyddost ti ^q ymrwyfro o'r Pharise- ^q Tim. 4. aid wrth glywed yr ymadrodd hyn? ³ 4.

13 Ac yntef a attebodd, ac a ddywedodd, Pob planhigyn yr hwn ni's ^r plannodd fy Nhad nefol, a ddiwreid- ^r Ioan 15. 2. ddir. ² Eph. 1. 4.

14 ^s Gadewch iddynt: tywyfog- ^s Hos. 4. 17. ion ^t deillion i'r deillion ydynt: ac ^t Ioan 9. 40.

os y dall a dywys y dall, y ddau a syrthiant yn y ffos.

^uMarc 7. 15 A^u Phedr a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Eglura i ni y ddammeg hon.

^{*Heb. 5.} 16 A dywedodd yr Iesu, A ydych chwithau ^x etto heb ddeall?

^{12.} 17 Onid ydych chwi'n deall etto, fod yr ^y hyn oll fydd yn myned i mewn i'r genau yn cilio i'r bola, ac y bwrir ef allan i'r geudy?

^{*Rhuf. 3.} 18 Eithr y pethau a ddeuant allan o'r ^z genau, fydd yn dyfod allan o'r ^a galon, a'r ^{pethau} hynny a halogant ddyn.

^{*Mat. 12.} 19 Canys o'r ^b galon y mae meddyliau drwg yn dyfod allan, lladdiadau, tor-priodasau, godinebau, lladradau, cam-dystiolaethau, cablau.

^{*Diar. 23.} 20 Dyma'r pethau sy'n halogi dyn: eithr bwyta â dwylaw, heb olchi, ni haloga ddyn.

^{*Marc 7.} 21 ¶ A'r Iesu a aeth ^c oddi yno, ac a giliodd i dueddau ^d Tyrus a Sidon.

^{*Mat. 11.} 22 Ac wele, ^d gwraig o Ganaan a ddaeth o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddywedyd ^f wrtho, Trugarha wrthyf, O Arglwydd, Fab Dafydd; y mae fy merch yn ddrwg ei hwyl gan gythraul.

^{*Galar. 3-5.} 23 Eithr nid attebodd efe ^g iddi ^{un} gair: a daeth ei ddisgyblion atto, ac a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Gollwng hi ymaith; canys y mae hi yn llefain ar ^h ein hol.

^{*Sal. 63-8.} 24 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, ⁱ Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid colledig ^{tē} Israel.

^{1 Act. 13.} 25 Ond hi a ^k ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, cymmorth fi.

^{40.} 26 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, Nid da cymmeryd bara'r plant, a'i fwrw i'r cwn.

^{Rhuf. 9. 4.} 27 Hitheu a ddywedodd, ^m Gwir yrw, Arglwydd: canys y mae'r cwn yn bwyta o'r ⁿ briwfion sy'n syrthio oddi ar fwrdd eu harglwyddi.

^{*Luc 18. 1} 28 Yna yr ^o attebodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr yrw dy ffydd: bydded i ti fel yr wyt yn ^p ewyllysio: a'i merch a iachawyd o'r awr honno allan.

^{*Eph. 3.} 29 ¶ A'r Iesu a aeth oddi yno, ac a ddaeth ger llaw môr Galilea; ac a efgynodd i'r ^q mynydd, ac a eisteddodd yno.

^{*Marc 7.} 30 A daeth atto ^r torfeydd lawer, a chanddynt gyd â hwynt gloffion, deillion, mudion, anafusion, ac eraill lawer: a hwy a'u bwriasant i lawr with draed yr Iesu, ac efe a'u hiachodd hwynt:

31 Fel y rhyfeddodd y torfeydd, wrth weled y mudion yn ^{||} dywedyd, ^{||} *llafara*. y rhai anufus yn iach. y cloffion yn rhodio, a'r deillion yn gweled: a hwy a ^s ogoneddasant Dduw Israel.

^{*Sal. 72.} 32 ¶ A galwodd yr Iesu ei ddisgyblion ^{atto}, ac a ddywedodd, Yr ydwyf yn ^t tosturio wrth y dyrfa, canys y maent yn aros gyd â mi ^u dri-diau weithian, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwyta: ac nid ydwyf yn ewyllysio eu gollwng hwynt ymaith ar eu cythlwng, rhag eu llewygu ar y ffordd.

33 A'i ddisgyblion a ddywedent wrtho, O ba le y caem ni gymmaint o fara yn y ^x disseithwch, fel y digonid tyrfa gymmaint?

34 A'r Iesu a ddywedai wrthynt, Pa sawl torth fydd gennych? A hwy a ddywedasant, ^y Saith, ac ychydig bysgod bychain.

35 Ac efe a orchymynodd i'r torfeydd ^z eistedd ar y ddaear.

36 A chan gymmeryd y faith dorth a'r pysgod, a diolch, efe a ^u ^a torrodd, ac a ^u ^b rhoddodd i'w ddisgyblion, a'r disgyblion i'r dyrfa.

37 A hwy ^c oll a fwyttasant, ac a gawfant eu digon: ac a godasant o'r briw-fwyd oedd yng weddill, faith fagedaid yn llawn.

38 A'r rhai a fwyttasant oedd be-dair ^d mil o wyr, heblaw gwragedd a phlant.

39 Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymaith, efe a aeth i long, ac a ddaeth i barthau ^e Magdala.

P E N. XVI.

1 Y Phariseaid yn gofyn arwydd. 13 Amryw opiniynau am Crist: 16 a chyffes Pedr am dano.

A C wedi i'r ^a Phariseaid a'r Sadduceaid ddyfod atto, a'i demtio, hwy a attolygasant iddo ddangos iddynt arwydd o'r nef.

2 Ac efe a attebodd, ac a ^b ddywedodd wrthynt, Pan fyddo'r hwyr, y dywedwch, Tywydd tēg; canys y mae'r wybr yn goch.

3 A'r boreu, Heddyw dryccin; canys y mae'r wybr yn goch, ac yn bruddaidd: O ragrithwyr, chwi a fedrwch ddeall wyneb yr wybren, ac oni ^c fedrwch arwyddion yr amserau?

4 Y mae cenhedlaeth ^d ddrwg a godinebus yn ceisio arwydd, ac arwydd ni's rhoddir iddi, ond ^e arwydd y prophwyd Jonas: ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth ymaith.

5 ¶ Ac wedi dyfod ei ddisgyblion ef i'r ^f lan arall, hwy a ollyngasant dros gof gymmeryd bara ^{genthynt}.

6 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,

Edrychwch ac ymogelwch rhag furdoes & y Phariseaid a'r Saduceaid.

7 A hwy a ymresymmasant h yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, *Hyn fydd am na chymmeraſom fara gennym.*

8 A'r Iesu yn i gwybod, a ddywedodd wrthynt, Chwychwi o ychydig k ffydd, pa ham yr ydych yn ymresymmu yn eich plith eich hunain, am na chymmeraſoch fara gyd a'chwi?

9 Onid ydych i chwi yn deall etto, nac yn cofio pum torth y pum mil, a pha fawl basgedaid a gymmeraſoch i fynu?

10 Na m faith dorth y pedair mil, a pha fawl cawellaid a gymmeraſoch i fynu?

11 Pa fodd n nad ydych yn deall, o nad am fara y dywedais wrthynt, ar ymogelyd rhag furdoes y Phariseaid a'r Saduceaid?

12 Yna y deallasant na ddywedasai efe am ymogelyd rhag furdoes bara, ond rhag p athrawiaeth y Phariseaid a'r Saduceaid.

13 ¶ Ac wedi ddyfod yr Iesu i dueddau Cefarea Philippi, efe a ofynodd i'w ddisgyblion, gan ddywedyd, Pwy y mae dynion yn dywedyd fy mod i, r Mab y dyn?

14 A hwy a ddywedasant, Rhai mai s Ioan Fedyddiwr, a rhai mai Elias, ac eraill mai Jeremias, neu un o'r prophwydi.

15 Efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy t meddwch chwi ydwyf i?

16 A Simon Pedr a atebodd, ac a ddywedodd, u Ti yw Crist, Mab y Duw byw.

17 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrtho, x Gwyn dy fydd di, Simon mab Jona: canys nid cig a gwaed a ddatguddiodd hyn i ti, ond y fy Nhadr hwn fydd yn y nefoedd.

18 Ac yr ydwyf finneu yn dywedyd i ti, mai ti yw Pedr, ac ar z y graig hon yr adeiladaf fy eglwys; a phyrth uffern ni's gorchfygant hi.

19 A rhoddaf a i ti agoriadau teyrnas nefoedd: a pha beth bynnag a rwymech ar y ddaear a fydd rhwymedig yn y nefoedd; a pha beth bynnag a ryddhaech ar y ddaear a fydd wedi ei ryddhau yn y nefoedd.

20 Yna y gorchymynodd efe i'w ddisgyblion, na b ddywedent i neb mai efe oedd Iesu Grif.

21 ¶ O hynny allan y dechreuodd yr Iesu ddangos i'w c ddisgyblion fod yn rhaid iddo fyned d i Jerufalem, a dioddef llawer gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r yf-

grifnyddion, a'i ladd, a chyfodi y trydydd dydd.

22 e A Phedr, wedi ei gymmeryd e Adm. 17. efatto, a ddechreuodd ei geryddu ef, Rhuf. 11. gan ddywedyd, Arglwydd, trugarha withyt dy hun; ni's bydd hyn i ti.

23 Ac efe a drodd, ac a f ddywe- f Diar. 27 dodd wrth Pedr, Dos yn fy ol i, fa- 6. tan: rhwystr ydwyf ti i mi: am nad ydwyf yn z fynied y pethau fydd o Rhuf. 8. 5 Dduw, ond y pethau fydd oddynion. Iago 3. 15

24 ¶ Yna y dywedodd yr Iesu wrth ei ddisgyblion, Os myn neb ddyfod ar fy ol i, h ymwaded ag ef h i Cor. 3. ei hun, a chyfoded ei groes, a chan- 18. llyned fi.

25 Canys pwy bynnag a ewyllysio i gadw ei fywyd, a'i cyll: a phwy f Ioan 12. bynnag a k gollo ei fywyd o'm ple- Gal. 6. 12. gid i, a'i caiff. k Dat. 12. 11.

26 Canys pa lesad i ddyn, os i yn- Heb 11. 35 nill efe yr holl fyd, a cholli ei enaid Luc 12. ei hun? neu, pa beth a rydd dyn yn 19, 20. gyfnewid am ei enaid?

27 Canys Mab y dyn a ddaw yng m ogoniant ei Dad gyd a'i angylion; m Act. 1. ac yna y rhydd efe i bawb yn ol ei 11. weithred.

28 Yn wir y dywedaf wrthynt, Y mae rhai o'r fawl fydd yn sefyll yma a'r ni phrofant anghy, hyd oni n Mat. 17. welont Fab y n dyn yn dyfod yn ei i. frenhiniaeth. 2 Pedr 1. 16.

P E N. XVII.

1 Gwedd-newidiad Crist. 22 Y mae efe yn rhag-fynegi ei ddiodeffaint.

A C yn ol a chwe' diwrnod y a Luc 9. 28 cymmerodd yr Iesu b Pedr, ac b Marc 5. Iago, ac Ioan ei frawd, ac a'u dug a 14. 33. hwynt i synydd uchel o'r neilldu.

2 A e gwedd-newidiwyd ef ger eu c Eef. 34. bron hwy: a'i wyneb a ddisgleiriodd 20, 30. fel yr haul, a'i ddillad oedd cyn wyn- 2 Cor. 3. 7. ned a'r goleuni.

3 Ac wele, Moses ac Elias a ymddangosodd d iddynt, yn e ymddi- d Mat. 13. ddan ag ef. 11.

4 A Phedr a atebodd, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O Arglwydd, f da yw i ni fod yma: os ewyllysi, f Iago 3. 6 gwnawn yma dair pabell; un i ti, ac un i s Moses, ac un i Elias. s i Cor. 13. 12.

5 Ac efe etto yn llafaru, wele, h Luc 9. 33. cwmmlwl goleu a'u cysgododd b Eef. 19. hwynt: ac wele lef o'r cwmmlwl, yn 16. dywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd: i gwrani- i Deut. 18. dewch arno ef. 18.

6 A phan glybu'r disgyblion hyn-ny, hwy a fyrthiasant ar eu hwyneb, ac a ofnasant yn ddirfawr.

7 A daeth yr Iesu, ac a k gyffyr. x Eph. 5. ddodd a hwynt, ac a ddywedodd, 32. Cyfodwch, ac nac ofnwch.

8 Ac wedi iddynt ddychafu eu

llygaid, ni wellant neb ond yr Iesu
 1 Tim. yn unig.

9 Ac fel yr oeddynt yn disgyn o'r
 4. 5. mynydd, gorchymynodd yr Iesu iddynt, gan ddywedyd, Na ddywedwch y weledigaeth i neb, m hyd oni adgyfodo Mab y dyn o feirw.

10 A'i ddifgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa ham gan hynny y mae'r n ysgrifenyddion yn dywedyd, fod yn rhaid dyfod o Elias yn gyntaf?

11 A'r Iesu a atebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn wir a ddaw yn gyntaf, ac a edfryd o bob peth.

12 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, ddyfod o Elias eisoes, ac nad p adnabuant hwy ef, ond gwneuthur o honynt iddo beth bynnag a fynasant: felly y bydd hefyd i Fab y dyn ddioddef ganddynt hwy.

13 Yna y deallodd y difgyblion mai am Ioan Fedyddiwr y dywedasai efe wrthynt.

14 ¶ Ac wedi eu dyfod hwy at y dyrfa, daeth atto ryw ddynt, ac a olt yngodd iddo ar ei liniau.

15 Ac a ddywedodd, Arglwydd, trugarha wrth fy mab, o blegid y mae efe yn lloerig, ac yn flin arno: canys y mae efe yn syrthio yn y tân yn fynych, ac yn y dwfr yn fynych.

16 Ac mi a'i dygais ef at dy difgyblion di, ac ni allent hwy ei iachau ef.

17 A'r Iesu a atebodd, ac a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon a throfaus, pa hyd y byddaf gyd â chwi? pa hyd y dioddefaf chwi? dygwch ef yma attaf fi.

18 A'r Iesu a geryddodd y cythraul; ac efe a aeth allan o hono: a'r bachgen a iachawyd o'r awr honno.

19 Yna y daeth y difgyblion at yr Iesu o'r neilldu, ac y dywedasant, Pa ham na allem ni ei fwrw ef allan?

20 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, O blegid eich anghrediniaeth: canys yn wir y dywedaf i chwi, Pe bai gennych a ffydd megis gronyn o had mwstard, chwi a ddywedech wrth y mynydd hwn, Symmud oddi yma draw, ac efe a symmudai; ac ni bydd dim amhosibl i chwi.

21 Eithr nid a y rhywogaeth hyn allan, ond trwy weddi ac ymryd.

22 ¶ Ac fel yr oeddynt hwy yn aros yn Galilea, dywedodd yr Iesu wrthynt, Mab y dyn a draddodir i ddwy law dynion:

23 A hwy a'i lladdant, a'r trydydd dydd y cyfyd efe: a hwy a atbant yn drist iawn.

24 ¶ Ac wedi dyfod o honynt i Capernaum, y rhai oedd yn derbyn

arian y deyrnged a ddaethant at Pedr, ac a ddywedasant, Onid yw eich Athraw chwi yn talu teyrnged?

25 Yntef a ddywedodd, Ydyw. Ac wedi ei ddyfod ef i'r tŷ, yr Iesu a achubodd ei flaen ef, gan ddywedyd, Beth yr wyt ti yn ei dybied, Simon? gan bwy y cymmer brenhin-oedd y ddaear deyrnged neu dreth? gan eu plant eu hunain, ynte gan efroniaid?

26 Pedr a ddywedodd wrtho, Gan efroniaid. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gan hynny y mae'r plant yn rhyddion.

27 Er hynny, rhag i ni eu rhwyf-tro hwy, dos i'r môr, a bwrw fach, a chymmer y pysgodyn a ddel i fynu yn gyntaf; ac wedi i ti agoryd ei safn, ti a gei ddarn o arian: cymmer hwnnw, a dyro iddynt drofod fi a thitheu.

P E N. XVIII.

1 *Crist yn rhybuddio ei ddifgyblion i fod yn oftnedig; 15 ac yn dysgu pa fodd y mae i ni ymddwyn tu ag at ein brodyr.*

A R yr awr honno y daeth y difgyblion at yr Iesu, gan ddywedyd, Pwy fydd fwyaf yn nheyrnas nefoedd?

2 A'r Iesu a alwodd atto fachgennyn, ac a'i gosododd yn eu canol hwynt,

3 Ac a ddywedodd, Yn wir y dywedaf i chwi, Oddi eithr eich troi chwi, a'ch gwneuthur fel plant bychain, nid ewch chwi ddim i mewn i deyrnas nefoedd.

4 Pwy bynnag gan hynny a'i gos-tyngo ei hunan fel y bachgennyn hwn, hwnnw yw'r mwyaf yn nheyrnas nefoedd.

5 A phwy bynnag a dderbynio gyfryw fachgennyn yn fy enw i, a'm derbyn i.

6 A phwy bynnag a rwyf tro un o'r rhai bychain hyn a gredant yn of fi, da fyddai iddo pe crogid maen melin am ei wddf, a'i fodd yn eigion y môr.

7 ¶ Gwae'r byd o blegid rhwyf-trau: canys i angenrhaid yw dyfod rhwyftrau; er hynny gwae y dyn hwnnw trwy'r hwn y daw y rhwyftr.

8 Am hynny os dy law neu dy droed a'th rwyftra, tor hwynt ymaith, a thafl oddi wrthynt: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag a chennyt ddwy law neu ddau droed, dy daslu i'r tân tragywyddol.

9 Ac os dy lygad a'th rwyftra, tyn ef allan, a thafl oddi wrthynt: gwell yw i ti yn un llygeidiog fyned i mewn i'r bywyd, nag a dau lygad gennyt, dy daslu i dân uffern.

10 Edrychwech na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod i eu hangylion hwy yn y nefoedd bob amser yn gweled m wyneb fy Nhad yr hwn fydd yn y nefoedd.

11 Canys daeth Mab y dyn n i gadw'r hyn a gollafid.

12 Beth dybygwch chwi? os bydd o gan ddyn gant o ddefaid, a myned o un o'honynt ar y ddisperod, oni ad efe yr amyn un cant, a myned i'r mynyddoedd, a cheisio yr hon a aeth ar ddisperod?

13 Ac os bydd iddo ei g chael hi, yn wir meddaf i chwi, y mae yn llawenhaus am honno mwy nag am yr amyn un cant, y rhai nid aethant ar ddisperod.

14 Felly nid yw'r ewyllys eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd, s gyfrgollir un o'r rhai bychain hyn.

15 ¶ Ac os t pecha dy u frawd i th erbyn, dos, ac argyhoedda ef rhyngot ti ag ef ei x hun: os efe a wrendy arnat, ti a ynnillafid dy frawd.

16 Ac os efe ni wrendy, cymmer gyd â thi etto un neu ddau, felly yng enau dau neu dri o dystion y byddo pob gair yn safadwy.

17 Ac os efe ni wrendy arnynt hwy, z dywed i'r eglwys: ac os efe ni wrendy ar yr eglwys ychwaith, bydded ef i ti megis yr a ethnig a'r publican.

18 Yn wir meddaf i chwi, Pa bethau bynnag a b rwymoch ar y ddaear, fyddant wedi eu rhwymu yn y nef: a pha bethau bynnag a ryddhaoch ar y ddaear, a fyddant wedi eu rhyddhau yn y nef.

19 Trachefn meddaf i chwi, Os cyd-fynia dau o honoch ar y ddaear am ddim c oll beth bynnag a'r a ofynant, efe a wneir iddynt gan fy Nhad yr hwn fydd yn y nefoedd.

20 Canys lle mae d dau neu dri wedi e ymgynnull yn fy enw i, yno yr ydwyf yn eu f canol hwynt.

21 ¶ Yna y daeth Pedr atto ef, ac a ddywedodd, Arglwydd, s pa sawl gwaith y pecha fy mrawd i'm herbyn, ac y maddeuaf iddo? ai hyd feithwaith?

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Nid ydwyf yn dywedyd wrthynt, Hyd b feithwaith: ond, Hyd b ddeng waith a thrugain feithwaith.

23 Am hynny y cyffelybir teyrnas nefoedd i ryw frenin a fynnai gael i cyfrif gan ei weision.

24 A phan ddechreuodd gyfrif, fe a ddygwyd atto un ag oedd yn ei ddyled ef o k ddeng mil o dalentau.

25 A chan nad oedd ganddo ddim

i dalu, gorchymynodd ei arglwydd ei l werthu ef, a'i wraig, a'i blant, a'i chwbl a'r a feddai, a thalu'r ddyled.

26 A'r gwas a syrthiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef; gan ddywedyd, Arglwydd, m bydd ymarhous wrthyf, ac mi a n dalaf i ti y cwbl oll.

27 Ac arglwydd y gwas hwnnw a o dofturiodd wrtho, ac a'i gollyngodd, ac a faddeuodd iddo y ddyled.

28 Ac wedi myned o'r gwas hwnnw allan, efe a gafodd un o'i gydweision, yr hwn oedd yn ei ddyled ef o t gan ceiniog: ac efe a ymaffodd ynddo, ac a'i t llindagodd, gan ddywedyd, Tâl i mi yr hyn fydd ddyledus arnat.

29 Yna y syrthiodd ei gyd-was wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthyf, ac mi a dalaf i ti y cwbl oll.

30 Ac ni s gwnai efe: ond myned a'i fwrw ef yng ngharchar, hyd oni thalai yr hyn oedd ddyledus.

31 A phan welodd ei gyd-weision y pethau a wneffid, bu ddrwg dros ben ganddynt: a hwy a ddaethant, ac a fynegafant i'w harglwydd yr holl bethau a fuasai.

32 Yna ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Ha was drwg, maddeuaf i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil â mi:

33 Ac t oni ddylest titheu dru-garhau wrth dy gyd-was, megis y trugarheais inneu wrthynt ti?

34 A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddodd ef i'r poenwyr, hyd oni thalai yr hyn oll oedd ddyledus iddo.

35 n Ac felly y gwna fy Nhad nefol i chwithau, oni faddeuwch o o'ch calonnau bob un i'w frawd eu camweddu.

P E N. XIX.

1 Crist yn iachau'r cleision: 3 yn ateb y Phariseaid am ysgariaeth, &c.

A Bu, pan a orphenodd yr Iesu'r ymadroddion hyn, efe a b ymadawodd o Galilea, ac a ddaeth i derfynau Judea, tu hwnt i'r Iorddonen:

2 A thorfeidd lawer a'i canlynafant ef; ac efe a'u hiachaodd hwynt c yno.

3 ¶ A daeth y Phariseaid atto, gan ei d demtio, a dywedyd wrtho, Ai cyfreithlawn i wr e ysgar a'i wraig am bob achos?

4 Ac efe a atebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Oni ddarlisanafoch i'r hwn a'u gwnaeth o'r dechreu eu gwneuthur hwy yn f wryryw a be-hyw?

5 Ac efe a ddywedodd, O blegid hyn y s gad dyn dad a mam, ac y

1 Ecf 22.3
2 Bren. 4.4
Lef. 25.39

m Sal. 78.38
Ecf. 34.6

n Rhuf. 10.3
o Barn. 10.16

t Neu. Denary. Yr oedd ceiniog Rhufeain o werth chwech cheiniog a dim-metu, Mat. 20. 2.

t Groeg, taeodd, Phil. 2.21.

1 Luc 6.36

m Mat. 16.26

n Mat. 6.15

o Lef. 19.18
Eph. 4.31
Col. 3.13

a Luc 9.51

b Ioan 21.35, 36

c Luc 23.5

d Mat. 16.1 a 21.15, 16

e Marc 10.2

f Mal. 2.15

g Gen. 2.23

glŷn wrth ei wraig: a'r ddau fydd-
h¹ Cor. 6. ant yn un ^h cnawd.

16. 6 O herwydd pa ham, nid ydynt
mwy yn ddau, ond un cnawd: y
peth gan hynny a gysylltodd Duw,
i Mat. 5. 32 na ysgared dyn.

7 Hwytthau a ddywedasant wrtho,
i Marc 10. Pa ham gan hynny y ^k gorchymyn-
4. Deut. 24.1 odd Moises roddi llythyr ysgar, a'i
gollwng hi ymaith?

8 Yntef a ddywedodd wrthynt,
1 Act. 13. Moises, o herwydd caledrwydd eich
18. a 14. 16. calonnau, a ^l oddefodd i chwi ysgar
i Cor. 1. â'ch gwagedd: eithr o'r ^m dechreu
11. 23. nid felly yr oedd.

9 Ac meddaf i chwi, Pwy bynnag
Jer. 6. 16. a ysgaro â'i wraig, ⁿ ond am odineb,
i Mat. 5. ac a briodo un arall, y mae efe yn
32. torri priodas: ac y mae yr hwn a
briodo yr hon a ysgarwyd, yn torri
priodas.

10 Dywedodde i ddisgyblion wrtho,
o 1 Cor. 7. Os felly y mae'r achos rhwng gwr a
30. gwraig, ^o nid da gwreicca.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Diar. 21. Nid yw ^p pawb yn derbyn y gair hwn,
9. 19. ond y ^r rhai y ^q rhoddwyd iddynt.

12 Canys y mae eunuchiaid a
i Cor. 7. aned felly o groth ^{eu} mam; ac y mae
17. eunuchiaid a wnaed gan ddynion yn
eunuchiaid; ac y mae eunuchiaid a'u

13 ^r gwnaethant eu hun yn eunuchiaid
i Cor. 7. 7. er mwyn teyrnas nefoedd: y neb a
Rhuf. 6. ddichon ^{ei} dderbyn, ^s derbynied.

13 ¶ Yna y dygwyd atto ^t blant
i Cor. 7. bychain, fel y rhoddai ^{ei} ddwyllaw
21, 28, 32. arnynt, ac y gweddiai: a'r disgybl-
35. ion a'u ^u ceryddodd hwynt.

14 A'r ^x Iesu a ddywedodd, Ga-
i Mat. 10. dewch i blant bychain, ac na waher-
14. ddwch iddynt ddyfod attaf fi: canys
eiddo y cyfryw rai yw teyrnas nef-
oedd.

15 Ac wedi iddo ^y roddi ^{ei} ddwy-
y Gen. 48. law arnynt, efe a aeth ^ymaith oddi
14. yno.

16 ¶ Ac wele, ^z un a ddaeth, ac
i Marc 10. a ddywedodd wrtho, Athraw da, pa
27. beth da a ^a wnaf, fel y caffwyf fy-
Rhuf. 10. wyd tragywyddol?

17 Yntef a ddywedodd wrtho,
Act. 2. 37. Pa ham y gelwi fi yn dda? nid da
b Sam. 2. 2. neb ond ^b un, ^{sef} Duw: ond os ewyll-
e Lef. 18. 5. ysi fyned i mewn i'r bywyd, ^c cadw
Rhuf. 10. 5 y gorchymynion.

18 Efe a ddywedodd wrtho yntef,
Pa rai? A'r Iesu a ddywedodd, Na
ladd, Na odineba, Na ladratta, Na
ddwg gam dystiolaeth,

19 Anrhydedda dy dad a'th fam,
i Ioan 3. a Châr dy gymmydog fel ti ^d dy hun.

20 Y ^e gwr ieuangc a ddywedodd
e Sal. 119. wrtho, Mi a gedwais y rhai ^f hyn
9. i Bren. 8: 46. oll o'm hieuengctid: beth fydd yn
eisiau i mi etto?

21 Yr ^g Iesu a ddywedodd wrtho, i Marc 10. Os ewyllysi fod yn berffaith, ^h dos,
21. gwerth yr hyn fydd gennynt, a dyro
i Act. 20. i'r tlodion; a thi a gei dryfor yn y
35. nef: a thyred, canlyn fi.

22 A phan glybu y gwr ieuangc
yr ymadrodd, efe a aeth i ffordd yn
i Luc 18. drift: canys yr oedd yn berchen dâ
24. lawer.

23 ¶ Yna y dywedodd yr Iesu
wrth ei ddisgyblion, Yn wir y dy-
wedaf i chwi, mai yn ^k anhawdd yr
i Mat. 13. â goludog i mewn i deyrnas nefoedd.

24 A ^l thrachefn meddaf i chwi,
i Marc 10. Haws yw i gamel fyned trwy grau y
24. Sal. 52. 7. nodwydd ddur, nag i oludog fyned
i mewn i deyrnas Dduw.

25 A phan glybu ei ddisgyblion
ef ^{lyn}, fynnu a wnaethant yn ddir-
fawr, gan ddywedyd, ^m Pwy gan
i Marc 10. hynny a all fod yn gadwedig?

26 A'r Iesu a edrychodd arnynt,
ac a ddywedodd wrthynt, ⁿ Gyd â
i Bren. 7: 2. dynion amhosibl yw hyn, ond gyd â
o Luc 1. Duw ^o pob peth fydd bosibl.

27 ¶ Yna Pedr a atebodd ac a
37. ddywedodd wrtho, Wele, nyni ^p a
i Mat. 4. adawfom bob peth, ac a'th ganlyn-
20. afom di: beth gan hynny a fydd i ni?

28 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,
Yn wir meddaf i chwi, y cewch chwi,
y rhai a'm canlynafoch i, yn yr ^q ad-
9 Act. 3. enedigaeth, pan eisteddo Mab y dyn
i Dat. 21. ar ^r orfedd ei ogoniant, eistedd chwi-
i Cor. 15. 42, 43. thau ar ddeuddeg gorffedd, yn barnu
i Dat. 3. deuddeg llwyth Israel.

29 A phob un a'r a adawodd dai,
neu frodyr, neu chwiorydd, neu
dad, neu fam, neu wraig, neu blant,
neu diroedd, er mwyn ^s fy enw i, a
i Mat. 5. dderbyn y ^t can cymmaint, a bywyd
i Marc 10. tragywyddol a etifedda efe.

30 Ond ^u llawer o'r ^r rhai blaenaf
i Luc 10. a fyddant yn olaf, a'r rhai olaf yn
17, 18. flaenaf.

P E N. XX.

*Crist, travy ddammeg y gweithwyr yn
y winllan, yn dangos nad ydyw Duw
yn ddyledwr i neb.*

CAny s teyrnas nefoedd fydd de-
byg i wr ^o berchen ^a tŷ, yr hwn
i Ioan 1. a aeth allan a hi yn dyddhau, ^b i gyf-
b: Tim. 4. 7, 8. logi gweithwyr i'w winllan.

2 Ac wedi ^c cyttuno â'r gweith-
wyr er ceiniog y dydd, efe a'u han-
e Mat. 10. fonodd hwynt i'w winllan.

3 Ac efe a aeth allan ynghylch y
drydedd ^d awr, ac a welodd eraill yn
i Ioan 9. sefyll yn ^e segur yn y farchnadfa; ^e Act. 1. 23.

4 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch
chwithau i'r winllan, a pha beth byn-
nag a fyddo cyfawn, mi a'i ^f rhoddaf
i chwi.

5 A hwy a aethant ymaith: ac
efe a aeth allan drachefn ynghylch

y chweched a'r nawfed awr, ac a wnaeth yr un modd.

6 Ac efe a aeth allan ynghylch yr unfed awr ar ddeg, ac a gafodd eraill yn sefyll yn fegur, ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham y sefwch chwi yma ar hyd y 8 dydd yn fegur?

7 Dywedafant wrtho, Am na chyflogodd^h neb nyni. Dywedodd yntef wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag fyddo cyfiawn, chwi a'i cewch.

8 A phan aeth hi yn i hwyr, arglwydd y winllan a ddywedodd wrth ei k oruchwiliwr, i Galw'r gweithwyr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diweddaf hyd y rhai cyntaf.

9 A phan ddaeth y rhai a gyflogafid ynghylch yr unfed awr ar ddeg, hwy a gawfant^m bob un geiniog.

10 A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiafant y caent fwy; a hwythau a gawfant bob un geiniog.

11 Ac wedi iddynt gael, n grwg-nach a wnaethant yn erbyn gwr y tŷ,

12 Gan ddywedyd, Un awr y gweithiodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethost hwynt yn gyftal a nin-nau, y rhai a ddygafom o bwys y dydd a'r gwres.

13 Yntef a atebodd ac a ddywedodd wrth un o honynt, Y t cyfaill, nid ydwyf yn gwneuthur p cam â thi: onid er ceiniog y cytunaist â mi?

14 ¶ Cymmer yr hyn sydd eiddot, a dos ymaith: yr ydwyf yn ewyllysio rhoddi i'r olaf hwn megis i titheu.

15 Ai nid cyfreithlawn i mi wneuthur a fynwyf â'r eiddof^r fy hun? neu a ydyw dy s lygad di yn ddrwg, am fy mod i yn dda?

16 Felly y rhai olaf fyddant yn flaenaf, a'r rhai blaenaf yn olaf: canys llawer sydd wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

17 ¶ Ac a'r Iesu yn myned i fynu i Jerusalem, efe a gymmerth y denddeg disgybl o'r u neilldu ar y ffordd, ac a ddywedodd wrthynt,

18 Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem, a Mab y dyn a draddodir i'r y arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion, a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth,

19 Ac a'i z traddodant ef i'r cenhedloedd, i'w a watwar, ac i'w fflangellu, ac i'w groeshoelio: a'r trydydd dydd efe a adgyfyd.

20 ¶ Yna y daeth b mam meibion Zebedeus atto, gyd â'i meibion, z addoli, a deisyf rhyw beth ganddo.

21 Ac efe a ddywedodd wrthi, Pa

beth a fynni? Dywedodd hitheu wrtho, Dywed am gael o'm dau fab hyn eistedd, y'n naill ar dy law ddehau, a'r llall ar dy law afwy, yn dy c frenhiniaeth.

22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Ni wyddoch chwi beth yr ydych yn ei ofyn: a ellwch chwi yfed o'r cwppan yr ydwyf fi ar yfed o hono, a'ch bedyddio â'r d bedydd y bedyddir fi? Dywedafant wrtho, c Gallwn.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwch o'm cwppan, ac y'ch bedyddir â'r bedydd y'm bedyddir ag ef: eithr eistedd ar fy llaw ddehau ac ar fy llaw afwy, nid eiddof ei roddi; t ond i'r fawl a ddarparwyd gan fy Nhad.

24 A phan glybu'r deg hyn, hwy a f forrasant wrth y ddau frodyr.

25 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, t Chwi a wyddoch fod pennaethiaid y cenhedloedd yn tra-arglwyddiaethu arnynt, a'r rhai mawrion yn tra-awdurdodi arnynt hwy.

26 Eithr u nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a fynno fod yn fawr yn eich plith chwi, bydded yn weinidog i chwi;

27 A phwy bynnag a fynno fod yn bennaf yn eich plith, bydded yn x was i chwi:

28 Megis na ddaeth Mab y dyn i'w wafanaethu, ond i'w wafanaethu, ac i roddi ei einioes yn z bridwerth dros lawer.

29 ¶ Ac a hwy yn a myned allan o Jerico, tyrfa fawr a'i canlynodd ef.

30 Ac wele, dau ddeillion yn eistedd ar fin y b ffordd, pan glywsant fod yr Iesu yn myned heibio, a lefafant, gan ddywedyd, Arglwydd, c fab Dafydd, trugarha wrthym.

31 A'r dyrfa a'u ceryddodd hwynt, fel y tawent: hwythau a d lefafant fwy-fwy, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarha wrthym.

32 A'r Iesu a c safodd, ac a'u galwodd hwynt, ac a ddywedodd, Pa beth a ewyllysiwch ei wneuthur o honof i chwi?

33 Dywedafant wrtho, Arglwydd, agoryd f ein llygaid ni.

34 A'r Iesu a z doffuriodd wrthynt, ac a gyffyrddodd â'u llygaid: ac yn ebrwydd y cafodd eu llygaid olwg, a hwy a'i b canlynafant ef.

P E N. XXI.

1 Crist yn marchogaeth ar afyn i Jerusalem. 12 Yn gyrru'r prynau'r a'r gwerthwyr o'r deml, &c.

XXII. Mae'r deillion yn ceisio trugaredd; mae Crist yn trugarhau wrthynt. Maent yn ceisio eu golwg, y mae ef yn eu golwg iddynt, "Ceiswch, a chwi a gewch."

^aMat. 20. 18. ^APhan ddaethant yn gyfagos ^ai Jerufalem, a'u dyfod hwy i Bethphage, i fynydd yr Olewydd, yna yr anfonodd yr Iesu ddau ddifgybl,

^bIoan 21. 17. a. 1. 41. ²Gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref fydd ar eich cyfer, ac yn y man chwi a gewch asen yn ^brhwym ac ebol gyd â hi: gollyngwch *hwynt*, a dygwch attaf fi.

^cLuc 24. 25. ^dHeb. 1. 2. 3. ³Ac os dywed neb ddim wrthyich, dywedwch, Y mae'n ^crhaid ^di'r Arglwydd wrthynt: ac yn y man efe a'u denfyn hwynt.

^eEsa 62. 11. ⁴A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedafid trwy y ^eprophwyd, yn dywedyd,

^fMat 2. 2. ⁵Dywedwch i ferch Sion, Wele, ^fdy Frenin yn ^gdyfod i ti yn ^haddfwyn, ac yn eistedd ar asyn, ac ebol llwddn *afen* arferol â'r iau.

^hMat. 11. 29. ⁶Y disgyblion a aethant, ac a ⁱwnaethant fel y gorchymynasai'r Iesu iddynt.

ⁱMat. 16. 24. ⁷A hwy a ddygasant yr asen a'r ebol, ac a ddodasant eu dillad arnynt, ac a'i gosodasant *ef* i eistedd ar hynny.

^jBren. 9. 13. ⁸A thyrf a ddirfawr a ^kdaenasant eu dillad ar y ffordd, eraill a dorasant ^lgangau o'r gwydd, ac a'u taenasant ar hyd y ffordd.

^mBren. 1. 39. ⁹A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a ^mleasant, gan ddywedyd, ⁿHofanna i fab Dafydd: bendigedig yw'r hwn fydd yn ^odyfod yn enw'r Arglwydd: Hofanna yn y goruchafion.

^pSal. 24. 7. ¹⁰Ac wedi ei ddyfod ef i mewn i Jerufalem, y ddinas oll a gynhyrffodd, gan ddywedyd, ^pPwy yw hwn?

^qMat. 1. 21. ¹¹A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn yw ^qIesu y ^rprophwyd o Nazareth yn Galilea.

^rDeut. 18. 15. ¹²¶ A'r Iesu a aeth i mewn i deml Dduw, ac a ^sdafodd allan bawb a'r oedd yn ^tgwerthu ac yn prynu yn y deml, ac a ddymchwelodd i lawr fyddau y newidwyr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommenod;

^uEsa. 56. 7. ¹³Ac a ddywedodd wrthynt, Ysgrifenwyd, ^tŷ gweddi y gelwir fy nhŷ i; eithr chiwi a'i gwnaethoch yn ^uogof lladron.

^xMat. 11. 3. 5. ¹⁴A daeth y deillion a'r cloffion atto yn y deml; ac efe a'u ^xhiachodd hwynt.

^yEsa. 26. 11. ¹⁵A phan welodd yr arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion y ^yrhyfeddodau a wnaethai efe, a'r plant yn llefain yn y deml, ac yn dywedyd, Hofanna i fab Dafydd; ^zhwy a lidiasant,

¹⁶Ac a ddywedasant wrtho, A wyt ti yn ^aclywed beth y mae y ^arhai hyn yn ei ddywedyd? A'r Iesu ^addywedodd wrthynt, Ydwyf. Oni ddarlleuasoch chiw erioed, ^bO enau ^bSal. 18. 2. ^cCor. 1. 27. plant bychain a rhai yn sugno y perfffeithiaist foliant?

¹⁷¶ Ac efe a'u ^cgadawodd hwynt, ^cIoan 6. 15. ac a aeth allan o'r ddinas i Bethania, ac a lettyodd yno.

¹⁸A'r boreu, fel yr oedd efe yn dychwelyd i'r ddinas, yr oedd arno ^dchwant bwyd. ^dHeb. 4. 15.

¹⁹A phan welodd efe ^effigyfren ar y ffordd, efe a ^fddaeth atto, ac ni chafodd ddim arno, ond ^gdail yn unig: ac *efe* a ddywedodd wrtho, Na ^hthyfed firwyth arnat ^hbyth mwyach: ac yn ebrwydd y ⁱcrinodd y ffigyfren. ^hLuc 19. 42. ⁱMat. 12. 6. ^{Joan 15. 6.}

²⁰A phan welodd y disgyblion, hwy a ryfeddasant, gan ddywedyd, Mor ddifysymwth y crinodd y ffigyfren!

²¹A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chiw, Os bydd gennych ^kffydd, ac heb ^lammeu, ni wnewch yn unig hyn a *wnaethum* i'r ffigyfren, eithr hefyd os dywedwch wrth y mynydd hwn, Coder di i fynu, a bwrier di i'r môr; *hynny* a fydd. ^kMat 17. 20. ^lRhuf. 4. 20. ^lago 1. 6.

²²A pha beth bynnag a ofynoch mewn gweddi, gan ⁿgredu, chiwi a'i derbyniwch. ⁿHeb. 11. 6.

²³¶ Ac wedi ei ddyfod ef i'r deml, yr arch-offeiriad a henuriaid y bobl a ddaethant atto, fel yr oedd efe yn athrawiaethu, gan ddywedyd, Trwy ^oba awdurdod yr wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod hon? ^oHeb. 5. 5.

²⁴A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Minneu a ^pofynaf i chwithau un gair, yr hwn os mynegwch i mi, minneu a fynegaf i chwithau trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn. ^pAct. 15. 29.

²⁵Bedydd Ioan, o ba le yr oedd? ai o'r nef, ai o ddynion? A hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, ^qO'r nef; efe a ddywed wrthym, Pa ham gan hynny na's ^rcredasoch ef? ^qIoan 5. 31. ^rLuc 7. 49.

²⁶Ond os dywedwn, O ddynion; y mae arnom ofn y bobl: canys y mae pawb yn cymmeryd Ioan ^smegis prophwyd. ^sMat 14. 5.

²⁷A hwy a attebasant i'r Iesu, ac a ddywedasant, ^tNi wyddom ni. Ac yntef a ddywedodd wrthynt, Nid ^uf finneu yn ^udywedyd i chiw trwy ba awdurdod yr wy'n gwneuthur y pethau hyn. ^tJob 5. 4. ^uDia. 4.

²⁸¶ Ond ^xbeth dybygwch chiw i'r

Yr oedd gan wr y ddau fab; ac efe a ddaeth at y cyntaf, ac a ddywedodd, *Fy mab, dos, gweithia heddyw yn fy ngwinllan.*

29 Ac yntef a attebodd, ac a ddywedodd, *Nid af: ond a wedi hynny efe a edifarhaodd, ac a aeth.*

30 A phan ddaeth efe at yr ail, efe a ddywedodd yr un modd: ac efe a attebodd ac a ddywedodd, *Myfi a af, arglwydd; ond c nid aeth efe.*

31 Pa un o'r ddau a wnaeth ewyllys y tad? Dywedasant wrtho, *d Y cyntaf.* Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, *Yn wir meddaf i chwi, yr a'r c publicanod a'r putteiniaid i mewn i deyrnas Dduw o'ch blaen chwi.*

32 Canys daeth Ioan atoch yn ffordd cyfiawnder, ac s ni chredafoch ef: ond y publicanod a'r putteiniaid a'i credasant ef: chwithau, yn gweled, nid edifarhasoch gwedi hynny, fel y credech ef.

33 ¶ Clywch ddammeg arali. Yr oedd rhyw ddyn o berchen tŷ, yr hwn a h blannodd winllan, ac a ofododd gae yn ei chylch hi, ac a gloddiodd ynddi winwryf, ac a adeiladodd dŵr, ac a'i i gosododd hi allan i lafurwyr, ac a aeth k oddi cartref.

34 A phan nefaodd l amser ffrwythau, efe a ddanfonodd ei weision at y llafurwyr, i dderbyn ei ffrwythau hi.

35 A'r llafurwyr a ddaliafant ei weision ef; ac un a m gurasant, ac arali a laddasant, ac arali a labyddiasant.

36 n Drachefn, efe a anfonodd weision eraill fwy nâ'r rhai cyntaf: a hwy a wnaethant iddynt yr un modd.

37 Ac yn ddiweddaf oll efe a anfonodd attynt ei fab ei hun, gan ddywedyd, *Hwy a o barchant fy mab i.*

38 A phan welodd y llafurwyr y mab, hwy a ddywedasant yn eu plith eu hun, *Hwn yw'r p etifedd; q deu-wch, lladdwn ef, a daliwn ei etifeddiaeth ef.*

39 Ac wedi iddynt ei ddal, hwy a'i bwriasant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdasant.

40 Am hynny pan ddel arglwydd y winllan, pa beth a wna efe i'r llafurwyr hynny?

41 Hwy a ddywedasant wrtho, *Efe a ddifetha s yn llwyr y dynion drwg hynny, ac a t esyd ei winllan i lafurwyr eraill, y rhai a dalant iddo'r ffrwythau yn eu hamserau.*

42 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, *Oni ddarllenafoch chwi erioed yn yr ysgrythurau, a Y maen a wrthododd*

yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben congl: gan yr Arglwydd y gwnaethpwyd hyn, a rhyfedd yw yn ein golwg ni?

43 Am hynny meddaf i chwi, y x dygir teyrnas Dduw oddi arnoch chwi, ac a'i rhoddir i genedl a ddygo ei y ffrwythau.

44 A phwy bynnag z a syrthio ar y maen hwn, efe a ddryllir: ac ar bwy bynnag y syrthio, efe a'i a mál ef yn chwilfrw.

45 A phan glybu'r arch-offeiriaid a'r Phariseaid ei ddamhegion ef, hwy a b wybuant mai am danynt hwy y dywedai efe.

46 Ac a hwy yn c ceisio ei ddala, hwy a d ofnasant y torfeydd; am eu bod yn ei gymmeryd ef fel prophwyd.

P E N. XXII.

1 *Priodas mab y brenin. 9 Galwad y cenhedloedd. 12 Cospedigaeth yr hwn nid oedd ganddo y wisg briodas.*

A'r Iesu a attebodd, ac a lasarodd wrthynt drachefn mewn a damhegion, gan ddywedyd,

2 Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ryw frenin a wnaeth b briodas i'w fab,

3 Ac a ddanfonodd ei c weision i alw y rhai a wahoddafid i'r briodas: ac ni d fynnent hwy ddyfod.

4 Drachefn efe a anfonodd weision c eraill, gan ddywedyd, *Dywedwch wrth y rhai a wahoddwyd, Wele, f parottoais fy nghiniaw: fy ychen a'm pasgedigion a laddwyd, a phob peth fydd barod: deu-wch i'r briodas.*

5 A hwy, yn s ddiystyr ganddynt, a aethant ymaith, un i'w h faes, ac arall i'w fasnach:

6 A'r lleill a ddaliafant ei weision ef, ac a'u i hamharchasant, ac a'u i lladdasant.

7 A phan glybu'r brenin, efe a lidiodd; ac a ddanfonodd ei k lu-oedd, ac a ddynystriodd y lleiddiaid hynny, ac a losgodd eu dinas hwynt.

8 Yna efe a ddywedodd wrth ei weision, *Yn wir y briodas fydd barod, ond y rhai a wahoddafid i nid oeddynt deilwng.*

9 Ewch gan hynny i'r m prif-flyrdd, a n chynnifer ag a gaffoch, gwahoddwch i'r briodas.

10 A'r gweision hynny a aethant allan i'r prif-flyrdd, ac a gafglasant ynghyd gynnifer oll ag a gawfant, o drwg a da: a llañwyd y briodas o wahoddedigion.

11 ¶ A phan p ddaeth y brenin i mewn i q weled y gwahoddedigion, efe a ganfu yno ddyn heb r wisg priodas am dano.

12 Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, pa fodd y daethost i mewn yma, heb fod gennyt wisg priodas?

† Rhuf. 2. Ac yntef a aeth yn † fud.

13 Yna y dywedodd y brenin wrth y ¹⁵ ¹³ gweinidogion, † Rhwymwch ei draed a'i ddwyllaw, a chymmerwch ef ymaith, a theflwch i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

14 Canys llawer fydd wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

15 ¶ Yna'r aeth y Phariseaid, ac a ^u gymmerasant gyngor pa fodd y ^u rhwydent ef yn ei ymadrodd.

16 A hwy a ddanfonaſant atto eu disgyblion ynghyd â'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn y eirwir, ac yn dysgu ffordd Dduw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: o blegid nid wyt ti yn ^z edrych ar wyneb dynion.

17 Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai ^a cyfreithlawn rhoddi teyrnged i Cefar, ai nad ^{yw}?

18 Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Pa ham yr ydych yn fy ^b nhemtio i, *chwi* ragrithwyr?

19 Dangoswch i mi arian y deyrnged: a hwy a ddygasant atto ^c geiniog.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy ^{yw} r ddelw hon a'r argraph?

21 Dywedasant wrtho, Eiddo Cefar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwithau yr ^d eiddo Cefar i Cefar, a'r ^e eiddo Duw i Dduw.

22 A phan glywfant hwy *hyn*, rhyfeddu a wnaethant, a'i ^f adael ef, a myned ymaith.

23 ¶ Y dydd hwnnw y daeth atto y Saduceaid, y rhai sy'n dywedyd nad oes adgyfodiad, ac a ofynasant iddo,

24 Gan ddywedyd, ^h Athraw, dywedodd i Moses, Os bydd marw neb heb iddo blant, prioded ^k ei frawd ei wraig ef, a chyfoded had i'w frawd.

25 Ac yr oedd gyd â ni faith o frodyr: a'r cyntaf a briododd wraig, ac a fu farw; ac efe heb hiliogaeth iddo a adawodd ei wraig i'w frawd.

26 Felly hefyd yr ail, a'r trydydd, hyd y feithfed.

27 Ac yn ddiweddas oll bu farw y wraig hefyd.

28 Yn yr adgyfodiad, gan hynny, gwraig i bwy o'r faith fydd hi? canys hwynt-hwy oll a'i cawsant hi.

29 A'r Iesu a atebodd ac a ddy-

wedodd wrthynt, Yr ydych yn cyfeiliorni, gan ^l na wyddoch yr yf-grythurau, na ^m gallu Duw.

30 O blegid yn yr ⁿ adgyfodiad nid ydynt yn ^o gwreicca, nac yn gŵra; eithr y maent fel ^p angylion Duw yn y nef.

31 Ac am adgyfodiad y meirw, oni ^q ddarllenafoch yr hyn a ddywedpwyd ^r wrthynt gan Dduw, gan ddywedyd,

32 ^s Myfi yw Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob? nid yw Duw Dduw y *rhai* meirw, ond y *rhai* byw.

33 A phan glybu'r torfeydd *hynny*, hwy a ^t synnasant wrth ei athrawiaeth ef.

34 ¶ Ac wedi clywed o'r ^u Phariseaid ddarfod i'r Iesu ^x oftegu'r Saduceaid, hwy a ymgynhullasant ynghyd i'r un lle.

35 Ac un o honynt, yr *brwn oedd* gyfreithiwr, a ofynodd iddo, gan ei ^y demtio, a dywedyd,

36 Athraw, pa un ^{yw} r gorchymyn mawr yn y gyfraith?

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ceri yr Arglwydd dy Dduw ^z â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl.

38 Hwn yw'r ^a cyntaf, a'r gorchymyn mawr.

39 A'r ail *fydd* gyffelyb iddo, ^b Câr dy gymmydog fel ti dy hun.

40 Ar y ddau orchymyn hyn y mae'r holl gyfraith a'r prophwydi yn sefyll.

41 ¶ Ac wedi ^c ymgafglu o'r Phariseaid ynghyd, yr Iesu a ofynodd iddynt,

42 Gan ddywedyd, ^d Beth a dybygwch *chwi* ^e am Grift? mab i bwy ydyw? Dywedent wrtho, *Mab Dafydd*.

43 Dywedai yntef wrthynt, Pa fodd gan hynny y mae Dafydd yn ^f yr yspryd yn ei alw ef yn Arglwydd, gan ddywedyd,

44 Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, ^g Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni ofodwyf dy elynion yn droedfaingc i'th draed di?

45 Os yw Dafydd gan hynny yn ei ^h alw ef yn Arglwydd, pa fodd y mae efe yn fab iddo?

46 Ac ni allodd neb ⁱ ateb gair iddo; ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymofyn ag ef mwyach.

P E N. XXIII.

Crist yn rhybuddio'r bobl i ddilyn athrawiaeth dda, ac nid siamplau drwg.

YNA y llafarodd yr Iesu wrth y torfeydd a'i ^a ddisgyblion,

XXII. 12.] Nid oedd gantho air i ddywedyd trosto ei hun. Fel hyn y bydd hi ar bawb a ddel i'r swpper hon.

2 Gan ddywedyd, Yng nghadair
Mat. 15. Moses yr ^b eistedd yr ysgrifenyddion
 a'r Phariseaid.

3 Yr hyn oll ^c gan hynny a ddy-
Mat. 16. wedant wrthych am eu cadw, ce-
 dwch a gwnewclr; eithr ar ol eu
Mat. 6.2 d gweithredoedd na wnewch: canys
Tit. 1.16 dywedant, ^c ac ni's gwnant.

4 O blegid y maent yn rhwymo
Mat. 19. f beichiau trymion, ac anhawdd eu
 dwyn, ac yn ^{eu} gosod ar ysgwyddau
 dynion; ond nid ewyllysiant eu syf-
 lyd hwy ag ^{un} o'u byfedd.

5 Ond y maent yn gwneuthur eu
 holl weithredoedd er mwyn eu gwe-
Mat. 6.2 led ^g gan ddynion: canys y maent yn
Num. 15 gwneuthur yn llydain eu ^h phylac-
 terau, ac yn gwneuthur ymyl-waith
 eu gwisgoedd yn helaeth;

6 A charu y maent y lle uchaf mewn
Mat. 12 gwleddoedd, a'r ⁱ prif-gadeiriau yn
 y synagogau;

7 A chyfarch yn y marchnad-
Mat. 19. oedd, a'u galw gan ddynion, ^k Rabbi,
 Rabbi.

8 Eithr ^l na'ch galwer chwi Rabbi:
Cor. 4. canys un yw eich Athraw chwi, ^{sef}
 Crist; chwithau oll, brodyr ydych.

9 Ac na elwch neb yn ^m Dad i chwi
Mat. 19 ar y ddaear: canys un Tad fydd i
 chwi, yr hwn ^{fydd} yn y nefoedd.

10 Ac na'ch galwer yn ⁿ athrawon:
Adn. 8. canys un yw eich Athraw chwi, ^{sef}
Eph. 1.22 Crist.

11 A'r mwyaf o honoch a fydd yn
Mat. 20 o weinidog i chwi.

12 A phwy bynnag a'i ^p dyrchafo
Mat. 12. ei hun, a oftyngir; a phwy bynnag a'i
Mat. 14. gostyngo ei hun, a ddyrchefir.

13 ¶ Eithr ^q gwae chwi, ysgrifen-
Mat. 15. yddion a Phariseaid, ragrithwyr: ca-
Mat. 11. nys yr ydych yn ^r cau teyrnas nef-
Mat. 9. oedd o flaen dynion: canys chwi nid
Mat. 23.29 ydych yn myned i mewn; a'r rhai
 sy'n myned i mewn, ni's gadewch i
 fyned i mewn.

14 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys yr yd-
 ych yn llwyr-fwytta tai gwragedd
Mat. 23.4 gweddwon, a hynny yn ^s rhith hir
Mat. 15. weddio: am hynny y derbyniwch
Mat. 6. farn fwy.

15 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys ^t am-
 gylchu'r ydych y môr a'r tir, i wneu-
 thur un profelyt; ac wedi y gwnecler,
 yr ydych yn ei wneuthur ef yn fab
 uffern yn ddau mwy na chwi eich
 hunain.

16 Gwae chwi, dywyfegion ^u deill-
Mat. 15. ion, y rhai ydych yn dywedyd, Pwy
 bynnag a dwng i'r deml, nid ^x yw
Mat. 15. ddim; ond pwy bynnag a dwng i
Mat. 23.29 aur y deml, y mae efe mewn dyled.

17 Ffyliaid, a deillion: canys pa

un fydd fwyaf, yr aur, ai'r deml sy'n
 sancteiddio'r aur?

18 A phwy bynnag a dwng i'r
 allor, nid yw ddim; ond pwy byn-
 nag a dyngo i'r ^g rhodd fydd arni, y
Mat. 5. mae efe mewn dyled.

19 Ffyliaid, a deillion: canys pa
 un fwyaf, y rhodd, ai yr allor fydd
 yn sancteiddio'r rhodd?

20 Pwy bynnag gan hynny a dwng
 i'r allor, fydd yn tyngu iddi, ac i'r
 hyn oll ^{fydd} b arni.

21 A phwy bynnag a dwng i'r
 deml, fydd yn tyngu iddi, ac i'r
 hwn fydd yn ⁱ preswyllo ynddi.

22 A'r hwn a dwng i'r ^k nef, fydd
 yn tyngu i orfeddfainge Duw, ac i'r
 hwn fydd yn eistedd arni.

23 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys yr
 ydych yn ^l degymmu'r mintys, a'r
 anis, a'r ewmin, ac a adawfoch hei-
 bio y pethau ^m trymmach o'r gyf-
 raith, barn, a thrugaredd, a fydd;
 rhaid oedd gwneuthur y pethau hyn,

ac na adewid y ⁿ lleill heibio.

24 Tywyfegion deillion, y rhai
 ydych yn hidlo ^o gwybedyn, ac yn
 llyngcu camel.

25 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys yr yd-
 ych yn glanhau'r ^p tu allan i'r cwp-
 pan a'r ddyfsgl, ac o'r ^q tu mewn y
 maent yn llawn o drawfedd ac ang-
 hymmedroldeb.

26 ^{ti} Pharisead dall, glanha ^r yn
 gyntaf yr hyn ^{fydd} oddi fewn i'r cwp-
 pan a'r ddyfsgl, fel y byddo'n lân he-
 fydd yr hwn fydd ^s oddi allan iddynt.

27 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys tebyg
 ydych chwi i feddau wedi eu ^t gwyn-
 nu, y rhai fydd yn ymddangos yn
 ddeg oddi allan, ond oddi mewn fydd
 yn llawn o esgyrn y meirw, a phob
 aflendid.

28 Ae felly chwithau ^u oddi allan
 ydych yn ymddangos i ddynion yn
 gyfiawn, ond o fewn yr ydych yn
 llawn rhagrith ac anwiredd.

29 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
 Phariseaid, ragrithwyr: canys yr
 ydych yn adeiladu beddau'r proph-
 wydi, ac yn addurno beddau'r rhai
 cyfiawn;

30 Ac yr ydych yn ^x dywedyd, Pe
 buafem ni yn nyddiau ein tadau,
 ni buafem ni gyfrannogion â hwynt
 yng waed y prophwydi.

31 Felly yr ydych yn ^y tystiolaethu
 am danoch eich hunain, eich bod
 yn blant i'r rhai a ^z laddasant y pro-
 phwydi.

32 Cyflawnwch chwithau hefyd
 a fesur eich tadau.

^bRhuf.3. 33 Oh ^b feirph, hiliogaeth gwi-
^{13.} berod, ^c pa fodd y gellwch ddiange
^{Mat.3.7.} rhag barn uffern?

^cRhuf.1. 34 ¶ Am hynny, wele, yr ydwyf
^{5,6.} yn ^d anfon attoch brophwydi, a doe-
^dEph.4. thion, ac ysgrifenyddion: a ^e rhai o
^{11.} honynt a leddwch, ac a groeshdel-
^{12.} iuch; a rhai o honynt a ffrewyllwch
^{13.} yn eich synagogau, ac a erlidiwch o
^{14.} dref i dref:

35 Fel y delo arnoch chwi yr holl
^{15.} f waed cyfiawn a'r a ollyngwyd ar
^{16.} y ddaear, o waed Abel gyfiawn hyd
^{17.} waed Zacarias fab Baracias, yr hwn
^{18.} a laddasoch rhwng y deml a'r allor.

36 Yn wir meddaf i chwi, Daw
^{19.} h hyn oll ar y genhedlaeth hon.

37 ⁱ Jerusaleum, Jerusaleum, yr hon
^{20.} wyt yn lladd y prophwydi, ac yn
^{21.} llabyddio'r rhai a ddanfonir attat,
^{22.} k pa fawl gwaith y mynaswn gasglu
^{23.} dy blant ynghyd, megis y casglu
^{24.} ei chywion dan ei hadenydd, ac ni's

^{25.} i mynnech!

38 Wele, yr ydys yn gadael eich
^{26.} tŷ i chwi yn ^m anghyfanedd.

39 Canys meddaf i chwi, ⁿ Ni'm
^{27.} gwelwch i yn ol hyn, hyd oni ddy-
^{28.} wedoch, Bendigedig yw'r hwn fydd
^{29.} yn dyfod yn enw'r Arglwydd.

P E N. XXIV.

1 Crist yn rhag-ddywedyd dinystr y deml.

29 *Arwyddion ei ddyfodiad ef i farn.*

^a Marc 13. **A**'R Iesu a ^a aeth allan, ac a ym-
^{30.} adawodd o'r deml: a'i ddis-
^{31.} gybllion a ddaethant atto, i ddangos
^{32.} iddo adeiladau'r deml.

2 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,
^{33.} Oni welwch chwi hyn oll? Yn wir
^{34.} meddaf i chwi, Ni adewir yma gar-
^{35.} reg ^b ar garreg ar ni ddattodir.

3 ¶ Ac efe yn eistedd ar fynydd
^{36.} yr Olewydd, y disgybllion a ddaeth-
^{37.} ant atto o'r neilldu, gan ddywedyd,
^{38.} Mynega i ni, pa bryd y bydd y ^c pe-
^{39.} thau hyn? a pha ^d arwydd fydd o'th
^{40.} ddyfodiad, ac o ^e ddiwedd y byd?

4 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
^{41.} wedodd wrthynt, Edrychwch rhag
^{42.} i neb eich ^f twyllo chwi.

5 Canys daw llawer yn ^g fy enw
^{43.} i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist; ac
^{44.} a dwyllant ^h lawer.

6 A chwi a gewch glywed am ry-
^{45.} feloedd, a fon am ryfeloedd: gwel
^{46.} wch na ⁱ chyffroer chwi: canys rhaid
^{47.} yw bod hyn oll; eithr nid yw y di-
^{48.} wedd etto.

7 Canys cyfyd cenedl yn erbyn
^{49.} cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas:
^{50.} ac fe fydd ^k newyn, a nodau, a dae-
^{51.} ar-grynfaau mewn mannau.

8 A dechreuad gofidiau yw hyn
^{52.} oll.

9 Yna y'ch ^l traddodant chwi i'ch

gorthrymmu, ac a'ch ^m lladdant: a ⁿ loan 10
^{11.} chwi a gafeir gan yr holl genhed-
^{12.} loedd er mwyn fy enw i.

10 Ac yna y ⁿ rhwystrir llawer, ac ⁿ Mat.13.
^{14.} y bradychant eu gilydd, ac y casant
^{15.} eu gilydd.

11 A ^o gau-brophwydi lawer a ^o Act.20.
^{30.} godant, ac a dwyllant lawer.

12 Ac o herwydd yr amlha anwir-
^{13.} edd, fe a ^p oera cariad llawer.

13 Eithr y neb a barhao hyd y
^{14.} diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

14 A'r efengyl hon ^{am} y deyrnas
^{15.} a bregethir trwy'r ^r holl fyd, er tŷ-
^{16.} tiolaeth i'r holl genhedloedd: ac yna
^{17.} y daw y ^s diwedd.

15 Am hynny pan weloch y ^t ffi-
^{18.} eidd-dra anghyfaneddol, a ddywed-
^{19.} pwyd trwy Ddaniel brophwyd, yn
^{20.} sefyll yn y lle sanctaidd; (y neb a
^{21.} ddarlleno, ystyried:)

16 Yna y rhai a fyddant yn Judea,
^{22.} ffoant i'r ^u mynyddoedd.

17 Y neb a fyddo ar ben y tŷ, na
^{23.} ddisgyned i gymmeryd dim allan o'i
^{24.} dŷ:

18 A'r hwn a fyddo yn y maes, na
^{25.} ddychweled yn ei ol i gymmeryd ei
^{26.} ddillad.

19 A gwae y rhai ^v beichiogion, a'r
^{27.} rhai yn rhoi bronnau yn y dyddiau
^{28.} hynny.

20 Eithr gweddiwch na byddo
^{29.} eich ffoedigaeth y gauaf, nac ar y
^{30.} dydd Sabbath:

21 Canys y pryd hynny y bydd
^{31.} gorthrymder mawr, y fath ni bu
^{32.} o ddechreu'r byd hyd yr awr hon,
^{33.} ac ni bydd ychwaith.

22 Ac oni bai fyrhau'r dyddiau
^{34.} hynny, ni buasai gadwedig un cnawd
^{35.} oll: eithr er mwyn yr ^e etholedigion
^{36.} fe fyrheir y dyddiau hynny.

23 ^d Yna os dywed neb wrthynt,
^{37.} Wele, llyma Grist, neu llyna; ^e na
^{38.} chredwch.

24 Canys cyfyd ^f gau-gristiau, a ⁱ 1, 2.
^{39.} gau-brophwydi, ac a roddant ar-
^{40.} wyddion mawrion, a rhyfeddodau,
^{41.} hyd oni thwyllant, pe ^g byddai ^g bosibl,
^{42.} i'e, yr etholedigion.

25 Wele, ^h rhag-ddywedais i chwi.

26 Am hynny os dywedant wrth-
^{43.} ych, Wele, y mae efe yn y ⁱ diffieith-
^{44.} wch; nac ewch allan: wele, yn yr
^{45.} ystafelloedd; na chredwch.

27 O blegid fel y daw'r fellten o'r
^{46.} dwyrain, ac y tywynna hyd y gor-
^{47.} llewin; ^l felly hefyd y bydd dyfod-
^{48.} iad Mab y dyn.

28 Canys pa le bynnag y byddo'r
^{49.} gelain, yno yr ^m ymgasgl yr eryrod.

29 Ac ⁿ yn y fan wedi gorthrym-
^{50.} der y dyddiau hynny, y tywyllir
^{51.} yr haul, a'r lleuad ni rydd ei goleu.

ni, a'r ser a iwrth o'r nef, a nerth-oedd y nefoedd a ysgydwir.

30 Ac yna'r ymddengys P arwydd Mab y dyn yn y nef: ac yna y galara holl lwythau'r ddaear, a hwy a welant Fab y dyn yn dyfod ar y gymhylau'r nef gyd â nerth a gogoniant mawr.

31 Ac efe a'r ddenfyn ei angylion â mawr fain udgorn; a hwy a gafglant ei etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwynt, o eithafoedd y nefoedd hyd eu heithafoedd hwynt.

32 ¶ Ond s dysgwch ddammeg oddiwrth y ffigyfren; Pan yw ei gangen eisoes yn dyner, a'i ddail yn torri allan, chwi a wyddoch fod yr haf yn t agos:

33 Ac felly chwithau, pan weloch hyn oll, gwybyddwch ei fod yn agos, wrth y drysau.

34 Yn wir meddaf i chwi, Nid â'r genhedlaeth u hon heibio, x hyd oni wneler hyn oll.

35 Nef a daear a y ant heibio, eithr fy ngeiriau i nid ant heibio ddim.

36 ¶ Ond am y z dydd hwnnw a'r awr ni's gwyr neb, nac angylion y nefoedd, ond fy a Nhad yn unig.

37 Ac fel yr oedd b dyddiau Noe, felly c hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.

38 O blegid fel yr oeddynt yn y dyddiau ymlaen y diluw yn bwyttu ac yn yfed, yn priodi ac yn rhoi i briodas, hyd y d dydd yr aeth Noe i mewn i'r c arch,

39 f Ac ni wybuant hyd oni ddaeth y diluw, a'u cymmeryd hwy s oll ymaith; felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.

40 h Yna y bydd dau yn y maes; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

41 Dwy a fydd yn mala mewn melin; un a gymmerir, a'r llall a adewir.

42 ¶ I Gwiliwch gan hynny; am na wyddoch pa awr y daw eich Arglwydd.

43 A gwybyddwch hyn, pe gwybuaifai gwr y tŷ pa wiliadwriaeth y deuai'r k lleidr, efe a wiliafai, ac ni adawfai gloddio ei dŷ trwodd.

44 Am hynny byddwch chwithau barod: canys yn yr awr ni thybioch y daw Mab y dyn.

45 Pwy gan hynny fydd m was ffyddlon a doeth, yr hwn a ofododd ei arglwydd ar ei deulu, i rodidi bwyd iddynt mewn pryd?

46 Gwyn ei fyd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef pan ddelo, yn gwneuthur felly.

47 Yn wir meddaf i chwi, Ar ei holl dda y o gefyd efe ef.

48 Ond os dywed y gwas drwg hwnnw yn ei galon, Y mae fy arglwydd yn p oedi dyfod;

49 A dechreu q curo ei gyd-weifion, a bwyttu ac yfed gyd â'r r mddwon;

50 Arglwydd y gwas hwnnw a ddaw yn y dydd nid yw efe yn difgwyl am dano, ac mewn awr ni's gwyr efe;

51 Ac efe a'i s gwahana ef, ac a efyd ei ran ef gyd â'r rhagrithwyr: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

P E N. XXV.

1 Dammeg y deg morwyn, 14 a'r talentau, 31 a dull y farn ddiweddaf.

YNA a tebyg fydd teyrnas nefoedd i ddeg o forwynion, y rhai a gymmerasant eu lampau, ac a b aethant allan i gyfarfod â'r priodfab.

2 A phump o honynt oedd e gâll, a phump yn d ffol.

3 Y rhai oedd ffol a gymmerasant eu lampau, ac ni c chymmerasant olew gyd â hwynt:

4 A'r rhai câll a gymmerasant f olew yn eu llestri s gyd â'u lampau.

5 A thra yr oedd y priod-fab yn aros yn h hir, yr heppiasant oll, ac yr hunasant.

6 Ac ar hanner nos y bu i gwaedd, Wele, y mae'r priod-fab k yn dyfod! ewch allan i gyfarfod ag ef.

7 Yna y cyfododd yr holl forwynion hynny, ac a m drwsiasant eu lampau.

8 A'r rhai ffol a ddywedasant wrth y rhai câll, Rhoddwch i ni o'ch olew chwi: canys y mae ein lampau n yn diffoddi.

9 A'r rhai câll a atebasant, gan ddywedyd, o Nid felly; rhag na byddo digon i ni ac i chwithau: ond ewch yn hytrach at y rhai fydd yn gwerthu, a phrynwch i chwi eich hunain.

10 A thra yr oeddynt yn myned ymaith i brynu, daeth y priod-fab; a'r rhai oedd p barod a aethant i mewn gyd ag ef i'r briodas: a chauwyd q y drws.

11 f Wedi hynny y daeth y morwynion eraill hefyd, gan ddywedyd, Arglywydd, Arglywydd, agor i ni.

12 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, s Nid adwaen chwi.

13 t Gwiliwch gan hynny; am na wyddoch na'r dydd na'r awr y daw Mab y dyn.

o Luc 19.
17.

p 2 Pedr
3. 1, 4.

q Efa. 66. 5.

3 Ioan
Adn. 9, 10

r Sal. 50.
18.

Phil. 3. 19

s Mat. 25.
32.

Job 20. 29
Sal. 11. 6.

a Mat. 24.
51.

b 2 Tim. 4.
10.

c Mat. 7.
24.

d Mat. 7.
26.

e Adn. 8.

f Eph. 3.
17.

g 1 Cor. 6.
19.

h Luc 19.
12.

i Job 5. 28.

k Act. 1. 17

l Can. 3. 17

m Mat. 5.
16.

n Mat. 13.
12.

o 1 Pedr 4.
18.

p Dat. 21.
2.

q Sal. 95.
11.

r Heb. 12.
17.

s Ioan 10.
14.

t Marc 13
33.

¹⁰ Luc 19. 14 ¶ Canys y mae ^u teyrnas nesoedd fel dyn yn myned i wlad ddieithr, yr hwn a alwodd ei weision, ac a roddes ²² ei ddâ attynt.

²⁵ 15 Ac y i un y rhoddodd efe bum talent, ac i arall ddwy, ac i arall un; i bob un yn ol ei ² allu ei hun: ac yn y fan efe a aeth oddi cartref.

²¹ 16 A'r hwn a dderbyniafai'r pum talent a aeth, ac a ^a farchnattaodd â hwynt, ac a ^b wnaeth bum talent eraill.

^c 17 A'r un modd yr hwn a dderbyniafai'r ddwy, a ^c ynnillodd yntef ddwy eraill.

^d 18 Ond yr hwn a dderbyniafai un, a aeth ac a ^d gloddiodd yn y ddaear, ac a guddiodd arian ei arglwydd.

^e 19 Ac wedi llawer o ^e amser, y mae arglwydd y gweision hynny yn ^f dyfod, ac yn ^g cyfrif â hwynt.

²⁰ 20 A daeth yr hwn a dderbyniafai bum talent, ac a ddug bum talent eraill, gan ddywedyd, Arglwydd, pum talent a roddaist attaf: ^h wele, mi a ynnillais bum talent eraill attynt.

²¹ 21 A dywedodd ei arglwydd wrtho, i Da, was da a ffyddlon: buost ffyddlon ar ^k ychydig, mi a'th ^l ofodaf ar lawer: dos i mewn i ^m lawenydd dy arglwydd.

²² 22 A'r hwn a dderbyniafai ddwy talent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, dwy talent a roddaist attaf: wele, dwy eraill a ynnillais attynt.

²³ 23 Ei arglwydd a ddywedodd wrtho, Da, was da a ffyddlon: buost ffyddlon ar ychydig, mi a'th ofodaf ar lawer: dos i mewn i lawenydd dy arglwydd.

²⁴ 24 A'r hwn a dderbyniafai'r un talent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, mi a'th adwaenwn di, mai ^o gwr caled ydwyf, yn medi lle ni's hauaist, ac yn casglu lle ni wafgeraist:

²⁵ 25 Ac mi a ^p ofnais, ac a aethum, ac a guddiais dy talent yn y ddaear: wele, yr wyt yn cael y reiddot dy hun.

²⁶ 26 A'i arglwydd a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, O ^q was drwg a diog, ti a wyddit fy mod yn medi lle ni's hauais, ac yn casglu lle ni's gwafgerais:

²⁷ 27 Am ^r hynny y dylest ti roddi fy arian at y cyfnewidwyr, a mi pan ddaethwn a gawfwn dderbyn yr eiddof fy hun gyd â llog.

²⁸ 28 Cymmerwch gan hynny y dalent oddi wrtho, a rhoddwch i'r hwn fydd ganddo ddeg talent.

²⁹ 29 Canys i ^s bob un y mae ganddo y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd; ac oddi ar yr hwn nid oes ganddo, y dygir oddi arno, ie, yr hyn fy ganddo.

30 A bwriwch allan y gwas ^t an-fuddiol i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofaen a rhingcian dannedd.

31 ¶ A Mab y dyn, pan ddel yn ei ^u ogoniant, a'r holl angylion sanc-^u taidd gyd ag ef, yna yr eistedd ar ^x orfedd-faingc ei ogoniant.

32 A chyd-geglir ger ei fron ef yr ^y holl genhedloedd: ac efe a'u didola hwynt ^z oddiwrth eu gilydd, megis y didola'r bugail y defaid oddiwrth y geifr:

33 Ac a esyd y defaid ar ei ^a ddeheulaw, ond y geifr ar yr ^b aswy.

34 Yna y dywed y Brenin wrth y rhai ar ei ddeheulaw, Deuwch, chwi ^c fendigedigion fy Nhadau, etiseddwch y ^d deyrnas a barottowyd i chwi er feiliad y byd.

35 Canys bum ^e newynog, a chwi a roisoch i mi fwyd: bu arnaf syched, a rhoisoch i mi ddiod: bum ^f ddieithr, a dygasoch fi gyd â chwi:

36 ^g Noeth, a dilladasoch fi: bum ^h glaf, ac ymwelsoch â mi: bum yng ngharchar, a daethoch attaf.

37 Yna yr ettyb y rhai ^k cyfawn iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa bryd y'th ^l welsom yn newynog, ac y'th borthasom? neu yn sychedig, ac y rhoisom i ti ddiod?

38 A pha bryd y'th welsom yn ddieithr, ac y'th ddygasom gyd â ni? neu yn noeth, ac y'th dilladasom?

39 A pha bryd y'th welsom yn glaf, neu yng ngharchar, ac y daethom attaf?

40 A'r Brenin a ettyb, ac a ddywed wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, Yn gymmaint a i wneuthur o honoch i un ^t o'r rhai hyn fy mrodyr lleiaf, i mi y gwnaethoch.

41 Yna y dywed efe hefyd wrth y rhai a fyddant ar y llaw aswy, ⁿ Ewch oddi wrthyf, rai ^p melldigedig, i'r ^q tân tragywyddol, yr ^r bwn a barottowyd i ddiabol aci'w angylion.

42 Canys bum ^r newynog, ac ni roisoch i mi fwyd: bu arnaf syched, ac ni roisoch i mi ddiod:

43 Bum ddieithr, ac ni'm dygasoch gyd â chwi: noeth, ac ni'm dilladasoch: yn glaf, ac yng ngharchar, ac ni ymwelsoch â mi.

44 Yna yr atebant hwythau hefyd iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, ^s pa bryd y'th welsom yn newynog, neu yn sychedig, neu yn ddieithr, neu yn noeth, neu yn glaf, neu yng ngharchar, ac ni weiniasom i ti?

45 Yna yr ettyb efe iddynt, gan ddywedyd, Yn wir meddaf i chwi, Yn gymmaint ag na's gwnaethoch i'r un o'r rhai lleiaf hyn, ni's gwnaethoch i minneu.

46 A'r rhai hyn a ant i' gosped-
igaeth tragywyddol: ond y rhai cyf-
iawn i' fywyd tragywyddol.

P E N. XXVI.

3 Cyd-fwriad yn erbyn Crist. 14 Judas
yn ei werthu ef. 17 Bwyta'r pasg.

A Bu, wedi i'r Iesu orphen y geir-
iau hyn oll, a efe a ddywedodd
wrth ei ddisgyblion,

2 **B** Chwi a wyddoch mai gwedi
dau ddydd y mae'r pasg, a Mab y
dyn a draddodir i'w groeshoelio.

3 Yna yr e ymgafglodd yr arch-
offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a he-
nuriaid y bobl, i lys yr arch-offeiri-
iad, yr hwn a elwid Caiaphas:

4 A hwy a d gyd-ymgynghorasant
fel y dalient yr Iesu trwy ddichell,
ac y lladdent ef.

5 Eithr hwy a ddywedasant, Nid
ar yr wyl, rhag bod e cynnwrf ym
mhlith y bobl.

6 **A** Ac a'r Iesu yn f Bethania, yn
nhŷ Simon y gwahan-glywysus,

7 Daeth atto wraig a chanddi
8 flwch o ennaint gwerthfawr, ac
a'i tywalltodd ar ei ben, ac efe yn
eistedd wrth y fford.

8 A phan welodd ei ddisgyblion,
hwy a i forrasant, gan ddywedyd, I
ba beth y bu'r k golled hon?

9 Canys fe a allafid gwerthu yr
ennaint hwn er llawer, a'i i roddi
i'r tlodion.

10 A'r Iesu a wybu, ac a ddywe-
dodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn
gwneuthur blinder i'r wraig? canys
hi a weithiodd m weithred dda arnaf.

11 O blegid y mae gennych y tlo-
dion n bob amser gyd â chwi; ac mi
nid ydych yn ei gael o bob amser.

12 Canys hi yn tywallt yr ennaint
hwn ar fy nghorph, a wnaeth hyn
i'm p claddu i.

13 Yn wir meddaf i chwi, Pa le
bynnag y preg-thir yr efengyl hon yn
yr holl fyd, mynegir yr hyn a wnaeth
hi hefyd, er q coffa am dani hi.

14 **A** Yna yr aeth r un o'r deu-
ddeg, yr hwn a elwid Judas Iscariot,
at yr arch-offeiriaid,

15 Ac a ddywedodd wrthynt, Pa
beth a t roddwch i mi, ac mi a'i tra-
ddodaf ef i chwi? a hwy a ofodasant
iddo u ddeg ar hugain o arian.

16 Ac o hynny allan y ceisiodd efe
x amser cyfaddas i'w fradychu ef.

17 **A** Ac ar y dydd y cyntaf o dyll
y bara croyw, y disgyblion a ddae-
thant at yr Iesu, gan ddywedyd
wrtho, Pa le y mynni i ni barottoi i
ti fwyta'r pasg?

18 Ac yntef a ddywedodd, Ewch
i'r ddinas at y cyfryw un, a dywed-
wch wrtho, Y mae'r Athraw yn dy-

wedyd, z Fy amser sydd agos: gyd â z Job 14.
thi y a cynhaliat y pasg, mi a'm dis-
gyblion. 14. a Mat. 3.

19 A'r disgyblion a wnaethant y
modd y gorchymynasai'r Iesu idd-
ynt, ac a barottoisat y pasg.

20 Ac wedi ei myned hi yn b hwyr, b Eccl. 12.6
efe a eisteddodd gyd â'r deuddeg.

21 Ac fel yr oeddynt yn bwyta,
efe a ddywedodd, Yn wir yr wyf yn
dywedyd i chwi, mai c un o honoch
chwi a'm bradycha i. c Luc 22. 21.

22 A hwythau yn d drift iawn, d Adm. 23.
a ddechreuasant ddywedyd wrtho, Act. 20. 30
bob un o honynt, e Ai myfi yw, Ar-
glwydd? e Galar. 3. 40.

23 Ac efe a attebodd, ac a ddy-
wedodd, Yr hwn a f wlych ei law f Sal. 41. 9
gyd â mi yn y ddyfsgl, hwnnw a'm
bradycha i. a 55. 14. Mat. 10. 36.

24 Mab y dyn yn ddiau sydd g yn
myned, fel y mae'n ysgrifenedig am
dano: eithr gwae'r h dyn hwnnw h Heb. 10.
trwy'r hwn y bradychir Mab y dyn: 26.
da a fuasai i'r dyn hwnnw pe na's
ganefid ef. Act. 2. 23. Efa. 10. 7.

25 A Judas, yr hwn a'i bradych-
odd ef, a attebodd, ac a ddywedodd,
Ai myfi yw efe, Athraw? i Yntef a
ddywedodd wrtho, Tia ddywedaisf. i Efa. 3. 9. Diar. 7. 13

26 **A** Ac fel yr oeddynt yn bwy-
ta, yr Iesu a gymmerth y k bara, ac k Ioan 6.
wedi iddo fendithio, efe a i l torrodd, 51.
ac a i rhoddodd i'r m disgyblion, ac i Efa. 53. 6.
a ddywedodd, Cymmerwch, bwyt- m Mat. 26.
tewch: hwn yw fy nghorph.

27 Ac wedi iddo gymmeryd y
cwppan, a diolch, efe a i n rhoddes n 1 Cor. 10.
iddynt, gan ddywedyd, Yfwch bawb 16.
o hwn:

28 Canys hwn yw fy ngwaed o'r
o testament newydd, yr hwn a dy- o Heb. 9.
welltir dros lawer er maddeuant pe- 14.
chodau.

29 Ac yr ydwyf yn dywedyd i
chwi, nad yfaf o hyn allan o ffrwyth
hwn y winwydden, hyd y dydd hwn-
nw pan yfwyf ef gyd â chwi yn ne-
wydd yn p nheyrnas fy Nhad. p Luc 22. 17. a 19. 12.

30 Ac wedi iddynt ganu q hymn, q Eph. 5.
hwy a aethant allan i fynydd yr 10.
Olewydd. i Cor. 14. 15.

31 Yna y dywedodd yr Iesu wrth-
ynt, Chwy-chwi oll a r rwystrir heno r Marc 14.
o'm plegid i: canys ysgrifenedig yw, 27.
s Tarawaf y bugail, a defaid y praidd s Zec. 12. 7
a wasgerir.

32 Eithr wedi fy adgyfodi, mi a
af t o'ch blaen chwi i Galilea. t Mat. 28. 10.

33 A Phedr a attebodd, ac a ddy-
wedodd wrtho, Pe rhwystrid pawb
o'fh blegid di, etto ni'm u rhwystrir u 3. 3. 36.
i byth.

34 Yr Iesu a ddywedodd wrtho,
Yn wir yr wyf yn dywedyd i ti, mai'r

^aIoan 13. ^x nos hon, cyn canu o'r ceiliog, y'm
38. gwedi deir-gwaith.

^{35.} ^{35.} Pedr a ddywedodd wrtho, Pe
^{36.} ^{36.} gorfyddai i mi y farw gyd â thi, ni'th
^{37.} ^{37.} wadaf ddim: yr un modd hefyd y
31. ddywedodd yr holl ddisgyblion.

^{36.} ¶ Yna y daeth yr Iesu gyd â
hwynt i fan a elwid Gethsemane, ac
a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,
^{37.} ^{37.} Eisteddwch yma, tra yr elwyf a
gweddi accw.

^{37.} ^{37.} Ac efe a gymmerth ^a Pedr, a
^{38.} ^{38.} dau fab Zebedeus, ac a ddechreuodd
35. drifau ac ^b ymosidio.

^{38.} ^{38.} Yna efe a ddywedodd wrthynt,
^{39.} ^{39.} Tri iawn yw fy enaid ^c hyd angy-
31. arowch yma, a ^d gwiliwch gyd a mi.

^{39.} ^{39.} Ac wedi iddo fyned ychydig
ymlaen, efe a syrthiodd ar ei wyneb,
^{40.} ^{40.} gan ^e weddio, a dywedyd, ^f Fy Nhad,
31. os yw bosibl, aed y cwppan hwn hei-
bio oddi wrthyf: etto nid fel yr yd-
wyf i'n newyllysio, ond fel yr ydwyf ti.

^{40.} ^{40.} Ac efe a ddaeth at y disgyblion,
^{41.} ^{41.} ac a'u cafodd hwynt yn ^g cyfgu; ac
31. a ddywedodd wrth Pedr, ^h Felly, oni
elliwch chwi wiliad un awr gyd â mi?
^{42.} ^{42.} ⁱ Gwiliwch a gweddiwch, fel
31. nad eloch i brofedigaeth: ^k yr yspryd
yn ddiau sydd yn barod, eithry cnawd
sydd wan.

^{42.} ^{42.} Efe a aeth drachefn yr ail waith,
ac a weddiodd, gan ddywedyd, Fy
Nhad, oni's gall y cwppan hwn fyn-
ned heibio oddi wrthyf, na byddo i
mi yfed o hono, gwneler ^l dy ewylls
ys di.

^{43.} ^{43.} Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd
31. hwynt yn cyfgu ^m drachefn: canys yr
oedd eu llygaid hwy wedi trymha.

^{44.} ^{44.} Ac efe a'u gadawodd hwynt,
ac a aeth ymaith drachefn, ac a we-
ddiodd y ⁿ drydedd waith, gan ddy-
weddyd yr ^o un geiriau.

^{45.} ^{45.} Yna y daeth efe at ei ddisgybl-
ion, ac a ddywedodd wrthynt, Cyf-
gwch bellach, a gorphwyfych: wele,
y mae'r awr wedi nesau, a Mab y dyn
a draddodir i ddwyllaw ^p pechadur-
iaid.

^{46.} ^{46.} ^q Codwch, awn: wele, nesaodd
31. yr hwn sydd yn fy mradychu.

^{47.} ¶ Ac efe etto yn llafaru, wele,
^{48.} ^{48.} Judas, ^r un o'r deuddeg, a ddaeth, a
31. chyd ag ef ^s dyrfa fawr, â chleddyf-
au a ffyn, oddiwrth yr arch-offeiriaid
a henuriaid y bobl.

^{48.} ^{48.} A'r hwn a'i bradychodd ef a
roisaiarwydd iddynt, gan ddywedyd,
^{49.} ^{49.} Pa un bynnag a ^t gusanwyf, hwnnw
yw efe: deliwch ef.

^{49.} ^{49.} Ac yn ebrwydd y daeth at yr
Iesu, ac a ddywedodd, Hentfych well,
Athraw; ac a'i cusanodd ef.

^{XXVI. 53.} ^{XXVI. 53.} Ni bu erioed y fath gariad a hwn! Efe a
ni. Beed i'n fydd ni weithio trwy gariad tu ag atto ef.

^{50.} ^{50.} A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
^{51.} ^{51.} § Y cyfaill, i ba beth y daethost? yna
y daethant, ac y rhoisant ddwyllaw ^a 55. 13.
ar yr Iesu, ac a'i daliafant ef.

^{51.} ^{51.} Ac wele, ^u un o'r rhai oedd ^uIoan 18.
gyd â'r Iesu, a estynodd ^{ei} law, ac a ^{10.}
^x dynodd ei gleddyf, ac a darawodd ^xAdn. 40.
was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd
ei glust ef.

^{52.} ^{52.} Yna y ddywedodd yr Iesu wrtho,
Dychwel dy gleddyf i'w le: y canys ^yGen. 9. 6
pawb a'r a gymmerant gleddyf a
ddifethir â chleddyf.

^{53.} ^{53.} A ydwyf ti yn tybied na's gallaf
yr awr hon ddeisyf ar fy Nhad, ac
efe a rydd yn y fan i mi fwy nâ deu-
ddeg ^z lleng o angylion? ^zHeb. 1. 6.

^{54.} ^{54.} Pa fodd ynte y cyflawnid yr
a ysgrythurau, mai felly y gorfydd
bod? ^aLuc 24.
25. Efa. 53. 10

^{55.} ^{55.} Yn yr awr honno y ddywedodd
yr Iesu wrth y torfeydd, Ai megis at
leidr y daethoch chwi allan, â chle-
ddyfau a ffyn ^b i'm dal i? yr oeddwn ^bIoan 7.
i beunydd gyd â chwi yn eistedd yn ^{44.}
dysgu yn y deml, ac ni'm daliaf och.

^{56.} ^{56.} A hyn oll a wnaethpwyd, fel
y cyflawnid ysgrythurau y proph-
wydi. Yna'r holl ^c ddisgyblion a'i
gadawfant ef, ac a ffoisfant. ^cAdn. 31.
2 Tim. 1. 15. a 4. 16

^{57.} ¶ A'r rhai a ddaliafant yr Iesu
a'i ^d dygafant ^{ef} ymaith at ^e Caia-
phas yr arch-offeiriad, lle'r oedd yr
ysgrifenyddion a'r henuriaid wedi
ymgafglu ynghyd. ^dAdn. 8. 12
^eIoan 18. 12.

^{58.} ^{58.} A Phedr a'i canlynodd ef o
^f hir-bell, hyd yn llys yr arch-offei-
riad; ac a aeth i mewn, ac a ^g eiste-
ddodd gyd â'r gweision, i weled y ^{11.}
diwedd. ^fAdn. 47.
^gIoan 3. 13
^hSal. 91. 11.

^{59.} ^{59.} A'r arch-offeiriad, a'r hen-
uriaid, a'r holl gyngor, a ^h geisiant
gau-dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, fel
y rhoddent ef i farwolaeth; ^hAdn. 6. 11
ⁱHeb. 7. 26

^{60.} ^{60.} Ac ni's ⁱ cawfant: ie, er dyfod
yno gau-dystion lawer, ni chawfant:
eithr o'r diwedd fe a ddaeth ^k dau
gau-dyst, ^kDeut. 19. 15.

^{61.} ^{61.} Ac a ddywedafant, Hwn a ddy-
wedodd, ^l Mi a allaf ddinystrio teml
Dduw, a'i hadeiladu mewn tri di-
wrnod? ^lIoan 2. 19

^{62.} ^{62.} A chyfododd yr arch-offeiriad,
ac a ddywedodd wrtho, A attebi di
ddim? beth y mae'r rhai hyn yn ^{ei}
dystiolaethu yn dy erbyn? ^mMarc 6.
ⁿEfa. 53. 7

^{63.} ^{63.} Ond yr Iesu a ^m dawodd: a'r
arch-offeiriad gan atteb a ddywed-
odd wrtho, Yr ydwyf yn dy ⁿ dyng-
hedu di trwy'r Duw byw, ddyweddyd ^{11.}
o honot i ni, ai tydi yw'r Crist Mab
Duw. ⁿ1 Breu. 2. 16

^{64.} ^{64.} Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ti
a ddywedaf: eithr meddaf i chwi,
gymmerodd arno yn ewyllysgar ein cywilydd a'n mella

Ar ol hyn y gwelwch Fab y dyn yn eistedd ar ddeheulaw'r gallu, ac yn dyfod ar gymhylau'r nef.

65 Yna y rhwygodd yr arch-offeiriad ei ddillad, gan ddywedyd, Efe a gablodd: pa raid i ni mwy wrth dystion? wele, yr awr hon clywsoch ei gabledd ef.

66 Beth dybygwyd chwi? Hwythau gan ateb a ddywedasant, Y mae efe yn euog o farwolaeth.

67 Yna y poerasant yn ei wynëb, ac a'i cernodiasant: eraill a'i taraw-sant ef â gwail,

68 Gan ddywedyd, Prophwyda i ni, O Grif, pwy yw'r hwn a'th darawodd.

69 ¶ A Phedr oedd yn eistedd allan yn y llys: a daeth morwynig atto, ac a ddywedodd, A thitheu oeddit gyd â Iesu y Galilead.

70 Ac efe a wadodd ger eu bron hwy oll, ac a ddywedodd, Ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd.

71 A phan aeth efe allan i'r porth, gwelodd un arall ef; a hi a ddywedodd wrth y rhai oedd yno, Yr oedd hwn hefyd gyd a'r Iesu o Nazareth.

72 A thrachefn efe a wadodd trwy lw, Nid adwaen i y dyn.

73 Ac ychydig wedi, daeth y rhai oedd yn sefyll ger llaw, ac a ddywedasant wrth Pedr, Yn wir yr wyt thitheu yn un o honynt; canys y mae dy a leferydd yn dy gyhuddo.

74 Yna y dechreuodd efe regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn: ac yn y man y canodd y ceiliog.

75 A chofiodd Pedr air yr Iesu, yr hwn a ddywedasai wrtho, Cyn canu o'r ceiliog, ti a'm gwedi deir-gwaith: ac efe a aeth allan, ac a wylodd yn chwewr-dost.

P E N. XXVII.

1 Rhoddi Crist yn rhwym at Pilat. 3 Judas yn ymgrogi. 26 Rhyddhau Barabbas. 34 Croeshoelio Crist.

A phan ddaeth y boreu, cydymgynghorodd yr holl arch-offeiriaid, ac henuriaid y bobl, yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth.

2 Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a dygasant ef ymaith, ac a'i traddo-dasant ef i Bontius Pilat y rhaglaw.

3 ¶ Yna pan welodd Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, ddarfod ei gondemnio ef, bu edifar ganddo, ac a ddug drachefn y deg ar hugain arian i'r arch-offeiriaid a'r henuriaid,

4 Gan ddywedyd, Pechais, gan fradychu gwaed gwirion. Hwythau a ddywedasant, Pa beth yw hynny i ni? g edrych di.

5 Ac wedi iddo dafu'r arian yn

y deul, efe a ymadawodd, ac a aeth i ac a ymgrogodd.

6 A'r arch-offeiriaid a gymmeras-ant yr arian, ac a ddywedasant, Nid cyfreithlawn i ni eu bwrw hwynt yn y drysorfa; canys m gwerth gwaed ydyw.

7 Ac wedi iddynt gyd-ymgyng-hori, hwy a brynasant â hwynt faes y crochenydd, yn gladdfa dieithriad.

8 Am hynny y galwyd y maes hwnnw, Maes y gwaed, hyd heddyw.

9 (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedwyd trwy ¶ Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, A hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, pris y prifedig, yr hwn a brynas-ant gan feibion Israel,

10 Ac a'u rhoisant hwy am faes y crochenydd, megis y gosododd yr Arglwydd i mi.)

11 A'r Iesu a safodd ger bron y rhaglaw: a'r rhaglaw a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenin yr Iuddewon? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.

12 A phan gyhuddid ef gan yr arch-offeiriaid a'r henuriaid, nid atebodd efe ddim.

13 Yna y dywedodd Pilat wrtho, Oni chlywi di faint o bethau y maent hwy yn eu tyftiolaethu yn dy erbyn di?

14 Ac nid atebodd efe iddo i un gair; fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr.

15 Ac ar yr ŵyl honno yr arferai y rhaglaw ollwng yn rhydd i'r bobl un carcharor, yr hwn a fynnent.

16 Ac yna yr oedd ganddynt gar-charor z hynod, a elwid Barabbas.

17 Wedi iddynt gan hynny ymgafglu ynghyd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa un a fynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? a Barabbas, ai yr Iesu, yr hwn a elwir Crist?

18 (Canys b efe a wyddai mai o gynfigen y traddodasant ef.)

19 ¶ Ac efe yn eistedd ar yr orfedd-faingc, ei wraig a ddanfonodd atto, gan ddywedyd, Na fydded i ti a wnelych â'r cyfiawn hwnnw: canys goddefais lawer heddyw mewn breuddwyd o'i achos ef.

20 A'r arch-offeiriaid a'r hen-uriaid a berfwadasant y bobl, fel y gofynnent Barabbas, ac y difethent yr Iesu.

21 A'r rhaglaw a atebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Pa un o'r ddau a fynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Hwythau a ddywedasant, Barabbas.

22 Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa beth gan hynny a wnaf i'r Iesu,

^{sJer.26.11.} yr hwn a elwir Crist? Hwytthau oll g a ddywedafant wrtho, Croeshoel-ier ef.

^{hSal.11.3} ^h Ond pa ddrwg a wnaeth efe? Hwytthau a i lefasant yn fwy, gan ddywedyd, Croeshoel-ier ef.

^{kDeut.21.4.} ²⁴ ¶ A Philat, pan welodd nad oedd dim yn tyccio, ond yn hytrach bod cynnwrf, a gymmerth ddwfr, ac a k olchodd ei ddwyllaw ger bron y bobl, gan ddywedyd, Dieuog ydwyf fi oddiwrth waed y cyfiawn hwn: edrychwch chwi.

^{1Mat.24.21.} ²⁵ A'r holl bobl a attebodd ac a ddywedodd, *Bydded* ei waed ef i ar-nom ni, ac ar m ein plant.

^{mSal.109.9.15.} ²⁶ Yna y gollyngodd efe Barab-bas yn rhydd iddynt: ond yr Iesu a n Ioan 19. d fflangellodd efe, ac a'i rhoddes i'w Diar.12. groefhoelio.

^{10.} ²⁷ Yna o milwyr y rhaglaw a ^{Act.5.39.} gymmerafant yr Iesu i'r dadleu-dy, ^{oDiar.29.12.} ac a p gynhullafant atto yr holl fy-ddin.

^{16.} ²⁸ A hwy a'i diofasant ef, ac a ^{qSal.22.7} roifant am dano q fantell o ysgarlad.

^{1Cor.4.9.} ²⁹ ¶ A chwedid iddynt r blethu ^{Barn.16.25.} coron o ddrain, hwy a'i gosodasant ^{rPhil.2.7} ar ei ben ef, a chorfen yn ei law ddehau, ac a blygasant eu gliniau ger ei fron ef, ac a'i gwatwarasant, gan ddywedyd, Henffych well, brenin yr Iuddewon.

^{sMat.26.49.} ³⁰ A hwy a s boerasant arno, ac a gymmerasant y gorsen, ac a'i tarawfant ar ei ben.

³¹ Ac wedi iddynt ei watwar, hwy a'i diofasant ef o'r fantell, ac a'i gwisgasant a'i ddillad ei hun, ac a'i ^{1Act.8.32.} dygasant ef ymaith i'w groefhoelio. ^{23-32.}

³² Ac fel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawfant ddyn o Cy-rene, a'i enw Simon; hwn a gymhellasant i'w ddwyn ei groes ef.

^{uIoan 19.17.} ³³ A phan ddaethant i le a elwid ^{Luc 23.28.} Golgotha, yr hwn a elwir, Lle'r x benglog,

^{11,12.} ³⁴ Hwytthau a roifant iddo i'w yfed ^{Nah.19.5.} y finegar yn gymmysgedig â buſtl; ^{yMarc 15.24.} ac wedi iddo ei brofi, ni fynodd efe yfed.

^{2Gal.3.13.} ³⁵ Ac wedi iddynt ei z groefhoelio ef, a hwy a a rannasant ei ddillad, gan fwrw coelbren: er cyflawni'r peth a ddywedpwyd trwy'r prophwyd, Hwytthau a rannasant fy nillad yn eu plith, ac ar fy ngwifg y bwriasant goelbren.

^{bAdn.49.} ³⁶ A chan eistedd, hwy a'i b gwi- ^{Job 5.13.} liafant ef yno: ^{15.}

^{cIoan 19.19.} ³⁷ A c gosodasant hefyd uwch ei ^{19.} ben ef ei achos yn yfgrifenedig, ^{dAct.4.12.} d HWN YW e IESU f BRENIN ^{21.} YR IUDDAWON. ^{rDat.19.16.}

³⁸ Yna y croeshoeliwyd gyd ag ef ddau leidr; un ar y z llaw dde. ^{sEfa.53.12.} hau, ac un ar yr aswy.

³⁹ ¶ A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablafant ef, gan h yfsgwyd ^{hSal.22.7.} eu pennau,

⁴⁰ A dywedyd, Ti yr hwn a ddi-nystri'r deml, ac a'i hadeiledi mewn tridiau, gwared dy hun: i os ti yw ^{iMat.4.3.} Mab Duw, disgyn oddi ar y groes.

⁴¹ A'r un modd yr k arch-offeir- ^{kDat.11.10.} iaid hefyd, gan watwar, gyd â'r yf-grifenyddion a'r henuriaid, a ddywedafant,

⁴² Efe l a waredodd eraill, ei hun- ^{1Luc 4.3.} an ni's gall efe ei waredu: os brenin Israel yw, disgyned yr awr hon oddi ar y groes, ac ni a m gredwn iddo. ^{mMat.24.12.}

⁴³ Ymddiriedodd yn Nuw; gwa- ^{nSal.11.2.} reded efe ef yr awr hon, os efe a'i myn ef: canys efe a ddywedodd, Mab Duw ydwyf.

⁴⁴ A'r un peth hefyd a t edliw- ^{tDat.16.8.} iodd y o lladron iddo, y rhai a groef- ^{oLuc 23.39.} hoeliafid gyd ag ef.

⁴⁵ Ac o'r q chweched awr y bu ^{qIoan 19.12.} r tywyllwch ar yr holl ddaear hyd y ^{rMat.8.12.} nawfed awr.

⁴⁶ Ac ynghylch y nawfed awr y s llefodd yr Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, Eli, Eli, lama fabachtha-ni? hynny yw, t Fy Nuw, fy Nuw, pa ham y'm gadewaist?

⁴⁷ u A rhai o'r fawl oedd yn se- ^{uAdn.41.} fyll yno, pan glywfant, a ddywed- ^{Mal.4.9.} afant, Y mae hwn yn galw am Elias.

⁴⁸ Ac yn y fan un o honynt a redodd, ac a gymmerth yspwng, ac a'i x llanwodd o finegr, ac a'i rho- ^{xIoan 19.28,30.} ddes ar gorsen, ac a'i diododd ef. ^{Marc 16.23.}

⁴⁹ A'r lleill a ddywedafant, Paid, edrychwch a ddaw Elias i'w waredu ef.

⁵⁰ A'r Iesu, wedi y llefain dra- ^{yIoan 19.30.} chefn â llef uchel, z a ymadawodd ^{Sal.3.14.} â'r yspryd.

⁵¹ Ac wele, a llen y deml a rwyg- ^{zLuc 23.46.} wyd yn ddau oddi fynu hyd i wared: ^{Act.7.59.} a'r b ddaear a grynodd, a'r meini ^{Act.7.59.} a' r b ddaear a grynodd, a'r meini ^{Act.7.59.} holltwyd: ^{Act.7.59.}

⁵² A'r c beddau a agorwyd; a ^{bHag.2.23.} llawer o gyrph y saint a hunafent ^{cDat.19.20.} a hunafent ^{1Cor.15.20.} gyfodasant,

⁵³ Ac a ddaethant allan o'r bedd- ^{4Adn.41.} au ar ol ei gyfodiad ef, ac a aethant ^{41.} i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ^{1Cor.15.41.} ymddangofasant i lawer.

⁵⁴ Ond y canwriad, a'r rhai oedd ^{1Adn.41.} gyd ag ef yn e gwiliad yr Iesu, wedi ^{Adn.41.} gweled y ddaear-gryn, a'r pethau a ^{58.} wnaethid, a ofnasant yn fawr, gan ^{1Adn.41.} ddywedyd, Yn wir f Mab Duw yd- ^{Luc 23.47.} oedd hwn. ^{Dat.19.47.}

⁵⁵ Ac yr oedd yno lawer o wra- ^{58.} gedd yn edrych g o hirbell, y rhai

^bLuc 8.3. a ^h ganlynaſent yr Iefu o Galilea, gan weini iddo ef:

56 Ymhlith y rhai yr oedd Mair Magdalen, a Mair mam Iago a Jofes, a mam meibion Zebedeus.

57 ¶ Ac wedi ei myned hi yn hwyr, daeth ⁱ gwr goludog o Arimathea, a ⁱ enw Jofeph, yr hwn a fuasai yntef yn ^k ddisgybl i'r Iefu:

58 Hwn a ^l aeth at Pilat, ac a ofynodd gorph yr Iefu: yna y gorchymynodd Pilat roddi'r corph.

59 A Jofeph wedi ^m cymmeryd y corph, a ⁱ hamdodd â lliain glân,

60 Ac a ⁱ gosododd ef yn ei ⁿ fedd newydd ei hun, yr hwn a dorraſai efe yn y graig, ac a dreiglodd ^o faen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymaith.

61 Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a'r Mair arall, yn eistedd gyferbyn a'r bedd.

62 ¶ A ^p thrannoeth, yr hwn fydd ar ol y darpar-wyl, yr ymgynhullodd yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid at Pilat,

63 Gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gof gennym ddywedyd o'r ^q twyllwr hwnnw, ac efe etto yn fyw, Wedi tridiau y ^r cyfodaf.

64 Gorchymyn^s gan hynny gadw'r bedd yn ddiogel hyd y trydydd dydd, rhag dyfod ei ddisgyblion o hyd nos, a ⁱ ladratta ef, a dywedyd wrth y bobl, Efe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfusedd diweddaſ yn waeth nâ'r cyntaf.

65 A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych [†] wiliadwriaeth, ewch, gwnewch mor ddiogel ag y medroch.

66 A hwy a aethant, ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a ^u feliaſant y maen, gyd â'r wiliadwriaeth.

P E N. XXVIII.

¹Dangos adgyfodiad Crist i'r gwragedd gan angel. 9 Crist ei hun yn ymddangos iddynt hwy. 11 Yr arch-offeiriaid yn rhoddi arian i'r milwyr, i ddywedyd ddarſod ei ladratta ef allan o'r bedd. 16 Crist yn ymddangos i'w ddisgyblion, &c.

A C yn ^a niwedd y Sabbath, a hi yn dyddhau i'r dydd cyntaf o'r wythnos, daeth Mair Magdalen, a'r Fair arall, i edrych y bedd.

2 Ac wele, bu ^b daear-gryn mawr: canys disgynodd angel yr Arglwydd o'r nef, ac a ddaeth, ac a dreiglodd y maen oddiwrth y drws, ac a eisteddodd arno.

3 A ⁱ wynebpryd oedd fel mellten, a ⁱ wisg yn ^c wen fel eira.

4 A rhag ei ^d ofn ef y crynodd y ceidwaid, ac a aethant megis yn feirw.

5 A'r angel a attebodd, ac a ddy-

wedodd wrth y gwragedd, ^e Nac ofnwch: canys mi a wn mai ceisio yr ydych yr Iefu, yr hwn a groethoel-iwyd.

6 Nid yw efe yma: canys cyfododd, ^f megis y dywedodd: deuwch, gwelwch y fan lle y gorweddodd yr Arglwydd.

7 Ac ewch ar ffrwſt, a ^g dywedwch i'w ddisgyblion gyfodi o hono o feirw: ac wele, y mae efe yn myned o'ch blaen chwi i Galilea; yno y gwelwch ef: wele, dywedais i chwi.

8 Ac wedi eu myned ymaith ar frys oddiwrth y bedd, gyd ag ^h ofn a llawenydd mawr, rhedasant i fynegi i'w ddisgyblion ef.

9 ¶ Ac fel yr oeddynt yn myned i fynegi i'w ddisgyblion ef, wele, yr Iefu a ⁱ gyfarfu â hwynt, gan ddywedyd, Henffych well. A hwy a ddaethant, ac a ymafaelasant yn ei ^k draed ef, ac a ⁱ haddolasant.

10 Yna y dywedodd yr Iefu wrthynt, Nac ofnwch: ewch, mynegwch i'm brodyr, fel yr elont i Galilea, ac yno y ^m gwelant i.

11 ¶ Ac wedi eu myned hwy, wele, rhai o'r wiliadwriaeth a ddaethant i'r ddinas, ac a fynegasant i'r arch-offeiriaid yr ⁿ hyn oll a wnaethid.

12 Ac wedi iddynt ymgafglu yng-hyd gyd â'r henuriaid, a chyd-ymgyngori, hwy a roſant ^o arian lawer i'r milwyr,

13 Gan ddywedyd, Dywedwch, Ei ddisgyblion a ddaethant o hyd nos, ac a ⁱ lladrattasant ef, a nynt yn ^p cyſgu.

14 Ac os clyw y rhaglaw hyn, ni a ⁱ perfwadiwn ef, ac a ^{ch} gwnawn chwi yn ^q ddiofal.

15 A hwy a ^r gymmerasant yr arian, ac a wnaethant fel yr addysgwyd hwynt: a thaenwyd y gair hwn ymhlith yr Iuddewon ^s hyd y dydd heddyw.

16 ¶ A'r un disgybl ar ddeg a aethant i Galilea, i'r ^t mynydd lle'r ordeiniaſai'r Iefu iddynt,

17 A phan welſant ef, hwy a ⁱ haddolasant ef: ond rhai a amheuaſant.

18 A'r Iefu a ddaeth, ac a lafarodd wrthynt, ganddywedyd, Rhoddwyd i mi ^u bob awdurdod yn y nef ac ar y ddaear.

19 ^x Ewch gan hynny, a dyſgwch yr holl genhedloedd, gan eu bedyddio hwynt yn enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân;

20 Gan ddyſgu iddynt y gadw pob peth a'r a orchymynais i chwi: ac wele, yr ydwyf ^{fi} gyd â chwi bob amfer hyd ddiwedd y byd. Amen.

P E N. I.

1 Sowydd Ioan Fedyddiwr. 9 Bedyddio yr Iesu, a'i demtio. 14 Mae'n pregethu, ac yn galw Pedr, ac eraill.

Mat 11.
33.

DEchreu a efengyl Iesu Grist, Mab Duw;

2 Fel yr ysgrifenydd yn y prophwydi, Wele, yr ydwyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a b barottoa dy ffordd o'th flaen.

Esa. 40. 3
Eph. 3. 17.
1 Cor. 6. 16

3 Llef un yn llefain yn y diff-eithwch, Parottowch ffordd yr Ar-glwydd, gwnewch yn e uniawn ei lwybrau ef.

Luc 3. 5.
6.
Heb. 12.
33.

4 Yr oedd Ioan yn bedyddio yn y diff-eithwch, ac yn pregethu d bedydd edifeirwch, er maddeuant pechodau.

Aet. 19. 4
Rhuf. 4.
11.

5 Ac aeth allan atto ef holl wlad Judea, a'r Hierosolymitiaid, ac a'u bedyddiwyd oll ganddo yn afon yr Iorddonen, gan e gyffesu eu pechodau.

Luc. 9. 27
Heb. 9. 15.

6 Ac Ioan oedd wedi ei wisgo â blew camel, a gwregys croen ynghylch ei lwynau, ac yn bwyta locustiaid a f mël gwyllt:

Mat. 11.
18.

7 Ac efe a bregethodd, gan ddywedyd, Y mae yn dyfod ar fy ol i un g cryfach na myfi, carrai esgidiau yr hwn nid wyf fi deilwng i ymostwng, ac i'w dattod.

Heb. 1. 4.
Luc 11. 21
22.

8 Myfi yn wir a'ch bedyddiais chwi â dwfr: eithr efe a'ch bedyddia chwi â'r h Ysryd Glân.

Gal. 4. 6.
Aet. 19. 2.

9 A bu yn y dyddiau hynny, ddyfod o'r Iesu o i Nazareth yn Galilea, ac efe a fedyddiwyd gan Ioan yn yr Iorddonen.

Mat. 3. 15
Phil. 2. 6.
Luc 12. 50

10 Ac yn ebrwydd wrth ddyfod i fynu o'r dwfr, efe a welodd y nefoedd yn agored, a'r Ysryd yn disgyn arno megis k colommen.

Ioan 1.
32.
Luc 3. 21.
12 Pedr 1.
17.
Col. 1. 13.

11 A llef a ddaeth o'r nefoedd, Tydi yw fy l anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd.

Mat. 4. 1 m

12 Ac yn ebrwydd y gyrrodd yr Ysryd ef i'r diff-eithwch.

Mat. 4. 1 m

13 Ac efa fu yno yn y diff-eithwch ddeugain niwrnod, yn ei demtio gan sathan: ac yr oedd efe gyd â'r gwyllt-filod; a'r o angylion a weiniafant iddo.

Job 5. 21. n
Heb. 1. 6.

14 ¶ Ac yn ol traddodi Ioan, yr Iesu a ddaeth i Galilea, gan bregethu efengyl teyrnas Dduw,

Ioan 3.
24.
Mat. 4. 12

15 A dywedyd, Yr amfer a gyflawnwyd, a theyrnas Dduw a nododd: edifarhewch, a chredwch yr efengyl.

Gal. 4. 4. 9
Aet. 8. 37
Marc 16.

16 ¶ Ac fel yr oedd efe yn rhodio wrth fôr Galilea, efe a ganfu Simon, ac Andreas ei frawd, yn e bwrw

Eren. 19
Amos 1. 1

rhwyd yn y môr: canys pysgodwyr oeddynt.

17 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, a gwnaf i chwi fod yn f bysgodwyr dynion.

18 Ac yn ebrwydd, gan adael eu rhwydau, y canlynasant ef.

19 Ac wedi iddo fyned rhagddo ychydig oddi yno, efe a ganfu Iago fab Zebedeus, ac Ioan ei frawd ef, a hwy yn y llong yn e cyweirio y rhwydau.

Ezec. 47.
9. 10.

Sal. 119.
60.

Heb. 1. 18.

1 Cor. 1.
27.

20 Ac yn y man efe a'u galwodd hwynt: a hwy a y adawfant eu tad Zebedeus yn y llong gyd â'r cyflog-ddynion, ac a aethant ar ei ol ef.

Mat. 19.
27.

21 A hwy a aethant i mewn i Capernaum; ac yn ebrwydd ar y dydd Sabbath, wedi iddo fyned i mewn i'r synagog, efe a athrawiaethodd.

Mat. 4.
13.

22 A a synnasant wrth ei athrawiaeth ef: canys yr oedd efe yn eu dysgu hwynt megis un ag awdurdod ganddo, ac nid fel yr ysgrifenyddion.

Mat. 23.
Aet. 26. 3

23 ¶ Ac yr oedd yn eu synagog hwy ddyn ac ynddo b yspryd aflan, ac efe a lefodd,

Luc 4. 34

24 Gan ddywedyd, Och, beth fydd i ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n e difetha ni? mi a'th adwaen pwy ydwyf, Sanct Duw.

Mat. 8.
29.

Ioan 3.
1

Iago 2.
19.

25 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, e Taw, ados allan o hono.

Aet. 16.
28.

26 Yna wedi i'r yspryd aflan ei rwygo ef, a gwaeddi a llef uchel, efe a ddaeth allan o hono.

Luc 11.
21.

27 Ac fe a aeth ar bawb frawd, fel yr ymfynasant yn eu mysg eu hun, gan ddywedyd, Beth yw hyn? pa a athrawiaeth newydd yw hon? canys trwy awdurdod y mae efe yn gorchymyn, ie, yr yspriedion aflan, a hwy yn e ufuddhau iddo.

Job 1. 6.
Mat. 8. 29

Can. 1. 1

28 Ac yn ebrwydd yr aeth i son am dano dros yr holl wlad o amgylch Galilea.

29 ¶ Ac yn y man wedi iddynt fyned allan o'r synagog, hwy a aethant i k dy Simon ac Andreas, gyd â Iago ac Ioan.

Adm. 1.
Ioan 1. 40

Can. 5. 1

1 Cor. 1. 1

30 Ac yr oedd i chwegr Simon yn gorwedd yn glaf o'r cryd: ac yn ebrwydd y dywedasant wrtho am dani hi.

Mat. 8. 16

31 Ac efe a ddaeth, ac a'i cododd hi i fynu, gan ymaflyd yn ei llaw hi: a'r cryd a'i m gadawodd hi yn y man, a hi a wafanaethodd arnynt hwy.

Luc 4. 40

Ioan 1. 41

Mat. 8. 16

1 Th. 2. 3

Eph. 1. 1

33° A'r holl ddinas oedd wedi ymgasglu wrth y^o drws.

34 Ac efe a iachaodd lawer o rai drwg eu hwyl o amryw heintiau, ac a fwriddoedd allan lawer o gythreuliaid; ac ni^o adawodd i'r cythreuliaid ddywedyd yr adwaenent ef.

35 A'r boreu yn blygeiniol iawn, wedi iddo godi, efe a aeth allan, ac a aeth i le anghyfanedd, ac yno y^o gweddiodd.

36 A Simon, a'r rhai oedd gyd ag ef, a'i dilynasant ef.

37 Ac wedi iddynt ei gael ef, hwy a ddywedasant wrtho, Y mae^r pawb yn dy geisio di.

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Awn i'r^s trefydd nesaf, fel y gallwyf bregethu yno hefyd: canys i hynny y^r daethum allan.

39 Ac yr oedd efe yn pregethu yn eu^u synagogau hwynt trwy holl Galilea, ac yn bwrw allan gythreuliaid.

40 ¶ A daeth atto ef un gwahan-glwyfus, gan ymbil ag ef, a goftwng ar ei liniau iddo, a dywedyd wrtho,

Os mynni, ti a elli fy nglanhau.

41 A'r Iesu gan^r doffurio a estynodd ei law, ac a gyffyrddodd ag ef, ac a ddywedodd wrtho, Mynnaf, bydd lân.

42 Ac wedi iddo ddywedyd hynny, ymadawodd y gwahan-glwyf ag ef yn ebrwydd, a glanhawyd ef.

43 Ac wedi^a gorchymyn iddo yn gaeth, efe a'i hanfonodd ef ymaith yny man;

44 Ac a ddywedodd wrtho, Gwel

na^b ddywedych ddim wrth neb: eithr dos ymaith, dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrymma dros dy lantad y pethau a orchymynodd Moses, er tyfiolaeth iddynt hwy.

45 Eithr efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi llawer, a thannu'r gair ar led, fel na allai yr Iesu fyned mwy yn amlwg i'r ddinas; eithr yr oedd efe allan mewn lleoedd anghyfanedd: ac^c o bob parth y daethant atto ef.

P E N. II.

1 Crist yn iachau un clas o'r parlys, 14 ac yn galw Matheu o'r dollfa.

A Cefe a aeth drachefn i^a Capernaum, wedi rhai dyddiau; a chlybwyd ei fwl efe yn tŷ.

2 Ac yn y man^b llawer a ymgasglasant ynghyd, hyd na annent, hyd ynoed yn y lleoedd ynghylch y drws: ac^c efe a bregethodd y gair iddynt hwy.

3 ¶ A^d daethant atto, gan ddwyn un clas o'r parlys, yr hwn a ddygid gan bedwar.

4 A chan na allent nesau atto gan

y dyrfa, didoi y tŷ a wnaethant lle yr oedd efe: ac wedi iddynt^e dorri^e trwodd, hwy a ollyngasant i wared³ y gwely, yn yr hwn y gorwedda'r clas o'r parlys.

5 A phan welodd yr Iesu eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrth y clas o'r parlys, Ha^f fab, maddeuwyd i ti dy bechodau.

6 Ac yr oedd rhai o'r ysgrifenyddion yn eistedd yno, ac yn^s ymresymmu yn eu calonau,

7 Beth a wna hwn fel hyn yn dywedyd cabledd[?] pwy a all faddeu pechodau, ond^h Duw yn unig?

8 Ac yn ebrwydd, pan wybu'r Iesu ynⁱ ei Ysryd eu bod hwy yn ymresymmu felly ynddynt eu hunain, efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn ymresymmu am y pethau hyn yn eich calonau?

9 Pa un fydd^k hawfaf, ai dywedyd wrth y clas o'r parlys, Maddeuwyd i ti^{dy} bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a rhodia?

10 Eithr fel y gwypoch fod gan Fab y dyn^l awdurdod i faddeu pechodau ar y ddaear, (eb efe wrth y clas o'r parlys)

11 Wrthyt ti yr wyf yn dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a dos i th dŷ.

12 Ac yn y man y cyfododd efe, ac y cymmerth i fynu ei wely, ac a aeth allan yn eu gŵydd hwynt oll; hyd oni synnodd pawb, aⁿ gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Ni wel- som ni erioed fel hyn.

13 ¶ Ac efe a aeth allan drachefn wrth lan y môr: a'r holl^o dyrfa a^a ddaeth atto, ac efe a'u dysgodd hwynt.

14 ¶ Ac efe yn myned heibio, efe a ganfu Lefi^{mab} Alpheus yn eistedd wrth y^p dollfa, ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi: ac efe a gyfododd, ac a'i canlynodd ef.

15 ¶ A bu, a'r Iesu yn eistedd i^q fwytta yn ei dŷ ef, i lawer hefyd o publicanod a phechaduriaid eistedd^r gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion: canys llawer oeddynt, a hwy a'i canlynasant ef.

16 A phan welodd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid ef yn^s bwytta^s gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Pa ham y mae efe yn bwytta ac yn yfed gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

17 A'r Iesu, pan glybu, a ddywedodd wrthynt, Y rhai fydd iach nid rhaid iddynt wrth y meddyg, ond y rhai^t cleision; ni ddaethum i alw y

^uRhuf.10 rhai ^ucyfiawn, ond pechaduriaid, i edifeirwch.

18 ¶ A disgyblion Ioan a'r Phariseaid oeddynt yn ymptydio: a hwy ^xa ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, Pa ham y mae disgyblion Ioan a'r Phariseaid yn ymptydio, ond dy ddisgyblion di nid ydynt yn ymptydio?

19 A dywedodd yr Iesu wrthynt, A y all plant yr ystafell briodas ymptydio, tra fyddo'r priodas-fab gyd â hwynt? tra fyddo ganddynt y priodas-fab gyd â hwynt, ni allant ymptydio:

20 Eithr y dyddiau a ddaw pan ddyger y ^zpriodas-fab oddi arnynt, ac yna'r ^aymptydiant yn y dyddiau hynny.

21 ¶ Hefyd ni wnïa neb ddernyn ^ob frethyn newydd ar ddilledyn hen: ^os amgen, ei gyflawniad newydd ef a dynn oddiwrth yr hen, a gwaeth fydd y rhwyg.

22 Ac ni rydd neb win newydd mewn hen gostrelau: ^os amgen, y gwin newydd a ddryllia'r costrelau, a'r gwin a red allan, a'r costrelau a gollir: eithr gwin newydd fydd raid ei roi mewn costrelau newyddion.

23 A bu iddo fyned trwy'r yd ar ^ey Sabbath; a'i ddisgyblion a ddechreuasant ymdaith dan dynnu'r tywys.

24 A'r ^dPhariseaid a ddywedasant wrtho, Wele, pa ham y gwnant ar y Sabbath yr hyn nid yw gyfreithlawn?

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ^eddarllenafoch erioed beth a wnaeth Dafydd, pan oedd angen a chwant bwyd arno, efe a'r rhai oedd gyd ag ef?

26 Pa fodd yr aeth efe i dŷ Dduw dan ^fAbiathar yr arch-offeiriad, ac y bwytaodd y bara gosod, y rhai nid cyfreithlawn eu bwytta, ond i'r offeiriad yn unig, ac a'i rhoddes hefyd i'r rhai oedd gyd ag ef?

27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y Sabbath a wnaethpwyd er ^zmwyn dyn, ac nid dyn er mwyn y Sabbath.

28 Am hynny y mae Mab y dyn yn ^hArglwydd hefyd ar y Sabbath.

P E N. III.

1 *Crist yn iachau'r llaw wedi gwywo,*
11 *ac yn ceryddu'r yspydion aflan.*

A C efe a aeth i mewn drachefn i'r synagog; ac yr oedd yno ^addyn a chanddo ^alaw wedi gwywo.

2 A hwy a'i ^bgwiliafant ef, a iachai efe ef ar y dydd Sabbath, fel y ^ccyhuddent ef.

3 Ac efe a ^dddywedodd wrth y dyn yr oedd ganddo y llaw wedi gwywo, Cyfod i'r canol.

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, ^eAi rhydd gwneuthur da ar ^eRhuf.2 y dydd Sabbath, ynte gwneuthur ¹⁵drwg? cadw einioes, ai lladd? a hwy a ^fdawsant a fon.

5 Ac wedi edrych arnynt o amgylch yn ^zddigllon, gan dristau am ^hgaledrwydd eu calon hwynt, efe a ddywedodd wrth y dyn, Eftyn allan dy law: ac efe a'i heftynodd; a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

6 A'r Phariseaid a ⁱaethant allan, ⁱRhuf.3 ac a ymgynghorasant yn ebrwydd ¹⁵gyd â'r Herodianiaid, yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

7 A'r Iesu gyd â'i ^kddisgyblion a ^kgilioedd tu a'r môr; a lliaws mawr a'i canlynodd ef, o Galilea, ac o Judea,

8 Ac o Jerusaleml, ac o ^lIdumea, ¹Num.20 ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen; a'r rhai o gylch ^mTyrus a Sidon, lliaws ²¹mawr, pan glywsant gymmaint a wnaethai efe, a ddaethant atto.

9 Ac efe a ⁿddywedodd wrth ei ddisgyblion am fod llong yn barod iddo, o blegid y dyrfa, rhag iddynt ei wasgu ef.

10 Canys efe a iachafai lawer, hyd oni phwysent arno, er mwyn ^ocyffwrdd ag ef, cynnifer ag oedd [†]â phlaau arnynt.

11 A'r yspydion aflan pan welsant ef, a syrthiasant i lawr ger ei fron ef, ac a waeddasant, gan ddywedyd, Ti ^pyw Mab Duw.

12 Yntef a ^qorchymynodd iddynt yn gaeth na chyhoeddent ef.

13 ¶ Ac efe a efgynodd i'r ^rmynydd, ac a alwodd atto y rhai a fynodd ^sefe: a hwy a ddaethant atto.

14 Ac efe a ordeiniodd ddeuddeg, ¹⁵fel y byddent ^tgyd ag ef, ac fel y danfonai efe hwynt ^ui bregethu,

15 Ac i fod ganddynt ^xawdurdod i iachau clefydau, ac i fwrw allan gythreuliaid.

16 Ac i Simon y rhoddodd efe i enw ^yPedr.

17 Ac Iago ^{fab}Zebedeus, ac Ioan ⁴³brawd Iago, (ac efe a roddes iddynt enwau [†]Boanerges, yr hyn yw, [†]Meibion y daran)

18 Ac Andreas, a Phylip, Bartholomeus, a Mathew, a Thomas, ac Iago ^{fab}Alpheus, a ^zThadeus, ^aSimon y Canaanead,

19 A Judas Iscariot, yr hwn hefyd a'i ^abradychodd ef: a hwy a ddaethant i dŷ.

20 A'r dyrfa a ymgynhulodd ^bdrachefn, fel na allent gymmaint ^bdrachefn, fel na allent gymmaint ^bdrachefn, fel na allent gymmaint a bwytta bara.

21 A phan glybu'r eiddo ef, hwy a aethant i'w ddal ef: canys dywedasant, Y mae ^eefe allan o'i bwyll.

22 ¶ A'r ysgrifenyddion, y rhai a ddaethent i wared o Jerusaleu, a ddywedasant fod ^d Beelzebub ganddo, ac mai trwy bennaeth y cythreuliaid yr oedd efe yn bwrw allan gythreuliaid.

23 Ac wedi iddo eu ^e galw hwynt atto, efe a ddywedodd wrthynt mewn damhegion, Pa fodd y gall satan fwrw allan satan?

24 Ac os bydd ^f teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, ni ddichon y deyrnas honno sefyll.

25 Ac os bydd ^tŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni ddichon y ^tŷ hwnnw sefyll.

26 Ac os satan a gyfyd yn ei erbyn ei hun, ac a fydd wedi ymrannu, ni all efe sefyll, eithr y mae iddo ddiwedd.

27 Ni ddichon neb fyned i mewn i ^dŷ'r & cadarn, ac yspeilio ei ddo-drefn ef, oni bydd iddo yn gyntaf ^hrwymo'r cadarn; ac yna yr yspeilia ei ^dŷ ef.

28 Yn wir y dywedaf i chwi, y maddeuir pob pechod i feibion dynion, a pha gabledd bynnag a gablant:

29 Eithr yr hwn a gablo yn ^k erbyn yr Ysryd Glân, ni chaiff fadddeuant yn dragywydd, ond y mae yn euog o farn dragywydd:

30¹ Am iddynt ddywedyd, Y mae ysryd aflan ganddo.

31 ¶ Daeth gan hynny ei ^m frodyr ef a'i fam; a chan sefyll allan, hwy a anfonasant atto, gan ei alw ef.

32 A'r bobl oedd yn eistedd o'i amgylch, ac a ddywedasant wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr allan yn dy geisio.

33 Ac efe a'ŷi hattebodd hwynt, gan ddywedyd, Pwy yw fy mam i, neu fy mrodyr i?

34 Ac wedi iddo ⁿ edrych oddi amgylch ar y rhai oedd yn eistedd yn ei gylch, efe a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i.

35 Canys pwy bynnag a ^o wnelo ewyllys Duw, hwnnw yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam i.

P E N. IV.

¹ Dammeg yr hauwr, 14 a'i ddehongliad. 35 Crist yn gostegu'r dymheftl.

A efe a ddechreuodd drachefn athrawiaethu yn ^a myl y môr: a thyrsa fawr a ymgafglodd atto, hyd oni bu iddo fyned i'r llong, ac ^b eistedd ar y môr; a'r holl dyrfa oedd wrth y môr ar y tir.

2 Ac efe a ddysgodd iddynt lawer ar ddamhegion, ac a ddywedodd wrthynt yn ei ddysgeidiaeth ef,

3 Ni all neb ond Crist rwymo satan, a rhyddhau'r caethion.—Pan lasaro, y mae wedi ei wneud.—

3 Gwrandewch; Wele, ^e hauwr a ^e i Cor. 9. 11.

4 A darfu wrth hau, i beth syrthio ar ^{fin} y ffordd, ac ^d ehediaid yr awyr ^d Adn. 15. Gen. 15. 11.

5 A pheth a syrthiodd ar greigle, lle ni chafodd fawr ddaear; ac yn y fan yr eginodd, am nad oedd iddo ddyfnder daear.

6 A phan gododd yr haul y poethwyd ef; ac am nad oedd ^e gwreiddyn iddo, efe a wywodd. ^e Sal. 1. 3. Col. 2. 7. Eph. 3. 17

7 A pheth a syrthiodd ymhlith drain; a'r drain a dyfasant, ac ^f a'i tagasant ef, ac ni ddug ffrwyth. ^f Mat. 19. 23.

8 A pheth arall a syrthiodd mewn ^s tir da, ac a roddes ffrwyth tyfadwy a chynhyrchol, ac a ddug un ddeg ar hugain, ac un dri ugain, ac un gant. ^s Gen. 6. 5. Ioan 15. 1 Sal. 5. 10

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y neb fydd ganddo ^h glustiau i wrando, gwrandawed. ^h Dat. 2. 7

10 A phan oedd efe wrtho ei hun, y rhai oedd yn ei gylch ef gyd â'r deuddeg a ofynasant iddo am y ddammeg.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I chwi y ⁱ rhodded gwybod dirgelwch teyrnas Dduw: eithr i'r ^k rhai fydd allan, ar ddamhegion y gwneir pob peth: ⁱ Cor. 4. 7. a 15. 10. k Ioan 10. 26.

12 Fel yn ^l gweled y gwelant, ac na chanfyddant; ac yn clywed y clywant, ac ni ddeallant; rhag iddynt ddychwelyd, a maddeu iddynt ^{eu} pechodau. ^l Dan. 12. 10. Rhuf. 9. 6, 8. 1 Cor. 5. 13.

13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni wyddoch chwi y ddammeg hon? a pha fodd y gwybyddwch yr holl ddamhegion? ^l Efa. 6. 9. Mat. 13. 14.

14 ¶ Yr hauwr fydd yn hau y ^m gair: ^m 1 Fedr 4. 10.

15 A'r rhai hyn yw y rhai ar ^{fin} y ffordd, lle'r haur y gair; ac wedi iddynt ei glywed, y mae satan yn dyfod yn ebrwydd, ac yn dwyn ymaith y gair a hauwyd yn eu ⁿ calonau hwynt. ⁿ Diar. 3. 3. a 4. 21.

16 A'r rhai hyn yr un ffunud yw'r rhai a haur ar y creigle; y rhai, wedi clywed y gair, fydd ^o yn ebrwydd yn ei dderbyn ef yn llawen; ^o Ioan 4. 10. Act. 17. 11.

17 Ac nid oes ganddynt wreiddyn ynddynt eu hunain, eithr dros amser y maent: yna pan ddel ^p blinder neu erlid o achos y gair, yn y man y rhwystrir hwynt. ^p 2 Tim. 1. 15. a 4. 16. 1 Thef. 3. 4.

18 A'r rhai hyn yw'r rhai a hauwyd ymysg y drain; y rhai a wrandawant y gair,

19 Ac y mae gofalon y byd hwn, a ^q hudoliaeth golud, a ^r chwantau am bethau eraill, yn dyfod i mewn, ^q Sal. 63. 10. Diar. 23. 5. r Ioan 2. 13.

ac yn tagu'r gair, a myned y mae yn ddiffwrwyth.

20 A'r rhai hyn yw'r rhai a hauwyd mewn tir da; y rhai sydd yn gwrando'r gair, ac yn ei dderbyn, ac yn dwyn ^sffrwyth, un ddeg ar hugain, ac un dri ugain, ac un gant.

21 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt, A ddaw canwyll i'w dodi dan i lestr, neu dan wely? ac nid i'w gosod ar ganhwylbren?

22 Canys nid oes dim cuddiedig a'r ni's ^uamlygir; ac ni bu ddim dirgel, ond fel y delai i eglurdeb.

23 ¶ Od oes gan neb glustiau i wrando, gwrandawed.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Edrychwch ^xbeth a wrandawoch. A y pha fesur y mesuroch, y mesurir i chwithau; a chwanegir i chwi y rhai a wrandewch.

25 Canys yr hwn y ^zmae ganddo, y rhoddir iddo; a'r hwn nid oes ganddo, i.e. yr hyn sydd ganddo a ddygir oddi arno.

26 ¶ Ac efe a ddywedodd, Felly y mae teyrnas Dduw, fel pe bwriai ddyn ^ahad i'r ddaear;

27 A ^bchyfsgu, a chodi nos a dydd, a'r had yn egino, ac yn ^ctyfu, y modd ni's gwyr efe.

28 Canys y ddaear a ddwg ffrwyth o honi ei hun; yn ^dgyntaf yr eginyn, yn ol hynny y dywyfen, yna'r yd yn llawn yn y dywyfen.

29 A phan ymddangoso'r ffrwyth, yn ebrwydd y rhydd efe y ^ecrymman ynddo, am ddyfod y cynhauf.

30 ¶ Ac efe a ddywedodd, I ba beth y cyffelybem deyrnas Dduw? neu ar ba ddammeg y gwnaem gyffelybrwydd o honi?

31 Megis gronyn o had mwstard ydyw, yr hwn, pan hauer yn y ddaear, fydd ^fleiaf o'r holl hadau fydd ar y ddaear.

32 Eithr wedi'r hauer, y mae yn ^gtyfu, ac yn myned yn fwy nâ'r holl lysiau, ac efe a ddwg ganghennau mawrion; fel y gallo ehediaid yr awyr nythu dan ei gysgod ef.

33 Ac â chyfryw ddamhegion lawer y traethodd efe iddynt y gair, hyd y ^hgallent ^{ei}wrando.

34 Ond heb ddammeg ni lasarodd wrthynt: ac o'r neilldu i'w ddiffgyblion efe a ⁱeglurodd bob peth.

35 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt y dwthwn hwnnw, wedi ei hwyrhau hi, Awn trosodd i'r tu ^kdraw.

36 Ac wedi iddynt ⁱollwng ymaith y dyrfa, hwy a'i cymmerasant ef, fel yr oedd yn y llong: ac yr oedd hefyd longau eraill gyd ag ef.

37 Ac fe gyfododd tymheftl fawr

o wynt, a'r tonnau a dafasant i'r llong, hyd onid oedd hi yn llawn weithian.

38 Ac yr oedd efe yn y pen ol i'r llong, yn ^mcysgu ar obennydd: a hwy a'i ⁿdeffroiant ef, ac a ddywedasant wrtho, Athraw, ai difatter gennyt ein colli ni?

39 Ac efe a gododd i fynu, ac a ^ogeryddodd y gwynt, ac a ddywedodd wrth y môr, Gostega, distawa: a'r gwynt a oftegodd, a ^pbu tawelwch mawr.

40 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych mor ofnog? pa fodd nad oes ^qgennych ffydd?

41 Eithr hwy a ofnasant yn ddirfawr, ac a ddywedasant wrth eu gilydd, Pwy yw hwn, gan fod y gwynt a'r môr yn ufuddhau iddo?

P E N . V.

1 Crist yn bwrw allan y lleng gythreul-iaid: 13 hwythau yn myned i'r môch.

A Hwy a ddaethant i'r tu hwnt i'r môr, i wlad y ^aGadareniaid.

2 Ac ar ei ddyfodiad ef allan o'r llong, yn y man ^bcyfarfu ag ef o blith y beddau ddyn ag yspryd aflan ynddo,

3 Yr hwn oedd ^ai drigfan ym mhlith y beddau; ac ni ^callai neb, i.e. â chadwynau, ei rwymo ef:

4 O herwydd ei rwymo ef yn fynych â llyffetheiriaid, ac ^achadwynau; a darnio o hono'r cadwynau, a dryllio'r llyffetheiriaid: ac ni allai neb ei ddoef ef.

5 Ac yn wastad nos a dydd yr oedd efe yn llefain yn y mynyddoedd, ac ymhlith y beddau, ac yn ei ^ddorri ei hun â cherrig.

6 Ond pan ganfu efe yr Iesu o hirbell, efe a redodd, ac a'i haddolodd ef;

7 A chan waeddu â llef uchel, efe a ddywedodd, Beth fydd i mi ^awne-lyf â thi, Iesu Fab y Duw goruchaf? yr ydyf yn dy ^edynggedu trwy Dduw na phoenech fi.

8 (Canys dywedasai wrtho, Yspryd aflan, ^fdos allan o'r dyn.)

9 Ac efe a ofynodd iddo, Beth yw dy enw? Yntef a atebodd, gan ddywedyd, ^gLleng yw fy enw: am fod llawer o honom.

10 Ac efe a ^hfawr ymbiliodd ag ef, na yrrai efe hwynt allan o'r wlad.

11 Ond yr oedd yno ar y mynyddoedd genfaint fawr o fôch yn pori.

12 A'r holl gythreuliaid a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Danfon ni i'r môch, fel y gallom fyned i mewn iddynt.

13 Ac yn y man y ⁱcaniattaodd yr Iesu iddynt: a'r ysprydion aflan,

^sCol.1.6.
¹Ioan.15.4
^{Sal.1.3.}
²Ysa.14.

^eMat.5.
^{15.}
^{Luc.10.13}
¹Cor.12.7

^uPreg.12
^{14.}
^{Mat.10.2}
[¶]Mat.11.
^{15.}

[¶]Act.17.
^{11.}
¹Ioan.4.1
[¶]Mat.7.2
²Cor.9.7
[¶]Zec.11.
^{17.}

²¹Pedr
^{1.23.}
[¶]Sal.3.5.
¹Ioan.10.9
[¶]Sal.92.
^{13.}

[¶]1Pedr.2.
^{Sal.84.7.}

[¶]Mat.3.
^{12.}

[¶]Mat.13.
^{31.}

[¶]Dan.2.
^{35.}
^{Preg.7.8.}

[¶]1Cor.
^{9.10.}
[¶]Mat.13.
^{51,52.}
^{Heb.5.11.}
[¶]Luc.24.
^{27.}

[¶]Mat.8.
^{23.}
[¶]Mat.15.
^{39.}

^mLuc.8.
^{23.}
^{Sal.44.23}
^a121.4.
ⁿSal.12.

^oSal.29.
^{10.}
^{Ecf.14.}
^{10,11.}
^pSal.107.
^{29.}

^qLuc.8.
^{25.}
^{Job.33.14}
^{24.}

^aMat.5.
^{28.}
^a18.12.
^{Luc.8.26.}
^{Act.10.38}
^bIoan.5.
^{5,9.}
^cRhuf.16.
^{20.}
¹Ioan.3.
^{Marc.3.}
^{27.}
^{Adn.4.}

^d1Pedr.
^{5.8.}
¹Bren.1.
^{28.}

^eAct.19.
^{12.}
¹Thef.3.
^{17.}
[¶]Marc.6.
^{26.}

[¶]Mat.24.
^{53.}
^{Luc.8.4.}
ⁿ2Pedr.
¹Bren.1.
^{22.}
^{Job.1.16.}

[¶]Mat.24.
^{30.}
^{Sal.107.}
^a24.
^{Mat.15.}

wedi myned allan, a aethant i mewn i'r môch: a rhuthrodd y genfaint dros y dibyn i'r môr (ac ynghylch dwy fil oeddynt) ac a'u^k boddwyd yn y môr.

14 A'r rhai a borthent y môch a ffoifant, ac a fynegasant y peth yn y ddinas, ac yn y wlad: ¹ a hwy a aethant allan i weled beth oedd hyn a wnaethid.

15 A hwy a ddaethant at yr Iesu, ac a welfant y cythreulig, yr hwn y buasai'r llang ynddo, yn eistedd, ac yn ei ddillad, ac yn ei iawn bwyll; ac a ofnasant.

16 A'r rhai a welfant a fynegasant iddynt pa fodd y buasai i'r cythreulig, ac am y môch.

17 A dechreuasant ddymuno arno ef^m fyned ymaith o'u goror hwynt.

18 Ac efe yn myned i'r llong, yr hwn y buasai'r cythraul ynddo a ddymunodd arno gael bod gyd ag ef.

19 Ond yr Iesu ni adawodd iddo, eithr dywedodd wrtho, Dos i'th dŷ at yr eiddot, aⁿ mynega iddynt pa faint a wnaeth o yr Arglwydd erot, ac iddo drugarhau wrthyt.

20 Ac efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi trwy Decapolis, pa bethau eu maint a wnaethai yr Iesu iddo: a phawb a ryfeddasant.

21 ¶ Ac wedi i'r Iesu drachefn fyned mewn llong i'r lan arall, ymgafglodd tyrfa fawr atto: ac yr oedd efe wrth y môr.

22 Ac wele, un o P bennaethiaid y synagog a ddaeth, a'i enw s Jairus: a phan ei gwelodd, efe a fyrthiodd wrth ei draed ef.

23 Ac efe a fawr ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Y mae fy merch fechan ar^r dranc: attolwg i ti ddyfod a dodi dy ddwyllaw arni, fel yr iachaer hi; a byw fydd.

24 A'r Iesu a^s aeth gyd ag ef: a thyrfa fawr a'i canlynodd ef, ac a'i gwaegasant ef.

25 A rhyw wraig, yr hon a fuasai mewn diferlif gwaed^t ddeuddeng mlynedd,

26 Ac a oddefasai lawer gan laweroedd o feddygon, ac a^u dreuliasai gymmaint ag oedd ar ei helw, ac ni chawfai ddim llesad, eithr yn hytrach^x myned waeth-waeth,

27 Pan glybu hi am yr Iesu, hi a ddaeth yn y dyrfa o'r tu ol, ac y a gyffyrddodd â'i wisg ef.

28 Canys hi a ddywedasai, Os cyffyrddaf â'i ddillad ef, ^z iach fyddaf.

29 Ac yn ebrwydd y sychodd ffynhonell ei gwaed hi: a hi a wybu yn ei chorff ddarfod ei hiachau o'r pla.

30 Ac yn y fan yr Iesu gan wybod ynddo ei hun fyned^a rhinwedd^a Iago¹ 16. allan o hono, a drodd yn y dyrfa, ac a ddywedodd, Pwy a gyffyrddodd â'm dillad?

31 A'i ddisgyblion a ddywedasant wrtho, ^b Ti a weli'r dyrfa yn dy wasgu, ac a ddywedi di, Pwy a'm cyffyrddodd?

32 Ac yntef a edrychodd o amgylch, i weled yr hon a wnaethai hyn.

33 Ond y wraig, gan ofni a chrynu, yn gwybod beth a wnaethid ynddi, a ddaeth ac a fyrthiodd ger ei fron ef, ac a ddywedodd iddo'r holl^c wirionedd.

34 Ac efe a ddywedodd wrthi, ^{Ha} ferch, dy ffydd[†] a'th iachaodd: dos mewn heddwch, a bydd iach o'th bla.

35 ¶ Ac efe etto yn llafaru, daeth rhai o dŷ pennaeth y synagog, gan ddywedyd, Bu^e farw dy ferch: i ba beth etto yr aflonyddi'r Athraw?

36 A'r Iesu, yn ebrwydd wedi clywed y gair a ddywedafid, a ddywedodd wrth bennaeth y synagog, ^f Nac ofna, cred yn unig.

37 Ac ni adawodd efe neb i'w ddilyn, ond s Pedr, ac Iago, ac Ioan brawd Iago.

38 Ac efe a^b ddaeth i dŷ pennaeth y synagog, ac a ganfu'r cynnwrf, a'r rhai oedd yn wylo ac yn ochain llawer.

39 Ac wedi iddo fyned i mewn, efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham y gwnewch gynnwrf, ac yr wylwch? ni bu farw'r eneth, eithr cysgu ymae.

40 A hwy a'i i gwatwarasant ef. Ond efe, gwedi bwrw pawb allan, a gymmerth dad yr eneth a'i mam, a'r rhai oedd gyd ag ef, ac a aeth i mewn lle'r oedd yr eneth yn gorwedd.

41 Ac wedi ymaflyd yn llaw yr eneth, efe a ddywedodd wrthi, Talitha, cwmi; yr hyn o'i gyfieithu yw, Yr eneth, (yr wyf yn dywedyd wrthynt) cyfod.

42 Ac yn y fan y cyfododd yr eneth, ac a rodiodd: canys deuddeng mlwydd oed ydoedd hi. A fynnu a wnaeth arnynt^a fyndod mawr.

43 Ac efe a^k orchymynodd iddynt^k yn gaeth na chai neb wybod hyn; ac a ddywedodd am roddi peth iddi i'w fwytta.

P E N. VI.

Disstyru Crist gan ei wladwyr ei hun.

AC efe a aeth ymaith oddi yno, ac a ddaeth i'w^a wlad ei hun; a'i ddisgyblion a'i canlynasant ef.

2 Ac wedi dyfod y Sabbath, efe a

ddechreuodd athrawiaethu yn y synagog: a synnu a wnaeth llawer a'i clywiant, gan ddywedyd, O ba le y daeth y pethau hyn i hwn? a pha ddoethineb yw hon a roed iddo, fel y gwnaid y cyfryw nerthoedd trwy ei ddwyllaw ef?

3 Onid hwn yw'r efaer, mab Mair, brawd Iago, a Josès, a Judas, a Simon? ac onid yw ei chwiorydd ef yma yn ein plith ni? a hwy a d'rwystrwyd o'i blegid ef.

4 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Nad yw e prophwyd yn ddi-bris ond yn ei wlad ei hun, ac ymhlith ei genedl ei hun, ac yn ei dŷ ei hun.

5 Ac ni f'allai efe yno wneuthur dim gwyrtiau, ond rhoi ei ddwyllaw ar ychydig gleision, a'u hiachau hwynt.

6 Ac efe a s'ryfeddodd o herwydd eu hangrediniaeth: h ac a aeth i'r pentrefi oddi amgylch, gan athrawiaethu.

7 ¶ Ac efe a alwodd y deuddeg, ac a ddechreuodd eu danfon hwynt bob yn i ddau a dau; ac a roddodd iddynt awdurdod ar ysprydion aflan;

8 Ac a orchymynodd iddynt na chymmerent k ddim i'r daith, ond llaw-ffon yn unig; nac ysgreppan, na bara, nac arian yn eu pyrfau:

9 Eithr eu bod â i sandalau am eu traed; ac na wisgent ddwy bais.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba le bynnag yr eloch i mewn i dŷ, m arosfych yno hyd onid eloch ymaith oddi yno.

11 A pha rai bynnag ni'ch derbyniant, ac ni'ch gwrandawant, pan eloch oddi yno, ysgydwch y llwch a fyddo dan eich traed yn dystiolaeth iddynt: yn wir meddaf i chwi, Y bydd n esmwythach i Sodoma a Gomorra yn nydd y farn nag i'r ddinas honno.

12 A hwy a aethant allan, ac a bregethafant ar iddynt edifarhau.

13 Ac a fwriasant allan lawer o gythreuliaid, ac a e'eliasant ag olew lawer o gleision, ac a'u iachasant.

14 ¶ A'r brenin Herod a glybu, ac efe a ddywedodd, Ioan Fedyddiwr a gyfododd o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddoef.

15 Eraill a ddywedasant, Mai Elias yw: ac eraill a ddywedasant, Mai prophwyd yw, neu megis un o'r prophwydi.

16 Ond Herod, pan glybu, a ddywedodd, Mai'r Ioan a dorrais i ei ben yw hwn; efe a n gyfododd o feirw.

17 Canys yr Herod hwn a ddanfonasai, ac a ddaliaasai Ioan, ac a'i

rhwymasai ef yn y carchar, o achos^o Herodias gwraig Phylip ei frawd, am iddo ei phriodi hi.

18 Canys Ioan a ddywedasai wrth Herod, Nid cyfreithlawn i ti gael gwraig dy frawd.

19 Ond Herodias a p ddaliodd iddo, ac a chwennychodd ei ladd ef; ac ni's gallodd.

20 Canys Herod oedd yn q ofni Ioan, gan wybod ei fod ef yn wr cyfiawn, ac yn sanctaidd, ac a'i parchai ef: ac wedi iddo ei glywed ef, efe a wna i lawer o bethau, ac a'i gwrandawai ef yn s ewyllysgar.

21 Ac wedi i dyfod diwrnod cyfaddas, pan wnaeth Herod, a ar ei ddydd genedigaeth, swpper i w ben-naethiaid, a'i flaenoriaid, a goreugwyr Galilea:

22 Ac wedi i ferch Herodias honno ddyfod i mewn, a dawnsio, x a boddhau Herod, a'r rhai oedd yn eistedd gyd ag ef, y brenin a ddywedodd wrth y llangces, Gofyn i mi y peth a fynnech, ac mi a'i rhoddaf i ti.

23 Ac efe a y dyngodd iddi, Beth bynnag a ofynnech i mi, mi a'i rhoddaf i ti, hyd hanner fy nheyrnas.

24 A hitheu a aeth allan, ac a ddywedodd wrth ei mam, Pa beth a ofynaf? A hitheu a ddywedodd, Pen Ioan Fedyddiwr.

25 Ac yn y a fan hi a aeth i mewn ar frys at y brenin, ac a ofynodd, gan ddywedyd, Mi a fynwn i ti roi i mi allan o law, ar ddysgl, ben Ioan Fedyddiwr.

26 A'r brenin yn drist iawn, ni chwennychai ei bwrw hi heibio, o herwydd y b llwon, a'r rhai oedd yn e eistedd gyd ag ef.

27 Ac yn y man y brenin a ddanfonodd ddihenyddwr, ac a orchymynodd ddwyn ei ben ef.

28 Ac yntef a aeth, ac a dorodd ei ben ef yn y carchar, ac a ddug ei ben ef ar ddysgl, ac a'i rhoddodd i'r llangces; a'r llangces a'i rhoddas ef i w mam.

29 A phan glybu ei ddisgyblion ef, hwy a ddaethant, ac a gymmerasant ei gorph ef, ac a'i dodasant mewn bedd.

30 ¶ A'r apostolion a ymgasglasant at e yr Iesu, ac a fynegasant iddo yr holl bethau, y rhai a f wnaethent, i hefyd a'r rhai a athrawiaethasant.

31 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch eich hunain i le anghyfa-nedd o'r neilldu; a s gorphwylwch encyd: canys llawer oedd yn dyfod ac yn myned, fel nad oeddynt yn cael ennyd, cymmaint ag i fwytta.

^o Act. 4. 13
¹ Cor. 2. 14

^e Gen. 2.
¹⁵
² Thef. 3.
¹⁰
^{Heb.} 2. 17.
^{Luc} 2. 51.
^{Ioan} 2. 6.

^d Mat. 11.
⁶
^e Ioan 4.
⁴⁴
^{Mat.} 13.
⁵⁷

^f Gen. 19.
²²
^{Mat.} 13.
⁵⁸
^{Adm.} 6.

^s Mat. 8.
¹⁰
^h Act. 10.
³⁸
^{Luc} 13. 22

ⁱ Preg. 4.
⁹
^{Eccl.} 4. 14.
^{Dat.} 11. 3.
² Tim.
^{2. 4.}
^{Tit.} 1. 7.

^h Eph. 6. 15

^m Luc 10.
⁷

ⁿ Mat. 11.
^{23, 24.}
^{Ezec.} 6. 2.

^o Iago 5.
¹⁴
^{Marc} 16.
¹⁸

^p Luc 9. 7.
¹ Thef. 1.
⁸

^q Mat. 6.
¹⁴

^r 2 Thef.
^{2. 11.}
^{Job} 15. 20.
^{Rhuf.} 2.
¹⁹

^o Mat. 22.
¹⁰
¹ Cor. 10. 3

^w Amos 7.
¹⁰
^{Sal.} 37. 32.
^{Mat.} 21.

⁴⁵
⁹ Marc 12.
¹⁸

² Cron.
^{24. 2.}
^{Act.} 8. 8.
^{Col.} 3. 7.

²⁰
²⁰
¹ Gen. 27.
⁴¹
^u Dat. 10.

¹⁰
^x Rhuf. 8.
³²
^{Diar.} 9. 4

^y Deut. 4.
¹¹
^{Hof.} 4. 11

^z 1 Bren.
^{21. 7.}
^{Dat.} 17.

^a Rhuf. 8.
¹⁵

^b Iago 10.
¹ Sam.

^c Rhuf. 20.
^{Diar.} 9.

^d Preg. 15.
^{Sal.} 37. 32.

^e Luc 10.
¹⁹
^{Rhuf.} 8.

¹⁸

¹ Thef. 2.
^{5. 28}

32 A hwy a^h aethant i le anghy-fanedd mewn llong o'r neilldu.

33 A'r bobloedd a'u gwelfant hwy yn myned ymaith, a llawer a'i hadnabuant ef, ac a'i redasant yno ar draed o'r holl ddinafoedd, ac a'u rhag-flaenasant hwynt, ac a ymgafglasant atto ef.

34 A'r Iesu, wedi myned allan, a welodd dyrfa fawr, ac a dosturiodd wrthynt, am eu bod fel^k defaid heb ganddynt fugail: ac a ddechreuodd ddyfsgu iddynt lawer o bethau.

35 Ac yna, wedi ei^l myned hi yn llawer o'r dydd, y daeth ei ddisgyblion atto ef, gan ddywedyd, Y lle fydd anial, ac weithian y mae hi yn llawer o'r dydd:

36 Gollwng hwynt ymaith, fel yr elont i'r wlad oddi amgylch, ac i'r pentrefi, ac y prynont iddynt eu hunain fara: canys nid oes ganddynt m ddim i'w fwytta.

37 Ond efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt beth i'w fwytta. A hwy a ddywedasant wrtho, A awn ni a phrynu gwerth dau can ceiniog o fara, a'i roddi iddynt i'w fwytta?

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa fawl torth fydd gennych? ewch ac edrychwch. Ac wedi iddynt wybod, hwy a ddywedasant, ⁿ Pump, a dau bysgodyn.

39 Ac efe a orchymynodd iddynt beri i bawb eistedd yn [†] fyrddeidiau ar y glafwellt.

40 A hwy a eisteddasant yn finteioedd a minteioedd, o fesur cannoedd, ac o fesur deg a deugeiniau.

41 Ac wedi cymmeryd y pum torth a'r ddau bysgodyn, gan edrych i fynu tu a'r nef, efe a^o fendithiodd, ac a dorrodd y bara, ac a'u rhoddas at ei ddisgyblion, i'w gosod ger eu bronau hwynt: a'r ddau bysgodyn a rannodd efe rhyngddynt oll.

42 A hwy oll a fwyttasant, ac a gawsant ^p ddigon.

43 A chodasant ddeuddeg basgedaid yn llawn o'r briw-fwyd, ac o'r pysgod.

44 A'r ^q rhai a fwyttasant o'r torthau oedd ynghylch pum mil o wyr.

45 Ac yn y man efe a gymhellodd ei ddisgyblion i fyned i'r llong, a myned o'r blaen i'r ^r lan arall i Bethsaida, tra fyddai efe yn gollwng ymaith y bobl.

46 Ac wedi iddo eu danfon hwynt ymaith, efe a aeth i'r mynydd i weddio.

47 ¶ A phan aeth hi yn hwyr, yr

oedd y llong ar ganol y môr, ac yntef ei hun ar y tir.

48 Ac^s efe a'u gwelai hwynt yn^s flin arnynt yn rhwyfo: (canys y gwynt oedd yn eu herbyn) ac ynghylch y bedwaredd wylfa o'r nos efe a ddaeth attynt, gan rodio ar y môr, ac a^u fynnasai fyned heibio iddynt.

49 Ond pan welfant hwy ef^x yn rhodio ar y môr, hwy a dybiasant mai drychiolaeth ydoedd: a hwy a y waeddasant:

50 (Canys hwynt oll a'i gwelfant ef, ac a ddychrynasant.)^z Ac yn y man yr ymddiddanodd efe a hwynt, ac y dywedodd wrthynt, Cymmerwch gyffur: myfi yw; nac ofnwch.

51 Ac efe a aeth i fynu attynt i'r llong; a'r gwynt a dawelodd. A hwy a fynnasant ynddynt eu hunain yn fwy o lawer, ac a ryfeddasant.

52 O blegid ni ddeallasant am y torthau hynny: canys yr oedd eu calon hwynt wedi [†] caledu.

53 ¶ Ac wedi iddynt ddyfod trofodd, hwy a ddaethant i dir Genezaret, ac a laniasant.

54 Ac wedi eu myned hwynt allan o'r llong, hwy a'i hadnabuant ef yn ebrwydd.

55 Ac wedi iddynt redeg trwy gwbl o'r goror hwnnw, hwy a ddechreusant^a ddwyn oddi amgylch mewn gwelyau rai cleision, pa le bynnag y clywent ei fod ef.

56 Ac i ba le bynnag yr elai efe i mewn i bentrefi, neu ddinafoedd, neu wlad, hwy a ofodent y cleision yn yr heolydd, ac a attolygent iddo gael o'honynt gyffwrdd cymmaint ac ag^b ymyl ei wisg ef: a chynnifer ag a gyffyrddasant ag ef a iachawyd.

P E N. VII.

Y Phariseaid yn beio ar y disgyblion, am fwytta heb ymolchi.

YNA yr ymgafglodd atto y Phariseaid, a rhai o'r ysgrifenyddion, a ddaethai o^a Jerusalem.

2 A phan welfant rai o'i ddisgyblion ef a dwylaw cyffredin (hynny ydyw, heb olchi) yn bwytta bwyd, hwy a^b argyhoeddasant.

3 Canys y Phariseaid, a'r holl Iuddewon, oni bydd iddynt olchi eu dwylaw [†] yn fynych, ni fwyttant, gan dal traddodiad yr hynaid.

4 A phan ddielont o'r farchnad, oni bydd iddynt^c ymolchi, ni fwyttant: a llawer o bethau eraill y fydd, y rhai a gymmerasant i'w cadw, me-^d is golchi cwppanau, ac^d ystenau, ac efyddynau, a byrddau.

5 Yna y gofynodd y Phariseaid a'r ysgrifenyddion iddo, Pa ham nad yw dy ddisgyblion di yn rhodio yn

^cMat. 12. ol ^e traddodiad yr hynafiaid, ond
^{2. 215. 2.} bwytta eu bwyd â dwylaw heb olchi?

6 Ond efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Da y ^f prophwydd Efaïas am danoch chwi, ragrithwyr, fel y mae yn ysgrifenedig, Y mae'r bobl hyn yn fy anrhydeddu i â'u ^g gwefusau, ond eu calon fydd bell oddi wrthyf.

7 Eithr ^h ofer y maent yn fy addoli, gan ddyfsgu yn lle dysgeidiaeth orchymynion dynion.

8 Canys gan adael heibio orchymyn Duw, yr ydych yn dal traddodiad dynion, sef golchiadau ystenau a chwppanau: a llawer eraill o'r cyffelyb bethau yr ydych yn eu gwneuthur.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, [†] Gwych yr ydych yn rhoi heibio orchymyn Duw, fel y cadwoch eich traddodiad eich hunain.

10 Canys Moses a ddywedodd, Anrhydedda dy dad a'th fam; a'r hwn a ⁱ felldigo dad neu fam, bydded farw'r farwolaeth.

11 Ac meddwch chwithau, Os dywed dyn wrth ei dad neu ei fam, [†] Corban, hynny yw, Rhodd, trwy ba beth bynnag y ceit les oddi wrthyf fi; *disfai fydd.*

12 Ac nid ^k ydych mwyach yn gadael iddo wneuthur dim i'w dad neu i'w fam:

13 Gan ^l ddirymmu gair Duw â'ch traddodiad eich hunain, yr hwn a draddodasoch chwi: a llawer o gyffelyb bethau a hynny yr ydych yn eu gwneuthur.

14 ¶ A chweddi galw atto yr holl dyrfa, efe a ddywedodd wrthynt, Gwrandewch chwi oll arnaf, a deallwch.

15 Nid oes dim ^m allan o ddyn yn myned i mewn iddo, a ddichon ei halogi ef: eithr y pethau sy'n dyfod allan o hono, y rhai hynny yw'r pethau sy'n halogi dyn.

16 Od oes gan neb ⁿ glustiau i wrando, gwrandawed.

17 A phan ddaeth efe i mewn i'r tŷ oddiwrth y bobl, ei ddisgyblion ^o ofynasant iddo am y ddammeg.

18 Yntef a ddywedodd wrthynt, Ydych chwithau hefyd mor ^p ddi-ddeall? oni wyddoch am bob peth oddi allan a'el i mewn i ddyn, na all hynny ei halogi ef;

19 O blegid nid yw yn myned i'w galon ef, ond i'r bol; ac yn myned allan i'r ^q geudy, gan garthu'r holl fwydydd?

20 Ac efe a ddywedodd, Yr hyn sydd yn dyfod ^r allan o ddyn, hynny fydd yn halogi dyn.

21 Canys oddi mewn, allan ^s o ^o Gen. 6. 5. a 8. 21. Jer. 4. 14. Act. 8. 21. Mat. 21. 25. ^u Mat. 25. 15.

22 Lladradau, cybydd-dod, drygioni, twyll, anlladrwydd, ^u drwglygad, cabledd, balchder, ynfyrwydd.

23 Yr holl ddrwg bethau hyn sy'n dyfod ^x oddi mewn, ac yn halogi dyn.

24 ¶ Ac efe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i ^y gyffiniau Tyrus a Sidon; ac a aeth i mewn i dŷ, ac ni fynasai i neb wybod: eithr ni allai efe fod yn guddiedig.

25 Canys pan glybu ^z gwraig, yr hon yr oedd ei merch fechan ag yfpryd aflan ynddi, fon am dano, hi a ddaeth, ac a syrthiodd wrth ei draed ef:

26 (A Groeges oedd y wraig, Syropheniciad o genedl) a hi a ^a attolygodd iddo fwrw'r cythraul allan o'i merch.

27 A'r Iesu a ddywedodd wrthi, Gad yn ^b gyntaf i'r plant gael eu digoni: canys nid cymmwyssyw cymmeryd bara'r plant, a'i dafu i'r cenawon cŵn.

28 Hithau a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Gwir, *O* Arglwydd: ac etto y mae'r ^c cenawon dan y bwrdd yn bwytta o friwion y plant.

29 Ac efe a ddywedodd wrthi, Am y gair hwnnw, dos ymaith; aeth y cythraul allan o'th ferch.

30 Ac wedi iddi fyned i'w thŷ, hi a ^d gafodd fyned o'r cythraul allan, a'i merch wedi ei bwrw ar y gwely.

31 ¶ Ac efe a aeth drachefn ymaith o dueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd fôr Galilea, trwy ganolterfynau ^e Decapolis.

32 A hwy a ddygasant atto un byddar ag attal dywedyd arno, ac a ^f attolygasant iddo ddodi ei law arno ef.

33 Ac wedi iddo ei gymmeryd ef o'r neilldu allan o'r dyrfa, efe a estynodd ei fysedd yn ei glustiau ef, ac wedi iddo ^g boeri, efe a gyffyrddodd a'i dafod ef;

34 A chan ^h edrych tu a'r nef, efe a ⁱ ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, Ephphatha, hynny yw, Ymagor.

35 Ac yn ebrwydd ei glustiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddatodwyd, ac efe a lasarodd yn eglur.

36 Ac efe a waharddodd iddynt ddywedyd i ^k neb: ond pa mwyaf y gwaharddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddasant.

37 A synnu a wnaethant yn an-

feidrol, gan ddywedyd, Da y gwn-
 Mat. 5.16 aeth¹ efe bob peth: y mae efe yn
 Gen. 1.31 gwneuthur i'r byddar glywed, ac
 i'r mudion ddywedyd.

P E N. VIII.

1 Crist yn porthi'r bobl yn rhyfeddol.
 14 Yn rhybuddio ei ddisgyblion.

YN y dyddiau hynny, pan oedd
 y^a dyrfa yn fawr iawn, ac
 heb ganddynt ddim i'w fwytta, y
 galwodd yr Iesu ei ddisgyblion atto,
 ac a ddywedodd wrthynt,

2 Yr wyf fi yn^b tosturio wrth y
 dyrfa, o blegid y maent hwy dri-
 diau weithian yn aros gyd â mi, ac
 nid oes ganddynt ddim i'w fwytta:

3 Ac os gollyngaf hwynt ymaith
 ar eu cythlwg i'w teiau eu hunain,
 hwy a^c lewygant ar y ffordd: canys
 rhai o honynt a ddaeth o bell.

4 A'i ddisgyblion ef a'i hattebas-
 ant, O^d ba le y gall neb ddigoni'r
 rhai hyn â bara yma yn yr anialwch?

5 Ac efe a ofynodd iddynt, Pa
 fawl torth fydd gennych? A hwy a
 ddywedasant, e^e Saith.

6 Ac efe a orchymynodd i'r dyrfa
 eistedd ar y llawr: ac a gymmerodd
 y saith dorth, ac a^f ddiolchodd, ac
 a'u torrodd hwynt, ac a'u rhoddes
 i'w ddisgyblion, fel y gosodent hwynt
 ger eu bronau: a gosodasant hwynt
 ger bron y bobl.

7 Ac yr oedd ganddynt ychydig
 bysgod bychain: ac wedi iddo^g fen-
 dithio, efe a barodd ddodi y rhai
 hynny hefyd ger eu bronau hwynt.

8 A hwy a fwyttasant, ac a^h ddi-
 gonwyd: a hwy a godasant o'r briw-
 fwyd gweddill saith fasgedaid.

9 A'r rhai a fwyttasant oedd yng-
 hylch i pedair mil: ac efe a'u goll-
 yngodd hwynt ymaith.

10 ¶ Ac yn y man wedi iddo fy-
 ned i long gyd â'i ddisgyblion, efe
 a ddaeth i barthau^k Dalmanutha.

11 A'r Phariseaid a ddaethant
 allan, ac a ddechreuasant^l ymholi
 ag ef, gan geisio ganddo arwydd o'r
 nef, gan ei demtio.

12 Yntef, gan^m ddwys-ochen-
 eidio yn ei yspryd, a ddywedodd,
 Beth a wna'r genhedlaeth yma yn
 ceisio arwydd? Yn wir meddaf i
 chwi, Ni roddir arwydd i'r genhed-
 laeth yma.

13 Ac efe a'uⁿ gadawodd hwynt,
 ac a aeth i'r llong drachefn, ac a
 dynnodd ymaith i'r lan arall.

14 ¶ A'r disgyblion a adawsent yn
 angof gymmeryd bara, ac nid oedd
 ganddynt gyd â hwynt ond un dorth
 yn y llong.

15 Yna y gorchymynodd efe idd-
 ynt, gan ddywedyd, † Gwiliwch,

ymogelwch rhag furdoes y Pharise-
 aid, a furdoes Herod.

16 Ac ymresymmu a wnaethant
 y^p naill wrth y llall, gan ddywedyd, p¹ Cor.
 Hyn fydd o blegid nad oes gennym^{2.4}
 fara.

17 A phan^q wybu'r Iesu, efe a^q Ioan 2.
 ddywedodd wrthynt, Pa ymresym-²⁵
 mu yr ydych, am nad oes gennych
 fara? onid ydych chwi etto yn ys-
 tyried, nac yn deall? ydyw eich cal-
 lon etto gennych wedi^r caledu? † Marc 3.5

18 A chennych lygaid, oni wel-
 wch? a chennych glutiau, oni chly-
 wch? ac onid ydych yn^s cofio? † Heb. 2.17.

19 Pan dorrais y pum torth hynny
 ymysg y pum mil, pa fawl basgedaid
 yn llawn o friw-fwyd a godasoch i
 fynu? Dywedasant wrtho, Deuddeg.

20 A phan dorrais y saith ymblith
 y pedair mil, llonaid^t pa fawl basged^t Sam.
 o friw-fwyd a godasoch i fynu? A^{17.37}
 hwy a ddywedasant, Saith. † Tim. 4.
 17.

21 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
 u Pa fodd nad ydych yn deall? † Heb. 5.

22 ¶ Ac efe a ddaeth i^x Beth-
 saida: a hwy a^y ddygasant atto un
 dall, ac a ddeisyfiasant arno ar iddo
 gyffwrdd ag ef.

23 Ac wedi ymaflyd yn llaw y
 dall, efe a'i tywysodd ef allan o'r
 dref: ac wedi iddo^z boeri ar ei ly-^z Marc 7.
 gaid ef, a dodi ei ddwyllaw arno, efe
 a ofynodd iddo, a oedd efe yn gwe-
 led dim.

24 Ac wedi edrych i fynu, efe a
 ddywedodd, Yr ydwyf yn gweled
 a dynion megis prennau yn rhodio. a¹ Pedr

25 Gwedi hynny y gosododd efe^{2.2}
 ei ddwyllaw^b drachefn ar ei lygaid^b Mat. 13.
 ef, ac a barodd iddo edrych i fynu: † Phil. 1.6.
 ac efe a gafodd ei olwg, ac efe a
 welai bawb o bell, ac yn eglur.

26 Ac efe a'i hanfonodd ef adref
 i'w dŷ, gan ddywedyd, Na ddos i'r
 dref, ac^c na ddywed i neb yn y dref. † Mat. 9.30

27 ¶ A'r Iesu a aeth allan, efe
 a'i ddisgyblion, i drefi Cefarea Phi-
 lippi: ac ar^d y ffordd efe a ofynodd^d Dent. 6.7
 i'w ddisgyblion, gan ddywedyd wr-
 thynt, Pwy y mae dynion yn dywe-
 dyd fy mod i?

28 A hwy a atebasant, e^e Ioan^e Mat. 14.
 Fedyddiwr: a rhai, Elias; ac eraill,¹
 Un o'r prophwvdi.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
 Ond pwy yr ydych chwi yn^f dywe-^f Mat. 13.
 dyd fy mod i? A Phedr a atebodd¹¹
 ac a ddywedodd wrtho, Ti yw y
 Crist.

30 Ac efe a^g orchymynodd idd-^g Luc 9.
 ynt na ddywedent i neb am dano. † Preg. 33.8

31 ¶ Ac efe a ddechreuodd eu^h Diar. 25.
 dysgu hwynt, fod yn rhaid i Fab y^h Sal. 118.
 dyn oddef llawer, a'i^h wrthod gan²²

yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'i ladd, ac wedi tridiau adgyfodi.

¹Adn.34.
^{Ioan} 2.19
^a 3.14. 32 A'r ymadrodd hwnnw a ddywedodd efe yn i eglur. A Phedr a ymaflodd ynddo, ac a ddechreuodd ei geryddu ef.

¹Rhuf.8.
^{5.}
^{Iago} 3.15. 33 Eithr wedi iddo droi, ac edrych ar ei ddisgyblion, efe a geryddodd Pedr, gan ddywedyd, Dos ymaith yn fy ol i, satan; am nad wyt k yn fynied y pethau fydd o Dduw, ond y pethau fydd o ddynion.

¹Heb.11.
^{24.}
^{Phil.} 3.7.
^{8.}
¹Act.4.
^{16.}
^m Mat.10.
^{33.}
^{Ioan} 12.
^{42.}
^{Gal} 6.12. 34 ¶ Ac wedi iddo alw atto y dyrfa, gyd a'i ddisgyblion, efe a ddywedodd wrthynt, Y neb a fynno ddyfod ar fy ol i, i ymwaded ag ef ei hun, a chyfoded ei groes, a dilyned fi.

35 Canys pwy bynnag a fynno m gadw ei einioes, a'i cyll hi; ond pwy bynnag a gollo ei einioes er fy mwyn i a'r efengyl, hwnnw a'i ceidw hi.

ⁿ 2Tim.
^{6.7.}
^{Job} 1.21.
^{Preg} 5.13. 36 Canys pa lefad i ddyn os ynnill n yr holl fydd, a cholli ei enaid ei hun?

37 Neu pa beth a rydd dyn o yn gyfnewid am ei enaid?

^o Sal.49.7
¹ Pedr 4.
^{18,29}
^p Mat.10.
^{33.} 38 Canys pwy bynnag a p fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau yn yr odinebus a'r bechadurus genhedlaeth hon, bydd cywilydd gan fab y dyn yntef hefyd, pan ddel yng ogoniant ei Dad gyd a'r angylion sanctaidd.

P E N. IX.

Crifst yn dysgu ei ddisgyblion.

^a Mat.16.
^{28.}
^{Heb.} 2.9. **A**C efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, fod rhai o'r rhai fydd yn sefyll yma, ni a phrofant anghau, hyd oni welont deyrnas Dduw wedi dyfod mewn nerth.

¹ Ecf.34.
^{29.}
^{Gen.} 32.
^{24.}
^c Efa.33.
^{17.}
^d Phil.3.
^{21.} 2 ¶ Ac wedi chwe' diwrnod y cymmerth yr Iesu Pedr, ac Iago, ac Ioan, ac a'u dug hwynt i fynydd uchel, eu hunain o'r b neilldu: ac efe a wedd-newidiwyd yn eu gwydd c hwynt.

^c Efa.33.
^{17.}
^d Phil.3.
^{21.} 3 A'i ddillad ef a aethant d yn ddisglair, yn gannaid iawn fel eira, y fath ni fedr un pannwr ar y ddaear eu cannu.

^c Act.10.
^{43.}
¹ Rhuf.3.
^{21.} 4 Ac e ymddangosodd iddynt Elias gyd a Moses: ac yr oeddynt yn ymddiddan a'r Iesu.

^f Iago.3.1
^{Mat.} 16.
^{32.}
^a 1.21. 5 A Phedr a attebodd ac a ddywedodd wrth yr Iesu, Rabbi, f da yw i ni fod yma: a gwnawn dair pabell; i ti un, ac i Moses un, ac i Elias un.

¹ Ecf.40.
^{34.}
¹ Bren.8.
^{19.} 6 Canys ni's gwyddai beth yr oedd yn ei ddywedyd: canys yr oeddynt wedi dychrynu.

7 A daeth g cwmmwl yn cysgodi

drostynt hwy: a b llef a ddaeth allan o'r cwmmwl, gan ddywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab, gwrandewch ef.

8 Ac yn ddisymmwrth, pan edrychasant o amgylch, ni welant neb mwy, ond yr i Iesu yn unig gyd â hwynt.

9 A phan oeddynt yn dyfod i wared o'r mynydd, efe a orchymynodd iddynt na ddangosent i k neb y pethau a welant, hyd pan adgyfodai Mab y dyn o feirw.

10 A hwy a gadwasant y gair gyd â hwynt eu hunain, gan gyd-ymholi i beth yw'r adgyfodi o feirw.

11 ¶ A hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa ham y dywed yr ysgrifenyddion, fod yn rhaid i Elias ddyfod m yn gyntaf?

12 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn ddiau gan ddyfod yn gyntaf, a edfryd bob beth; a'r modd yr n ysgrifenydd am Fab y dyn, y dioddefai lawer o bethau, ac y o dirmygid ef.

13 Eithr yr wyf yn p dywedyd i chwi, ddyfod Elias yn ddiau, a gwn-euthur o honynt iddo yr hyn a fyn-nasant, fel yr ysgrifenydd am dano.

14 ¶ A phan ddaeth efe at ei ddisgyblion, efe a welodd dyrfa fawr yn eu cylch hwynt, a'r ysgrifenyddion yn q cyd-ymholi â hwynt.

15 Ac yn ebrwydd yr holl dyrfa, pan r ganfuant ef, a ddychrynasant, a chan redeg atto, a gyfarchasant iddo.

16 Ac efe a ofynodd i'r ysgrifenyddion, Pa gyd-ymholi yr ydych yn eich plith?

17 Ac un o'r dyrfa a attebodd ac a ddywedodd, Athraw, mi a ddygais fy mab attat, ag yspryd mud ynddo:

18 A pha le bynnag y cymmero ef, efe a i s rhwyga; ac yntef a fwrw ewyn, ac a ysgryniga ddannedd, ac y nae yn dihoeni. Ac mi a ddywedais wrth dy ddisgyblion ar iddynt ei fwrw ef allan; ac t ni's gallasant.

19 Ac efe a attebodd iddynt, ac a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon, u Pa hyd y byddaf gyd â chwi? pa hyd y goddefaf chwi? dygwch ef attaf fi.

20 A hwy a i dygasant ef atto: a phan welodd ef, yn x y man yr yspried a'i drylliodd ef; a chan syrthio ar y ddaear, efe a ymdreiglodd dan falu ewyn.

21 A gofynodd yr Iesu i w dad ef, Beth fydd o amser er pan ddarfu fel hyn iddo? Yntef a ddywedodd, Er yn fachgen.

22 A mynych y taflodd efe ef yn tân, ac i'r dyfroedd, fel y difethai morth ni, gan dostrurio wrthym.

23 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Os gelli di gredu, pob peth a all fod i'r neb a gredo.

24 Ac yn y fan tad y bachgen, dan lasain ac wylofain, a ddywedodd, Yr wyf fi yn credu, O Arglwydd; b cymmorth fy anghrediniaeth i.

25 A phan welodd yr Iesu fod y dyrfa yn cyd-redeg atto, efe a c ge-ryddodd yr yspryd aflan, gan ddywedyd wrtho, Tydi yspryd mud a byddar, yr wyf fi yn gorchymyn i ti, Tyred allan o hono, ac na ddos mwy iddo ef.

26 Ac wedi i'r yspryd lefain, a dryllio llawer arno ef, efe a aeth allan: ac yr oedd efe fel un e marw, fel y dywedodd llawer ei farw ef.

27 A'r Iesu a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a'i cyfododd; ac efe a f safodd i fynu.

28 Ac wedi iddo fyned i mewn i'r tŷ, ei ddisgyblion a ofynasant iddo o'r neilldu, & Pa ham na allem ni ei fwrw ef allan?

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y rhyw hwn ni all er dim ddyfod allan, ond trwy b weddi ac ympryd.

30 ¶ Ac wedi i ymadael oddi yno, hwy a ymdeithiasant trwy Galilea: ac ni fynnai efe wybod o neb.

31 Canys yr oedd efe yn k dysgu ei ddisgyblion, ac yn dywedyd wrthynt, Y traddodid Mab y dyn i ddwy-law dynion, ac y lladdent ef; ac wedi ei ladd, yr adgyfodai'r trydydd dydd.

32 Ond nid oeddynt hwy yn deall i'r ymadrodd, ac ofni yr oeddynt ofyn iddo.

33 ¶ Ac efe a ddaeth i Capernaum: a phan oedd efe yn y tŷ, efe a ofynodd iddynt, m Beth yr oeddych yn ymddadlau yn eich plith eich hunain ar y ffordd?

34 Ond hwy a dawsant â son: canys ymddadleuasant â'u gilydd ar y ffordd, pwy a fyddai n fwyaf.

35 Ac efe a eisteddodd, ac a alwodd y deuddeg, ac a ddywedodd wrthynt, Os myn neb fod yn gyntaf, efe a fydd olaf o'r cwbl, a o gweinidog i bawb.

36 Ac efe a gymmerth fachgenyn, ac a'i gosododd ef yn eu p canol hwynt: ac wedi iddo ei gymmeryd ef yn ei freichiau, efe a ddywedodd wrthynt,

37 Pwy bynnag a dderbynio un o'r cyfryw fechgyn yn fy enw i, fydd yn fy nerbyn i: a phwy byn-

nag a'm derbyn i, nid myfi y mae yn ei dderbyn, ond yr hwn a'm danfonodd i.

38 ¶ Ac Ioan a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Athraw, ni a wel- som un yn bwrw allan gythreuliaid yn r dy enw di, yr hwn nid yw yn ein dilyn ni: ac ni a waharddasom iddo, am nad yw yn ein dilyn ni.

39 A'r Iesu a ddywedodd, Na waharddwch iddo: canys nid oes neb a wna wyrthiau yn r fy enw i, ac a all yn y fan roi drygair i mi.

40 Canys y neb nid yw i'n herbyn, u o'n tu ni y mae.

41 Canys pwy bynnag a roddo i chwi i'w yfed x gwppanaid o ddwfr yn fy enw i, am eich bod yn perthyn i Grist, yn wir meddaf i chwi, ni chyll efe ei wobrwy.

42 A phwy bynnag a rwystro un o'r y rhai bychain hyn fy'n credu yno fi, gwell oedd iddo ofod maen melin o amgylch ei wddf, a'i daslu i'r môr.

43 Ac os dy z law a'th rwystra, tor hi ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn anafus, nag â dwylaw gennynt fyned i uffern, i'r tân anniffoddadwy:

44 Lle nid yw eu a pryf hwynt yn marw, na'r tân yn b diffodd.

45 Ac os dy droed a'th rwystra, tor ef ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, nag â dau droed gennynt dy daslu i uffern, i'r tân anniffoddadwy:

46 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

47 Ac os dy lygad a'th rwystra, bwrw ef ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i deyrnas Dduw yn un-llygeidiog, nag â dau lygad gennynt dy daslu i dân uffern:

48 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

49 Canys pob un a c helltir â than, a phob d aberth a helltir â halen.

50 Da yw'r e halen: ond os bydd yr halen yn ddihallt, â pha beth yr helltwch ef? Boed gennynt f halen ynoch eich hunain, a byddwch & he-ddychlawn â'ch gilydd.

P E N. X.

Crist yn ymresymmu ynghylch ysgar, ac yn bendithio'r plant, &c.

AC efe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i a dueddau Judea, trwy'r tu hwnt i'r lorddonen; a'r bobloedd a gyd-gyrchasant atto ef drachefn: ac fel yr oedd yn b arferu, efe a'u dysgodd hwynt drachefn.

2 ¶ A'r Phariseaid, wedi dyfod atto, a ofynasant iddo, Ai rhydd i

^cMat. 16. wr roi ymaith ei wraig? gan ^c ei demtio ef.

^dEfa. 8. 20. ^eYntef a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Beth a ^d orchymyn-loan 5. 39 odd Moses i chwi?

^eMat. 19. 3. 4 A hwy a ddywedasant, Moses a ganiattaodd ysgrifennu ^e llythyr ysgar, a'i gollwng hi ymaith.

^fJer. 48. 4. ^eA'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, O achos eich ^f calon-galedwch chwi yr ysgrifenodd efe i chwi y gorchymyn hwnnw.

^aMal. 2. 5. ^eOnd o ddechreuad y creadigaeth, yn wrryw a benyw y ^e gwn eth Duw hwynt.

^hDiar. 5. 3. 7 Am hyn y gad dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei ^h wraig;

^a18. 20. 8 A hwy ill dau a fyddant un cnawd: fel nad ydynt mwy ddau, ond un cnawd.

9 Y peth gan hynny a gyfllylltodd Duw, na wahaned dyn.

10 Ac yn y tŷ, drachefn, ei ddisgyblion a ofynasant iddo am yr un peth.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pwy bynnag a roddo ymaith ei wraig, ac a briodo un arall, y mae yn ⁱ godinebu yn ei herbyn hi.

ⁱMat. 5. 32. 12 Ac os gwraig a ddyry ymaith ei gwr, a phriodi un arall, y mae hi yn godinebu.

^kLuc 18. 13. 13 ¶ A hwy a ddygasant ^k blant bychain atto, fel y ⁱ cyffyrddai efe â hwynt: a'r disgyblion a ^m geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt.

^m2 Bren. 4. 27. 14 A'r Iesu, ⁿ pan welodd hynny, fu anfoddlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadewch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waharddwch iddynt: canys eiddo'r cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

^o1 Pedr 2. 2. 15 Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni ^o dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi.

^pLuc 18. 17. 16 Ac efe a'u cymmerodd hwynt yn ei freichiau, ac a roddodd ei ddwyllaw arnynt, ac a'u ^p bendithiodd.

^qAdn. 22. 17 ¶ Ac wedi iddo fyned allan i'r ffordd, ^q rhedodd un atto, a gofgyngodd iddo, ac a ofynodd iddo, O Athraw da, beth a ^r wnaf fel yr etifeddwyf fywyd tragywyddol?

^rRhuf. 10. 3. 18 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Pa ham y gelwi fi yn dda? nid oes neb da ^s ond un, ^sef Duw.

^tSal. 119. 68. 19 Ti a ^t wyddost y gorchymynion, Na odineba, Na ladd, Na ladrata, Na cham-dyftiolaetha, Na cham-golleda, Anrhydedda dy dad a'th fam.

20 Yntef a atebodd ac a ddywe-

^x8. 3. Gwr a gwraig un cnawd ydynt.—Crist a'r credadyn ydynt un yspyd.—Duw a'u cyfllylltodd, ac ni ddi-

dodd wrtho, Athraw, y ^u rhai hyn i ^u Tit. 1. 16 gyd a gedwais o'm hieuengŷtid.

^x1 Bren. 21. 29. 21 A'r Iesu, gan edrych arno, a'i hoffodd, ac a ddywedodd wrtho, ^y Un peth fydd ddiffygiol i ti: dos, gwerth yr hyn fydd gennynt, a ^z dyro i'r tlodion: a thi a gei dryfor yn y nef: a thyred, a chymmer i fynu'r groes, a dilyn fi.

^aMat. 13. 22. 22 Ac efe a bruddhaodd wrth yr ymadrodd, ac a aeth ymaith yn athrist: canys yr oedd ganddo ^a feddiannau lawer.

^b1 Cor. 1. 26. 23 A'r Iesu a edrychodd o'i amgylch, ac a ddywedodd wrth ^b ei ddisgyblion, Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i deyrnas Dduw!

^cSal. 127. 1. 24 A'r disgyblion a frawychasant wrth ei eiriau ef. Ond yr Iesu a atebodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, O blant, mor anhawdd yw i'r rhai fydd â'u ^c hymddiried yn eu golud, fyned i deyrnas Dduw!

^d2 Tim. 6. 17. 25 Y mae yn haws i ^d gamel fyned trwy grau'r nodwydd, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

^eMat. 23. 37. 26 A hwy a synnasant yn ddirfawr, gan ddywedyd wrthynt eu hunain, A phwy a all fod yn gadwedig?

^f2 Bren. 7. 2. 27 A'r Iesu, wedi edrych arnynt, a ddywedodd, ^d Gyd â dynion amhosibl yw, ac nid gyd â Duw: canys ^e pob peth fydd bosibl gyd â Duw.

^fMat. 6. 37. 28 Yna y dechreuodd Pedr ddywedyd wrtho, Wele, nyni a ^f adaw-som bob peth, ac a'th ddilynafom di.

^gLuc 18. 29. 29 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Nid oes neb a'r a adawodd dŷ, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu dir-oedd, o'm ^g hachos i a'r efengyl,

^hMat. 5. 13. 30 A'r ni dderbyn y can cymmaint yr awr hon, ^h y pryd hyn, dai, a brodyr, a chwiorydd, a mamau, a phlant, a thiroedd, ynghyd ag erlidiau; ac yn y byd a ddaw fywyd tragywyddol.

ⁱMat. 23. 1. 31 Ond ⁱ llawer rhai cyntaf a fyddant ddiweddaf; a'r diweddaf fyddant gyntaf.

^jSal. 122. 1. 32 ¶ Ac yr oeddynt ar y ffordd yn myned i fynu i Jerusalem; ac yr oedd yr ^k Iesu yn myned o'u blaen hwynt: a hwy a ^j frawychasant; ac fel yr oeddynt yn canlyn, yr oedd arnynt ofn: ac wedi iddo drachefn gymmeryd y deuddeg, efe a ddechreuodd fynegi iddynt y pethau a ddigwyddent iddo ef:

^mMat. 18. 33. 33 Canys wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem, a Mab

y dyn a draddodir i'r arch-offeiriaid, ac i'r ysgrifenyddion: a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth, ac a'i traddodant ef i'r cenhedloedd:

34 A hwy a'i o gwatwarant ef, ac a'i ffangellant, ac a boerant arno, ac a'i lladdant: a'r trydydd dydd yr adgyfyd.

35 ¶ A daeth atto P Iago ac Ioan, meibion Zebedeus, gan ddywedyd, Athraw, ni a fynnem wneuthur o honot i ni yr hyn a ddymunem.

36 Yntef a ddywedodd wrthynt, Beth a fynnech i mi ei wneuthur i chwi?

37 Hwytthau a ddywedasant wrtho. Caniatia i ni eistedd, un ar dy ddeheulaw, a'r llall ar dy aswy, yn dy fagoniant.

38 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Ni wyddoch pa beth yr ydych yn ei ofyn: a ellwch chwi yfed o'r cwppan yr wyf fi yn ei yfed, a'ch bedyddio â'r bedydd y'm bedyddir i ag ef?

39 A hwy a ddywedasant wrtho, Gallwn. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfych o'r cwppan yr yfwyf fi; ac y'ch bedyddir â'r bedydd y bedyddir finneu:

40 Ond eistedd ar fy neheulaw a'm hafwy, nid eiddof fi ei roddi, ond i'r rhai y darparwyd.

41 A phan glybu'r dëg, hwy a ddechreuasant fod yn anffoddlon ynghylch Iago ac Ioan.

42 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch fod y rhai a dybir eu bod yn llywodraethu ar y cenhedloedd, yn tra-arglwyddiaethu arnynt; a'u gwyr mawr hwynt yn tra-awdurdodi arnynt.

43 Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a ewyllysio fod yn fawr yn eich plith, bydded weinidog i chwi;

44 A phwy bynnag o honoch a fynno fod yn bennaf, bydded a was i bawb.

45 Canys ni ddaeth Mab y dyn i'w wasanaethu, ond i wasanaethu, ac i roi ei einioes yn bridwerth dros lawer.

46 ¶ A hwy a ddaethant i Jerico: ac fel yr oedd efe yn myned allan o Jerico, efe, a'i ddisgyblion, a bagad o hobl, Bartimeus ddall, mab Timeus, oedd yn eistedd ar fin y ffordd, yn e cardotta.

47 A phan glybu mai'r Iesu o Nazareth ydoedd, efe a ddechreuodd sefain, a dywedyd, Iesu fab Dafydd, trugarha wrthyf.

48 A llawer a'i ceryddasant ef,

i geisio ganddo dewi: ond efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarha wrthyf.

49 A'r Iesu a f safodd, ac a archodd ei alw ef: a hwy a alwasant y dall, gan ddywedyd wrtho, Cymmer galon; cyfod, y mae efe yn dy alw di.

50 Ond efe, wedi g taflu ei gochl ymaith, a gyfododd, ac a ddaeth at yr Iesu.

51 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Beth a fynni i mi ei wneuthur i ti? A'r dall a ddywedodd wrtho, ¶ Athraw, caiffael o honof fy ngolwg.

52 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Dos ymaith, dy ffydd a'th iachaodd. Ac yn y man y cafodd efe ei olwg, ac efe a ddilynodd yr Iesu ar hyd y ffordd.

P E N. XI.

Crïst yn marchogaeth i Jerusalem.

A C wedi eu dyfod yn agos i Jerusalem, i Bethphage a Bethania, hyd fynydd yr Olewydd, efe a anfonodd ddau o'i ddisgyblion,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch ymaith i'r pentref sydd gyferbyn â chwi; ac yn y man wedi y deloch i mewn iddo, chwi a gewch ebol wedi ei rwymo, ar yr hwn nid eisteddodd neb; gollyngwch ef yn rhydd, a dygwch yma.

3 Ac os dywed neb wrthyf, Pa ham y gwnewch hyn? dywedwch, Am fod yn rhaid i'r Arglwydd wrtho; ac yn ebrwydd efe a'i denfyn yma.

4 A hwy a aethant ymaith, ac a gawsant yr ebol yn rhwym, wrth y drws oddi allan, mewn croes-ffordd; ac a'i gollyngasant ef yn rhydd.

5 A'r rhai o'r rhai oedd yn sefyll yno a ddywedasant wrthynt, Beth a wnewch chwi'n gollwng yr ebol yn rhydd?

6 A hwy a ddywedasant wrthynt fel y gorchymynasai'r Iesu; a hwy a adawsant iddynt fyned ymaith.

7 A hwy a ddygasant yr ebol at yr Iesu, ac a fwriasant eu dillad arno; ac efe a eisteddodd arno.

8 A llawer a daenasant eu dillad ar hyd y ffordd: ac eraill a dorrasant gangau o'r gwydd, ac a'u taenasant ar y ffordd.

9 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a lefasant, gan ddywedyd, Hofanna: bendigedig sydd o'r hwn sydd yn dyfod yn enw'r Arglwydd.

10 ¶ Bendigedig yw'r deyrnas sydd yn dyfod yn enw Arglwydd ein tad Dafydd: hofanna yn y goruchaf.

11 A'r Iesu a aeth i mewn i Je-

rusalem, ac i'r deml, ac wedi iddo
ⁿ Mat. 22 ⁿ edrych ar bob peth o'i amgylch, a
^{11.}
^{Dat. 2.2,} hi weithian yn hwyr, efe a aeth allan
^{4.} i Bethania gyd â'r deuddeg.

12 ¶ A thrannoeth, wedi iddynt
 ddyfod allan o Bethania, yr oedd
[•] Mat. 4.2. arno o chwant bwyd.

13 Ac wedi iddo ganfod o hirbell
 ffigyfren ac arno ddail, efe a aeth i
^{Heb. 4.15.} edrych a gaffai ddim arno: a phan
 ddaeth atto, ni chafodd efe ddim ond
[•] Mat. 15.7 y p dail; canys nid oedd amfer ffigys.
² Tim. 3.5

14 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
 wedodd wrtho, Na fwyttaed neb
[•] Luc 19. ffrwyth o q honot byth mwy: a'i
^{42.} ddisgyblion ef a glywsant.
^{Heb. 1.2.}

15 ¶ A hwy a ddaethant i Jeru-
^{17.} salem: a'r Iesu a r aeth i'r deml, ac
[•] Mat. 21. a ddechreuodd s fwrw allan y rhai a
^{12.} werthent ac a brynent yn y deml;
^{Ioan 2.15.} ac a ymchwelodd drestlau'r arian-
[•] 1 Tim. 6. wyr, a chadeiriau'r gwerthwyr co-
^{10.} lommenod.
^{Luc 20.47}

16 Ac ni adawⁱ efe i neb ddwyn
 llestr trwy'r deml.
^{Act. 19.25}

17 Ac efe a'u dysgodd, gan ddy-
[•] Efa. 56.7. wedyd wrthynt, Onid yw yn t ysgri-
^{Jer. 7.11.} fenedig, Y gelwir fy nhŷ i yn dŷ
 gweddi i'r holl genhedloedd? ond
 chwi a'igwnaethoch yn ogoflladron.

18 A'r u ysgrifenyddion a'r arch-
[•] Mat. 12. offeiriad a glywsant hyn, ac a geis-
^{14.} iafant pa fodd y difethent ef: canys
^{Ioan 7.48} yr oeddynt yn ei x ofni ef, am fod
[•] Mat. 14. yr holl bobl yn synnu o blegid ei
^{5.} athrawiaeth ef.

19 A phan aeth hi yn hwyr, efe
 a aeth allan o'r ddinas.

20 ¶ A'r boreu, wrth fyned hei-
[•] Sal. 46.8. bio, hwy a y welant y ffigyfren
[•] 111.2 wedi crino o'r gwraidd.

21 A Phedr wedi adgofio, a ddy-
² Bren. wedodd wrtho, Athraw, wele, y fi-
^{2.24.} gysfren a z felldithiaist wedi crino.

22 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
[•] Rhuf. 4. wedodd wrthynt, Bydded gennyh
^{20.} a fydd yn Nuw.

23 Canys yn wir yr wyf yn dywe-
[•] Iago 1.6 dyd i chwi, Pwy bynnag a ddywedo
^{Heb. 11.6.} wrth y mynydd hwn, Tynner di
 ymaith, a bwrier di i'r môr; ac nid
 amheuo yn ei galon, ond credu y
 daw i ben y pethau a ddywedo efe;
 beth bynnag a ddywedo a fydd iddo.

24 Am hynny meddaf i chwi,
[•] Ioan 5. c Beth bynnag oll a geisioch wrth
^{15.} weddio, credwch y derbyniwch, ac
^{Mat. 7.7.} fe fydd i chwi.

25 A phan d safoch i weddio, e ma-
[•] Jer. 15.1. ddeuwch, os bydd gennyh ddim yn
^{Job 30.20} erbyn neb; fel y maddeuo eich Tad
[•] Mat. 6. yr hwn fydd yn y nefoedd i chwi-
^{14.} thau eich camweddau.

26 Ond os chwi ni f faddeuwch,
[•] Mat. 18. eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd
^{35.} iago 2.13

ni faddeu 'chwaith eich camweddau
 chwithau.

27 ¶ A hwy a ddaethant drachefn
 i Jerusalem: ac fel yr oedd efe s yn
[•] Mat. 21. rhodio yn y deml, yr arch-offeiriad,
^{23.} a'r ysgrifenyddion, a'r henuriaid, a
 ddaethant atto,

28 Ac a ddywedasant wrtho, Trwy
^h ba awdurdod yr wyt ti yn gwneu-
^h Adn. 14. thur y pethau hyn? a phwy a roddes
^{Ioan 10.} i ti yr awdurdod hon, i wneuthur y
^{25.} pethau hyn?
^{Heb. 5.4}

29 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
 wedodd wrthynt, A minneu a ofyn-
ⁱ Mat. 16. af i i chwithau un gair, ac attebwch
^{16.} fi, ac mi a ddywedaf i chwi trwy ba
^{Sal. 112.5} awdurdod yr wyf yn gwneuthur y
 pethau hyn:

30 ^k Bedydd Ioan, ai o'r nef yr
[•] Marc 4. oedd, ai o ddynion? attebwch fi.
^{Act. 19.34}

31 Ac ymresymmu a wnaethant
 wrthynt eu hunain, gan ddywedyd,
 Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed,
[•] Mat. 16. Pa ham gan hynny na chredech iddo?
^{a 11.18.}
 32 Eithr os dywedwn, O ddynion;
[•] Luc 16. yr oedd arnynt m ofn y bobl; canys
^{6.} pawb oll a gyfrifent Ioan mai pro-
 phwyd yn ddiau ydoedd.

33 A hwy a attebasant ac a ddy-
[•] Sal. 9.1. wedasant wrth yr Iesu, n Ni wyddom
^{Job. 5.12} ni. A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
[•] Diar. 4. wedodd wrthynt hwythau, Ac o ni
^{4.} ddywedaf finneu i chwithau trwy
 ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur
 y pethau hyn.

P E N. XII.

Dammeg y winllan. 13 *Am dalu*
teyrnged i Cesar. 18 *Yr adgyfodiad.*

A Cefe a ddechreuodd ddywedyd
 wrthynt ar ddamhegion: Gwr
 a blannodd winllan, ac a ddodes gae
 o'i hamgylch, ac a gloddiodd a le i'r
[•] Mat. 23. gwin-gafn, ac a adeiladodd b dŵr,
^{33.} ac a'i gosododd hi allan i lasurwyr,
^b Neh. 4. ac a aeth oddi cartref.
^{Exec. 3.}

2 Ac efe a anfonodd was mewn
[•] Sal. 10. c amfer at y llasurwyr, i dderbyn gan
[•] Efa. 5. y llasurwyr o d ffrwyth y winllan.

3 A hwy a'i daliasant ef, ac a'i
 baeddasant, ac a'i e gyrrasant ymaith
[•] Cor. 1. yn wag-law.
^{25.}

4 A thrachefn yr anfonodd efe
 attynt was arall: a hwnnw y tafas-
 ant gerrig atto, ac yr archollasant ei
 ben, ac a'i gyrrasant ymaith yn am-
 harchus.

5 A thrachefn yr anfonodd efe
 un f arall; a hwnnw a laddasant, a
[•] Efa. 25. llawer eraill; gan faeddu rhai, a lladd
^{a 2.} y lleill.
^{Cor. 1.}

6 Am hynny etto, a chanddo un
 mab, ei anwylyd, efe a anfonodd
 hwnnw hefyd attynt yn ddiweddf, a
[•] Luc 10. gan ddywedyd, Hwy a barchant fy
^{31.} mab i.

7 Ond y llafurwyr hynny addywedafant yn eu plith eu hunain, Hwn yw'r^h etifedd; deuwich, lladdwn ef, a'r etifeddiaeth fydd eiddom ni.

8 A hwy a'i daliafant ef, ac a'i lladdafant, ac a'i i bwriafant allan o'r winllan.

9 Beth gan hynny a wna arglwydd y winllan? Efe a ddaw, ac a ddifetha y llafurwyr, ac a k rydd y winllan i eraill.

10 Oni ddarllenafoch yr ysgrhythur hon? Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben i y gongl.

11 Hyn a wnaethpwyd gan yr Arglwydd, a m rhyfedd yw yn ein golwg ni.

12 A hwy a geisafant ei ddala ef; ac yr oedd arnynt ofn y dyrfa: canys hwy a n wyddent mai yn eu herbyn hwy y dywedafai efe y ddammeg: a hwy a'i gadawfant ef, ac a aethant ymaith.

13 ¶ A hwy a anfonafant atto rai o'r Phariseaid, ac o'r Herodianiaid, i'w o rwydo ef yn ei ymadrodd.

14 Hwytan, pan ddaethant, a ddywedafant wrtho, P Athraw, ni a wyddom dy fod di yn eirwir, ac nad oes arnat ofal rhag neb: canys nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion, ond yr wyt yn dysgu ffordd Dduw mewn gwirionedd: ai cyfreithlawn rhoddi teyrnged i Cefar, ai nid yw? a roddwn, ai ni roddwn hi?

15 Ond efe, gan q wybod eu rhag-rith hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pa ham y temtiwch fi? dygwch i mi geiniog, fel y gwelwyf hi.

16 A hwy a'i dygafant: ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw'r ddelw hon a'r argraph? a hwy a ddywedafant, Eiddo Cefar.

17 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, r Rhodwch yr eiddo Cefar i Cefar, a'r eiddo Duw i Dduw: a rhyfeddu a wnaethant o'i blegid.

18 ¶ Daeth y s Saduceaid hefyd atto, y rhai a ddywedant nad oes adgyfodiad; a gofynafant iddo, gan ddywedyd,

19 Athraw, Moses a 'sgrifenodd i ni, Os bydd marw brawd neb, a gadael ei wraig, ac heb adael plant, am gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w t frawd.

20 Yr oedd gan hynny faith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerth wraig, a phan fu farw, ni adawodd had.

21 A'r ail a'i cymmerth hi, ac a fu farw, ac ni adawodd yntef had: a'r trydydd yr un modd.

22 A hwy a'i cymmerafant hi ill

faith, ac ni adawfant had: yn ddiweddaf o'r cwbl bu farw'r wraig hefyd.

23 Yn yr adgyfodiad gan hynny, pan adgyfodant, gwraig i ba un o honynt fydd hi? canys y faith a'i cawfant hi yn wraig.

24 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Onid am hyn yr ydych yn cyfeiliorni, am nad ydych yn gwybod yr u ysgrhythurau, x na u

25 Canys pan adgyfodant o feirw, ni y wreiccant, ac ni wrant: eithr y maent fel yr z angylion fydd yn y nefoedd.

26 Ond am y meirw, yr adgyfodir hwynt, oni a ddarllenafoch chwi yn llyfr Moses, y modd y llafarodd Duw wrtho yn y berth, gan ddywedyd, b Myfi yw Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob?

27 Nid yw efe Dduw'r meirw, ond c Duw y rhai byw: am hynny'r ydych chwi yn cyfeiliorni yn fawr.

28 ¶ Ac d un o'r ysgrifenyddion a ddaeth, wedi eu clywed hwynt yn ymresymmu, a gwybod ateb o hono iddynt yn gymmwys, ac a ofynodd iddo, Pa un yw'r gorchymyn cyntaf o'r cwbl?

29 A'r Iesu a atebodd iddo, Y cyntaf o'r holl orchymynion yw, Clyw, Israel; yr Arglwydd ein Duw, c Un Arglwydd yw:

30 A châr yr Arglwydd dy Dduw â'th holl f galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl, ac â'th holl nerth: hwn yw'r gorchymyn cyntaf.

31 A'r ail fydd gyffelyb iddo, Câr dy z gymmydog fel ti dy hun: nid oes orchymyn arall mwy nâ'r rhai hyn.

32 A dywedodd yr ysgrifenydd wrtho, Da, Athraw, mewn gwirionedd y dywedafist, mai un Duw fydd, ac nad oes arall ond efe:

33 A'i garu ef â'r holl galon, ac â'r holl ddeall, ac â'r holl enaid, ac â'r holl nerth, a charu ei gymmydog megis ei hun, b fydd fwy nâ'r holl boeth-offrymau a'r aberthau.

34 A'r Iesu, pan welodd iddo ateb yn i synhwyrol, a ddywedodd wrtho, k Nid wyt ti bell oddiwrth deyrnas Dduw: ac ni feiddiodd neb mwy ymofyn ag ef.

35 ¶ A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, wrth ddyfegu yn y deml, Pa fodd y dywed yr l ysgrifenyddion fod Crist yn fab Dafydd?

36 Canys Dafydd ei hun a ddywedodd trwy'r m Yspryd Glân, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd. Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni ofodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed.

37 Y mae Dafydd ei hun gan hyn-
Sal. 110. ny yn ei alw ef yn ⁿ Arglwydd; ac
I. o ba le y mae efe yn fab iddo? a lla-
Mat. 13. wer o bobl a'i gwrandawent ef ^o yn
Joan 5.35 ewyllysgar.

38 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt
Mat. 23. yn ei athrawiaeth, ^p Ymogelwch rhag
Phil. 3.2. yr ysgrifenyddion, y rhai a chwen-
1 Sam. 25.30. nychant rodio mewn gwisgoedd llae-
 fion, a chael ^q cyfarch yn y march-
 nadoedd.

39 A'r prif-gadeiriau yn y syna-
Luc 14.7 gogau, a'r prif-eisteddleoedd ^r mewn
 fwypperau:

40 Y rhai fydd yn ^s llwyr-fwytta
Mat. 23. tai gwragedd gweddwon, ac mewn
34. rhith yn hir-weddio: y rhai hyn a
 dderbyniant farnedigaeth fwy.

41 ¶ A'r Iesu a eisteddodd gyfer-
Bren. 22.9. byn â'r ^t drysorfa, ac a ^u edrychodd
Dat. 2.2. pa fodd yr oedd y bobl yn bwrw ar-
 ian i'r drysorfa: a chyfoethogion la-
 wer a fwriasant lawer.

42 A rhyw wraig weddw dlawd a
Luc 21.2 ddaeth, ac a fwriodd i mewn ^x ddwy
Cor. 8.12 hatling, yr hyn yw ffyrlling.

43 Ac efe a alwodd ei ddisgyblion
 atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yn
 wir yr wyf yn dywedyd i chwi,
 fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i
Gen 4.4 mewn ^y fwy na'r rhai oll a fwriasant
 i'r drysorfa.

44 Canys ^{hwynt-hwy} oll a fwriaf-
 ant o'r hyn a oedd yng weddill gan-
2 Cor. 8.2 ddynt: ond hon ^z o'i heisiau a fwr-
9.7. iodd i mewn yr hyn oll a feddai, ^{sef}
 ei holl fywyd.

P E N. XIII.

1 Crist yn rhag-fynegi dinystr y deml;
 2 a'r erlidiau, o achos yr efengyl.

AC fel yr oedd efe yn myned
Luc 21.5 allan o'r deml, un o'i ddisgyb-
 lion a ddywedodd wrtho, Athraw,
 edrych pa ryw ^a feini, a pha fath
 adeiladau fydd yma.

2 A'r Iesu a attebodd ac a ddywe-
Luc 19. dodd wrtho, A weli di yr adeiladau
44. mawrion hyn? ni adewir maen ar
Jer. 5.10. faen a'r ni's ^b dattodir.

3 Ac fel yr oedd efe yn eistedd ar
Mat. 26. fynydd yr Olewydd, gyferbyn â'r
61. a 10. deml, Pedr, ac Iago, ac Ioan, ac An-
16, 17. dreas, a ofynasant iddo o'r ^c neilldu,

4 Dywed i ni pa bryd y bydd ^d y
Mat. 23. pethau hyn? a pha ^e arwydd fydd pan
38. fo'r pethau hyn oll ar ddibennu?

5 A'r Iesu a attebodd iddynt, ac
Act. 1.11 a ddechreuodd ddywedyd, Edrych-
3.21. wch rhag ^f twyllo o neb chwi.

6 Canys llawer un a ddaw yn ^g fy
1 Tim. 4.1. enw i, gan ddywedyd, Myfi yw *Crist*;
2 Pedr 2.2, 3. ac a dwyllant lawer.

7 Ond pan glywoch am ryfeloedd,
Act. 5.36 a son am ryfeloedd, na ^h chyffroer

XIII. 5.] Ni fu ar un amfer eisiau'r rhybudd hwn yn fwy nag yn bresennol. Boed i ni gael ein tywys, trwy
 ac Yspryd Duw, y ffordd unigawn i'r nefoedd.

chwi: canys rhaid i hynny fod; ond
 nid yw y diwedd etto.

8 Canys cenedl a gyfyd yn erbyn
 cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: a
 daear-grynfaau fyddant mewn man-
 nau, a ⁱ newyn a thrallod fyddant.

9 ¶ Dechreuad gofidiau yw'r pe-
 thau hyn: eithr edrychwch chwi ar-
 noch eich hunain: canys ^k traddod-
 ant chwi i'r cynghorau, ac i'r synag-
 ogau; chwi a faeddir, ac a ddygir ger
 bron rhaglawiad a brenhinoedd o'm
 hachos i, er tyftiolaeth iddynt hwy.

10 Ac y mae yn rhaid yn gyntaf
 bregethu yr efengyl ymysg yr ⁱ holl
 genhedloedd.

11 Ond pan ddygant ^{chwi} a'ch
 traddodi, na rag-ofelwch ^m beth a
 ddywettoch, ac na fyfyriwch: eithr
 pa beth bynnag a rodder i chwi yn
 yr awr honno, hynny dywedwch:
 canys nid chwy-chwi ^{ydd} yn dy-
 wedyd, ond yr Yspryd Glân.

12 A'r brawd a ⁿ ddyry frawd i
 farwolaeth, a thad ei blentyn: a
 phlant a gyfyd yn erbyn ^{eu} rhieni,
 ac a'u rhoddant hwy i farwolaeth.

13 A chwi a fyddwch gas ^o gan
 bawb er mwyn fy enw i: eithr y neb
 a barhao hyd y diwedd, hwnnw a
 fydd cadwedig.

14 ¶ Ond pan weloch chwi y
 ffieidd-dra anghyfaneddol, yr hwn a
 ddywedpwyd gan ^p Daniel y proph-
 wyd, wedi ei ofod lle ni's dylid, (y
 neb a ddarlleno, dealled) yna y rhai
 a fyddant yn Judea, ffoant i'r my-
 nyddoedd:

15 A'r neb a fyddo ar ben y ^{tŷ}, na
 ddisgyned i ^{tŷ}, ac nac aed i mewn
 i gymmeryd dim o'i dŷ.

16 A'r neb a fyddo yn y maes, na
 throed yn ei ol i gymmeryd ei wisg.

17 Ond gwae y rhai ^t beichiog,
 a'r rhai yn rhoi bronau yn y dydd-
 iau hynny.

18 Ond gweddiwch na byddo eich
 ffoedigaeth yn y gauaf.

19 Canys yn y dyddiau hynny y
 bydd gorthrymder, ^s y cyfryw ni
 bu y fath o ddechreu'r creaduriaeth
 a greodd Duw, hyd y pryd hwn, ac
 ni bydd ychwaith.

20 Ac oni bai fod i'r Arglwydd
 fyrhau'r dyddiau, ni chadwedid un
 cnawd: eithr er mwyn yr etholedig-
 ion a etholodd, efe a fyrhaodd y
 dyddiau.

21 Ac yna os dywed neb wrth-
 ych, Wele, llyma'r Crist; neu, Wele,
 accw; ^t na chredwch.

22 Canys gau-grisiau a gau-bro-
 phwydi a gyfodant, ac a ddangosant
^u arwyddion a rhyfeddodau, i hudo

Act. 11.

28

Rhu. 15.

26.

Dat. 6.5, 6

Mat. 10.

17.

Act. 4.3.

a 12.1.

Ioan 16.1

1 Mat. 23.

18.

Sal. 19.4

Col. 1.6.

m Luc 21.

14.

Dan. 3.16

Act. 4.29

n Mat. 18

21.

Mic. 7.4

o Phil. 2.

21.

Sal. 83.3

4.7.

Luc 21.

17.

p Dan. 9.

27. a 12.9

q Luc 21.

22.

1 Tim. 6.

17.

Mat. 6.10

a 24.18

Luc 21.

29.

r Dan. 9.

12.

Amos 3.4

a 5.29.

s 1 The.

2. 1. 2.

u 2 The.

2.0.

Dat. 13.

Ecl. 7.

ymaith, pe byddai bosibl, i'e, yr etholedigion.

23 Eithr ymogelwch chwi: wele,

rhag ddywedais i chwi bob peth.

24 ¶ Ond yn y dyddiau hynny,

gwedi'r gorthrymder hwnnw, y ty-

wylla'r haul, a'r lloer ni rydd ei go-

leuni;

25 A ser y nef a syrthiant, a'r

nerthoedd fydd yn y nefoedd a siglir.

26 Ac yna y gwelant Fab y dyn

yn dyfod yn y cymhylau, gyd â gallu

mawr a gogoniant.

27 Ac yna yr bysfn efe ei ang-

ylion, ac y cynnull ei etholedigion

oddi wrth y pedwar gwynt, o eithaf

y ddaear hyd eithaf y nef.

28 ¶ Ond dyfsgwch ddammeg oddi-

wrth y ffygysbren; Pan fyddo ei gang-

en eisoes yn dyner, a'r dail yn torri

allan, chwi a wyddoch fod yr haf yn

agos:

29 Ac felly chwithau, pan weloch

y pethau hyn wedi dyfod, gwybydd-

wch ei fod yn agos, wrth y drysau.

30 Yn wir yr wyf yn dywedyd i

chwi, nad â yr oes hon heibio, hyd

oni wneler y pethau hyn oll.

31 Nef a daear a ant heibio: ond y

geiriau mau fi nid ant heibio ddim.

32 ¶ Eithr am y dydd hwnnw a'r

awr ni wyl neb, na'r angylion fydd

yn y nef, na'r Mab, ond y Tad.

33 Ymogelwch, gwiliwch, a

gweddiwch: canys ni wyddoch pa

bryd y bydd yr amser.

34 Canys Mab y dyn fydd fel gwr

yn ymdaith i bell, wedi gadael ei

dŷ, a rhoi awdurdod i'w weision, ac

i bob un ei waith ei hun, a gorchy-

myn i'r dryfawr wilio.

35 Gwiliwch gan hynny, (canys

ni's gwyddoch pa bryd y daw & meistr

y tŷ, yn yr hwyr, ai hanner nos, ai ar

ganiad y ceiliog, ai'r boreu ddydd)

36 Rhag iddo ddyfod yn ddisym-

mrth, a'ch cael chwi yn cyfgy.

37 A'r hyn yr wyf yn eu dywedyd

wrthych chwi, yr wyf yn eu dywe-

dyd wrth bawb, i Gwiliwch.

P E N. XIV.

1 Cyd-fariad yn erbyn Crist. Gwraig

yn tywallt ennaint ar ei ben ef.

A wedi a deu-ddydd yr oedd y

pasg, a gŵyl y bara croyw: a'r

arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a

geisiant pa fodd y dalient ef trwy

dwyll, ac y lladdent ef.

2 Eithr dywedasant, i Nid ar yr ŵyl,

rhag bod cynnwrf ymhlith y bobl.

3 ¶ A phan oedd efe yn Bethania,

yn nhŷ Simon y gwahan-glwyfus,

ac efe yn eistedd i fwyta, daeth

gwraig a chanddi flwch o ennaint o

bard gwlyb a gwerthfawr; a hi a

derrodd y blwch, ac a'i tywalltodd

ar ei ben ef.

4 Ac yr oedd e rhai yn anfoddlon

ynndynt eu hunain, ac yn dywedyd,

I ba beth y gwnaethpwyd y golled

hon o'r ennaint?

5 O blegid fe a allafid gwerthu

hwn uwehlaw tri chan ceiniog, a'u

rhoddi i'r tlodion: a hwy a ffrom-

masant yn ei herbyn hi.

6 A'r Iesu a ddywedodd, Gadewch

iddi; pa ham y gwnewch flinder iddi?

hi a wnaeth & weithred dda arnaf fi,

7 Canys h bob amser y cewch y

tlodion gyd â chwi, a phan fynnoch

y gellwch wneuthur da iddynt hwy:

ond myfi ni chewch bob amser.

8 Hyn a t allodd hon, hi a'i gwn-

aeth: hi a achubodd y blaen i ennei-

nio fy nghorph erbyn y claddedig-

aeth.

9 Yn wir meddaf i chwi, Pa le

bynnag y pregether yr efengyl hon

yn yr holl fyd, yr hyn a i wnaeth hon

hefyd a adroddir er coffa am dani.

10 ¶ A Judas Iscariot, un o'r

deuddeg, a k aeth ymaith at yr arch-

offeiriad, i'w fradychu ef iddynt.

11 A phan glywsant, fe fu lawen

ganddynt, ac a addawsant roi ar-

ian iddo: yntef a geisiodd pa fodd y

gallai yn gymmwys ei fradychu ef.

12 ¶ A'r dydd cyntaf o ŵyl y

bara croyw, pan aberthent y pasg,

dywedodd ei ddisgyblion wrtho, i

ba le yr wyt ti yn ewyllysio i ni fy-

ned i barottoi i ti, i fwyta'r pasg?

13 Ac efe a anfonodd ddau o'i

ddisgyblion, ac a ddywedodd wrth-

ynt, Ewch i'r ddinas; a chyferfydd

a chwi ddyn yn dwyn ystenaid o

ddwfr: dilynwch ef.

14 A pha le bynnag yr el i mewn,

dywedwch wrth wr y tŷ, Fod yr

Athraw yn dywedyd, Pa le y mae'r

lletty, lle y gallwyf, mi a'm disgyb-

lion, fwyta'r pasg?

15 Ac efe a ddengys i chwi

oruwch-yltasell fawr wedi ei thaenu

yn barod: yno parottowch i ni.

16 A'i ddisgyblion a aethant, ac

a ddaethant i'r ddinas, ac a gawsant

megis y dywedasai efe wrthynt, ac a

barottofant y pasg.

17 A phan aeth hi yn o hwyr, efe

a ddaeth gyd â'r deuddeg.

18 Ac fel yr oeddynt yn eistedd,

ac yn bwyta, yr Iesu a ddywedodd,

Yn wir meddaf i chwi, a un o bon-

och, yr hwn fydd yn bwyta gyd â

myfi, a'm bradycha i.

19 Hwytthau a ddechreuasant dris-

tau, a dywedyd wrtho bob un ac

un, Ai myfi? ac arall, Ai myfi?

20 Ac efe a attebodd ac a ddywe-

Ioan 12.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

Mat. 26. 8.

dodd wrthynt, Un o'r deuddeg, yr hwn fydd yn ^t gwlychu gyd â mi yn y ddyfogl, ^{yrw} efe.

21 Mab y dyn yn wir fydd yn myned ymaith, fel y mae yn ^u ysgrifenedig am dano: ond ^x gwae'r dyn hwnnw trwy'r hwn y bradychir Mab y dyn: da fuasai i'r dyn hwnnw pe na's ganefid.

22 ¶ Ac fel yr oeddynt yn bwytta, yr Iesu a gymmerodd fara, ac ^y a'i bendithiodd, ac ^{a'i} torrodd, ac ^{a'i} rhoddos iddynt; ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttewch: hwn yw fy nghorph.

23 Ac wedi iddo gymmeryd y cwp-pan, a rhoi ^z diolch, efe ^{a'i} rhoddos iddynt: a hwy oll a yfasant o hono.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hwn yw fy ngwaed i o'r testament newydd, yr hwn a dywelltir ^a dros lawer.

25 Yn wir yr wyf yn dywedyd wrthynt, nad yfaf mwy o ffrwyth y winwydden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf ef yn newydd yn ^b nheyrnas Dduw.

26 ¶ Ac wedi iddynt ganu mawl, hwy a ^c aethant allan i fynydd yr Olewydd.

27 A dywedodd yr Iesu wrthynt, ^d Chwi a rwyftrir oll o'm plegid i y nos hon: canys ysgrifenedig yw, Tarawaf y bugail, a'r defaid a waferir.

28 Eithr wedi i mi ^e adgyfodi, mi a af o'ch blaen chwi i Galilea.

29 Ond Pedr a ddywedodd wrtho, Pe byddai pawb wedi eu rhwystro, etto ^f ni byddaf fi.

30 A dywedodd yr Iesu wrtho, Yn wir yr ydwyf yn dywedyd i ti, Heddyw, o fewn y ^g nos hon, cyn canu o'r ceiliog ddwy-waith, y gwedi fi deir-gwaith.

31 Ond efe a ddywedodd yn he-^hlaethach o lawer, Pe gorfyddai i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf ddim. A'r un modd y dywedafant oll.

32 A hwy a ddaethant i le yr oedd ei enw Gethsemane: ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, ^h Eisteddwch yma, tra fyddwyf yn gwe-ddio.

33 Ac efe a gymmerth gyd ag ef i Pedr, ac Iago, ac Ioan, ac a ddechreuodd ymosidio, a thristau yn ddir-fawr.

34 Ac ^{efe} a ddywedodd wrthynt, Y mae fy enaid yn ^k athrist hyd angeu: arosfych yma, a gwiliwch.

35 Ac efe a aeth ychydig ymlaen, ac a fyrthiodd ar y ddaear, ac a weddiodd, os byddai bosibl, ar fyned yr ^l awr honno oddi wrtho.

36 Ac efe a ddywedodd, ^m Abba,

Dad, pob peth ^{fydd} bosibl i ti: tro heibio'r cwppan hwn oddi wrthyf: eithr nid y peth yr ydwyf fi yn ei ew-^{llyfio}, ond y peth yr ydwyf ti.

37 Ac efe a ddaeth, ac ^{a'u} cafodd hwynt yn ⁿ cyfgu, ac a ddywedodd wrth Pedr, Simon, ai cyfgu yr wyt ti? oni allit wilio un awr?

38 ^o Gwiliwch a gweddiwch, rhag eich myned ^t mewn temtasiwn: yr yspryd yn ddiau ^{fydd} barod, ond y ^{cinawd} ^{fydd} wan.

39 Ac wedi iddo fyned ymaith drachefn, efe a ^p weddiodd, gan ddywedyd yr un ymadrodd.

40 Ac wedi iddo ddychwelyd, efe ^{a'u} cafodd hwynt drachefn yn ^q cyf-^{gu}; canys yr oedd eu llygaid hwynt wedi trymhau: ac ni wyddent beth a atebent iddo.

41 Ac efe a ddaeth y drydedd waith, ac a ddywedodd wrthynt, Cyfwrch weithian, a gorphwyfych: digon yw, daeth yr awr: wele, yr ydys yn bradychu Mab y dyn i ddwylaw ^r pechaduriaid.

42 Cyfodwch, ^s awn; wele, y mae yr hwn sy'n fy mradychu yn agos.

43 ¶ Ac yn y man, ac efe etto yn llafaru, ^t daeth Judas, un o'r deu-^{ddeg}, a chyd ag ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffyn, oddiwrth yr arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r henuriaid.

44 A'r hwn ^{a'i} bradychodd ef a roddasai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pwy bynnag a gusanwyf, hwnnw yw: ^u deliwch ef, a dygwch ymaith yn ficer.

45 A phan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, ^t Rabbi, Rabbi; ac ^{a'i} cusanodd ef.

46 ¶ A hwythau a ^x roisant eu dwylaw arno, ac ^{a'i} daliasant ef.

47 A rhyw un o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a ^y dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ef.

48 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at ^z leidr y daethoch allan, â chleddyfau ac ^a ffyn, i'm dala i?

49 Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn athrawaethu yn y deml, ac ni'm daliasoch: ond rhaid yw cyflawni'r ^a ysgrythurau.

50 A hwynt ^b oll ^{a'i} gadawsant ef, ac a ffoisant.

51 A rhyw wr ieuangc oedd yn ei ddilyn ef, wedi ymwisgo â lliain main ar ^{ei} gorph noeth; a'r gwyr ieuangc ^{a'i} ^c daliasant ef.

52 A hwn a ^d adawodd y lliain, ac a ffodd oddi wrthynt yn noeth.

53 ¶ A hwy a ^e ddygasant yr Iesu:

at yr arch-offeiriad: a'r holl arch-offeiriad, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, a ymgasglafant gyd ag ef.

54 A Phedr a'i canlynodd^f ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad; ac yr oedd efe yn ^g eistedd gyd â'r gwafanaethwyr, ac yn ymdwymno wrth y tân.

55 A'r arch-offeiriad a'r holl gyngor a^h geisiasant dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i farwol-aeth; ⁱ ac ni chawsant.

56 Canys llawer a ddygafant gaudystiolaeth yn ei erbyn ef, eithr nid oedd eu tyftiolaethau hwynt yn gyfson.

57 A rhai a gyfodasant, ac a ddygafant gam-dystiolaeth yn ei erbyn ef, gan ddywedyd,

58 Ni a'i clywsom ef yn dywedyd, Mi a ddynystriaf y^k deml hon o waith dwylaw, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall heb fod o waith llaw.

59 Ac etto nid oedd eu tyftiolaeth hwy felly yn gyfson.

60 A chyfododd yr arch-offeiriad yn y canol, ac a ofynodd i'r Iesu, gan ddywedyd, Oni attebi di ddim? beth y mae'r rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn?

61 Ac efe a^l dawodd, ac nid attebodd ddim. Drachefn yr arch-offeiriad a ofynodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Crist, Mab y Bendigedig.

62 A'r Iesu a ddywedodd, Myfi yw: a chwi a gewch^m weled Mab y dyn yn eistedd ar ddeheulaw'r gallu, ac yn dyfod yng nghymhylau'r nef.

63 Yna'r arch-offeiriad, gan rwygoⁿ ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwy wrth dystion?

64 Chwi a glywsoch y^o gabledd: beth dybygwch chwi? a hwynt oll a'i condemniasant ef, ei fod yn ^p euog o farwolaeth.

65 A dechreuodd rhai boeriarno, a chuddio ei wyneb, a'i gernodio, a ddywedwrtho, ^q Prophwyda: a'r gweinidogion a'i tarawfant ef â gwail.

66 ¶ Ac fel yr oedd Pedr yn y llys i wared, daeth un o^r forwynion yr arch-offeiriad:

67 A phan ganfu hi^s Pedr yn ymdwymno, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Titheu hefyd oedditi gyd â'r Iesu o Nazareth.

68 Ac efe a^t wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd: ac efe a aeth allan i'r porth; a'r ceiliog a ganodd.

69 A phan welodd y llanges ef drachefn, hi a ddechreuodd ddywedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn ^{un} o honynt.

70 Ac efe a wadodd drachefn: ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedasant wrth Pedr drachefn, Yn wir yr wyt ti yn ^{un} o honynt: canys Galilead wyt, a'th^x leferydd fydd debyg.

71 Ond efe a ddechreuodd^y regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn ymayr ydych chwi yn dywedyd *am dano*.

72 A'r ceiliog a ganodd yr ail waith: a Phedr a gofodd y gair a ddywedasai'r Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwy-waith, ti a'm gwedi deir-gwaith: a chan^z ystyried hynny, efe a wylodd.

P E N. XV.

Daw yn yr Iesu yn rhwym ger bron Pilat.

A^c yn^a y fan y boreu, yr ymgynghorodd yr^b arch-offeiriad gyd â'r henuriaid a'r ysgrifenyddion, a'r holl gyngor: ac wedi iddynt rwymo'r Iesu, hwy a'i dygasant *ef* ymaith, ac a'i traddodasant at Pilat.

2 A gofynodd Pilat iddo, Ai ti yw Brenin yr Iuddewon? Yntef a attebodd ac a ddywedodd wrtho, ^c Yr wyt ti yn dywedyd.

3 A'r arch-offeiriad a'i cylhuddasant ef o lawer o bethau: eithr nid attebodd efe^d ddim.

4 A Philat^e drachefn a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Onid attebi di ddim? wele faint o bethau y maent yn eu tyftiolaethu yn dy erbyn.

5 Ond yr Iesu etto nid attebodd^f ddim; fel y rhyfeddodd Pilat.

6 Ac ar yr ŵyl *bonno* y gollyngai efe yn rhydd iddynt un carcharor, yr^g hwn a ofynent iddo.

7 Ac yr oedd ^{un} a elwid Barabbas, yr hwn oedd yn rhwym gyd â'i gyd-derfysgwyr, y rhai yn y derfysg a wnaethent^h lofruddiaeth.

8 A'r dyrfa, gan groch-lefain, a ddechreuodd ddeisyf *arno wneuthur* fel y gwnaethai bob amser iddynt.

9 A Philat a attebodd iddynt, gan ddywedyd, A fynnwch chwi i mi ollwng yn rhydd i chwi Frenin yr Iuddewon?

10 Canysⁱ efe a wyddai mai o^k gynfigen y traddodasai yr arch-offeiriad ef.

11 A'r^l arch-offeiriad a gynhyrfasant y bobl, fel y gollyngai efe yn hytrach Barabbas yn rhydd iddynt.

12 A Philat a attebodd ac a ddywedodd drachefn wrthynt, Beth gan hynny a fynnwch i mi ei wneuthur i'r *hwn* yr ydych yn ei alw Brenin yr Iuddewon?

13 A hwythau a^m lefasant drachefn, Croesholia ef.

14 Yna Pilat a ddywedodd wr-

^x Barn. 12.6.

^y Iago 1.15.

^z Sam. 11.20.

² Rhuf. 11.2, 4.

³ Eze. 6.9.

² Cor. 7.11.

⁷⁵ Mat. 26.75.

^{Luc} 15.17.

^{Galar.} 3.40.

^a Diar. 4.16.

^b Mat. 2.4.

^c Ioan 18.23.

¹ Tim. 6.13.

^d Efa. 53.7.

^e Mat. 7.6.

^e Mat. 27.13.

^{Ioan} 12.33.

^f Sal. 39.1, 2.

^a 38.15.

^g Mat. 15.6.

^{Gen.} 9.6.

^h Act. 3.14.

^{Ioan} 18.40.

ⁱ Rhuf. 2.15.

^k Ligo 4.17.

^{Luc} 12.47.

^l Ioan 3.12.

¹ Sal. 22.12.

^{Ioan} 7.48.

^m Mat. 2.7.

ⁿDan.6. thynt, Ond ⁿ pa ddrwg a wnaeth
^{14.}
^{Sal.11.3.} efe? A hwythau a lefasant fwy-fwy,
Croeshoelia ef.

¹⁵ ¶ A Philat, yn chwenych
^{•Act.12.3} boddloni'r bobl, a ollyngodd yn
^{Luc.18.21} rhydd iddynt Barabbas; a'r Iesu,
wedi iddo *ei* fflangellu, a draddod-
odd efe i *w* groeshoelio.

^{•Diar.29.} 16 A'r ^{12.} P milwyr a'i dygasant ef i
fewn y llys, a elwir Pretorium: a
hwy a alwasant ynghyd yr holl fy-
ddin;

17 Ac a'i gwisgasant ef â phorphor,
^{•Phil.2.7.} ac a blethasant ⁹ goron o ddrain, ac
^{Job 30.8.} a'i dodasant am ei *ben*;
^{1 Cor.4.9.}

18 Ac a ddechreuasant gyfarch
iddo, Henffych well, Brenin yr Iu-
ddewon.

^{•Gen.41.} 19 A hwy a gurasant ei ben ef â
^{43.} chorfen, ac a boerasant arno, a chan
^{Marc 1.} ddodi *eu* ^r gliniau i *lawr*, a'i hadd-
^{40.} olasant ef.

20 Ac wedi iddynt ei watwar ef,
^{a 10.17.} hwy a dd^osgasant y porphor oddi am
dano, ac a'i gwisgasant ef â'i ddillad
^{•Act.8.32.} ei hun, ac a'i ^s dygasant allan i *w*
^{a 23.32.} groeshoelio.

21 A hwy a gymhellasant un Si-
mon o Cyren², yr hwn oedd yn my-
ned heibio, wrth ddyfod o'r wlad,
^{•Rhuf.16.} *sef* tad Alecsander a ^t Rufus, ^u i
^{13.} ddwyn ei groes ef.

22 A hwy a'i ^x harweiniasant ef
^{u Mat.16.} i le a *elwid* Golgotha; yr hyn o'i
^{a 27.32.} gyfieithu yw, Lle'r benglog:

23 Ac a roisant iddo i *w* yfed ^y win
^{•Num.19} myrlyd: eithr efe ni's cymmerth.

24 Ac wedi iddynt ei groeshoelio,
^{•Heb 13.} hwy a ^z rannasant ei ddillad ef, gan
^{11.} fwrw coelbren arnynt, beth a gai
^{•Sal.69.} bob un.
^{22.}

25 A'r drydedd awr oedd hi, a
hwy a'i croeshoeliasant ef.

26 Ac yr oedd ^a ysgrifsen ei achos
^{•Ioan 11.} ef wedi ei hargraphu, BRENIN YR
^{50.} IUDEWON.
^{Deut.23.}

27 A hwy a ^b groeshoeliasant gyd
^{•Luc 23.} ag ef ddau leidr, un ar y llaw dde-
^{24.} hau, ac un ar yr aswy iddo.

28 A'r ^c ysgrythur a gyflawnwyd,
^{•Esa.53.} yr hon a ddywed, Ac efe a gyfrifwyd
^{12.} gyd â'r rhai anwir.

29 A'r rhai oedd yn myned hei-
bio a'i cablasant ef, gan ^d ysgwyd eu
^{•Job 6.14.} pennau, a dywedyd, Och, tydi yr
^{Galar.2.} hwn wyt yn dinystrio'r deml, ac yn
^{25.} *ei* hadeiladu mewn tridiau,

30 Gwared dy hun, a dysgyn oddi
ar y groes.

31 Yr un ffunud yr ^e arch-offeir-
^{•Sal.2.6.} iaidd hefyd yn gwatwar, a ddywed-
^{Dat.11.} asant wrth eu gilydd gyd â'r ysgri-
^{10.} fenyddion, Eraill a waredodd, ei hun
^{a Tim.2.9} ni's gall ei wared.

32 Dysgyned Crist, Brenin yr If-

rael, yr awr hon oddi ar y groes, fel
y gwelom, ac y ^f credom: a'r rhai a ^f Mat.28.
groeshoeliasid gyd ag ef a'i difenwa- 12.2 16.1
lant ef.

33 A phan ddaeth y chweched
awr, y bu ^g tywyllwch ar yr holl ^{•Mat.27.}
ddaeir hyd y nawfed awr. 45. Dat.16.10

34 Ac ar y nawfed awr y dolefodd ^{Mat.8.12.}
yr ^h Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, ^h Heb.5.7
Eloi, Eloi, lama sabachthani? yr hyn ^{Sal.22.1.}
o'i gyfieithu yw, Fy Nuw, fy Nuw,
pa ham y'm gadewais?

35 A rhai o'r ⁱ rhai a safent ger ^{Adn 31.}
llaw, pan glywsant, a ddywedasant, ^{Mal.4.5.}
Wele, y mae efe yn galw ar Elias.

36 Ac un a redodd, ac a lanwodd
yspwng yn llawn o ^k finegr, ac a'i ^k Sal.69.
dododd ar gorsen, ac a'i diododd ef, ^{21.}
gan ddywedyd, Peidiwch, edrychwn ^{Ioan 19.}
a ddaw Elias i *w* dynnu ef i lawr.

37 A'r Iesu a lefodd â llef uchel,
ac a ymadawodd â'r yspryd.

38 A ^l llen y deml a rwygwyd yn
ddwy oddi fynu hyd i wared. ^{•Heb.6.1}
^{a 9.3.}

39 A phan welodd y canwriad, yr
hwn oedd yn sefyll gerllaw gyferbyn
ag ef, ddarfod iddo, yn llefain felly,
ymado â'r yspryd, efe a ddywedodd,
Yn wir Mab Duw oedd y dyn hwn.

40 Ac yr oedd hefyd ^m wragedd yn
edrych o hirbell, ymhlith y rhai yr
oedd Mair Magdalen, a Mair, mam
Iago fychan, a Jose, a Salome;

41 Y rhai hefyd, pan oedd efe yn
Galilea, a'i dilynasant ef, ac a wei-
niasant iddo; a ^g wragedd eraill la-
wer, y rhai a ddaethent gyd ag ef i
fynu i Jerusaleml.

42 ¶ Pan ydoedd hi weithian yn
ⁿ hwy, (am ei bod hi yn ddarpar-
wyl, *sef* y dydd cyn y Sabbath) ^{•Mat.26.}
^{57.}

43 Daeth Joseph o Arimathea,
cynghorwr pendefigaidd, yr hwn
oedd yntef yn disgwyl am ^o deyrnas ^{•Luc 2.}
Dduw; ac a aeth yn ^h y mewn at ^{25.}
Pilat, ac a ddeisyfodd gorph yr Iesu. ^{Ioan 19.}
^{38.}

44 A rhyfedd oedd gan Pilat os ² Pedr
buasai efe farw eisoes: ac wedi iddo
alw'r canwriad *atto*, efe a ofynodd
iddo a oedd efe wedi marw er ys-
meityn.

45 A phan wybu gan y canwriad,
efe a roddes y corph i Joseph.

46 Ac efe a brynodd liain main,
ac a'i tynodd ef i lawr, ac a'i ham-
dodd yn y liain main, ac a'i dodes ef
mewn ^p bedd a naddasid o'r graig; ac ^p Mat.
a dreiglodd ^q faen ar ddrws y bedd. ^{50.}
^{Esa 53.}

47 A Mair Magdalen, a Mair *mam*
Jose, a edrychasant pa le y dodid ef. ^{Luc 24.}
^{53.}

P E N. XVI.

1 Angel yn mynegi adgyfodiad Crist. 9 38.39
Crist yn ymddangos i Mair Magdalen. 15. Mat.

A C wedi darfod y dydd Sabbath, a 17.
Mair Magdalen, a Mair *mam*

Iago, a Salome, a brynasant ber-ar-oglaui, i ddyfod i'w^a enneinio ef.

2 Ac yn fore iawn, y dydd cyntaf o'r wythnos, y daethant at y bedd, a'r haul wedi codi.

3 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Pwy a dreigla i ni y maen ymaith oddiwrth ddrws y bedd?

4 (A phan edrychasant, hwy a ganfuant fod y maen wedi ei dreiglo ymaith) canys yr oedd efe yn fawr iawn.

5 Ac wedi iddynt fyned i mewn i'r bedd, hwy a wellant fab ieuangc yn eistedd o'r tu dehau, gwedi ei ddilladu â^b gwisg wen-llaes; ac a ddychrynasant.

6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na ddychrynwch: ceisio yr ydych yr Iesu o Nazareth, yr hwn a groefhoeliwyd: ^defe a gyfododd; nid yw efe yma: wele'r man y dodasant ef.

7 Eithr ewch ymaith, dywedwch i'w ddisgyblion ef, ac i^e Pedr, ei fod ef yn myned o'ch blaen chiwi i Galilea: yno y ceuwch ei weled ef, fel y dywedodd i chiwi.

8 Ac wedi myned allan ar frys, hwy a ffoisiant oddiwrth y bedd; canys dychryn a syndod oedd arnynt: ac ni ddywedasant || ddim wrth neb; canys yr oeddynt wedi ofni.

9 ¶ A'r Iesu, wedi adgyfodi y boreu, y dydd cyntaf o'r wythnos, a ymddangosodd yn^f gyntaf i Mair Magdalen, o'r hon y bwriafai efe allan faith o gythreuliaid.

10 Hitheu a aeth ac a fynegodd i'r rhai a fuasent gyd ag ef, ac oeddynt mewn galar ac wylofain.

11 A hwythau, pan glywsant ei fod ef yn fyw, ac iddi hi ei weled ef, & ni chredient.

12 ¶ Ac wedi hynny yr ymddangosodd efe mewn^h gwedd arall i ddau o honynt, a hwy'n ymdeithio, ac yn myned i'r wlad.

13 A hwy a aethant ac a fynegasant i'r lleill: ac ni chredient iddynt hwythau.

14 ¶ ¹Ac yn ol hynny efe a ymddangosodd i'r un ar ddeg, a hwynt yn eistedd i fwytta; ac a ddannodd iddynt eu hanghrediniaeth, a'u calon galedwch, am na chredasent y rhai a'i gwelsent ef wedi adgyfodi.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i^k bob creadur.

16 Y neb a^l greddo, ac a fedyddier, a fydd cadwedig: eithr y neb ni chredo, a gondemnrir.

17 A'r^m arwyddion hyn a ganlynant y rhai a gredant; Yn fy enw i y bwriant allan gythreuliaid; ac â thafodau newyddion y llafarant;

18 ^aSeirph a godant ymaith, ac os yfant ddim marwol, ni wna iddynt ddim niweid; ar y cleision y rhoddant eu dwylaw, a hwy a fyddant iach.

19 ¶ Ac felly'r Arglwydd, wedi llafaru wrthynt, a^o gymmerwyd i fynu i'r nef, ac a eisteddodd ar ddeheulaw Duw.

20 A hwythau a aethant allan, ac a bregethasant ymhob man, P a'r Arglwydd yn cyd-weithio, ac yn cadarnhau'r gair, trwy arwyddion y rhai oedd yn canlyn. Amen.

Yr Efengyl yn ol Sant LUC.

P E N. I.

1 Rhagymadradd yr holl efengyl. 5 Cenedliad Ioan Felyddiwr, 26 a Christ.

57 Geneaigaeth ac enw. ediad Ioan. YN gymmaint a darfod i lawer allan mewn trefn draethawd am y pethau a gredir yn ddiammeu yn ein plith.

2 Megis y traddodasant hwy i ni, y rhai oeddynt eu hunain o'r dechreuad yn^a gweled, ac yn weinidogion y gair:

3 Minneu a^b welais yn dda, wedi i mi ddilyn pob peth yn ddyfal o'r dechreuad, vsgritennu mewn trefn attat, ^cO ardderchoccaf Theophilus,

4 Fel y caith wybod sicrwydd am y pethau yth ^dddyfgywyd ynddynt.

5 YR oedd yn nyddiau Herod frenin Judea, ryw offeiriad a'i enw Zacarias, ^eo

ddydd gylch Abia: a'i wraig oedd o ferched Aaron, a'i henw Elisabeth.

6 Ac yr oeddynt ill dau yn^f gyf iawn & ger bron Duw, yn rhodio yn^h holl orchymynion a deddfau yr Arglwydd, yn ddiargyhoedd.

7 Ac nidⁱ oedd plentyn iddynt, am fod Elisabeth yn amhlantadwy, ac yr oeddynt wedi myned ill dau mewn gwith o oedran.

8 A bu, ac efe yn gwasanaethu swydd offeiriad ger bron Duw, yn nhrefn ei ddydd-gylch ef,

9 Yn ol^k arfer swydd yr offeiriad, ddyfod oran iddo arogl-darthu, ya ol ei fyned i deml yr Arglwydd.

10 A holl liaws y bobl oedd allan i yn gweddio ar awr yr arogl-darthiad.

11 Ac ymddangosodd iddo^m angel yr Arglwydd yn sefyll o'r tu dehau iⁿ allor yr arogl-darth.

Phil. 4.4 47 A'm hyspyrd a z lawenychodd yn Nuw a fy lachawdwr.

48 Canys efe a edrychodd ar t Neu, t waeledd ei wafanaethyddes: o blegid wele, o hyn allan yr holl genhedlaethau a'm geilw yn wynfydedig.

49 Canys yr hwn fydd alluog a wnaeth i mi b fawredd; a c sanctaidd yw ei enw ef.

50 A'i drugaredd fydd yn oes oesoedd ar y rhai a'i d hofnant ef.

51 Efe a wnaeth gadernid a'i fraich: efe a wasgarodd y rhai beilchion ym e mwriad eu calon.

52 Efe a f dynnodd i lawr y cedyrn o'u heisteddfâu, ac a ddyrchafodd y rhai isel-radd.

53 Y rhai z newynog a lanwodd efe a phethau da; ac efe a anfonodd ymaith y rhai goludog yn weigion.

54 Efe a gynnorthwyodd ei was Israel, gan h gofio ei drugaredd;

55 Fel y dywedodd wrth i ein tadau, Abraham a'i k had, yn dragywydd.

56 A Mair a arosodd gyd â hi ynghylch tri mis, ac a ddychwelodd i'w thŷ ei hun.

57 ¶ A chyflawnwyd tymp Elisabeth i efgor, a hi a efgorodd ar fab.

58 A'i chymmydogion a'i chenedl a glybu fawrhau o'r Arglwydd ei drugaredd arni: a hwy a l gyd-lawenychasant â hi.

59 A bu, ar yr m wythfed dydd, hwy a ddaethant i enwaedu ar y dyn bach; ac a'i n galwasant ef Zacarias, ar ol enw ei dad.

60 A'i fam a attebodd ac a ddywedodd, Nid felly; eithr Ioan y gelwir ef.

61 Hwytthau a ddywedasant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn.

62 A hwy a wnaethant amnaid ar ei dad ef, pa fodd y mynnai efe ei enwi ef.

63 Yntef a alwodd am argraphlech, ac a fgrifenodd, gan ddywedyd, Ioan yw ei enw ef: a rhyfeddu a wnaethant oll.

64 Ac p agorwyd ei enau ef yn ebrwydd, a'i dafod ef; ac efe a lafarodd, gan fendithio Duw.

65 A daeth o ofn ar bawb oedd yn trigo yn eu cylch hwynt: a thrwy holl fynydd-dir Judea y cyhoeddwyd y ll geiriau hyn oll.

66 A phawb a'r a'u clywsant a'u gosodasant yn eu calonau, gan ddywedyd, Beth fydd y bachgennyn hwn? A llaw'r Arglwydd oedd gyd ag ef.

67 ¶ A'i dad ef Zacarias a gyf-

lawnwyd o'r Yspryd Glân, ac a brophwydodd, gan ddywedyd,

68 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel: canys efe a ymwelodd, ac a wnaeth t ymwared i'w bobl;

69 Ac efe a ddyrchafodd a gorn iachawdwriaeth i ni, yn nhŷ Dafydd ei wafanaethwr;

70 Megis y llafarodd trwy x enau ei sanctaidd brophwydi, y rhai oedd o y ddechreuad y byd,

71 Fel y byddai i ni ymwared rhag ein z gelynion, ac o law pawb o'n caseion;

72 I gwblhau y drugaredd â'n tadau, ac i gofio ei sanctaidd gyfammod:

73 Y a llw a dyngodd efe wrth ein tad Abraham, ar rodidi i ni,

74 Gwedi ein rhyddhau o law ein gelynion, ei b wafanaethu ef yn ddi- ofn,

75 Mewn c sancteiddrwydd a chyflawnder ger ei fron ef, holl ddyddiau ein bywyd.

76 A thitheu, fachgennyn, a elwir yn d brophwyd i'r Goruchaf: canys d ti a ai o flaen wyneb yr Arglwydd, o i barottoi ei ffyrdd ef;

77 I rodidi e gwybodaeth iachawdwriaeth i'w bobl, trwy f faddeuant o'u pechodau:

78 O herwydd tiriondeb trugaredd ein Duw, trwy'r hon yr ymwelodd â ni z godiad haul o'r uchelder,

79 I b lewyrchu i'r rhai fydd yn eistedd mewn tywyllwch a chysgod angyu, i gyfeirio i ein traed i ffordd tangnefedd.

80 A'r bachgen a gynhyddodd, ac a gryfhawyd yn yr k Yspryd, ac a fu yn y diffeithwch hyd y dydd yr i ymddangosodd efe i'r Israel.

P E N. II.

Augustus yn trethu'r ymerodraeth.

BU hefyd a yn y dyddiau hynny, fyned gorchymyn allan oddiwrth Augustus Cesar, i drethu yr holl fyd.

2 (Y trethiad yma a wnaethpwyd gyntaf pan oedd Cyrenius yn rhaglaw ar Syria.)

3 A phawb a aethant i'w trethu, bob un i'w ddinas ei hun.

4 A Joseph hefyd a aeth i fynu o Galilea, o b ddinas Nazareth, i Judea, i ddinas Dafydd, yr hon a elwir Bethlehem, (am ei fod o dŷ a thylwyth Dafydd)

5 I'w drethu gyd â Mair, yr hon a c ddyweddiastid yn wraig iddo, yr hon oedd d yn feichiog.

6 ¶ A bu, tra yr oeddynt hwy yno, cyflawnwyd y dyddiau i efgor o honi.

^cGen. 49. 7 A hi a efgorodd ar ei ^e mab
3- cyntaf-anedig, ac a'i rhwymodd ef
mewn cadachau, ac a'i dododd ef yn
^fMarc 8. y ^f prefeb; am nad oedd iddynt le
20 yn y lletty.
^{Sal} 22. 6.

8 ¶ Ac yr oedd yn y wlad honno
^eRhuf. 12 fugeiliaid yn ^g aros || yn y maes, ac
7- yn ^h gwiliad eu prajdd liw nos.

9 Ac wele, angel yr Arglwydd a
[¶]Tybygol mai nid i safodd gerllaw iddynt, a gogon-
y gauaf ydoedd, iant yr Arglwydd a ddifgleiriodd o'u
^{Diar} 27. hamgylch: ac ofni yn ddirfawr a
25- wnaethant.

10 A'r angel a ddywedodd wrth-
^{2, 4.} ynt, Nac ofnwch: canys wele, yr
^{Amos} 1. wyf fi yn mynegi i chwi newyddion
1, 2. da o lawenydd mawr, yr hwn a fydd
¹Cor. 1. i'r ^k holl bobl:
27- Mat. 11.

11 Canys ganwyd i chwi heddyw
¹Mat. 1. Geidwad yn ninas Dafydd, yr hwn
21- Aet. 4. 12. yw ^m Crist yr Arglwydd.
¹Efa. 9. 6.

12 A hyn fydd arwydd i chwi;
^{Sal} 1. 2. Chwi a gewch y dyn bach wedi ei
rwymo mewn cadachau, a'i ddodi
yn y prefeb.

13 Ac yn ddifynnwch yr oedd
¹Dan. 7. gyd a'r angel ⁿ liaws o lu nefol, yn
10- moliannu Duw, ac yn dywedyd,

14 Gogoniant yn y goruchaf i
[¶]Luc 19. Dduw, ac ar y ddaear ^o tangnefedd,
38. i ddynion ^p ewyllys da.
^{Eph} 2. 14

15 A bu, pan aeth yr angylion
^pMat. 11. ymaith oddi wrthynt i'r nef, y bu-
26- geiliaid hwythau a ddywedasant
^{Eph} 1. 5. wrth eu gilydd, ^q Awn hyd Beth-
[¶]Sal. 111. lehem, a gwelwn y peth hyn a wn-
2- aethpwyd, yr hwn a hyspyfodd yr
^{Aet} 17. 18. Arglwydd i ni.
^{Lef} 3. 3.

16 A hwy a ddaethant ar ^r frys,
[¶]Sal 119. ac a gawsant Mair a Joseph, a'r dyn
60- bach yn gorwedd yn y prefeb.

17 A phan welant, hwy a ^s gy-
[¶]Ioan 4. hoeddasant y gair a ddywedasant wrth-
18, 29. ynt am y bachgen hwn.
^{Mat} 9. 10.

18 A phawb a'r a'i clywsant, a
ryfeddasant am y pethau a ddywe-
dasid gan y bugeiliaid wrthynt.

19 Eithr Mair a gadwodd y pe-
[¶]Luc 1. thau hyn oll, gan ^{eu} ^t hyftryied yn ei
31- chalon.
^{Gen} 37. 10.

20 A'r bugeiliaid a ddychwelaf-
ant, gan ogoneddu a moliannu Duw
am yr holl bethau a glywsent ac a
welsent, fel y dywedasant wrthynt.

21 ¶ A phan gyflawnwyd ⁿ wyth
[¶]Gen. 17. niwrnod i enwaedu ar y dyn bach,
12- Phil. 3. 7. galwyd ei enw ef IESU, yr hwn a
Col. 2. 11. enwasid gan yr angel cyn ei ym-
ddwyn ef yn y groth.

22 Ac wedi cyflawni dyddiau ei
[¶]Lef. 12. ^x phuredigaeth hi, yn ol deddf Mo-
5, 6. ses, hwy a'i dygasant ef i Jerusalem,
[¶]1 Sam. 9 i'w gyflwyno i'r Arglwydd;
1. 24.

23 (Fel yr ysgrifenydd yn neddf
LUC II. 10.) Dyma newyddion da! Y mae Crist yr Arglwydd wedi ei eni!—Y mae'n byw i roddi i ni fwyd
ac yn marw i'n hachub rhag angau a phechod! Ynho ef y byddwn fwy byth!

yr Arglwydd, Pob ^z gwrryw cyntaf-
[¶]Ed. 13. anedig a elwir yn fanetaidd i'r Ar-
2- glwydd.)
^{Num} 18. 15.

24 Ac i roddi aberth, yn ol ^a yr
[¶]Lef 12. hyn a ddywedwyd yn neddf yr Ar-
2, 6. glwydd, Par o durturod, neu ddau
a 5. 7. gyw colommen.

25 ¶ Ac wele, yr oedd gwr yn
Jerusalem, a'i enw Simeon; a'r gwr
^bLuc 1. 6. hwn oedd ^b gyfiawn a duwiol, yn dif-
Aet. 10. 2. gwyl am ddiddanwch yr Israel: a'r
Marc 15. 43. Ysryd Glân oedd arno.

26 Ac yr oedd wedi ei hyspyfu
iddo gan yr Ysryd Glân, na welai
efe angau, cyn iddo-weled ^c Crist yr
[¶]Dan. 9. Arglwydd.
22- Efa 61. 1.

27 Ac efe a ddaeth trwy'r Ysryd
i'r deml: a phan ddug ei ^d rieni y
^dHeb. 7. 3. dyn bach Iesu, i wneuthur drosto yn
ol defod y gyfraith;

28 Yna efe a'i cymmerth ef yn ei
[¶]Marc 15. freichiau, ac a fendithiodd Dduw,
16- ac a ddywedodd,

29 Yr awr hon, Arglwydd, ^f y go-
[¶]Phil. 1. 23. llyngi dy was mewn ^g tangnefedd,
1 Cor. 15. 54, 55. yn ol dy air:

30 Canys fy llygaidd a welsant dy
[¶]Sal. 37. iachawdwriaeth,
37- h i Tim.

31 Yr hon a barottoaist ger bron
wyneb yr ⁱ holl bobloedd;

32 ^k Goleuni i oleuo'r cenhed-
loedd, a gogoniant dy bobl Israel.

33 Ac yr oedd Joseph a'i fam ef
yn ^l rhyfeddu am y pethau a ddy-
wedwyd am dano ef.

34 A Simeon a'u bendithiodd
hwynt, ac a ddywedodd wrth Mair
ei fam ef, Wele, hwn a ^m ofodwyd
yn gwmp ac yn gyfodiad i lawer
yn Israel, ac yn arwydd yr hwn y
dywedir yn ei erbyn;

35 (A thrwy dy enaid di dy hun
hefyd yr ^a ⁿ cleddyf) fel y datguddir
[¶]Ioan 19. ^o meddyliau llawer o galonnau.
25- o 1 Cor.

36 ¶ Ac yr oedd Anna broph-
wydes, merch Phanuel, o lwyth A-
fer: hon oedd ^p oedrannus iawn, ac
p Sal. 92. a fuasai fyw gyd a gwrfaith mly-
Adn. 37. nedd o'i morwyndod;

37 Ac a ^{fuasai} yn weddw yng-
hych pedair a phedwar ugain mly-
[¶]2 Cron. 22. 11. nedd, yr hon nid ai ^q allan o'r deml,
ond gwafanaethu Duw mewn ym-
prydiau a gweddiau ddydd a nos.

38 A hon hefyd yn yr awr honno,
gan sefyll ger llaw, a foliannodd yr
Arglwydd, ac a lasarodd am dano ef
wrth y rhai oll oedd yn disgwyl ^r ym-
[¶]Luc 2. 38. wared yn ^s Jerusalem.
Marc 15. 43.

39 ¶ Ac wedi iddynt orphen pob
peth yn ol deddf yr Arglwydd, hwy
a ddychwelasant i Galilea, i'w dinas
eu hun, ^s Nazareth.
[¶]Mat. 2. 23.

40 A'r bachgen a gynhyddodd,
40 A'r bachgen a gynhyddodd,

ac a gryfhaodd i yn yr Yspryd, yn gyflawn o ddoethineb: a gras Duw oedd arno ef.

41 ¶ A'i rieni ef a aent i Jerusaleml¹ bob blwyddyn ar wyl y pasg.

42 A phan oedd efe yn ddeuddeng mlwydd oed, hwynt-hwy a aethant i fynu i Jerusaleml yn ol defod yr wyl.

43 Ac wedi a gorphen y dyddiau, a hwy'n dychwelyd, arosodd y bachgen Iesu yn Jerusaleml; ac ni wyddai Joseph a'i fam ef.

44 Eithr gan dybied ei fod ef yn y * fintai, hwy a aethant daith diwrnod, ac a'i ceisafant ef ymhlith eu cenedl a'u cydnabod.

45 A phryd na chawfant ef, hwy a ddychwelasant i Jerusaleml, gan ei geisio ef.

46 A bu, yn ol tridiau, gael o honnynt hwy ef yn y deml, yn eistedd ynghanol y doctoriaid, yn gwrando arnynt, ac yn eu holi hwynt.

47 A synnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywiant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i atebion.

48 A phan welfant ef, bu aruthr ganddynt: a'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mab, pa ham y gwnaethost felly a ni? wele, z dy dad a minneu yn ofidus a'th geisiasom di.

49 Ac efe a ddywedodd wrthynt: Pa ham y ceisfych fi? oni wyddech fod yn rhaid i mi fod ynghylch y pethau a berthyn a i'm Tad?

50 A hwy ni ddeallasant y gair a ddywedasai efe wrthynt.

51 ¶ Ac efe a aeth i wared gyd â hwynt, ac a ddaeth i Nazareth ac a fu b o'tyngedig iddynt: a'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon.

52 A'r Iesu a gynhyddodd mewn doethineb a chorpholaeth, a ffair gyd â Duw a dynion.

P E N. III.

Pregeth a bedydd Ioan; 15 a'i dyfodiart ef am Crïst.

YN y bymthegfed flwyddyn o ymerodraeth Tiberius Cefar, a Phompius Pilat yn rhaglaw Judea, a Herod yn a detrarch Galilea, a'i fraud Phylip yn detrarch Iturea a gwlad Trachonitis, a Lyfanius yn detrarch Abilene,

a Dan yr arch-offeiriad Annas a Chaiaphas, y daeth gair law at Ioan fab Zacarias, yn y diffeithwch.

3 Ac efe a ddaeth i bob geror ynghylch yr Iorddonen, gan bregethau e bedydd edifeirwch er maddauant pechodau;

4 Fel y mae yn ysgrifenedig yn llyf ymadroddion Eliaias y proph-

wyd, yr hwn fydd yn dywedyd, d Llef un yn llefain yn y diffeithwch, Parottowch ffordd yr Arglwydd, gwnewch ei lwybrau ef yn uniawn.

5 Pob e pant a lenwir, a phob f mynydd a bryn a oftyngir, a'r gwyr geimion a wneir yn uniawn, a'r geirwon yn ffyrdd gwaftad;

6 A z phob cnawd a wel iachawdwriaeth Duw.

7 Am hynny efe a ddywedodd wrth y bobl oedd yn dyfod i'w bedyddio ganddo, b O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhag rybuddiodd chwi i ffoi oddiwrth y digofaint fydd ar ddyfod?

8 Dygwch gan hynny i ffrwythau addas i edifeirwch, ac na ddechreuwch ddywedyd ynoch eich hunain, Y mae gennym ni Abraham yn dad: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y dichon Duw o'r cerrig hyn godi plant i Abraham.

9 Ac yr awr hon y mae'r k fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prenau: pob pren gan hynny a'r nid yw'n dwyn ffrwyth da, a gymmyrir i lawr, ac a fwrir yn tân.

10 A'r bobloedd a l ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa beth gan hynny a wnawn ni?

11 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Y neb fydd ganddo ddwy bais, m rhodded i'r neb fydd heb yr un; a'r neb fydd ganddo fwyd, gwnaed yr un modd.

12 A'r n publicanod hefyd a ddaethant i'w bedyddio, ac a ddywedasant wrtho, Athraw, beth a wnawn ni?

13 Ae efe a ddywedodd wrthynt, Na cheisfych ddim mwy nag fydd wedi ei o osod i chwi.

14 A'r milwyr hefyd a ofynasant iddo, gan ddywedyd, A pha beth a wnawn ninnau? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na fyddwch draws wrth neb, ac na cham-achwynwch ar neb, a byddwch foddlon i'ch cyflogau.

15 Ac fel yr oedd y bobl yn difgwyl, a phawb yn p meddylied yn eu calonnau am Ioan, ai efe o oedd y Crïst;

16 Ioan a atebodd, gan ddywedyd wrthynt oll, Myfi yn ddiau wyf yn eich bedyddio chwi a dwfr; ond y mae un s cryfach na myfi yn dyfod, yr hwn nid wyf fi deilwng i ddattod carrai ei esgidiau: efe a'ch bedyddia chwi a'r Yspryd Glân ac a than.

17 Yr hwn y mae ei t wyntyll yn ei law, ac efe a lwyr-lanha ei lawr-dyrnu, ac a gasgl y gwenith i'w

yfgubor; ond yr ūs a lysg efe â than
anniffoddadwy.

18 A llawer o bethau eraill a
gynghorodd efe, ac a bregethodd i'r
bobl.

^uMat.14. 19 Ond ^u Herod y tetrarch, pan
3. geryddwyd ef ganddo am Herodias
gwraig Phylip ei frawd, ac am yr
holl ddrygioni a wnaethai Herod,

^xMat.23. 20 A ^x 'chwanegodd hyn hefyd
32. heb law'r cwbl, ac a gauodd ar Ioan
Dat.18. yn y carchar.
24.

^yMat.3. 21 ¶ A ^y bu, pan oeddid yn be-
13. dyddio yr holl bobl, a'r Iesu yn ei
fedyddio hefyd, ac yn ^z gweddio,
^zDan.9. agoryd y nef,
1Tim.4.5

22 A disgyn o'r Ysryd Glân
mewn rhith corphorol, megis colom-
men, arno ef; a dyfod llef o'r nef
yn dywedyd, Ti yw fy anwyl Fab;
ynot ti y'm ^a boddlonwyd.

^aMat.3. 23 A'r Iesu ei hun oedd ynghylch
17. Eph.1.6. dechreu ei ^b ddeng mlwydd ar hu-
b Gen.41. gain oed, mab (fel y tybid) i Joseph
40. mab Eli,
Num.4.3

24 *Fab Matthat, fab Lefi, fab*
**Y14hyn, Melchi, fab Janna, fab Joseph,*

^oJoseph 25 *Fab Mattathias, fab Amos, fab*
i Refa, Naum, *fab Esli, fab Naggai,*

^{oe'nt dei-} 26 *Fab Maath, fab Mattathias, fab*
dau na- Semei, *fab Joseph, fab Juda,*
turiol i

^{Griff; ond} 27 *Fab Joanna, fab * Rhefa, fab*
Abihud, Zorobabel, *fab Salathiel, fab Neri,*

^{mabarall} 28 *Fab Melci, fab Adi, fab Co-*
i Zoroba- fam, *fab Elmodam, fab Er,*
bel, a'r

^{Heill,} 29 *Fab Jose, fab Eliezer, fab Jo-*
Mat.1.13, rim, *fab Matthat, fab Lefi,*
14.

^{oe'nt ge-} 30 *Fab Simeon, fab Juda, fab Jo-*
raint a theidiau
idlo, *fab Jonan, fab Eliacim,*

^{trwy} 31 *Fab Melea, fab Mainan, fab*
bawl Mattatha, *fab c Nathan, fab Da-*
fhydd, *fab*

^{llywod-} 32 *Fab Jesse, fab Obed, fab Booz,*
raeth, *fab*
c 2 Sam.

^{5.14.} 33 *Fab Aminadab, fab Aram, fab*
i Cron.3. Efrom, *fab Phares, fab Juda,*
5.

^{§ Nifonir} 34 *Fab Jacob, fab Isaac, fab Abra-*
am hwn yn Gen. ham, *fab Thara, fab Nacor,*
10.24.

^{a 11.12.} 35 *Fab Saruc, fab Ragau, fab*
ond yn y cyfleith- Phalec, *fab Heber, fab Sala,*
ad Groeg

^{yn unig.} 36 *Fab § Caiman, fab Arphacfad,*
Tylia *fab Sem, fab Noe, fab Lamec,*

^{rhaf i Ar-} 37 *Fab Mathufala, fab Enoc, fab*
phaxad Jared, *fab Maleleel, fab Caiman,*
genhedlu

^{Sala o'i} 38 *Fab Enos, fab Seth, fab Adda,*
fab Cai- *fab d Duw.*
nan,
i Cron.2.

P E N. IV.

1 *Temtiad Crist.* 12 *Ei oruchafiaeth.*

14 *Mae'n dechreu pregethu.* 19 *Y*

Nazareaid yn rhyfeddu am ei eiriau.

A'r Iesu, yn ^a llawn o'r Ysryd

Glân, a ddychwelodd oddi

wrth yr Iorddonen, ac a arweiniwyd

gan yr Ysryd i'r anialwch,

2 Yn cael ei ^b demtio gan ddiabol

ddeugain niwrnod: ac ni fwyttaodd
efe ddim o fewn y dyddiau hynny:

ac wedi eu diweddu hwynt, yn ol
hynny y daeth arno ^c chwant bwyd. ^cMat.21.

3 A dywedodd diabol wrtho, Os ^{18.}
^d mab Duw ydwyd ti, dywed wrth ^{Ioan 4.6.}
y garreg hon, fel y gwneir hi yn ^dLuc 3. 22.

fara.

4 A'r Iesu a attebodd iddo, gan
ddywedyd, ^e Ysgrifenedig yw, Nad ^eDent.8.3
ar fara yn unig y bydd dyn fyw, ^{Eph 6.17}
ond ar bob gair Duw.

5 A diabol, wedi ei gymmeryd ef
i fynu i fynydd uchel, a ^f ddangos- ^f 1 Ioan
odd iddo holl deyrnafoedd y ddaear ² Tim.4. 10.

6 A diabol a ddywedodd wrtho, I
ti y rhoddaf yr awdurdod hon oll,
a'u gogoniant hwynt: canys i mi y
^g rhoddwyd; ac i bwy bynnag y
^h mynwyf y rhoddaf finneu hi. ^g Ioan 8. 44.

7 Os tydi gan hynny a addoli o'm
blaen, eiddot ti fyddant oll.

8 A'r Iesu a attebodd ac a ddywe-
dodd wrtho, Dos ymaith fatan yn fy
ol i: canys ysgrifenedig yw, Addoli
yr Arglwydd dy Dduw, ac ^h ef yn ^h Dat.10. 10.
unig a wafanaethi. ^{Mat 2.8}

9 Ac efe a'i dug ef i Jerufalem,
ac a'i gosododd ar binagl y deml, ac
a ddywedodd wrtho, Os Mab Duw
ydwyd, ⁱ bwrw dy hun i lawr oddi
yma. ⁱ Adn.2. 10.

10 Canys ^k ysgrifenedig yw, Y
gorchymyn efe i'w angylion o'th
achos di, ar dy gadw di: ^k Sal.94. 11.

11 Ac y cyfodant di yn ^{eu} dwy-
law, rhag i ti un amfer ^l daro dy
droed wrth garreg. ^l 2 Petr. 2. 16.

12 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
wedodd ^m wrtho, Dywedpwyd, Na
themtia'r Arglwydd dy Dduw. ^m Deut. 10. 22.

13 Ac wedi i ddiabol orphen yr
holl deimtafiwn, efe a ⁿ ymadawodd
ag ef dros ^o amfer. ⁿ Luc 4. 52.

14 ¶ A'r Iesu a ^p ddychwelodd
trwy nerth yr Ysryd i Galilea: a
son a aeth am dano ef trwy'r holl
tro oddi amgylch. ^p 2 Tim. 7.

15 Ac yr oedd efe yn athraw-
iaethu yn eu ^q synagogau hwynt, ac
yn cael anrhydedd gan bawb. ^q Mat. 23.

16 ¶ Ac efe a ddaeth i Nazareth,
lle y magesid ef: ac yn ol ei arfer,
efe a aeth i'r synagog ar y ^r Sabbath,
ac a gyfododd i fynu i ddarllen. ^r Mat. 13. 54.

17 A ^s rhoddod atto lyfr y pro-
phwyd Efaías: ac wedi iddo agoryd
y lyfr, efe a gafodd y lle yr oedd
yn ysgrifenedig, ^s Act. 13. 16.

18 ^t Ysryd yr Arglwydd *fydd*
arnaf fi, o herwydd iddo fy enneirio:
i; i bregethu i'r tlodion yr anfonodd
fi, i iachau'r drylliedig o galon; i
bregethu gollyngdod i'r caethion, ^t Ps. 135. 10.

^bHeb.14. 16.
Gen.22.1

a chaffaeliad golwg i'r deillion, i ollwng y rhai ylig mewn rhydd-deb;

19 I bregethu blwyddyn^u gymmeradwy yr Arglwydd.

20 Ac wedi iddo gau'r llyfr, a'i roddi i'r gweinidog, efe a^x eisteddodd: a llygaid pawb oll yn y synagog oedd yn craffu arno.

21 Ac efe a ddechreuodd ddywedyd wrthynt, Heddyw y cyflawnwyd yr yfgyrthur hon yn eich clustiau chwi.

22 Ac yr oedd pawb yn dwyn tyftiolaeth iddo, ac yr oeddynt yn rhyfeddu am y geiriau^y grafusol a ddeuai allan o'i enau ef: a hwy a ddywedafant, Onid hwn yw mab Joseph?

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn hollol y dywedwch y ddihareb hon wrthyf, ^z Y meddyg, iachau di dy hun: y pethau a glywsom ni eu gwneuthur yn Capernaum, gwna yma hefyd yn dy wlad dy hun.

24 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Nad yw un prophwyd yn^a gymmeradwy yn ei wlad ei hun.

25 Eithr mewn gwirionedd meddaf i chwi, Llawer o^b wragedd gweddwon oedd yn Israel yn nyddiau Elias, pan^c gauwyd y nef dair blynedd a chwe' mis, fel y bu newyn mawr trwy'r holl dir:

26 Ac nid at yr un o honynt yr anfonwyd Elias, ond i Sarepta yn Sidon, at wraig weddw.

27 A llawer o^d wahan-gleision oedd yn Israel yn amfer Eliseus y prophwyd; ac ni lanhawyd yr un o honynt, ond Naaman y Syriad.

28 A'r rhai oll yn y synagog, wrth glywed y pethau hyn, a^e lanwyd o ddigofaint,

29 Ac a godafant i fynu, ac a'i bwriafant ef allan o'r ddinas, ac a'i dygafant ef hyd ar^f ael y bryn, yr hwn yr oedd eu dinas wedi ei hadeiladu arno, ar fedr ei fwrw ef bendramwnwgl i lawr.

30 Ond efe, gan fyned trwy eu canol hwynt, a aeth ymaith;

31 Ac a ddaeth i wared i Capernaum, dinas yn Galilea: ac yr oedd yn eu dyfgu hwynt ar y dyddiau Sabbath.

32 A bu^h aruthr ganddynt wrth ei athrawiaeth ef: canys ei ymadrodd ef oedd gyd agⁱ awdurdod.

33 ¶ Ac yn y synagog yr oedd dyn^a chanddo yfryd^k cythraul aflan; ac efe a waeddodd â llef uchel,

34 Gan ddywedyd, Och, beth fydd i ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n difetha ni? myfi

a thadwaen pwy ydwyf, ¹ Sanct Duw.

35 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, ^m Distawa, aⁿ dos allan^m Aet. 16. o hono: a'r cythraul, wedi ei daffu^{18.} ef i'r canol, a aeth allan o hono, heb^{Sal. 50. 16.} wneuthur dim niweid iddo. ^{Marc 1.}

36 A daeth braw arnynt oll: aⁿ Job 1. 6. chyd-ymddiddanasant â'u gilydd, ¹ Bren. 22. gan ddywedyd, Pa ymadrodd yw hwn, gan ei fod ef trwy awdurdod a nerth yn gorchymyn yr yfrydion aflan, a hwythau yn myned allan?

37 A^o ion am dano a aeth allan^o Can. 1. 3 i bob man o'r wlad oddi amgylch.

38 ¶ A phan gyfododd yr Iesu o'r synagog, efe a aeth i mewn i P dy^p Marc 1. Simon: ac yr oedd^q chwegr Simon^{20.} yn glaf o gryd blin: a hwy a attolygafant arno drosti hi. ⁹¹ Cor. 9. 5

39 Ac efe a safodd uwch ei phen hi, ac a^r geryddodd y cryd; a'r cryd^r Marc 8. 9 a'i gadawodd hi: ac yn y fan hi a gyfododd, ac a wafanaethodd arnynt hwy.

40 ¶ A phan fachludodd yr^s haul, ¹ Mat. 8. 16 pawb a'r oedd ganddynt rai cleision, o amryw glefydau, a'u dygafant hwy atto ef: ac efe a roddes ei ddwyllaw ar bob un o honynt, ac a'u hiachodd hwynt.

41 A'r cythreuliaid hefyd a aethant allan o lawer, dan lefain a dywedyd, Ti yw Crist, Mab Duw: ac efe a'u ceryddodd hwynt, ac ni adawai iddynt ddywedyd y^t gwyddent mai^t Iago 4. efe oedd y Crist. ^{10.} Marc 1.

42 Ac wedi ei myned hi yn ddydd, efe a aeth allan, ac a gychwynodd i le diffaith: a'r bobloedd a'i ceisiasant ef; a hwy a ddaethant hyd atto, ac a'i attaliasant ef rhag^u myned ym-^u Mat. 8. aith oddi wrthynt. ^{34.}

43 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir y mae yn rhaid i mi^x bregethu teyrnas Dduw i ddinasoedd eraill hefyd: canys i hyn y'm danfonwyd. ^{4. 2.} Act. 10. 38

44 Ac yr oedd efe yn pregethu^{11.} yn synagogau Galilea. ¹ Tim. 3. 1

P E N. V.

1 Crist yn pregethu o'r llong. 12 Glanhau'r gwahan-glwysus, &c.

BU hefyd, a'r bobl yn^a pwyso at-^a Mat. 11. to i wrando gair Duw, yr oedd^{12.} yntef yn sefyll yn ymyl^b llyn Gene-¹ Sam. 3. 1 sareth; ^b Act. 16.

2 Ac efe a welai ddwy long yn sefyll wrth y llyn: a'r pyfgodwyr a aethent allan o honynt, ac oeddynt yn golchi eu rhwydau. ^{13.} Mat. 4. 18

3 Ac efe a aeth i mewn i un o'r llongau, yr hon oedd eiddo^c Simon, ^c Adn 8. ac a ddymunodd arno wthio ychydig oddiwrth y tir: ac efe a eisteddodd, ac a ddyfgodd y bobloedd allan o'r llong. ^{Luc 4. 22.}

4 A phan beidiodd a llafaru, efe

a ddywedodd wrth Simon, Gwthia i'r dwfn, a bwriwch eich rhwydau am helfa.

5 A Simon a attebodd ac a ddywedodd wrtho, O Feistr, er i ni boeni ar hyd y nos, ni^d ddaliafom ni ddim: etto ar^e dy air di mi a fwrtaf y rhwyd. 6 Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliafant liaws mawr o bysgod: a'u^f rhwyd hwynt a rwygodd.

7 A hwy a amneidiafant ar eu cyfeillion oedd yn y llong arall, i ddyfod i'w^g cynnorthwyo hwynt: a hwy a ddaethant; a llanwafant y ddwy long, onid oeddynt hwy ar fodd.

8 A Simon Pedr, pan welodd hynny, a syrthiodd wrth liniau'r Iesu, gan ddywedyd, Dos ymaith^h oddi wrthyf; canys dyn pechadurus wyf fi, O Arglwydd.

9 O blegid braw a ddaethai arno ef, a'r rhai oll oedd gyd ag ef, o herwydd yr helfa bysgod a ddaliafant hwy:

10 A'r un ffunud ar Iago ac Ioan hefyd, meibion Zebedeus, y rhai oedd gyfrannogion â Simon. A ddywedodd yr Iesu wrth Simon, Nac ofna: o hyn allan yⁱ deli ddynion.

11 Ac wedi iddynt ddwyn y llongau i dir, hwy a^k adawfant bob peth, ac a'iⁱ dilynafant ef.

12 ¶ A bu, fel yr oedd efe mewn rhyw ddinas, wele wr yn llawn o'r gwahan-glwyf: a phan welodd efe yr Iesu, efe a syrthiodd ar ei wyneb, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, O Arglwydd, os ewyllyfi, ti aⁱ elli fy nglanhau.

13 Yntef a estynodd ei law, ac a^m gyffyrddodd ag ef, gan ddywedyd, Yr wyf yn ewyllyfio; Bydd lan: ac yn ebrwydd y gwahan-glwyf a aeth ymaith oddi wrtho.

14 Ac efe a orchymynodd iddo na ddywedai i neb: eithr dos ymaith, a dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrrwm dros dy lanhad, fel y gorchymynodd Moses, erⁿ tystiolaeth iddynt.

15 A'r^o gair am dano a aeth yn fwy ar led: a llawer o bobloedd a ddaethant ynghyd i'w wrando ef, ac i'w hiachau ganddo o'u clefydau.

16 Ac yr oedd efe yn p^c cilio o'r neilldu yn y diffeithwch, ac yn gweddio.

17 ¶ A bu ar ryw ddiwrnod, fel yr oedd efe yn athrawiaethu, fod Phariseaid a doctoriaid y gyfraith yn eistedd yno, y rhai a ddaethent o bob pentref yn Galilea, a Judea, a Jerusalemi: ac yr oedd gallu yr Arglwydd i'w hiachau hwynt.

18 ¶ Ac wele^r wyr yn dwyn^o mewn gwely ddyn ag oedd glaf o'r^o parlys: a hwy a geisiant ei ddwyn iago^o 2.18 ef i mewn, a'i ddodi ger ei fron ef.

19 A phan na fedrent gael pa ffordd y dygent ef i mewn, o achos y dyrfa, hwy a ddringafant ar^s nen^o y tŷ, ac a'i gollyngafant ef i wared^o yn y gwely trwy'r priddlechau, yn^o y canol ger bron yr Iesu.

20 A phan welodd efe eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrtho, Y dyn, maddenwyd i ti^t dy bechodau.

21 A'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid a ddechreuafant ymresymmu, gan ddywedyd, Pwy yw hwn fydd yn dywedyd^u cabled^d? pwy a ddi-chon faddeu pechodau ond Duw yn^o unig?

22 A'r Iesu, yn gwybod eu^x hymresymmiadau hwynt, a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa resymmu yn eich calonau yr ydych?

23 Pa un hawfaf, ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, Cyfod a rhodia?

24 Ond fel y gwypoch fod gan Fab y dyn^y awdurdod ar y ddaear i^o faddeu pechodau, (eb efe wrth y clas o'r parlys) Yr wyf yn dywedyd wrthynt, Cyfod, a chymmer dy wely, a dos i'th dŷ.

25 Ac yn y man y cyfododd efe i fynu yn eu gwydd hwynt, ac efe a gymmerth yr hyn y gorwedda i arno, ac a aeth ymaith i'w dŷ ei hun, gan^o ogoneddu Duw.

26 A fyndod a ddaeth ar bawb, a hwy a ogoneddafant Dduw; a hwy a^a lanwyd o ofn, gan ddywedyd, Gwelfom bethau anhygoel heidwy.

27 ¶ Ac yn ol y pethau hyn yr aeth efe allan, ac a welodd bublican, a'i enw Lefi, yn eistedd wrth y dollfa; ac efe a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

28 Ac efe a adawodd bob peth, ac a^b gyfodes i fynu, ac a'i dilynodd ef.

29 A gwnaeth Lefi iddo wledd fawr yn ei dŷ: ac yr oedd tyrfa fawr o bublicanod ac eraill yn eistedd gyd^o â hwynt ar y bwrdd.

30 Eithr eu hysgrifenyddion a'u Phariseaid hwynt a furmurafant yn erbyn ei ddisgyblion ef, gan ddywedyd, d^d Pa ham yr ydych chwi yn^o bwytta ac yn yfed gyd â phublicanod a phechaduriaid?

31 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai^o iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleifion.

32 Ni ddaethum i alw rhai cyfiawn, ond pechaduriaid, i^f edifeirwch.

33 ¶ A hwy a ddywedafant wrtho,

Pa ham y mae disgyblion Ioan yn ymptydio yn fynych, ac yn gwneuthur gweddïau, a'r un modd yr eiddo'r & Phariseaid; ond yr eiddot ti yn bwytta ac yn yfed?

34 Yntef a ddywedodd wrthynt, A ellwch chwi beri i blant yr ystafell briodas ymptydio, tra fyddo y priodas fab gyd â hwynt?

35 Ond y dyddïau a ddaw, pan ddyger y priodas fab oddi arnynt; ac yna yr ymptydiant yn y dyddïau hynny.

36 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd ddammeg wrthynt: ¹ Ni rydd neb lain o ddilledyn newydd mewn hen ddilledyn: os amgen, y mae'r newydd yn gwneuthur rhwygiad, a'r llain o'r newydd ni chyttuna â'r hen.

37 Ac nid yw neb yn bwrw gwin newydd i hen gostrelau: os amgen, y gwin newydd a ddryllia'r costrelau, ac efe a red allan, a'r costrelau a gollir.

38 Eithr gwin newydd fydd raid ei fwrw mewn costrelau newyddion; a'r ddau a gedwir.

39 Ac nid oes neb gwedi iddo yfed gwin hen, a chwynych y newydd yn y fan: canys efe a ddywed, Gwell yw'r hen.

P E N. VI.

Am y tywysenau llafur a dynnodd y disgyblion ar y Sabbath, &c.

A Bu, ar yr ail prif Sabbath, fyned o hono trwy'r yd: a'i ddisgyblion a dynnasant y ^a tywys, ac a'u ^b bwyttasant, gwedi eu rhwbio â'u dwylaw.

2 A rhai o'r Phariseaid a ddywedasant wrthynt, Pa ham yr ydych yn gwneuthur yr hyn nid yw gyfreithlon ^c ei wneuthur ar y Sabbathau?

3 A'r Iesu, gan ateb iddynt, a ddywedodd, ^d Oni ddarlennasoch hyn ychwaith, yr hyn a wnaeth Dafydd, pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai oedd gyd ag ef:

4 Y modd yr aeth efe i mewn i ddy Dduw, ac y cymmerth, ac y bwyttasodd y bara gosod, ac a'i rhoddes hefyd i'r rhai oedd gyd ag ef; yr hwn nid yw gyfreithlon ei fwytta, ond i'r ^e offeiriaid yn unig?

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae Mab y dyn yn ^f Arglwydd ar y Sabbath hefyd.

6 ¶ A bu hefyd ar Sabbath arall, iddo fyned i mewn i'r synagog, ac athrawiaethu: ac yr oedd yno ddyn a'i law ddehau wedi gwywo.

7 A'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid a'i gwiliasant ef, ai iachâi efe ef ar y dydd Sabbath; fel y caffent achwyn yn ei erbyn ef.

8 Eithr efe a ^h wybu eu meddyliau ^h Luc 5. hwynt, ac a ddywedodd wrth y dyn ²². oedd â'r llaw wedi gwywo, Cyfod i fynu, a saf yn y canol: ac efe a gyfododd i fynu, ac a safodd.

9 Yr Iesu am hynny a ddywedodd wrthynt, Myfi a ⁱ ofynaf i ⁱ Mat. 22. chwi, Beth fydd gyfreithlon ar y ¹⁷. Sabbathau? gwneuthur da, ynte gwneuthur drwg? cadw einioes, ai colli?

10 Ac wedi ^k edrych arnynt oll ^k Marc 3. oddi amgylch, efe a ddywedodd wrth ⁵. y dyn, Estyn dy law. Ac efe ¹ a ¹ Sal. 29. 4. wnaeth felly: a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

11 A hwy a lanwyd o ynfyrdrwydd, ac a ^m ymddiddanasant y naill wrth y llall, pa beth a wnaent i'r Iesu. ^m Job 5. 16. Aet 6. 10, 11.

12 ¶ A bu yn y dyddïau hynny, fyned o hono ef allan i'r mynydd i weddio; a pharhau ar ⁿ hyd y nos ⁿ Eph. 6. 18. yn ^o gweddio Duw. ^o Adn. 13. Aet 14. 23

13 A phan aeth hi yn ddydd, efe a alwodd *atto* ei ddisgyblion: ac o honynt efe a ^p etholes ddeuddeg, y ^p Heb. 5. 4. rhai hefyd a enwodd efe yn apostolion. ^{Mat. 10. 6}

14 Simon, (yr hwn hefyd a enwodd efe Pedr) ac Andreas ei frawd; Iago, ac Ioan; Phylip, a Bartholomeus;

15 Mathew, a Thomas; Iago fab Alpheus, a Simon a elwir Zelotes;

16 Judas *brawd* Iago, a ^q § Judas ^q Ioan 14. 25. Iscariot, yr hwn hefyd a aeth yn fradwr. ^{Barn. 10. 1}

17 ¶ Ac efe a aeth i wared gyd â hwynt, ac a safodd mewn gwaftattir; a'r dyrfa o'i ddisgyblion, a lliaws mawr o bobl, o holl Judea a Jerusalem, ac o duedd môr Tyrus a Sidon, y rhai a ddaeth i wrando arno, ac i'w hiachau o'u clefydau;

18 A'r rhai a flinid gan yspydion aflan: a hwy a iachawyd. ^{1. 18, 19. erall a feddyl. iant, mai cod a arwyddoc. ca, Ioan 12. 6. Marc 5. 30.}

19 A'r holl dyrfa oedd yn teisio cyffwrdd ag ef; am fod ^r nerth yn myned o hono allan, ac yn iachau pawb.

20 ¶ Ac efe a ddyrchafodd ei olygon ar ei ddisgyblion, ac a ddywedodd, Gwyn eich byd y ^s tlodion: canys eiddoch chwi yw teyrnas Dduw. ^{Efa. 66. 3.}

21 Gwyn eich byd y rhai ydych yn dwyn ^t newyn yr awr hon: canys chwi a ddigonir. Gwyn eich byd y rhai ydych yn ^u wlo yr awr ^u Luc 16. hon: canys chwi a chwerddwch. ^{25.}

22 Gwyn eich byd pan y'ch casao dynion, a phan y'ch ^x didolant ^x Ioan 9. *oddi* ²². *worthynt*, ac y'ch gwaradwyddant, ac y bwriant eich enwallan megis drwg, er mwyn Mab y dyn.

23 Byddwch lawen y dydd hwnnw, a llemnwch; canys wele, eich gwobr fydd fawr yn y nef: o blegid yr un ffunud y gwnaeth y eu tadau hwynt i'r prophwydi.

24 Eithr gwae chwi'r ² cyfoethogion: canys derbyniasch eich diddanwch.

25 Gwae chwi y rhai ^a llawn: canys chwi a ddygwch newyn. Gwae chwi y rhai a chwerddwch yr awr hon: canys chwi a alerwch ac a wylwch.

26 Gwae chwi pan ^b ddywedo pob dyn yn dda am danoch: canys felly y gwnaeth eu tadau hwynt i'r gau-brophwydi.

27 Ond yr wyf yn dywedyd wrthy chwi, y rhai ydych yn gwrando, ^c Cerwch eich gelynion; gwnewch dda i'r rhai a'ch casant:

28 ^d Bendithiwch y rhai a'ch mell-dithiant; a gweddiwch dros y rhai a'ch drygant.

29 Ac i'r hwn a'th darawo ar y *naill* gern, cynnyg y llall hefyd; ac i'r hwn a ^e ddygo ymaith dy gochl, na wahardd dy bais hefyd.

30 A dyro i ^f bob un a geisio gennyt; a chan y neb a fyddo yn dwyn yr eiddot, na chais eilchwyl.

31 Ac fel y ^g mynnech wneuthur o ddynion i chwi, gwnewch chwithau iddynt yr un ffunud.

32 Ac os ^h cerwch y rhai a'ch carant chwithau, pa ddiolch fydd i chwi? o blegid y mae pechaduriaid hefyd yn caru y rhai a'u câr hwythau.

33 Ac os gwnewch dda i'r rhai a wnant dda i chwithau, pa ddiolch fydd i chwi? o blegid y mae'r pechaduriaid hefyd yn gwneuthur yr un peth.

34 Ac os rhoddwch echwyn i'r rhai yr ydych yn gobeithio y cewch chwithau ganddynt, pa ddiolch fydd i chwi? o blegid y mae'r pechaduriaid hefyd yn rhoddi echwyn i bechaduriaid, fel y derbyniont y cyffelyb.

35 Eithr cerwch eich gelynion, a gwnewch dda, a rhoddwch echwyn, heb ⁱ obeithio dim drachefn; a'ch gwobr a fydd mawr, a ^k phlant fyddwch i'r Goruchaf: canys daionus yw efe i'r rhai anniolchgar a drwg.

36 Byddwch gan hynny drugarogion, megis ag y mae ^l eich Tad yn drugarog.

37 Ac na ^m fernwch, ac ni'ch bernir: na chondemniwch, ac ni'ch condemnir: maddeuwch, a madd-euir i chwithau:

38 ⁿ Rhoddwch, a rhoddir i chwi:

mesur da, dwysedig, ac wedi ei yf-gwyd, ac yn myned trosodd, a roddant yn eich mynwes: o canys ^o canys â'r un mesur ag y mesuroch, y mesurir i chwi drachefn.

39 Ac efe a ddywedodd ddammeg wrthynt: A ^p ddichon y dall dywy-so'r dall? oni syrthiant ill dau yn y clawdd?

40 Nid yw'r disgybl ^q uwchlaw ei athraw: eithr pob un perffaith a fydd fel ei athraw.

41 A pha ham yr wyt ti yn edrych ar y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y ^r trawst fydd yn dy lygad dy hun?

42 Neu pa fodd y gelli di ddywedyd wrth dy frawd, *Fy mrawd, gad i mi dynnu allan y brycheuyn fydd yn dy lygad, a thitheu heb weled y trawst fydd yn dy lygad dy hun?* O ^s ragrithiwr, bwrw allan y trawst o'th lygad dy hun yn gyn-taf, ac yna y ^t gweli yn eglur dynnu allan y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd.

43 Canys ^u nid yw pren da yn dwyn ffrwyth drwg; na phren drwg yn dwyn ffrwyth da.

44 O blegid pob pren a ^x adwae-nir wrth ei ffrwyth ei hun: canys nid oddi ar ddraîn y casglant ffygys, nac oddi ar berth yr heliant rawn-win.

45 Y dyn da, o ddaionus y drysor ei galon, a ddwg allan ddaioni; a'r dyn drwg, o ddrygionus drysor ei galon, a ddwg allan ddrygioni: canys o helaethrwydd y galon y mae ei enau yn llafaru.

46 ¶ Pa ham hefyd yr ydych yn fy ngalw i, Arglwydd, Arglwydd, ac ^z nad ydych yn gwneuthur y hyn yr wyf yn ei ddywedyd?

47 Pwy bynnag a ddel attaf fi, ac a wrendy fy ngeiriau, ac a'u ^a gwn-elo hwynt, mi a ddangosaf i chwi bwy y mae ef yn gyffelyb.

48 Cyffelyb yw i ddyn yn adeiladu tŷ, yr hwn a gloddiodd, ac a aeth yn ddwfn, ac a osododd ei sail ar y graig: a phan ddaeth ^b llifeiriant, y llif-ddyfroedd a gurodd ar y tŷ hwnnw, ac ni allai ei siglo; canys yr oedd wedi ei seilio ar y graig.

49 Ond yr hwn a wrendy, ac ni wna, cyffelyb yw i ddyn a adeiladaï dŷ ar y ddaear, heb sail; ar yr hwn y curodd y llif-ddyfroedd, ac yn y fan y syrthiodd, a ^c chwymp y tŷ hwnnw oedd fawr.

P E N. VII.

1 Ffydd y canwriad. 10 Crist yn iachau ei was ef yn ei absen. 11 Bywchau mab y weddau.

AC wedi iddo orphen ei holl ymadroddion, lle y clywai'r bobl, efe a aeth i mewn i ^a Capernaum.

² A gwas rhyw ganwriad, yr hwn oedd ^b anwyl ganddo, oedd yn ddrwg ei hwyl, ymron marw.

³ A phan glybu efe son am yr Iesu, efe a ^c ddanfonodd atto ^d henuriaid yr Iuddewon, gan attolwg iddo ddyfod a iachau ei was ef.

⁴ Y rhai pan ddaethant at yr Iesu, a attolygasant arno yn ^e daer, gan ddywedyd, O blegid y mae efe yn haeddu cael gwneuthur o honot hyn iddo.

⁵ Canys y mae'n caru ein cenedl ni, ac efe a adeiladodd i ni ^f synagog.

⁶ A'r Iesu a aeth gyd â hwynt: ac efe weithian heb fod neppell oddi wrth y tŷ, y canwriad a ^g anfonodd gyfeillion atto, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, na phoena; canys nid wyf ^h fi deilwng i ddyfod o honot dan fy nghronglwyd:

⁷ O herwydd pa ham ni'm tybiais fy hun yn deilwng i ddyfod attat: eithr i dywed y gair, ac iach fydd fy ngwas.

⁸ Canys dyn wyf finneu wedi fy ngosod dan awdurdod, a chennys filwyr danaf; ac meddaf wrth hwn, ^k Dos, ac efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

⁹ Pan glybu'r Iesu y pethau hyn, efe a ryfeddodd wrtho, ac a drodd, ac a ddywedodd wrth y bobl oedd yn ei ganlyn, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, ni chefais gymmaint ffydd, naddo, yn yr Israel.

¹⁰ A'r rhai a anfonasid, gwedi iddynt ddychwelyd i'r tŷ, a gawfant y gwas a fuasai glaf, yn ^m holl-iach.

¹¹ ¶ A bu drannoeth, iddo ⁿ ef fyned i ddinas a elwid Nain; a chyd ag ef yr aeth llawer o'i ddisgyblion, a ^o thyrfa fawr.

¹² A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wele un marw a ddygid allan, yr hwn oedd unig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi.

¹³ A'r Arglwydd, pan y ^q gwelodd hi, a gymmerodd drugaredd arni, ac a ddywedodd wrthi, ^r Nac wyla.

¹⁴ A phan ddaeth attynt, efe a gyffyrddodd â'r elor (a'r rhai oedd yn ei dwyn a safasant.) Ac efe a ddywedodd, Y mab ieuangc, yr wyf yn dywedyd wrthyt, Cyfod.

¹⁵ A'r marw a gyfododd yn ei eistedd, ac a ^t ddechreuodd safaru: ac efe a'i rhoddes i'w fam.

Yr holl brophwydi a safasant am un ag oedd i ddyfod. Efe a ddaeth yn y cnawd. Boed iddo ddyfod, ac ymweled â ni â'i iachawdwriaeth.

¹⁶ Ac ^u ofn a ddaeth ar bawb: a ^v Gal. 1.24 hwy a ogoneddasant Dduw, gan ddywedyd, Prophwyd mawr a gyfododd yn ein plith; ac, ^x Ymwelodd Duw â'i bobl.

¹⁷ A'r gair hwn a aeth allan am dano trwy holl Judea, a thrwy gwbl o'r wlad oddi amgylch.

¹⁸ A'i ^y ddisgyblion a fynegasant i Ioan hyn oll.

¹⁹ Ac Ioan, wedi galw rhyw ddau o'i ddisgyblion atto, a anfonodd at yr Iesu, gan ddywedyd, Ai ti yw'r ^a hwn sy'n dyfod, ai un arall yr y'm yn ei ddisgwyl?

²⁰ A'r gwyr pan ddaethant atto, a ddywedasant, Ioan Fedyddiwr a'n danfonodd ni attat ti, gan ddywedyd, Ai ti yw'r hwn sy'n dyfod, ai arall yr y'm yn ei ddisgwyl?

²¹ A'r awr honno efe a iachaodd lawer oddiwrth gtefydau, a phlâau, ac ysprydion drwg; ac i lawer o ddeillion y rhoddes efe eu golwg.

²² A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch a ^c mynegwch i Ioan y pethau a welsoch, ac a glywsoch; fod y deillion yn gwelled eilwaith, y cloffion yn rhodio, y gwahan-glwysus wedi eu glanhau, y byddariaid yn clywed, y meirw yn cyfodi, y ^d tlodion yn derbyn yr efengyl.

²³ A gwyn ei fyd y neb ^e ni rwyftrir yno fi.

²⁴ ¶ Ac wedi i genhadau Ioan fyned ymaith, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Beth yr aethoch allan i'r disseithwch i'w weled? Ai corfen yn figlo gan wynt?

²⁵ Ond pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai dyn wedi ei ddilladu â dillad esmwyth? Wele, y rhai sy'n arfer dillad anrhydeddus, a moethau, mewn ^g palasau brenhinoedd y maent.

²⁶ Eithr beth yr aethoch allan i'w weled? Ai prophwyd? Yn ddiau meddaf i chwi, a ^h llawer mwy na phrophwyd.

²⁷ Hwn yw efe am yr un yr i yfgrifenwyd, Wele, yr wyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd o'th flaen.

²⁸ Canys meddaf i chwi, Ymhlith y rhai a aned o wragedd, ^k nid oes brophwyd mwy nag Ioan Fedyddiwr: eithr yr hwn fydd leiaf yn nheyrnas Dduw fydd fwy nag ef.

²⁹ A'r holl bobl a'r oedd yn gwrando, a'r publicanod, a ^l gyfiawnhafant Dduw, gwedi eu bedyddio â bedydd Ioan.

30 Eithr y Phariseaid a'r cyfreith-
m Aet. 13. wyr, yn eu m herbyn eu hunain, a
46. ddiystyrasant gyngor Duw, n heb eu
a 20. 27. bedyddio ganddo.

31 ¶ A dywedodd yr Arglwydd,
* Mat. 11. o I bwy gan hynny y cyffelybaf ddy-
16. a 3. 7. nion y genhedlaeth hon? ac i ba beth
Dat. 3. 15. y maent yn debyg?

32 Tebyg ydynt i blant yn eistedd
yn y farchnad, ac yn llefain wrth eu
gilydd, ac yn dywedyd, Canafom
p Mat. 25. bibau i chwi, ac p ni ddawnfiasoch;
27. Luc 16. 8. cwynfanafom i chwi, ac nid wylasoch.

33 Canys daeth Ioan Fedyddiwr
q Mat. 3. 4. q heb na bwytta bara, nac yfed gwin;
1 Cor. 9. 27. a chwi a ddywedwch, Y mae cyth-
raul ganddo.

34 Daeth Mab y dyn yn r bwytta
r Rhuf. 15. ac yn yfed; ac yr ydych yn dywedyd,
2. Wele ddyn glwth, ac yfwr gwin, cy-
faill publicanod a phechaduriaid.

35 A doethineb a s gyfiawnhawyd
* Mat. 11. gan bawb o'i phlant.

36 ¶ Ac t un o'r Phariseaid a
t Ioan 3. 1. ddymunodd arno fwytta gyd ag ef:
u Adn. 34. ac yntef u a aeth i dŷ'r Pharisead, ac
a eisteddodd i fwytta.

37 Ac wele, x gwraig yn y ddinas,
x Gal. 2. 28 yr hon oedd bechadures, pan wybu
hi fod yr Iesu yn eistedd ar y bwrdd
yn nhŷ'r Pharisead, a ddug flwch o
ennaint:

38 A chan sefyll wrth ei draed ef
y 1 Tim. 5. o'r tu ol, ac wylo, hi a ddechreuodd
10. olchi ei draed ef a y dagrau, ac a'u
2 Cor. 7. 11. sychodd â gwallt ei phen: a hi a
Can. 1. 2. gusanodd ei draed ef, ac a'u hirodd
a'r ennaint.

39 A phan welodd y Pharisead,
z Adn. 40. yr hwn a i gwahoddasai, efe a ddy-
Mat. 3. 9. wedodd z ynddo ei hun, gan ddyw-
edyd, Pe bai hwn brophwyd, efe a
2 Num. 19. wybuasai pwy, a pha a fath wraig yw
22. yr hon sydd yn cyffwrdd ag ef: canys
pechadures yw hi.

40 A'r Iesu, gan b ateb, a ddy-
b Adn. 39. wedodd wrtho, Simon, y mae gen-
nyf beth i'w ddywedyd wrthyt. Yntef
a ddywedodd, Athraw, dywed.

41 c Dau ddyledwr oedd i'r un
c Mat. 18. echwynwr: y naill oedd arno bum
23. 28. can ceiniog o ddyled, a'r llall ddeg
a 6. 13. a deugain.

42 A phryd nad oedd ganddynt
d 2 Cor. 3. 5 d ddim i dalu, efe a e faddeuodd
Rhuf. 3. iddynt ill f dau: dywed gan hynny,
23. pwy o'r rhai hyn a'i câr ef yn fwyaf?

43 A Simon a atebodd ac a ddy-
* Hof. 14. 2 wedodd, Yr wyf fi yn tybied mai'r
Rhuf. 3. hwn y maddeuodd efe iddo fwyaf.
f Eccl. 34. 7. Yntef a ddywedodd wrtho, Uniawn
1 Tim. 1. y bernaist.

44 Ac efe a drodd at y wraig, ac
a ddywedodd wrth Simon, A weli
di y wraig hon? mi a ddaethum i'th

dŷ di, ac ni roddaiſt i mi s ddwfr: Gen. 18.
i'm traed: ond hon a olchodd fy
nhraed â dagrau, ac a'u sychodd â
gwallt ei phen.

45 Ni roddaiſt i mi h gusan: ond
b Eccl. 4. 27 hon, er pan ddaethum i mewn, ni
Rhuf. 16. pheidiodd â chufanu fy nhraed.

46 i Fy mhen ag olew nid iraiſt: i Sal. 23. 5.
ond hon a irodd fy nhraed ag ennaint.

47 O herwydd pa ham y dywedaf
wrthyt, Maddeuwyd ei haml bech-
odau hi; o blegid hi a k garodd yn
k 1 Ioan 4. 10. fawr: ond y neb y maddeuir ychydig
Can. 1. 3. iddo, a gâr ychydig.
Adn. 50.

48 Ac efe a ddywedodd wrthi,
Maddeuwyd i ti l dy bechodau.

49 A'r rhai oedd yn cyd-eistedd
i fwytta, a ddechreuafant ddywedyd
ynddynt eu hunain, Pwy yw hwn
sydd yn maddeu pechodau hefyd?

50 Ac efe a ddywedodd wrth y
m Aet. 26. wraig, m Dy fydd a'th gadwodd;
18. Rhuf. 3. dos n mewn tangnefedd.
27. 28. n Rhuf. 3.

P E N. VIII.

Gwagedd yn gweini i Crist.

A Bu, gwedi hynny, iddo fyned
trwy a bob dinas a thref, gan a
a 2. 10. bregethu, ac efangylu teyrnas Dduw:
38. a'r b deuddeg oedd gyd ag ef;

2 A c gwagedd rai, a'r a iachefid
c Marc 15. d oddiwrth ysfrydion drwg a gwen-
40. did, Mair yr hon a elwid Magdalen, Phil. 4. 3.
o'r hon yr aethai faith gythraul allan;

3 Joanna, gwraig Cusa, goruch-
wiliwr Herod; a Susanna, a llawer
eraill, y rhai oedd yn e gweini iddo
c 2 Cor. 9. 11. o'r pethau oedd ganddynt.

4 ¶ Ac wedi i lawer o bobl ym-
gynnnull ynghyd, a chyrchu atto o
bob dinas, efe a ddywedodd f ar
f Mat. 13. ddammeg:

5 Yr hauwr a s aeth allan i hau ei
had: ac wrth hau, peth a syrthiodd
ar ymyl y ffordd; ac a fathrwyd, ac
ehediaid y nef a'i bwyttaodd.

6 A pheth arall a syrthiodd ar
grraig: a phan eginodd y h gwywodd,
am nad oedd iddo wlybwr.

7 A pheth arall a syrthiodd ym
mysg drain: a'r drain a gyd-dyfa-
ant, ac a'i tagafant ef.

8 A pheth arall a syrthiodd ar i dir
da, ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth
ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y
Joan 15. pethau hyn efe a lefodd, Y neb sydd
Sal. 5. 1. â chlustiau ganddo i wrando, gwr-
Eia. 49. 4. daded.

9 A'i ddisgyblion a k ofynafant
k Marc 10. iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg
Mat. 13. oedd hon?

10 Yntef a ddywedodd, i I chwi y
i Mat. 13. rhoddwyd gwybod dirgeloedd teyr-
25. nas Dduw: eithr i eraill ar ddam-
Sal. 25. 1. hegion; fel yn-gweled na welant,
Ioan 12. 47. ac yn clywed na ddeallant.

11 A dyma'r ddammeg: m Yr had yw gair Duw.

12 A'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai sy'n gwranddo; gwedi hynny y mae diafol yn dyfod; ac yn dwyn ymaith y gair o'u calon hwynt, rhag iddynt gredu a bod yn gadwedig.

13 A'r rhai ar y graig yw'r rhai, pan glywant, a dderbyniant y gair yn llawen; a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai fydd o yn credu dros amser, ac yn amser profedigaeth yn cilio.

14 A'r hwn a syrthiodd ymysg drain yw y rhai a wrandawfant; ac wedi iddynt fyned ymaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a meluwedd buchedd, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i'r berffeithrwydd.

15 A'r hwn ar y tir da, yw y rhai hyn, y rhai, a chalon hawddgar a da, ydynt yn gwranddo'r gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

16 ¶ Nid yw neb wedi goleu canwyll, yn ei chuddio hi â llestr, neu yn ei doddi dan wely; eithr yn ei gosod ar ganhwylbren, fel y caffo y rhai a ddel i mewn weled y goleuni.

17 Canys nid oes dim dirgel, a'r ni bydd amlwg; na dim cuddiedig, a'r ni'st gwybyddir, ac na ddaw i'r goleu.

18 Edrychwch am hynny pa fodd y clywoch: canys pwy bynnag y mae ganddo, y rhoddir iddo; a'r neb nid oes ganddo, ie, yr hyn y mae x yn tybied ei fod ganddo, a ddygir oddi arno.

19 ¶ Daeth atto hefyd y ei fam a'i frodyr; ac ni allent ddyfod hyd atto gan y dorf.

20 A mynegwyd iddo gan rai, yn dywedyd, Y mae dy fam a'th frodyr yn sefyll allan, yn ewyllysio dy weled.

21 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Fy mam i a'm brodyr i yw y rhai hyn sy'n gwranddo gair Duw, ac yn ei wneuthur.

22 ¶ A bu ar ryw ddiwrnod, ac efe a aeth i b long, efe a'i ddisgybillion: a dywedodd wrthynt, Awn trofodd i'r tu hwnt i'r llyn: a hwy a gychwynasant.

23 Ac fel yr oeddynt yn hwylio, efe a hunodd: a chafod o wynt a ddisgynodd ar y llyn; ac yr oeddynt yn ei llawn o ddwfr, ac mewn enbydrwydd.

24 A hwy a aethant atto, ac a'i deffroisiant ef, gan ddywedyd, O Feistr, Feistr, a darfu am danom. Ac efe a gyfododd, ac a geryddodd

y gwynt a'r tonnau dwfr: a hwy a beidiafant, a hi a aeth yn dawel.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, e Pa le y mae eich ffydd chwi? A hwy, wedi ofni, a ryfeddafant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Pwy yw hwn, gan ei fod yn gorchymyn i'r gwyntoedd ac i'r dwfr hefyd, a hwythau yn ufuddhau iddo?

26 ¶ A hwy a hwyliasant i wlad y Gadareniaid, yr hon fydd o'r tu arall, ar gyfer Galilea.

27 Ac wedi iddo fyned allan i dir, cyfarfu ag ef ryw wr o'r ddinas, yr hwn oedd ganddo gythreuliaid eiddys talm o amser; ac ni wisgai ddi-llad, ac nid arosai mewn tŷ, ond yn y beddau.

28 Hwn, wedi gweled yr Iesu, a dolefaid, a syrthiodd i lawr ger ei fron ef, ac a ddywedodd â llef uchel, Beth fydd i mi â thi, O Iesu, Fab Duw goruchaf? yr wyf yn attolwg i ti na'm h poenech.

29 (Canys efe a orchymynasai i'r yspryd aflan ddyfod allan o'r dyn: canys llawer o amserau y cipiasai ef: ac efe a gedwid yn rhwym â chadwynau, ac â llyffetheiriaid; ac wedi dryllio y rhwymau, efe a yrrwyd gan y cythraul i'r diffeithwch.)

30 A'r Iesu a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Beth yw dy enw di? Yntef a ddywedodd, † Lleng: canys llawer o gythreuliaid a aethant iddo ef.

31 A hwy a ddeifysfasant arno, na orchymynai iddynt fyned i'r dyfnder.

32 Ac yr oedd yno genfaint o foch lawer yn pori ar y mynydd: a hwynt-hwy a attolygasant iddo i adael iddynt fyned i mewn i'r rhai hynny: ac efe a adawodd iddynt.

33 A'r cythreuliaid a aethant allan o'r dyn, ac a aethant i mewn i'r moch: a'r genfaint a ruthrodd oddi ar y dibyn i'r llyn, ac a foddwyd.

34 A phan welodd y meichiaid yr hyn a ddarfuasai, hwy a ffoisiant, ac a aethant, ac a fynegasant yn y ddinas, ac yn y wlad.

35 A hwy a aethant allan i weled y peth a wnelfid, ac a ddaethant at yr Iesu, ac a gawfant y dyn, o'r hwn yr aethai'r cythreuliaid allan, yn ei ddillad, a'i iawn bwyll, yn eistedd wrth draed yr Iesu: a hwy a ofnasant.

36 A'r rhai a welsent a fynegasant hefyd iddynt pa fodd y iachafid y cythreulig.

37 ¶ A'r holl liaws o gylch gwlad y Gadareniaid a ddymunasant arno o fyned ymaith oddi wrthynt; am

Mat. 8. 26. Phil. 4. 6.

Mat. 8. 28.

Ioan 5. 5.

h Luc 15. 10.

Gal. 5. 19.

† Tybia rhai eu bod yn 6100 o

wyr traed, a 727 o wyr meirch, Mat. 26. 53.

k Dat. 20. 3.

2 Pedr 2. 4.

1 Luc 4. 6.

a 11. 22.

m Mat. 20. 15.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

Sal. 50. 10.

eu bod mewn ofn mawr: ac efe wedi myned i'r llong, a p ddychwelodd.

38 A'r gwr o'r hwn yr aethai'r cythreuliaid allan, a ddeisyfodd arno gael bod gyd ag ef: eithr yr Iesu a'i danfonodd ef ymaith, gan ddywedyd,

39 Dychwel i'th dŷ, a dangos faint o bethau a wnaeth q Duw i ti: ac efe a aeth dan bregethu trwy gwbl o'r ddinas, faint a wnaethai'r Iesu iddo.

40 A bu, pan ddychwelodd yr Iesu, s dderbyn o'r bobl ef: canys yr oeddynt oll yn disgwyl am dano ef.

41 ¶ Ac wele, daeth gwr a'i enw Jairus, ac efe oedd lywodraethwr y synagog: ac efe a syrthiodd wrth draed yr Iesu, ac a attolygodd iddo ddyfod i'w dŷ ef:

42 O herwydd yr oedd iddo ferch unig - anedig, ynghylch deuddeng mlwydd oed, a hon oedd yn marw: (ond fel yr oedd efe yn x myned, y bobloedd a'i gwasgent ef.

43 ¶ A gwraig, yr hon oedd mewn diferlif gwaed er ys deuddeng mlynedd, yr hon a dreuliafai ar phyfygwyr ei holl fywyd, ac ni's gallai gael gan neb ei hiachau,

44 A y ddaeth o'r tu cefn, ac a z gyffyrddodd ag ymyl ei wisg ef: ac yn y fan y safodd diferlif ei gwaed hi.

45 A dywedodd yr Iesu, Pwy yw a gyffyrddodd â mi? Ac a phawb yn gwadu, y dywedodd Pedr, a'r rhai oedd gyd ag ef, O Feistr, y mae y bobloedd yn dy wasgu, ac yn dy flino; ac a ddywedi di, Pwy yw a gyffyrddodd â mi?

46 A'r Iesu a ddywedodd, Rhyw un a gyffyrddodd â mi: canys mi a wn fyned a rhinwedd allan o honof.

47 A phan welodd y wraig nad oedd hi guddiedig, hi a ddaeth dan gryn, ac a syrthiodd ger ei fron ef, ac a fynegodd iddo yng wydd yr holl bobl, am ba achos y cyffyrddafai hi ag ef, ac fel yr iachafid hi yn ebrwydd.

48 Yntef a ddywedodd wrthi, b Cymmer gyfur, ferch; dy ffydd a'th iachaoedd: dos mewn tangnefedd.)

49 ¶ Ac efe etto yn llafaru, daeth un o dŷ lywodraethwr y synagog, gan ddywedyd wrtho, Bu farw dy ferch: na phoenia mo'r Athraw.

50 A'r Iesu, pan glybu hyn, a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Nac ofna: cred yn unig, a hi a iacheir.

51 Ac wedi ei fyned ef i'r tŷ, ni adawodd i neb ddyfod i mewn, ond d Pedr, ac Iago, ac Ioan, a thad yr eneth a'i mam.

52 Ac wylo a wnaethant oll, a chwynfan am dani: eithr efe a ddywedodd, Nac wylwch: nid marw hi, eithr e cyfgy y mae.

53 A hwy a'i f gwatwarasant ef, am iddynt wybod ei marw hi.

54 Ac efe a'u s bwriodd hwynt oll allan, ac a'i h cymmerth hi erbyn ei llaw, ac a lefodd, gan ddywedyd, Herlodes, cyfod.

55 A'i hyspydd hi a ddaeth drachefn, a hi a gyfododd yn ebrwydd: ac efe a orchymynodd roi bwyd iddi.

56 A synnu a wnaeth ar ei rhieni hi: ac efe a orchymynodd iddynt na i ddywedent i neb y peth a wnaethid.

P E N. IX.

1 *Crist yn anfon ei apostolion i bregethu.*

7 *Herod yn chwennychu gweled Crist.*

17 *Crist yn porthi pum mil.*

A Cefe a alwodd ynghyd ei ddeuddeg disgybl, ac a roddodd iddynt a feddiant ac awdurdod ar yr holl gythreuliaid, ac i iachau clefydau.

2 Ac efe a'u hanfonodd hwynt i bregethu e teyrnas Dduw, ac i iachau y rhai cleifion.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na chymmerwch ddim i'r daith, na ffyn, nac ysgreppan, na bara, nac arian; ac na fydded gennych ddwy bais bob un.

4 Ac i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, arosfych yno, ac oddi yno ymadewch.

5 A pha rai bynnag ni'ch derbyniant, pan eloch allan o'r ddinas honno, e ysgydwch hyd yn oed y llwch oddiwrth eich traed, yn dystiolaeth yn eu herbyn hwynt.

6 Ac wedi iddynt fyned allan, hwy a aethant trwy'r tren, gan f bregethu'r efengyl, a iachau ymhob lle.

7 ¶ A Herod y tetrarch a glybu'r cwbl oll a wnaethid ganddo: ac efe a s betrusodd, am fod rhai yn dywedyd gyfodi Ioan o feirw;

8 A rhai eraill, ymddangos h o Elias; a rhai eraill, mai prophwyd, un o'r rhai gynt, a adgyfodafai.

9 A Herod a ddywedodd, Ioan a dorrais i ei ben: ond pwy ydyw hwn yr wyf yn clywed y cyfryw bethau am dano? Ac yr oedd efe yn i ceisio ei weled ef.

10 A'r apostolion, wedi dychwelyd, a fynegasant iddo y cwbl a wnaethent: ac efe a'u k cymmerth hwynt, ac a aeth o'r neilldu, i le anghyfanedd yn perthynu i'r ddinas a elwir Bethsaida.

11 A'r bobloedd pan wybuant, a'i dilynasant ef: ac efe a'u derbyniodd

hwynt, ac a lafarodd wrthynt am deyrnas Dduw, ac a¹ iachaodd y rhai oedd arnynt eisiau eu hiachau.

12 A'r dydd a ddechreuodd hwyrhau; a'r deuddeg a ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, ^m Gollwng y dyrfa ymaith, fel y gallont fyned i'r trefi, ac i'r wlad oddi amgylch, i lettya, ac i gael bwyd: canys yr ydym ni yma mewn ⁿ lle anghyfanedd.

13 Eithr efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt *beth i'w fwytta*: a hwythau a ddywedasant, Nid oes gennym ni ond ^o pum torth a dau bysgodyn, oni bydd i ni fyned a phrynu bwyd i'r bobl hyn oll.

14 Canys yr oeddynt ynghylch pum mil o wyr. Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Gwnewch iddynt eistedd yn fyrddeidiau, bob yn ^p ddeg a deugain.

15 Ac felly y ^g gwnaethant; a *hwy* a wnaethant iddynt oll eistedd.

16 Ac efe a gymmerodd y pum torth, a'r ddau bysgodyn, ac a^r edrychodd i fynu i'r nef, ac a'u bendithiodd hwynt, ac a'u torrodd, ac a'u rhoddodd i'r ddisgyblion, i'w gofod ger bron y bobl.

17 A hwynt-hwy ^s oll a fwyttasant, ac a gawsant ddigon: a chyfodwyd a weddillasai iddynt o friwfyd, ddeuddeg basgedaid.

18 ¶ Bu hefyd, fel yr oedd efe yn gweddio ei hunan, fod ei ddisgyblion ^t gyd ag ef: ac efe a ofynodd iddynt, gan ddywedyd, ^u Pwy y mae'r bobl yn dywedyd fy mod i?

19 Hwythau, gan ateb, a ddywedasant, Ioan Fedyddiwr; ond eraill, mai Elias; ac eraill, mai rhyw brophwyd o'r rhai gynt a adgyfododd.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^x Ond pwy yr ydych chi yn dywedyd fy mod i? A Phedr, gan ateb, a ddywedodd, ^y Crist Duw.

21 Ac efe a roddes orchymyn arnynt, ac a archodd iddynt na ^z ddywedent hynny i neb;

22 Gan ddywedyd, Mae yn rhaid i Fab y dyn oddef llawer, a'i ^a wrthod gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriad, a'r ysgrifenyddion, a'i ladd, a'r trydydd dydd adgyfodi.

23 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth bawb, Os ewyllysia neb ddyfod ar fy ol i, ^b ymwaded ag ef ei hun, a chodded ei groes beunydd, a dilyned fi.

24 Canys pwy bynnag a ewyllysio gadw ei einioes, a'i cyll; ond pwy bynnag a ^d gollo ei einioes o'm hachos i, hwnnw a'i ceidw hi.

25 Canys pa lesad i ddyn er ynnill yr holl fyd, a'i ddisfetha ei hun, neu fod wedi ei ^e golli?

26 Canys pwy bynnag fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau, hwnnw fydd gywilydd gan Fab y dyn, pan ddelo yn ei ^f ogoniant ei hun, ^f Eph. 1. 20. Tit. 2. 13.

27 Eithr dywedaf i chwi yn wir, y mae rhai o'r sawl sy'n sefyll yma a'r ni archwaethant angyd, hyd oni welont ^s deyrnas Dduw. ² Mat. 17. 20. 2 Petr. 1. 16.

28 ¶ A bu, ynghylch ^h wyth niwrnod wedi'r geiriau hyn, gymmerid o hono ef Pedr, ac Ioan, ac Iago, a myned i fynu i'r mynydd i weddio.

29 Ac fel yr oedd efe yn gweddio, ⁱ gwedd ei wynebpryd ef a newidiwyd, a'i wisg *oedd* yn wen ddisglair. ⁱ Dan. 9. 20. Act. 13. 2.

30 Ac wele, dau wr a ^k gyd-ymddiddanodd ag ef, y rhai oedd Moses ac Elias: ^k Luc 24. 26.

31 Y rhai a ymddangosasant mewn gogoniant, ac a ddywedasant am ei ^t ymadawiad ef, yr hwn a gyflawnai efe yn Jerusalem. ^t fynediad allan Col. 2. 15.

32 A Phedr, a'r rhai oedd gyd ag ef, oeddynt wedi ⁱ trymhau gan gygu: a phan ddihunasant, hwy a welasant ei ogoniant ef, a'r ddau wr, y rhai oedd yn sefyll gyd ag ef. ⁱ Dan. 8. 18.

33 A bu, a hwy yn ymadaw oddi wrtho ef, ddywedyd o Pedr wrth yr Iesu, O Feistr, da yw i ni ^m fod yma: a gwnawn dair pabell; un i ti, ac un i Moses, ac un i Elias: heb wybod beth yr oedd yn ei ddywedyd. ^m Phil. 2. 4.

34 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, daeth cwmwl ac a'u cysgododd hwynt: a hwynt-hwy a ofnasant wrth fyned o ^t honynt i'r cwmwl. ^t Sec. Moses ac Elias.

35 A daeth llef allan ⁿ o'r cwmwl, gan ddywedyd, Hwn yw fy Mab anwyl; gwrandewch ef. ⁿ 2 Petr. 1. 17.

36 Ac wedi bod y llef, cafwyd yr Iesu yn ^o unig: a hwy a gelasant, ac ni fynegasant i neb y dyddiau hynny ddim o'r pethau a welent. ^o 1 Tim. 2. 5. Act. 4. 12.

37 ¶ A darfu ^p drannoeth, pan ddaethant i wared o'r mynydd, i dyrfa fawr gyfarfod ag ef. ^p Mat. 17. 14. Marc 9. 17.

38 Ac wele, gwr o'r dyrfa a ddolodd, gan ddywedyd, O Athraw, yr wyf yn attolwg i ti, ^q edrych ar fy mab; canys fy unig-anedig yw. ^q Mat. 6. 36. Efa. 64. 9.

39 Ac wele, y mae yspryd yn ei gymmeryd ef, ac yntef yn ddisymwth yn gwaeddi; ac y mae yn ei ^r ddryllio ef, hyd oni falo ewyn; a braidd yr ymedy oddi wrtho, wedi iddo ei yfigo ef. ^r 1 Petr. 5. 8. Marc 1. 26.

40 Ac mi a ddeisyfais ar dy ddisgyblion di ei fwrw ef allan, ac ^s ni's gallasant. ^s Mat. 17. 20.

41 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon a throfaus, ^t pa hyd y byddaf gyd â chwi, ac y'ch goddefaf? dwg dy fab yma. ^t Mat. 23. 43.

^{12.} ^{Ecl 5.6,7.} 42 Ac ^u fel yr oedd efe etto yn dyfod, y cythraul a'i rhwygodd ef, ac a'i drylliodd: a'r Iesu a geryddodd yr yspryd aflan, ac a iachodd y bachgen, ac a'i rhoddes ef i'w dad.

^{111.} ^{Sal. 111.} 43 ¶ A brawychu a wnaethant oll gan ^x fawredd Duw: ac a phawb yn rhyfeddu am yr holl bethau a wnaethai'r Iesu, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

^{17.} ^{Mat. 17.} 44 Gofodwch chwi yn eich clustiau yr ^y ymadroddion hyn: canys Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw ^z dynion.

^{46.} ^{Adn. 46.} 45 Eithr hwy ni wybuant y gair hwn, ac yr oedd yn guddiedig oddi wrthynt, fel na's ^a deallent ef: ac yr oedd arnynt arfwyd ymofyn ag ef am y gair hwn.

^{18.} ^{Mat. 18.} 46 ¶ A ^b dadl a gyfododd yn eu plith, pwy a fyddai fwyaf o honynt.

^{9.} ^{Marc 9.} 47 A'r Iesu, wrth ^c weled meddwl eu calon hwynt, a gymmerth fachgennyn, ac a'i gofododd yn ei ymyl,

^{48.} ^{Adn. 48.} 48 Ac a ddywedodd wrthynt, Pwy bynnag a dderbynio'r bachgennyn hwn yn fy enw i, fydd yn fy nerbyn i; a phwy bynnag a'm derbynio i, fy'n derbyn yr hwn a'm hanfonodd i: canys yr hwn ^d fydd leiaf yn eich plith chwi oll, hwnnw a fydd mawr.

^{49.} ^{Adn. 49.} 49 ¶ Ac Ioan a attebodd ac a ddywedodd, O Feistr, ni a welsom ryw un yn ^e dy enw di yn bwrw allan gythreuliaid; ac a ^f waharddasom iddo, am nad oedd yn canlyn gyd â ni.

^{50.} ^{Adn. 50.} 50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Na waherddwch ^{iddo}: canys y neb nid yw i'n herbyn, trosom ^g ni y mae.

^{51.} ^{Adn. 51.} 51 ¶ A bu, pan gyflawnwyd y ^h dyddiau y ⁱ cymmerid ef i fynu, yntef a roddes ei [†] fryd ar fyned i Jerusalem.

^{52.} ^{Adn. 52.} 52 Ac efe a ddanfonodd genhadau o flaen ei wyneb: a hwy, wedi myned, a aethant i mewn i dref y Samariaid, i barottoi iddo ef.

^{53.} ^{Adn. 53.} 53 Ac ni's derbyniasant hwy ef, o blegid fod ^k ei wyneb ef yn tu-eddu tu a Jerusalem.

^{54.} ^{Adn. 54.} 54 A'i ddisgyblion ef, Iago ac Ioan, pan welsant, a ddywedasant, Arglwydd, a fynni di ddywedyd o honom am ^l ddyfod tân i lawr o'r nef, a'u difa hwynt, ^m megis y gwnaeth Elias?

^{55.} ^{Adn. 55.} 55 Ac efe a drodd, ac a'u ⁿ ceryddodd hwynt, ac a ddywedodd, Ni wyddoch o ^o ba yspryd yr ydych chi.

^{56.} ^{Adn. 56.} 56 Canys ni ddaeth Mab y dyn i ddistrywio eneidiau dynion, P ond i'w cadw: a hwy a aethant i dref arall.

^{57.} ^{Adn. 57.} ¶ A bu, a hwy yn myned, ddywedyd o ryw un ar y ffordd wrtho ef, Arglwydd, ^q mi a'th gan-lynaf i ba le bynnag yr elych.

^{58.} ^{Adn. 58.} A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae gan y ^r llwynogod ffauau, a ^r chan adar yr awyr nythod; ond gan Fab y dyn nid oes lle y ^s rhoddo ben i lawr.

^{59.} ^{Adn. 59.} Ac efe a ddywedodd wrth un arall, Dilyn fi. Ac yntef a ddywedodd, Arglwydd, gad i mi yn gyntaf ^t fyned a chladdu fy nhad.

^{60.} ^{Adn. 60.} Eithr yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gad i'r ^u meirw gladdu eu meirw: ond dos di a phregetha deyrnas Dduw.

^{61.} ^{Adn. 61.} Ac un arall hefyd a ddywedodd, Mi a'th ddilynaf di, O Arglwydd; ond gad i mi yn gyntaf ganu yn iach i'r rhai fydd yn fy nhŷ.

^{62.} ^{Adn. 62.} A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Nid oes neb ag fydd yn rhoi ei law ar yr aradr, ac yn ^x edrych ar y pethau fydd o'i ol, yn gymmwys i deyrnas Dduw.

P E N. X.

Crist yn anfon allan ddeg disgybl a thrugain i wneuthur gwyrthiau, &c.

WEDI'r pethau hyn, yr ordeiniodd yr Arglwydd ddeg a thrugain eraill hefyd, ac a'u danfonodd hwynt bob yn ^a ddau o flaen ei wyneb i bob dinas a man lle'r oedd efe ar fedr dyfod.

^{2.} ^{Adn. 2.} Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y cynhauaf yn wir ^{fydd} fawr, ond y ^b gweithwyr yn anaml: gweddiwch gan hynny ar Arglwydd y cynhauaf am ddanfon allan weithwyr i'w gynhauaf.

^{3.} ^{Adn. 3.} Ewch: wele, yr ^c wyf fi yn eich danfon chwi fel ^{wyn} ymysg bleiddiaid.

^{4.} ^{Adn. 4.} Na ddygwch ^d gôd, nac ysgrep pan, nac esgidiau; ac na ^e chyferchwch well i neb ar y ffordd.

^{5.} ^{Adn. 5.} Ac i ba ^{dŷ} bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangnefedd ^f i'r tŷ hwn.

^{6.} ^{Adn. 6.} Ac os bydd yno fab tangnefedd, eich tangnefedd a orphwys arno: os amgen, hi a ^g ddychwel atoch chwi.

^{7.} ^{Adn. 7.} Ac yn y ^{tŷ} hwnnw arofwch, gan fwytta ac yfed y cyfryw bethau ^h ag a gaffoch ganddynt: canys teilwn ^{yw} i'r ⁱ gweithwr ei gyflog: na threiglwlch o ^{dŷ} i ^{dŷ}.

^{8.} ^{Adn. 8.} A pha ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy yn eich derbyn, bwyttewch y cyfryw bethau ag a rodder ger eich bronnau:

^{9.} ^{Adn. 9.} Ac iachewch y cleifion a fyddo ynddi, a dywedwch wrthynt, Daeth teyrnas Dduw ^k yn agos atoch.

10 Eithr pa ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy heb eich¹ derbyn, ewch allan i'w heolydd, a dywedwch,

11 Hyd yn oed y^m llwch, yr hwn a lynodd wrthym o'ch dinas, yr ydym yn ei fychu ymaith i chwi: er hynny gwybyddwch hyn, fod teyrnas Dduw wediⁿ nefau attoch.

12 Eithr dywedaf wrthyich, mai o esmwythach fydd i Sodom yn y dydd hwnnw, nag i'r ddinas honno.

13 Gwae di, Corasin; gwae di, Bethsaida: canys pe^p gwnaethid yn Tyrus a Sidon y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd yn eich plith chwi, hwy a edifarhasent er ys talm, gan eistedd mewn fachliain a lludw.

14 Eithr^q esmwythach fydd i Tyrus a Sidon yn y farn, nag i chwi.

15 A thitheu, Capernaum, yr hon a ddyrchafwyd hyd y nef, a^r dynnir i lawr hyd yn uffern.

16 Y neb fydd yn eich gwrando chwi, fydd yn fy ngwrando i; a'r neb fydd yn eich^s dirmygu chwi, fydd yn fy nirmygu i; a'r neb fydd yn fy nirmygu i, fydd yn dirmygu yr hwn a'm hanfonodd i.

17 ¶ A'r deg a thrugain a ddychwelasant gyd â llawenydd, gan ddywedyd, Arglwydd, hyd yn oed y cythreuliaid a ddaroftyingir i ni, yn dy enw di.

18 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a welais satan, ^u megis mellten, yn syrthio o'r nef.

19 Wele, yr ydwyf fi yn rhoddi i chwi awdurdod i^x fathru ar feirph, ac ysgorpionau, ac ar holl gryfder y gelyn: ac nid oes dim a wna ddim niweid i chwi.

20 Eithr yn hyn na^y lawenhewch, fod yr ysprydion wedi eu darostwng i chwi; ond llawenhewch yn hytrach, am fod^z eich enwau yn ysgrifenedig yn y nefoedd.

21 ¶ Yr awr honno yr Iesu a lawenychodd yn yr yspryd, ac a ddywedodd, Yr wyf yn^a diolch i ti, O Dad, Arglwydd nef a daear, am guddio o honot y pethau hyn oddiwrth y doethion a'r deallus, a'u datguddio o honot i rai bychain: yn wir, O Dad; o blegid felly y gwelid yn dda yn dy olwg di.

22 Pob peth a roddwyd i mi gan fy Nhada: ac ni wya'r neb pwy yw'r Mab, ond y Tad; na phwy yw'r Tad, ond y Mab, a'r neb y mynnô'r Mab ei ddatguddio iddo.

23 ¶ Ac efe a drodd at ei ddisgyblion, ac a ddywedodd o'r neilltu, Gwyn fydd y llygaid fydd yn^e gweled y pethau yr ydych chi yn eu gweled.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, ewyllysio o lawer o^d brophwydi a brenhinoedd weled y pethau yr ydych chi yn eu gweled, ac ni's gwellant; a chlywed y pethau yr ydych chi yn eu clywed, ac ni's clywsant.

25 ¶ Ac wele, rhyw gyfreithwr a gododd, gan ei^e demtio ef, a dywedyd, Athraw, pa beth a wna i^a gael etifeddu bywyd tragywyddol?

26 Yntef a ddywedodd wrtho, Pa beth fydd ysgrifenedig yn^f y gyfraith? pa fodd y darlleni?

27 Ac efe gan ateb a ddywedodd, Ti a^g geri yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl nerth, ac a'th holl feddwl; a'th gymmydog fel ti dy hun.

28 Yntef a ddywedodd wrtho, Ti a attebaist yn uniawn: ^h gwna hyn, a byw fyddi.

29 Eithr efe, yn ewyllysio eiⁱ gyfiawnhau ei hun, a ddywedodd wrth yr Iesu, A phwy yw fy nghymmydog?

30 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Rhyw ddyn oedd yn myned i wared o Jerusalem i Jerico; ac a syrthiodd ymysg^k lladron, y rhai, wedi ei^l ddiosg ef, a'i archolli, a aethant ymaith, gan ei adael yn hanner marw.

31 Ac ar ddamwain rhyw offeir iad a ddaeth i wared y ffordd honno: a phan ei gwelodd, efe a aeth o'r tu arall heibio.

32 A'r un ffunud Lefiad hefyd, wedi dyfod i'r fan, a'iⁿ weled ef, a aeth o'r tu arall heibio.

33 Eithr rhyw Samariad, wrth ymdaith, a ddaeth atto ef: a phan ei gwelodd, a^o docturiodd,

34 Ac a^p aeth atto, ac a rwymodd ei archollion ef, gan dywallt ynddynt olew a gwin; ac a'i gosododd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r^q lletty, ac a'i^r hymgeleddodd.

35 A thrannoeth wrth fyned ymaith, efe a dynnodd allan ddwy geiniog, ac a'u rhoddes i'r llettywr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer ofal drosto: a pha beth bynnag a dreuliech yn ychwaneg, pan ddelwyf drachefn, mi a'i talaf i ti.

36 Pwy gan hynny o'r tri hyn yr ydwyd ti yn tybied ei fod yn gymmydog i'r hwn a syrthiafai ymhlith y lladron?

37 Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd ag ef. A'r Iesu am hynny a ddywedodd wrtho, Dos, a^s gwna ditheu yr un modd.

38 ¶ A bu, a hwy yn ymdeithio, ddyfod o hono i^r ryw dref: a rhyw wraig, a'i henw Martha, a'i derbyniodd ef i'w thŷ.

39 Ac i hon yr oedd chwaer a elwid Mair, yr hon hefyd a eisteddodd wrth ^a draed yr Iesu, ac a wrandawodd ar ei ymadrodd ef.

40 Ond Martha oedd drafferthus ynghylch ^x llawer o wafanaeth: a chan sefyll ger llaw, hi a ddywedodd, Arglwydd, onid oes ofal gennyf am i'm chwaer fy ngadael i fy hun i wafanaethu? dywed wrthi gan hynny am fy helpio.

41 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Martha, Martha, gofalus a thrafferthus wyt ynghylch llawer o bethau:

42 Eithr ^y un peth fydd angenrheidiol: a Mair a ddewisodd y rhan ^z dda, yr hon ^a ni ddygir oddi arni.

P E N. XI.

1 *Crist yn dysgu ei ddisgyblion i weddio; 14 yn ceryddu'r Phariseaid cablaidd; 29 ac yn pregethu i'r bobl.*

A Bu, ac efe mewn rhyw fan yn gweddio, pan beidiodd, ddywedyd o un o'i ddisgyblion wrtho, Arglwydd, ^a dysg i ni weddio, megis ag y dysgodd Ioan i'w ddisgyblion.

2 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan weddioch, dywedwch, Ein Tad yr hwn wyt yn y nefoedd, ^b fanc-eiddier dy enw: deued dy deyrnas: gwneler dy ewyllys megis yn y nef, felly ar y ddaear hefyd.

3 Dyro i ni o ddydd i ddydd ein bara beunyddiol.

4 A ^c maddeu i ni ein pechodau: canys yr ydym ninneu yn maddeu i bawb fydd yn ein dyled: ac nac ^d arwain ni i brofedigaeth; eithr ^e gwared ni rhag drwg.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pwy o honoch fydd iddo gyfaill, ac a ^â atto hanner nos, ac a ddywed wrtho, O gyfaill, moes i mi dair torth yn echwyn:

6 Canys cyfaill i mi a ddaeth attaf wrth ymdaith, ac nid oes gennyf ddim i'w ddodi ger ei fron ef:

7 Ac yntef oddi mewn a ettyb ac a ddywed, Na flina fi: yn awr y mae'r drws yn gauad, a'm plant gyd â mi yn y gwely; ni allaf godi a'u rhoddi i ti?

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi, Er na chyfyd efe a rhoddi iddo, am ei fod yn gyfaill iddo; etto oherwydd ei ^{||} daerni, efe a gyfyd ac a rydd iddo gynnifer ag y fydd arno eu heisiau.

9 Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, ^f Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceiswch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi.

10 Canys pob un fydd yn gofyn, fydd yn derbyn; a'r neb fydd yn cei-

fio, fydd yn cael; ac i'r hwn fydd yn curo, yr agorir.

11 Os bara a ofyn ^g mab i un o'r ^o honoch chwi fydd dad, a ddyry efe garreg iddo? ac os pyfgodyn, a ddyry efe iddo farph yn lle pyfgodyn?

12 Neu os gofyn efe ^h wy, a ddyry efe ysgorpion iddo?

13 Os chwy-chwi gan hynny, y rhai ydych ^h ddrwg, a fedrwch roi rhoddion da i'ch plant chwi; pa faint ⁱ mwy y rhydd ⁱ eich Tad o'r nef i yr Ysryd Glân i'r rhai a ofyno ganddo?

14 ¶ Ac yr oddd efe yn ^h bwrw allan gythraul, a hwnnw oedd fud: a bu, wedi i'r cythraul fyned allan, i'r mudan lasaru; a'r bobloedd a ryfeddasant.

15 Eithr ⁱ rhai o honynt a ddywedasant, Trwy Beelzebub, pennaeth y cythreuliaid, y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid.

16 Ac eraill, gan ^m ei demtio, a geisiasant ganddo arwydd o'r nef.

17 Yntef, yn ⁿ gwybod eu meddyliau hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pob teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun a anghyfaneddir; a thŷ yn erbyn tŷ a fyrrh.

18 Ac os satan hefyd fydd wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y faif ei deyrnas ef? gan eich bod yn dywedyd, mai trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid.

19 Ac os trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich ^o plant chwi yn ^{eu} bwrw ^{bwynt} allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr arnoch chwi.

20 Eithr os myfi trwy ^p fys Duw ydwyf yn bwrw allan gythreuliaid, diammeu ddyfod teyrnas Dduw atoch chwi.

21 Pan fyddo ^q un cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn fydd ganddo mewn heddwrch.

22 Ond pan ddel un ^r cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymaith ei holl arfogaeth ef, yn yr hon yr oedd yn ymddiried, ac a ran ei anrhaith ef.

23 Y neb nid yw gyd â mi, fydd yn ^s fy erbyn: a'r neb nid yw yn casglu gyd a mi, fydd yn gwasgaru.

24 Pan el yr yspryd aflan ^t allan o ddyn, efe a rodia mewn lleoedd sychion, gan geisio gorphwysdra: phryd na chaffo, efe a ddywed, Mi a ddychwelaf i'm tŷ o'r lle y daethum allan.

25 A phan ddel, y mae yn ^{ei} gael wedi ^{ei} ysgubo a'i ^u drefnu.

26 Yna yr â efe, ac y cymmer atto faith yspryd eraill, gwaeth nag ef ei hun; a hwy a ant i mewn, ac a

y Mat. 6.

33.

z Heb. 11.

25, 26.

Col. 3. 1.

a Mat. 6.

20.

a Rhuf. 8.

20.

b Ioan 12.

28.

Efa. 6. 3.

a 8. 13.

c Efa. 42.

24.

Sal. 130. 8.

d 1 Cor. 10.

13.

Mat. 26.

41.

Ioan 17.

15.

Ecf. 4. 3.

e 2 Tim. 4.

17.

|| Groeg,

ddisgyblion,

fydd-dra,

Luc 18. 1.

Rhuf. 15.

30.

Gen. 32.

26.

Mat. 15.

22, 28.

f Mat. 7. 7.

a 21. 22.

Marc 11.

24.

ant yno: a diwedd y dyn hwnnw fydd
y gwaeth na'i ddechreuad.

27 ¶ A bu, fel yr oedd efe yn
dywedyd hyn, rhyw wraig o'r dyrfa
a gododd ei llef, ac a ddywedodd
wrtho, Gwyn fyd y groth a'th ddug
di, a'r bronnau a fugnaist.

28 Ond efe a ddywedodd, Yn
hytrach gwyn fyd y rhai fydd yn
gwrando gair Duw, ac yn ei gadw.

29 ¶ Ac wedi i'r bobloedd ym-
dyrru ynghyd, efe a ddechreuodd
ddywedyd, Y genhedlaeth hon fydd
ddrwg: y mae hi yn ceisio arwydd;
ac arwydd ni roddir iddi, ond ar-
wydd Jonas y prophwyd.

30 Canys fel y bu Jonas yn arwydd
i'r Ninefaid, b felly y bydd Mab y
dyn hefyd i'r genhedlaeth hon.

31 c Brenhines y dehau a gyfyd
yn y farn gyd â gwyr y genhedlaeth
hon, ac a'u condemnia hwynt: am
iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaear
i wrando doethineb Salomon; ac
wele, un d mwy na Salomon yma.

32 Gwyr Ninesa a godant i fynu
yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon,
ac a'i condemnia hwynt: am iddynt
e edifarhau wrth bregeth Jonas; ac
wele, un mwy na Jonas yma.

33 Ac nid yw neb wedi goleuo
canwyll, yn ei gosod mewn lle dirgel,
na than f lestr; eithr ar ganhwyl-
bren, fel y gallo y rhai a ddelo i
mewn weled y goleuni.

34 s Canwyll y corph yw'r llygad:
am hynny pan fyddo dy lygad yn
fym, dy holl gorph hefyd fydd oleu;
ond pan fyddo dy lygad yn ddrwg,
dy gorph hefyd fydd tywyll.

35 Edrych am hynny rhag i'r go-
leuni fydd ynot fod i yn dywyllwch.

36 Os dy holl gorph gan hynny
fydd oleu, heb k un rhan dywyll yn-
ddo, bydd y cwbl yn oleu, megis
pan f'o canwyll a'i llewyrch yn dy
oleuo di.

37 ¶ Ac fel yr oedd efe yn llafaru,
rhyw Pharisead a ddymunodd arno
giniawa gyd ag ef: ac l wedi iddo
ddyfod i mewn, efe a eisteddodd i
fwytta.

38 A'r Pharisead pan welodd, a
ryfeddodd nad ymolchafai efe m yn
gyntaf o flaen ciniaw.

39 A'r Arglwydd a ddywedodd
wrtho, Yn awr a chwy-chwi'r Pha-
riseaid ydych yn glanhau'r o tu allan
i'r cwppan a'r ddygl; ond eich tu
mewn fydd yn llawn o drais a dry-
gioni.

40 O ynsydion! onid yr hwn a
wnaeth yr hyn fydd oddi allan, a
wnaeth yr hyn fydd o s fewn hefyd?

41 Yn hytrach rhoddwch elusen

o'r pethau h fydd gennych: ac wele,
i pob peth fydd lân i chwi.

42 Eithr gwae chwi'r Phariseaid:
canys yr ydych chwi yn degymmu
y mintys, a'r ryw, a phob llyfieuyd,
ac yn myned heibio i farn a chariad
Duw: y pethau hyn k oedd raid eu
gwneuthur, ac na adewid y lleill
heb wneuthur.

43 Gwae chwi'r Phariseaid; canys
yr ydych yn caru y l prif-gadeiriau
yn y synagogau, a chyfarch yn y
marchnadoedd.

44 Gwae chwi, ysgrifenyddion a
Phariseaid, ragrithwyr; am eich bod
fel beddau m anamlwg, a'r dynion
a rodiant arnynt heb wybod oddi
wrthynt.

45 ¶ Ac un o'r cyfreithwyr a at-
tebodd ac a ddywedodd wrtho, Ath-
raw, wrth d ddywedyd hyn, yr wyt ti
yn ein gwaradwyddo ninnau hefyd.

46 Yntef a ddywedodd, Gwae
chwithau hefyd y cyfreithwyr; ca-
nys yr ydych yn o llwytho dynion a
beichiau anhawdd eu dwyn, a chwi
nid ydych yn cyffwrdd â'r beichiau
ag un o'ch byfedd.

47 Gwae chwy-chwi; canys yr
ydych yn p adeiladu beddau'r pro-
phwydi, a'ch tadau chwi a'u lladd-
odd hwynt.

48 Yn wir yr ydych yn tystiol-
aethu, ac yn s gyd-foddlon i weith-
redoedd eich tadau: canys hwynt-
hwy yn wir a'u lladdasant hwy, a
chwithau ydych yn adeiladu eu be-
ddau hwynt.

49 Am hynny hefyd y dywedodd
e doethineb Duw, Anfonaf attynt
brophwydi ac apostolion, a rhai o
honynt a laddant ac a erlidiant.

50 Fel y s gofynner i'r genhed-
laeth hon waed yr holl brophwydi,
yr hwn a dywalltwyd o ddechreuad
y byd;

51 O waed t Abel hyd waed Za-
carias, yr hwn a laddwyd rhwng yr
allor a'r deml: diau meddaf i chwi,
Gofynir ef i'r genhedlaeth hon.

52 Gwae chwy-chwi, y cyfreith-
wyr; canys chwi a ddygafoch ymaith
a'goriad y gwybodaeth: nid aethoch
i mewn eich hunain, a'r rhai oedd
yn myned a waharddaffoch chwi.

53 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd
y pethau hyn wrthynt, y dechreu-
odd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid
fod yn x daer iawn arno, a'i annog
i ymadrodd am lawer o bethau:

54 ¶ Gan ei gyullwyn ef, a cheisio
hela rhyw beth o'i ben ef, i gael
achwyn arno.

P E N. XII.

Crist yn dyfyni o'chel rhagrith, &c.

K 2

YN y cyfamfer, wedi i fyrddiwn o bobl ymgafglu ynghyd, hyd oni ymfathrai y naill y llall, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth ei ddifgyblion, Yn gyntaf, gwiliwch arnoch rhag a furdoes y Phariseaid, yr hwn yw rhagrith.

2 Canys nid oes dim cuddiedig a'r na's^b datguddir; na dirgel, a'r ni's^c gwybyddir.

3 Am hynny pa bethau bynnag a ddywedafoch yn y tywyllwch, a glywir yn y goleu; a'r peth a ddywedafoch yn y glust mewn ystafelloedd, a bregethir ar^c bennau tai.

4 Ac yr wyf yn dywedyd wrthyich, d fy nghyfeillion, Nac ofnwch y rhai sydd yn lladd y corph, ac wedi hynny heb ganddynt ddim mwy i'w wneuthur.

5 Ond rhag-ddangosaf i chwi pwy a ofnwch: Ofnwch yr hwn, wedi y darffo iddo ladd, fydd ag awdurdod ganddo i fwrw i uffern; i'e, meddaf i chwi, Hwnnw a ofnwch.

6 Oni werthir pump o adar y tô er dwy ffyrting, ac nid oes un o honynt mewn^c angof ger bron Duw?

7 Ond y mae hyd yn oed f blew eich pennau chwi yn gyfrifedig oll: am hynny nac ofnwch: yr ydych chi yn g well nâ llawer o adar y tô.

8 Ac meddaf i chwi, Pwy bynnag a'm haddefo i^h ger bron dynion, Mab y dyn hefyd a'i i haddef yntef ger bron angylion Duw.

9 A'r hwn a'm^k gwado i ger bron dynion, a wedir ger bron angylion Duw.

10 A phwy bynnag a ddywedo air yn l erbyn Mab y dyn, fe a faddeuir iddo: eithr i'r neb a gablo yn erbyn yr Yspryd Glân, ni faddeuir.

11 A phan y'ch dygant i'r synagogau, ac at y llywiawdwyr, a'r awdurdodau, na ofelwch pa fodd, neu pa beth a atteboch, neu beth a ddywedoch:

12 Canys yr Yspryd Glân a ddyfge i chwi yn yr^a awr honno beth fydd raid ei ddywedyd.

13 ¶ A rhyw un o'r dyrfa a ddywedodd wrtho, Athraw, dywed wrth fy mrawd am^o rapnu â myfi'r etifeddiaeth.

14 Yntef a ddywedodd wrtho, Y dyn, P pwy a'm^a gosododd i yn farnwr, neu yn rhanwr arnoch chwi?

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Edrychwch, ac ymogelwch^q rhag cybydd-dod: canys nid yw bywyd neb yn sefyll ar amlder y pethau sydd ganddo.

16 ¶ Ac efe a draethodd wrthynt

ddammeg, gan ddywedyd, Tir rhyw wr goludog a gnydiodd yn^r dda.

17 Ac efe a ymresymodd^s ynddo ei hun, gan ddywedyd, Beth a wnaif, am^t nad oes gennyf le i gafglu fy ffrwythau iddo?

18 Ac efe a ddywedodd, u Hyn a wnaif: Mi a dynnaf i lawr fy ysguboriau, ac a adeiladaf rai mwy; ac x yno y casglaf fy holl ffrwythau, a'm dâ:

19 A dywedaf wrth fy enaid, Fy enaid, y mae gennyt ddâ lawer wedi eu rhoi i gadw dros y lawer o flynyddoedd: gorphwys, bwytta, yf, a bydd lawen.

20 Eithr Duw a ddywedodd wrtho, O^a ynfyd, y^b nos hon y ll gofynant dy enaid oddi wrthynt; ac eiddo pwy fydd y pethau a barottoaist?

21 Felly y mae yr hwn fydd yn tryfori iddo ei hun, c ac nid yw gyfoethog tu ag at Dduw.

22 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth ei ddifgyblion, Am hyn yr wyf yn dywedyd wrthyich, d Na chymmerwch ofal am eich bywyd, beth a fwyttaoch; nac am eich corph, beth a wisgoch.

23 Y mae'r bywyd yn fwy nâ'r ymborth, a'r corph yn fwy nâ'r dillad.

24 Ystyriwch y brain: canys nid ydynt yn hau, nac yn medi; i'r rhai nid oes gell, nac ysgubor; ac y mae Duw yn eu^e porthi hwynt: o ba faint mwy yr ydych chi yn well nâ'r adar?

25 A phwy o honoch, gan gymmeryd gofal, a^f ddichon ychwanegu un cufydd at ei faintioli?

26 Am hynny, oni ellwch wneuthur y peth lleiaf, pa ham yr ydych chi cymmeryd gofal am y g lleill?

27 Ystyriwch y lili, pa fodd y maent yn tyfu; nid ydynt yn lla-furio, nac yn nyddu: ac yr wyf yn dywedyd i chwi, na wisgwyd Salomon yn ei holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

28 Ac os yw Duw felly yn dilladu y^h llysieunyn, yr hwn fydd heddyw yn y maes, ac y foru a defir i'r ffwrn; pa faint mwy y dillada efe^{2a} chwy-chwi, O rai o ychydig ffydd?

29 Chwithau na cheisiwch beth a fwyttaoch, neu pa beth a yfoch; ac na fyddwch i amheus.

30 Canys y pethau hyn oll y mae cenhedloedd y byd yn eu hargeisio: ac y mae eich Tad chwi yn gwybod fod arnoch chwi eisiau'r pethau hyn.

31 ¶ Yn hytrach ceisiwch deyrnas Dduw, a'r pethau hyn oll a roddir i chwi yn^k ychwaneg.

32 Nac ofna, † braidd bychan: canys ¹ rhyngodd bodd i'ch Tad m rod-di i chwi y ⁿ deyrnas.

33 ^o Gwerthwch yr hyn fydd gen-nych, a rhoddwch elusen: gwnewch i chwi byrfau y rhai ni heneidd-iant; tryfor yn y nefoedd, yr hwn ni dderfydd, lle ni ddaw lleidr yn agos, ac ni lygra prysf.

34 Canys lle y mae eich tryfor chwi, yno y bydd eich calon hefyd.

35 Bydded eich ^p lwynau wedi eu hymwregysu, a'ch canhwyllau wedi eu ^q goleu:

36 A chwithau yn debyg i ddyn-ion yn ^r disgwyl eu harglwydd, pa bryd y dychwel o'r neithior; fel pan ddelo a ^s churo, yr agoront iddo yn ebrwydd.

37 Gwyn eu byd y gweision hyn-ny, y rhai a gaiff eu Harglwydd, pan ddel, yn ^t neffro: yn wir meddaf i chwi, efe a ymwregysa, ac a wna iddynt eistedd i lawr i fwytta, ac a ddaw, ac a wafanaetha arnynt hwy.

38 Ac os daw efe ar yr ^u ail wiliad-wriaeth, ac os ar y drydedd wiliad-wriaeth y daw, a'u cael *hwynt* felly, gwyn eu byd y gweision hynny.

39 A hyn ^x gwybyddwch, pe gwy-buafai gwr y ^t pa awr y deuai'r lleidr, efe a wiliafai, ac ni adawfai gloddio ei ^d trwodd.

40 A chwithau gan hynny, bydd-wch barod: canys ^y yr awr ni thyb-ioch, y daw Mab y ^d yn.

41 ¶ A Phedr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ai wrthym ni yr wyt ti yn dywedyd y ddammeg hon, ai wrth bawb hefyd?

42 A'r Arglwydd a ddywedodd, Pwy yw y goruchwiliwr ^z ffyddlon a phwylllog, yr hwn a esyd ^{ei} arglwydd ar ei ^a deulu, i rod-di cyflun-iaeth *idlynt* mewn pryd?

43 Gwyn ei fyd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef, pan ddel, yn ^b gwneuthur felly.

44 Yn wir meddaf i chwi, Efe a'i gesyd ef yn ^c llywodraethwr ar gwbl ag fydd eiddo.

45 Eithr os dywed y gwas hwnnw yn ei galon, Y mae fy arglwydd yn oedi dyfod; a dechreu ^e curo y gweision a'r morwynion, a bwytta, ac yfed, a meddwi:

46 Daw arglwydd y gwas hwnnw mewn dydd nad yw efe yn disgwyl, ac ar awr nad yw efe yn gwybod, ac a'i gwahana ef, ac a esyd ei ^f ran ef gyd â'r anffyddloniaid.

47 A'r gwas hwnnw, yr hwn a wybu ewyllys ei arglwydd, ac nid ymbarottodd, ac ni wnaeth yn ol ei ewyllys ef, a gurir a ^g llawer *ffonnod*.

48 Eithr yr hwn ^h ni wybu, ac a ^h Thef-wnaeth bethau yn haeddu ffonnod-^{2.8.} iau, a gurir ag ychydig *ffonnodiau*: ac i bwy bynnag y rhoddwyd llawer, llawer a ofynir ganddo; a chyd â'r neb y gadawfant llawer, ychwaneg a ofynant ganddo.

49 ¶ Mi a ddaethum i fwrw i tân ⁱ ar y ddaear; a pheth a fynnaf, os cynneuwyd ef eisoes?

50 Eithr y mae gennyf fedydd i'm ^k bedyddio ag ef, † ac mor gyfyng yw arnaf hyd oni orphener!

51 A ydych chwi yn tybied mai hedd-wch y daethum i i'w rod-di ar y ddaear? nage, meddaf i chwi; ond yn hytrach ^l ymrafael.

52 Canys bydd o hyn allan bump yn yr un ^t y wedi ^m ymrannu, tri yn erbyn dau, a dau yn erbyn tri;

53 Y tad a ymranna yn erbyn y mab, a'r mab yn erbyn y tad; y fam yn erbyn y ferch, a'r ferch yn erbyn y fam; y chwegr yn erbyn ei gwaidd, a'r waidd yn erbyn ei chwegr.

54 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd wrth y bobloedd, ⁿ Pan weloch gwm-mwl yn codi o'r gorllewin, yn y fan y dywedwch, Y mae cafod yn dyfod: ac felly y mae.

55 A phan *weloch* y deheu-wynt yn chwythu, y dywedwch, Y bydd gwres: ac fe fydd.

56 O ragrithwyr, chwi a fedr-wch ddeall wynebpryd y ddaear a'r wybr: ond ^o yr amfer hwn, pa fodd nad ydych yn ei ddeall?

57 A pha ham nad ydych, i'e, o honoch eich hunain, yn ^p barnu yr hyn fydd gyfiawn?

58 ¶ Canys tra fydddech yn myned gyd â'th wrthwynebwyr at lywod-raethwr, gwna dy oreu ^q ar y ffordd i gael myned yn rhydd oddi wrtho; rhag iddo dy ddwyn at y barnwr, ac i'r barnwr dy rod-di at y swyddog, ac i'r swyddog dy daslu yng ngharchar.

59 Yr wyf yn dywedyd i ti, nad ai di ddim oddi yno, hyd oni thel-ych, i'e, yr hatling eithaf.

P E N. XIII.

† *Crist yn pregethu edifeirwch. 11 Yn iachau'r wraig oedd wedi crymmu.*

A C yr oedd yn bresennol y cyf-amfer hwnnw, rai yn mynegi iddo am y ^a Galileaid, y rhai y cy-^a mys-gasai Pilat eu gwaed ynghyd â'u haberthau.

2 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrthynt, A ydych chwi yn ^b tybied fod y Galileaid hyn yn bechaduriaid mwy nâ'r holl Galileaid, am iddynt ddioddef y cyfryw bethau?

3 ^c Nac oeddynt, meddaf i chwi:

^d Luc 19. 43. eithr onid edifarhewch, chwi a ddi-fethir ^d oll yn yr un modd.

^{Rhuf. 2. 8.9.} 4 Neu'r deunaw hynny, ar y rhai y fyrthiodd y tŵr yn ^e Siloam, ac a'u lladdodd hwynt; a ydych chwi yn tybied eu bod hwy yn ^f bechaduriaid mwy na'r holl *ddynion* oedd yn cyfaneddu yn Jerusaleml

^{† Groeg, ddydd-70yr, Mat. 18. 24.} 5 Nac oeddynt, meddaf i chwi: eithr onid edifarhewch, chwi a ddi-fethir oll yn yr un modd.

^f Mat. 18. 24. 6 ¶ Ac efe a ddywedodd y ddam-meg hon: Yr oedd gan un ^f ffifyf-bren wedi ei blannu yn ei winllan; ac efe a ^g ddaeth i geisio ffrwyth arno, ac ni's cafodd.

^g Efa. 5. 7. ^{Can. 4. 16.} ^{Mat. 21. 10.} 7 Yna efe a ddywedodd wrth y gwinllanydd, Wele, ^h tair blynedd yrydwyf yn dyfod, gan geisio ffrwyth ar y ffifyf-bren hwn, ac nid ydwyf yn cael *dim*: tor ef i lawr; pa ham y mae efe yn ⁱ diffwrtho'r tir?

ⁱ Rhuf. 11. 19. 8 Ond efe gan ateb a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ^k gad ef y flwyddyn hon hefyd, hyd oni ddarffo i mi gloddio o'i amgylch, a bwrw tail:

^{11.} ^{Jer. 18. 20} ^{18am. 12. 23.} 9 Ac os dwg efe ffrwyth, *da*: onid ^e, ^l gwedi hynny tor ef i lawr.

^{12Cron. 36. 16.} ^m Mat. 9. 35. 10 ¶ Ac yr oedd efe yn ^m dysgu yn un o'r synagogau ar y Sabbath.

ⁿ Ioan 5. 5. 9. ^{Hau. 2. 3.} 11 ¶ Ac wele, yr oedd gwraig ag ynddi yspryd gwendid ⁿ ddeunaw mlynedd, ac oedd wedi cyd-grymu, ac ni allai hi mewn modd yn y byd ymuniawnu.

^o Heb. 4. 15. ^{Mat. 9. 36.} 12 Pan ^o welodd yr Iesu hon, efe a'i galwodd *hi* atto, ac a ddywedodd wrthi, *Ha* wraig, rhyddhawyd di oddiwrth dy wendid.

^p Adn. 14. ^{Sal. 103. 2, 3.} 13 Ac efe a roddes *ei* ddwyllaw arni; ac yn ebrwydd hi a uniawnwyd, ac a ^p ogoneddodd Dduw.

^q Marc 5. 22. 14 A'r ^q arch-synagogydd a atebodd yn ddigllon, am i'r Iesu iachau ar y Sabbath, ac a ddywedodd wrth y bobl, Chwe' diwrnod fydd, yn y rhai y dylid gweithio; ar y rhai hyn gan hynny deuwech, a iachaer chwi, ac nid ar y dydd Sabbath.

^r Mat. 7. 5. ^s Preg. 12. 11. 15 Am hynny yr Arglwydd a'i hattebodd ef, ac a ddywedodd, O ragrithiwr, oni ollwng pob un o honoch ar y Sabbath ei ŷch neu ^s *ei* asyn o'r prefeb, a'i arwain i'r dwfr?

^t Luc 19. 9. 16 Ac oni ddylai hon, a hi yn ^t ferch i Abraham, yr hon a rwymodd fatan, wele, ddeunaw mlynedd, gael ei rhyddhau o'r rhwym hwn ar y dydd Sabbath?

^u Diar 12. 13. ^x Mat. 12. 23. 17 Ac fel ^y oedd efe yn dywedyd y pethau hyn, ei holl wrthwynebwyr ef a ^u gywilyddiafant: a'r holl bobl a ^x lawenychiafant am yr holl bethau gogoneddus a wnaed ganddo.

XIII. 30] Dyma oruch fiaeth gras. Nid oes gan neb hawl yu Nuw; am bynny y mae'n gwrthod yr Iesu

18 ¶ Ac efe a ddywedodd, I ba beth y mae teyrnas Dduw yn debyg? ac i ba beth y cyffelybaf hi?

^v 1 Cor. 1. 26. ^{Mat. 18. 20.} ^z Dan. 2. 44. 19 Tebyg yw i ^y ronyn o had mawstard, yr hwn a gymmerodd dyn ac a'i hauodd yn ei ardd; ac efe a gynhyddodd, ac a aeth yn ^z bren mawr, ac adar yr awyr a nythafant yn ei ganghennau ef.

²⁰ A thrachefn y dywedodd, I ba beth y cyffelybaf deyrnas Dduw?

²¹ Cyffelyb yw i furdoes, yr hwn a gymmerodd gwraig, ac a'i ^a cuddiodd mewn tri mesur o flawd, hyd oni furodd y cwbl oll.

²² Ac efe a ^b dramwyodd trwy ddinafoedd a threfi, gan athrawiaethu, ac ymdeithio tu a Jerusaleml

²³ ¶ A dywedodd un wrtho, Arglwydd, ai ychydig yw y rhai cadwedig? Ac efe a ddywedodd wrthynt,

²⁴ Ymdrechwch am fyned i mewn trwy'r porth cyfyng: canys llawer, meddaf i chwi, a ^c geisiant fyned i mewn, ac ni's gallant.

²⁵ Gwedi cyfodi gwr y tŷ, a chau ^d y drws, a dechreu o honoch sefyll oddi allan, a churo'r drws, gan ddywedyd, Arglwydd, Arglwydd, agor i ni; ac iddo yntef ateb a dywedyd wrthyich, Nid adwaen ddim o honoch o ba le yr ydych.

²⁶ Yna y dechreuwch ddywedyd, Ni a ^e fwytafom ac a yfafom yn dy ŵydd di, a thi a ddyfsgaist yn ein heolydd ni.

²⁷ Ac efe a ddywed, Yr wyf yn dywedyd i chwi, Nid adwaen chwi o ba le yr ydych: ^f ewch ymaith oddi wrthyf, *chwi* holl weithredwyr anwiredd.

²⁸ Yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd, pan weloch ^g Abraham, ac Isaac, a Jacob, a'r holl brophwydi, yn nheyrnas Dduw, a chiw-thau wedi eich bwrw allan.

²⁹ A daw y rhai o'r ^h dwyrain, ac o'r gorllewin, ac o'r gogledd, ac o'r dehau, ac a eisteddant yn nheyrnas Dduw.

³⁰ Ac wele, olaf ydyw y rhai a fyddant flaenaf, a blaenaf ydyw y rhai a fyddant olaf.

³¹ ¶ Y dwthwn hwnnw y daeth atto ryw Phariseaid, gan ddywedyd wrtho, ⁱ Dos allan, a ^k cherdda oddi yma: canys y mae Herod yn ewyll-yfio dy ladd di.

³² Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch a dywedwch i'r ⁱ cadno hwnnw, Wele, yr wyf yn bwrw allan gythreuliaid, ac yn iachau heddyw ac y foru, a'r trydydd *dydd* m ym perfffeithir.

XIII. 30] Dyma oruch fiaeth gras. Nid oes gan neb hawl yu Nuw; am bynny y mae'n gwrthod yr Iesu

33 Er hynny, rhaid i mi nymdaith heddyw ac y foru, a thrennydd: canys ni all fod y derfydd am brophwyd allan o Jerusaleu.

34 O Jerusaleu, Jerusaleu, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn lla-byddio y rhai a anfonir attat; o pa sawl gwaith y mynnafwn gafglu dy blant ynghyd, y modd y casgl yr iâr ei chywion dan ei hadenydd, ac ni's mynnech!

35 Wele, eich tŷ a adewir i chwi yn anghyfanedd: ac yn wir yr wyf yn dywedyd wrthy, P Na welwch fi, hyd oni ddel yr amser pan ddywettoch, 9 Bendigedig yw yr hwn fydd yn dyfod yn enw'r Arglwydd.

P E N. XIV.

2 Crisf yn iachau'r dropfi ar y Sabbath.

7 Yn dysgu gofyngeiddrwydd.

BU hefyd, pan ddaeth efe i dŷ un o a bennaethiaid y Phariseaid ar y Sabbath, i fwytta bara, iddynt hwythau ei b wilied ef.

2 Ac wele, yr oedd ger ei fron ef c ryw ddyn yn glaf o'r dropfi.

3 A'r Iesu gan ateb a lafarodd wrth y d cyfreithwyr a'r Phariseaid, gan ddywedyd, Ai rhydd iachau ar y Sabbath?

4 A thewi a wnaethant: ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i iachaodd ef, ac a'i gollyngodd ymaith;

5 Ac a atebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, Afyn neu ŷch pa un o honoch a fyrrth i bwl, ac yn ebrwydd ni's tyn ef allan ar y dydd Sabbath?

6 f Ac ni allent roi ateb yn ei erbyn ef am y pethau hyn.

7 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth y t gwahoddedigion ddammeg, pan ystyriodd fel yr oeddynt yn s dewis yr eisteddleodd uchaf; gan ddywedyd wrthynt,

8 Pan y'th wahodder gan neb i neithior, nac eistedd yn y lle uchaf, rhag bod un anrhydeddusach nâ thi wedi ei wahodd ganddo;

9 Ac i'r hwn a'th wahoddodd di ac yntef ddyfod a dywedyd wrthy, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle isaf.

10 Eithr pan y'th h wahodder, dos ac eistedd yn y lle isaf; fel pan ddelo'r hwn a'th wahoddodd di, y gallo efe ddywedyd wrthy, Y cyf-aill, eistedd yn uwch i fynu: yna y bydd i ti glod yng ŵydd y rhai a eisteddant gyd â thi ar y bwrdd.

11 Canys pob un a'r a'i i dyrchafo ei hun, a oftyngir; a'r hwn fydd yn ei ostwng ei hun, a ddyrchefir.

12 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd

wrth yr hwn a'i gwahoddasai ef, Pan wnelych giniaw neu swpper, na alw dy gyfeillion, na'th frodyr, na'th geraint, na'th gymmydogion goludog; rhag iddynt hwythau eilchwyl dy wahodd dithau, a gwneuthur taledigaeth i ti.

13 Eithr pan wnelych wledd, galw'r k tlodion, yr efryddion, y cloffion, y deillion:

14 A dedwydd fyddi; am nad oes ganddynt ddim i dalu i ti: canys fe a l delir i ti yn adgyfodiad y rhai cyfiawn.

15 ¶ A phan glywodd rhyw un o'r rhai oedd yn eistedd ar y bwrdd y pethau hyn, efe a ddywedodd wrtho, Gwyn ei fyd y neb a m fwyttao fara yn nheyrnas Dduw.

16 Ac yntef a ddywedodd wrtho, Rhyw wr a wnaeth n swpper mawr, ac a wahoddodd lawer:

17 Ac a ddanfonodd ei was bryd swpper, i ddywedyd wrth y rhai a wahoddasid, o Deuwch; canys weithian y mae pob peth yn barod.

18 A hwy oll a ddechreuasant yn un fryd ymesgusodi: y cyntaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais p dyddyn, ac y mae yn rhaid i mi fyned a'i weled: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol.

19 Ac arall a ddywedodd, Mi a brynais bum iau o ychen, ac yr ydwyf yn myned i'w profi hwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol.*

20 Ac arall a ddywedodd, 9 Mi a briodais wraig; ac am hynny ni's gallaf fi ddyfod.

21 A'r gwas hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd: yna gwr y tŷ, wedi digio, a ddywedodd wrth ei was, Dos allan ar frys i heolydd ac ystrydoedd y ddi-nas, a dwg i mewn yma y r tlodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion.

22 A'r gwas a ddywedodd, Arg-lwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynais; ac etto y mae lle.

23 A'r arglwydd a ddywedodd wrth y gwas, Dos allan i'r prif-fyrrdd a'r caeau, a t chymmell hwynt i ddyfod i mewn, fel y llanwer fy nhŷ.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr un o'r gwyr hynny a s wahoddwyd brofi o'm swpper i.

25 ¶ A llawer o bobl a gyd-gerddodd ag ef: ac efe a drodd, ac a ddywedodd wrthynt,

26 Os daw neb attaf fi, ac t ni chafao ei dad, a'i fam, a'i wraig, a'i blant, a'i frodyr, a'i chwiorydd, ie, a'i einioes ei hun hefyd, ni all efe fod yn ddisgybl i mi.

27 A phwy bynnag ni ddycco ei

kPreg. 11

1.

Sal. 41. 1.

Job 31. 17

1 Mat. 25.

36.

1 Tim. 6.

10.

Ioan 5. 20

Act. 24. 15

2 Tim. 1.

16.

m Dat. 19.

9.

Luc 13. 20

n Mat. 22.

2.

Dat. 19. 9.

Esa. 55. 1.

o Diar. 9.

2, 5.

p Mat. 13.

22.

Luc 12. 15

q 1 Cor. 7

20.

r Mat. 11.

28.

Dat. 3. 17.

Luc 15. 1.

s 1 Cor. 5. 20

a 10. 3.

Act 16. 15

2 Bren. 4. 8

8 Rhuf. 11.

1.

t Mat. 10.

37.

u Mat. 10. j

38.

a 16. 24.

Marc 8.

34.

groes, a dyfod ar fy ol i, ni all efe fod yn ddisgybl i mi.

28 ¶ Canys pwy o honoch chwi a'i fryd ar adeiladu tŵr, nid eistedd yn gyntaf, a^x bwrw'r draul, a oes ganddo a'i gorpheno?

29 Rhag wedi iddo ofod y sail, ac heb allu ei orphen, ddechreu o bawb a'i gwelant ei watwar ef,

30 Gan ddywedyd, Y dyn hwn a yddechreuodd adeiladu, ac ni allodd ei orphen.

31 Neu pa frenin yn myned i ryfel yn erbyn brenin arall, nid eistedd yn gyntaf, ac ymgynghori a all efe â deng mil gyfarfod a'r hwn fydd yn dyfod yn ei erbyn ef ag ugain mil?

32 Ac os amgen, tra fyddo efe ymhell *olli wrtho*, efe a enbyn genadwri, ac a ddeisyf ammodau heddwch.

33 Felly hefyd, pob un o honoch chwithau nid ymwrthodo â chymaint oll ag a feddo, ni all fod yn ddisgybl i mi.

34 ¶ Ddyw'r halen: eithr os bydd yr halen yn ^a ddisflas, â pha ^b beth yr helltir ef?

35 Nid yw efe ^c gymmwys nac i'r tir, nac i'r dommen; ond ei fwrw ef allan y maent: y neb fydd ganddo glustiau i wrando, gwrandawed.

P E N. XV.

1 *Dammeg y ddafad a gollafid; 8 y darn arian; 11 a'r mab afradlon.*

AC yr ^a oedd yr holl bublicanod a'r pechaduriaid yn nefau atto ef, i wrando arno.

2 A'r ^b Phariseaid a'r ^c ysgrifenyddion a rwnnachasant, gan ddywedyd, Y mae hwn yn ^d derbyn pechaduriaid, ac yn bwyttu gyd â hwynt.

3 ¶ Ac efe a adroddodd wrthynt y ddammeg hon, gan ddywedyd,

4 Pa ddyn o honoch a chanddo gant o ddefaid, ac os cyll un o honynt, nid yw yn gadael yr amyn un pum ugain yn yr anialwch, ac yn myned ar ol yr hon a gollwyd, hyd oni chaffo efe hi?

5 Ac wedi iddo ei ^f chael, efe a'i dyd hi ar ei ysgwyddau ei hun yn llawen.

6 A phan ddel adref, efe a eilw ynghyd ei gyfeillion a'i gymmydogion, gan ddywedyd wrthynt, Llawenhewch gyd â mi; canys cefais fy nafad a gollafid.

7 Yr wyf yn dywedyd i chwi, mai felly y bydd llawenydd yn y nef am un pechadur a edifarhao, ^{mwy} nag am onid un pum ugain o rai ^h cyfiawn, y rhai ⁱ nid rhaid iddynt wrth edifeirwch.

8 ¶ Neu pa wraig, a chanddi ddeg

dryll o arian, os cyll hi un dryll, ni oleu ganwyll, ac ysgubo'r tŷ, a cheisio ^k yn ddyfal, hyd oni's caffo ef?

9 Ac wedi iddi ei gael, hi a eilw² ynghyd ei chyfeillefau a'i chymmydogefau, gan ddywedyd, ^l Cyd-lawenhewch â mi; canys cefais y dryll a gollafwn.

10 Felly, meddaf i chwi, y mae llawenydd yng wydd angylion Duw am un pechadur a edifarhao.

11 ¶ Ac efe a ddywedodd, Yr oedd gan ryw wr ddau fab:

12 A'r ieuangaf o honynt a ddywedodd wrth ei dad, Fy nhad, dyro i mi y ^m rhan a ddigwydd o'r dâ: ac efe a rannodd iddynt ei fywyd.

13 Ac yn ol ychydig ddyddiau y mab ieuangaf a gafglodd y cwbl ynghyd, ac a gymmerth ei daith i wlad ⁿ bell; ac yno ^efe a wasgarodd ei ddâ, gan fyw yn afradlon.

14 Ac wedi iddo ^o dreulio'r cwbl, y cododd newyn mawr trwy'r wlad honno; ac yntef a ddechreuodd fod ^p mewn eisiau.

15 Ac efe a aeth ac a lynodd wrth un o ddinafwyr y wlad honno: ac efe a'i hanfonodd ef i'w fafysydd i borthi moch.

16 Ac efe a chwennychai lenwi ei fol â'r ^q cibau a fwyttai'r moch; ac ni roddodd neb iddo.

17 A phan ddaeth ^r atto ei hun, efe a ddywedodd, Pa sawl gwas cyflog o'r eiddo fy nhad fydd yn cael eu gwala a'u gweddill o fara, a minneu yn marw o newyn?

18 Mi a ^s godaf, ac a af at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, ^t pechais yn ^u erbyn y nef, ac o'th ^x flaen ditheu;

19 Ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti: gwna fi fel un o'th weision cyflog.

20 Ac efe a gododd, ac a aeth at ei dad: a phan oedd ^efe etto y ymhell oddi wrtho, ei dad a'i ^z canfu ef, ac a a dlosturiodd, ac a ^b a redodd, ac a ^u syrthiodd ar ei wddf ef, ac a'i ^c culfanodd.

21 A'r mab a ddywedodd wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen ditheu; ac nid ydwyf mwy a ^u deilwng i'm galw yn fab i ti.

22 A'r tad a ddywedodd wrth ei weision, Dygwch allan y ^w wisg oren, a gwisgwch am dano ef, a rhoddwch fodrwy ar ei law, ac efigidiau am ei ^e draed:

23 A dygwch y llo pasgedig, a lleddwch ^eef; a bwyttawn, a byddwn llawen:

24 Canys fy mab hwn oedd ^e farw, ^eph ac a aeth yn fyw drachefn; ac efe a

gollafid, ac a gafwyd: a hwy a ddechreuafant fod yn llawen.

25 Ac yr oedd ei fab hynaf ef yn y maes; a phan ddaeth efe a nesau at y tŷ, efe a glywai gynghanedd a dawnfio.

26 Ac wedi iddo alw un o'r gweision, efe a ofynodd beth oedd hyn.

27 Yntef a ddywedodd wrtho, Dy frawd a ddaeth; a'th dad a laddodd y llô pasgedig, am iddo ei dderbyn ef yn iach.

28 Ond efe a ddigiodd, ac nid ai i mewn: am hynny y daeth ei dad allan, ac a ymbiliodd ag ef.

29 Yntef a atebodd ac a ddywedodd wrth ei dad, Wele, cynnifer o flynyddoedd yr ydyf yn dy hwasanaethu di, ac ni throfeddais i un amſer dy orchymyn; ac ni roddais fydd erioed i mi, i fod yn llawen gyd â'm cyfeillion:

30 Eithr pan ddaeth dy fab hwn, yr hwn a ddifaodd dy fywyd di gyd â phutteiniaid, ti a leddais iddo ef y llô pasgedig.

31 Ac efe a ddywedodd wrtho, Fy mab, yr wyt ti yn wastadol gyd â mi, a'r eiddof fi oll ydynt eiddot ti.

32 Rhaid oedd lawenychu a gorfoleddu; o blegid dy frawd hwn oedd yn farw, ac a aeth yn fyw drachefn; ac a fu k golledig, ac a gafwyd.

P E N. XVI.

1 Dammeg y goruchwiliwr anghyfiawn.

14 Crist yn ceryddu'r Phariseaid.

AC efe a ddywedodd hefyd wrth ei ddisgyblion, Yr oedd rhyw wr goludog, yr hwn oedd ganddo oruchwiliwr; a hwn a gyhuddwyd wrtho, ei fod efe megis yn afradloni ei ddâ ef.

2 Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei a glywed am danat? dyro b gyfrif o'th oruchwiliaeth: canys ni elli fod mwy yn oruchwiliwr.

3 A'r goruchwiliwr a ddywedodd ynddo ei hun; Pa beth a wna? canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwiliaeth oddi arnaf: c cloddio ni's gallaf, a chardotta fydd gywilyddus gennyf.

4 Mi a dwn beth a wna, fel, pan y'm bwrier allan o'r oruchwiliaeth, y derbyniont fi i'w tai.

5 Ac wedi iddo alw atto bob un oddyledwyr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint sydd arnat ti o ddyled i'm harglwydd?

6 Ac efe a ddywedodd, Can mesur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy sgrifen, ac eistedd ar frys, ac ysgrifenna ddeg a deugain.

RHAN XVI.

7 Yna y dywedodd wrth un arall, A pha faint o ddyled sydd arnat titheu? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy sgrifen, ac ysgrifenna bedwar ugain.

8 A'r arglwydd a e ganmolodd y goruchwiliwr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: o blegid y mae plant f y byd hwn yn gallach yn eu cenhedlaeth nâ b phlant y goleuni. 9 Ac yr wyf yn dywedyd i chwi, Gwnewch i chwi i gyfeillion o'r mammon anghyfiawn; fel, pan fo k eisiau arnoch, y'ch i derbyniont i'r tragwyddol bebyll.

10 Y neb sydd ffyddlon yn m y lleiaf, sydd ffyddlon hefyd mewn llawer; a'r neb sydd anghyfiawn yn y lleiaf, sydd anghyfiawn hefyd mewn llawer.

11 Am hynny, oni buoch ffyddlon yn y mammon anghyfiawn, pwy a ymddiried i chwi am y gwir olud?

12 Ac oni buoch ffyddlon yn yr eiddo n arall, pwy a rydd i chwi yr eiddoch o eich hun?

13 ¶ Ni ddichon un gwas wasanaethu dau arglwydd: canys naill ai efe a gasa y naill, ac a gâr y llall; ai efe a lŷn wrth y naill, ac a ddirmyga'r llall: ni ellwch p wasanaethu Duw a mammon.

14 A'r Phariseaid hefyd, y rhai oedd q ariangar, a glywsant y pethau hyn oll, ac a i gwatwarasant ef.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwy-chwi yw y rhai sydd yn eich cyfiawnhau eich hunain ger bron dynion; eithr Duw a wŷr eich calonau chwi: canys y peth t sydd uchel gyd â dynion, sydd ffiadd ger bron Duw.

16 Y u gyfraith a'r prophwydi oedd hyd Ioan: er y pryd hynny y pregethir teyrnas Dduw, a phob dyn sydd yn ymwthio iddi.

17 A haws yw i x nef a daear x fynyed heibio, nag i un tippyn o'r gyfraith ballu.

18 Pwy bynnag a y ollyngo ym-aith ei wraig, ac a briodo un arall, y mae efe yn godinebu; a phwy bynnag a briodo yr hon a ollyngwyd ymaith oddiwrth ei gwr, y mae efe yn godinebu.

19 ¶ Yr oedd rhyw wr goludog, ac a wisgid â z phorphor a lliam main, ac yr oedd yn cymmeryd byd da yn a helaeth-wych beunydd:

20 Yr oedd hefyd ryw b gardotyn, a'i c enw Lazarus, yr hwn a fwridd wrth ei borth ef yn gornwydlyd,

21 Ac yn chwennychu cael ei

^eGen. 28. borthi â'r ^e briwfion a fyrthiai oddi
^{22.} ar fwrdd y gwr cyfoethog: ond ^f y
^fNum. 22. cŵn a ddaethant, ac a lyfasant ei
^{28.} gornwydydd ef.

^{12.} 22 A bu, i'r cardottyn ^g farw, a'i
^gPreg 2. ddwyn gan yr angylion i fynwes
¹⁶ Abraham: a'r goludog hefyd a fu
^{Heb. 1. 14.} farw, ac a gladdwyd:
^{Rhuf. 4.} 12, 16.

23 Ac yn uffern efe a gododd ei
 olwg, ac efe mewn poenau, ac a
^hSal. 119. ganfu Abraham o ^h hirbell, a La-
^{150.} zarus yn ei fynwes.

24 Ac efe a lefodd, ac a ddywe-
 dodd, O dad Abraham, i trugarha
 wrthyf, a danfon Lazarus i drochi
 pen ei fys mewn dwfr, ac i oeri fy
 nhafod: canys fe a'm poenir yn y
 fflam hon.

25 Ac Abraham a ddywedodd,
 Ha fab, coffa i ti dderbyn dy wyn-
 fyd yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei
^mEfa. 57. 2 adfyd; ac yn awr y ^k diddenir ef, ac
^{Dat. 14.} y poenir ditheu.

26 Ac heblaw hyn oll, rhyngom
 ni a chwithau y sicrhawyd gagendor
¹Sal. 50. i mawr; fel na allo y rhai a fynnent
^{22.} dramwy oddi yma attoch chwi, na'r
^{Efa. 30. 33} rhai oddi yna dramwy attom ni.

27 Ac efe a ddywedodd, Yr wyf
 yn attolwg i ti gan hynny, O dad,
^mEfa. 8. ddanfon o honot ef i dy fy nhad:

28 Canys y mae i mi bŵmp o fro-
 dyr: fel y tyftiolaetho iddynt hwy,
^{10.} rhag dyfod o honynt hwythau hefyd
²Bren. 1. i'r lle poenus hwn.

29 Abraham a ddywedodd wrtho,
^aEfa. 8. 20 Y mae ganddynt ⁿ Moses a'r proph-
^{Ioan 5. 39} wydi; o gwrandaewent arnynt hwy.

30 Yntef a ddywedodd, ^p Nag e,
^{16.} y tad Abraham: eithr os â un oddi
^oMat. 17. wrth y meirw attynt, hwy a edifar-
^{5.} hant.
^pMat. 25. 44.

31 Yna Abraham a ddywedodd
^qIoan 5. wrtho, ^q Oni wrandawant ar Moses
^{57.} a'r prophwydi, ni chredant ychwaith
 pe codai un oddiwrth y meirw.

P E N. XVII.

1 Crïst yn dyfgu gochelyd rhwystr. 6
 Gallu ffydd. 26 Am deyrnas Dduw.

AC efe a ddywedodd wrth y
^aMat. 18. 7 disgyblion, Ni all ^a na ddal
^{Deut. 13.} rhwystrau; ond gwae *efe* trwy'r hwn
^{3.} y deuant.

2 Gwell fyddai iddo pe rhoddid
 maen melin o amgylch ei wddf ef,
 a'i daflu i'r môr, nag iddo rwystro
 un o'r rhai bychain hyn.

3 ^b Edrychwch arnoch eich hunain:
^{10. 31} os pecha dy ^c frawd yn dy erbyn,
^cMat. 18. cerydda ef; ac os edifarha efe, ma-
^{15.} ddeu iddo.
^{Lef. 19. 17}

4 Ac os pecha yn dy erbyn feith-
 waith yn y dydd, a feithwaith yn y
 dydd droi attat, gan ddywedyd, Y
 mae yn edifar gennyf; maddeu iddo.

5 ¶ A'r apostolion a ddywedasant
 wrth yr Arglwydd, ^d Anghwanega
^dMarc 9. ein ffydd ni.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd,
 Pe byddai gennych ffydd gymmaint
 a gronyn ^e o had mwstard, chwi a
²Cor. 9. 10 ellych ddywedyd wrth y sycamor-
^{12.} wydden hon, Ymddadwreiddia, a
^{Col. 2. 9.} phlanner di yn y môr; a hi a ufudd-
²Cor. 10. f Mat. 13. 32.
^fMat. 17. 20.
^hai i chwi.

7 Eithr pwy o honoch chwi ac
 iddo was yn aredig, neu yn bugeilio,
 a ddywed wrtho yn y man pan ddal
 o'r maes, Dos ac eistedd i lawr i
 fwytta?

8 Ond yn hytrach a ddywed wr-
 tho, Arlwyia i mi i swpperu, ac ym-
 wregysa, a gwasanaetha arnaf fi, nes
 i mi fwytta ac yfed; ac wedi hynny
 y bwyttai ac yr yfi ditheu?

9 A oes ganddo ddiolch i'r gwas
 hwnnw, am wneuthur o hono y
 pethau a orchymynafid iddo? Nid
 wyf yn tybied.

10 Felly chwithau hefyd, gwedi
 i chwi wneuthur y ^g cwbl oll ag a
 orchymynwyd i chwi, dywedwch,
^h Gweision anfuddiol ydym: o blegid
 yr hyn a ⁱ ddylafem ei wneuthur a
 wnaethom.

11 ¶ Bu hefyd, ac efe yn myned
^k i Jerusalem, fyned o hono ef trwy
 ganol Samaria a Galilea.

12 A phan oedd efe yn myned i
 mewn i ryw dref, cyfarfu ag ef ddeg
 o wyr gwahan-gleision, y rhai a saf-
 asant ⁱ o hirbell:

13 A hwy a ^m godasant *eu* llef, gan
 ddywedyd, Iesu Feistr, trugarha wr-
 thym.

14 A phan welodd efe *hwynt*, efe
 a ddywedodd wrthynt, Ewch ⁿ a
 dangoswch eich hunain i'r offeiriad:
 a bu fel yr oeddynt ^o yn myned, fe
 a'u glanhawyd hwynt.

15 Ac ^p un o honynt, pan welodd
 ddarfod ei iachau, a ddychwelodd,
 gan foliannu Duw â llef uchel.

16 Ac efe a fyrthiodd ar *ei* wyneb
 wrth ei draed ef, gan ^q ddiolch iddo:
 a Samariad oedd efe.

17 A'r Iesu gan ateb a ddywed-
 odd, Oni lanhawyd y deg? ^r ond pa
 le y *mae* r naw?

18 Ni chaed a ddychwelasant i roi
 gogoniant i Dduw, ond yr ^s efron
 hwn.

19 Ac efe a ddywedodd wrtho,
 Cyfod, a dos ymaith, ^t dy ffydd a'th
 iachaodd.

20 ¶ A phan ofynodd y Pharise-
 aid iddo, pa bryd y deuai ^u deyrnas
 Dduw; efe atebodd iddynt, ac a
 ddywedodd, Ni ddaw teyrnas Dduw
 wrth ^x ddisgwyl.

21 Ac ni ddywedant, Wele yma; neu, wele accw: canys wele, teyrnas Dduw, f o'ch mewn chwi y mae.

22 Ac efe a ddywedodd wrth y disgyblion, Y dyddiau a ddaw pan y chwennychoch weled un o ddyddiau Mab y dyn, ac ni's gwelwch.

23 A hwy a ddywedant wrthych, z Wele yma; neu, wele accw: nac ewch, ac na chanlynwch hwynt.

24 Canys megis y mae'r fellten a felltenna o'r naill ran dan y nef, yn disgleirio hyd y rhan arall dan y nef; felly y bydd Mab y dyn hefyd yn ei a ddydd ef.

25 Eithr yn gyntaf rhaid iddo ddiodeff llawer, a'i b wrthod gan y genhedlaeth hon.

26 Ac megis y bu yn nyddiau Noe, c felly y bydd hefyd yn nyddiau Mab y dyn.

27 Yr oeddynt yn d bwytta, yn yfed, yn gwreicca, yn gwra, hyd y dydd yr aeth Noe i mewn i'r arch; a daeth y diluw, ac a'u difethodd hwynt oll.

28 Yr un modd hefyd ag y bu yn nyddiau Lot: yr oeddynt yn e bwytta, yn yfed, yn prynu, yn gwerthu, yn plannu, yn adeiladu;

29 Eithr y dydd yr aeth f Lot allan o Sodoma, y gwlawiodd tân a brwmstan o'r nef, ac a'u difethodd hwynt oll:

30 Fel hyn y bydd yn y dydd y g datguddir Mab y dyn.

31 Yn y dydd hwnnw y neb a fyddo ar ben y tŷ, a'i b ddodrefn o fewn y tŷ, na ddisgyned i'w cymeryd hwynt; a'r hwn a fyddo yn y maes, yr un ffunud na ddychweled yn ei ol.

32 i Cofwch wraig Lot.

33 Pwy bynnag a geisio gadw k ei einioes, a'i cyll; a phwy bynnag a'i cyll, a'i bywha hi.

34 Yr wyf yn dywedyd i chwi, i Y nos honno y bydd dau yn yr un gwely; y m naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

35 Dwy a fydd yn malu yn yr un lle; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

36 Dau a fyddant yn y maes; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

37 A hwy a attebasant ac a ddywedasant wrtho, Pa le, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le bynnag y byddo'r corph, n yno yr ymgaigl yr eryrod.

P E N. XVIII.

1 Am y weddw daer. 9 Am y Pharisead a'r Publican. 15 Dwyyn plant at Crist. 35 Crist yn rhoi ei olwg i'r dall.

18 Nid oedd gan y Publican ddim i ddaedlu ond y cymmod. Yr oedd y Pharisead yn ddaedlu ei ddaedlu. Fe dderbynwyd y naill, ac fe wrthodwyd y llall.

A Cefeaddywedodd hefyd ddam-meg wrthynt, fod yn a rhaid gweiddio yn wastad, ac heb b ddi-ffygio;

2 Gan ddywedyd, Yr oedd rhyw farnwr mewn rhyw ddinas, yr hwn nid ofnai Dduw, ac ni pharchai ddyn.

3 Yr oedd hefyd yn y ddinas honno c wraig weddw, a hi a ddaeth atto ef, gan ddywedyd, d Dial fi ar fy ngwrthwynebwr.

4 Ac efe ni's gwnai dros e amser: eithr wedi hynny efe a ddywedodd ynddo ei hun, Er nad ofnaf Dduw, ac na pharchaf ddyn;

5 Etto am fod y weddw hon yn peri i mi f flinder, mi a'i dialaf hi; rhag iddi yn y diwedd ddyfod a'm syfrdanu i.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd, g Gwrandewch beth a ddywed y barnwr anghyfiawn.

7 Ac oni b ddial Duw ei ethole-digion, fydd yn llefain arno ddydd a nos, er ei fod yn i hir oedi drostynt?

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi y dial efe hwynt k ar frys: eithr Mab y dyn, pan ddel, a gaiff l efe ffydd ar y ddaear?

9 Ac efe a ddywedodd y ddam-meg hon hefyd wrth y rhai oedd yn m hyderu arnynt eu hanain eu bod yn gyfiawn, ac yn d diystyr eraill:

10 Dau wrta aeth i fynu i'r deml i weddio; un yn Pharisead, a'r llall yn Publican.

11 Y Pharisead o'i o sefyll a we-ddiodd rhyngddo ag ef ei hun fel hyn, O Dduw, yr wyf yn diolch i ti a nad wyf fi fel y mae dynion eraill, yn drawfion, yn anghyfiawn, yn odinebwy; neu, fel y Publican hwn ychwaith.

12 Yr wyf yn ymptydio ddwy-waith yn yr wythnos, yr wyf y degymmu cymmaint oll ag a feddaf.

13 A'r Publican, gan t sefyll o hirbell, ni fynnai cymmaint a chodi ei olygon tu a'r nef, eithr efe a gurodd ei ddwyfron, gan ddywedyd, O Dduw, bydd u drugarog wrthyf bechadur!

14 Dywedaf i chwi, Aeth hwn i wared i'w dŷ, wedi ei x gyfiawnhau yn fwy na'r y llall: canys pob un ag fydd yn ei ddyrchafu ei hun, a ol-tyngir; a phob un ag fydd yn ei ostwng ei hun, a ddyrchefir.

15 ¶ A hwy a ddygasant atto blant bychain hefyd, fel y cyffyrddai efe a hwynt: a'r disgyblion pan wel-fant, a'u b cefyddasant hwy.

16 Eithr yr Iesu a'u galwodd y cymmod. Yr oedd y Pharisead yn ddaedlu ei ddaedlu.

hwynt *atto*, ac a ddywedodd, Gadedwch i'r plant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch hwynt: ^e canys eiddo'r cyfrywrai yw teyrnas Dduw.

17 Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni ^d dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi.

18 ¶ A rhyw ^e lywodraethwr a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Athraw da, wrth wneuthur pa beth yr etifeddaf fi fywyd tragywyddol?

19 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Pa ham y'm gelwi yn dda? ^f nid oes neb yn dda ond un, *sef* Duw.

20 Ti a wyddost y gorchymynion, Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddwg gam dystiolaeth, Anrhyddeda dy dad a'th fam.

21 Ac efe a ddywedodd, ^g Hyn oll a gedwais o'm hieuengftid.

22 A'r Iesu, pan glybu hyn, a ddywedodd wrtho, Y mae un peth etto yn ol i ti: gwerth yr hyn oll fydd gennyf, a dyro i'r tlodion, a thi a gai ^h drysor yn y nef: a thyred, canlyn fi.

23 Ond pan glybu efe y pethau i hyn, efe a aeth yn athrist: canys yr oedd efe yn ^k gyfoethog iawn.

24 A'r Iesu, pan welodd ef wedi myned yn athrist, a ddywedodd, Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i mewn i deyrnas Dduw!

25 Canys haws yw i gamel fyned trwy grau y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A'r rhai a glywfant a ddywedafant, A phwy a all fod yn gadwedig?

27 Ac efe a ddywedodd, Y pethau fydd amhosibl ^m gyd â dynion, fydd ⁿ bosibl gyd â Duw.

28 A dywedodd Pedr, Wele, nyny a ^o adawfom bob peth, ac a'th ganlynafom di.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, Nid oes neb a'r a adawodd ^{dŷ}, neu rieni, neu frodyr, neu wraig, neu blant, er mwyn teyrnas Dduw,

30 A'r ni's derbyn lawer cym-maint yn ^p y pryd hwn, ac yn y byd a ddaw fywyd tragywyddol.

31 ¶ Ac efe a gymmerodd y deuddeg *atto*, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, ^r yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem, a chyflawnir pob peth a'r fydd yn ysgrifenedig trwy'r prophwydi am Fab y dyn.

32 Canys efe a ^a draddodir i'r cenhedloedd, ac a watwerir, ac a amherchir, ac a boerir arno:

33 Ac wedi iddynt ^{ei} fflangellu y lladdant ef: a'r ^t trydydd dydd efe a adgyfyd.

34 A hwy ni ddeallasant ddim o'r pethau hyn; a'r gair hwn ^u oedd ^u Heb. 5. guddiedig oddi wrthynt, ac ni wy-buant y pethau a ddywedwyd.

35 ¶ A bu, ac efe yn nesau at Jerico, i ryw ddyn dall fod yn eistedd yn ^x ymyl y ffordd yn cardotta: ^x Act. 13. 1.

36 A phan glybu efe y dyrfa yn myned heibio, efe a ofynodd pa beth oedd hyn.

37 A hwy a ddywedafant iddo, mai Iesu o Nazareth oedd yn myned heibio.

38 Ac efe a lefodd, gan ddywedyd, Iesu, ^r Fab Dafydd, trugarha wrthyf. ^r Rhuf. 1. 3.

39 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen a'i ceryddafant ef i dewi: eithr efe a ^z lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarha wrthyf. ^z Can. 8. 5. ^z Mat. 15. 22.

40 A'r Iesu a safodd, ac a orchymynodd ei ddwyn ef *atto*: a phan ddaeth yn agos, efe a ofynodd iddo,

41 Gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntef a ddywedodd, ^a Arglwydd, cael o honof fy ngolwg. ^a Mat. 22. 29.

42 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg: ^b dy ffydd a'th iachaodd. ^b Luc 17. 19.

43 Ac allan o law y cafodd efe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, ^c gan ogoneddu Duw: a'r holl bobl, pan welant, a ^d roifant foliant i Dduw. ^c Sal. 145. 2. 3. ^d Mat. 23. 13.

P E N. XIX.

1 *Galw Zacceus. 11 Y deg darn arian.*

28 *Crist yn marchogaeth i Jerusalem.*

A'r Iesu a aeth i mewn, ac ^a a aeth trwy Jerico. ^a Mat. 21. 11. ^a Efa. 64. 1.

2 Ac wele wr a elwid wrth ei enw Zacceus, ac efe oedd ^b ben-publican, a hwn oedd gyfoethog. ^b Tim. 13. 1.

3 Ac yr oedd efe yn ^c ceisio gwled yr Iesu, pwy ydoedd: ac ni allai gan y dyrfa, am ei fod yn fychan o gorpholaeth. ^c Luc 14. 1.

4 Ac efe a redodd o'r blaen, ac a ddringodd i sycamorwydden, fel y gallai ei weled ef: o blegid yr oedd efe i ddyfod y ffordd honno.

5 A phan ^d ddaeth yr Iesu i'r lle, efe a edrychodd i fynu, ac a'i ^e canfu ef, ac a ddywedodd wrtho, Zacceus, ^e disgyn ^f ar frys: canys rhaid i mi i can. 5. 1. heddyw ^g aros yn dy ^{dŷ} di. ^g Sal. 145. 2.

6 Ac efe a ddisgynodd ^h ar frys, ac a'i derbyniodd ef yn llawen. ^h Mat. 23. 13.

7 A phan welant, i grwgnach a wnaethant oll, gan ddywedyd, Fy-ned o hono ef i mewn i lettya at wr pechadurus. ⁱ Luc 7. 1.

8 A Zacceus a ^k safodd, ac a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Wele, hanner fy na, O Arglwydd, yr ydwyf yn ei roddi i'r tlodion; ac os dygais

ddim o'r eiddo neb trwy gam-
1 Eef. 12.1 achwyn, i yr ydwyf yn ei dalu ar ei
Num. 5.7 bedwerydd.

9 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Heddyw y daeth iachawdwriaeth i'r
m Tit. 2. m i hwn, o herwydd ei fod yntef yn
11. n fab i Abraham.

10 Canys Mab y dyn a ddaeth i
Act. 2. 39. geisio ac i gadw yr hyn a gollasid.
2. 16. 17. 9. Rhuf. 9.

11 ¶ Ac a hwy yn gwranddo ar y
8. 34. 11. pethau hyn, efe a 'chwanegodd ac a
pethau hyn, efe a 'chwanegodd ac a
ddywedodd ddammeg, am ei fod efe
yn agos at Jerusalem, ac am iddynt
dybied yr o ymddangosai p teyrnas
Dduw yn y fan.

12 Am hynny y dywedodd efe,
Rhyw wr bonheddig a aeth i 9 wlad
bell i dderbyn i teyrnas iddo ei hun,
Dan. 2. 4. ac i ddychwelyd.

13 Ac wedi galw ei ddeg gwas,
Lieb. 9. 28. efe a roddes iddynt ddeg punt, ac a
1. 1. 4. ddywedodd wrthynt, i Marchnat-
Rhuf. 12. tewch hyd oni ddelwyf.

14 ¶ Eithr ei ddinaswyr a'i casaf-
Ioan. 7. ant ef, ac a ddanfonaft gennadwri
ar ei ol ef, gan ddywedyd, Ni fyn-
nwn ni hwn i deyrnasu arnom.

15 A bu, pan ddaeth efe yn ei ol,
Luc 16. 2. wedi derbyn y deyrnas, erchi o hono
ef a alw'r gweision hyn atto, i'r rhai
y rhoddasai efe yr arian, fel y gwy-
byddai beth a elwaisi pob un wrth
farchnatta.

16 A daeth y cyntaf, gan ddyw-
Cor. 15. edyd, Arglwydd, dy bunt a y yn-
nillodd ddeg punt.

17 Yntef a ddywedodd wrtho,
Luc 16. Da, was da: am i ti fod yn 2 ffydd-
11. lon yn y lleiaf, bydded i ti a awdur-
Efa. 6. 1. dod ar ddeg dinas.

18 A'r ail a ddaeth, gan ddywe-
Rhuf. 12. dyd, Arglwydd, dy bunt di a wnaeth
bum punt.

19 Acefe a ddywedodd hefyd wrth
Dan. 12. hwnnw, Bydd dirheu ar e bum dinas.

20 Ac un arall a ddaeth, gan ddy-
wedyd, Arglwydd, wele dy bunt,
yr hon oedd gennyf, wedi ei doddi
mewn d napcyn:

21 Canys mi a'th ofnais, e am dy
fod yn wr tost: yr wyt ti yn cym-
meryd i fynu y peth ni roddais i
lawr, ac yn medi y peth ni heuaisf.

22 Yntef a ddywedodd wrtho,
15. 6. f O'th enau dy hun y'th farnaf, tydi
was drwg: ti a wyddit fy mod i yn
wr tost, yn cymmeryd i fynu y peth
ni roddais i lawr, ac yn medi y peth
ni heuais:

23 A pha ham na roddais fy arian
i'r bwrdd cyfnewid, fel pan ddaethwn
y gallaswn ei gael gyd â llog?

24 Ac efe a ddywedodd wrth y
1. 6. rhai oedd yn sefyll ger llaw, 8 Dy-
10. gwch oddi arnq ef y bunt, a rho-

ddwch i'r hwn fydd â deg punt
ganddo.

25 (A hwy a ddywedasant wrtho,
Arglwydd, y mae ganddo ef ddeg
punt)

26 Canys yr wyf fi yn dywedyd i
chwi, Mai i bob un y mae ganddo,
y rhoddir iddo; eithr oddi ar yr hwn
h nid oes ganddo, y dygir oddi arno,
ie, yr hyn fydd ganddo.

27 A hefyd, fy i ngelyniom hynny,
y rhai ni fynnasent i mi deyrnasu
arnynt, dygwch hwynt yma, a k lle-
ddwch ger fy mron i.

28 ¶ Ac wedi iddo ddywedyd y
pethau hyn, efe a aeth i o'r blaen,
gan fyned i fynu i Jerusalemn.

29 Ac fe a ddigwyddodd, pan
ddaeth efe yn agos at m Bethphage
a Bethania, i'r mynydd a elwir Ole-
wydd, efe a anfonodd ddau o'i ddis-
gyblion,

30 Gan ddywedyd, Ewch i'r pen-
tref ar eich cyfer; yn yr llaen, gwedi
eich dyfod i mewn, chwi a gewch
n ebol yn rhwym, ar yr hwn nid eif-
teddodd dyn erioed; go'llyngwch ef,
a dygwch yma.

31 Ac os gofyn neb i chwi, Pa
ham yr ydych yn ei ollwng? fel hyn
y dywedwch wrtho, Am fod yn rhaid
i'r Arglwydd wrthio.

32 A'r rhai a ddanfonaft a aeth-
ant ymaith, ac a gawsant fel y dyw-
edasai efe wrthynt.

33 Ac fel yr oeddynt yn gollwng
yr ebol, ei bercheimnogion a ddywe-
dasant wrthynt, Pa ham yr ydych
yn gollwng yr ebol?

34 A hwy a ddywedasant, Mae yn
rhaid i'r Arglwydd o wrtho ef.

35 A hwy a'i p dygasant ef at yr
Iesu: ac wedi iddynt fwrw eu ddillad
ar yr ebol, hwy a ddodasant yr Iesu
arno.

36 Ac fel yr oedd efe yn myned,
hwy a i daenasant eu dillad ar hyd y
ffordd.

37 Ac weithiam, ac efe yn nesau
at ddisgynfa mynydd yr Olewydd,
dechreuodd yr i holl liaws ddisgybl-
ion lawenhau, a clalodfori Duw â llef
uchel, am yr holl weithredoedd ner-
thol a wellent,

38 Gan ddywedyd, Bendigedig
yw'r Brenin sydd yn dyfod yn enw'r
Arglwydd: s Tmgnefedd yn y nef,
a gogoniant yn y goruchaf.

39 A rhai o'r Phariseaid o'r dyffa
a ddywedasant wrtho, Athraw, i ce-
rydda dy ddisgyblion.

40 Ac efe a atebodd ac a ddy-
wedodd wrthynt, Yr ydwyf yn dy-
wedyd i chwi, Pe tawai y rhai hyn,
y llefai'r u cerrig yn y fan.

41 ¶ Ac wedi iddo ddyfod yn agos, *pan* welodd efe y ddinas, efe a ^x wylodd drosti,

42 Gan ddywedyd, Pe gwybasit ditheu, ie, yn y dy ddydd hwn, y pethau a *berthynent* i'th heddwch! eithr y maent yn awr yn guddiedig oddi wrth dy lygaid.

43 Canys daw y ^z dyddiau arnat, a'th ^a elychion a fwriad glawdd o'th amgylchi, ac a'th amgylchiant, ac a'th warchiaent o bob part.

44 Ac a'th wnant yn gyd-wastad a'r llawr, a'th ^b blant o'th fewn; ac ni ddawant ynot faen ar faen: o herwydd nad adnabuost amser dy ^c ymweliad.

45 Ac efe a aeth i mewn i'r deml, ac a ddechreuodd ^d fwrw allan y rhai oedd yn gwerthi ynddi, ac yn prynu;

46 Gan ddywedyd wrthynt, Y mae yn ysgrifenedig, Fy nhŷ i, tŷ gweddi yw: eithr ^e chwi a'i gwnaethoch yn ^e ogof lladron.

47 Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y deml: a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a phennaethiaid y bobl, a geisient ei ddifetha ef;

48 Ac ni fedrafant gael beth a wnaent: canys yr holl bobl oedd yn ^f glynu wrtho, i wrando arno.

P E N. XX.

Crist yn profi ei awdurdod.

A Digwyddodd ar un o'r dyddiau hynny, ac efe yn ^a dysgu y bobl yn y deml, ac yn pregethu yr efengyl, ddyfod arno yr ^b arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, gyd a'r henuriaid,

2 A llafaru wrtho, gan ddywedyd, Dywed i ni, ^c Trwy ba awdurdod yr wyt yn gwneuthur y pethau hyn? neu pwy yw yr hwn a roddodd i ti yr awdurdod hon?

3 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, A minneu a ^d ofynaf i chwithau ungair; a dywedwch i mi:

4 Bedydd Ioan, ai ^e o'r nef yr ydoedd, ai o ddynion?

5 Eithr hwy a ymresymmasant yn eu ^f plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed, Pa ham gan hynny ^g na chredech ef?

6 Ac os dywedwn, O ddynion; yr holl bobl a'n ^h llabyddiant ni: canys y maent hwy yn cwbl-gredu fod Ioan yn brophwyd.

7 A hwy a atebasant, na's i gwyddent o ba le.

8 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ac nid wyf finneu yn dywedyd i ⁱ chwi, ^k trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

9 ¶ Ac efe a ddechreuodd ddywedyd y ddammeg hon wrth y bobl: Rhyw wr a ^l blannodd winllan, ac a'i ^m golododd i lasurwyr, ac a aeth oddi cartref dros dalm o amser.

10 Ac mewn amser efe a anfonodd was at y llasurwyr, fel y rhoddent iddo o ⁿ ffrwyth y winllan: eithr y llasurwyr a'i curasant ef, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

11 Ac efe a ^o chwanegodd ⁿ anfon gwas arall: eithr hwy a gurasant, ac a amharchasant hwnnw hefyd, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

12 Ac efe a ^p chwanegodd anfon y ^o trydydd: a hwy a glwyfasant hwnnw hefyd, ac a'i bwriasant ef allan.

13 Yna y dywedodd arglwydd y winllan, Pa beth a wna? mi a anfonaf fy ^p anwyl fab: fe allai pan welant ef y parchant ef.

14 Eithr y llasurwyr, pan welasant ef, a ymresymmasant a'u gilydd, gan ddywedyd, Hwn yw yr ^q etifedd: deuwch, lladdwn ef, fel y byddo yr etifeddiaeth yn eiddom ni.

15 A hwy a'i bwriasant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdasant. Pa beth gan hynny a wna arglwydd y winllan iddynt hwy?

16 Efe a ddaw ac a ddifetha'r llasurwyr hyn, ac a rydd ei winllan i eraill: a phan glywsant hyn, hwy: a ddywedasant, Na atto Duw.

17 Ac efe a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd, Beth gan hynny yw hyn a ^r ysgrifenwyd, Y ^s maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl?

18 Pwy bynnag a ^t syrthio ar y maen hwnnw, a ddryllir: ac ar hwy bynnag y syrthio, efe a'i mál ef.

19 ¶ A'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a geisiasant roddu law arno yr ^u awr honno; ac yr oedd arnynt ofn y bobl: canys gwybuant mai yn eu ^x herbyn hwynt y dywedasai efe y ddammeg hon.

20 A hwy a'i gwiliasant ef, ac a yrrasant y gynllwynwyr, a rhais gymmerent arnynt eu bod yn gyflawn; fel y dalient ef yn ei ymadrodd, i'w draddodi ym meddiant ac awdurdod y rhaglaw.

21 A hwy a ofynasant iddo ef, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddo, a mai ^a uniawn yr ydwyti yn dywedyd, ac nad wyt yn derbyn wyneb, eithr yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd:

22 Ai cyfreithlawn i ^b ni roi teyrned i Cefar, ai nid yw?

23 Ac efe a ^c ddeallodd eu cyfrwyfdra hwynt, ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham y temtiwch fi?

24 Dangoswch i mi^d geiniog: llun ac argraph pwy fydd arni? A hwy a atebasant ac a ddywedasant, Yr eiddo Cesar.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw^f i Dduw.

26 Ac ni allasant feio ar ei eiriau ef ger bron y bobl: a chan ryfeddu wrth ei ateb ef, s hwy a dawsant â son.

27 ¶ A rhai o'r^b Saduceaid, (y rhai fydd yn gwaduⁱ nad oes adgyfodiad) a ddaethant atto ef, ac a ofynasant iddo,

28 Gan ddywedyd, Athraw, Moses a ysgrifonodd i ni, Os byddai farw brawd neb, ac iddo wraig, a marw o'hono yn ddiblant, ar gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w frawd.

29 Yr oedd gan hynny faith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerodd wraig, ac a fu farw yn ddiblant.

30 A'r ail a gymmerth y wraig, ac a fu farw yn ddiblant.

31 A'r trydydd a'i cymmerth hi: ac yr un ffunud y faith hefyd, ac ni adawfant blant, ac a fuant feirw.

32 Ac yn ddiweddaff oll bu farw'r wraig hefyd.

33 Yn yr adgyfodiad gan hynny, gwraig i bwy un o'honynt yw hi? canys y faith a'i cawsant hi yn wraig.

34 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrthynt, Plant yⁱ byd hwn fydd yn gwreicca, ac yn gŵra:

35 Eithr y rhai a gyfrifer yn deilwng m i gaelⁿ y byd hwnnw, a'r adgyfodiad oddiwrth y meirw, nid ydynt nac yn gwreicca nac yn gŵra:

36 Canys ni's gallant o farw mwy: o blegid cyd-ſtad ydynt â'r angylion; a phlant Duw ydynt, gan eu bod yn p blant yr^q adgyfodiad.

37 Ac^r y cyfyd y meirw, s Moses hefyd a hyfysodd wrth y^t berth, pan yw ef yn galw'r Arglwydd yn Dduw Abraham, ac yn Dduw Isaac, ac yn Dduw Jacob.

38 Ac nid yw efe Dduw y meirw, ond y byw: canys pawb fydd^u fyw iddo ef.

39 Yna rhai o'r ysgrifenyddion gan ateb a ddywedasant, Athraw, x da y dywedaisst.

40 Ac ni y feiddiasant mwyach ofyn dim iddo ef.

41 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt, z Pa fodd y maent yn dywedyd fod Crist yn fab i Ddafydd?

42 Ac y mae Dafydd ei hun yn dywedyd yn llyfry Salmau, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, a Eistedd ar fy aheulaw,

43 Hyd oni ofodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed di.

44 Y mae Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, a pha fodd y mae efe yn fab iddo?

45 Ac a'r^b holl bobl yn clywed, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

46 c Ymogelwch rhag yr ysgrifenyddion, y rhai a ewyllysiant rodio mewn dillad lleision, ac a garant gyfarchiadau yn y marchnadoedd, a'r prif-gadeiriau yn y synagogau, a'r prif-eisteddleoedd yn y gwleddoedd;

47 Y rhai fydd yn llwyr fwytta tai gwagedd gweddwon, ac mewn rhith^d yn hir weddio; y rhai hyn a dderbyniant farn fwy.

P E N. XXI.

i Crist yn cannol y weddw dlawd; 5 yn rhag-synegi dinystr y deml, &c.

A C wedi iddo edrych i fynu, efe a ganfu y rhai goludog yn bwrw eu rhoddion i'r^a drysorfa.

2 Ac efe a ganfu hefyd ryw wraig weddw dlawd yn bwrw yno^b ddwy hatling.

3 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn fwy nâ hwynt oll.

4 Canys y rhai hyn oll o'r hyn oedd weddill ganddynt a fwriasant at offrynnau Duw: eithr hon o'i c phrinder, a fwriodd i mewn yr holl fywyd ag oedd ganddi.

5 ¶ Ac fel yr oedd^d rhai yn dywedyd am y deml, ei bod hi wedi ei harddu â meini tég a rhoddion, efe a ddywedodd,

6 Y pethau hyn yr ydych yn edrych arnynt, daw y dyddiau yn y rhai ni adewir^e maen ar faen a'r ni's dattodir.

7 A hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Athraw, f pa bryd gan hynny y bydd y pethau hyn? a pha arwydd fydd pan fo'r pethau hyn ar ddyfod?

8 Ac efe a ddywedodd, Edrychwch na thwyller chwi: canys llawer a ddeuant yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist; a'r amfer s a nesaodd: nac ewch gan hynny ar eu hol hwynt.

9 A phan glywoch son am ryfel-oedd a therfysgoedd, na chymmerwch^h fraw: canys rhaid i'r pethau hyn fod yn gyntaf; ond ni dlawd y diwedd yn y man.

10 Yna y dywedodd efe wrthynt, Cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a a theyrnas yn erbyn teyrnas:

11 A daear-grynfaau mawrion a fyddant yn amryw leoedd, a newyn, i a heintiau, a phethau ofnadwy, ac arwyddion mawrion a fydd o'r nef.

12 Eithr o flaen hyn oll, hwy a roddant eu dwylaw arnoch, ac a'ch erlidiant, gan eich traddodi i'r ^k synagogau, ac i garcharau, wedi eich dwyn ger bron brenhinoedd a llywodraethwyr o achos fy enw i.

13 Eithr fe a ddigwydd i chwi yn dystiolaeth.

14 Am hynny rhoddwch eich bryd ar na rag-fyfyrion beth a atteboch.

15 Canys myfi a roddaf i ^m chwi enau a doethineb, yr hon ni's gall eich holl wrthwynebwyd na dywedyd yn ei herbyn, na'i gwrthsefyll.

16 A chwi a ⁿ fradychir, i.e., gan rieni, a brodyr, a cheraint, a chyfeillion; ac i *rai* o honoch y parant farwolaeth.

17 A o chas fyddwch gan bawb o herwydd fy enw i.

18 Ond ni chyll ^p blewyn o'ch pen chwi.

19 Yn eich ^q amynedd meddienwch eich eneidiau.

20 A phan weloch ^r Jerusalem wedi ei hamgylchu gan luoedd, yna gwybyddwch fod ei hanghyfanedd-dra hi wedi nefaui.

21 Yna y rhai *fyddant* yn Judea, ffoant i'r mynyddoedd; a'r rhai *a fyddant* yn ei chanol hi, ^s ymadawant: a'r rhai *a fyddant* yn y maesydd, nac elent i mewn iddi:

22 Canys ^t dyddiau dial yw y rhai hyn, i gyflawni'r holl bethau a ^u 'sgrifenyd.

23 Eithr gwae y rhai beichiogion a'r rhai yn rhoi bronau yn y dyddiau hynny: canys bydd angen mawr yn y tir, a digofaint ar y bobl hyn.

24 A hwy a syrthiant trwy fin y cleddyf, a chaethgludir hwynt at bob cenhedlaeth: a Jerusalem a fydd wedi ei ^x mathru gan y cenhedloedd, y hyd oni chyflawner amfer y cenhedloedd.

25 ¶ A bydd ^z arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r ser; ac ar y ddaear ing cenhedloedd, gan gyfyng-gyngor; a'r môr a'r tonnau yn rhuo;

26 A dynion yn ^a llewygu gan ofn, a disgwyl am y pethau sydd yn dyfod ar y ddaear: o blegid nerthoedd y nefoedd a ysgydwir.

27 Ac yna y gwelant Fab y dyn yn dyfod ^b mewn cwmwl, gyd â gallu a gogoniant mawr.

28 A phan ddechreuo'r pethau ^c hyn ddyfod, edrychwch i fynu, a chodwch eich pennau: canys y mae eich ^d ymwardd yn nefaui.

29 ¶ Ac efe a ddywedodd ddam-meg iddynt; Edrychwch ar y ^e ffig-yfren, a'r holl brennau;

30 Pan ddeiliant hwy weithian, chwi a welwch, ac a wyddoch o honoch eich hun, fod yr ^f haf yn agos. ^g Can.

31 Felly chwithau, pan weloch y ^h pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fod ⁱ teyrnas Dduw yn agos. ^h Luc 19.

32 Yn wir meddaf i chwi, Nid ⁱ a yr oes hon heibio, hyd oni ddel y cwbl i ben. ⁱ Tim. 4.1

33 Y ^h nef a'r ddaear a ant heibio; ond fy ngeiriau i nid ant heibio ddim. ^j Pedr 3. 10. Sal. 102. 26.

34 ¶ Ac edrychwch arnoch eich hunain, rhag i'ch calonau un amfer drymhau trwy ⁱ lythineb a meddw-dod, a gofalon y bywyd *hwn*, a dyfod y dydd hwnnw arnoch yn ddisymmwth. ⁱ Djar. 20, 32.

35 Canys efe a ddaw fel ^k magl ar wartha pawb oll a'r fydd yn trigo ar wyneb yr holl ddaear. ^k Preg. 9. 12. Dat. 18. 2.

36 Gwiliwch gan hynny a gwe-ddiwch bob amfer, ar gael eich cyfrif yn ^l deilwng i ^m ddiangc rhag y pethau hyn oll sydd ar ddyfod, ac i ⁿ sefyll ger bron Mab y dyn. ^l Luc 22. 35. m. 22. 16.

37 A'r dydd yr ydoedd efe yn athrawiaethu yn y deml; a'r nos yr oedd efe yn myned ac yn aros yn y mynydd a elwid yr Olewydd. ⁿ 1. 14. 9. n. 1. 10. 2. 18.

38 A'r holl bobl a ^o fore-gyrchent atto ef yn y deml i'w glywed ef. ^o Djar. 4. 34.

P E N. XXII.

1 *Yr Iuddeuon yn cyd-fariadu yn erbyn Crist.* 54. *Pedr yn ei wadu ef.*

A Nefaoedd ^a gwyl y bara croyw, yr hon a elwir y Pasg. ^a Ed. 1. 10. Mat. 26. 17.

2 A'r ^b arch-offeiriaid a'r ysgri-fenyddion a geisiasant pa fodd y difethent ef: o blegid yr oedd arnynt ofn y bobl. ^b Sal. 12. 12. Mat. 23. 23.

3 ¶ A satan a ^c aeth i mewn i Judas, yr hwn a gyfenwid Iscariot, yr hwn oedd o rifedi'r deuddeg. ^c Mat. 26. 14. 45.

4 Ac efe a ^d aeth ymaith, ac a ymddiddanodd â'r arch-offeiriaid a'r blaenoriaid, pa fodd y bradychai efe ef iddynt. ^d 4. 1. 10. 2. 14. Jud. 12. 12.

5 Ac yr oedd yn ^e llawen ganddynt: a hwy a gyttunasant ar rod-di f'arian iddo. ^e 23. 24. 1. 14. 15.

6 Ac efe a addawodd, ac a geisiodd ^f amfer cyfaddas i'w fradychu ef iddynt yn absen y bobl. ^f 15. 15. Marc. 14. 15.

7 ¶ A daeth ^h dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y Pasg. ^h Ed. 1. 10. Marc. 14. 12.

8 Ac efe a anfonodd i Pedr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, parotowch i ni'r Pasg, fel y bwytaom. ⁱ 15. 15.

9 A hwy a ddywedasant wrtho, Pa le y mynni barottoi o honom?

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Wele, pan ddeloch i mewn i'r ^k ddi-nas, cyferfydd â chwi ^k dyn yn dwyn ^k ddi-nas.

yftenaid o ddwfr: canlynwch ef i'r tŷ lle yr el efe i mewn:

11 A dywedwch wrth wr y tŷ, Y mae'r Athraw yn dywedyd wrthynt. Pa le y mae'r llefŷ, lle y gallwyf fwyta'r pasg gyd â'm disgyblion?

12 Ac efe a ddengys i chwi oruwch-ystafell fawr, wedi ei thaenu: yno parottowch.

13 A hwy a aethant, ac a gawsant fel y dywedasai efe wrthynt, ac i a barottoisant y pasg.

14 A phanddaeth yr awr, efe a eisteddodd i lawr, a'r deuddeg apostol gyd ag ef.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a chwennychais yn fawr fwyta'r pasg hwn gyd â chwi cyn dioddef o honof:

16 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, ⁿ Ni fwyttaf fi mwyach o hono, hyd oni chyflawnr yn nheyrnas Dduw.

17 Ac wedi iddo gymmeryd y [†] cwppan, a rhoddi diolch, efe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhennwch yn eich plith.

18 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o ffrwyth y winyddden hyd oni idel teyrnas Dduw.

19 ¶ Ac wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi^o drofoch: gnewch hyn er coffa am danaf.

20 Yr un modd y cwppan hefyd gwedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r ^p testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt drofoch.

21 ¶ Eithr wele ^q law yr hwn fydd yn fy mradychu gyd â mi ar y bwrdd.

22 Ac yn wir y mae Mab y dyn yn myned megis y mae wedi ei ^r luniaethu: eithr gwae y dyn hwnnw trwy'r hwn y bradychir ef.

23 Hwytiau a ddechreuasant ymofyn ^s yn eu plith eu hun, pwy o honynt oedd yr hwn a wnai hynny.

24 ¶ A bu ^t ymryson yn eu plith, pwy o honynt a dybygid ei fod yn fwyaf.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cephedloedd yn ^u arglwyddiaethu arnynt; a'r rhai fydd mewn awdurdod arnynt, a elwir yn benedigion.

26 Ond ^x na fyddwch chwi felly: eithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r penaf, megis yr hwn fydd yn gweini.

27 Canys pa un fwyaf, ai'r hwn

fydd yn eistedd ar y bwrdd, ai'r hwn fydd yn ^y gwafanaethu? onid yr hwn fydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg fel un yn gwafanaethu.

28 A chwy-chwi yw y rhai ^z a ² Dat. 2, arofasoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau.

29 Ac yr wyf fi yn ^a ordeinio i ^a Dat. 3, chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd ²¹ Phil 1.9, fy Nhad i minneu;

30 Fel y ^b bwyttaoch ac yr yfoch ^b Dat. 2.7, ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ac yr ¹² Luc 19, eisteddodoch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.

31 ¶ A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele satan a'ch ^c ceisiodd chwi, i'ch nithio fel gwenith:

32 Eithr mi a ^d weddiais drofot, na ^d Ioan 17, ddiffygiai dy ffydd di: titheu, pan y'th ^e droer, cadarnha dy frodyr. ^e Mat. 26, 75.

33 Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf fi yn ^f barod i fyned gyd â thi i garchar, ac i angeu.

34 Yntef a ddywedodd, Yr wyf yn ^g dywedyd i ti, Pedr, Na chàn y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi.

35 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan eich anfonais heb na phwrs, na chod, nac efgidiau, a fu arnoch eisfau dim? A hwy a ddywedasant, Na ddo ^h ddim. ^h Heb. 13, 5.

36 Yna y dywedodd wrthynt, Ond yn awr, y neb fydd ganddo bwrs, cymmered; a'r un modd god: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a ⁱ phryned gledddyf.

37 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, fod yn rhaid etto gyflawni ynof fi y peth hyn a ^j sgrifenwyd, ^j Ies, A chyd a'r ^k anwir y cyfrifwyd ef: canys y mae diben i'r pethau am danaf fi. ^k Efa 53, 12, Marc 15, 28.

38 A hwy a ddywedasant, Arglwydd, wele ddau gledddyf yma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^l Digon yw. ^l Ioan 18, 36.

39 ¶ Ac wedi iddo ^m fyned allan, efe a aeth, yn ol ei arfer, i fynydd i yr Olewydd; a'i ddisgyblion hefyd a'i canlynasant ef.

40 A phanddaeth efe i'r man, efe a ddywedodd wrthynt, ⁿ Gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth. ⁿ Mat. 26, 41, Ezec. 36, 37.

41 Ac efe a ^o dynnodd oddi wrthynt tu ag ergyd carreg; ac wedi iddo fyned ar ei liniau, efe a weddiodd, ^o Mat. 26, 37.

42 Gan ddywedyd, O Dad, os ewyllysi droi heibio'r cwppan hwn oddi wrthyf: er hynny ^p nid fy ewyllys i, ond yr eiddot ti a wneler.

43 Ac angel o'r nef a ymddangosodd iddo, yn ei ^q nerthu ef. ^q Heb. 1.14

^rGal. 3.13 44 Ac efe mewn ^r ymdrechli me-
^{Heb. 5. 7, 9} ddwl a weddiodd yn ddyfalach; a'i
^{Jona 2.3.} chwys ef oedd fel defnynnau gwaed
 yn disgyn ar y ddaear.

45 A phan gododd efe o'i weddi,
 a dyfod at ei ddisgyblion, efe a'u ca-
^{*Adn. 47.} fodd hwynt yn ^s cyfsgu gan dristwch;

^{†Jona 1.6.} 46 Ac a ddywedodd wrthynt, ^t Pa
 ham yr ydych yn cyfsgu? codwch, a
 gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth.

47 ¶ Ac efe etto yn llafaru, wele
 dyrfa, a hwn a elwir Judas, un o'r
 deuddeg, oedd yn myned o'u blaen
 hwynt, ac a nesaodd at yr Iesu, i'w
^u gusanu ef.

48 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
 Judas, ai â chufan yr wyt ti yn bra-
^u dychu ^x Mab y dyn?

49 A phan welodd y rhai oedd yn
 ei gylch ef y peth oedd ar ddyfod,
 hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd,
 a darawn ni â chleddyf?

50 A rhyw ^y un o'honynt a da-
 rawodd was yr arch-offeiriad, ac a
 dorrodd ymaith ei glust ddehau ef.

51 A'r Iesu a attebodd ac a ddy-
 wedodd, Goddefwch hyd yn hyn:
^z ac efe a ^z gyffyrddodd â'i glust, ac
 a'i iachaodd ef.

52 A'r Iesu a ddywedodd wrth
 yr ^a arch-offeiriad, a blaenoriaid y
 deml, a'r henuriaid, y rhai a ddae-
 thant atto, Ai fel at leidr y daeth-
 och chwi allan, â chleddyfau ac â
 ffyn?

53 Pan oeddwn beunydd gyd â
 chwi yn y deml, nid ^b estynasoch
^b ddwylaw i'm herbyn: eithr hon yw
^{S.} eich awr chwi, a gallu'r tywyllwch.

54 ¶ A hwy a'i daliasant ef, ac
 a'i harweiniasant, ac a'i dygasant i
^c mewn i dŷ yr ^c arch-offeiriad: a
^{13.} Phedr a ganlynodd o hirbell.

55 Ac wedi iddynt gynneu tân
 ynghanol y neuadd, a chyd-eistedd
 o'honynt, eisteddodd Pedr yntef yn
^d eu ^d plith hwynt.

56 A phan ganfu rhyw langces
 ef yn eistedd wrth y tân, a ^c dal fulw
^e arno, hi a ddywedodd, Yr oedd hwn
^{13.} hefyd gyd ag ef.

57 Yntef a'i gwadodd ef, gan
 ddywedyd, O wraig, ^f nid adwaen
^f i ef.

58 Ac ychydig wedi, un arall a'i
 gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr
 wyt titheu hefyd yn ^{un} o'honynt.
 A Phedr a ddywedodd, O ddyn,
^g nid ydwyf.

59 Ac ar ol megis yspaid un awr,
 rhyw un arall a daerodd, gan ddy-
 wedyd, Mewn gwiirionedd yr oedd
^h hwn hefyd gyd ag ef: canys ^h Ga-
 lilead yw.

60 A Phedr a ddywedodd, Y dyn,
 i ni's gwn beth yr wyt yn ei ddy-
 wedyd: ac yn y man, ac efe etto yn
 llafaru, canodd y ceiliog.

61 A'r Arglwydd a drodd, ac a
 edrychodd ar Pedr: a Phedr a ^k go-
 fodd ymadrodd yr Arglwydd, fel y
 dywedasai efe wrtho, Cyn canu o'r
 ceiliog, y gwedi fi deir-gwaith.

62 A Phedr a ^l aeth allan, ac a
 wylodd yn chwerw-dost.

63 ¶ A'r gwyr oedd yn dal yr Iesu
 a'i ^m gwatwarasant ef, gan ei daro.

64 Ac wedi iddynt guddio ei ly-
 gaid ef, hwy a'i tarawfant ef ar ei
 wyneb, ac a ofynasant iddo, gan
 ddywedyd, ⁿ Prophwyda, pwy yw'r
 hwn a'th darawodd di?

65 A llawer o bethau eraill, gan
 o gablu, a ddywedasant yn ei er-
 byn ef.

66 ¶ A phan ^p aeth hi yn ddydd,
 ymgynhullodd henuriaid y bobl, a'r
 arch-offeiriad, a'r ysgrifenyddion,
 ac a'i dygasant ef i'w cyngor hwynt,

67 Gan ddywedyd, Ai ti ^q yw
 Crist? ^r dywed i ni. Ac efe a ddy-
 wedodd wrthynt, Os dywedaf i chwi,
 ni chredwch ddim:

68 Ac os gofynaf hefyd i ^{chwi},
 ni'm hattebwch, ac ni'm gollwng-
 wch ymaith.

69 ^s Yn ol hyn y bydd Mab y dyn
 yn eistedd ar ddeheulaw gallu Duw.

70 A hwy oll a ddywedasant, Ai
 Mab Duw gan hynny ydwyf ti? Ac
 efe a ddywedodd wrthynt, ^t Yr yd-
 ych chwi yn dywedyd fy mod.

71 Hwythau a ddywedasant, Pa
 raid i ni mwyach wrth dystiolaeth?
 canys clywsom ein hunain o'i ^u enau
 ef ei hun.

P E N. XXIII.

Cyhuddo'r Iesu, a'i anfon at Herod.

A'r holl liaws o'honynt a gyf-
 odasant, ac a'i dygasant ef at
^a Pilat:

2 Ac a ddechreuasant ei gyhuddo
 ef, gan ddywedyd, Ni a gawfom
 hwn yn ^b gwyr-droi'r bobl, ac yn
 gwahardd rhoi teyrnged i Cefar,
 gan ddywedyd, mai efe ei hun yw
^c Crist Frenin.

3 A Philat a ofynodd iddo, gan
 ddywedyd, Ai ti yw brenin yr Iu-
 ddewon? Ac efe a attebodd iddo, ac a
 ddywedodd, Yr wyt ti yn dywedyd.

4 A dywedodd Pilat wrth yr arch-
 offeiriad a'r bobl, Nid wyf fi'n cael
^d dim bai ar y dyn hwn.

5 A hwy a fuant ^e daerach, gan
 ddywedyd, Y mae efe yn ^f cyffroi'r
 bobl, gan ddyfsgu trwy holl Judea,
 wedi dechreu o Galilea hyd yma:

6 ¶ A phan glybu Pilat son am

Galilea, efe a ofynodd ai Galilead oedd y dyn.

7 A phan wybu efe ei fod ef o lywodraeth Herod, efe a'i hanfonodd ef at g Herod, yr hwn oedd yntef yn Jerusaleml y dyddiau hynny.

8 A Herod, pan welodd yr Iesu, a lawenychodd yn fawr: canys yr oedd efe yn chwennych er ys talm ei weled ef; o blegid iddo glywed llawer am dano ef; ac yr ydoedd yn gobeithio cael gweld gwneuthur rhyw k arwydd ganddo ef.

9 Ac efe a'i holodd ef mewn llawer o eiriau: eithr efe nid atebodd ddim iddo.

10 A'r arch-offeiriaid a'r ysgri-fenyddion a safasant, gan ei gyhuddo ef yn haerllug.

11 A Herod a'i m filwyr, wedi iddo ei ddiystyru ef, a'i watwar, a'i wisgo a gwisg glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at Pilat.

12 ¶ A'r dwthwn hwnnw yr aeth Pilat a Herod n yn gyfeillion: canys yr oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth â'u gilydd.

13 ¶ A Philat, wedi galw ynghyd yr arch-offeiriaid, a'r llywiaudwyr, a'r bobl,

14 A ddywedodd wrthynt, ° Chwi a ddygafoch y dyn hwn attat fi, fel un a fyddai yn gŵyr-droi'r bobl: ac wele, myfi a'i holais ef p yn eich gŵydd chwi, ac ni chefais yn y dyn hwn q ddim bai, o ran y pethau yr ydych chwi yn ei gyhuddo ef am danynt:

15 Na r Herod ychwaith, canys anfonais chwi atto ef; ac wele, dim yn haeddu marwolaeth ni's gwnaed iddo.

16 s Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf ymaith.

17 (Canys yr ydoedd yn rhaid iddo t ollwng un yn rhydd iddynt ar yr ŵyl)

18 A'r holl liaws a lefasant ar un-waith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith, a gollwng i ni Barabbas yn rhydd:

19 (Yr hwn, am ryw derfysg a wnelid yn y ddinas, a x llofruddiaeth, oedd wedi ei daslu i garchar)

20 Am hynny Pilat a ddywedodd wrthynt drachefn, gan y ewyllysio gollwng yr Iesu yn rhydd.

21 Eithr hwy a lefasant arno, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef.

22 Ac efe a ddywedodd wrthynt y z drydedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth efe? ni chefais i ddim achos marwolaeth ynddo; am hynny mi

XXIII. 25.] Efe a draddododd yr Iesu i'w hewyllys hwynt, er cyfaddef o hono ei ddiniweidrwydd, fel y b'ai i ni

a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf yn rhydd.

23 Hwythau a fuant daerion â llefau uchel, gan ddeifysu ei groeshoelio ef: a'u llefau hwynt a'r arch-offeiriaid a a orfuant.

24 A Philat a b farnodd wneuthur eu deifysiad hwynt.

25 Ac efe a ollyngodd yn rhydd iddynt yr hwn am derfysg a llofruddiaeth a fwriadid yng ngharchar, yr hwn a ofynasant, eithr yr Iesu a draddododd efe c i'w hewyllys hwynt.

26 Ac fel yr oeddynt yn ei arwain ef ymaith, hwy a ddaliafant un d Si-mon o Cyrene, yn dyfod o'r wlad, ac a ddodasant y groes arno ef, i'w dwyn ar ol yr Iesu.

27 ¶ Ac yr oedd yn ei ganlyn ef e liaws mawr o bobl, ac o wragedd; y rhai hefyd oedd yn cwynfan, ac yn galaru o'i blegid ef.

28 A'r Iesu, wedi troi attynt, a ddywedodd, Merched Jerusaleml, na f wylwch o'm plegid i; eithr wylwch o'ch plegid eich hun, ac o blegid eich plant.

29 Canys wele, y mae'r g dyddiau yn dyfod yn y rhai y dywedant, Gwyn eu byd y rhai amhlantadwy, a'r crothau ni eppiliafant, a'r bron-nau ni roifant sugn.

30 Yna y dechreuant ddywedyd wrth y h mynyddoedd, Syrthiwrch arnom: ac wrth y brynau, Cudd-iwrch ni.

31 Canys os gwnant hyn yn y pren îr, pa beth a wneir yn y i crin?

32 Ac arweinwyd gyd ag ef hefyd ddau k ddrwg-weithredwyr eraill, i'w rhoi i'w marwolaeth.

33 A phan ddaethant i'r lle a elwir l Calfaria, yno y croeshoeliafant ef, a'r drwg-weithredwyr; un ar y llaw ddehau, a'r llall ar yr afwy.

34 ¶ A'r Iesu a ddywedodd, O Dad, m maddeu iddynt: canys ni n wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur: a hwy a rannasant ei ddillad ef, ac a fwriadant goelbren.

35 A'r bobl a safodd yn edrych: a'r pennaethiaid hefyd gyd â hwynt a o watwarasant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd efe; gwareded ef ei hun, os hwn yw Crist, etholedig Duw.

36 A'r milwyr hefyd a'i gwatwarasant ef, gan ddyfod atto, a p chyn-nyg iddo finegr,

37 A dywedyd, Qs tydi yw Brenin yr Iuddewon, gwared dy hun.

38 Ac yr ydoedd hefyd q arsgrifennu wedi ei i'grifennu uwch ei ben ef, â llythyrennau Groeg, a Lladin, ac i

Hebraeg, HWN YW BRENIN
YR IUDEWON.

39 ¶ Ac un o'r drwg-weithred-
wyr a grogasid a'i cablodd ef, gan
ddywedyd, Os tydi yw Crist, gwa-
red dy hun a ninnau.

40 Eithr y llall a attebodd, ac a'i
ceryddodd ef, gan ddywedyd, Onid
wyf ti yn ofni Duw, gan dy fod dan
yr un ddanunedigaeth?

41 A nyni yn wir yn gyfiawn;
canys yr ydym yn derbyn yr hyn a
haeddai'r pethau a wnaethom: eithr
hwn ni wnaeth ddim allan o'i le.

42 Ac efe a ddywedodd wrth yr
Iesu, Arglywydd, cofia fi pan ddely-
ch i'th deyrnas.

43 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Yn wir meddaf i ti, Heddyw y byddi
gyd â mi ym y mharadwys.

44 Ac yr ydoedd hi ynghylch y
chweched awr, a thywyllwch a fu
ar yr holl ddaear hyd y nawfed awr.

45 A'r haul a dywyllwyd, a llen
y deml a rwygwyd yn ei chanol.

46 A'r Iesu, gan lefain â llef uchel,
a ddywedodd, O Dad, b i'th ddwy-
law di y gorchymynaf fy yspryd:
ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a
drenodd.

47 A'r canwriad, pan welodd y
peth a wnaethpwyd, a' ogoneddodd
Dduw, gan ddywedyd, Yn wir yr
oedd hwn yn wr cyfiawn.

48 A'r holl bobloedd, y rhai a
ddaethant ynghyd i edrych hyn,
wrth weled y pethau a wnaethpwyd,
addychwelasant, gan guro eu dwy-
fionnau.

49 A'i holl gydnabod ef a safasant
o hirbell, a'r gwagedd, e y rhai a'i
canlynasant ef o Galilea, yn edrych
ar y pethau hyn.

50 ¶ Ac wele, gwr a'i enw Jo-
seph, yr hwn oedd gynghorwr, gwr
da a chyfiawn,

51 (Hwn ni chyttunasai a'u
cyngor ac a'u gweithred hwynt;) o
Arimathea, dinas yr Iuddewon;
(yr hwn oedd yntef yn disgwyl
hefyd am deyrnas Dduw.)

52 Hwn a ddaeth at Pilat, ac a
ofynodd gorph yr Iesu.

53 Ac efe a'i tynnodd i lawr, ac
a'i hamdodd mewn lliain main, ac
a'i rhoddes mewn bedd wedi ei
naddu mewn carreg, yn yr hwn ni
roddasid dyn erioed.

54 A'r dydd hwnnw oedd i ddar-
par-wyl, a'r Sabbath oedd yn nesau.

55 A'r gwagedd hefyd, y rhai
a ddaethant gyd ag ef o Galilea, a
ganlynasant, ac a wellant y bedd,
a pha fodd y ddydd ei gorph ef.

56 A hwy a ddychwelasant, ac a

barottoisant ber-aroglaui ac ennaint;
ac a orphwyasant ar y Sabbath yn
ol y gorchymyn.

P E N. XXIV.

1 *Mynegi adgyfodiad Crist.* 13 *Crist
yn ymddangos i'r apostolion.*

A'R dydd cyntaf o'r wythnos, ar
y cyn-ddydd, hwy a ddaethant
at y bedd, gan ddwyn y per-aroglaui
a barottoisant, a rhai gyd â hwynt.

2 A hwy a gawfant y maen wedi
ei dreiglo ymaith oddiwrth y bedd.

3 Ac wedi iddynt fyned i mewn,
nichawfant gorph yr Arglywydd Iesu.

4 A bu, a hwy yn petruso am y
peth hyn, wele, dau wr a safodd yn
eu hyml mewn gwisgoedd disglaui.

5 Ac wedi iddynt ofni, a goftwng
eu hwynebau tu a'r ddaear, hwy a
ddywedasant wrthynt, Pa ham yr
ydych yn ceisio'r byw ymysg y
meirw?

6 Nid yw efe yma, ond efe a gy-
fododd: cofwch pa fodd y dywed-
odd wrthynt, ac efe etto yn Galilea.

7 Gan ddywedyd, Rhaid yw rhoi
Mab y dyn yn nwyllaw dynion pe-
chadurus, a'i groeshoelio, a'r try-
dydd dydd adgyfodi.

8 A hwy a gofiasant ei eiriau ef;

9 Ac a ddychwelasant oddiwrth
y bedd, ac a fynegasant hyn oll i'r
un ar ddeg, ac i'r lleill oll.

10 A Mair Magdalen, a Joanna,
a Mair mam Iago, a'r lleill gyd â
hwynt, oedd y rhai a ddywedasant
y pethau hyn wrth yr apostolion.

11 A'u geiriau a welid yn eu
golwg hwynt fel i gwegi, ac ni chre-
dasant iddynt.

12 Eithr Pedr a gododd i fynu,
ac a redodd at y bedd; ac wedi
ymgrymmu efe a ganfu y lliciniau
wedi eu gosod o'r neilldu, ac a aeth
ymaith, gan ryfeddu rhyngddo ag ef
ei hun am y peth a ddarfuasai.

13 ¶ Ac wele, dau o honynt
oedd yn myned y dydd hwnnw i
dref a'i henw Emmaus, yr hon oedd
ynghylch trugain ystad oddiwrth Je-
rusalem.

14 Ac yr oeddynt hwy yn ym-
ddiddan a'u gilydd am yr holl beth
au hyn a ddigwyddasant.

15 A bu, fel yr oeddynt yn ym-
ddiddan, ac yn ymfyn a'u gilydd,
yr Iesu ei hun hefyd a nesaodd, ac a
aeth gyd â hwynt.

16 Eithr eu llygaid hwynt
attaliwyd, fel na's adwaenent ef.

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Pa ryw ymadroddion yw'r rhai byn
yr ydych yn eu bwrw at eu gilydd,
dan rodio, ac yn wyneb-drift?

18 Ac un o honynt, a'i enw Cleo-

Mat. 20.
10.

Adn. 10.
1 Cor. 1. 27

Diar. 17.
17.

a 18. 24.
b Marc 16.

Sal. 37. 5.
c Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

Mat. 28.

pas, gan ateb a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn unig yn ymdeithydd yn Jerufalem, ac ni wybuost y pethau a wnaethpwyd ynddi hi yn y dyddiau hyn?

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa bethau? Hwytthau a ddywedasant wrtho, Y pethau ynghylch Iesu o Nazareth, yr hwn oedd wr o brophwyd, r galluog mewn gweithred a gair ger s bron Duw a'r holl bobl:

20 A'r modd y traddododd yr arch-offeiriaid a'n llywodraethwyr ni ef i farn marwolaeth, ac a'i croefhoeliasant ef.

21 Ond yr oeddym ni yn gobeithio mai t efe oedd yr hwn a u waredai'r Israel: ac heblaw hyn oll, heddyw yw'r trydydd dydd er pan wnaethpwyd y pethau hyn.

22 A hefyd rhai gwagedd o honom ni a'n dychrynasant ni, gwedi iddynt fod yn fore wrth y bedd:

23 A phan na chawfant ei gorph ef, hwy a ddaethant, gan ddywedyd, weled o honynt weledigaeth o angylion, y rhai a ddywedent ei fod ef yn fyw.

24 A rhai o'r rhai oedd gyd â nyni a aethant at y bedd, ac a gawfant felly, fel y dywedasai y gwagedd: ond ef ni's gwelfant.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, O ynfydion, a y hwyr-frydig o galon i gredu'r holl bethau a ddywedodd y z prophwydi!

26 a Onid oedd raid i Grifft ddioddef y pethau hyn, a myned i mewn i w ogoniant?

27 A chan ddechreu b ar Moses, a'r holl brophwydi, efe a esponiodd iddynt yn yr holl ysgrythurau y pethau am dano ei hun.

28 Ac yr oeddynt yn nefau i'r dref lle yr oeddynt yn myned: ac yntef a e gymmerth arno ei fod yn myned ymhellach.

29 A hwy a i d cymhellasant ef, gan ddywedyd, Aros gyd â ni, canys y mae hi yn hwyrhau, a'r dydd yn darfod: ac efe a aeth i mewn i aros gyd â hwynt.

30 A darfu, ac efe yn eistedd gyd â hwynt, efe a gymmerodd fara, ac a i bendithiodd, ac a i torrodd, ac a i rhoddas iddynt.

31 A'u f llygaid hwynt a agorwyd, a hwy a i hadnabuant ef: ac efe a ddisfanodd allan o'u golwg hwynt.

32 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Onid oedd s ein calon ni yn llosgi ynom tra ydoedd efe yn ymddiddan â ni ar y ffordd, a thra yr ydoedd efe yn agoryd i ni yr ysgrythurau?

33 A hwy a godasant yr awr hono, ac a ddychwelasant i Jerufalem, ac a gawfant yr un ar ddeg h wedi ymgafglu ynghyd, a'r sawl oedd gyd â hwynt,

34 Yn dywedyd, Yr Arglwydd a gyfododd yn wir, ac a ymddangofodd i i Simon.

35 A hwytthau a adroddasant y pethau a wnaethesid ar y ffordd, a pha fodd yr adnabuwyd ef ganddynt wrth doiriad y bara.

36 ¶ Ac a hwy yn k dywedyd y pethau hyn, yr Iesu ei hun a safodd yn eu canol hwynt, ac a ddywedodd wrthynt, i Tangnefedd i chiwi.

37 Hwytthau, wedi brawychu ac ofni, a dybiafant weled o honynt m yspryd.

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, n Pa ham y'ch trallodir? a pha ham y mae meddyliau yn codi yn eich calonau?

39 Edrychwch fy nwyllaw a'm traed, mai myfi fy hun ydyw: teimlwch o fi, a gwelwch; canys nid oes gan yspryd gnawd ac esgryn, fel y gwelwch fod gennyf fi.

40 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i draed.

41 Ac a hwy etto heb gredu gan lawenydd, ac yn rhyfeddu, efe a ddywedodd wrthynt, A oes genych chiwi yma ddim bwyd?

42 A hwy a roisiant iddo ddarn o bysgodyn wedi ei rostio, ac oddil mel.

43 Yntef a i cymmerodd, ac a i b bwyttaodd yn eu gwydd hwynt.

44 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dyma'r geiriau a ddywedais i wrthynt, pan oeddwn etto i gyd â i Seff, cyn chiwi, bod yn rhaid cyflawni pob i mi ddi-peth a i sgrifenwyd yng nghyfraith Moses, a'r prophwydi, a'r Salmau, am danaf fi.

45 Yna yr i agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr ysgrythurau.

46 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Felly yr ysgrifenydwyd, ac felly yr oedd raid i Grifft ddioddef, a chyfodi o feirw y trydydd dydd:

47 A phregethu s edifeirwch a maddeuant pechodau yn ei enw ef ymhlith yr i holl genhedloedd, gan ddechreu yn Jerufalem.

48 Ac yr ydych chiwi yn i dystion o'r pethau hyn.

49 ¶ Ac wele, yr ydwyf fi yn anfon i addewid fy Nhad arnoch: eithr arosfych chiwi yn ninas Jerufalem, hyd oni wisger chiwi â nerth o'r uchelder.

50 ¶ Ac efe a'u dug hwynt allan hyd yn Bethania; ac a gododd

h 2 Cron. 20.12.

i 1 Cor. 15.

5.

k Mat. 13.

12.

l Luc 10.5

m Mat. 14

26.

n Act. 12.9.

Sal. 42.

11.

o Ioan 20.

20.

Sal. 103.

12, 13.

p Act. 10.

31.

q Ioan 16.

1.

r Seff, cyn

mi ddi-

oddef,

Adn. 6.

s Act. 16.

14.

t Cor. 2.13

Mat. 13.

11.

u Mat. 9.

13.

v Act. 3.38.

w Gal. 3.28

x Rhuf. 1.

16.

y Act. 10.

30.

z Ioan 14.

16.

a 15.26.

^zEph. 1.3. ei ddwyllaw, ac a'u ^z bendithiodd
Gen. 27.4 hwynt.

^a48.9.
^a49.1.

51 Ac fe ddarfu, tra'r oedd efe
yn eu bendithio hwynt, ymadael o
hono ef oddi wrthynt, ac efe a ddyg-
wyd i fynu i'r nef.

52 Ac wedi iddynt ei addoli ef,
hwy a ddychwelasant i Jerusalem
^a gyd â llawenydd mawr.

^aSal. 30.

53 Ac yr oeddynt yn ^b wastadol
yn y deml, yn moli ac yn bendithio
Duw. Amen.

^aAct. 1.13

Yr Efengyl yn ol Sant IOAN.

P E N. I.

¹ *Durwdd, dyndod, a fwydd Iesu Grist.*

¹⁵ *Tystiolaeth Ioan am dano ef, &c.*

YN y dechreuad yr oedd y Gair,
a'r Gair ^a oedd gyd â Duw,
a Duw oedd y Gair.

^a1 Tim.
3.16.
Ioan 10.
30.

² Hwn oedd yn y ^b dechreuad
gyd â Duw.

^bGen. 1.1

³ Trwyddo ef y ^c gwnaethpwyd
pob peth; ac hebddo ef ni wnaeth-
pwyd dim a'r a wnaethpwyd.

^aAct. 7.28

⁴ Ynddo ef yr oedd ^d bywyd;
a'r bywyd oedd oleuni dynion:

^aAdn. 9.

⁵ A'r ^e goleuni fydd yn llewyrchu
yn y tywyllwch; a'r tywyllwch nid
oedd yn ei ^f amgyffred.

^f1 Cor. 2.
14.

⁶ ¶ Yr ydoedd ^g gwr wedi ei an-
fon oddiwrth Dduw, a'i enw Ioan.

^gMal. 3.1

⁷ Hwn a ddaeth yn dystiolaeth,
fel y tystiolaethai am y Goleuni, fel
y credai pawb ^h trwyddo ef.

^h2 Cor.
3.5.

⁸ Nid efe oedd y Goleuni, eithr
efe a anfonafid fel y tystiolaethai am
y Goleuni.

ⁱIoan 3.
28.

⁹ Hwn ydoedd y gwir Oleuni, yr
hwn fydd yn ^k goleuo pob dyn a'r
y fydd yn dyfod i'r byd.

^kEfa. 28.
29.

¹⁰ Yn y byd yr oedd efe, a'r byd
a wnaethpwyd trwyddo ef; a'r byd
^l nid adnabu ef.

^l1 Cor. 1.
21.

¹¹ At ei eiddo ^m ei hun y daeth,
a'r eiddo ei hun ⁿ ni dderbyniaf-
ant ef.

^mRhuf.
9.5.

¹² Ond cynnifer ag a'i ^o derbyn-
iasant ef, efe a roddes iddynt allu
i fod yn feibion i Dduw, *sef* i'r sawl
a ^p gredant yn ei enw ef.

^pAct. 13.
31.

¹³ Y rhai ni ^q aned o waed, nac o
ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr,
eithr o Dduw.

^qIoan 3.3

¹⁴ A'r Gair a wnaethpwyd yn
^r gnawd, ac a drigodd yn ein plith
ni, (ac ni a welsom ei ogoniant ef,
gogoniant megis yr unig-anedig oddi
wrth y Tad) yn llawn ^s gras a gwir-
ionedd.

^rGal. 4.4.

¹⁵ ¶ Ioan a ^t dystiolaethodd am
dano ef, ac a lesodd, gan ddywed-
yd, Hwn oedd yr un y dywedais am
dano, Yr hwn fydd yn dyfod ^u ar fy
ol i, a aeth o'm blaen i: canys yr
oedd efe o'm blaen i.

^tAct. 1.8.

¹⁶ Ac o'i ^x gyflawnder ef y der-
byniafom ni oll, a gras am ras.

^xCol. 1.16

¹⁷ Canys y gyfraith a roddwyd

^yMat. 3.3

IOAN I. 3.] Pob peth a wnaethpwyd trwyddo ef. Ni allai'r hwn a wnaeth bob peth gael ei wneud gan
Ni ellid creu'r Cnawdwr, eithr efe fydd Dduw uwchlaw pawb oll.

trwy y Moses, ond y ^z gras a'r gwir-
ionedd a ddaeth trwy Iesu Grist.

^zHeb. 3.

¹⁸ Ni welodd neb Dduw erioed:
yr unig-anedig Fab, yr hwn fydd
ym ^a mynwes y Tad, hwnnw a'i
hyspysodd ef.

^aRhuf. 10

¹⁹ A hon yw tystiolaeth Ioan, pan
anfonodd yr ^b Iuddewon o Jerusa-
lem offeiriaid a Lefiaid i ofyn iddo,
Pwy wyt ti?

^bMat. 11.

²⁰ Ac efe a ^c gyffesodd, ac ni wa-
dodd; a chyffesodd, Nid myfi yw'r
Crist.

^cIoan 3.

²¹ A hwy a ofynasant iddo, Beth
ynte? Ai ^d Elias wyt ti? Yntef a
ddywedodd, Nage. Ai'r ^e prophwyd
wyt ti? Ac efe a atebodd, Nage.

^dMal. 4.5

²² Yna y dywedasant wrtho, Pwy
wyt ti? fel y rhoddom ateb i'r rhai
a'n danfonodd: beth yr wyt ti yn ei
ddywedyd am danat dy hun?

^eDeut. 18

²³ Eb efe, Myfi yw'r ^f llef un yn
gwageddi yn y disseithwch, Uniawn-
wch ffordd yr Arglwydd, fel y dy-
wedodd Esay y prophwyd.

^fEfa. 40.3

²⁴ A'r rhai a anfonafid oedd o'r
^g Phariseaid.

^gMat. 3.9

²⁵ A hwy a ofynasant iddo, ac a
ddywedasant wrtho, ^h Pa ham gan
hynny yr wyt ti yn bedyddio, onid
wyt ti na'r Crist, nac Elias, na'r
prophwyd?

^hMat. 21.

²⁶ Ioan a atebodd iddynt, gan
ddywedyd, Myfi fydd yn bedyddio ⁱ
ⁱ dwfr; ond y mae ^{un} yn sefyll yn
eich plith chwi, yr hwn ^k nid ad-
waenoch ^{chwi}:

ⁱAct. 10.9

²⁷ Efe yw'r hwn fydd yn dyfod
^l ar fy ol i, yr hwn a aeth o'm blaen
i; yr hwn nid ydwyf fi deilwng
^m ddattod earrai ei esgid.

^lIoan 8.

²⁸ Y pethau hyn a wnaethpwyd
ⁿ yn Bethabara, y tu hwnt i'r Ior-
ddonen, lle yr oedd Ioan yn bedy-
ddio.

^mMat. 11.

²⁹ Trannoeth Ioan a ganfu'r Iesu
yn dyfod atto; ac efe a ddywedodd,
Wele ^o Oen Duw, yr hwn fydd yn
tynnu ymaith bechodau'r byd.

ⁿBara. 7.

³⁰ Hwn yw efe am yr hwn y dy-
wedais i, Ar fy ol i y mae gwr yn
dyfod, yr hwn a aeth o'm blaen i:
canys yr oedd efe o'm blaen i.

^oEfa. 63.

³¹ Ac myfi nid ^p adwaenwn ef;
eithr fel ^q yr amlygid ef i Israel,

^pAct. 13.

^qLuc 3.2

hynny y daethum i, gan fedyddio â dwfr.

32 Ac Ioan a dyftiolaethodd, gan ddywedyd, Mi a ^r welais yr Yfpryd yn disgyn megis colommen o'r nef, ac efe a arosodd arno ef.

33 A myfi ^s nid adwaenwn ef; eithr yr hwn a'm hanfonodd i fedyddio â dwfr, efe a ddywedodd wrthyf, Ar yr hwn y gwelych yr Yfpryd yn disgyn ac yn aros arno, hwnnw yw'r un fydd yn bedyddio â'r Yfpryd Glân.

34 Ac mi a welais, ac a ^t dyftiolaethais mai hwn yw Mab Duw.

35 ¶ Trannoeth drachefn y safodd Ioan, a dau o'i ddisgyblion:

36 A chan edrych ar yr Iesu yn rhodio, efe a ddywedodd, Wele Oen Duw.

37 A'r ^u ddau ddisgyblai ^x clyw-fant ef yn llafaru, ac a ^y ganlynasant yr Iesu.

38 Yna yr Iesu a drodd; a phan welodd hwynt yn canlyn, efe a ddywedodd wrthynt, Beth yr ydych chi yn ei geisio? A hwy a ddywedasant wrtho, Rabbi (yr hyn o'i gyfieithu yw Athraw) pa le yr wyt ti yn trigo?

39 Efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch a gwelwch. A hwy a ddaethant, ac a welfant lle yr oedd efe yn trigo, ac a arosasant gyd ag ef y diwrnod hwnnw: ac yr oedd hi ynghylch y ddegfed awr.

40 Andreas, brawd Simon Pedr, oedd un o'r ddau a glywsent hynny gan Ioan, ac a'i dilynasant ef.

41 Hwn yn gyntaf a gafodd ei frawd ei hun Simon, ac a ddywedodd wrtho, Nyni a gawsom y Mefias; yr hyn o'i ddehongli yw, ^a Y Crist.

42 Ac efe a'i ^b dug ef at yr Iesu: a'r Iesu wedi edrych arno ef, a ddywedodd, Ti yw Simon mab Jona, ti a elwir Cephas, yr hwn a gyfieithir, Carreg.

43 ¶ Trannoeth yr ewyllysiodd yr Iesu fyned allan i Galilea; ac efe a ^c gafodd Phylip, ac a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

44 A Phylip oedd o Bethsaida, o ddinas Andreas a Phedr.

45 Phylip a gafodd Nathanael, ac a ddywedodd wrtho, Cawsom yr hwn yr ysgrifennodd ^d Moses yn y gyfraith, a'r prophwydi, am dano, Iesu o Nazareth, mab Joseph.

46 A Nathanael a ddywedodd wrtho, A ddichon dim da ddyfod o ^e Nazareth? Phylip a ddywedodd wrtho, ^f Tyred a gwel.

47 Iesu a ganfu Nathanael yn dyfod

atto, ac a ddywedodd am dano, Wele ^g Israeliad yn wir, yn yr hwn nid oes dwyll.

48 Nathanael a ddywedodd wrtho, ^h Pa fodd y'm hadwaenost? Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Cyn i Phylip dy alw di, pan oeddych dan y ⁱ ffigyfren, mi a'th welais di.

49 Nathanael a attebodd ac a ddywedodd wrtho ef, Rabbi, ti yw Mab Duw; ti yw ^k Brenin Israel.

50 Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho ef, O herwydd i mi ddywedych i ti, Myfi a'th welais di dan y ffigyfren, a ydwyt ti yn credu? ti a gei weled ^l pethau mwy na'r rhai hyn.

51 Ac efe a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Ar ol hyn y gwelwch y nef yn agored, ac ^m angylion Duw yn esgyn ac yn disgyn ar Fab y dyn.

P E N. II.

¹ Crist yn troi'r dwfr yn win. ¹⁹ Yn rhag-fynegi ei farwolaeth, &c.

A ^r ^a trydydd dydd yr oedd ^a priodas yn Cana Galilea: ^a ⁴⁴ mam yr Iesu oedd yno.

2 A ^b galwyd yr Iesu hefyd a'i ddisgyblion i'r briodas.

3 A phan ballodd y gwin, mam yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Nid ^c oes ganddynt mo'r gwin.

4 Iesu a ddywedodd wrthi, Beth fydd i mi a ^{wnebwys} â thi, wraig? ni ddaeth fy ^d awr i etto.

5 Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwasanaethwyr, Beth bynnag a ddywedo efe wrthyf, ^e gwnewch.

6 Ac yr oedd yno ^f chwech o ddyfr-lestri meini, wedi eu gosod, yn ol defod puredigaeth yr Iudde-won, y rhai a ddalient bob un ddau ffircyn neu dri.

7 Iesu a ddywedodd wrthynt, ^g Llenwch y dyfr-lestri o ddwfr. A hwy a'u llanwasant hyd yr ymyl.

8 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch yn awr, a dygwch at lywodraethwr y wledd. A hwy a ddygasant.

9 A phan brofodd llywodraethwr y wledd y dwfr a ^h wnaethid yn win, (ac ni wyddai o ba le yr ydoedd, eithr y gwasanaethwyr, y rhai a oll-yngasant y dwfr, a wyddent) llywodraethwr y wledd a alwodd ar y priod-fab,

10 Ac a ddywedodd wrtho, Pob dyn a esyd y gwin da yn gyntaf, ac wedi iddynt ⁱ yfed yn dda, yna un a ^f o gwaeth: titheu a gedwaill y gwin da hyd yr awr hon.

11 Hyn o ^k ddechreu gwyrthiau wnaeth yr Iesu yn Cana Galilea, ac

^g Rhuf. 2. 28.
^{Sal.} 32. 2.

^h Mat. 25. 27.

ⁱ Mat. 7. 6.
^{Act.} 9. 11.

^k Sal. 2. 6.
^{Dat.} 17.

^l 1. 4.
^{Tim.} 6. 15.

^m Mat. 13. 12.

ⁿ Col. 1. 20.
^{Judas} 14.

^a Ioan 1. 44.

^b Mat. 11. 19.

^c Rhuf. 10. 3.

^d Ioan 7. 3.

^e Preg. 3. 1.

^f Mat. 16. 24.

^g Adn. 7. 3.

^h Marc. 7. 3.

ⁱ Mat. 23. 25.

^j Adn. 5. 5.

^k Sal. 112. 5.

^h Mat. 10. 26.

ⁱ Bren. 17. 13.

ⁱ Gen. 43. 34.

^j Hag. 1. 6.

^k Ioan 4. 46.

¹Ioan 3.2. a ¹ eglurodd ei ogoniant; a'i ddis-
^{Act. 10. 28} gyblion a gredasant ynddo.

^{a 5. 14.} 12 ¶ Gwedi hyn efe a aeth i wa-
^{m Mat. 9. 1} red i ^m Capernaum, efe, a'i fam, a'i
^{a 13. 57.} frodyr, a'i ddisgyblion: ac yno nid
^{Ioan 7. 5.} arosafant nemmawr o ddyddiau.

^a 13 ¶ A phafg yr Iuddewon oedd
^{n Eef. 34.} yn agos: a'r ⁿ Iesu a aeth i fynu i
^{23.} Jerusalem;

^a 14 Ac a gafodd yn y deml rai yn
^{n Dent. 14} o gwerthu ychen, a defaid, a cho-
^{23, 26.} lommenod, a'r newidwyr arian yn
^{1 Pet. 30. 12} eistedd:

^a 15 Ac wedi gwneuthur ^p ffangell
^{10 Iar. 26.} o fan reffynnau, efe a'u a gyrrodd
^{3.} hwynt oll allan o'r deml, y defaid
^{Zec. 4. 6.} hefyd a'r ychen; ac a dywalltodd
^{a Sal. 10. 5.} allan arian y newidwyr, ac a ddym-
^{1 Cor. 5. 7.} chwelodd y byrddau;

^a 16 Ac a ddywedodd wrth y rhai
^{n Tim. 6.} oedd yn gwerthu colommenod, Dyg-
^{10.} wch y rhai hyn oddi yma, na wnewch
^{a Sal. 60. 9.} dy fy Nhad i yn dy ^r marchnad.

^a 17 A'i ddisgyblion a gofiasant fod
^{Dat. 2. 2.} yn ysgrifenedig, ^s Zel dy dy di a'm
 hyfodd i.

^a 18 ¶ Yna yr Iuddewon a ateb-
^{n Cor. 1.} asant ac a ddywedasant wrtho ef, Pa
^{22.} arwydd yr wyt ti yn ei ddangos
 i ni, gan dy fod yn gwneuthur y
 pethau hyn?

^a 19 Yr Iesu a atebodd ac a ddy-
^{n Adn. 21.} wedodd wrthynt, ^a Dinystriwch y
^{2 Cor. 5. 1.} deml hon, ac mewn tridiau y cyfod-
 af hi.

^a 20 Yna yr Iuddewon a ^x ddywe-
^{n Pedr 3.} dasant, Chwe' blynedd a ^y deugain
^{10.} y buwyd yn adeiladu'r deml hon, ac
^{y Ezra 4.} a gyfodi di hi mewn tridiau?

^a 21 Ond efe a ddywedasai ^z am deml
^{n Col. 2. 9.} ei gorph.
^{Ioan 1. 14}

^a 22 Am hynny pan gyfododd efe
^{n Heb. 5. 11} o feirw, ei ddisgyblion ef a ^a gofias-
 ant iddo ddywedyd hyn wrthynt
 hwy: a hwy a gredasant yr ysgry-
 thur, a'r gair a ddywedasai'r Iesu.

^a 23 ¶ Ac fel yr oedd efe yn Jeru-
^{b Ioan 5.} salem ar y pasg yn yr ŵyl, llawer a
^{35.} b gredasant yn ei enw ef, wrth we-
^{Mat. 13.} led ei arwyddion a wnaethai efe.

^a 24 Ond ni ^c ymddiriedodd yr Iesu
^{n Adn. 24.} iddynt am dano ei hun, am yr ad-
^{c Mat. 10.} waenai efe hwynt oll;

^a 25 Ac nad oedd raid iddo dyst-
^{n Diar. 14.} iolaethu o neb iddo am ddyn: o her-
^{15.} wydd yr oedd efe yn ^d gwybod beth
^{n Dat. 2. 23} oedd mewn dyn.

P E N. III.

^a 1 *Crist yn dysgu mor angenrheidiol yw*
adenedigaeth. 14 *Ffydd yng Nghrist.*

^a 1 ^a C yr oedd dyn o'r ^a Phariseaid,
^{n Tim. 1.} a'i enw Nicodemus, pennaeth
^{13.} yr Iuddewon:

^a 2 Hwn a ddaeth at yr Iesu ^b liw
^{n Ioan 7. 50} nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi,

nyni a wyddom mai dysgawdwr yd-
 wyt ti, wedi dyfod oddiwrth Dduw:
 canys ni allai neb wneuthur y gwyr-
 thiau hyn yr wyt ti yn eu gwneuthur,
 oni b'ai fod Duw gyd ag ef.

^a 3 Iesu a atebodd ac a ddywedodd
 wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i ti,
 Oddi eithr ^c geni dyn drachefn, ni
^{n Ioan 1.} ddichon efe weled teyrnas Dduw.

^a 4 Nicodemus a ddywedodd wrtho,
^{n Pa} fodd y dichon dyn ei eni, ac efe
^{d 1 Cor. 2.} yn hen? a ddichon efe fyned i groth
^{14. 2. 1. 19} ei fam eilwaith, a'i eni?

^a 5 Iesu a atebodd ac a ddywedodd,
 Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi
 eithr geni dyn o ^c ddwfr ac o'r Yf-
^{n Eze. 36.} pryd, ni ddichon efe fyned i mewn
^{n Rhuf. 6.} i deyrnas Dduw.

^a 6 Yr hyn a aned o'r cnawd, fydd
^{n gnawd}; a'r hyn a aned o'r Yspryd,
^{n Yspryd} fydd yspryd.

^a 7 Na ^s ryfedda ddywedyd o honof
^{n Sal. 130} fi wrthyt, Y mae yn rhaid eich geni
^{n 1 Cor. 2.} chwi drachefn.

^a 8 Y mae'r ^t gwynt yn chwythu
^{n Groeg} lle y mynno; a thi a glywi ei swm
^{n Yspryd} ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn
^{n Act. 2. 16} dyfod, nac i ba le y mae yn myned:
^{n Mat. 24} felly y mae pob un a'r a aned o'r
^{n 13} Yspryd.

^a 9 Nicodemus a atebodd ac a
 ddywedodd wrtho, ^b Pa fodd y di-
^{n Adn. 4} chon y pethau hyn fod?

^a 10 Iesu a atebodd ac a ddywed-
^{n Iesu} odd wrtho, A wyt ti yn ⁱ ddyg-
^{n Mal. 3} awdwr yn Israel, ac ni wyddost y
 pethau hyn?

^a 11 Yn wir, yn wir, meddaf i ti,
 Mai yr hyn ^k a wyddom yr ydym yn
^{n Ioan 1} ei lathu, a'r hyn a welom yr ydym
^{n 6. 7} yn ei dystiolaethu; a'n tyfiolaeth ni
 nid ydych yn ei derbyn.

^a 12 Os dywedais i chwi bethau
^{n 1 Mat. 1} daearol, a chwithau nid ydych yn
 credu; pa fodd, os dywedaf i chwi
 bethau nefol, y credwch?

^a 13 Ac ni ^m esgynodd neb i'r nef,
 oddi eithr yr hwn a ddisgynodd o'r
^{n 9. 13} nef, *sef* Mab y dyn, yr hwn fydd yn
 y nef.

^a 14 ¶ Ac megis y dyrchafodd Mo-
 ses y ⁿ sarph yn y diffeithwch, felly y
^{n 10} mae yn rhaid dyrchafu Mab y dyn

^a 15 Fel na choller pwy bynnag o ^a a
 greddo ynddo ef, ond caffael o hono
^{n 12.} fywyd tragywyddol.

^a 16 ¶ Canys felly y carodd Duw y
^{n 10} p byd, fel y ^q rhoddodd efe ei unig-
^{n Ioan} anedig Fab, fel na choller pwy byn-
^{n 9} nag a greddo ynddo ef, ond caffael o
^{n 23. 4} hono fywyd tragywyddol.

^a 17 O blegid ^r ni ddanfionodd Duw
 ei Fab i'r byd, i ddamnio'r byd, ond
^{n 47.} fel yr achubid y byd trwyddo ef.

^a 18 ¶ Yr hwn sy'n credu ynddo

ef, ni ddemnir: eithr yr hwn nid

⁹Gen. 3. 19 yw yn credu, a ddamniwyd ^s eisoes; ^{Gal. 3. 10.} o herwydd na chredodd yn enw unig-
anedig Fab Duw.

¹⁹ A hon yw'r ddamnedigaeth: ^{Rhuf. 1. 32.} ddyfod goleuni i'r byd, a ¹ charu o ² ddynion y tywyllwch yn fwy nâ'r ³ goleuni: canys yr oedd eu gweith-
redoedd hwynt yn ddrwg.

²⁰ O herwydd pob un a'r fydd ¹ yn gwneuthur drwg, fydd yn casau ² y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r ³ goleuni, ⁴ fel nad argyhoedder ei ⁵ weithredoedd ef.

²¹ Ond yr hwn fydd yn gwneuthur ¹ gwirionedd, fydd yn ² dyfod i'r ³ goleuni, fel yr eglurhaer ei ⁴ r weith-
redoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed ⁵ hwynt.

²² ¶ Gwedi'r pethau hyn, daeth ¹ yr Iesu a'i ddisgyblion i wlad Judea; ² ac a arosodd yno gyd â hwynt, ac a ³ fedyddiodd.

²³ ¶ Ac yr oedd Ioan hefyd yn ¹ bedyddio yn Ainon, yn agos i Salim; ² canys ³ a dyfroedd lawer oedd yno: a ⁴ hwy a ddaethant ac a'u bedyddiwyd.

²⁴ Canys ni fwriafid Ioan etto yng ¹ ngharchar.

²⁵ ¶ Yna y bu ymofyn rhwng ¹ rhai o ddisgyblion ² b Ioan a'r Iudd-
ewon ynghylch puredigaeth.

²⁶ A hwy a ¹ c ddaethant at Ioan, ² ac a ddywedafant wrtho, Rabbi, yr ³ hwn oedd gyd â thi y tu hwnt i'r ⁴ Iorddonen, am yr hwn y tyftiolaeth-
aist ti, wele, y mae hwnnw yn bedy-
ddio, a phawb yn dyfod atto ef.

²⁷ Ioan a attebodd ac a ddywed-
odd, Ni ddichon dyn ¹ d dderbyn dim, ² oni bydd wedi ei roddi iddo o'r nef.

²⁸ Chwy-chwi eich hunain ydych ¹ dystion i mi, ddywedyd o honof fi, ² e Nid myfi yw'r Crist, eithr fy mod ³ wedi fy anfon o'i flaen ef.

²⁹ Yr hwn fydd ganddo'r ¹ f briod-
ferch, yw'r priod-fab: ond cyfaill y ² priod-fab, yr hwn fydd yn sefyll ac ³ yn ei glywed ef, fydd yn llawenychu ⁴ yn ddifawr o blegid llef y priod-
fab: ⁵ y llawenydd hwn ⁶ t mau fi gan ⁷ hynny a gyflawnwyd.

³⁰ Rhaid ydyw iddo ef ¹ h gynhy-
ddu, ac i minneu leihau.

³¹ Yr hwn a ddaeth oddi uchod, ¹ fydd i goruwch pawb oll: yr hwn ² fydd o'r ddaear, fydd o'r ddaear, ac ³ am y ddaear y mae yn ⁴ k llafaru: yr ⁵ hwn fydd yn dyfod o'r nef, fydd ⁶ goruwch pawb.

³² A'r hyn a ¹ l welodd efe ac a ² glywodd, hynny y mae efe yn ei ³ dyftiolaethu: ond nid oes neb yn ⁴ derbyn ei dyftiolaeth ef.

³³ Yr hwn a dderbyniodd ei dyf-

tiolaeth ef, a ¹ m seliodd mai geirwir ² m ³ 2 Cor. 1. 12.

³⁴ Canys yr hwn a anfonodd Duw, ¹ fydd yn llafaru geiriau Duw; o ble-
gid nid wrth ² n fefur y mae Duw yn ³ rhoddi iddo ef yr Ysryd. ⁴ Col. 1. 19
a 2. 10.

³⁵ Y mae'r Tad yn caru'r Mab, ¹ ac efe a ² o roddodd bob peth yn ei ³ law ef. ⁴ Mat. 11. 27.
a 28. 18.

³⁶ Yr hwn fydd yn ¹ p credu yn y ² p Mab, y mae ganddo fywyd tragy-
wyddol: a'r hwn fydd heb gredu i'r ³ Mab, ni wel fywyd; eithr y mae di-
gofaint Duw yn aros arno ef.

P E N. IV.

¹ Crist yn ymddiddan â gwraig o Sa-
maria, 43 ac yn myned i Galilea.

PAN wybu yr ¹ a Arglwydd gan ² Sal. 110. 1.
hynny glywed o'r Phariseaid ³ Eph 4. 5.
fod yr Iesu yn gwneuthur ac yn be- ⁴ Ioan 3. 22
dyddio mwy o ddisgyblion nag Ioan;

² (Er na ¹ b fedyddiafai yr Iesu ei ² b ³ 1 Cor. 1. 17.
hun, eithr ei ddisgyblion ef) ⁴ Act 10. 48

³ c Efe a adawodd Judea, ac a ⁴ c ⁵ Mat. 10. 16, 17.

⁴ Ac yr oedd yn ¹ d rhaid iddo fy-
ned trwy Samaria. ² d ³ Luc 9. 52
a 17. 11.

⁵ Efe a ddaeth gan hynny i ddinas ¹ yn Samaria a elwid ² e ³ Sicar, gerllaw ⁴ e ⁵ Gen. 37. 18, 19.
y rhandir a roddasai Jacob i'w fab ⁶ Joseph.

⁶ Ac yno yr oedd ffynnon Jacob: ¹ yr Iesu gan hynny yn ² f ³ ddiffygiol ⁴ f ⁵ Mat. 4. 2.
gan y daith, a eisteddodd felly ar y ⁶ Heb. 4. 15.
ffynnon: ac ynghylch y chweched ⁷ awr ydoedd hi.

⁷ Daeth ¹ g gwraig o Samaria i ² g ³ Gal. 3. 28
dynnu dwfr: a'r Iesu a ddywedodd ⁴ Marc 15. 21.
wrthi, Dyro i mi i yfed.

⁸ (Canys ei ddisgyblion ef a aeth-
ent i'r ddinas i brynu bwyd)

⁹ Yna'r wraig o Samaria a ddy-
wedodd wrtho ef, Pa fodd yr ydwyt ¹ ti, a thi yn ² h Iuddew, yn gofyn diod ³ h ⁴ Ioan 10. 28.
gennyf fi, a myfi yn wraig o Samaria? ⁵ a 8. 28
o blegid nid yw'r Iuddewon yn ym-
gyfeillach â'r Samariaid.

¹⁰ r Iesu a attebodd ac a ddy-
wedodd wrthi, Ped adwaenit ¹ i ti: ² Rhuf. 8. 32.
ddawn Duw, a phwy yw'r hwn fydd ³ yn ⁴ dywedyd wrthyt, Dyro i mi i ⁵ yfed; tydi a ofynasit iddo ef, ac efe ⁶ a roddasai i ti ⁷ k ⁸ ddwfr bywiol. ⁹ k ¹⁰ Ioan 6. 35. a 7. 38

¹¹ Y wraig a ddywedodd wrtho, ¹ Arglwydd, nid oes gennyf ti ddim i ² godi ³ dwfr, a'r ⁴ l pydew fydd ddwfn: ⁵ Ioan 3. 4.
o ba le gan hwnny y mae gennyf ti ⁶ i ⁷ Cor. 2. 14
y dwfr bywiol hwnnw?

¹² Ai mwy ¹ m wyt ti nâ'n ² n tad ³ m ⁴ Ioan 8. 53.
Jacob, yr hwn a roddodd i ni y py- ⁵ d ⁶ 2 Bren. 17. 23.
dew, ac efe ei hun a yfodd o hono, ⁷ a'i feibion, a'i anifeiliaid? ⁸ Mat 3. 9.

¹³ Iesu a attebodd ac a ddywedodd ¹ wrthi, Pwy bynnag fydd yn yfed o'r ² dwfr hwn, efe a fycheda drachefn:

^oIoan 1. 14 Ond pwy bynnag a yfo ^o o'r
16 dwfr a roddwyf fi iddo, ni ^p fycheda
a 17.38 yn dragywydd; eithr y dwfr a rodd-
^pEfa.40. wyf iddo, a fydd ynddo yn ffynnon
10. o ddwfr yn tarddu i fywyd tragy-
^oIoan 3.9 wyddol.

15 Y wraig a ddywedodd wrtho,
Arglwydd, dyro i mi y dwfr hwn,
^qIago 4.3 fel ^q na fychedwyf, ac na ddelwyf
Ioan 6.26 yma i godi *dwfr*.

16 Iesu a ddywedodd wrthi, Dos,
^rAdn.18. ^r galw dy wr, a thyred yma.
Gen.3.9,
10.

17 Y wraig a attebodd ac a ddy-
wedodd, Nid oes gennyf wr. Iesu a
ddywedodd wrthi, Da y dywedaist,
Nid oes gennyf wr:

18 Canys pump o wyr a fu i ti,
^oHeb. 4. a'r hwn fydd gennyf yr awr hon,
13. nid ^s yw wr i ti: hyn a ddywedaist
Diar.5.20 yn wir.

19 Y wraig a ddywedodd wrtho
^tSal.29.2 ef, Arglwydd, Mi a welaf mai ^t pro-
Rhuf.1. phwyd wyt ti.
15.

20 Ein ^u tadau a addolasant yn y
^u2 Bren. mynydd hwn; ac yr ydych chwi yn
17.32. dywedyd mai ^x yn Jerusalem y mae'r
^xDent.12 man lle y mae'n rhaid addoli.
5.

21 Iesu a ddywedodd wrthi hi, O
^uBren.8. wraig, cred fi, y mae'r awr yn ^y dy-
20. fod, pryd nad addoloch y Tad, nac
^yMat.28. yn y mynydd hwn, ^z nac yn Jeru-
19. salem.

22 Chwy-chwi ydych yn addoli y
^a2 Bren. peth ^a ni wyddoch; ninnau ydym yn
17.20. addoli y peth a wyddom: ^b canys
^bEfa.2.3. iachawdwriaeth fydd o'r Iuddewon.
Rhuf.9.5.

23 Ond dyfod y mae'r awr, ac
^cRhuf.1. yn awr y mae hi, pan addolo y gwir
9. addolwyr y Tad ^c mewn yspryd a
gwirionedd: canys y cyfryw y mae'r
Tad yn eu ceisio i'w addoli ef.

24 ^d Yspryd ^{yw} Duw: a rhaid i'r
^d1 Cor.3. rhai a'i haddolant ef, addoli mewn
17. yspryd a gwirionedd.

25 Y wraig a ddywedodd wrtho,
^eIoan 1. Mi a wn fod y ^e Messias yn dyfod,
42. yr hwn a elwir Crist: pan ddelo
hwnnw, efe a fynega i ni bob peth.

26 Iesu a ddywedodd wrthi hi,
Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â
^fIoan 6. thi, ^f yw *hwnnw*.
64.

27 ¶ Ac ar hyn y daeth ei ddis-
gyblion; a bu ryfedd ganddynt ei
fod ef yn ymddiddan â gwraig: er
^gRhuf.9. hynny ni ddywedodd ^g neb, Beth a
20. geisi? neu, Pa ham yr ydwyf yn ym-
ddiddan â hi?

28 Yna'r wraig a ^h adawodd ei
^h2 Bren. dwfr-lestr, ac a aeth i'r ⁱ ddinas, ac
2.13. a ddywedodd wrth y dynion,
ⁱ1 Ioan 1. 42.

29 ^k Deuwch, gwelwch ddyn, yr
^kSal.34.8 hwn a ddywedodd i mi yr hyn ^l oll
1Adn.18. a wnaethum; onid hwn yw'r Crist?
Ioan 2.25

30 Yna hwy a ^m aethant allan o'r
^m2 Bren. ddinas, ac a ddaethant atto ef.
5.3.

31 ¶ Yn y cyfamser, y disgyblion
a attolygasant iddo, gan ddywedyd,
Rabbi, bwytta.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Y mae gennyf fi ⁿ fwyd i'w fwytta, ^oAdn.34.
yr hwn ni wyddoch chwi oddi wrtho. ^oJob 23.12

33 Am hynny y disgyblion a ddy-
wedasant wrth eu gilydd, A ^o ddug ^oMat.16.
neb iddo *ddim* i'w fwytta?

34 Iesu a ddywedodd wrthynt,
^pFy mwyd i yw gwneuthur ewyllys ^pSal.40.8,
yr hwn a'm hantfonodd, a ^q gorphen ^qIoan 17.
ei waith ef.

35 Onid ydych chwi yn dywedyd,
Y mae etto ^t bedwar mis, ac *yna* y ^t Seff. o'r
daw'r ^r cynhauaf? Wele, yr ydwyf ^r yw
fi yn dywedyd wrthyich, Dyrchef- ^rLev 23.11
wch eich llygaid, ac edrychwch ar ^rMat.9.
y maefydd; canys gwynion ydynt ^r37.
eisoës i'r cynhauaf.

36 A'r hwn fydd yn medi, fydd yn
derbyn ^s cyflog, ac yn casglu ffrwyth ^sMat.13.
^t i fywyd tragywyddol: fel y byddo ^t10.
i'r hwn fydd yn hau, ac i'r hwn fydd ^tIoan 15.
yn medi, ^u lawenhau ynghyd. ^u10.

37 Canys yn hyn y mae'r gair yn
wir, Mai arall yw ^x yr hwn fydd yn
^xRhuf.15. hau, ac arall yr hwn fydd yn medi. ^x20.

38 Myfi a'ch anfonais chwi i fedi
yr hyn ni lasuriaf och: eraill a ^y la- ^yMat.12.
furiasant, a chwithant a aethoch i ^y3.
mewn i'w llafur hwynt.

39 ¶ A llawer o'r Samariaid o'r
ddinas honno a ^z gredasant ynddo, ^zMat.12.
o herwydd gair y wraig, yr hon oedd ^z5. a 11.12
yn ^z tyfolaethu, Efe a ddywedodd
i mi yr hyn oll a wnaethum.

40 Am hynny pan ddaeth y Sama-
riaid atto ef, hwy a ^a attolygasant ^aMat.8.
iddo aros gyd â hwynt: ac efe a ^a34.
arosodd yno ddeu-ddydd.

41 A mwy o lawer a gredasant
ynddo ef, ^b o blegid ei air ei hun. ^b1 Bren.
10.6.

42 A ^c hwy a ddywedasant wrth
y wraig, Nid ydym ni weithian yn
credu, o blegid dy ymadrodd di: ca- ^cRhuf.1.
nys ni a'i ^c clywsom *ef* ein hunain, ^c17.
ac a wyddom mai hwn yn ddiau yw ^cMat.25.
y Crist, Iachawdwr y byd. ^c13.

43 ¶ Ac ymhen y ^d ddeu-ddydd,
efe a aeth ymaith oddi yno, ac a ^dAdn.37.
aeth i ^d Galilea. ^dPhil.9.

44 Canys yr Iesu ei hun a dyf-
iolaethodd, nad ydyw prophwyd yn ^eAdn.3.
^f cael anrhydedd yn ei wlad ei hun. ^fAct 13.11

45 Yna pan ddaeth efe i Galilea,
y Galileaid a'i ^g derbyniant ef, ^gIoan 1.
wedi iddynt weled yr holl bethau a ^gMat.13.
wnaeth efe yn Jerusalem ar yr ^h wyl: ^h23.
canys hwythau a ddaethant i'r ^h1 Cor.1.4
wyl.

46 Felly yr Iesu a ddaeth drachefn
i Cana yn Galilea, lle y gwnaeth efe ⁱGreec.
y dwfr yn win: ac yr oedd rhyw ⁱbrech.
[†] bendefig yr hwn yr oedd ei fab [†]Phil.
yn glaf yn Capernaum. [†]Efa.5.

47 ¶ Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judea i Galilea, efe a aeth atto ef, ac a attolygodd iddo ddyfod i wared, a iachau ei fab ef: canys yr oedd efe h ymron marw.

48 Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, Oni welwch chwi i arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch.

49 Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i wared cyn marw fy machgen.

50 Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dos ymaith; y mae dy fab yn ^k fyw. A'r gwr a ^l gredodd y gair a ddywedafai Iesu wrtho, ac efe a aeth ymaith.

51 Ac fel yr oedd efe yr awr hon yn myned i wared, ei weision a gyfarfuant ag ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw.

52 Yna efe a ^m ofynodd iddynt yr awr y gwellhafai arno. A hwy a ddywedafant wrtho, Doe, y feithfed awr, y gadawodd y cryd ef.

53 Yna y gwybu'r tad mai'r awr honno oedd, yn yr hon y dywedafai Iesu wrtho ef, Y mae dy fab yn fyw: ac efe a gredodd, a'i holl dy.

54 Yr ail arwydd yma drachefn a wnaeth yr Iesu, gwedi dyfod o Judea i Galilea.

P E N . V .

1 Iesu yn iachau'r claf ar y Sabbath.

10 Yr Iuddewon yn cwerylu ag ef.

GWEDI hynny yr oedd gwyl yr Iuddewon; a'r Iesu a ^a aeth i fynu i Jerusalema.

2 Ac y mae yn Jerusalema, wrth ^b farchnad y defaid, llyn a elwir yn Hebraeg, Bethesda, ac iddo bum porth:

3 Yn y rhai y ^c gorwedda i lliaws mawr o rai cleision, deillion, cloffion, gwywedigion, yn disgwyl am gynhyrfaid y dwfr.

4 Canys ^d angel oedd ar amferau yn disgyn i'r llyn, ac yn cynhyrfu'r dwfr: yna yr hwn a elai i mewn yn ^e gynstaf ar ol cynhyrfu'r dwfr, a ai yn iach o ba glefyd bynnag a fyddai arno.

5 Ac yr oedd rhyw ddyn yno, yr hwn a fuafai glaf namyn ^f dwy flynedd deugain.

6 Yr Iesu, pan welodd hwn yn gorwedd, a ^g gwybod ei fod ef *felly* yn hir o amfer bellach, a ddywedodd wrtho, A fynni di dy wneuthur yn iach?

7 Y claf a atebodd iddo, Arglwydd, ^h nid oes gennyf ddyn i'm bwrw i'r llyn, pan gynhyrfer y dwfr: ond tra fyddwyf fi yn dyfod, arall a ddigyn o'm blaen i.

8 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, i Cyfod, cymmer dy wely i fynu, a rhodia.

9 Ac yn ebrwydd y gwnaed y dyn yn iach: ac *efe* a gododd ei wely, ac a rodiodd: a'r Sabbath oedd y diwrnod hwnnw.

10 ¶ Am hynny yr Iuddewon a ddywedafant wrth yr hwn a wnaethid yn iach, ^k Y Sabbath yw hi: nid cyfreithlon i ti godi dy wely.

11 Efe a atebodd iddynt, i Yr hwn a'm gwnaeth i yn iach, efe a ddywedodd wrthyf, Cyfod dy wely, a rhodia.

12 Yna hwy a ofynasant iddo, Pwy yw'r dyn a ddywedodd wrthyf ti, Cyfod dy wely, a rhodia?

13 A'r hwn a iachafid ni wyddai pwy oedd efe: canys yr Iesu a giliafai o'r dyrfa oedd yn y fan honno.

14 Gwedi hynny yr Iesu a'i cafodd ef yn y deml, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ti a wnaethpwyd yn iach: na ^a phecha mwyach, rhag digwydd i ti beth a fyddo ^o gwaeth.

15 Y dyn a aeth ymaith, ac a fynegodd i'r Iuddewon, mai'r ^p Iesu oedd yr hwn a'i gwnaethai ef yn iach.

16 Ac am hynny yr Iuddewon a erlidiasant yr Iesu, ac a ^q geisiasant ei ladd ef, o blegid iddo wneuthur y pethau hyn ar y Sabbath.

17 ¶ Ond yr Iesu a'u hattebodd hwynt, Y mae fy Nhada yn ^r gweithio hyd yn hyn, ac yr ydwyf finneu yn ^r gweithio.

18 Am hyn gan hynny yr Iuddewon a geisiasant yn ^s fwy ei ladd ef, o blegid nid yn unig iddo dorri'r Sabbath, ond hefyd iddo ddywedyd fod Duw yn Dad iddo, gan ei wneuthur ei hun yn ^t gystal a Duw.

19 Yna yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Ni ddichon y Mab wneuthur dim o hono ^u ei hunan, eithr yr hyn a welo efe y Tad yn ei wneuthur: canys beth bynnag y mae efe yn ei wneuthur, ^x hynny hefyd y mae'r Mab yr un ffunud yn ei wneuthur.

20 Canys y Tad fydd yn ^y caru'r Mab, ac yn ^z dangos iddo yr hyn oll y mae efe yn ei wneuthur: ac efe a ddengys iddo ef weithredoedd mwy na'r rhai hyn, fel y rhyfeddoch chwi.

21 O blegid megis y mae'r Tad yn cyfodi y rhai meirw, ac yn ^{eu} bywhau; felly hefyd y mae'r ^a Mab yn bywhau y rhai a fynno.

22 Canys y Tad nid yw yn ^b barnu neb; eithr efe a roddes bob barn i'r Mab:

23 Fel yr anrhydeddai pawb y

^cIoan 12. 28. ^{Efa.} 9.7. ¹Tim 3. 16. Mab, ^cfel y maent yn anrhydeddu y Tad: yr hwn nid yw yn anrhydeddu'r Mab, nid yw yn anrhydeddu y Tad yr hwn a'i hanfonodd ef.

24 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Y neb fydd yn ^cgwrando fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfonodd i, a gaiff fywyd tragywyddol, ac ni ddaw i farn; eithr efe a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.

25 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Y mae'r awr yn dyfod, ac yn awr y mae, pan glywo'r ^fmeirw lef Mab Duw: a'r rhai a glywant a fyddant byw.

¹Eph. 2.1. ^{Rhuf.} 10. 17. 26 Canys megis y mae gan y ^gTad fywyd ynddo ei hunan, felly y rhoddes efe i'r Mab hefyd fod ganddo fywyd ^hynddo ei hun;

27 Aca ⁱroddodd awdurdod iddo i wneuthur barn hefyd, o herwydd ei fod yn Fab dyn.

28 Na ryfeddwch am hyn: canys y mae'r awr yn dyfod yn yr hon y caiff pawb a'r fydd yn y ^kbeddau glywed ei leferydd ef:

29 A ^{hwy}a ddeuant allan: y rhai a ^lwnaethant dda, i adgyfodiad bywyd; ond y rhai a wnaethant ddrwg, i adgyfodiad barn.

30 Ni allaf fi wneuthur dim o honof fy hunan: fel yr ydwyf yn clywed, yr ydwyf yn barnu: a'm barn i fydd ^mgyfiawn; canys nid ydwyf yn ceisio fy ewyllys fy hunan, ond ewyllys y Tad yr hwn a'm hanfonodd i.

31 Os ydwyf fi yn tyftiolaethu am danaf ⁿfy hunan, nid yw fy nhyftiolaeth i ^twir.

32 ^aArall fydd yn tyftiolaethu am danaf fi, ac mi a wn mai gwir yw y dyftiolaeth y mae efe yn ei thyftiolaethu am danaf fi.

33 Chwy-chwi a ^panfonafoch at Ioan, ac efe a ddug dyftiolaeth i'r gwirionedd.

34 Ond myfi nid ydwyf yn derbyn tyftiolaeth ^qgan ddyn: eithr y pethau hyn yr ydwyf yn eu dywedyd, fel y gwareder chwi.

35 Efe oedd ganwyll yn ^rllosgi, ac yn goleuo; a chwithau oeddych ewyllysgar i orfoleddu dros ^aanfer yn ei oleuni ef.

36 ¶ Ond y mae gennyf fi dyftiolaeth fwy nag Ioan: canys y gweithredoedd ^ta roddes y Tad i mi i'w gorphen, y gweithredoedd hynny y rhai yr ydwyf fi yn eu gwneuthur sy'n tyftiolaethu am danaf fi, mai'r Tad a'm hanfonodd i.

37 A'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd i, efe a ^udyftiolaethodd am danaf fi: ond ni chlywfoch chwi ei lais ef.

VI. 2.] Ni fyddai Crist gollu dim o'r gweddill. Yr hyn oll a roddodd y Tad iddo ef, a ddaw atto; a'r cyfnt ddeuant, ni's lwir hwynt allan.

un amfer, ac ni welloch ei ^xwedd ef. ^xHeb. 1.3

38 Ac nid oes gennyh chwi mo'i air ef yn ^yaros ynoch: canys yr hwn ^yago 1. a anfonodd efe, hwnnw nid ydych ²¹chwi yn credu iddo.

39 ¶ ^zChwiliwch yr ysgrythurau; ^zEfa. 8.20 canys ynddynt hwy yr ydych chwi yn meddwl cael bywyd tragywyddol: a hwynt-hwy yw y rhai sy'n ^atyft- ^aAct. 3.22 iolaethu am danaf fi.

40 Ond ni fyynnwch chwi ^bddyfod ^bIoan 15. attaf fi, fel y caffoch fywyd.

41 Nid ydwyf fi yn derbyn ^cgogoniant oddiwrth ddynion.

42 Ond myfi a'ch adwaen ^dchwi, ^dIoan 1. nad oes gennyh gariad Duw ynoch.

43 Myfi a ddaethum yn ^eenw fy ^eMat. 3.7. Nhaf, ac nid ydych yn fy nerbyn i: os ^farall a ddaw yn ei enw ei hun, ^fAct. 1.30 hwnnw a dderbyniwch.

44 Pa fodd y gellwch chwi gredu, y rhai ydych yn ^gderbyn gogoniant gan eich gilydd, ac heb geisio'r gogoniant ^hfydd ^hoddiwrth Dduw yn ^hRhuf. 2.29 unig?

45 Na thybiwch y ⁱcyhuddaf fi ⁱRhuf. 2. chwi wrth y Tad: y mae a'ch cyhudda chwi, ^jsef Moses, yn yr hwn yr ydych yn gobeithio.

46 Canys pe credafech chwi i Moses, chwi a gredafech i minneu: oblegid am danaf fi yr ^kysgrifenodd efe. ^kGen. 1.15

47 Ond os chwi ni chredwch i'w ^lysgrifenadau ef, ^lpa fodd y credwch i'm geiriau i? ^lLuc 16.20

P E N. VI.

1 Crist yn porthi pum mil. 26 Mae yn cryddu'r gwrandawyr cna-wdol.

GWEDI'r pethau hyn yr aeth yr Iesu dros ^afor Galilea, hwnnw ^aMat. 14.13 yw ^{môr}Tiberias.

2 A thyrfafawr a'i ^bcanlynodd ef, ^bMat. 6.33 canys hwy a wellent ei arwyddion, y rhai a wnaethai efe ar y cleision.

3 A'r Iesu a aeth i fynu i'r mynydd, ac a eisteddodd yno gyd a'i ddisgyblion.

4 A'r ^tpasg, gŵyl yr Iuddewon, ^tSef. 2.16 oedd yn agos.

5 ¶ Yna'r Iesu a ddychafodd ^elygaid, ac a welodd fod tyrfafawr yn dyfod atto, ac a ddywedodd wrth ^cPhylip, O ba le y prynwn ni fara, ^cIoan 6.53 fel y caffo y rhai hyn fwyta?

6 (A hyn a ddywedodd efe i'w ^dbrofi ef: canys efe a wyddai: beth y ^dDeut. 8.3 oedd efe ar fedr ei wneuthur)

7 Phylip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara ^enid yw ddi- ^eNum. 11.22 gon iddynt hwy, fel y gallo pob un o honynt gymmeryd ychydig.

8 Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, ^fAndreas brawd Simon Pedr, ^fMarc 1.29

9 Y mae yma ryw fachgennyn, ^ga'r cyfnt

chanddo bum torth haid, a dau bysgodyn: s ond beth yw hynny rhwng cynnifer?

10 A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion h eistedd i lawr. Ac yr oedd glafwellt lawer yn y fan honno: felly y gwyr a eisteddasant i lawr, ynghylch pum mil o nifer.

11 A'r Iesu a gymmerth y torthau, ac wedi iddo i ddiolch, efe k a'u rhannodd i'r disgyblion, a'r i disgyblion i'r rhai oedd yn eistedd; felly hefyd o'r pysgod cymmaint ag a m fynasant.

12 Ac wedi eu n digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cefglwch y briw-fwyd gwe-ddill, fel na choller dim.

13 Am hynny hwy a'u casglasant, ac a lanwasant o ddeuddeg basgedaid o'r briw-fwyd, o'r pum torth haid, a weddillasai gan y rhai a fwyttasant.

14 Yna y dynion, pan welsant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiau yw p y prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

15 ¶ Yr Iesu gan hynny, pan wybu eu bod hwy ar fedr dyfod, a'i gippio ef i'w wneuthur a yn frenin, a giliodd drachefn i'r mynydd, ei hunan yn unig.

16 A phan r hwyrhaodd hi, ei ddisgyblion a aethant i wared at y môr.

17 Ac wedi iddynt ddringo i long, hwy a aethant s dros y môr i Capernaum: ac yr oedd hi weithian yn dywyll; a'r Iesu ni ddaethai attynt hwy.

18 A'r t môr, gan wynt mawr yn chwythu, a gododd.

19 Yna, wedi iddynt rwyfo ynghylch pump ar hugain, neu ddeg ar hugain o t itadau, hwy a welent yr Iesu yn rhodio ar y môr, ac yn nefau at y llong; ac a u ofnasant.

20 Ond efe a ddywedodd wrthynt, Myfi yw; nac ofnwch.

21 Yna y derbyniasant ef x yn chwannog i'r llong: ac yn ebrwydd yr oedd y llong wrth y tir yr oedd-ynt yn myned iddo.

22 ¶ Trannoeth, pan welodd y dyrfa oedd yn sefyll y tu hwnt i'r môr, nad oedd un llong arall yno ond yr un honno i'r hon yr aethai ei ddisgyblion ef, ac nad aethai'r Iesu gyd a'i ddisgyblion i'r llong, ond myned o'i ddisgyblion ymaith eu hunain;

23 (Eithr llongau eraill a ddaethant o Tiberias yn gyfagos i'r fan lle y bwyttasant hwy fara, wedi i'r Arglwydd roddi diolch.)

24 Pan welodd y dyrfa gan hynny nad oedd yr Iesu yno, na'i ddisgyblion, hwythau a aethant i longau, ac a ddaethant i Capernaum, dan geisio y yr Iesu.

25 Ac wedi iddynt ei gael ef y tu hwnt i'r môr, hwy a ddywedasant wrtho, Rabbi, pa bryd y daethost ti yma?

26 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr ydych chwi yn fy ngeisio i, nid o herwydd i chwi weled y gwyrthiau, eithr o herwydd i chwi a fwytta o'r torthau, a'ch digoni.

27 Llafuriwch nid am y bwyd a dderfydd, eithr am y bwyd a beri i fywyd tragwyddol, yr hwn d a ddyry Mab y dyn i chwi: e canys hwn a seliodd Duw Dad.

28 Yna y dywedasant wrtho, f Pa beth a wnawn ni, fel y gweithredom weithredoedd Duw?

29 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Hyn yw s gwaith Duw, credu o honoch yn yr hwn a anfonodd efe.

30 Dywedasant gan hynny wrtho ef, Pa b arwydd yr ydwyt ti yn ei wneuthur, fel y gwelom, ac y credom i ti? pa beth yr wyt ti yn ei weithredu?

31 Ein tadau ni a fwyttasant y i manna yn yr anialwch, fel y mae'n ysgrifenedig, Efe a roddodd iddynt fara o'r nef i'w fwytta.

32 Yna'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Nid Moses a roddodd i chwi y bara o'r nef: eithr fy Nhad fydd yn rhoddi i chwi y gwir fara o'r nef.

33 Canys k bara Duw ydyw yr hwn fydd yn dyfod i wared o'r nef, ac yn rhoddi bywyd i'r byd.

34 Yna hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, dyro i ni y bara hwn yn i wastadol.

35 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw bara'r bywyd: yr hwn fydd yn m dyfod attaf fi, ni newyna; a'r hwn fydd yn credu yno fi, ni sycheda un amser.

36 Eithr dywedais wrthyech, i chwi fy n ngweled, ac nad ydych yn credu.

37 Yr hyn oll y mae'r Tad yn ei o roddi i mi, a ddaw attaf fi: a'r hwn a ddel attaf fi, ni's bwriaf ef allan ddim.

38 Canys myfi a ddisgynais o'r nef, nid i wneuthur fy p ewyllys fy hun, ond ewyllys yr hwn a'm hanfonodd.

39 A hyn yw ewyllys y Tad a'm

7 Can. 1.
7.8.

2 Sal. 7.8.
34, 37.
Esa. 58. 7.
2, 5.

2 Rhuf. 16.
18.
Phil. 2. 27
Mat. 8. 19
20.
Col. 3. 2.
Reg. 1. 2
Mat. 6. 19
20.
Reg. 5.

11.
Ioan 4. 14
d Esa. 55.
1.
Rhuf. 6.
23.
1 Cor. 15.
10.

c Mat. 3.
17.
Act. 10. 38
Col. 2. 9.
f Dent. 5.
27.
Mic. 6. 7, 8

1 Ioan 3.
23.
h Mat. 16.
1.
1 Cor. 1. 22
1 Sal. 78. 23

k Adn. 35.
Ioan 10.
9.
Phil. 2. 6.
Ioan 14. 6

1 Mat. 13.
20.
Ioan 4. 13

m Ioan 1.
12.
a 5. 40.

n Ioan 12.
37.
a 8. 54, 55

o Ioan 17.
6.
a 10. 28.

p Phil. 2. 7.
Sal. 40. 8.

hanfonodd i; o'r cwbl a roddes *efe* i mi, na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei *a* adgyfodi ef yn y dydd diweddaf.

*1° Ioan 5.
20.
2° Cor. 5.
10.*

40 A hyn yw ewyllys yr hwn a'm hanfonodd i, cael o bob un fydd yn gweled y Mab, ac yn credu ynddo ef, fywyd tragywyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

*1° Mat. 11.
6.
Adn. 34.
35.*

41 Yna yr Iuddewon a *r* rwgnachasant yn ei erbyn ef, o herwydd iddo ddywedyd, Myfi yw'r bara a ddaeth i wared o'r nef.

1° Efa. 11.1

42 A hwy a ddywedasant, *s* Onid hwn yw Iesu-mab Joseph, tad a mam yr hwn a adwaenom ni? pa fodd gan hynny y mae efe yn dywedyd, O'r nef y disgynais?

43 Yna yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Na furmurwch wrth eich gilydd.

*1° Cor.
4.7.
2° Mat. 11.
27.*

44 Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, *t* oddieithr i'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd, ei dynnu ef: a myfi a'i hadgyfodaf ef y dydd diweddaf.

*1° Efa. 54.
13.
Jer. 31.33
34.*

45 Y mae yn ysgrifenedig yn y *a* prophwydi, A phawb a fyddant wedi eu dysgu gan Dduw. Pob un gan hynny a glywodd gan y Tad, ac a ddyfodd, fydd yn dyfod attaf fi.

*1° Tim. 6.
16.
Ioan 1.18*

46 Nid o herwydd gweled o neb y Tad, ond yr hwn fydd o Dduw; *e*fe a *x* welodd y Tad.

*1° Tim. 6.
16.
Ioan 1.18*

47 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn fydd yn credu ynof fi, fydd ganddo fywyd tragywyddol.

*1° Djar. 9.
Adn. 47.
1° Cor. 11.
24.*

48 *y* Myfi yw bara'r bywyd.

*1° Cor. 10.
3.
Heb. 3.16*

49 Eich tadau chwi a *z* fwyttasant y manna yn yr anialwch, ac a fuant feirw.

*1° Cor. 10.
3.
Heb. 3.16*

50 Hwn yw'r bara fydd yn dyfod i wared o'r nef, fel y bwytao dyn o hono, ac na byddo marw.

*1° Ioan 4.
21.
Adn. 35.
1° Cor. 10.
21.*

51 Myfi yw'r *a* bara bywiol, yr hwn a ddaeth i wared o'r nef: os bwytty neb o'r *b* bara hwn, *e*fe a fydd byw yn dragywydd: a'r bara a roddaf fi, yw *c* fy nghnawd i, yr hwn a roddaf fi dros fywyd y byd.

*1° Heb. 9.
24.
Efa. 53.5.*

52 Yna yr Iuddewon a ymrysonasant â'u gilydd, gan ddywedyd, *d* Pa fodd y dichon hwn roddi i ni ei gnawd i'w fwytta?

*1° Cor. 2.
14.
Mat. 16.
27.*

53 Yna'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Oni *e* fwyttewch gnawd Mab y dyn, ac *oni* yfych ei waed ef, nid oes gennych fywyd ynoch.

*1° Adn. 55.
57.*

54 Yr hwn fydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, fydd ganddo fywyd tragywyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

55 Canys fy nghnawd i fydd fwyd

yn wir, a'm gwaed i fydd ddiod yn wir.

56 Yr hwn fydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, fydd yn *f* aros ynof fi, a *g* minneu ynddo yntef.

57 Fel yr anfonodd y *h* Tad byw fi, ac yr ydwyf fi yn byw *i* trwy'r *h* Tad; felly yr hwn fy'n fy mwytta i, yntef a fydd byw *k* trwof fi.

58 Dyma'r bara a ddaeth i wared o'r nef: nid megis y bwytaodd eich tadau chwi y manna, ac y buant feirw: y neb fydd yn bwytta'r bara hwn, a fydd byw yn dragywydd.

59 Y pethau hyn a ddywedodd efe yn y *l* synagog, wrth athrawiaethu yn Capernaum.

60 *¶* Llauer gan hynny o'i *m* ddisgyblion, pan glywsant, a ddywedasant, Caled yw'r ymadrodd hwn; pwy a ddichon *n* wrando arno?

61 Pan wybu'r Iesu ynddo ei hun fod ei ddisgyblion yn grwgnach am hyn, *e*fe a ddywedodd wrthynt, A ydyw hyn yn eich rhwylltro chwi?

62 *Beth* gan hynny os gwelwch Fab y dyn *o* yn dyrchafu lle yr oedd *e*fe o'r blaen?

63 Yr *p* Yspryd yw'r hyn fydd yn bywhau; y cnawd nid yw yn llefau dim: y geiriau yr ydwyf fi yn eu llafaru wrthyich, yspryd ydynt, a bywyd ydynt.

64 Ond y mae o honoch chwi rai nid *s* ydynt yn credu. Canys yr Iesu a wyddai o'r dechreuad, pwy oedd y rhai nid oedd yn credu, a phwy oedd yr hwn a'i bradychai ef.

65 Ac *e*fe a ddywedodd, Am hynny y dywedais wrthyich, na ddichon neb ddyfod attaf fi, oni bydd wedi ei roddi iddo oddiwrth *r* fy Nhadau.

66 O hynny allan llauer o'i ddisgyblion ef a aethant yn *s* eu hol, ac ni roddasant mwyach gyd ag ef.

67 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth y deuddeg, A fyynnwch *t* chwithau hefyd fyned ymaith?

68 Yna Simon Pedr a'i hattebodd ef, O Arglwydd, *u* at hwy yr *x* awn ni? gennyt ti y mae geiriau bywyd tragywyddol.

69 Ac yr ydym ni yn credu, ac yn gwybod, mai tydi yw y Crist, Mab y Duw byw.

70 Iesu a'u hattebodd hwynt, Oni ddlewifais i chwy-chwi y deuddeg, ac o honoch y mae un *y* yn ddiadol?

71 Eithr *e*fe a ddywedasai *a* am Judas Iscariot, *mab* Simon: canys *hwn* oedd ar fedr ei fradychu ef, ac *e*fe yn un o'r deuddeg.

P E N. VII.

1 Iesu yn ceryddu ei geraint; 10 ac yn myned i fynu i wyl y pebyll. 40 Amryw dyb y bobl am dano ef.

A'r Iesu a rodiodd ar ol y pethau hyn yn Galilea: canys nid oedd efe yn chwennych rhodio yn Judea, o blegid bod yr Iuddewon yn ceisio ei ^b ladd ef.

2 A gŵyl yr Iuddewon, *sef* gŵyl y ^c pebyll, oedd yn agos.

3 Am hynny ei frodyr ef a ddywedasant wrtho, Cerdda ymaith oddi yma, a dos i Judea, fel y ^d gwelo dy ddisgyblion dy weithredoedd di, y rhai yr ydwyf yn eu gwneuthur.

4 Canys nid oes neb yn gwneuthur dim yn ddirgel, ac yntef yn ceisio bod yn gyhoedd: od wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn, amlyga dy hun i'r ^e byd.

5 Canys nid oedd ei ^f frodyr yn credu ynddo.

6 Yna'r Iesu a ddywedodd wrthynt hwy, Ni ddaeth ^g fy amfer i etto: ond eich amfer chwi fydd yn ^h wastad yn barod.

7 Ni ddichon y byd eich ⁱ casau chwi; ond myfi y mae yn ei gasau, o herwydd fy mod i yn ^k tytiolaethu am dano, fod ei weithredoedd ef yn ddrwg.

8 Ewch chwi i fynu i'r wyl hon: nid wyf fi etto yn myned i fynu i'r wyl hon, o blegid ni chyflawnwyd i fy amfer i etto.

9 Gwedi iddo ddywedyd y pethau hyn wrthynt, efe a ^m arosodd yn Galilea.

10 ¶ Ac wedi myned o'i frodyr ef i fynu, yna yntef hefyd a ⁿ aeth i fynu i'r wyl, o nid yn amlwg, ond megis yn ddirgel.

11 Yna'r Iuddewon a'i ceisiasant ef yn yr wyl, ac a ddywedasant, Pa le y mae efe?

12 A murmur mawr oedd am dano ef ymysg y bobl: canys rhai a ddywedent, ^p Gwr da yw: ac eraill a ddywedent, Nage; eithr ^q twyllo y bobl y mae.

13 Er hynny ni lasarodd neb yn eglur am dano ef, rhag ^r oin yr Iuddewon.

14 ¶ Ac yr awr hon, ynghylch canol yr wyl, yr Iesu a aeth i fynu i'r deml, ac a ^s athrawiaethodd.

15 A'r Iuddewon a ^t ryfeddasant, gan ddywedyd, Pa fodd y medr hwn ddyfgeidiaeth, ac yntef heb ddyfgeu?

16 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Fy nysgeidiaeth nid eiddof fi yw, eithr eiddo yr ^u hwn a'm hanfonodd i.

17 Os ewyllysia neb wneuthur ei

ewyllys ef, efe a gaiff ^x wybod am y ^y ddyfgeidiaeth, pa un ai o Dduw y mae hi, ai myfi o honof fy hun fydd yn llafaru.

18 Y mae'r hwn fydd yn llafaru y o hono ei hun, yn ceisio ei ogoniant ei hun: ond yr hwn fydd yn ceisio gogoniant yr hwn a'i hanfonodd, hwnnw fydd eirwir, ac anghyfiawnder nid oes ynddo ef.

19 Oni roddodd Moses i chwi y gyfraith, ac ^z nid oes neb o honoch yn gwneuthur y gyfraith? Pa ham yr ydych yn ceisio fy lladd i?

20 Y bobl a atebodd ac a ddywedodd, Y mae gennyt ti ^a gythraul: pwy fydd yn ceisio dy ladd di?

21 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, ^b Un weithred a wnaethum, ac yr ydych oll yn rhyfeddu.

22 Am hynny y rhoddes Moses i chwi yr enwaediad, (nid o herwydd ei ^c fod o Moses, eithr o'r ^d tadau) ac yr ydych yn enwaedu ar ddyn ar y Sabbath.

23 Os yw dyn yn derbyn enwaediad ar y Sabbath, heb dorri cyfraith Moses, a ydych yn llidiog wrthyf fi, am i mi wneuthur dyn yn holl-iach ar y Sabbath?

24 Na fernwch wrth y ^e golwg, eithr bernwch farn gyfiawn.

25 Yna y dywedodd rhai o'r Jerofolymitaniaid, ^f Onid hwn yw'r un y maent hwy yn ceisio ei ladd?

26 Ac wele, y mae yn llafaru ar ^g gyhoedd, ac nid ydynt yn dywed dim wrtho ef: a wybu'r ^h pen-naethiaid mewn gwirionedd, mai hwn yw Crist yn wir?

27 Eithr nynt a adwaenom hwn o ⁱ ba le y mae: eithr pan ddel Crist, ni's gŵyr neb o ba ^k le y mae.

28 Am hynny yr Iesu, wrth athrawiaethu yn y deml, a lefodd ac a ddywedodd, Chwi a'm hadwaenoch i, ac a ^l wyddoch o ba le yr ydwyf fi: ac ni ddaethum i o honof fy hun, ^m eithr y mae yn gywir yr hwn a'm hanfonodd i, yr hwn nid adwaenoch chwi.

29 Ond myfi a'i hadwaen: o blegid o ⁿ hono ef yr ydwyf fi, ac efe a'm hanfonodd i.

30 Am hynny hwy a geisiasant ei ddal ef: ond ni ^o ofododd neb law arno, am na ddaethai ei awr ef etto.

31 A llawer o'r bobl a ^p gredasant ynddo, ac a ddywedasant, Pan ddelo Crist, a wna efe fwy o arwyddion na'r rhai hyn a wnaeth hwn?

32 ¶ Y ^q Phariseaid a glywsant fod y bobl yn murmur y pethau hyn am dano ef; a'r Phariseaid a'r arch-

offeiraid a anfonasant fwyddogion i'w ddal ef.

^{Adn. 32.} ^{Act 20. 23} 33 Am hynny y ^r dywedodd yr Iesu wrthynt hwy, Yr ydwyf fi ychydig amser etto gyd â chwi, ac yr wyf yn ^s myned at yr hwn a'm hanfonodd.

^{Diar. 1.} ^{24.} ^{Ioan 8. 21} 34 Chwi a'm ^t ceisiwch, ac ni'm cewch: a lle yr ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod.

^{u Iago 1.} ^{1.} ^{Act. 22.} ^{21.} 35 Yna y dywedodd yr Iuddewon yn eu mysg eu hun, I ba le y mae hwn ar fedr myned, fel na chaffom ni ef? ai at y rhai fydd ar ^u wasgar ymhlith y ^x Groegiaid y mae efe ar fedr myned, a dylgu'r Groegiaid?

36 Pa ymadrodd yw hwn a ddywedodd efe, Chwi a'm ceisiwch, ac ni'm cewch: a lle'r ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod?

^{y Lef. 23.} ^{34.} 37 Ac ar y dydd ^y diweddaf, y dydd mawr o'r ŵyl, y safodd yr Iesu, ac a lefodd, gan ddywedyd, Od oes ar neb ^z syched, deued attaf fi, ac yfed.

^{2 Dat. 22.} ^{17.} ^{Efa 55. 1.} ^{Ioan 4. 11} ^{Can. 5. 1.} ^{a Iia. 44. 3} ^{Zec. 14. 8.} 38 Yr hwn fydd yn credu yno fi, megis y dywedodd yr ^a ysgrythur, afonydd o ddwfr bywiol a ddylifant o'i groth ef.

^{b Joel 2.} ^{28.} ^{Act. 2. 3.} 39 (A hyn a ddywedodd efe am yr ^b Ysryd, yr hwn a gai y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn: canys etto nid oedd yr Ysryd Glân *wedi ei roddi*, o herwydd na ogoneddafid yr Iesu etto.)

^{d Deut. 18.} ^{15, 18.} 40 ¶ Am hynny llawer o'r bobl, wedi clywed yr ymadrodd *hwn*, a ddywedasant, Yn wir hwn ^e yw y Prophwyd.

^{d Ioan 1.} ^{25.} 41 Eraill a ddywedasant, Hwn yw y ^d Crist: eraill a ddywedasant, Ai o Galilea y daw Crist?

^{e Mic. 5. 1} 42 Oni ddywedodd yr ^e ysgrythur, Mai o had Dafydd, ac o Bethlehem, y dref lle y bu Dafydd, y mae Crist yn dyfod?

^{f Act. 23. 7} 43 Felly yr aeth ^f ymrafael ymysg y bobl o'i blegid ef.

^{g Rhuf. 8.} ^{31.} ^{Sal. 46. 1.} ^{a 105. 14.} 44 A rhai o honynt a fynnasent ei ddal ef: ond ni ofododd ^g neb ddwylaw arno.

^{h 2 Sam.} ^{13. 24.} 45 ¶ Yna y daeth y fwyddogion at yr arch-offeiraid a'r Phariseaid; a hwy a ddywedasant wrthynt hwy, h Pa ham na ddygafoch chwi ef?

^{i Mat. 7. 28} ^{Luc 4. 22.} 46 A'r fwyddogion a attebasant, Ni lasarodd dyn erioed ⁱ fel y dyn hwn.

47 Yna y Phariseaid a attebasant iddynt, A hudwyd chwithau hefyd?

^{k Mat. 11.} ^{29.} ^{Luc 23.} ^{13, 25.} 48 A gredodd neb o'r ^k pennaethiaid ynddo ef, neu o'r Phariseaid?

49 Eithr y bobl hyn, y rhai ni wyddant y gyfraith, melldigedig ydynt.

50 Nicodemus (yr hwn a ddaethai

at yr Iesu o ^l hyd nos, ac oedd un o ^l ^{Ioan 3. 1} honynt) a ddywedodd wrthynt,

⁵¹ A ydyw ^m ein cyfraith ni yn ^m ^{Lef. 19.} barnu dyn, oddieithr clywed gan ^{15.} ^{Deut. 17.} ddo ef yn gyntaf, a gwybod beth a ^{4.} wnaeth efe?

⁵² Hwythau a attebasant ac a ddywedasant wrtho, A ydwyt titheu o Galilea? Chwilia a gwel, na ⁿ cho- ⁿ ^{Efa. 9. 1.} ^{Mat 4. 15.} dodd prophwyd o Galilea.

⁵³ A phob un a ^o aeth i'w ^d ^f ^e ⁱ ^o ^{Diar. 21.} ^{39.} hun.

P E N. VIII.

¹ *Crist yn achub godineb-wraig: 12 yn datguddio ei bun yn oleuni'r byd.*

A 'R Iesu a aeth i fynydd yr Olewydd:

² Ac a ddaeth drachefn y ^a boreu ^a ^{Eph. 4.} ^{16.} i'r deml; a'r holl bobl a ddaethant ^{Act. 6. 4.} attio ef: yntef a eisteddodd, ac a'u dysgodd hwynt.

³ A'r ^b ysgrifenyddion a'r Pha- ^b ^{Mar. 23.} riseaid a ddygasant attio ef wraig, yr hon a ddaliaid mewn godineb: ac wedi ei gosod hi yn y canol,

⁴ Hwy a ddywedasant wrtho, Athraw, y wraig hon a ddaliwyd ar y weithred ^c yn godinebu.

⁵ A ^d Moses yn y gyfraith a orchymynodd i ni labyddio y cyfryw: ^{12.} beth gan hynny yr ^e wyt ti yn ei ddywedyd?

⁶ A hyn a ddywedasant hwy, gan ei demtio ef, fel y gallent ei gyhuddo ef: eithr yr Iesu, wedi ymgrymmu tu a'r llawr, a ^f 'sgrifenodd ^a i'ys ^f ^{Ioan 9. 6.} ar y ddaear, heb gymmeryd arno ^{eu} clywed.

⁷ Ond fel yr oeddynt hwy yn parhau yn gofyn iddo, efe a ymuniawnodd, ac a ddywedodd wrthynt, Yr hwn fydd ^g ddibechod o honoch, tafled yn gyntaf garreg atti hi.

⁸ Ac wedi iddo eilwaith ymgrymmu tu a'r llawr, efe a 'sgrifenodd ar y ddaear.

⁹ Hwythau, pan glywsant ^{hyn}, wedi hefyd eu ^h hargyhoeddi gan ^{eu} ^h ^{Rhuf. 16.} cydwybod, a aethant allan o un i un, ^{Mat. 27.} gan ddechreu o'r hynaf hyd yr olaf: ^{34.} ^{Job 12. 17.} a ⁱ gadawyd yr Iesu yn unig, a'r wraig yn sefyll yn y canol.

¹⁰ A'r Iesu wedi ymuniawnu, ac ^{1.} ^{Job 5. 13.} heb weled neb ond y wraig, a ddywedodd wrthi, *Ha* wraig, pa le y mae dy gyhuddwyr di? oni chondemniodd neb di?

¹¹ Hitheu a ddywedodd, Na ddo neb, Arglwydd. A dywedodd yr Iesu wrthi, ^k Nid wyf finneu yn dy ^k ^{Mat. 13.} ^{Luc 12. 17.} gondemnio di: dos, ac na ⁱ phecha ^{14.} ^{Ioan 9.} mwyach.

¹² Yna y llasarodd yr Iesu wrth- ^{14.} ^{Tit. 2. 12.} ynt drachefn, gan ddywedyd, ^m Go- ^m ^{Ioan 4.} leuni y byd ydwyf fi: yr hwn a'm

¹⁰Ioan. 12. 35. dilyno i, ⁿ ni rodia mewn tywyllwch, eithr efe a gaiff oleuni'r bywyd.

¹³ Am hynny y Phariseaid a ddywedasant wrtho, Tydi fydd yn ^o tyftiolaethu am danat dy hun; nid yw dy dyftiolaeth di wir.

¹⁴ Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt hwy, Er fy mod i yn tyftiolaethu am danaf fy hun, y mae fy nhyftiolaeth i ^p yn wir: o blegid mi a wn o ba le y daethum, ac i ba le yr ydwyf yn myned; chwithau ni's gwyddoch o ba le yr wyf fi yn dyfod, nac i ba le yr wyf fi yn myned.

¹⁵ Chwy-chwi fydd yn ^a barnu yn olynawd, nid ydwyf fi yn barnu neb.

¹⁶ Ac etto os ^r wyf fi yn barnu, y mae fy marn i yn gywir: o blegid nid wyf fi yn unig, ond ^s myfi a'r Tad yr hwn a'm hanfonodd i.

¹⁷ Y mae hefyd yn ^t ysgrifenedig yn eich cyfraith chwi, mai gwir yw tyftiolaeth dau ddyn.

¹⁸ Myfi yw'r hwn fydd yn ^u tyftiolaethu am danaf fy hun, ac y mae y Tad, yr hwn a'm hanfonodd i, yn tyftiolaethu am danaf fi.

¹⁹ Yna y dywedasant wrtho, Pa le y mae dy ^x Dad di? Yr Iesu a atebodd, Nid adwaenoch na myfi, na'm Tad: ped y adnabuafech fi, chwi a ^z adnabuafech fy Nhada i hefyd.

²⁰ Y geiriau hyn a lasarodd yr Iesu yn y trysfordy, wrth athrawiaethu yn y deml: ac ni ddaliodd neb ef, am na ddaethai ei ^a awr ef etto.

²¹ Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt hwy drachefn, Yr wyf fi ^b yn myned ymaith, a chwi a'm ceiswch i, ac a fyddwch ^c feirw yn eich pechod: lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

²² Am hynny y dywedodd yr Iuddewon, A ^d ladd efe ef ei hun? gan ei fod yn dywedyd, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

²³ Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Chwy-chwi fydd ^e oddi ifod; minneu fydd ^f oddi uchod: chwy-chwi fydd o'r byd hwn; minneu nid wyf o'r byd hwn.

²⁴ Am hynny y dywedais wrthynt, y byddwch chwi feirw yn eich pechodau: ^g o blegid oni chredwch chwi mai myfi yw ^{efe}, chwi a fyddwch feirw yn eich pechodau.

²⁵ Yna y dywedasant wrtho, Pwy wyt ti? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, ^h Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthynt o'r dechreuad.

²⁶ Y mae gynnyf fi lawer o bethau i ⁱ w dywedyd, ac i ^w barnu am danoch chwi: eithr cywir yw'r hwn a'm hanfonodd i; a'r pethau a glyw-

ais i ganddo, y rhai hyn yr ydwyf fi yn eu dywedyd i'r byd.

²⁷ Ni ^k wyddent hwy mai am y ^k ² ^{redr} Tad yr oedd efe yn dywedyd wrthynt hwy.

²⁸ Am hynny y dywedodd yr Iesu wrthynt, Pan ^l ddyrchafoch chwi Fab y dyn, yna y cewch wybod mai myfi yw ^{efe}, ac nad wyf fi yn gwneuthur dim o honof fy hun; ond megis y dyfsgodd fy Nhada fi, yr wyf yn llafaru y pethau hyn.

²⁹ A'r hwn a'm hanfonodd i fydd ^m gyd â myfi: ni adawodd y Tad fi yn unig; o blegid yr wyf fi yn ⁹ gwneuthur bob amser y pethau fy ⁿ foddlon ganddo ef.

³⁰ Fel yr oedd efe yn llafaru y pethau hyn, llawer a ^o gredasant ynddo ef.

³¹ Yna y dywedodd yr Iesu wrth yr Iuddewon a gredasant ynddo, Os ^p arosfych chwi yn fy ngair i, disgylbion i mi ydych yn wir;

³² A chwi a gewch ^q wybod y ^q gwirionedd, a'r gwirionedd a'ch rhyddha chwi.

³³ ¶ Hwytthau a atebasant iddo, Had Abraham ydym ni, ac ni ^r wanaethafom ni neb erioed: pa fodd yr wyt ti yn dywedyd, Chwi a wneir yn rhyddion?

³⁴ Yr Iesu a atebodd iddynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, ^s Pwy bynnag fydd yn gwneuthur pechod, y mae efe yn was i bechod.

³⁵ Ac nid yw'r ^t gwas yn aros yn tŷ byth: y Mab fydd yn aros byth.

³⁶ Os y ^u Mab gan hynny a'ch rhyddha chwi, rhyddion fyddwch yn wir.

³⁷ Mi a wn mai had Abraham ydych chwi: ond yr ydych chwi yn ceisio fy lladd i, am nad yw fy ngair i yn genni ^x ynoch chwi.

³⁸ Yr wyf fi yn llafaru yr hyn a welais gyd â'm Tad i: a chwithau fydd yn gwneuthur yr hyn a welsoch y gyd â'ch tad chwithau.

³⁹ Hwytthau a atebasant ac a ddywedasant wrtho, Ein tad ni yw ^z Abraham. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Pe plant Abraham fydddech, ^a gweithredoedd Abraham a wnaech.

⁴⁰ Eithr yn awr yr ydych chwi yn ceisio fy lladd i, dyn a ^b ddywedais i chwi y gwirionedd, yr hwn a glywais i gan Dduw: hyn ^c ni wnaeth Abraham.

⁴¹ Yr ydych chwi yn gwneuthur gweithredoedd eich tad chwi: am hynny y dywedasant wrtho, nid trwy ^d butteindra y cenhedlwyd ni: un Tad fydd gennym ni, ^e ^{sef} Duw.

⁴² Yna y dywedodd yr Iesu wrth-

ynt hwy, Pe Duw fyddai eich Tad,
1 Cor. 13. 22. chwi a'm f carech i: canys oddiwrth
Gal. 2. 7. Dduw y g deilliais, ac y daethum i;
Heb. 5. 4, 5 o blegid nid o honof fy hun y daethum i, ond efe a'm hanfonodd i.

43 Pa ham nad ydych yn deall fy lleferydd i? am na ellwch wrando fy h ymadrodd i.

44 1 Ioan 6. 60. O'ch tad diafol yr ydych chwi, a thrachwantau eich tad a fyynnwch chwi eu gwneuthur: lleiddiad dyn oedd efe o'r Adn 38. k dechreuad, ac ni safodd yn y gwirionedd, o blegid nid oes gwirionedd ynddo ef: Pan yw yn dywedyd celwydd, o'r eiddo ei hun y mae yn dywedyd; canys y mae yn gelwyddog, ac yn dad iddo.

45 1 Thef. 2. 11. Ac am fy mod i yn dywedyd ¹ y gwirionedd, nid ydych yn credu i mi.

46 Adn. 45. Pwy o honoch a'm hargyhoedda i m o bechod? Ac os wyf fi yn dywedyd y gwir, pa ham nad ydych yn credu i mi?

47 Y mae'r hwn fydd o Dduw yn 1 Pedr 1. n 23. gwrando geiriau Duw: am hynny nid ydych chwi yn eu gwrando, am nad ydych o Dduw.

48 Yna yr atebodd yr Iuddewon, ac y dywedasant wrtho ef, Onid da yr ydym ni yn dywedyd, mai o Samaritan wyt ti, a bod gennyt gythraul?

49 Yr Iesu a atebodd, Nid oes gennyf gythraul; ond yr wyf fi yn P Ioan 17. 4. anrhydeddu fy Nhada, ac yr ydych chwithau yn fy ni-anrhydeddu in-neu.

50 Ac nid wyf fi yn ceisio fy ngogoniant fy hun: y mae a'i cais, ac a 9 Sal. 37. 6. q farn.

51 Yn wir, yn wir, meddafi chwi, Mat. 7. 24 Os i ceidw neb fy ymadrodd i, ni wel efe farwolaeth yn dragywydd.

52 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Yr awr hon y s gwyddom fod gennyt gythraul: bu Abraham farw, 2 Tim. 3. 16. a'r prophwydi; a meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth yn dragywydd.

53 Ioan 4. 12. Ai t mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a fuant feirw: pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun?

54 Yr Iesu a atebodd, Os wyf fi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ^u ddim: fy Nhada yw'r hwn fydd yn fy ^x ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chwi yn dywedyd, mai eich Duw chwi yw.

55 Ioan 14. 7. Ond nid y adnabuoch chwi ef: eithr myfi a'i hadwaen ef: ac os dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chwi, yn gelwyddog: ond 2 Ioan 1. 18. a 5-37 mi a'i z hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef.

56 Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham weled fy nydd i: ac efe a'i ^a gwelodd *hefyd*, ac a lawenychodd. Luc 10. 12.

57 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Nid wyt ti ddeng mlwydd a ^{1, 13.} deugain etto, ac a welast ti Abraham?

58 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddafi chwi, Cyn bod Abraham, yr ^b wyf fi. 1 Ioan 1. 10.

59 Yna hwy a godasant ^c gerrig i'w taflu atto ef: a'r Iesu a ymguddiodd, ac a aeth allan o'r deml, gan fyned trwy eu canol hwynt: ac felly yr aeth *efe* heibio. Ecf. 3. 14.

P E N. IX.

Y dyn a aned yn ddall, yn cael ei olwg.

AC wrth fyned heibio, efe a ganfu ddyn ^a dall o'i enedigaeth. Adn. 4.

2 A'i ddifgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, pwy a ^b bechodd, ai hwn, ai ei rieni, fel y genid ef yn ddall? Adn. 4.

3 Yr Iesu a atebodd, Nid hwn a bechodd, na'i rieni 'chwaith: eithr fel yr ^c amlygid gweithredoedd Duw ynddo ef. Ecf. 3. 14.

4 Rhaid i mi weithio ^d gwaith yr ^d hwn a'm hanfonodd, tra ydyw hi ^e yn ddydd: y mae'r nos yn dyfod, pan na ddichon neb weithio. Eph. 5. 14.

5 Tra yr ydwyf yn y byd, ^e go-^e leuni'r byd ydwyf. Ioan 1. 9.

6 Wedi iddo ef ddywedyd hyn, efe a boerodd ar lawr, ac a wnaeth ^f glai o'r poeryn, ac a s irodd y clai ar lygaid y dall; Gen. 2. 12.

7 Ac a ddywedodd wrtho, Dos, ac ymolch yn llyn ^h Siloam, (yr hwn a gyfieithir, Anfonedig.) Am hynny efe a ⁱ aeth ymaith, ac a ymolchodd, ac a ddaeth yn gweled. 1 Ioan 1. 10.

8 Y cymmydogion gan hynny, a'r rhai a'i gwelfent ef o'r blaen, mai dall oedd efe, a ddywedasant, ^k Onid hwn yw'r un oedd yn eistedd, ac yn cardotta? Sal. 136. 2.

9 Rhai a ddywedasant, Hwn yw *efe*: ac eraill, Y mae efe yn debyg iddo. Yntef a ddywedodd, ^l Myfi yw *efe*. Sal. 136. 2.

10 Am hynny y dywedasant wrtho, Pa fodd yr agorwyd dy lygaid di?

11 Yntef a atebodd ac a ddywedodd, Dyn a elwir ^m Iesu a wnaeth glai, ac a irodd fy llygaid i, ac a dywedodd wrthyf, Dos i llyn Siloam, ac ymolch: ac wedi i mi fyned ⁿ ymolchi, mi a gefais fy ngolwg. 1 Ioan 1. 10.

12 Yna y dywedasant wrtho, ^a Pa o le y mae efe? Yntef a ddywedodd, ^o Ni wn i. 1 Ioan 1. 10.

13 Hwytthau a'i dygasant ef at y Phariseaid, yr hwn gynt a *fua* i'w yn ddall. 1 Ioan 1. 10.

14 A'r 9 Sabbath oedd hi pan wnaeth yr Iesu y clai, a phan agorodd efe ei lygaid ef.

15 Am hynny y Phariseaid hefyd a ofynasant iddo drachefn, pa fodd y cawfai efe ei olwg. Yntef a ddywedodd wrthynt, Clai a ofododd efe ar fy llygaid i, ac mi a ymolchais, ac yr ydwyf yn gweled.

16 Yna rhai o'r Phariseaid a ddywedasant, Nid yw y dyn hwn o Dduw, gan nad yw efe yn cadw'r Sabbath. Eraill a ddywedasant, Pa fodd y gall dyn pechadurus wneuthur y cyfryw arwyddion? Ac yr oedd ymrafael yn eu plith.

17 Hwy a ddywedasant drachefn wrth y dall, Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am dano ef, am agoryd o hono dy lygaid di? Yntef a ddywedodd, *Mai* prophwyd yw *efe*.

18 Am hynny ni chredai yr Iuddewon am dano ef, mai dall fuafai, a chael o hono ef ei olwg, nes galw o honynt ei rieni ef yr hwn a gawfai ei olwg.

19 A hwy a ofynasant iddynt, gan ddywedyd, Ai hwn yw eich mab chwi, yr hwn yr ydych chi yn dywedyd ei eni yn ddall? pa fodd gan hynny y mae efe yn gweled yn awr?

20 Ei rieni ef a attebasant iddynt hwy, ac a ddywedasant, Nyni a wyddom mai hwn yw ein mab ni, ac mai yn ddall y ganwyd ef:

21 Ond pa fodd y mae efe yn gweled yr awr hon, ni's gwyddom ni; neu pwy a agorodd ei lygaid ef, ni's gwyddom ni: y mae efe mewn oedran, * gofynwch iddo ef: efe a ddywed am dano ei hun.

22 Hyn a ddywedodd ei rieni ef, am eu bod yn ofni'r Iuddewon: o blegid yr Iuddewon a gyd-ordeiniasent eifoes, os cyfaddefai neb ef yn Crist, y bwridd ef allan o'r fynagog.

23 Am hynny y dywedodd ei rieni ef, Y mae efe mewn oedran, gofynwch iddo ef.

24 Am hynny hwy a alwasant eilwaith y dyn a fuafai yn ddall, ac a ddywedasant wrtho, ² Dyro'r gogoniant i Dduw: nyni a wyddom mai a pechadur yw y dyn hwn.

25 Yna yntef a attebodd ac a ddywedodd, Ai pechadur yw, ^b ni's gwn i: un peth a wn i, lle yr oeddwn i yn ddall, yr wyf fi yn awr yn gweled.

26 Hwytthau a ddywedasant wrtho drachefn, Beth a wnaeth efe i ti? pa fodd yr agorodd efe dy lygaid di?

27 Yntef a attebodd iddynt, Mi a ddywedais i chwi eifoes, [†] ac ni wrandawf och: pa ham yr ydych chi ewyllysio clywed drachefn: a ydych chiwytthau yn ewyllysio bod yn ddisgyblion iddo ef?

28 Hwytthau a'i difenwasant ef, ac a ddywedasant, Tydi fydd ddisgybl iddo ef; eithr ^d disgyblion Moses ydym ni.

29 Nyni a wyddom lafaru o Dduw wrth Moses: *eithr* hwn ni's gwyddom ni o ba le y mae efe.

30 Y dyn a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn hyn yn ddiau y mae yn rhyfedd, ^e na wyddoch chi o ba le y mae efe, ac ^f efe a agorodd fy llygaid i.

31 Ac ni a wyddom nad yw Duw yn ^g gwrando pechaduriaid: ond os yw neb yn addolwr Duw, ac yn gwneuthur ei ewyllys ef, hwnnw y mae yn ei wrando.

32 Ni chlybuwyd erioed ^h agoryd o neb lygaid a anesid yn ddall.

33 Oni bai fod hwn o Dduw, ni allai efe wneuthur dim.

34 Hwy a attebasant ac a ddywedasant wrtho, Mewn pechodau y ganwyd ti oll; ac a wyt ti yn ⁱ ein dyfgu ni? A hwy a'i ^k bwriasant ef allan.

35 Clybu yr Iesu ddarfod iddynt ei fwrw ef allan: a phan ei ^l cafodd, efe a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn credu ym Mab Duw?

36 Yntef a attebodd ac a ddywedodd, ^m Pwy yw *efe*, O Arglwydd, fel y credwyf ynddo?

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a'i gwelaist ef, a'r ⁿ hwn fydd yn ymddiddan â thi, hwnnw ydyw efe.

38 Yntef a ddywedodd, Yr wyf fi yn credu, O Arglwydd. Ac efe a'i ^o haddolodd ef.

39 A'r Iesu a ddywedodd, I farn y daethum i'r byd hwn: fel y gwelai y rhai ^p nid ydynt yn ^q gweled, ac yr elai y rhai fydd yn gweled yn ddeillion.

40 A rhai o'r Phariseaid a oedd gyd ag ef, a glywsant y pethau hyn, ac a ddywedasant wrtho, ^r A ydym ninnau hefyd yn ddeillion?

41 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Pe ^s deillion fydddech, ni byddai arnoch ^t bechod: eithr yn awr meddweh chwi, Yr ydym ni yn gweled; am hynny y mae eich pechod yn ^u aros.

P E N. X.

1 Crist yw'r drws a'r bugail da. 19 Amryw dyb am dano.

Y N wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr bwn nid yw yn myned i

^aIoan 14. mewn trwy'r ^a drws i gorlan y defaid, eithr fydd yn ^b dringo ffordd arall, lleidr ac yspeiliwr yw.

^bJer. 23. 21. 2 Ond yr hwn fydd yn myned i mewn trwy'r drws, ^c bugail y defaid ydyw.

^dEsa. 61. 21. 3 I hwn y mae y ^d drysor yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwrando ar ei lais ef: ac y mae efe yn galw ei ddefaid ei hun ^e erbyn eu henw, ac yn eu harwain hwynt allan.

^e2 Tim. 2. 10. Phil. 4. 3. 4 Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn ^f myned o'u blaen hwynt: a'r defaid fydd yn ei ganlyn ef, o blegid y maent yn adnabod ei lais ef.

^gDiar. 2. 16. Gal. 1. 8. 5 Ond y ^g dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddi wrtho: o blegid nad adwaenant lais dieithriaid.

^hIoan 9. 40. Mat. 13. 12. 6 Y ddammeg hon a ddywedodd yr Iesu wrthynt: ond hwy ni ^h wybuant pa bethau ydoedd y rhai yr oedd efe yn eu llafaru wrthynt.

ⁱIoan 14. 6. 7 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrthynt drachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Myfi yw ⁱ drws y defaid.

^kMat. 7. 15. Jer. 23. 21. 1 Preg. 7. 26. 8 Cynnifer oll ag a ^k ddaethant o'm blaen i, lladron ac yspeilwyr ydynt: eithr ni ^l wrandawodd y defaid arnynt.

^mSal. 23. 2 m 9 Myfi yw y drws: os â neb i mewn trwof fi, efe a fydd cadwedig; ac efe a â i mewn ac allan, ac a gaiff borfa.

ⁿDat. 17. 2. 2 Pedr 2. 3. 10 Nid yw lleidr yn dyfod ond i ⁿ ladratta, ac i ladd, ac i ddistrywio: myfi a ddaethum fel y caent fywyd, ac y caent ^o ef yn ^o helaethach.

^oIoan 1. 16. 2 Pedr 1. 3. 4. 11 Myfi yw'r bugail da: y bugail da fydd yn rhoddi ei ^p einioes dros y defaid.

^pEsa. 53. 10, 12. 2 Cor. 5. 21. 4 Eze. 2. 3, 4. Phil. 2. 21. 12 Eithr y ^q gwas cyflog, a'r hwn nid yw fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, fydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac yn gadael y defaid, ac yn ffoi: a'r blaidd fydd yn eu hysglyfio hwynt, ac yn tarfu'r defaid.

^rRhu. 16. 18. Zec. 11. 17. 13 Y mae'r gwas cyflog yn ffoi, o blegid mai gwas cyflog yw, ac nid ^r oes ofal arno am y defaid.

^sIoan 13. 18. Sal. 1. 6. 14 Myfi yw'r bugail da; ac a ^s adwaen yr eiddof fi, ac a'm hadweinir gan yr eiddof fi.

^tDiar. 8. 24. 15 Fel yr edwyn y Tad fyfi, ^t fel y yr ^t adwaen innau y Tad: ac yr ydywyf yn rhoddi fy einioes dros y defaid.

^uIoan 11. 51, 52. 16 A ^u defaid eraill fydd gennyf, y rhai nid ydynt o'r gorlan hon: y rhai hynny hefyd fydd raid i mi eu cyrchu, a'm llais i a wrandawant; a bydd un gorlan, ac ^x un bugail.

^yMat. 3. 17. 17 Am hyn y mae y ^y Tad yn fy ngharu i, am fy mod i yn dodi fy

einioes, fel y cymmerwyf hi drachefn.

^zSal. 40. 7. 18 Nid oes neb yn ei dwyn oddi arnaf fi: ond myfi fydd yn ei dodi hi i lawr o honof ^z fy hun: y mae gen-^z nyf feddiant i'w dodi hi i lawr, ac y mae gennyf feddiant i'w chymmeryd hi drachefn: y gorchymyn hwn a dderbyniais i gan fy Nhad.

^aMat. 10. 34. 19 ¶ Yna y bu drachefn a ymrafael ymysg yr Iuddewon, am yr ymadroddion hyn.

^bMat. 9. 34. 20 ^b A llawer o honynt a ddywed-^b afant, Y mae cythraul ganddo, ac y mae efe yn ynfydu: pa ham y gwrandewch chwi arno ef?

^cIoan 9. 32. 21 Eraill a ddywedafant, Nid yw y rhai hyn eiriau un â chythraul ynddo: a all ^c cythraul agoryd llygaid y deillion?

^dJer. 31. 31. 22 ¶ Ac yr oedd y gyffegr-wyl yn Jerusalem, a'r gauaf oedd hi.

^eSal. 12. 12. 23 Ac yr oedd yr Iesu yn rhodio yn y deml, ym ^d mhorth Salomon.

^fSal. 35. 21. Mat. 26. 63. 24 Am hynny y daeth yr Iuddewon yn ei ^e gylch ef, ac a ddywedafant wrtho, Pa hyd yr wyt yn peri i ni ammeu? ^f os tydi yw y Crist, dywed i ni yn eglur.

^gIoan 5. 25. 25 Yr Iesu a attebodd iddynt, Mi ^g a ddywedais i chwi, ac nid ydych yn credu: y gweithredoedd yr wyt fi yn eu gwneuthur yn enw fy Nhad, y mae y rhai hyn yn tystiolaethu am danaf fi.

^hAct. 13. 38. 26 Ond chwi nid ydych yn credu: canys ^h nid ydych chwi o'm defaid i, fel y dywedais i chwi.

ⁱRhu. 6. 23. 27 Y mae fy nefaid i yn gwrando fy llais i, ac mi a'u hadwaen hwynt, a hwy a'm canlynant i:

^jRhu. 6. 1. Mat. 16. 18. 28 A minneu ydywyf yn ⁱ rhoddi iddynt fywyd tragywyddol; ac ni ^k chyfrgollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i.

^lMat. 11. 27. 29 Fy Nhad i, yr hwn a'u ^l rhodd-^l des i mi, fydd fwy na phawb: ac ni's gall neb ^u eu dwyn ^u hwynt allan o law fy Nhad i.

^mAdn. 3. 1 Ioan 1. 12. 30 Myfi a'r Tad ^m un ydym.

ⁿIoan 8. 50. Lef. 14. 16. 31 Am hynny y colodd yr Iuddewon gerrig ⁿ drachefn, i'w labyddio ef.

^oSal. 124. 4. Preg. 4. 16. 32 Yr Iesu a attebodd iddynt, Llawer o weithredoedd da a ddan-gofais i chwi oddi wrth fy Nhad: am ^o ba un o'r gweithredoedd hynny yr ydych yn fy labyddio i?

^pLef. 14. 16. 33 Yr Iuddewon a attebafant iddo, gan ddywedyd, Nid am weithred dda yr ydym yn dy labyddio, ond ^p am ^p gabledd, ac am dy fod di, a thiueu yn ddyn, yn dy wneuthur dy hun yn Dduw.

^qIoan 8. 12. 34 Yr Iesu a attebodd iddynt,

Onid yw yn ysgrifenedig yn eich
9 cyfraith chwi, Mi a ddywedais,
1 Duwiau ydych?

35 Os galwodd *efe* hwy yn dduw-
iau, at y rhai y daeth gair Duw, a'r
ysgrythur ni's gellir ei thorri;

36 A ddywedwch chwi am yr hwn
a^s fansteiddiodd y Tad, ac a'i^t han-
fonodd i'r byd, Yr wyt ti yn cablu;
am imi ddywedyd, Mab Duw ydwyf?

37 Onid wyf fi yn gwneuthur
gweithredoedd fy Nhad, na chred-
wch i mi.

38 Ond os ydwyf yn eu gwneu-
thur, er nad ydych yn credu i mi,
credwch y gweithredoedd; fel y
gwybyddoch ac y credoch, *fod* y Tad

ynof fi, a minneu ynddo yntef.
39 Am hynny y ceisafant drachefn
ei ddal ef: ac *efe* a^x ddihangodd

allan o'u dwylaw hwynt.
40 Ac *efe* a aeth ymaith drachefn
dros yr Iorddonen i'r man y lle y
buasai Ioan ar y cyntaf yn bedyddio;
ac a arosodd yno.

41 A llawer a ddaethant atto ef,
ac a ddywedasant, Ioan yn wir ni
wnaeth un arwydd: ond yr holl
bethau a'r a ddywedodd Ioan am
hwn oedd wir.

42 A llawer yno a^r gredasant
ynddo.

P E N. XI.

1 Crist yn cyfodi Lazarus. 45 Llawer
o Iuddewon yn credu.

A C yr oedd un yn glaf, Lazarus
o^a Bethania, o dref Mair a'i
chwaer Martha.

2 (A^b Mair ydoedd yr hon a en-
neiriodd yr Arglwydd ag ennaint,
ac a fychodd ei draed ef a'i gwallt,
yr hon yr oedd ei brawd Lazarus yn
glaf.)

3 Am hynny y^c chwiorydd^d a
ddanfonasant atto ef, gan ddywedyd,
Arglwydd, wele, y mae'r hwn fydd
e hoff gennyti ti yn glaf.

4 A'r Iesu, pan glybu, a ddywed-
odd, Nid yw'r clefyd hwn i farwol-
aeth, ond er^f gogoniant Duw, & fel y
gogonedder Mab Duw trwy hynny.

5 A^h hoff oedd gan yr Iesu Mar-
tha, a'i chwaer, a Lazarus.

6 Pan glybu *efe* gan hynny ei fod
ef yn glaf, *efe* a arosodd yn y lle yr
oedd, i ddau ddiwrnod.

7 Yna wedi hynny *efe* a ddywe-
dodd wrth y disgyblion, ^k Awn i
Judea drachefn.

8 Y disgyblion a ddywedasant wr-
tho, Rabbi, yr oedd yr Iuddewon yn
awr yn ceisio dy labyddio di, ac a
wyt ti ynⁱ myned yno drachefn?

9 Yr Iesu a atebodd, Onid oes
dwyddog awr o'r dydd? ^m os rhodia

neb y dydd, ni thramgwydda, am ei
fod ynⁿ gweled goleuni y byd hwn: ⁿ 1 Pedr 3.
10 Ond os rhodia neb y^o nos, ¹³
efe a dramgwydda, am nad oes go-
leuni ynddo.

11 Hyn a lafarodd *efe*: ac wedi
hynny *efe* a ddywedodd wrthynt, Y
mae^p ein cyfaill Lazarus yn^q huno; ^p Efa. 41.8
ond yr wyf fi yn myned i'w^r ddi-
huno ef. ^{lago 2.23}
^q Act. 7.62

12 Yna ei ddisgyblion a ddywed-
asant wrtho, Arglwydd, os huno y
mae, *efe* a fydd iach.

13 Ond yr Iesu a ddywedasai am
ei farwolaeth ef: eithr hwy a dybiaf-
ant mai am hwn cwsf yr oedd *efe* yn
dywedyd.

14 Yna y dywedodd yr Iesu wrth-
ynt yn eglur, ^s Bu farw Lazarus; ^s Adn. 15.

15 Ac y mae yn llawen gennyf nad
oeddwn i yno, er eich mwyn chwi,
(fel y^t credoch:) ond awn atto ef. ^t Adn. 4.

16 Yna y dywedodd Tomas, yr
hwn a elwir Didymus, wrth ei gyd-
ddisgyblion, Awn ninnau hefyd, fel
y^u byddom feirw gyd ag ef. ^u Adn. 8,

17 Yna yr Iesu, wedi dyfod, a'iⁱ
^x cafodd ef wedi bod weithian bed-
war diwrnod yn y bedd. ^x Adn. 11-14.

18 (A Bethania oedd yn agos i
Jerusalem, ynghylch pymtheg ystad
oddi wrthi:)

19 A llawer o'r Iuddewon a
ddaethant at Martha a Mair, i'w^y
cyfuro hwynt am eu brawd. ^y Rhuf. 12

20 Yna Martha, cyn gynted ag y
clybu hi fod yr Iesu yn dyfod, a aeth
i'w gyfarfod ef: ond Mair a eistedd-
odd yn y tŷ.

21 Yna y dywedodd Martha wrth
yr Iesu, Arglwydd, ^z pe buasit ti
yma, ni buasai farw fy mrawd. ^z Bren. 5.

22 Eithr^a mi a wn hefyd yr awr
hon, pa bethau bynnag a^b ddymun-
ech di gan Dduw, y dyry Duw i ti. ^a Sal. 116,

23 Yr Iesu a ddywedodd wrthi,
^c Adgyfodir dy frawd drachefn. ^c Sal. 116,

24 Dywedodd Martha wrtho, Myfi
a wn yr adgyfodir ef yn yr^d adgy-
fodiad, y dydd diweddaf. ^d Sal. 116,

25 Yr Iesu a ddywedodd wrthi,
^e Myfi yw yr adgyfodiad a'r bywyd:
yr hwn fydd yn credu yno^f fi, er
iddo farw, a fydd^f byw: ^e Sal. 116,

26 A phwy bynnag fydd yn fyw,
ac yn credu yno^f fi, & ni bydd marw
yn dragywydd. A wyt ti yn credu
hyn? ^f Sal. 116,

27 Dywedodd hitheu wrtho, Yd-
wyf, Arglwydd: yr wyf fi^h yn credu
mai ti yw'rⁱ Crist, Mab Duw, yr
hwn fydd yn dyfod i'r byd. ^h Sal. 116,

28 Ac wedi iddi ddywedyd y pe-
thau hyn, hi a aeth ymaith, ac a al-
wodd yn ddirgel ei chwaer Mair, ⁱ Sal. 116,

ganddywedyd, Feddaeth yr Athraw, ac y mae yn ^k galw am danat.

29 Er cynted ag y clybu hi, hi a gododd yn ebrwydd, ac a ddaeth atto ef.

30 (A'r Iesu ni ddaethai etto i'r dref; ond yr oedd efe yn v man lle y cyfarfuasai Martha ag ef.)

31 Yna yr Iuddewon, y rhai oedd gyd â hi yn y tŷ, ac yn ei chyfuro hi, pan welasant Mair yn codi ar frys, ac yn myned allan, a'i canlynasant hi, gan ddywedyd, Y mae hi yn myned at y ^l bedd, i wylu yno.

32 Yna Mair, pan ddaeth lle yr oedd yr Iesu, a'i weled ef, a syrthiodd wrth ei draed ef, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, pe buafit ti yma, ni buafai fy mrawd farw.

33 Yr Iesu gan hynny, pan welodd hi yn ^m wylu, a'r Iuddewon y rhai a ddaethai gyd â hi yn wylu, a riddfanodd ⁿ yn yr yspryd, ac a gynhyrfwyd;

34 Ac a ddywedodd, ^o Pa le y dodafoch chiwi ef? Hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, tyred a gwel.

35 Yr Iesu a ^p wylodd.

36 Am hynny y dywedodd yr Iuddewon, Wele, fel yr oedd efe yn ei ^g garu ef.

37 Eithr rhai o honynt a ddywedasant, Oni allasai hwn, yr hwn a agorodd lygaid y dall, beri na buafai hwn farw 'chwaith?

38 Yna yr Iesu drachefn a ^s riddfanodd ynddo ei hun, ac a ddaeth at y ^t bedd: ac ogof oedd, a maen oedd wedi ei ddodi arno.

39 Yr Iesu a ddywedodd, ^u Codwch ymaith y maen: Martha, chwaer yr hwn a fuasai farw, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, y mae efe ^x weithian yn drewi: o herwydd y mae ^y farw er ys pedwar diwrnod.

40 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Oni ddywedais i ti, pe's ^y credit, y cait ti ^z weled gogoniant Duw?

41 Yna y codasant y maen lle yr oedd y marw wedi ei ofod: a'r Iesu a ^a gododd ei olwg i fynu, ac a ddywedodd, Y Tad, yr wyf yn ^b diolch i ti am i ti wrando arnaf.

42 A myfi a wyddwn dy fod di yn fy ^c ngwrando bob amser: eithr er mwyn y bobl sydd yn sefyll o amgylch, y dywedais, fel y credont mai tydi a'm hanfonaist i.

43 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a lefodd â llef uchel, Lazarus, d tyred allan.

44 A'r hwn a fuasai farw a ddaeth allan, yn rhwym ei draed a'i ddwy law ^e mewn amdo: a'i wyneb oedd wedi ei rwymo â napcyn. Yr Iesu a

ddywedodd wrthynt, Gollyngwch ef yn rhydd, a gadewch iddo fyned ymaith.

45 Yna ^f llawer o'r Iuddewon, y rhai a ddaethent at Mair, ac a welasant y pethau a wnaethai yr Iesu, a gredasant ynddo ef.

46 Eithr ^g rhai o honynt a aethant ymaith ^h at y Phariseaid, ac a ddywedasant iddynt y pethau a wnaethai yr Iesu.

47 Yna'r arch-offeiriaid a'r Phariseaid a gasglasant gyngor, ac a ddywedasant, Pa beth yr ydym ni yn ei wneuthur? canys y mae'r dyn yma yn ⁱ gwneuthur llawer o arwyddion.

48 Os ^k gadawn ni ef fel hyn, pawb a gredant ynddo, ac fe ddaw y Rhufeiniaid, ac a ddifethant ein lle ni a'n cenedl hefyd.

49 A'rhyw un o honynt, Caiaphas, yr hwn oedd arch-offeiriad y flwyddyn honno, a ddywedodd wrthynt, Nid ydych chiwi yn gwybod dim oll,

50 Nac yn ystyried, ^l mai buddiol yw i ni farw o un dyn dros y bobl, ac na ddifether yr holl genedl.

51 Hyn ni ddywedodd efe o hono ei hun; eithr, ac efe yn arch-offeiriad y flwyddyn honno, efe a ^m brophwydodd y byddai'r Iesu farw dros y genedl;

52 Ac nid dros y genedl yn unig, eithr fel y casglai efe ynghyd ⁿ yn un, blant Duw hefyd y rhai a wafarasid.

53 Yna, o'r dydd hwnnw allan, y cyd-ymgynghorasant, fel y lladdent ef.

54 Am hynny ni rodiodd yr Iesu mwy yn ^o amlwg ymysg yr Iuddewon; ond efe a aeth oddi yno i'r wlad yn agos i'r anialwch, i ddinas a elwir ^p Ephraim, ac a ^q arosodd yno gyd â'i ddifgyblion.

55 ¶ A phasg yr Iuddewon oedd yn agos: a llawer a aethant o'r wlad i fynu i Jerusalem, o flaen y pasg, i'w ^r glanhau eu hunain.

56 Yna y ^s ceisasant yr Iesu; a dywedasant wrth eu gilydd, fel yr oeddynt yn sefyll yn y deml, Beth a dybygwech chiwi, gan na ddaeth efe i'r wyl?

57 A'r arch-offeiriaid a'r Phariseaid a roisant orchymyn, os gwyddai neb pa le yr oedd efe, ar fynegi o'r hono, fel y gallent ei ^t ddal ef.

P E N. XII.

1 Enneinio traed yr Iesu. 12 Crist yn marchogaeth i Jerusalem. 23 Y mae efe yn rhag-fynegi ei farwolaeth.

YNA'r Iesu, chwe' diwrnod cyn y pasg, a ddaeth i Bethani, lle yr oedd Lazarus, yr hwn a fuasai

farw, yr hwn a godasai efe o feirw.

2 Ac yno y gwnaethant ^b iddo swpper: a Martha oedd yn gwasanaethu; a Lazarus oedd un o'r rhai a eisteddant gyd ag ef.

3 Yna y cymmerth Mair bwys o ennaint nard gwlyb ^c gwerthfawr, ac a enneiniodd draed yr Iesu, ac a sychodd ei draed ef â'i gwallt: a'r tŷ a lanwyd gan arogl yr ennaint.

4 Am hynny y dywedodd un o'i ddisgyblion ef, Judas Iscariot, *mab* Simon, yr hwn oedd ar fedr ei fradychu ef,

5 Pa ham na werthwyd yr ennaint hwn er tri chan ceiniog, a'i roddi i'r tlodion?

6 Eithr hyn a ddywedodd efe, nid o herwydd bod arno ^c ofal dros y tlodion; ond am ei fod yn lleidr, a bod ganddo'r pwrs, a'i fod yn dwyn yr hyn a fwrdd ynddo.

7 A'r Iesu a ddywedodd, ^f Gad iddi: erbyn dydd fy nghladdedig-aeth y cadwodd hi hwn.

8 Canys y mae gennych y tlodion gyd â chwi ^g bob amser; eithr myfi nid oes gennych bob amser.

9 Gwybu gan hynny dyrfa fawr o'r Iuddewon ei fod ef yno: a hwy a ddaethant, nid er mwyn yr Iesu yn unig, ond fel y gwelent ^h Lazarus hefyd, yr hwn a godasai efe o feirw.

10 Eithr yr arch-offeiriaid a ymgynghorafant fel y lladdent ⁱ Lazarus hefyd.

11 ^k O blegid llawer o'r Iuddewon a aethant ymaith o'i herwydd ef, ac a gredafant yn yr Iesu.

12 ¶ Trannoeth, ^l tyrfa fawr, yr hon a ddaethai i'r wyl, pan glywfant fod yr Iesu yn dyfod i Jerusalem,

13 A gymmerafant ^m gangau o'r palmwydd, ac a aethant allan i gyfarfod ag ef, ac a lefasant, ⁿ Hofanna: Bendigedig yw Brenin Israel, yr hwn fydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

14 A'r Iesu wedi cael asynyn, a eisteddodd arno, megis y mae yn ysgrifenedig,

15 Nac ofna, ferch Sion: wele, y mae dy ^p Frenin yn dyfod, yn eistedd ar ebol asyn.

16 Y pethau hyn ^q ni wybu ei ddisgyblion ef ar y cyntaf: eithr pan ogoneddwyd yr Iesu, yna y cofasant fod y pethau hyn yn ysgrifenedig am dano, ac iddynt wneuthur hyn iddo.

17 ^s Tyftiolaethodd gan hynny y dyrfa, yr hon oedd gyd ag ef, pan alwodd efe Lazarus o'r bedd, a'i godi ef o feirw.

18 Am hyn y daeth y dyrfa hefyd i ^t gyfarfod ag ef, am glywed o honynt iddo wneuthur yr arwydd hwn.

19 Y Phariseaid gan hynny a ddywedafant yn eu plith eu hunain, A welwch chwi nad ydych yn ^u tyccio ddim? wele, fe aeth y ^x byd ar ei ol ef.

20 ¶ Ac yr oedd rhai ^y Groegiaid ymhlith y rhai a ddaethai i fynu i addoli ar yr wyl:

21 Y rhai hyn gan hynny a ddaethant at Phylip, yr hwn oedd o Bethsaida yn Galilea, ac a ddymunafant arno, gan ddywedyd, Syr, ni a ewyllysiem ^z weled yr Iesu.

22 Phylip a ddaeth, ac a ddywedodd i Andreas: a thrachefn Andreas a Phylip a ^a ddywedafant i'r Iesu.

23 ¶ A'r Iesu a attebodd iddynt, gan ddywedyd, Daeth yr awr y ^b gogonedder Mab y dyn.

24 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Oni syrth y gronyn gwenith i'r ddaear, a ^c marw, hwnnw a erys yn unig: eithr os bydd efe marw, efe a ddwg ffrwyth lawer.

25 Yr hwn fydd yn caru ei einioes, a'i cyll hi; a'r hwn fydd yn ^d casau ei einioes yn y byd hwn, a'i ceidw hi i fywyd tragywyddol.

26 Os gwafanaetha neb fi, dilynied fi: a lle yr ^e wyf fi, yno y bydd fy ngweinidog hefyd: ac os gwafanaetha neb fi, y Tad a'i hanrhydedda ef.

27 Yr awr hon y cynhyrfwyd fy enaid: a pha bet? a ddywedaf? O Dad, ^f gwared fi allan o'r awr hon: eithr o ^g herwydd hyn y daethum i'r awr hon.

28 O Dad, ^h gogonedda dy enw. Yna y daeth llef o'r nef, ⁱ Mi a'i gogoneddais, ac a'i gogoneddaf drachefn.

29 Y dyrfa gan hynny, yr hon oedd yn sefyll ac yn clywed, a ddywedodd mai ^k taran oedd: eraill a ddywedafant, Angel a lafarodd wrtho.

30 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd, Nid o'm hachos i y bu y llef hon, ond o'ch achos chwi.

31 Yn awr y mae ^l barn y byd hwn: yn awr y bwrir allan ^m dywyfog y byd hwn.

32 A minneu, os ⁿ dyrchefir fi oddi ar y ddaear, a dynnaf bawb attaf fy hun.

33 (A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo o ba angeu y byddai farw)

34 Y dyrfa a attebodd iddo, Ni a glywfom o'r ddeddf, fod Crist ^o yn aros yn dragywyddol; a pha wedd

^tAdn.13.
Mat.9.33,
34.

^uAct.5.39
^xAct.13.
45.

^yAct.6.7.
Gal.3.28.

^zLuc.23.
8.
Mat.11.8

^aMat.15.
23.
a 19.13.

^bAct.5.
41.
1Pedr.1.

11.
Luc.24.
26.
Heb.11.
24.
a 12.2.

^cEsa.53.
10.
1Cor.15.
36.

^dLuc.14.
26.

Dat.3.
21.

^fMat.26.
38.
Gal.3.13

^hIoan.21.
19.
Ioan.11.

4.

^k1Cor.2.
14.

^lIoan.3.
17.
a 5.24.

^mCol.2.
15.

ⁿGal.3.28
Act.10.44

^oSal.110.
4.
Esa.9.6.

yr wyt ti yn dywedyd fod yn rhaid dyrchafu Mab y dyn? P pwy ydyw hwnnw Mab y dyn?

35 Yna yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Etto ychydig a ennyd y mae'r goleuni gyd â chwi: rhodiwch tra fyddo gennych y goleuni, fel na ddalio'r tywyllwch chwi: a'r hwn fydd yn rhodio mewn tywyllwch, ni wyl i ba le y mae yn myned.

36 Tra fyddo gennych oleuni, credwch yn y goleuni, fel y byddoch i blant y goleuni. Hyn a ddywedodd yr Iesu, ac efe a ymadawodd, ac a ymguddiodd rhagddynt.

37 ¶ Ac er gwneuthur o hono ef gymmaint o arwyddion yn eu gwydd hwynt, i ni chredasant ynddo:

38 Fel y cyflawnid ymadrodd Efaías y prophwyd, yr hwn a ddywedodd efe, u Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? ac i bwy y datguddiwyd x braich yr Arglwydd?

39 y Am hynny ni allent gredu, o blegid dywedyd o Efaías drachefn,

40 Efe a z ddallodd eu llygaid, ac a galedodd eu calon; fel na welent a'u llygaid, a deall a'u calon, ac ymchwelyd o honynt, ac i mi eu hiachau hwynt.

41 Y pethau hyn a ddywedodd Efaías, pan welodd ei a ogoniant ef, ac y llafarodd am dano ef.

42 ¶ Er hynny llawer o'r pen-naethiaid hefyd a gredasant ynddo: ond o blegid y b Phariseaid c ni chyffesasant ef, rhag eu bwrw allan o'r fynagog.

43 Canys yr oeddynt yn d caru gogoniant dynion yn fwy na gogoniant Duw.

44 ¶ A'r Iesu a lefodd, ac a ddywedodd, Yr hwn fydd yn credu yn of fi, e nid yw yn credu yn of fi, ond yn yr hwn a'm hanfonodd i.

45 A'r hwn fydd yn fy f ngweled i, fydd yn gweled yr hwn a'm danfonodd i.

46 g Mi a ddaethum yn oleuni i'r byd, fel y bo i bob un fydd yn credu yn of fi, nad aroso yn y tywyllwch.

47 Ac os clyw neb fy ngeiriau, ac ni chred, myfi h nid wyf yn ei farnu ef: canys ni ddaethum i farnu'r byd, eithr i achub y byd.

48 Yr hwn fydd yn fy nirmysgu i, ac heb dderbyn fy ngeiriau, y mae iddo i un yn ei farnu: k y gair a lafarais i, hwnnw a'i barn ef yn y dydd diweddaf.

49 Canys myfi ni lafarais i o honof fy hun, ond y Tad yr hwn a'm hanfonodd i, efe a roddes orchymyn i mi beth a ddywedwn, a pha beth a lafarwn.

50 Ac mi a wn fod ei orchymyn ef yn m fywyd tragywyddol: am Pen. 17. hynny y pethau yr wyf fi yn eu llafaru, fel y dywedodd y Tad wrthyf, felly yr wyf yn llafaru.

P E N. XIII.

Yr Iesu yn golchi traed ei ddisgyblion:

14 Dyfgu cariad. 18 Brad Judas.

A Chyn gŵyl y pasg, yr Iesu yn gwybod ddyfod ei awr ef i ymadael a'r byd hwn at y Tad, efe yn caru yr eiddo, y rhai oedd yn y byd, a'u carodd hwynt hyd y a diwedd.

2 Ac wedi darfod swpper, (wedi i b ddiabol eisoes t roi yng nghalon Judas Iscariot, fab Simon, ei fradychu ef.)

3 Yr Iesu yn gwybod roddi o'r Tad e bob peth oll yn ei ddwyllaw ef, a'i fod wedi dyfod oddi wrth Dduw, ac yn myned at Dduw;

4 Efe a gyfododd oddi ar swpper, ac a roes heibio ei gochl-wisg, ac a gymmerodd dywel, ac a d ymwre-gyfodd.

5 Wedi hynny efe a dywalltodd ddwfr i'r cawg, ac a e ddechreuodd olchi traed y disgyblion, a'u sychu a'r tywel, a'r hwn yr oedd efe wedi ei wregysu.

6 Yna y daeth efe at Simon Pedr: ac efe a ddywedodd wrtho, f Arglwydd, wyt ti yn golchi fy nhraed i?

7 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Y peth yr wyf fi yn ei wneuthur, g ni wyddost ti yr awr hon: eithr ti a gei wybod yn ol hyn.

8 Pedr a ddywedodd wrtho, h Ni chei di olchi fy nhraed i byth. Yr Iesu a attebodd iddo, i Oni olchaf di, nid oes i ti gyfran gyd â myfi.

9 Simon Pedr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid fy nhraed yn unig, eithr k fy nwyllaw a'm pen hefyd.

10 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Yr hwn a olchwyd, nid rhaid iddo ond golchi ei l draed, eithr y mae yn lân oll: ac yr ydych chwi yn lân, eithr nid pawb oll.

11 Canys m efe a wyddai pwy a'i bradychai ef: am hynny y dywedodd, Nid ydych chwi yn lân pawb oll.

12 Felly wedi iddo olchi eu traed hwynt, a chymmeryd ei gochl-wisg, efe a eisteddodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, n A wyddoch chwi pa beth a wnaethum i chwi?

13 Yr ydych chwi yn fy ngalw i, Yr o Athraw, a'r Arglwydd: a da y dywedwch: P canys felly yr ydwyf.

14 Am hynny os myfi, yn Arglwydd ac yn Athraw, a olchais eich

traed chwi; q chwithau a ddylech olchi traed eich gilydd.

15 Canys rhoddais ^r esampl i chwi, fel y gwnelech chwithau megis y gwnaethum i chwi.

16 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Nid yw'r ^s gwas yn fwy na'i arglwydd, na'r hwn a ddanfonwyd yn fwy na'r hwn a'i danfonodd.

17 Os gwyddoch y pethau hyn, gwyn eich byd os ^t gwnewch hwynt.

18 Nid wyf fi yn dywedyd am danoch oll: mi a wn pwy a ^u etholais: ond fel y cyflawnid yr ^x ysgrythur, Yr hwn fydd yn bwyta bara gyd â mi, a gododd y sawdl yn fy erbyn.

19 Yn awr yr wyf yn dywedyd wrthyh y cyn ei ddyfod, fel pan ddel, y credoch mai ^z myfi yw *efe*.

20 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn fydd yn ^a derbyn y neb a ddanfonwyf fi, fydd yn fy nerbyn i; a'r hwn fydd yn fy nerbyn i, fydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.

21 Wedi i'r Iesu ddywedyd y pethau hyn, *efe* a ^b gynhyrfwyd yn yr yspryd, ac a dystiolaethodd, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, y dywedaf wrthyh, ^c y bradycha un o honoch fi.

22 Yna y disgyblion a ^d edrychasant ar eu gilydd, gan ^e ammeu am bwy yr oedd *efe* yn dywedyd.

23 Ac yr oedd un o'i ddisgyblion yn pwyso ar fynwes yr Iesu, yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei ^f garu.

24 Am hynny yr amneidiodd Simon Pedr ar hwnnw, i ofyn pwy oedd *efe*, am yr hwn yr oedd *efe* yn dywedyd.

25 Ac yntef yn pwyso ar ddwyfron yr Iesu, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pwy yw *efe*?

26 Yr Iesu a [†] atebodd, Hwnnw yw *efe*, i'r hwn y ^g rhoddaf fi dammaid wedi i mi ei wlychu. Ac wedi iddo wlychu'r tammaid, *efe* a'i rhoddodd i Judas Iscariot *fab* Simon.

27 Ac ar ol y tammaid, yna yr aeth ^h satan i mewn iddo: am hynny y dywedodd yr Iesu wrtho, Hyn yr wyt yn ei wneuthur, i gwna ar frys.

28 Ac ni ^k wyddai neb o'r rhai oedd yn eistedd, i ba beth y dywedafai *efe* hyn wrtho.

29 Canys rhai oedd yn tybied, am fod Judas a'r gŵd ganddo, fod yr Iesu yn dywedyd wrtho, Prŷn y *pe-thau* fydd arnom eu heisiau [†] erbyn yr wyl; neu, ar roi o hono beth i'r tlodion.

30 ¶ Yntef gan hynny, wedi derbyn y tammaid, a ^m aeth allan yn ebrwydd: ac yr oedd hi yn nos.

31 Yna gwedi iddo fyned allan, yr Iesu a ddywedodd, Yn awr ⁿ y ⁿ Pen. 12. gogoneddwyd Mab y dyn, a ^o Duw ^{23.} a ogoneddwyd ynddo *ef*. ^o Pen. 21. 19.

32 Os gogoneddwyd Duw ynddo *ef*, Duw hefyd a'i gogonedda *ef* ynddo ^p ei hun, ac *efe* a'i gogonedda ² Cor. 4.6. *ef* yn ebrwydd.

33 O blant bychain, etto yr wyf ennysd fechan gyd â chwi: chwi a'm ceisfych: ac megis y ^q dywedais wrth ^q Pen. 7. yr Iuddewon, Lle yr wyf fi yn myned, ni ^r ellwch chwi ddyfod; yr ^r Pen. 15. 5 ydwyf yn dywedyd wrthyh chwithau hefyd yr awr hon.

34 ^s Gorchymyn newydd yr wyf ^s Ioan 4.21. yn ei roddi i chwi, ar garu o honoch eich gilydd: ^t fel y cerais i chwi, ar ^t Pen. 15. 13. garu o honoch chwithau bawb eich gilydd.

35 Wrth hyn y gwybydd pawb mai ^u disgyblion i mi ydych, os bydd ^u Ioan 3. 10. gennych gariad i'ch gilydd.

36 ¶ A Simon Pedr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, i ba le yr wyt ti yn myned? Yr Iesu a atebodd iddo, Lle yr ydwyf fi yn myned, ni elli di yr awr hon fy nghanlyn: eithr ^x yn ^x Pen. 21. 10. ol hyn y'm canlyni. ² Pedr 1. 14.

37 Pedr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pa ham na allaf fi dy ganlyn yr awr hon? ^y mi a roddaf fy ^y Mat. 26. 33. einioes drosot. ¹ Cor. 10. 12.

38 Yr Iesu a atebodd iddo, A roddi di dy einioes drosot fi? Yn ^z Mat. 26. 34. wir, yn wir, meddaf i ti, ^z Ni chân ^z Marc 14. 30. y ceiliog nes i ti fy ngwadu dair gwaith.

P E N. XIV.

Crist yn cyfuro ei ddisgyblion.

NA thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch ^a yno ffinneu hefyd. ² Cor. 5. 19.

2 Yn nhŷ fy Nhad y mae llawer o ^b drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedafwn i chwi: yr wyf fi yn myned i ^c barottoi lle i chwi. ¹ Cor. 15. 41.

3 Ac os myfi a af, ac a barottoaf le i chwi, mi a ^d ddeuaf drachefn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun: fel lle yr wyf fi, ^e y byddoch chwithau hefyd. ² Heb. 6. 20. a 9. 7, 11; d Luc 19. 12.

4 Ac i ba le yr wyf fi yn myned, chwi a wyddoch, ^f a'r ffordd a wyddoch. ¹ Thef. 4. 7. f Act. 14. 22.

5 ¶ Dywedodd Tomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti'n myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd? ¹ Pedr 2. 21.

6 Yr Iesu a ddywedodd wrtho *ef*, Myfi yw'r ^g ffordd, a'r gwirionedd, ^g Act. 4. 12 a'r bywyd: nid yw neb yn dyfod at y Tad, ond trwof fi. ² Cor. 1. 4

7 Ped ^h adnabuafech fi, fy Nhad ^h Heb. 1. 3 hefyd a adnabuafech: ac o hyn all-

an yr adwaenoch ef, a chwi a'i gwel-
foch ef.

¹Mat. 11. 27. ⁸ Dywedodd Phylip wrtho, Ar-
glwydd, i dangos i ni y Tad, a digon
yw i ni.

¹¹Pen. 10. 30. ⁹ Yr Iesu a ddywedodd wrtho,
^k Heb. 5. A ydwyf gyhyd ^k o amser gyd â
chwi, ac nid adnabuoſt fi, Phylip?
Y neb a'm gwelodd i, a welodd y
Tad; a pha fodd yr wyt ti yn dy-
wedyd, Dangos i ni y Tad?

¹Col. 1. 19. ¹⁰ Onid wyt ti yn credu fy mod
i yn y Tad, a'r Tad ynof finneu?
Y geiriau yr wyf fi yn eu llafaru
wrthych, nid o honof fy hun yr wyf
yn eu llafaru; ond y Tad yr hwn
fydd yn aros ynof, efe fy'n gwneuthur
y gweithredoedd.

¹1 Cor. 4. 19. ¹¹ Credwch fi, fy mod i yn y Tad,
a'r Tad ynof finneu: ac onid ê, cre-
dwch fi er mwyn y ^m gweithredoedd
eu hun.

¹⁷ ¹² Yn wir, yn wir, meddaf i chwi,
Yr hwn fy'n credu ynof fi, y gweith-
redoedd yr wyf fi'n eu gwneuthur,
yntef hefyd a'u gwna, a ⁿ mwy na'r
rhai hyn a wna efe: o blegid yr wyf
fi yn myned at fy Nhad.

¹⁴ ¹³ A o pha beth bynnag a ofyn-
och yn fy enw i, hynny a wnaſ; fel
y ^p gogonedder y Tad yn y Mab.

¹⁵ ¹⁴ Os gofynwch ddim yn fy enw
i, mi a'i gwnaſ.

¹⁶ ¹⁵ ¶ Os ^q cerwch fi, cedwch fy
ngorchymynion.

¹⁷ ¹⁶ Ac mi a ^r weddiaf ar y Tad,
ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd
arall, fel yr aroſo gyd â chwi yn
dragywyddol;

¹⁸ ¹⁷ Yſpryd y gwirionedd, yr hwn
ni ddichon y byd ei dderbyn, am
nad yw yn ei weled, nac yn ei ad-
nabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch
ef; o herwydd y mae yn ^s aros gyd
â chwi, ac ynoch y bydd efe.

¹⁹ ¹⁸ Ni's gadawaf chwi yn [†]ymddi-
faid: mi a ddeuaf atoch chwi.

²⁰ ¹⁹ Etto ennyd bach, a'r byd ni'm
gwel mwy: eithr chwi a'm gwelwch;
canys byw wyf fi, ^t a byw fyddwch
chwithau hefyd.

²¹ ²⁰ Y dydd hwnnw y gwybyddwch
fy mod i yn fy Nhad, a ^u chwithau
ynof fi, a minneu ynoch chwithau.

²² ²¹ Yr hwn fydd â'm gorchymyn-
ion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt,
efe yw'r hwn fydd yn fy ngharu i:
a'r hwn fydd yn fy ngharu i, a gerir
gan fy Nhad i: a minneu a'i caraf

²³ ²² Dywedodd Judas wrtho, (nid
yr Iſcariot) Arglwydd, [†] pa beth

²⁴ ²³ beth fydd yw'r achos yr wyt ar fedr dy eglur-
wydd, [†] haw dy hun i ni, ac nid i'r byd?

²⁵ ²⁴ Yr Iesu a atebodd ac a ddy-

wedodd wrtho, Os câr neb fi, efe a
geidw fy ngair; a'm Tad a'i câr
yntef, a nyni a ddeuwn atto, ac a
wnawn ein trigfa gyd ag ef.

²⁶ ²⁴ Yr hwn nid yw yn fy ngharu
i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: a'r
gair yr ydych yn ei glywed, y nid
eiddof fi ydyw, ond eiddo'r Tad a'm
hanfonodd i.

²⁷ ²⁵ Y pethau hyn a ddywedais
wrthych, a mi yn aros gyd â chwi.

²⁸ ²⁶ Eithr y Diddanydd, yr Yſpryd
Glân, yr hwn a enfyn y Tad yn fy
enw i, efe a ddyſg i chwi yr ^a holl
bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr
holl bethau a ddywedais i chwi.

²⁹ ²⁷ ¶ Yr wyf yn gadael i chwi
dangnefedd; ^b fy nhangnefedd yr
ydwyf yn ei roddi ^c i chwi: nid fel
y mae y ^d byd yn rhoddi, yr wyf fi
yn rhoddi i chwi: na thralloder eich
calon, ac nac ofned.

³⁰ ²⁸ Clywfoch fel y dywedais wrth-
ych, Yr wyf yn myned ymaith, ac
mi a ^e ddeuaf atoch: pe carech fi,
chwi a ^f lawenhaech am i mi ddy-
wedyd, Yr wyf yn myned at y Tad:
canys y mae fy Nhad yn ^g fwy na
myfi.

³¹ ²⁹ Ac yr awr hon y ^h dywedais
i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddell,
y credoch.

³² ³⁰ Nid ymddiddanaf â chwi nem-
mawr ⁱ bellach: canys tywyſog y
byd hwn fydd yn ^k dyfod, ac nid
oes iddo ^l ddim ynof fi.

³³ ³¹ Ond fel y gwypo'r byd fy mod
i yn caru'r Tad, ac megis y ^m gor-
chymynodd y Tad i mi, felly yr wyf
yn gwneuthur: codwch, awn oddi
yma.

P E N. XV.

*Y caredigrwydd fydd rhwng Crist a'i
eglwys, trwy ddammeg y winwydden.*

MYFI yw y wir a winwydden,
a'm Tad yw'r ^b llafurwr.

² ² Pob cangen ynof fi heb ddwyn
ffrwyth, y mae efe yn ei ^c thynnu
ymaith: a phob un a ddygo ffrwyth,
y mae efe yn ei ^d glanhau, fel y
dygo fwy o ffrwyth.

³ ³ Yr awr hon yr ydych chwi yn
lân ^e trwy'r gair a lafarais i wrthych.

⁴ ⁴ Aroſwch ynof fi, a ^f mi ynoch
chwi: megis na all y gangen ddwyn
ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn
y winwydden; felly ^g ni ellwch chwi-
thau, onid aroſwch ynof fi.

⁵ ⁵ Myfi yw'r winwydden, chwithau
yw'r canghenau: yr hwn fydd yn
aros ynof fi, a minneu ynddo yntef,
hwnnw fydd yn dwyn ffrwyth lawer:
o blegid ^h hebof fi ni ellwch chwi
wneuthur dim.

⁶ ⁶ Onid erys un ynof fi, efe a

10at.22. i dafliwyd allan megis cangen, ac a
15. wywodd; ac y maent yn eu ^k casglu
kMat.10. hwynt, ac yn eu bwrw yn tân, a hwy
41. a losgir.

Col.3.17. 7 Os arosfych ynof fi, ac aros ^l o'm
geiriau ynoch, beth bynnag a ewyll-
yloch, gofynwch, ac efa fydd i chi.

mMat.5. 8 Yn hyn y ^m gogoneddwyd fy
10. Nhad, ar ddwyn o honoch ffrwyth
lawer; a disgyblion fyddwch i mi.

Judas 21. 9 Fel y carodd y Tad fi, felly y
Can.2.7. cerais inneu chwithau: ⁿ arosfych
yn fy nghariad i.

Joan 2. 10 Os ^o cedwch fy ngorchymyn-
ion, chwi a arosfych yn fy nghariad;
fel y cedwais i orchymynion fy Nhad,
ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef.

Joan 14. 11 Hyn a ddywedais wrthy, fel
28. yr P arosai fy llawenydd ynoch, ac y
byddai eich llawenydd yn gyflawn.

Joan 13. 12 Dyma ^q fy ngorchymyn i, Ar
34. i chiw garu eich gilydd, fel y cerais
i chiw.

Adm.3. 13 Cariad mwy na hwn nid oes
fEfa 51.5 gan neb, *sef* bod i un ^r roi ei einioes
Rhuf.5.7. dros ei gyfeillion.

2Cron. 14 Chwy-chwi yw fy ^s nghyfeill-
2.7. ion, os gwnewch pa bethau bynnag
Lago 2.23 yr wyf yn eu gorchymyn i chiw.

Joan 14. 15 Nid ydwyf mwyach yn eich
26. galw yn weision; o blegid y gwas ni
ywr beth y mae ei arglwydd yn ei
wneuthur: ond mi a'ch gelwais chiw
yn gyfeillion; o blegid ^t pob peth

Joan 14. 16 ^u Nid chiw a'm dewisafoch i,
26. ond myfi a'ch dewisais chiw, ac a'ch
Tim.3. 3. ordeiniais chiw, fel yr elech ac y
Joan 4. 4. dygech ffrwyth, ac yr arosai eich
10. ffrwyth; megis pa beth bynnag a
Mat.28. x ofynoch gan y Tad yn fy enw i, y
Act.13.48 rhoddo efe i chiw.

Joan 14. 17 Hyn yr wyf yn ei orchymyn i
26. chiw, y garu o honoch eich gilydd.

Joan 16. 18 Os yw'r ^z byd yn eich casau
2.2. chiw, chiw a wyddoch gafau o hono
Mat.5.12. a fyfi o'ch blaen chiw.

Joan 16. 19 Pe byddech o'r byd, y byd a
2.2. garu'r eiddo: ond o blegid nad yd-
Rhuf.8. ych o'r byd, eithr i mi eich ^b dewis
Pedr 4. c allan o'r byd, am hynny y mae'r
Mat.10. c byd yn eich casau chiw.

Joan 13. 20 Cofiwch yr ymadrodd a ^d ddy-
2.2. wedais i wrthy, Nid yw'r gwas yn
Joan 13. 21 fwy na'i arglwydd: os erlidiafant fi,
2.2. hwy ach erlidiant chwithau: os cad-
Mat.5. wafant fy ngair i, yr eiddoch chiw-
Efa 6.5. thau hefyd a gadwant.

Joan 13. 21 Eithr hyn oll a ^e wnant i chiw
2.2. er mwyn fy enw i, am nad ^f adwaen-
Joan 16.2. ant yr hwn a'm hanfonodd i.

Lago 4. 22 Oni ^g bai fy nyfod a llafaru
2.2. wrthynt, ni buasai arnynt bechod:
2.2. ond yr awr hon nid oes ganddynt

efgus am eu pechod.

23 Yr hwn fydd yn fy nghafau i,
fydd yn casau fy Nhad hefyd.

24 Oni bai wneuthur o honof yn
eu plith y gweithredoedd ni wnaeth
neb arall, ni buasai arnynt bechod:
ond yr awr hon hwy a wellant, ac
a'm casafant i a'm Tad hefyd.

25 Eithr fel y cyflawnid y gair
fydd ysgrifenedig yn ^h eu cyfraith ^hIoan 12.
hwynt, Hwy a'm casafant yn ⁱ ddi-
37. achos. ^{Sal.35.19}

26 Eithr pan ddel y Diddanydd,
yr hwn a ^k anfonodd i chiw oddi-
wrth y Tad, (*sef* Yspryd y gwirion-
edd, yr hwn fydd yn deilliaw oddi-
wrth y Tad) efe a dystiolaetha am
danaf fi.

27 A chwithau hefyd a ^l dystiol-
aethwch, am eich bod o'r dechreuad ^a 10.39.
gyd â mi.

P E N. XVI.

*Crist yn cyfuro ei ddisgyblion yn erbyn
blinder, trwy ei addewidion.*

Y Pethau hyn a ddywedais i chiw,
fel na ^a rwystrer chiw.

2 Hwy a'ch bwriant chiw ^b allan
o'r synagogau: ac y mae'r awr yn
dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch
lladdo, ei fod yn gwneuthur ^c gwa-
fanaeth i Dduw. ^a Mat.26.
31. a 11.6
^b Ioan 9.
34.
^c Act.22.
22.
Phil.3.6.

3 A'r pethau hyn a wnant i chiw,
o blegid ^d nad adnabuant y Tad, na
myfi. ^d Ioan 15.
21.

4 Eithr y pethau hyn a ddywedais
i chiw, fel, pan ddel yr ^e awr, y cof-
ioch hwynt, ddarfod i mi ddywedyd
i chiw: a'r pethau hyn ni ddywedais
i chiw o'r dechreuad, am fy mod
gyd â chiw. ^e Mat.9.
16.
^a 10.18.

5 Ac yn awr yr wyf yn myned at
yr hwn a'm hanfonodd, ac nid yw
neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le
yr wyt ti yn myned?

6 Eithr am i mi ddywedyd y pe-
thau hyn i chiw, ^f tristwch a lanwodd
eich calon. ^f Luc 24.
21.
Mat.16.
21, 22.

7 Ond yr wyf fi yn dywedyd gwir-
ionedd i chiw; Buddiol yw i chiw fy
myned i ymaith: canys, onid af fi,
y ni ddaw'r Diddanydd atoch: eithr
os mi a af, mi a'i hanfonaf ef atoch. ^g Act.2.33
Ioan 7.39

8 A phan ddel, efe a ^b argyhoedda
y byd o bechod, ac o gyfiawnder, ac
o farn: ^h Act.2.37
a 8.18.

9 i O bechod, am nad ydynt yn ⁱ Act.7.41
credu ynof fi;

10 O ^k gyfiawnder, am fy mod yn ^k Rhuf.10
myned at fy Nhad, ac ni'm gwelwch ³ Phil.3.9.
i mwyach;

11 i O farn, o blegid tywyfog y ^l Act.2.36.
byd hwn a farnwyd. ^a 10.42.

12 Y mae gennyf etto lawer o be-
thau i'w dywedyd i chiw, ^m ond ni
ellwch eu dwyn yr awr hon. ^m Adm.6.
Act.1.3.
Sal.103.
12, 13.

13 Ond pan ddel efe, *ſef* Yſpryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd: canys ni laſara o hono ei hun; ond pa bethau bynnag a glywo a laſara efe: a'rⁿ pethau ſydd i ddyfod a fynega efe i chwi.

14 Efe a'm gogonedda i: canys efe a gymmer o'r^o eiddof, ac a'i mynega i chwi.

15 Yr holl bethau ſydd eiddo'r Tad, ydynt eiddof^p fi: o herwydd hyn y dywedais, mai o'r eiddof fi y cymmer, ac y mynega i chwi.

16 Ychydig ennyd, ac^q ni'm gwelwch: a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch; am fy mod yn myned at y Tad.

17 Am hynny y dywedodd *rhai* o'i ddiſgyblion wrth eu gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: ac, Am fy mod yn myned at y Tad?

18 Am hynny hwy a ddywedafant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd.

19 Yna y^s gwybu'r Ieſu eu bod hwy yn ewyllyſio gofyn iddo; ac a ddywedodd wrthynt, Ai^t ymofyn yr ydych â'ch gilydd am hyn, o blegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch?

20 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Chwi a wylwch ac a alerwch, a'r byd a^u lawenycha: eithr chwi a fyddwch drifftion, ond eich triſtwch a^x droir yn llawenydd.

21 Gwraig wrth eſgor ſydd mewn y triſtwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni'r plentyn, nid yw hi yn coſio ei gofid mwyach, gan^z lawenydd geni dyn i'r byd.

22 A chwithau am hynny ydych yr awr hon mewn triſtwch: eithr mi a ymwelaſ â chwi dracheſn, a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni^a ddwg neb oddi arnoch.

23 A'r dydd hwnnw ni^b ofynwch ddim i mi. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, c Pa bethau bynnag a ofynoch i'r Tad yn fy enw, efe a'i rhydd i chwi.

24 Hyd yn hyn ni ofynaſoch ddim yn fy enw i: gofynwch, a chwi a gewch, fel y byddo eich llawenydd yn^e gyflawn.

25 Y pethau hyn a laſarais wrthych mewn dambegion: eithr y mae yr awr yn dyfod, pan na laſarwyf wrthych mewn dambegion mwyach, eithr y mynegaf i chwi yn eglur am y Tad.

26 Y dydd hwnnw y gofynwch yn fy enw: ac nid wyf yn dywedyd i chwi, f y gweddîaf fi ar y Tad drof-och:

27 Canys y Tad ei hun ſydd yn eich^s caru chwi, am i chwi fy ngharu i, a chredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw.

28 h Mi a ddaethum allan oddi wrth y Tad, ac a ddaethum i'r byd: tracheſn yr i wyf yn gadael y byd, ac yn myned at y Tad.

29 Ei ddiſgyblion a ddywedafant wrtho, Wele, yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn^t eglur, ac nid wyt yn dywedyd un ddammeg.

30 Yn awr y gwyddom y gwyddof bob peth, ac nad rhaid i ti ymofyn o neb â thi: wrth hyn yr ydym yn credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw.

31 Yr Ieſu a'u haſtebodd hwynt, A ydych chwi yn awr yn credu?

32 Wele, y mae'r awr yn dyfod, ac yr awr hon hi a ddaeth, y gwaſgerir chwi bob un at yr eiddo, ac y gadewch fi yn unig: ac nid wyf yn unig, o blegid y mae'r Tad gyd â myfi.

33 Y pethau hyn a ddywedais wrthych, fel y caſfech^k dangnefedd ynof. l Yn y byd gorthrymder a gewch: eithr cymmerwch gyſur, myfi a^m orchfygais y byd.

P E N. XVII.

1 *Crist yn gweddîo ar ei Dad am ei ogoneddu ef; 20 a'r apoſtolion, &c.*

Y Pethau hyn a laſarodd yr Ieſu; ac efe a gododd ei lygaid i'r nef, ac a ddywedodd, Y Tad, daeth yr^a awr; b gogonedda dy Fab, fel y^c gogoneddo dy Fab ditheu:

2 Megis y rhoddaift iddo^d awdur-ol ar bob cnawd, fel am y cwbl a roddaiſt iddo, y rhoddai efe iddynt fywyd tragywyddol.

3 A hyn yw'r bywyd^e tragywyddol, iddynt dy adnabod di yr unig wir Dduw, a'r hwn a anſonaift ti, Ieſu Grift.

4 Mi a'th ogoneddais di ar y ddaear; mi a^f gwblheais y gwaith a roddaiſt i mi i'w wneuthur.

5 Ac yr awr hon, O Dad, gogonedda di fyf gyd â thi dy hun, a'r gogoniant^s oedd i mi gyd â thi cyn bod y byd.

6 Mi a eglurais dy enw i'r dynion a roddaiſt i mi allan o'r byd: h eiddot ti oeddynt, a thi a'u rhoddaift hwynt i mi, a hwy a gadwafant dy air di.

7 Yr awr hon yⁱ gwybuant, mai^z oddi wrthyt ti y mae'r holl bethau a roddaiſt i mi:

8 Canys y^k geiriau a roddaiſt i:

mi, a roddais iddynt hwy; a hwy a'u derbyniasant, ac a wybuant yn wir mai ¹ oddi wrthyt ti y daethum i allan, ac a gredasant mai tydi a'm hanfonaist i.

9 Trostynt ^m hwy ^y wyf fi yn gweddio: nid dros y byd yr wyf yn gweddio, ond dros y rhai a roddais i mi; canys eiddot ti ydynt.

10 A'r eiddof ⁿ fi oll fydd eiddot ti, a'r eiddot ti fydd eiddof fi: ac mi a ogoneddwyd ynddynt.

11 Ac nid wyf mwyach yn y byd, ond y rhai hyn fydd yn y ^o byd, a myfi fydd yn dyfod attat ti: y Tad sancteiddiol, cadw hwynt trwy dy enw, y rhai a roddais i mi; ^p fel y byddont un, megis ninnau.

12 Tra fum gyd â hwynt yn y byd, mi a'u cedwais yn dy enw: y rhai a roddais i mi a gedwais, ac ni chollwyd o'honynt ond ^q mab y golledigaeth; fel y cyflawnid yr yfgrithur.

13 Ac yr awr hon yr ^r wyf yn dyfod attat: a'r pethau hyn yr wyf yn eu llafaru yn y byd, fel y caffont fy llawenydd i yn gyflawn ynddynt eu hunain.

14 Myfi a roddais iddynt hwy dy air di: a'r byd a'u cafaodd hwynt, o blegid ^s nad ydynt o'r byd, megis nad ydwyf finneu o'r byd.

15 Nid wyf yn gweddio ar i ti eu cymmeryd hwynt allan o'r byd, eithr ar i ti eu cadw hwynt ^t rhag y drwg.

16 O'r byd nid ydynt, megis nad wyf finneu o'r byd.

17 ^u Sancteiddia hwynt yn dywirionedd: dy air fydd wirionedd.

18 Fel yr ^x anfonaist fi i'r byd, felly yr anfonais inneu hwythau i'r byd.

19 Ac er eu mwyn hwynt yr wyf yn fy sancteiddio ^y fy hun, fel y byddont hwythau wedi eu sancteiddio yn y gwirionedd.

20 ¶ Ac nid wyf yn gweddio dros y rhai hyn yn unig, eithr ^z dros y rhai hefyd a gredant ynof fi, trwy eu hymadrodd hwynt:

21 Fel y byddont oll yn un; megis yr ^z tyti y Tad ynof fi, a minneu ynot ti, fel ^y byddont hwythau un ^a ynom ni: fel y credo ^y byd mai tydi a'm hanfonaist i.

22 A'r gogoniant a ^b roddais i mi, a roddais iddynt hwy; fel y byddont un, megis yr ydym ni yn un:

23 Myfi ynddynt hwy, a thitheu ynof fi, fel y byddont wedi eu ^c perffectio yn un, ac fel y gwypo'r byd mai tydi a'm hanfonaist i, a charu o honot hwynt megis y cerais fi.

24 Y Tad, y rhai a roddais i mi,

yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod o'honynt hwythau hefyd ^d gyd â myfi; fel y gwelont fy ngogoniant a roddais i mi: o blegid ti a'm cerais cyn feiliad y byd.

25 Y Tad cyflawn, nid adnabu'r byd dydi: eithr mi a'th adnabum, a'r rhai hyn a ^e wybu mai tydi a'm hanfonaist i.

26 A mi a ^f hyspyfais iddynt dy enw, ac a'i hyspyfaf: fel y byddo ynddynt hwy y cariad, a'r hwn y cerais fi, a minneu ynddynt hwy.

P E N. XVIII.

1 Judas yn bradychu'r Iesu. 15 Pedr yn ei wadu. 19 Ei holi. 36 Ei deyrnas.

GWEDI i'r Iesu ddywedyd y geiriau hyn, efe a ^a aeth allan, efe a'i ^b ddisgyblion, dros afon ^c Cedron, lle'r oedd gardd, i'r hon yr aeth efe a'i ddisgyblion.

2 A Judas hefyd, yr hwn a'i bradychodd ef, a adwaenai'r lle: o blegid mynych y ^d cyrchasai'r Iesu a'i ddisgyblion yno.

3 Judas gan hynny, gwedi iddo ^e gael byddin, a swyddogion, gan yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid, a ddaeth yno â lanternau, a lampau, ac arfau.

4 Yr Iesu gan hynny, yn gwybod pob peth ag oedd ar ddyfod arno, a ^f aeth allan, ac a ddywedodd wrthynt, Pwy yr ydych yn ei geisio?

5 Hwyl a attebasant iddo, Iesu o Nazareth. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw. A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, oedd hefyd yn ^g sefyll gyd â hwynt.

6 Er cynted gan hynny ag y dywedodd efe wrthynt, ^h Myfi yw, hwy a aethant yn ^h wyl eu cefnau, ac a syrthiasant i lawr.

7 Am hynny efe a ofynodd iddynt drachefn, Pwy yr ydych yn ei geisio? A hwy a ddywedasant, Iesu o Nazareth.

8 Yr Iesu a attebodd, Mi a ddywedais i chwi mai myfi yw: am hynny os myfi yr ydych yn ei geisio, i gadewch i'r rhai'n fyned ymaith:

9 Fel y cyflawnid y gair a ^k ddywedasai efe, O'r rhai a roddais i mi, ni chollais i yr un.

10 ¶ Simon Pedr gan hynny, a chanddo gleddyf, a'i ⁱ tynnodd ef, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ddeheu ef: ac enw'r gwas oedd Malcus.

11 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth Pedr, Dod dy gleddyf yn y wain: y ^m cwppan a roddes y Tad i mi, onid yfaf ef?

12 ¶ Yna'r fyddin, a'r milwriad, a swyddogion yr Iuddewon, a ddal-

ⁿEfa. 53.6 iasant yr Iesu, ac a'i rhwymasant ef,
¹Cor. 4.9. 13 Ac a'i dygasant ef at ^o Annas
^oLuc 3.2. yn gyntaf: (canys chwegrwn Caiaphas,
^oAct. 4.6. yr hwn oedd arch-offeiriad y flwyddyn honno, ydoedd efe)

^pPen. 12. 14 A ^p Chaiaphas oedd yr hwn a
^{50.}
^{Jer. 15.11} gynghorais i'r Iuddewon, mai bu ddiol oedd farw un dyn dros y bobl.

^qMat. 26. 15 ¶ Ac yr oedd yn ^q canlyn yr Iesu, Simon Pedr, a disgybl arall: a'r disgybl hwnnw oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad, ac efe a aeth i mewn gyd â'r Iesu, i lys yr arch-offeiriad.

16 A Phedr a safodd wrth y drws allan: yna y ^r disgybl arall, yr hwn oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad, a aeth allan, ac a ddywedodd wrth y ddryfores, ac a ddug Pedr i mewn.

17 Yna y dywedodd y llanges oedd ddryfores wrth Pedr, Onid wyt titheu ^s o ddisgyblion y dyn hwn? Dywedodd yntef, Nac wyt.

18 A'r gweision a'r fwyddogion, gwedi gwneuthur tân glô, (o herwydd ei bod hi yn oer) oeddynt yn ^t sefyll, ac yn ymdwymno: ac yr oedd Pedr gyd â hwynt yn sefyll, ac yn ymdwymno.

19 ¶ A'r arch-offeiriad a ofynodd i'r Iesu am ei ddisgyblion, ac am ei ^u athrawiaeth.

20 Yr Iesu a atebodd iddo, Myfi a lasarais yn ^x eglur wrth y byd: yr oeddwn bob amser yn athrawiaethu yn y synagog, ac yn y deml, lle mae'r Iuddewon yn ymgynnull bob amser: ac yn ddirgel ni ddywedais i ddim.

21 Pa ham yr wyt ti yn ^y gofyn i mi? gofyn i'r rhai a'm clywfant, beth a ddywedais wrthynt: wele, y rhai hynny a wyddant pa bethau a ddywedais i.

22 Gwedi iddo ddywedyd y pe-thau hyn, un o'r ^z fwyddogion a'r oedd yn sefyll ger llaw, a roddes gernod i'r Iesu, gan ddywedyd, Ai felly yr wyt ti yn ateb yr arch-offeiriad?

23 Yr Iesu a atebodd iddo, Os drwg y dywedais, tyltiolaetha o'r drwg; ac os da, ^a pa ham yr wyt yn fy nharo i?

24 (Ac Annas a'i hanfonasai ef yn rhwym at Caiaphas yr ^b arch-offeiriad)

25 A Simon Pedr oedd yn sefyll, ac yn ymdwymno: ^c hwythau a ddywedasant ^c wrtho, Onid wyt titheu hefyd o'i ddisgyblion ef? Yntef a wadodd, ac a ddywedodd, ^d Nac wyt.

26 Dywedodd un o weision yr arch-offeiriad, car i'r hwn y torrasai

Pedr ei glust, Oni welais i di gyd ag ef yn yr ardd?

27 Yna Pedr a ^e wadodd drachefn; ac yn y man y canodd y ceiliog.

28 ¶ Yna y dygasant yr Iesu oddi wrth Caiaphas, i'r dadleu-dy: a'r boreu ydoedd hi; ac nid aethant hwy i mewn i'r dadleu-dy, rhag eu ^f halogi, eithr fel y gallent fwyttar pasg.

29 Yna Pilat a ^g aeth allan attynt, ac a ddywedodd, Pa achwyn yr dy-ych chwi yn ei ddwyn yn erbyn y dyn hwn?

30 Hwyl a atebasant ac a ddywedasant wrtho, Oni bai fod hwn yn ddrwg-weithredwr, ^h ni thraddodasem ni ef attat ti.

31 Am hynny y dywedodd Pilat wrthynt, ⁱ Cymmerwch ehwi ef, a bernwch ef yn ol eich cyfraith chwi. Yna'r Iuddewon a ddywedasant wrtho, Nid cyfreithlon i ni ladd neb:

32 Fel y cyflawnid ^k gair yr Iesu, yr hwn a ddywedasai efe, gan arwyddocau o ba angeu y byddai farw.

33 Yna Pilat a aeth drachefn i'r dadleu dy, ac a alwodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrtho, ^l Ai ti yw Brenin yr Iuddewon?

34 Yr Iesu a atebodd iddo, Ai o ^m honot dy hun yr wyt ti yn dywedyd hyn, ai eraill a'i dywedasant i ti am danaf fi?

35 Pilat a atebodd, ⁿ Ai Iuddewon ydwyf fi? Dy genedl dy hun a'r arch-offeiriaid a th draddodasant i mi: beth a wnaethost ti?

36 Yr Iesu a atebodd, ^o Fy mrenhiniaeth i nid yw ^p o'r byd hwn: pe o'r byd hwn y byddai fy mrenhiniaeth i, fy ngweision i a ymdrechent, fel na'm rhoddid i'r Iuddewon: ^q ond yr awr hon nid yw fy mrenhiniaeth i oddi yma.

37 Yna y dywedodd Pilat wrtho, Wrth hynny ai Brenin wyt ti? Yr Iesu a atebodd, ^r Yr ydwyf ti yn dywedyd mai Brenin wyf fi: er mwyn hyn y'm ganed, ac er mwyn hyn y daethum i'r byd, fel y tyftiol-aethwn i'r gwirionedd: pob un a'r fydd o'r gwirionedd, fy'n gwrando fy llêferydd i.

38 Pilat a ddywedodd wrtho, ^s Beth yw gwirionedd? Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a aeth allan drachefn at yr Iuddewon, ac a ddywedodd wrthynt, Nid wyt fi yn cael dim ^t achos ynddo ef.

39 Eithr y mae gennych chiwioneddod, i mi ollwng i chwi un yn rhydd ar y pasg: a fynnwch chi gan hynny i mi ollwng yn rhydd i chwi Frenin yr Iuddewon?

40 Yna y llefasant oll drachefn, gan ddywedyd, * Nid hwnnw, ond Barabbas: a'r Barabbas hwnnw oedd leidr.

P E N. XIX.

Fflangellu Crist, a'i groeshoelio.

YNA gan hynny y cymmerodd Pilat yr Iesu, ac a'i fflangellodd ef.

2 A'r milwyr a blethasant^b goron o ddrain, ac a'i gosodasant ar ei ben ef, ac a roisfant wisg o borphor am dano;

3 Ac a ddywedasant, * Henffych well, Brenin yr Iuddewon, ac a roisfant iddo gernodiau.

4 Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr wyf fi yn ei ddwyn efallan i chwi, fel y gwypoch nad wyf fi yn cael^d ynddo ef un bai.

5 Yna y daeth yr Iesu allan, yn arwain y goron ddain, a'r wisg borphor: a *Philat* a ddywedodd wrthynt, * Wele'r dyn.

6 Yna'r arch-offeiriaid a'r swyddogion, pan^f welfant ef, a lefasant, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a chroeshoeliwch: canys nid wyf fi yn cael dim bai ynddo.

7 Yr Iuddewon a attebasant iddo, Y mae gennym ni gyfraith, ac g wrth ein cyfraith ni efe a ddylai farw, am iddo ei wneuthur ei hun yn^h Fab Duw.

8 ¶ A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a i ofnodd yn fwy;

9 Ac a aeth drachefn i'r dadleuddy, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O ba le yr wyt ti? ond ni roes yr Iesu^k ateb iddo.

10 Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddywedi di wrthyf fi? oni wyddost ti fod gennyf awdurdod i'th groeshoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd?

11 Yr Iesu a atebodd, Ni^m byddai i ti ddim awdurdod arnaf fi, oni bai ei fod wedi ei roddi i ti oddi uchod: am hynny yrⁿ hwn a'm traddododd i ti fydd^o fwy ei bechod.

12 O hynny allan y ceisiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd: ond yr Iuddewon a lefasant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid p wyt ti yn garedig i Cesar: pwy bynnag a'i^q gwnelo ei hun yn frenin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cesar.

13 Yna Pilat, pan^r glybu'r ymadrodd hwn, a ddug allan yr Iesu, ac a eisteddodd ar yr orseddfainge,

yn y lle a elwir y Palmant, ac yn Hebraeg, Gabbatha.

14 A darpar-wyl y pasg oedd hi, ac ynghylch y^s chweched awr: ac¹⁵ efe a ddywedodd wrth yr Iuddewon, ²⁵ Wele eich Brenin.

15 Eithr hwy a lefasant, ^t Ymaith¹ ag ef, ymaith ag ef, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groeshoeliaf fi eich Brenin chwi? A'r arch-offeiriaid a attebasant, Nid oes i ni frenin ond Cesar.

16 Yna, gan hynny, efe a'i traddododd ef iddynt i'w groeshoelio: a hwy a gymmerasant yr Iesu, ac a'i^u dygasant ymaith.

17 Ac efe, gan^x ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid *Lle'r Benglog*, ac a elwir yn Hebraeg, Golgotha:

18 Lle y^y croeshoeliafant ef, ^z a dau eraill gyd ag ef, un o bob tu, a'r Iesu yn y canol.

19 A^a Philat a 'sgrifennodd ditl, ac a'i dododd ar y groes: a'r ysgrifennodd, IESU O NAZARETH, BRENIN YR IUDEWON.

20 Y titl hwn gan hynny a ddarllenodd llawer o'r Iuddewon: o blegid agos i'r ddinas oedd y fan lle y croeshoeliwyd yr Iesu; ac yr oedd wedi ei 'sgrifennu yn^b Hebraeg, Groeg, a Lladin.

21 Yna arch-offeiriaid yr Iuddewon a ddywedasant wrth Pilat, Na 'sgrifena, Brenin yr Iuddewon; eithr dywedyd o hono ef, Brenin yr Iuddewon ydwyf fi.

22 Pilat a atebodd, Yr hyn a^c 'sgrifena, a 'sgrifena.

23 Yna'r^d milwyr, wedi iddynt groeshoelio'r Iesu, a gymmerasant ei ddillad ef (ac a wnaethant^e bedair rhan, i bob milwr ran) a'iⁱ bais ef: a'iⁱ bais ef oedd ddi-wniad, ^f wedi ei gwau o'r cwr uchaf trwyddi oll.

24 Hwytthau a ddywedasant wrth eu gilydd, Na thorrown hi, ond bwr-iwn goelbrenau am dani, eiddo pwy fydd hi: fel y cyflawnid yr ysgrythur sydd yn dywedyd, ^g Rhannasant fy nillad yn eu mysg, ac am fy mhais y bwriasant goelbrenau: a'r milwyr a wnaethant y pethau hyn.

25 ¶ Ac yr oedd yn sefyll wrth groes yr Iesu, ^h ei fam ef, a chwaer ei fam ef, Mair *gwraig* Cleophas, aⁱ Mair Magdalen.

26 Yr Iesu gan hynny pan welodd ei fam, a'r disgybl yr^k hwn a garai ef yn sefyll gerllaw, a ddywedodd wrth ei fam, O wraig, wele dy fab.

27 Gwedi hynny y dywedodd wrth y disgybl, ^l Wele dy fam: ac o'r¹ awr honno allan y cymmerodd y disgybl hi i'w gartref.

P E N. XX.

28 ¶ Gwedi hynny yr Iesu, yn gwybod fod pob peth wedi ei ^m orphen weithian, fel y cyflawnid yr ysgrythur, a ddywedodd, ⁿ Y mae fyched arnaf.

29 Yr oedd gan hynny lestr wedi ei ofod yn llawn o finegr: a hwy a ^o lanwasant yspwng o finegr, ac a'i rhoddasant ynghylch isop, ac a'i dodasant wrth ei enau ef.

30 Yna pan gymmerodd yr Iesu y finegr, efe a ddywedodd, ^p Gorphenwyd: a chan ogwyddo ei ben, efe a ^q roddodd i fynu yr yspryd.

31 Yr Iuddewon gan hynny, fel nad arosai y cyrph ar y groes ar y Sabbath, o herwydd ei bod yn ddarpar-wyl, (canys ^s mawr oedd y dydd Sabbath hwnnw) a ddeisyfiant ar Pilat, gael torri eu hefgeiriau hwynt, a'u tynnu i lawr.

32 Yna y milwyr a ddaethant, ac a dorrasant efgeiriau y cyntaf, a'r llall, yr hwn a groeshoeliasid gyd ag ef.

33 Eithr wedi iddynt ddyfod at yr Iesu, pan wellant ef wedi marw eisoes, ni thorrasant ei efgeiriau ef.

34 Ond un o'r milwyr a wanodd ei ystlys ef â gwayw-ffon, ac yn y fan daeth allan ^t waed a dwfr.

35 A'r ^u hwn a'i gwelodd a dystiolaethodd, a gwir yw ei dystiolaeth: ac efe a ^v wyr ei fod yn dywedyd gwir, fel y ^x credoch chwi.

36 Canys y pethau hyn a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr ysgrythur, Ni thorrir ^y asgwrn o hono.

37 A thrachefn, ^z ysgrythur arall fydd yn dywedyd, Hwyl a edrychant ar yr hwn a wanasant.

38 ¶ Ac yn ol hyn, Ioseph o Arimathea (yr hwn oedd ddisgybl i'r Iesu, eithr yn ^a guddiedig rhag ofn yr Iuddewon) a ddeisyfodd ar Pilat gael tynnu i lawr gorph yr Iesu: a Philat a ganiattaodd ^{iddo}: yna y daeth efe ac a ddug ymaith gorph yr Iesu.

39 A daeth Nicodemus hefyd, (yr hwn ar y ^b cyntaf a ddaethai at yr Iesu o hyd nos) ac a ddug ^c myrr ac aloes ynghymmysg, tu a chan pwys.

40 Yna y cymmerasant gorph yr Iesu, ac a'i rhwymasant mewn lleiniau, gyd ag aroglau, fel y mae ^d arfer yr Iuddewon ar gladdu.

41 Ac yn y fangre lle y croeshoeliasid ef, yr oedd gardd, a bedd newydd yn yr ardd, yn yr hwn ni ddodasid dyn erioed.

42 Ac yno, rhag nesfed oedd darpar-wyl yr Iuddewon, am fod y bedd hwnnw yn agos, y ^e rhoddasant yr Iesu.

1 *Mair yn dyfod at y bedd.* 12 *Yr Iesu yn ymddangos iddi hi ac eraill.*

Y Dydd cyntaf o'r wythnos, Mair Magdalen a ddaeth y ^a boreu, ^a Marc 16 a hi etto yn dywyll, at y bedd, ac a welodd y maen wedi ei dynnu ymaith oddi ar y bedd.

2 Yna y rheddodd hi, ac a ddaeth at Simon Pedr, a'r disgybl arall, yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, Hwyl a ddygasant ^b yr Arglwydd ymaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodasant ef.

3 Yna ^c Pedr a aeth allan, a'r disgybl arall, a ^{bwy} a ddaethant at y bedd:

4 Ac a redasant ill dau ynghyd: a'r ^d disgybl arall a redodd o'r blaen yn gynt nâ Phedr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd.

5 Ac wedi iddo grymmu, efe a ganfu y ^e lleiniau wedi eu gosod: er hynny nid aeth efe i mewn.

6 Yna y daeth Simon Pedr yn ei ganlyn ef, ac a aeth i mewn i'r bedd, ac a ganfu y lleiniau wedi eu gosod:

7 A'r napcyn a fuasai am ei ben ef, wedi ei ofod, nid gyd â'r lleiniau, ond o'r neilldu, wedi ei blygu mewn lle arall.

8 Yna yr aeth y disgybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethai yn gyntaf at y bedd, ac a welodd, ac a gredodd.

9 Canys hyd yn hyn ni wyddent yr ysgrythur, fod yn rhaid iddo gyfodi o feirw.

10 Yna y disgyblion a aethant ymaith drachefn at yr eiddynt.

11 ¶ Ond Mair a ^f safodd wrth y bedd oddi allan, yn wylo: ac fel yr oedd ^f hi yn wylo, hi a ymostyngodd i'r bedd;

12 Ac a ganfu ddau angel mewn ^g wiffoedd ^g gwynion, yn eistedd, un wrth ben, ac un wrth draed y lle y dodasid corph yr Iesu.

13 A hwy a ddywedasant wrthi, O wraig, pa ham yr wyt ti yn wylo? Hitheu a ddywedodd wrthynt, Am ddwyn o honynt hwyl ^h fy Arglwydd i ymaith, ac na's gwn pa le y dodasant ef.

14 Ac wedi dywedyd o honi hyn, hi a droes drach ei chefn, ac a ⁱ welodd yr Iesu yn sefyll: ac ni's ^k gwyddai ^{hi} mai'r Iesu oedd efe.

15 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, O wraig, pa ham yr wyt ti yn wylo? pwy yr wyt ti yn ei geisio? Hitheu yn tybied mai'r garddwr oedd efe, a ddywedodd wrtho, Syr, os tydi a'i dygait ef, dywed i mi pa le y dodasid ef, ac myfi a'i cymmeraf ef ymaith,

16 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Mair. ¹ Hitheu a drodd, ac a ddywedodd wrtho, Rabboni; yr hyn yw dywedyd, Athraw.

17 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Na chyffwrdd â mi: (o blegid ni ddyrchefais i etto at fy Nhada) eithr dos at fy mrodyr, a dywed wrthynt, Yr wyf yn dyrchafu at fy Nhada i a'ch Tad chwithau, a'm Duw i a'ch Duw chwithau.

18 Mair Magdalen a ddaeth ac a fynegodd i'r disgyblion, weled o honi hi yr Arglwydd, a dywedyd o hono y pethau hyn iddi.

19 ¶ Yna, a hi yn hwyr, y dydd cyntaf hwnnw o'r wythnos, a'r drysau o yn gauad lle yr oedd y disgyblion wedi ymgafglu ynghyd, rhag ofn yr Iuddewon, daeth yr Iesu, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, P Tangnefedd i chwi.

20 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwy-law, a'i ystlys: yna y disgyblion a lawenydchasant pan welant yr Arglwydd.

21 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt drachefn, Tangnefedd i chwi: megis y danfonodd y Tad fi, yr wyf finneu yn eich danfon chwi.

22 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a anadlodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yspryd Glân.

23 Pwy bynnag y maddeuoch eu pechodau, maddeuir iddynt: a'r eiddo pwy bynnag a attalioch, hwy a attaliwyd.

24 ¶ Eithr Thomas, un o'r deuddeg, yr hwn a elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt pan ddaeth yr Iesu.

25 Y disgyblion eraill gan hynny a ddywedasant wrtho, Ni a welsom yr Arglwydd. Yntef a ddywedodd wrthynt, Z Oni chaf weled yn ei ddwy-law ef ol yr hoelion, a dodi fy mys yn ol yr hoelion, a dodi fy llaw yn ei ystlys ef, ni chredaf fi.

26 Ac wedi wyth niwrnod drachefn, yr oedd ei ddisgyblion ef i mewn, a Thomas a gyd â hwynt: yna yr Iesu a ddaeth, a'r drysau yn gauad, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangnefedd i chwi.

27 Gwedi hynny y dywedodd efe wrth Thomas, Moes yma dy fys, a gwel fy nwyllaw; ac eistyn dy law, a dod yn fy ystlys: ac na fydd anghredadyn, ond credadyn.

28 A Thomas a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd, a'm Duw.

29 Yr Iesu a ddywedodd wrtho,

Am i ti fy ngweled, Thomas, y credaist: bendigedig yw y rhai d ni welant, ac a gredasant.

30 ¶ A llawer e hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Iesu yng wydd ei ddisgyblion, y rhai nid ydynt yfgrifenedig yn y llyfr hwn.

31 Eithr y pethau hyn a fgrifenyd, fel y credoch chwi mai yr Iesu yw Crist, Mab Duw, a chan gredu y caffoch fywyd yn ei g enw ef.

P E N. XXI.

1 Crist yn ymddangos i'w ddisgyblion.

18 Yn rhybuddio Pedr o'i farwolaeth.

G Wedi'r pethau hyn, yr Iesu a ymddangosodd drachefn i'w ddisgyblion wrth for Tiberias: ac fel hyn yr ymddangosodd.

2 Yr oedd ynghyd Simon Pedr, a Thomas yr hwn a elwir Didymus, a Nathanael o Cana yn Galilea, a meibion Zebedeus, a dau eraill o'i ddisgyblion ef.

3 Dywedodd Simon Pedr wrthynt, Yr wyf fi yn myned i bysgotta Dywedasant wrtho, Yr ydym ninnau hefyd yn dyfod gyd â thi. A hwy a aethant allan, ac a ddringasant i long yn y man: a'r nos honno ni ddaliafant ddim.

4 A phan ddaeth y boreu weithian, safodd yr Iesu ar y lan: eithr y disgyblion ni wyddent mai'r Iesu ydoedd.

5 Yna yr Iesu a ddywedodd wrthynt, O blant, a oes gennych ddim bwyd? Hwytthau a attebasant iddo, Nac oes.

6 Yntef a ddywedodd wrthynt, Bwriwch y rhwyd i'r tu dehau i'r llong, a chwi a gewch. Hwytthau a fwrthiasant gan hynny, ac ni allent bellach ei thynnu, gan y lliaws pysgod.

7 Am hynny y disgybl hwnnw yr oedd yr Iesu yn ei garu, a ddywedodd wrth Pedr, Yr Arglwydd yw. Yna Simon Pedr, pan glybu mai yr Arglwydd oedd, a wregysodd ei amwisg, (canys noeth oedd efe) ac a'i g bwriodd ei hun i'r môr.

8 Eithr y disgyblion eraill a ddaethant mewn llong, (o blegid nid oeddynt bell oddiwrth dir, ond megis dau can cufydd) dan lusgo y rhwyd a'r pysgod.

9 A chyn gynted ag y daethant i dir, hwy a welent dân o farwor wedi ei osod, a hysgod wedi eu dodi arno, a bara.

10 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Dygwch o'r pysgod a ddaliaf och yr awr hon.

11 Simon Pedr a esgynodd, ac a dynnodd y rhwyd i dir, yn llawn o bysgod mawrion, cant a thri ar

ddeg a deugain: ac er bod cym-maint, ni thorrodd y rhwyd.

12 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Deuwch, ciniawwch. Eithr ni feiddiai neb o'r disgylion ofyn iddo, Pwy wyt ti? am eu bod yn gwybod mai yr Arglwydd oedd.

^k Ioan 6. 11. ^k gymmerth fara, ac a'i rhoddes iddynt, a'r pysgod yr un modd.

14 Y¹ drydedd waith hon yn awr yr ymddangosodd yr Iesu i'w ddisgylion, wedi iddo gyfodi o feirw.

15 ¶ Yna gwedi iddynt giniawa, yr Iesu a ddywedodd wrth ^m Simon Pedr, Simon *mab* Jona, a wyt ti yn fy ngharu i yn ⁿ fwy na'r rhai hyn? Dywedodd yntef wrtho, Ydwyf, Arglwydd; ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntef wrtho, ^o Portha fy ^p ŵyn.

16 Efe a ddywedodd wrtho drachefn yr ail waith, Simon *mab* Jona, a wyt ti yn fy ^q ngharu i? Dywedodd yntef wrtho, Ydwyf, Arglwydd; ^r ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntef wrtho, Bugeilia fy ^s nefaid.

17 Efe a ddywedodd wrtho y^t drydedd waith, Simon *mab* Jona, a wyt ti yn fy ngharu i? Pedr a dristaodd am iddo ddywedyd wrtho y drydedd waith, A wyt ti yn fy ngharu i? Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ^u ti a wyddost bob peth: ti a wyddost fy mod i yn dy garu di. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, ^x Portha fy nefaid.

18 Yn wir, yn wir, meddaf i ti,

Pan oedditi^y ieuangach, ti a'th wre-^y Pedr 1 gyfaist dy hun, ac a rodiaist lle y⁴¹. mynnait: eithr pan elech yn hen, ti a estynni dy ddwylaw, ac arall a'th wregysa, ac a'th arwain lle ^z ni² Act. 5. 41 Dyn. 12. 11.

19 A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo trwy ba fath angydd^y a go-² Ioan 12. 28. goneddai efe Dduw: ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddywedodd wrtho, ^b Canlyn fi.

20 ¶ A Phedr a drodd, ac a welodd y disgyl yr oedd yr Iesu yn ei ^c garu, yn canlyn; yr hwn hefyd a bwyfasai ar ei ddwyfron ef ar swper, ac a ddywedasai, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di?

21 Pan welodd Pedr hwn, efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, ^d ond beth a ^{wna} hwn?

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd ^e oni ddel-^e Theo. 4. 16. wyf, beth ^{yw} hynny ^f i ti? canlyn di fyfi.

23 Am hynny yr aeth y gair yma allan ymhlith y ^g brodyr, na fyddai¹ y disgyl hwnnw farw: ac ni ddywedasai yr Iesu wrtho na fyddai efe farw: ond, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth ^{yw} hynny ⁱ ti?

24 Hwn yw'r disgyl fydd ^h yn¹ Ioan 12. 12. tyfiolaethu am y pethau hyn, ac a 'sgrifennodd y pethau hyn; ac ni a wyddom fod ei dystiolaeth ef yn wir.

25 Ac y mae hefyd ⁱ lawer o be-³ 1. 12. thau eraill a wnaeth yr Iesu, y rhai ped ysgrifennid hwy bob yn un ac un, nid wyf yn tybied y cynhwysai^r Luc 1. 1. byd y llyfrau a 'sgrifennid. ^k Amen.

ACTAU'R APOSTOLION.

P E N . I.

1 *Adgoffa hanes Crist ar ol ei adegfyddiad. 9 Am ei ddyrchafiad ef i'r nef.*

^a Luc 1. 1. 3. **Y** Traethawd ^a cyntaf a wnaethum, O Theophilus, am yr ^b holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu ^c gwneuthur a'u dysgu, ² Hyd y dydd y^d derbyniwyd ef i fynu, gwedi iddo trwy'r Yspryd Glân roddi ^e gorchymynion i'r apostolion a etholasai.

3 I'r rhai hefyd yr ymddangosodd efe yn fyw ^f wedi iddo ddioddef, trwy lawer o arwyddion sicr, gan fod yn weledig iddynt dros ddeugain niwrnod, a dywedyd y pethau a berthynent i ^g deyrnas Dduw.

4 Ac wedi ymgynnull gyd â hwynt, efe a orchymynodd iddynt nad ymadawent o Jerusalem, eithr disgwyl am ^h addewid y Tad, yr hwn, *eb* efe, a glywfoch gennyf fi.

5 O blegid Ioan yn ddiau a fed-

yddiodd ⁱ â dwfr; ond chwi a fed-¹ Mat. 3. yddir â'r Yspryd Glân cyn nemmawr o ddyddiau.

6 Gan hynny wedi eu dyfod hwy ynghyd, hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, ai'r ^k prydd¹ hyn y rhoddi drachefn y^l frenhin-¹ Act. 1. 6. iaeth i Israel?

7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ni pherthyn ^m i chwi wybod yr am-² 8. feroedd, na'r prydiau, y rhai a ofododd y Tad yn ei ⁿ feddiant ei hun.

8 Eithr chwi a dderbyniwch nerth yr Yspryd Glân wedi y delo efe arnoch; ac a fyddwch ^o dystion i mi³ yn Jerusalem, ac yn holl Judea, a⁴ yn Samaria, ac hyd eithaf y ddaear.

9 Ac wedi iddo ^p ddywedyd y⁴ pethau hyn, a hwynt-hwy yn ed-⁵ rych, efe a ddyrchafwyd i fynu: a⁶ chwimmwl a'i derbyniodd ef allan⁶ o'u golwg hwynt.

10 Ac fel yr oeddynt yn edrych

yn ddyfal tu a'r nef, ac efe yn myned i fynu, wele, r dau wr a safodd gerllaw iddynt mewn gwisg wen;

11 Y rhai hefyd a ddywedasant, Chwi wyr o Galilea, pa ham y sefchwch yn edrych tu a'r nef? yr Iesu hwn, yr hwn a gymmerwyd i fynu oddi wrthyh i'r nef, a ddaw felly yn yr un modd ag y gwelfoch ef yn myned i'r nef.

12 Yna y troifant i Jerusaleml, o'r mynydd a elwir Oiewydd, yr hwn fydd yn agos i Jerusaleml, sef taith diurnod^u Sabbath.

13 Ac wedi eu dyfod i mewn, hwy a aethant i fynu i^x oruch-ystaffell, lle yr oedd Pedr, ac Iago, ac Ioan, ac Andreas, Phylip, a Thomas, Bartholomew, a Mathew, Iago^{mab} Alpheus, a Simon Zelotes, a Judas brawd Iago, yn aros.

14 Y rhai hyn oll oedd yn y parhau yn gyttun mewn gweddi ac ymbil, gyd â'r^z gwagedd, a Mair mam yr Iesu, a chyd â i frodyr ef.

15 ¶ Ac yn y dyddiau hynny Pedr a gyfododd i fynu ynghanol y disgybion, ac a ddywedodd, (a nifer yr enwau yn yr un man oedd ynghylch ugain a^a chant)

16 Ha wyr frodyr, yr oedd yn rhaid cyflawni yr ysgrythur yma a rag-ddywedodd yr Ysryd Glân, trwy enau^b Dafydd, am Judas, yr hwn a fu^c flaenor i'r rhai a ddaliafant yr Iesu:

17 Canys efe a^d gyfrifwyd gyd â ni, ac a gawfai ran o'r weinidogaeth hon.

18 A hwn a bwrcasodd faes â gwobr anwiredd, ac wedi^e ymgrogi, a dorrodd yn ei ganol, a'i holl ymysgaroedd ef a dywalltwyd allan.

19 A bu hyspys hyn i holl breswylwyr Jerusaleml, hyd oni elwir y maes hwnnw yn eu tafod priodol hwy, Aceldama; hynny yw, Maes y gwaed.

20 Canys ysgrifenydd yn llyfr y Salmau, Bydded ei drigfan ef yn ddiffeithwch, ac na bydded a drigo ynddi: a chymmered arall ei[†] ef gobaeth ef.

21 Am hynny mae'n rhaid (* o'r gwyr a fu'n cyd-ymdaith â ni yr holl amser yr aeth yr Arglwydd Iesu i mewn ac allan yn ein plith ni)

22 Gan ddechreu o^f fedydd Ioan hyd y dydd y cymmerwyd ef i fynu oddi wrthym ni; bod un o'r rhai hyn gyd â ni yn dyf o'i adgyfodiad ef.

23 A hwy a ofodasant ddau gerbron, Joseph yr hwn a enwid^g Barsabas, ac a gyfenwid Justus, a Mathias.

24 A chan^h weddio, hwy a ddy-

wedasant, Tydi, Arglwydd, yr hwn a i wyddost galonnau pawb, dangos i¹ Sam. 16. 7. pa un o'r ddau^k hyn a etholaist, kDiar. 16. 33. 25 I dderbyn rhan o'r weinidogaeth hon, a'r apostoliaeth, o'r hon y^l cyfeiliornodd Judas, i fyned i'w¹² Tim. 4. 10. le^m ei hun. m Luc 16. 28.

26 A hwy a fwriasant eu coelbrennau hwynt: acⁿ ar Mathias y syrthiodd y coelbren; ac efe a^o gyfrifwyd gyd â'r un apostol ar ddeg. n Sam. 10. 20. Diar. 16. 33. oDiar. 18. 18.

P E N. II.

1 Rhoi'r Ysryd Glân yn rhith tafodau; 4 a'r un-iaith yn llafaru pob iaith.

A C wedi dyfod dydd y^a Pentecost, yr oeddynt hwy oll yn b gyttun yn yr un lle. a Num. 18. 26. bseph. 2. 9.

2 Ac yn^c ddifysymwth y daeth fwn o'r nef, megis^d gwynt nerthol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dŷ lle yr oeddynt yn eistedd. c Mal. 3. 1. dCan. 4. 16.

3 Ac ymddangosodd iddynt dafodau^e gwahanedig megis o^f dân, ac efe a eisteddodd ar bob un o^h honnynt. e Act. 1. 8. f Jer. 23. 29.

4 A hwy oll a^g lanwyd â'r Ysryd Glân, ac a ddechreuasant llafaru â thafodau eraill, megis y^h rhoddes yr Ysryd iddynt ymadrodd. g Eph. 4. 8. h Marc 16. 17. i Sal. 8. 2.

5 Ac yr oedd yn trigo yn Jerusaleml, Iuddewon, gwyr bucheddol o i bob cenedl dan y nef. i i Pedr 1. 1.

6 Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y lliaws ynghyd, ac a drallodwyd, o herwydd bod pob un yn eu clywed hwy yn llafaru yn ei^k iaith ei hun. k Act. 10. 46.

7 I Synnodd hefyd ar bawb, a rhyfeddu a wnaethant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Wele, onid Galileaid yw y rhai hyn oll fydd yn llafaru? l Act. 3. 10. m 4. 13. n Ioan 1. 46. o 7. 52.

8 A pha fodd yr ydym ni yn eu clywed hwynt, bob un yn ein hiaith ein hun yn yr hon y'n ganed ni?

9 Parthiaid, a Mediaid, ac^m Elamitiaid, a thrigolion Mesopotamia, a Judea, a Chappadocia, Pontus, ac Asia, m Gen. 10. 22.

10 Phrygia, a Phamphylia, yr Aipht, a pharthau Lybia, yr hon fydd gerllaw Cyrene, a dieithriaid o Rufeiniwyr, Iuddewon, a phroselytiaid,

11 Cretiaid, ac Arabiaid, yrydym ni yn eu clywed hwynt yn llafaru yn ein hiaith ni^o fawrion weithred-oedd Duw. o Act. 17. 7. Tit. 1. 5. p Luc 1. 40. q Act. 4. 16.

12 A synnasant oll, ac a amheuant, gan ddywedyd y naill wrth y llall, P Beth a all hyn fod? r Act. 23. 7. s Mat. 12. 23. t Luc 23. 39. u i Sam. 1. 14.

13 Ac eraill, gan^q watwar, a ddywedasant, Llawn o^r win melus ydynt.

14 ¶ Eithr^s Pedr yn sefyll gyd â'r un ar ddeg, a gyfododd ei lese-rydd, ac a ddywedodd wrthynt, O

wyr o Iuddewon, a chwi oll fydd yn trigo yn Jerusalem, bydded hyspyfol hyn i chwi, a chlust-ymwrandewch â'm geiriau;

¹Diab. 22. ^t feddwon, fel yr ydych chwi yn tybied; o blegid y drydedd awr o'r Mat. 20. 3. dydd yw hi.

^uJoel 2. 28. ¹⁶ Eithr hyn yw'r peth a ddywedwyd trwy'r prophwyd ^u Joel, ¹⁷ A bydd yn y dyddiau diwedda, medd Duw, y ^x tywalltaf o'm Hyf-

^{3. 5.} ⁸Esa. 44. 3 pryd ar bob cnawd: a'ch meibion chwi a'ch merched a brophwydant, a'ch gwyr ieuaingc a welant weledigaethau, a'ch henafgwyr a freuddwydiant freuddwydion:

¹⁸ Ac ar fy ngweision ac ar fy llawforwynion y tywalltaf o'm Hyfpryd yn y dyddiau hynny; a hwy a brophwydant:

⁷Mat. 24. ^{29.} ¹⁹ Ac mi a roddaf y ryfeddodau yn y nef uchod, ac arwyddion yn y ddaear ifod; gwaed, a thân, a tharth mwg.

²⁰ Yr haul a droir yn dywyllwch, a'r lloer yn waed, cyn i ddydd mawr ac eglur yr Arglwydd ddyfod.

²¹ A bydd, pwy bynnag a alwo ar enw'r Arglwydd, a fydd cadwedig.

²¹ ^{Ha} wyr Israel, clywch y geiriau hyn; Iesu o Nazareth, ^b gwr profedig gan Dduw yn eich plith chwi, trwy nerthoedd, a rhyfeddodau, ac arwyddion, y rhai a ^c wnaeth Duw trwyddo ef yneich canol chwi, megis ag y gwyddoch chwithau:

²³ Hwn, wedi ei roddi trwy ^d derfynedig gyngor a rhag-wybodaeth Duw, a gymmerasoch chwi, a thrwy ddwyllaw anwir a groeshoeliafoch, ac a laddasoch:

²⁴ Yr hwn a ^e gyfododd Duw, gan ryddhau gofidiau angeu: canys nid oedd bosibl ei attal ef ganddo.

²⁵ Canys Dafydd fydd yn dywedyd am dano, ^f Rhag-welais yr Arglwydd ger fy mron yn wastad, canys ar fy ^g neheulaw y mae, fel na'm hyfgoget.

²⁶ Am hynny y llawenhaodd fy nghalon, ac y gorfoeddodd fy nhafod; i'e, a'm cnawd hefyd a orphwys mewn gobaith:

²⁷ Am na adewi fy enaid yn uffern, ac na oddefi i'th ⁱ Sanct welled llygredigaeth.

²⁸ ^k Gwnaethost yn hyspys i mi ffyrdd y bywyd: ti a'm cyflawni o lawenydd â'th wynebpryd.

²⁹ ^{Ha} wyr frodyr, y mae yn rhydd i mi ddywedyd yn hŷ wrthych am y patriarch Dafydd, ei farw ef a'i ¹ gladdu, ac y mae ei feddrod ef gyd â ni hyd y dydd hwn.

³⁰ Am hynny, ac efe yn brophwyd, yn gwybod dyngu o Dduw iddo trwy lw, mai o firwyth ei lwy-nau ef o ran y cnawd, y cyfodai efe Grist, i ^m eistedd ar ei orfeddfa ef. ^mEsa. 9. 6.

³¹ Ac efe yn rhag-weled, a lasarodd am ⁿ adgyfodiad Crist, na ada- ⁿ Rhuf. 1. 1. wyd ei enaid ef yn uffern, ac na's ⁴ gwelodd ei gnawd ef lygredigaeth.

³² Yr Iesu hwn a gyfododd Duw o i fynu, o'r hyn yr ydym ni oll yn ¹ Cor. 15. 15. dystion.

³³ Am hynny, wedi ei ddyrchafu ef trwy ddeheulaw Duw, ac iddo dderbyn gan y Tad yr ^p addewid o'r Yspryd Glân, efe a dywalltodd y peth yma yr ydych chwi yr awr hon yn ei weled, ac yn ei glywed.

³⁴ O blegid ni ^q ddyrchafodd Dafydd i'r nefoedd: ond y mae efe yn dywedyd ei hun, ^r Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eif- ¹ tedd ar fy neheulaw,

³⁵ Hyd oni ofodwyf dy elynion yn droedfaingc i'th draed.

³⁶ Am hynny, gwybydded holl dŷ Israel yn ddiogel, ddarfod ^s i ^s Phil. 2. 1. Dduw wneuthur yn ^t Arglwydd ac yn Grist, yr Iesu hwn a groeshoel- ¹⁵ iasoch chwi.

³⁷ [¶] Hwyrthau wedi clywed hyn, a ^u ddwys-bigwyd yn eu calon, ac a ddywedasant wrth Pedr, a'r apostolion eraill, ^{Ha} wyr frodyr, ^x beth a wnawn ni? ^a Jer. 6. 10.

³⁸ A Phedr a ddywedodd wrth- ynt, Edifarhewch, a bedyddier pob un o honoch yn enw Iesu Grist, er ^y maddeuant pechodau; a chwi a dderbyniwch ddawn yr Yspryd Glân.

³⁹ Canys i chwi y mae'r ^z adde- wid, ac i'ch plant, ac i bawb ymhell, cynnifer ag a alwo yr Arglwydd ein Duw ni atto.

⁴⁰ Ac â llawer o ymadroddion eraill y tyftiolaethodd ac y cynghor- odd efe, gan ddywedyd, ^a Ynged- wch rhag y genhedlaeth drofaus hon.

⁴¹ Yna ^b y rhai a dderbyniafant ei air ef yn ^c ewyllysgar a fedydd- iwyd: a ^{ch} wanegwyd ^{att} ynt y dw- thwn hwnnw ynghylch ^d tair mil o ^{eneidiau}.

⁴² Ac yr oeddynt yn parhau yn athrawiaeth ac yng nghymdeithas ^e Mat. 28. 20. yr ^e apostolion, ac yn torri bara, ac mewn gweddiau.

⁴³ Ac ^f ofn a ddaeth ar bob enaid: a llawer o ryfeddodau ac arwyddion a wnaethpwyd gan yr apostolion.

⁴⁴ A'r rhai oll a gredent oeddynt ^g yn yr un man, a phob peth gan- ddynt yn ^h gyffredin;

⁴⁵ A ^{hwy} a ⁱ werthafant eu me- ddiannau a'u dâ, ac a'u rhannaf-

ant i bawb, fel yr oedd yr eisiau ar neb.

46 A hwy beunydd yn ^k parhau yn gyttun yn y deml, ac yn torri bara o dŷ i dŷ, a gymmerasant eu lluniaeth mewn llawenydd a symledd calon;

47 Gan foli Duw, a chael ffafr gan yr holl bobl: a'r Arglwydd a l'chwanegodd beunydd at yregllys y rhai fyddent ^m gadwedig.

P E N. III.

Pedr ac Ioan yn iachau'r cloff.

PEDR hefyd ac Ioan a ^a aethant i fynu i'r ^b deml ynghyd, ar yr awr weddi, *sef* y nawfed.

2 A rhyw wr ^c cloff o groth ei fam addygid, yr hwn a ddodent beunydd wrth borth y deml, yr hwn a elwid Prydferth, i ^e ofyn elusen gan y rhai a elai i mewn i'r deml.

3 Yr hwn, pan welodd efe Pedr ac Ioan ar fedr myned i mewn i'r deml, a ddeisyfodd gael elusen.

4 A Phedr, yn ^f dal fulw arno gyd â Ioan, a ddywedodd, Edrych arnom ni.

5 Ac efe a ddaliodd fulw arnynt, gan ^g obeithio cael rhyw beth ganddynt.

6 Yna y dywedodd Pedr, Arian ac aur ^h nid oes gennyf; eithr yr hyn fydd gennyf, hynny yr wyf yn ei roddi i ti: i Yn enw Iesu Grist o Nazareth, cyfod a rhodia.

7 A chan ei gymmeryd ef erbyn ei ddeheulaw, efe a ⁱ cyfododd *ef* i fynu; ac yn ^k ebrwydd ei draed ef a ⁱ fferau a gadarnhawyd.

8 A chan neidio i fynu, efe a safodd, ac a rodiodd, ac a aeth gyd â hwynt i'r deml, dan rodio, a ^l neidio, a moli Duw.

9 A'r holl bobl a ⁱ gwelodd ef yn rhodio, ac yn moli Duw.

10 Ac yr oeddynt hwy yn ei adnabod, mai hwn oedd yr un a eisteddai am elusen wrth borth Prydferth y deml: a hwy a ^m lanwyd o fraw a synnedigaeth am y peth a ddigwyddasai iddo.

11 Ac fel yr oedd y cloff a iachafid yn attal Pedr ac Ioan, yr holl bobl yn frawychus a gyd-redodd atynt i'r porth aelwir *porth* Salomon.

12 ¶ A phan welodd Pedr, efe a atebodd i'r bobl, *Ha* wyr Israeliaid, beth a wnewch chwi yn rhyfeddu am hyn? neu beth a wnewch chwi yn dal fulw o arnom ni, fel pe trwy ein nerth ein hun, neu *ein* duwioldeb, y gwnaethem i hwn rodio?

13 Duw Abraham, ac Isaac, a Jacob, Duw ein tadau ni, a ^p ogoneddodd ei Fab Iesu, yr hwn a draddod-

afoch chwi, ac a ⁱ gwadafoch ger bron Pilat, pan farnodd efe *ef* i'r oollwng yn rhydd.

14 Eithr chwi a wadafoch y Sanct a'r Cyfiawn, ac a ddeisyfiasoch roddi i chwi wr ^r llofruddiog;

15 A ^s Thywyfog y bywyd a laddafoch, yr hwn a gododd Duw o feirw; o'r hyn yr ydym ni yn dystion.

16 A ⁱ enw ef, ^t trwy ffydd yn ei enw ef, a nerthodd y dyn yma a welwch ac a adwaenoch chwi: a'r ffydd yr hon fydd trwyddo ef, a roes iddo ef yr holl iechyd hwn yn eich gŵydd chwi oll.

17 Ac yn awr, frodyr, mi a wn mai ^u trwy anwybod ^y gwnaethoch, megis y *gwnaeth* eich pendefigion chwi hefyd.

18 Eithr y pethau a rag-fynegodd ^x Duw trwy enau ei holl brophwydi, y dioddefai Crist, a gyflawnodd efe fel hyn.

19 ¶ Edifarhewch gan hynny, a dychwelwch, fel y ^y dileer eich pechodau, pan ddelo yr amferoedd i orphwys o olwg yr Arglwydd;

20 Ac yr ^a anfono efe Iesu Grist, yr hwn a bregethwyd o'r blaen i chwi:

21 Yr hwn fydd raid i'r nef ei dderbyn, hyd amferoedd ^b adferiad pob peth, y rhai a ddywedodd Duw trwy enau ei holl sanctaidd brophwydi, erioed.

22 Canys Moses a ddywedodd wrth ytadau, Yr Arglwydd eich Duw a gyfyd i chwi ^c Brophwyd o'ch brodyr, megis myfi: arno ef y gwrandewch ymhob peth a ddywedo wrthyh.

23 A bydd, pob enaid ni wrandawo ar y Prophwyd hwnnw, a lwyr- ^e ddifethir o blith y bobl.

24 A'r holl brophwydi hefyd o Samuel, ac o'r rhai wedi, cynnifer ag a lasarafant, a rag-fynegasant hefyd am y dyddiau hyn.

25 Chwy-chwi ydych blant y prophwydi, a'r cyfammod, yr hwn a wnaeth Duw â'n tadau ni, gan ddywedyd wrth Abraham, Ac yn dyf had di y bendithir holl dylwythau y ddaear.

26 Duw, gwedi cyfodi ei Fab Iesu, a ⁱ hanfonodd ef i chwi ^g yn gyntaf, gan ^h eich bendithio chwi, trwy droi pob un o honoch ymaith oddiwrth eich drygioni.

P E N. IV.

1 Holi Pedr ac Ioan. 13 Gorchymyn na phregethent yn enw'r Iesu.

AC fel yr oeddynt yn llafaru wrth y bobl, yr ^a offeiriaid, a blaenor y deml, a'r Saduceaid, a ddaethant arnynt hwy;

2 Yn ^b flin ganddynt am eu bod

^q Ioan 19. 15.
^r Mat. 16. 21.
^r Marc 15. 7.
^s Act. 4. 12. Ioan 11. 25.
^t Act. 14. 9. Marc 11. 22.
^u Tim. 1. 13.
^v 1 Cor. 2. 8. Mat. 12. 30, 32.
^w Luc 23. 34.
^x Act. 2. 23. Luc 24. 26.
^y Col. 2. 14. Ioan 1. 7.
^z Rhuf. 8. 22.
^a Luc 19. 12.
^b Tim. 6. 15.
^c Heb. 9. 28. Act. 1. 11.
^d 2 Tim. 2. 13.
^e Deut. 18. 15.
^f Heb. 3. 3, 5.
^g Heb. 2. 2, 3.
^h Sam. 2. 25.
ⁱ Act. 1. 8.
^j Eph. 1. 3. Gal. 3. 9.
^k Hos. 6. 9. Amos 7. 10.
^l Neh. 2. 19.

hwy yn dyfgu'r bobl, ac yn pregethu trwy'r Iesu yr adgyfodiad o feirw.

^cMat. 10. 3 A hwy a ^c ofodasant ddwyllaw
^{17.}
^{17.}Ioan 16. arnynt hwy, ac a'u dodasant mewn
^{1,2.} dalfa hyd drannoeth; canys yr oedd hi yn awr yn hwyr.

4 Eithr llawer o'r rhai a glywfant y gair a ^d gredasant: a rhifedi'r gwyr a wnaed ynghylch ^e pum mil.

^eAct. 2. 41 5 ¶ A digwyddodd ^f drannoeth, ^{Mat. 16.}
^{18.} ddarfod i'w llywodraethwyr hwynt, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, ^f Rhuf. 3.
^{15.} & ymgynnull i Jerusalem: ^{Diar. 3.}
^{16.}

6 Ac Annas yr arch-offeiriad, a Chaiaphas, ac Ioan, ac Alecsander, ^g Sal. 2.
^{1, 2.} a chymmaint ag oedd o genedi yr arch-offeiriad. ^{Ioan 7. 48}
^{Mat. 27. 1}

7 Ac wedi iddynt eu gosod hwy yn y canol, hwy a ofynasant, ^h Trwy ^{Mat. 12.}
^{24.} ba awdurdod, neu ym niha enw y gwnaethoch chi hyn? ^{Act. 3. 16.}

8 Yna Pedr, yn gyflawn o'r Ys-
pryd Glân, a ⁱ ddywedodd wrthynt, ⁱ Mat. 10.
^{19.} *Chwy-chwi* bennaethiaid y bobl, a henuriaid Israel,

9 Os ydys yn ein holi ni heddyw am y ^k weithred dda i'r dyn claf, ^k 1. Pedr 4.
^{13.} *ies* pa wedd y iachawyd ef:

10 Bydded hyfys i chi oll, ac i bawb o bobl Israel, mai trwy enw Iesu Grifft o Nazareth, yr hwn ^l a ^l groeshoeliafodd chi, yr hwn a gyf-
^{1A}Act. 2. 36 ododd Duw o feirw, ^m trwy hwnnw ^{Sal. 22. 12.}
^m Rhuf. 11 y mae hwn yn sefyll yn iach ger eich bron chi. ^{36.}
^{Sal. 115. 1.}

11 Hwn yw'r maen a lyswyd gen-
nych chi yr ⁿ adeiladwyr, yr hwn a wnaed yn ben i'r gongl. ⁿ Sal. 118.
^{22.}

12 Ac nid oes iachawdwriaeth yn ^o neb arall: canys nid oes enw arall ^o 1. Tim.
^{2. 5.} dan y nef, wedi ei roddi ymhlith ^{Ioan 14. 6}
^{Rhuf. 3.} dynion, trwy'r hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig. ^{24.}

13 ¶ A phan welasant ^p hyfder Pedr ac Ioan, a deall mai gwyr anllythyrennog ac ^q annysgedig oeddynt, ^q Mat. 14.
^{53.} hwy a ryfeddasant: a hwy a'u had-
waenent, eu bod hwy gyd â'r Iesu.

14 Ac wrth weled y dyn a iach-
afid yn sefyll gyd â hwynt, nid oedd ganddynt ddim i'w ^r ddywedyd yn erbyn hynny. ^r Dan. 6.
^{5. 6.}

15 Eithr wedi gorchymyn iddynt fyned allan o'r gynghorfa, hwy ^s a ^s ymgynghorasant â'u gilydd, ^s Eccl. 1. 10.

16 Gan ddywedyd, Beth a wnawn ni i'r dynion hyn? canys yn ddiau arwydd hynod a wnaed trwyddynt hwy, hyfys i bawb a'r fydd yn pre-
^t Rhuf. 2. swyllo yn Jerusalem, ac ni's gallwn ^{15.}
^{13.} ^u ni ei wadu. ^{1. Tim. 2.}
^{13.}

17 Eithr fel na's ^u taener ymhell-
ach ymhlith y bobl, gan fygwth hy-
gythiwn hwynt, na lasaront mwyach
^{10.}
^{2. 12.} wrth un dyn yn yr ^x enw hwn. ^{Ioan 3. 9.}

18 A hwy a'u galwasant hwynt, ac a orchymynasant iddynt nad yn-
ganent ddim, ac na ddyfgent yn enw yr Iesu.

19 Eithr Pedr ac Ioan a atebas-
ant iddynt, ac a ddywedasant, Ai cyfiawn yw ^y ger bron Duw, wrando ^y Heb. 4. 13
^z arnoch chi yn hytraeth nag ar ^z Sal. 62. 9
^{Act. 5. 29.} Dduw? bernwch chi.

20 Canys ni allwn ni ^a na ddyw-
edom y pethau a welsom ac a glyw-
som. ^a 1. Cor. 9.
^{16.}

21 Eithr wedi eu bygwth ymhell-
ach, hwy a'u ^b gollyngasant hwy yn ^b 1. Tim.
^{4. 17.} rhyddion, heb gael dim i'w cospi hwynt, o blegid y bobl: ^c canys yr oedd pawb yn gogoneddu Duw am yr hyn a wnaethid. ^c Sal. 115.
^{10.}

22 Canys yr oedd y dyn uwchlaw deugain oed, ar yr hwn y gwnaethid yr arwydd hwn o iechydwrriaeth.

23 ¶ A hwythau, wedi eu gollwng ymaith, a ddaethant at yr ^d eiddynt, ^d Act. 15.
^{Sal. 34. 10.} ac a ddangofasant yr holl bethau a ddywedasant i'r arch-offeiriad a'r he-
nuriaid wrthynt.

24 Hwythau, pan glywfant, o un-
fryd a gyfodasant eu llef at Dduw, ac a ddywedasant, O Arglwydd, tydi ^y Duw yr hwn a wnaethost y nef a'r ddaear, a'r môr, ac oll fydd yn-
ddynt; ^y 1. Tim. 6.
^{16.}

25 Yr hwn, trwy'r Yspryd Glân, yng enau dy was Dafydd, a ddywe-
daist, Pa ham y terfysgodd y cen-
hedloedd, ac y bwriadodd y bobl-
oedd ^e bethau ofer? ^e Sal. 118.
^{Mat. 18.}

26 ^f Brenhinoedd y ddaear a fas-
asant i fynu, a'r llywodraethwyr a ^f 1. Tim. 6.
^{16.} ymgafglasant ynghyd, yn ^g erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grifft ef. ^g Act. 2.
^{Var. 20.}

27 Canys mewn gwirionedd, yn y ddinas hon yr ymgynhullodd yn er-
byn dy Sanct Fab Iesu, yr hwn a ^h enneiniaist ti, ⁱ Herod a Phontius Pilat, gyd â'r cenedloedd, a phobl Israel; ^h Sal. 118.
^{11.}

28 ^k I wneuthur pa bethau byn-
nag a ragluniodd dy law a'th gyngor di eu gwneuthur. ^k Sal. 118.
^{11.}

29 Ac yn awr, Arglwydd, edrych ar eu ^l bygythion hwy, a chaniarta i'th weision draethu dy air di gyd â ^m phob ^m hyfder; ^l 1. Tim. 6.
^{16.}

30 Trwy estyn o honot ⁿ dy law i'r iachau, ac fel y gwneler arwyddion i'r a rhyfeddodau trwy enw dy sanc-
taidd Fab Iesu. ⁿ 1. Cor. 10.
^{20.}

31 ¶ Ac wedi iddynt weddio, ^o ym-
figlwyd y lle yr oeddynt wedi ^o ym-
gynnull ynddo; a hwy a lanwyd oll o'r Yspryd Glân; a hwy a lasarasant ^p Sal. 118.
^{11.} air Duw yn hyderus.

32 A lliaws y rhai a gredasant oedd o un ^p galon ac un enaid; ac ^p 1. Cor. 12.
^{13.}

ni ddywedodd neb o honynt, fod dim a'r a feddai yn eiddo ei hunan, eithr yr oedd ganddynt bob peth yn gyffredin.

33 A'r apostolion, trwy 9 nerth mawr, a roddasant dyfiolaeth o adgyfodiad yr Arglwydd Iesu: a gras mawr oedd arnynt hwy oll.

34 Canys nid oedd un r anghenus yn eu plith hwynt: o blegid cynnifer ag oedd berchen tiroedd neu dai, a'u gwerthafant, ac a ddygasant werth y pethau a werthafid,

35 Ac a'u gosodasant wrth draed yr apostolion: a rhanwyd i bob un megis yr oedd yr angen arno.

36 A Joseph, yr hwn a gyfenwid Barnabas gan yr apostolion, (yr hyn o'i gyfieithu yw, Mab diddanwch) yn t Lefiad, ac yn u Cypriad o genedl,

37 A x thir ganddo, a'i gwerthodd, ac a ddug yr arian, ac a'i gosododd wrth draed yr apostolion.

P E N . V .

1 Ananias a Saphira yn syrthio'n feirw.

14 Yr apostolion yn gwneud gwyrthiau.

E Ithr a rhyw wr, a i enw Ananias, gyd â Saphira ei wraig, a werthodd dir,

2 Ac a b ddarn-guddiodd beth o'r gwerth, (a'i wraig hefyd o'r gyfri-nach) ac a ddug ryw gyfran, ac a'i gosododd wrth c draed yr apostolion.

3 Eithr Pedr a ddywedodd, Ananias, pa ham y llanwodd d satan dy galon di i ddywedyd e celwydd wrth yr Yspryd Glân, ac i ddarn-guddio peth o werth y tir?

4 Tra ydoedd yn aros, onid i ti yr oedd yn aros? ac wedi ei werthu, onid oedd yn dy f feddiant di? Pa ham y gosodaist y peth hyn yn dy galon? Ni ddyweddist ti gelwydd wrth ddynion, ond wrth Dduw.

5 Ac Ananias, pan glybu y geiriau hyn, a syrthiodd i lawr, & ac a drengodd: a daeth h ofn mawr ar bawb a glybu'r pethau hyn.

6 A'r gwyr ieuaingc a gyfodasant, ac a'i cymmerasant ef, ac a'i dygasant allan, ac a'i claddasant.

7 A bu megis yspaid tair awr, a'i wraig ef, i heb wybod y peth a wnaethid, a ddaeth i mewn.

8 A Phedr a atebodd iddi, Dywed di i mi, ai er cymmaint y gwerthasoch chwi y tir? Hitheu a ddywedodd, k Ie, er cymmaint.

9 A Phedr a ddywedodd wrthi, Pa ham y l cyttunasoch i m demtio Yspryd yr Arglwydd? wele draed y rhai a gladdasant dy wr di wrth y drws, a hwy a'th ddygant ditheu allan.

10 Ac yn y man hi a n syrthiodd

wrth ei draed ef, ac a drengodd: a'r gwyr ieuaingc wedi dyfod i mewn, a'i cawsant hi yn farw; ac wedi iddynt ei dwyn hi allan, hwy a'i claddasant hi yn ymyl ei gwr.

11 A bu ofn mawr ar yr holl eglwys, ac ar bawb oll a glybu'r pethau hyn.

12 ¶ A thrwy o ddwyllaw'r apostolion y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer ymhlith y bobl: (ac yr oeddynt oll yn gyttun ym mhorth Salomon.

13 Eithr ni p feiddiai neb o'r lleill y ymgysylltu â hwynt: ond y bobl oedd yn eu r mawrhau.

14 A chwanegwyd attynt rai yn s credu yn yr Arglwydd, lliaws o wyr a t gwragedd hefyd)

15 Hyd a'i u ddygent y rhai cleision allan ar hyd yr heolydd, a'u gosod ar welyau a glythau, fel o'r hyn lleiaf y cysgodai x cysgod Pedr, pan ddelai heibio, rai o honynt.

16 A lliaws a ddaeth hefyd yng-hyd o'r dinafoedd o amgylch Jerusaleml, gan ddwyn rhai cleision, a rhai a y drallodid gan yspriedion aflan, y rhai a iachawyd oll.

17 ¶ A'r z arch-offeiriad a gyfododd; a'r holl rai oedd gyd ag ef (yr hon yw heresi y Saduceaid) a lanwyd o gynfigen,

18 Ac a ddodasant eu dwyllaw ar yr apostolion, ac a'u rhoisant yn y a carchar cyffredin.

19 Eithr angel yr Arglwydd o hyd nos a b agorodd ddrysau'r carchar, a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd,

20 Ewch, sefwch a llafarwch yn y deml wrth y bobl holl eiriau y c fuchedd hon.

21 A phan glywsant, hwy d a aethant yn fore i'r deml, ac a athrawiaethasant: eithr daeth yr arch-offeiriad, a'r rhai oedd gyd ag ef, ac a alwasant ynghyd y cyngor, a holl e henuriaid plant yr Israel, ac a ddanfonasant i'r carchar i'w dwyn hwynt ger bron.

22 A'r swyddogion, pan ddaethant, ni f chawsant hwynt yn y carchar, eithr hwy a ddychwelasant, ac a fynegasant,

23 Gan ddywelyd, Yn wir ni a gawfom y carchar wedi ei gau o'r fath sicraf, a'r ceidwaid yn sefyll allan o flaen y drysau; eithr pan agorafom, ni chawfom neb i mewn.

24 ¶ A phan glybu'r t arch-offeiriad, a blaenor y deml, a'r offeiriad pennaf, yr ymadroddion hyn, am-eu a wnaethant yn eu cylch hwynt, & beth a ddeuai o hyn.

o Act. 3. 11
a 4. 30.
Marc 16.
17, 18.

p Ioan 12.
44.
q 2 Sam.
6. 9.
Luc 5. 8.

r Luc 1. 46
Gal. 3. 28
2 Cor. 10.
15.

s Efa. 33.
14.
Adn. 13.

t Gal. 3. 28
Act. 10.
34.

u Mat. 9. 2.
x Ioan 14.
12.

y Act. 19. 12
Mat. 10.
1.

z Jer. 20. 1
Luc 6. 18.

a Act. 4. 3.
a 16. 23.
24.

b Act. 12. 7

c Act. 13.
46.

d Act. 21.
11, 13.

e Ioan 7.
48
Mat. 11.
25.

f Adn. 19.
Job 5. 13.

+ Groeg.
offeiriad
2 Bren.
12. 2.

g Rhuf. 2.
15.
1 Sam. 28.
28.

25 Yna y daeth un ac a fynegodd iddynt, gan ddywedyd, Wele, y mae y gwyr a ddodasoch chwi yng ngharchar yn sefyll yn y deml, ac yn dyf-gu'r bobl.

26 Yna'r blaenor, gyd â'r fwyddogion, a aeth ac a'u dug hwynt heb drais: (o blegid yr oedd arnynt ofn h y bobl, rhag eu llabyddio)

h Act. 4. 21

Dat. 12. 16

i Adn. 26.

Ioan 19.

6, 20.

k Act. 4. 18

27 Ac wedi eu i dwyn, hwy a'u gosodasant o flaen y cyngor: a'r arch-offeiriad a ofynodd iddynt,

28 Gan ddywedyd, k Oni orchymynasant ni, gan orchymyn i chwi, na athrawiaethech yn yr enw hwn? ac wele, chwi a lanwasoch Jerusalem â'ch athrawiaeth, ac yr ydych yn ewyllysio dwyn arnom ni waed y dyn hwn.

i Mat. 27.

24.

m Act. 4.

10.

Eccl. 1. 17.

29 ¶ A Phedr a'r apostolion a atebasant ac a ddywedasant, m Rhaid yw ufuddhau i Dduw yn fwy nag i ddynion.

30 Duw ein tadau ni a gyfododd i fynu Iesu, yr hwn a laddasoch chwi, ac a groeshoeliaisoch ar bren.

n Rhuf. 1.

4.

Act. 1. 36

Phil. 2. 9.

31 Hwn a o ddyrchafodd Duw â'i ddebeulaw, yn Dywyfog, ac yn Iachawdwr, i rododi P edifeirwch i Israel, a maddeuant pechodau.

p Act. 11.

18.

Rhuf. 4.

25.

32 A nyini ydym ei q dystion ef o'r pethau hyn, a'r Ysryd Glân i fydd, yr hwn a roddes Duw i'r rhai fydd yn ufuddhau iddo ef.

q Act. 10.

30.

Adn. 12.

15.

33 A phan glywfant hwy hynny, hwy a r ffrommasant, ac a ymgynghorasant am eu lladd hwynt.

r Act. 7. 54

s Gen. 22.

24.

t Act. 22. 3

34 s Eithr rhyw Pharisead, a'i enw t Gamaliel, doctôr o'r gyfraith, parchedig gan yr holl bobl, a gyfododd i fynu yn y cyngor, ac a archodd yrru yr apostolion allan dros ennyn ffechan;

35 Ac a ddywedodd wrthynt, Ha wyr o Israel, edrychwch arnoch eich hunain, pa beth yr ydych ar fedr ei wneuthur am y dynion hyn.

36 Canys o flaen y dyddiau hyn, u cyfododd Theudas i fynu, x gan ddywedyd ei fod ef yn rhyw un; wrth yr hwn y glynodd y rhifedi o wyr, ynghylch pedwar cant; yr hwn a z laddwyd, a chynnifer oll a ufuddhasant iddo a wasgarwyd, ac a wnaed yn ddiddim.

u Mat. 24.

11, 24.

x Act. 8. 9.

z Thef. 2.

4.

Dat. 13. 5.

y 2 Pedr

2. 2

z Thef. 2.

11.

z Dat. 19.

20.

a Luc. 2.

1, 2.

37 Yn ol hwn y cyfododd Judas y Galilead, yn nyddiau'r a dreth; ac efe a drodd bobl lawer ar ei ol: ac yntef hefyd a ddarfu am dano; a chynnifer oll a ufuddhasant iddo a wasgarwyd.

38 Ac yr awr hon, meddaf i chwi, ciliwch oddiwrth y dynion hyn, a gadewch iddynt: o blegid os b o ddynion y mae'r cyngor hwn, neu

y weithred hon, fe a e ddiddym- e Adn. 36. mir:

39 Eithr os o Dduw y mae, ni ellwch chwi ei d ddiddymmu, rhag eich cael yn e ymladd yn erbyn Duw.

40 A chyttuno ag f ef a wnaethant: ac wedi iddynt alw yr apostolion attynt, a'u z curo, hwy a orchymynasant iddynt na lafarent yn enw yr Iesu, ac a'u gollyngasant ymaith.

41 ¶ A hwy a aethant allan o olwg y h cyngor yn llawen, am eu i cyfrif hwynt yn deilwng i ddioddef ambarch o achos ei enw ef.

42 A beunydd yn y deml, ac o dē i dē, ni k pheidiafant a dysgu a phregethu Iesu Grift.

P E N. VI.

1 Gofal yr apostolion am y tlodion, a'r gair. 3 Deavis diaconiaid.

A C yn y dyddiau hynny, a'r digybllion yn a amlhau, b bu grwgnach gan y Groegiaid yn erbyn yr Hebreaid, am ddirmysgu eu gwra-gedd gweddwon hwy, yn y weinidogaeth feunyddiol.

2 c Yna'r deuddeg a alwasant yng-hyd y lliaws digybllion, ac a ddywedasant, Nid yw gymhesur i ni d adael gair Duw, a gwafanaethu byrddau.

3 Am hynny, frodyr, e edrychwch yn eich plith, am feithwyr da f eu gair, yn llawn o'r Ysryd Glân, a doethineb, y rhai a ofodom ar hyn o orchwyl.

4 Eithr nyini a z barhawn mewn h gweddi a gweinidogaeth y gair.

5 ¶ A boddlon fu yr ymadrodd gan yr holl liaws: a hwy a i etholasant Stephan, gwr llawn o ffydd ac o'r Ysryd Glân, a k Philip, a Phrocorus, a Nicanor, a Thimon, a Pharnenas, a l Nicolas, profelyt o Antiochia:

6 Y rhai a ofodasant hwy ger bron yr apostolion; ac wedi iddynt m weddio, hwy a n ddodasant eu dwylaw arnynt hwy.

7 A gair Duw a gynhyddodd; a rhifedi'r digybllion yn Jerusalem a amlhaodd yn ddifawr, a thyrfa fawr o'r o'offeiriad a ufuddhasant i'r ffydd.

8 Eithr Stephan, yn llawn p ffydd a nerth, a wnaeth ryfeddodau ac arwyddion ymhlith y bobl,

9 ¶ Yna y q cyfododd rhai o'r fy-nagor a elwir eiddo'r r Libertiniaid, a'r Cyreniaid, a'r Alecandriaid, a'r rhai o Cilicia, ac o Asia, gan s ymddadlau â Stephan.

10 Ac t ni allent wrthwynebu y doethineb a'r Ysryd trwy yr hwn yr oedd efe yn llafaru.

11 Yna y u gosodasant wyr i ddywedyd, Nyini a'i clywfom ef yn dy-

wedyd geiriau cablaidd yn erbyn Moses a Duw.

12 A hwy a gynhyrfasant y bobl, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion; a chan ddyfod arno, a'i cippiasant ef, ac a'i dygasant i'r gynghorfa;

13 Ac a ofodasant y gau dystion, y rhai a ddywedent, Nid yw y dyn hwn yn peidio â dywedyd cabl-eiriau yn erbyn y lle sanctaidd hwn, a'r gyfraith.

14 Canys nyni a'i a clywsom ef yn dywedyd, y distrywiai yr Iesu hwn o Nazareth y lle yma, ac y newidiai efe y defodau a draddododd Moses i ni.

15 Ac fel yr oedd yr holl rai a eisteddent yn y cyngor yn dal fulw arno, hwy a welent ei wyneb ef fel wyneb angel.

P E N. VII.

Stephan yn dangos beth yw gwir addoliad. 54 Ei labyddio ef i farwolaeth.

YNA y dywedodd yr arch-offeiriad, a ydyw y pethau hyn felly?

2 Yntef a ddywedodd, Ha wyr, frodyr, a thadau, gwrandewch: Duw b y gogoniant a ymddangosodd i'n tad Abraham, pan oedd efe ym Mesopotamia, cyn iddo drigo yn Carran,

3 Ac a ddywedodd wrtho, c Dos allan o'th wlad, ac oddiwrth dy dylwyth, a thyred i'r tir a ddangoswyf i ti.

4 Yna y daeth efe allan o dir y Caldeaid, ac a preswylodd yn Carran: ac oddi yno, wedi marw ei dad, efe a'i symmudodd ef i'r tir yma, yn yr hwn yr ydych chi yn preiwylio yr awr hon.

5 Ac e ni roes iddo etifeddiaeth ynddo, na ddo led troed; ac efe a addawodd ei roddi iddo i'w feddiannu, ac f i'w had yn ei ol, pryd nad oedd plentyn iddo.

6 A Duw a lasarodd fel hyn, Dy had di a fydd ymdeithydd mewn gwlad ddieithr, a hwy a'i caethiwant ef, ac a'i drygant bedwar can mlynedd.

7 Eitar y genedl yr hon a wasanaethant hwy, a i farnaf fi, medd Duw: ac wedi hynny y deuant allan, ac a'm gwafanaethant i yn y lle hwn.

8 Ac efe a roddes iddo k gyfammod yr enwaediad. Felly Abraham a genhedlodd Isaac, ac a enwaedodd arno yr wythfed dydd: ac Isaac a genhedlodd Jacob; a Jacob a genhedlodd y deuddeg patriarch.

9 A'r patrieirch, gan l gynyfennu, a werthasant Joseph i'r Aipht: ond yr oedd m Duw gyd ag ef,

10 Ac a'i hachubodd ef n o'i holl

orthrymderau, ac a roddodd iddo o hawddgarwch a doethineb yng olwg Pharaon brenin yr Aipht; ac efe a'i gosododd ef yn llywodraethwr ar yr Aipht, ac ar ei holl dy.

11 Ac fe ddaeth n newyn dros holl dir yr Aipht, a Chanaan, a gorthrymder mawr; a'n tadau ni chawfant luniaeth.

12 Ond pan r glybu Jacob fod yd yn yr Aipht, efe a anfonodd ein tadau ni allan yn gyntaf.

13 A'r ail waith yr adnabuwyd Joseph gan ei frodyr; a chenedl Joseph a aeth yn hyfyps i Pharaon.

14 Yna yr anfonodd Joseph, ac a gyrchodd ei dad Jacob, a'i holl genedl, i pymtheg enaid a thrugain.

15 Felly yr aeth Jacob i wared i'r Aipht, ac a fu u farw, efe a'n tadau hefyd.

16 A hwy a symmudwyd i Si-chem, ac a ddodwyd yn y bedd a brynasai Abraham er arian gan feibion Emmor tad Sichem.

17 A phan nefaodd y amser yr addewid, yr hwn a dyngasai Duw i Abraham, y bobl a gynhyddodd, ac a amlhaodd yn yr Aipht,

18 Hyd oni chyfododd a brenin arall, yr hwn nid adwaenai mo Joseph.

19 Hwn a fu b ddichellgar wrth ein cenedl ni, ac a ddrygodd ein tadau, gan beri iddynt fwrw allan eu plant, fel na eppilient.

20 Ar yr hwn c amfer y ganwyd Moses, ac efe oedd d dlws i Dduw, ac a fagwyd dri mis yn nhy ei dad.

21 Ac wedi ei fwrw ef allan, merch Pharaon a'i e cyfododd ef i fynu, ac a'i magodd ef yn fab iddi ei hun.

22 A Moses oedd f ddysgedig yn holl ddoethineb yr Aiphtiaid, ac oedd nerthol z mewn geiriau ac mewn gweithredoedd.

23 A phan oedd efe yn llawn ddeugain mlwydd oed, daeth i'w galon ef h ymweled a'i frodyr plant yr Israel.

24 A phan welodd efe un yn i cael cam, efe a'i hymddiffynodd ef, ac a ddialodd gam yr hwn a orthrymid, gan k daro'r Aiphtiwr.

25 Ac efe a l dybiodd fod ei frodyr yn deall, fod Duw yn rhoddi iachawdwriaeth iddynt trwy ei law ef; eithr hwynt-hwy ni m ddeallasant.

26 A'r n dydd nefaf yr ymddangosodd efe iddynt, a hwy yn ymrasaelio, ac a'u hannogodd hwynt i o heddychu, gan ddywedyd, P Ha wyr, brodyr ydych chi: pa ham y gwnewch a gam a'ch gilydd?

27 Ond yr hwn oedd yn gwneuthur cam â'i gymmydog, a'i cilgwithiodd ef, gan ddywedyd, Pwy a'th ofododd di yn llywodraethwr ac yn farnwr arnom ni?

^rPreg. 4.4 ^{Sal. 109.4.} 28 A leddi di fi, y modd y ^r lleddaiſt yr Aiphtiwyr ddoe?

^sMat. 10. 23. 29 A Moses a ^s ffodd ar y gair hwn, ac a fu ddieithr yn nhir Madian, lle y cenhedlodd efe ddau o feibion.

^tAdn. 23 ^{Hab 2.3.} 30 Ac wedi cyflawni ^r deugain mlynedd, yrymddangosodd iddo yn anialwch mynydd Sinai, ^u angel yr Arglwydd, mewn fflam dân mewn perth.

31 A Moses, pan welodd, a fu ryfedd ganddo yr olwg, a phan nefaodd i ystyried, daeth llef yr Arglwydd atto, *gan ddywedyd*,

32 Myfi yw Duw dy dadau, Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob: a Moses, wedi myned yn ddychrynedig, ni feiddiai ystyried.

^xJof 5.5. ^rPreg. 5.1. 33 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrtho, ^x Dattod dy esgidiau oddi am dy draed: canys y lle yr wyt yn sefyll ynddo, fydd ^r dir sanctaidd.

^y2 Petr 1. 18. ^zMat. 9. 36. ^{Sal. 12. 5.} 34 Gan weled y ^z gwelais ddrygyd fy mhobl, y rhai fydd yn yr Aipht, ac mi a glywais eu griddfan, ac a ddisgynais i'w gwared hwynt: ac yn awr ^a tyred, mi a'th anfonaf di i'r Aipht.

^b1 Cor. 1. 27. 35 Y Moses yma, yr hwn a wrthodafant ^b hwy, gan ddywedyd, Pwy a'th ofododd di yn llywodraethwr, ac yn farnwr? hwn a anfonodd Duw yn llywydd, ac yn waredwr, ^c trwy law yr angel, yr hwn a ymddangosodd iddo yn y berth.

^dEcf 7.9. ^{Sal. 105. 27, 38.} 36 Hwn a'u harweiniodd hwynt allan, gan wneuthur ^d rhyfeddodau ac arwyddion yn nhir yr Aipht, ac yn y môr coch, ac yn y diffeithwch, ddeugain mlynedd.

^eDeut. 18. 15. 37 ¶ Hwn yw'r Moses a ddywedodd i feibion Israel, ^e Prophwyd a gyfyd yr Arglwydd eich Duw i chwi ^fMat. 17.5 o'ch brodyr fel myfi; ^f arno ef y gwrandewch.

^gEcf 10.3 38 Hwn yw efe a fu yn yr ^g eglwys yn y diffeithwch, gyd â'r angel a ymddiddanodd ag ef ym mynydd Sinai, ac ^a n tadau ni, yr hwn a dderbyniodd ^b ymadroddion bywiol i'w rhoddi i ni.

ⁱNeh 9.16 39 Yr hwn i ni fynnai ein tadau fod yn ufudd iddo, eithr cilgwithiafant ef, a throisfant ^k yn eu calonau i'r Aipht,

^lEcf 32.1 ^{Jof 24.31.} 40 Gan ddywedyd ^l wrth Aaron, Gwna i ni dduwiau i'n blaenori: o blegid y Moses yma, yr hwn a'n dug ni allan o dir yr Aipht, ni wyddom ni beth a ddigwyddodd iddo.

41 A hwy a wnaethant ^m lôn yn y ^m Bren. dyddiau hynny, ac a offrymmafant ⁿ yng weithredoedd eu dwylaw eu ⁿ Ecf 32.6 hun.

42 Yna y ^o trodd Duw, ac a'u rho- ^o Cron. ddes ^p hwynt i fynu i wafanaethu ^o llu ^o Moſ. 15. 2. y nef, fel y mae yn ysgrifenedig yn llyfr y ^r prophwydi, A offrymmaf- ^p Sal. 81. 12. och i mi ^s laddedigion ac aberthau, ^q Bren. ddeugain mlynedd yn yr anialwch, ^r Amos 9. 17. 6. chwi tŷ Israel?

43 A chwi a gymmerafoch babel ^s Ecf 32.1. ^t Moloch, a feren eich duw Rem- ^t 15. phan, lluniau y rhai a wnaethoch ^u 1 Bren. i'w haddoli: minneu a'ch fymmudaf ^u Jer. 7. 14. chwi ^u tu hwnt i Babilon.

44 ^x Tabernacl y dystiolaeth oedd ymhlith ein tadau yn yr anialwch, fel y gorchymynasai yr hwn a ddywedai wrth Moses, am ei wneuthur ef yn ol y portreiad a welai.

45 Yr hwn a ddarfu i'n tadau ni ^v gymmeryd, a'i ddwyn i mewn gyd ag ^y Iesu i berchennogaeth y cen- ^v Heb 4. Sal. 43. hedloedd, y rhai a yrrodd Duw allan o flaen ein tadau, hyd yn nyddiau Dafydd;

46 Yr hwn a gafodd ^z ffafr ger bron Duw, ac a ddymunodd gael tabernacl i Dduw Jacob.

47 Eithr ^a Salomon a adeiladodd ^a 1 Bren. dŷ iddo ef.

48 Ond nid yw'r Goruchaf ^b yn trigo mewn temlau o waith dwylaw, fel y mae'r prophwyd yn dywedyd,

49 Y ^c nef yw fy ngorffeddfainge, a'r ddaear yw troeddfainge fy nhraed: pa dŷ a adeiledwch i mi, medd yr Arglwydd? neu pa le fydd i'm gorphwysfa i?

50 Onid fy llawia ^d wnaeth hynoll: ^d Gen. 1. 26.

51 ¶ ^e Chwi rai gwar-galed, ^e a ^e Ecf 32. 1. dienwaededig o galon ac o glustiau, ^f 10. yr ydych chi yn wastad yn ^g gwrth- ^f Eph. 2. 1. wynebu'r Yspryd Glân: megis eich ^g 30. tadau, felly chwithau.

52 Pa un o'r prophwydi ni ddarfu i'ch tadau chwi ei erlid? a hwy ^h a ^h Mat. 24. laddafant y rhai oedd yn rhag-fynegi ⁱ dyfodiad y ⁱ Cyfiawn, i'r hwn yr ⁱ Ecf 32. 1. awr hon y buoch chi fradwyr a ⁱ 11. llofruddion:

53 Y rhai a dderbyniafoch y gyf- ^j Gal. 3. 10. raith trwy drefniad ^k angylion, ac ^k 17. 4. ni's cadwafoch.

54 ¶ A phan glywfant hwy y pethau hyn, hwy a ^l ffrommasant ^l 1. yn eu calonau, ac a ysgyrnygasant ^l 13. ddannedd arno.

55 Ac efe, yn ^m gyflawn o'r Yf- ^m Heb 4. 14. pryd Glân, a edrychodd yn ddyfal ⁿ 1. tua'r nef, ac a welodd ogoniant Duw, ⁿ 5. a'r Iesu yn sefyll ar ddeheulaw Duw.

56 Ac efe a ddywedodd, Wele,

mi a welaf y nefoedd yn ⁿ agored, a Mab y ^o dyn yn eistedd ar ddeheu-law Duw.

57 Yna y gwaeddafant â llef uchel, ac a ^p gauafant eu clustiau, ac a rufthafant yn unfryd arno,

58 Ac a'i ^q bwriafant allan o'r ddinas, ac a'i llabyddiafant: a'r tyf-tion ^r a ddodafant eu dillad wrth draed dyn ieuangc a elwid ^s Saul.

59 A hwy a ^t labyddiafant Stephan, ac efe yn galw ar *Dduw*, ac yn dywedyd, Arglwydd Iesu, derbyn fy yspryd.

60 Ac efe a oftyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef uchel, Arglwydd, ^u na ddod y pechod hyn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, ^x efe a hunodd.

P E N. VIII.

1 Phylip yn plannu eglwys yn Samaria.

14 Pedr ac Ioan yn ei chadarnhau.

A Saul oedd yn ^a cyttuno i'w ladd ef: a bu yn y dyddiau hynny erlid mawr ar yr eglwys oedd yn Jerusaleim: a phawb a ^b wasgarwyd ar hyd gwledydd Judea a Samaria, ond yr apostolion.

2 A gwyr bucheddol a ddygafant Stephan i'w gladdu, ac a wnaethant ^c alar mawr am dano ef.

3 Eithr Saul oedd yn ^d anrheithio yr eglwys, gan fyned i mewn i bob tŷ, a llusgo allan wyr a gwagedd, ^e eie a'u rhoddodd yng ngharchar.

4 A'r rhai a ^e wasgarafid a dramwyafant gan ^f bregethu'r gair.

5 Yna Phylip a aeth i wared i ddinas Samaria, ac a ^g bregethodd Grift iddynt.

6 A'r ^h bobl yn gyttun a ddaliodd ar y pethau a ddywedid gan Phylip, wrth glywed o honynt, a gweled yr arwyddion yr oedd efe yn eu gwn-euthur.

7 Canys ysprydion ⁱ aflan, gan lefain â llef uchel, a aethant allan o lawer a berchennogid *ganddynt*: a llawer yn gleision o'r parlys, ac yn gloffion, a iachawyd.

8 Ac yr oedd ^k llawenydd mawr yn y ddinas honno.

9 ¶ Eithr rhyw wr a'i enw Simon, oedd o'r blaen yn y ddinas yn swyno ac yn ^l hudo pobl Samaria, gan ddywedyd ei *fo*d ef ei hun yn rhyw ^m un mawr.

10 Ar ⁿ yr hwn yr oedd pawb, o'r lleiaf hyd y mwyaf, yn gwrando, gan ddywedyd, Mawr allu Duw yw hwn.

11 Ac yr oeddynt â'u coel arno, o herwydd iddo ^o dalm o amser eu hudo hwy â swynion.

12 Eithr pan ^p gredafant i Phylip, yn pregethu'r pethau a berthynent

i deyrnas Dduw, ac i enw Iesu Grift, hwy a fedyddiwyd, yn wyr ac yn wragedd.

13 A Simon yntef hefyd a ^q gre-dodd: ac wedi ei ^r fedyddio, a lyn-odd wrth Phylip; a synnodd arno wrth weled yr arwyddion a'r nerth-oedd mawrion a wneid.

14 ¶ A phan glybu'r apostolion yn Jerusaleim dderbyn o Samaria air Duw, hwy a ^s anfonafant attynt Pedr ac Ioan.

15 Y rhai, wedi eu dyfod i wared, a weddiafant drostynt, ar iddynt dderbyn yr Yspryd Glân.

16 (Canys etto nid oedd efe wedi syrthio ar neb o honynt: ond yr oeddynt yn unig wedi eu bedyddio yn ^u enw'r Arglwydd Iesu.)

17 Yna hwy a ^x ddodafant eu dwylaw arnynt, a hwy a dderbyn-iafant yr Yspryd Glân.

18 A phan welodd Simon mai trwy ofodiad dwylaw'r apostolion y rhoddid yr Yspryd Glân, efe a gyn-nygodd ^y iddynt arian,

19 Gan ddywedyd, Rhoddwch i minneu hefyd yr ^z awdurdod hon, fel ar bwy bynnag y gosodwyf fy nwy-law, y derbynio efe yr Yspryd Glân.

20 Eithr Pedr a ddywedodd wrtho, Bydded dy arian gyd â thi i ^a ddif-tryw, am i ti dybied y meddiennir dawn Duw trwy arian.

21 Nid oes i ti na rhan na chyfran yn y gorchwyl hyn: canys nid yw ^b dy galon di yn uniawn ger bron Duw.

22 ^c Edifarha gan hynny am dy ddrygioni hyn, a gweddia Dduw, a faddeuir i ti feddylfryd dy galon.

23 Canys mi a'th welaf ^d mewn buſl chwerwder, ac *mewn* rhwym-edigaeth anwiredd.

24 A Simon a attebodd ac a ddywedodd, ^e Gweddiwch chwi drosof fi at yr Arglwydd, fel na ddel dim arnaf o'r pethau a ddywedafoch.

25 Ac wedi iddynt dystiolaethu a ^f llafaru gair yr Arglwydd, hwy a ddychwelafant i Jerusaleim, ac a bregethafant yr efengyl yn llawer o bentrefi'r ^g Samariaid.

26 ¶ Ac angel yr Arglwydd a lafarodd ^h wrth Phylip, gan ddywedyd, Cyfod, a dos tu â'r dehau, i'r ffordd sydd yn myned i wared o Jerusaleim i Gaza, yr hon sydd anghy-fanedd.

27 Ac efe a gyfododd ac a aeth: ac wele gwr o ⁱ Ethiopia, eunuch galluog dan Candace brenhines yr Ethiopiaid, yr hwn oedd ar ei holl drysor hi, yr hwn a ddaethai i Je-rusaleim i addoli;

28 Ac oedd yn dychwelyd, ac yn
^kDeut.6. eistedd yn ei gerbyd, ac yn ^kdarllain
^{6,7.}Col.3.16. y prophwyd Efaïas.

29 A dywedodd yr ^lYsryd wrth
^{1Ac.13.3}Phylip, Dos yn nes, a glŷn wrth y
^{Dan.9.21}cerbyd yma.

30 A Phylip a ^mredodd atto, ac
^{mRhuf.12}a'i clybu ef yn darllain y prophwyd
^{11.}Mat.24. Efaïas, ac a ddywedodd, A wyt ti yn
^{16.}deall y pethau yr wyt yn eu darllain?

31 Ac efe a ddywedodd, ⁿPa
^{4.}fodd y gallaf, oddi eithr i ryw un fy
^{nDiar.30.}nghyfarwyddo i? Ac efe a ^oddy-
^{Rhuf.10.}munodd ar Phylip ddyfod i fynu,
^{14.}ac eistedd gyd ag ef.

32 A'r lle o'r ysgrythur yr oedd
^{10Cor.1.21}efe yn ei ddarllain oedd hwn, Fel
^{Diar.2}dafad i'r lladdfa yr ^parweiniwyd ef;
^{2,3.}ac fel oen ger bron ei gneifiwr yn
^{P Efa.53.}fud, felly nid agorodd efe ei enau.

33 Yn ei ^qoltyngiad, ei farn ef a
^{5,7.}dynnwyd ymaith; eithr pwy a drae-
^{Joan.18.}tha ei genhedlaeth ef? o blegid dy-
^{33.}gir ei fywyd ef oddi ar y ddaear.

34 A'r eunuch a atebodd Phylip,
^{rMal.2.7.}ac a ddywedodd, Attolwg i ti, ^tam
^{Deut.17.9}bwy y mae'r prophwyd yn dywedyd
^{Marc.4.}hyn? am dano ei hun, ai am ryw
^{10.}un arall?

35 A Phylip a agorodd ei enau,
^{31Cor.2.2}ac a ddechreuodd ar yr ysgrythur
^{Gal.3.1.}honno, ac a ^sbregethodd iddo yr
^{rRhuf.1.}Iesu.

36 Ac fel yr oeddynt yn ^tmyned
^{16.}ar hyd y ffordd, hwy a ddaethant at
^{Heb.6.7.}ryw ddwfr: a'r eunuch a ddywed-
^{10.}odd, Wele ddwfr; beth fydd yn
^{16.}lluiddias fy medyddio?

37 A Phylip a ddywedodd, Os
^{uMat.7.6}wyt ti yn credu â'th holl galon, fe
^{uPedr.3.}a ellir. Ac ^xefe a atebodd ac a
^{15.}ddywedodd, Yr wyf yn credu fod
^{15.}Iesu Grist yn Fab Duw.

38 Ac efe a orchymynodd sefyll
^{yMat.3.}o'r cerbyd: a hwy a ^yaethant i
^{10.}warded ill dau i'r dwfr. Phylip a'r
^{10.}eunuch; ac efe a'i bedyddiodd ef.

39 A phan ddaethant i fynu o'r
^{2Ezec.8.5}dwfr, ^zYsryd yr Arglwydd a gip-
^{2Ezec.8.5}iodd Phylip ymaith, ac ni welodd
^{2Ezec.8.5}yr eunuch ef mwyach: ac efe a aeth
^{2Ezec.8.5}ar hyd ei ffordd ei hun ^ayn llawen.

40 Eithr Phylip a gaed yn ^bAzo-
^{bJof.11.}tus: a chan dramwy, efe a efangyl-
^{cMat.9.}odd ^cymhob dinas, hyd oni ddaeth
^{37.}efe i Cefarea.

P E N. IX.

¹Iesu yn galw Saul: 18 ei fedyddio gan
²⁰Ananias. 20 Yntef yn pregethu Grist.

^{aAc.8.3.}^a7.57. **A** ^aSaul etto yn chwythu bygy-
^athiau a chelanedd yn erbyn
^adisgyblion yr Arglwydd, a aeth at
^ayr arch-offeiriad,

^b2 Ac a ddeifyfodd ganddo ^bly-
^{12.}thyllau i Damascus, at y synagogau,

fel os cai efe neb o'r ffordd hon, na
^ggwyr na gwagedd, y gallai efe eu
^gdwyn hwy yn rhwym i Jerusalem.

3 Ac fel yr oedd efe yn ^cymdaith, ^cEzec.16.
^{6.}bu iddo ddyfod yn agos i Damascus:
^{6.}ac yn ddisfymmwth llewyrchodd o'i
^{6.}amgylch ^doleuni o'r nef.

4 Ac efe a fyrthiodd ar y ddaear,
^{4.}ac a glybu lais yn dywedyd wrtho,
^{4.}Saul, Saul, pa ham yr wyt yn fy er-
^{4.}lid ^ei?

5 Yntef a ddywedodd, ^fPwy wyt
^{5.}ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a
^{5.}ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn
^{5.}yr wyt ti yn ei erlid: caled yw i ti
^{5.}wingo yn erbyn y symbylau.

6 Yntef gan ^hgrynu, ac a braw
^{6.}arno, a ddywedodd, Arglwydd, beth
^{6.}i a fynni di i mi ei wneuthur? A'r
^{6.}Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cy-
^{6.}fod, a dos i'r ddinas, ac fe a ddy-
^{6.}wedir i ti pa beth fydd raid i ti ei
^{6.}wneuthur.

7 A'r gwyr oedd yn cyd-deithio
^{7.}ag ef a safafant yn ^kfud, gan ⁱgly-
^{7.}wed y llais, ac heb weled neb.

8 A Saul a gyfododd oddi ar y
^{8.}ddaear: a phan agorwyd ei lygaid,
^{8.}ni welai efe neb: eithr hwy a'i ty-
^{8.}wysafant ef erbyn ei law, ac a'i dyg-
^{8.}afant ^mef i mewn i Damascus.

9 Ac efe a fu ⁿdridiau heb weled,
^{9.}ac ni wnaeth na bwyta nac yfed.

10 ¶ Ac yr oedd rhyw ddisgybl
^{10.}yn Damascus, a'i enw ^oAnanias:
^{10.}a'r Arglwydd a ddywedodd wrtho
^{10.}ef mewn gweledigaeth, Ananias.
^{10.}Yntef a ddywedodd, Wele fi, Ar-
^{10.}glwydd.

11 A'r Arglwydd a ddywedodd
^{11.}wrtho, Cyfod, a dos i'r heol a elwir
^{11.}Uniawn, a chais yn nhŷ Judas un â'i
^{11.}enw Saul, o Tarsus: canys wele y
^{11.}p mae yn gweddio,

12 Ac efe a ^qwelodd mewn gwe-
^{12.}ledigaeth wr a'i enw Ananias, yn
^{12.}dyfod i mewn, ac yn dodi ei law
^{12.}arno, fel y gwelai eilwaith.

13 Yna yr atebodd Ananias, O
^{13.}Arglwydd, mi a glywais gan lawer
^{13.}am y gwr hwn, faint o'r ddrygau a
^{13.}wnaeth efe i'th faint di yn Jerusa-
^{13.}lem:

14 Ac yma y mae ganddo ^saw-
^{14.}durdod oddi wrth yr arch-offeiriad,
^{14.}i rwymo pawb fydd yn ^tgalw ar dy-
^{14.}enw di.

15 A dywedodd yr Arglwydd wr-
^{15.}tho, Dos ymaith: canys y mae hwn
^{15.}yn ^ullestr etholedig i mi, i ddwyn
^{15.}fy enw ger bron y ^xcenhedloedd, a
^{15.}brenhinoedd, a phlant Israel.

16 Canys myfi a ^yddangosaf iddo
^{16.}pa bethau eu maint fydd raid iddo
^{16.}ef eu dioddef er mwyn fy enw i.

17 Ac Ananias a aeth ymaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ; ac wedi dodi ei ddwyllaw arno, efe a ddywedodd, Y brawd Saul, yr Arglwydd a'm hanfonodd i, (Iesu yr hwn a z ymddangosodd i ti ar y ffordd y daethost) fel y gwelych drachefn, ac y'th lanwer a'r Ysryd Glân.

18 Ac yn ebrwydd y a syrthiodd oddiwrth ei lygaid ef megis cen: ac efe a gafodd ei olwg yn y man; ac efe a gyfododd, ac a fedyddiwyd.

19 Ac wedi iddo b gymmeryd bwyd, efe a gryfhaodd: a bu Saul gyd a'r disgyblion oedd yn Damascus dahn o ddyddiau.

20 Ac yn ebrwydd yn y synagogau efe a c bregethodd Grist, mai efe yw Mab Duw.

21 A phawb a'r a'i clybu ef a synnasant, ac a ddywedasant, Onid d hwn yw'r un oedd yn difetha yn Jerusaleml y rhai a alwent ar yr enw hwn, ac a ddaeth yma er mwyn hyn, fel y dygai hwynt yn rhwym at yr arch-offeiriad?

22 Eithr Saul a c gynhyddodd fwy-fwy o nerth, ac a f orchfygodd yr Iudewon oedd yn preswyllo yn Damascus, gan gadarnhau mai hwn yw Crist.

23 ¶ Ac wedi cyflawni llawer o ddyddiau, cyd ymgynghorodd yr Iudewon i'w ladd ef.

24 Eithr eu c cyd fwriad hwynt a wbuwyd gan Saul: a hwy a ddisgwyllasant y pyrth ddydd a nos, i'w ladd ef.

25 Yna'r disgyblion a'i cymmerasant ef o hyd nos, ac a'i gollyngasant i wared h dros y mur mewn basged.

26 A Saul, wedi ei ddyfod i Jerusaleml, a geisiodd ymwafgu a'r disgyblion; ac yr oeddynt oll yn ei i otni ef, heb gredu ei fod ef yn ddisgybl.

27 Eithr Barnabas a'i cymmerodd ef, ac a'i dug at yr k apollolion, ac a fynegodd iddynt, pa fodd y gwel-fai efe yr Arglwydd ar y ffordd, ac ymddiddan o hono ag ef, ac mor hŷ a fuasai efe yn Damascus, yn enw'r Iesu.

28 Ac yr oedd efe gyd â hwynt, yn m myned i mewn, ac yn myned allan, yn Jerusaleml.

29 A chan fod yn hŷ yn enw'r Arglwydd Iesu, efe a lasarodd, ac a ymddadleuodd yn erbyn y Groegiaid; a hwy a geisiasant ei n ladd ef.

30 A'r o brodyr, pan wybuant, a'i dygasant ef i wared i Cesarea, ac a'i hanfonasant ef ymaith i Tarsus.

31 Yna'r eglwyh trwy holl Judea, a Galilea, a Samaria, a p gawfant

heddwch, ac a adeiladwyd; a chan rodio yn ofn yr Arglwydd, ac yn niddanwch yr Ysryd Glân, hwy a amlhawyd.

32 ¶ A bu, a Phedr yn tramwy a trwy'r holl *cyfodiad*, iddo ddyfod i wared at y saint hefyd, y rhai oedd yn trigo yn Lyda.

33 Ac efe a gafodd yno ryw ddyn a'i enw Aeneas, er ys r wyth mlynedd yn gorwedd ar wely, yr hwn oedd glaf o'r parlys.

34 A Phedr a ddywedodd wrtho, Aeneas, y mae s Iesu Grist yn dy iachau di: cyfod a chyweiria dy wely. Ac efe a gyfododd yn ebrwydd.

35 A phawb a'r oedd yn preswyllo yn Lyda a t Saron a'i gwelfant ef, ac a ymchwelasant at yr Arglwydd.

36 ¶ Ac yn x Joppa yr oedd rhyw ddisgybles, a'i henw Tabitha, (yr hon, os cyfeithir, a elwir Dorcas) hon oedd yn llawn o y weithrededd da, ac elusenau, y rhai a wnaethai hi.

37 A digwyddodd yn y dyddiau hynny iddi fod yn glaf, a marw: ac wedi iddynt ei z goichi, hwy a'i ddasant h mewn llofft.

38 Ac o herwydd bod Lyda yn agos i Joppa, y disgyblion a glywsant fod Pedr yno, ac a a anfonasant ddau wr atto ef, gan ddeisyf nad oedai ddyfod i'yd attynt hwy.

39 A Phedr a gyfododd, ac a aeth gyd â hwynt: ac wedi ei ddyfod, hwy a'i dygasant ef i fynu i'r llofft: a'r holl wragedd gweddwon a safasant yn ei ymyl ef yn b wylo, ac yn dangos y c peisiau a'r gwisgoedd a wnaethai Dorcas, tra ydoedd hi gyd â hwynt.

40 Eithr Pedr, wedi eu d bwrw hwynt i gyd allan, a dodi ei liniau ar lawer, a c weddiodd, a chan droi at y corph, a ddywedodd, Tabitha, cyfod. A hi a agorodd ei llygaid, a phan welodd hi Pedr, hi a gododd yn ei heistedd.

41 Ac efe a roddodd ei law iddi, ac a'i cyfododd hi i fynu: ac wedi galw'r f faint, a'r gwragedd gweddwon, efe a'i gosododd hi ger bron yn fyw.

42 A hyspys fu trwy holl Joppa: a llawer a gredasant yn yr Arglwydd.

43 A bu iddo aros yn Joppa lawer o ddyddiau gyd ag un Simon, s barcer.

P E N . X.

1 Cornelius yn dantfon am Pedr. 34
Pedr yn pregethu Crist iddo.

Y R oedd rhyw wr yn Cesarea, a'i enw Cornelius, a canwriad o'r fyddin a elwid yr Italaidd; a Gwr defosiynol, ac yn ofni Duw,

^bGen. 18. ynghyd â'i ^b holl dŷ, ac yn gwneuthur llawer o elusenau i'r bobl, ac
^{10.}
³Jos. 24. 15. yn gweddio Duw yn ^c wastadol.

^c1 Thef. 5. 17. 3 Efe a welodd mewn gweledigaeth yn eglur, ynghylch y ^d nawfed awr o'r dydd, angel Duw yn dyfod i mewn atto, ac yn dywedyd wrtho, Cornelius.

4 Ac wedi iddo graffu arno, a myned yn ofnus, efe a ddywedodd, Beth fydd, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrtho, Dy weddiau di a'th elusenau a ddyrchafasant yn ^e goffadwriaeth ger bron Duw.

^eHeb. 13. 16. 5 Ac yn awr ^f anfon wyr i Joppa, a gyr am Simon, yr hwn a gyfenwir ^f Act. 8. 26 Pedr.

^a9. 6. 6 Y mae efe yn llettya gyd ag un Simon, barcer, tŷ'r hwn fydd wrth y môr: efe a ^g ddywed i ti pa beth fydd raid i ti ei wneuthur.

7 A phan ymadawodd yr angel oedd yn ymddiddan â Chornelius, efe a alwodd ar ddau o dylwyth ei dŷ, a ^h milwr defosiynol o'r rhai oedd yn aros gyd ag ef:

8 Ac wedi iddo fynegi iddynt y cwbl, efe a'u hanfonodd hwynt i Joppa.

9 ¶ A thrannoeth, fel yr oeddynt hwy yn ymdeithio, ac yn nefau at y ddinas, Pedr a aeth i fynu ar i y tŷ i weddio ynghylch ^k y chweched awr.

^kMat. 13. 11. 10 Ac fe ddaeth arno newyn mawr, ac efe a chwennychai gael bwyd: ac a hwynt yn parottoi iddo, fe syrthiodd arno ^l lewyg:

^lMat. 6. 6. 11 Ac efe a welai'r ^p nef yn agored, a rhyw lestr yn disgyn arno, fel llen lliain fawr, wedi rhwymo ei ^q phedair congl, a'i gollwng i wared hyd y ddaear:

^qMat. 8. 11. 12 Yn yr hon yr oedd ^r pob rhyw bedwar carnolion y ddaear, a gwyllt-filod, ac ymlusgiaid, ac ehediaid y nef.

13 A daeth llefatto, Cyfod, Pedr; lladd, a bwytta.

^rLev. 1. 2. 14 A Phedr a ddywedodd, ^s Nid felly, Arglwydd: canys ni fwytteais i erioed ddim ^t cyffredin neu aflan.

^tLev. 11. 4. 15 A'r llef drachefn a ddywedodd wrtho yr ail waith, Y pethau a lanhaodd ^u Duw, na alw di yn gyffredin.

^uAct. 15. 9. 16 A hyn a wnaed dair gwaith: a'r llestr a dderbyniwyd drachefn i fynu i'r nef.

17 Ac fel yr oedd Pedr yn ammeu ynddo ei hun, beth oedd y weledigaeth a welai; wele, y gwyr a anfonafid oddiwrth Cornelius, wedi ymosyn am dŷ Simon, oeddynt yn sefyll wrth y porth.

18 Ac wedi iddynt alw, hwy a ofynasant a oedd Simon, yr hwn a gyfenwid Pedr, yn llettya yno.

19 ¶ Ac fel yr oedd Pedr ^x yn meddwl am y weledigaeth, dywedodd yr ^y Yspryd wrtho, Wele dri wyr yn dy geisio di.

20 Am hynny cyfod, disgyn, a dos gyd â hwynt, heb ^z ammeu dim: o herwydd ^a myfi a'u hanfonais hwynt.

21 ^b A Phedr, wedi disgyn at y gwyr a anfonafid oddi wrth Cornelius atto, a ddywedodd, Wele, myfi yw yr hwn yr ydych yn ei geisio: beth yw'r achos y daethoch o i herwydd?

22 Hwythau a ddywedasant, Cornelius y canwriad, gwr cyfiawn, ac yn ofni Duw, ac â ^c gair da iddo gan holl genedl yr Iuddewon, a rybuddiwyd gan angel sanctaidd, i ddanfôn am danat ti i'w dŷ, ac i wrando geiriau ^d gennynt.

23 Am hynny efe a'u galwodd hwynt i mewn, ac a'u ^e llettyodd ^h hwynt: a thrannoeth yr aeth Pedr ymaith gyd â hwy, a rhai o'r brodyr o Joppa a aeth gyd ag ef.

24 A thrannoeth yr aethant i mewn i Cefarea: ac yr oedd Cornelius yn disgwyl am danynt, ac efe a ^f alwafai ei geraint a'i anwyl gyfeillion ynghyd.

25 Ac fel yr oedd Pedr yn dyfod i mewn, Cornelius a gyfarfu ag ef, ac a syrthiodd wrth ei draed, ac a'i ^g haddolodd ef.

26 Eithr Pedr a'i cyfododd ef i fynu, gan ddywedyd, Cyfod; ^h dyn wyf finneu hefyd.

27 A than ymddiddan ag ef, efe a ddaeth i mewn, ac a gafodd lawer wedi ymgynnull ynghyd.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch mai anghyfreithlawn yw i ⁱ wr o Iuddew ymwasgu neu ^k ddyfod at alltud: eithr Duw a ddangosodd i mi na alwn neb yn gyffredin neu yn aflan.

29 O ba herwydd, ^{ie}, yn ddinâg, y daethum ^l pan anfonwyd am danaf: yr wyf gan hynny yn gofyn am ba achos y danfonafoch am danaf.

30 A Chornelius a ddywedodd, Er ys pedwar diwrnod i'r awr hon o'r dydd yr oeddwn yn ^m ymptydio, ac ar ⁿ nawfed awr yn gweddio yn fy nhŷ: ac wele, safodd gwr ger fy mron mewn gwisg ddisglair,

31 Ac a ddywedodd, Cornelius, gwrandawyd dy weddi di, a'th elusenau a ddaethant mewn coffa ger bron Duw.

32 Am hynny anfon i Joppa, a galw am Simon, yr hwn a gyfenwir Pedr: y mae efe yn llettya yn nhŷ Simon, barcer, yng nglan y môr;

yr hwn, pan ddelo attat, a lasara wrthyt.

33 Am hynny yn ddioed myfi a anfonais attat, a thi a wnaethost yn dda ddyfod: yr awr hon gan hynny, yr y'm ni oll yn bresennol ger bron Duw, i wrando yr o holl bethau a orchymynwyd i ti gan Dduw.

34 ¶ Yna yr agorodd Pedr ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw ^P dderbyniwr wyneb:

35 Ond ymhob cenedl, y neb fydd yn ei ofni ef, ac yn ^a gweithredu cyfiawnder, fydd gymmeradwy ganddo ef.

36 Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnefedd ^r trwy Iesu Grist; (efe yw ^a Arglwydd pawb oll.)

37 Chwy-chwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ^t ddechreu o Galilea, wedi'r bedydd a bregethodd Ioan:

38 Y modd yr ^u enneiniodd Duw Iesu o Nazareth â'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, ac iachau pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiafol: o blegid yr oedd ^x Duw gyd ag ef.

39 A ninnau ydym ^y dystion o'r pethau oll a wnaeth efe yng wlad yr Iuddewon, ac yn Jerusaleml: yr hwn a laddafant, ac a groeshoeliasant ar bren;

40 Hwn a ^z gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn amlwg:

41 Nid i'r bobl oll, eithr i'r tyf-tion ^a etholedig o'r blaen gan Dduw, ^{sef} i ni, y rhai a fwyttasom ac a yffasom gyd ag ef, wedi ei adgyfodi ef o feirw.

42 Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thyftiolaethu mai efe yw'r hwn a ordeiniwyd gan Dduw, yn ^b Farnwr byw a meirw.

43 I hwn y mae'r holl brophwydi yn dwyn tyftiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef faddeuant pechodau, trwy ^c ei enw ef.

44 ¶ ^d A Phedr etto yn llafaru y geiriau hyn, syrthiodd yr Yspryd Glân ar bawb ag oedd yn clywed y gair.

45 A'r rhai o'r ^e enwaediad ag oeddynt yn credu, cynnifer ag a ddaethant gyd â Phedr, a synnasant, ^f am dywallt dawn yr Yspryd Glân ar y cenedloedd hefyd.

46 Canys yr oeddynt yn eu clywed hwynt yn llafaru â ^g thafodau, ac yn ^h mawrygu Duw. Yna yr atebodd Pedr,

47 A all neb luddias dwfr, fel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbyniafant yr Yspryd Glân, fel ninnau?

48 Ac efe a ⁱ orchymynodd eu bedyddio hwynt ^k yn enw'r Arglwydd: yna y deisyfiasant arno ^l aros dros ennys o ddyddiau.

P E N. XI.

Pedr, wedi achwyn arno am fyned at y Cenedloedd, yn ymddiffyn ei hun.

A'R apostolion a'r brodyr oedd yn Judea a glywfant ddarvoud i'r cenedloedd hefyd ^a dderbyn gair Duw.

2 A phan ddaeth Pedr i fynu i Jerusaleml, y rhai o'r ^b enwaediad a ymrysonafant yn ei erbyn ef,

3 Gan ddywedyd, Ti a ^d aethost i mewn at wyr dienwaededig, ac a fwytteaist gyd â hwynt.

4 Eithr Pedr a ^e ddechreuodd, ac a eglurodd y ^{peth} iddynt mewn trefn, gan ddywedyd,

5 Yr oeddwn i yn ninas Joppa yn ^f gweddio, ac mewn llewyg y gwelais weledigaeth, Rhyw lestr megis llen-lliain fawr yn disgyn, wedi ei gollwng o'r nef erbyn ei phedair congl; a hi a ddaeth hyd attaf fi.

6 Ar yr hon pan ^g edrychais, yr ystyriais; ac mi a welais bedwarcarnolion y ddaear, a gwyllt-filod, ac ymlusgiaid, ac ehediaid y nef.

7 Ac mi a glywais ^h lef yn dywedyd wrthyf, Cyfod, Pedr; lladd, a bwytta.

8 A mi a ddywedais, Nid felly, Arglwydd: canys dim ⁱ cyffredin neu aflan nid aeth un amfer i'm genau.

9 Eithr y llais a'm battebodd i eilwaith o'r nef, Y pethau a ^k lanhaodd Duw, na a'w di yn gyffredin.

10 A hyn a wnaed ^l dair gwaith: a'r holl bethau a dynwyd i fynu i'r nef drachefn.

11 Ac wele, yn y man yr oedd tri wyr yn sefyll wrth y ^{tŷ} yr oeddwn ynddo, wedi eu ^m hanfon o Cefarea attaf fi.

12 A'r Yspryd a ⁿ archodd i mi fyned gyd â hwynt heb ammeu dim: a'r chwe' brodyr hyn a ^o ddaethant gyd â mi, a nyni a ddaethom i mewn i dŷ'r gwr.

13 Ac efe a fynegodd i ni pa fodd y gwelfai efe ^p angel yn ei dŷ, yn sefyll ac yn dywedyd wrtho, Anfon wyr i Joppa, a gyr am Simon, a gyfenwir Pedr:

14 Yr hwn a lasara eiriau wrthyt, trwy y rhai y'th ^q iacheir di a'th holl dŷ.

15 Ac a myfi yn dechreu llafaru, syrthiodd yr Yspryd Glân arnynt,

P E N. XII.

^aAct. 10. megis ^r arnom ninnau yn y dech-reuad.

^a 2. 4. 16 Yna y ^s cofiais air yr Arglwydd, y modd y dywedasai efe, Ioan yn wir a fedyddiodd â dwfr; eithr chwi a fedyddir â'r Yspryd Glân.

^aIago 1. 17 ^t Os rhoddes Duw gan hynny iddynt hwy gyffelyb rodd ag i ninnau, y rhai a gredasom yn yr Arglwydd Iesu Grist, pwy oeddwn i, i allu ^u lluddias Duw?

^aAct. 5. 38 ^uMat. 20. 15. ^xJos. 22. 30. ^uMat. 1. 8. ^s 2 Tim. 2. 25. ^uPhil. 2. 13. 19 A phan glywsant y pethau hyn, ^x distawu a wnaethant, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Fe roddes Duw gan hynny i'r cenhedloedd hefyd y edifeirwch i fywyd.

^aAct. 8. 1. 4. ^uLuc 19. 13. ^uPedr 4. 10. 20 A rhai o honynt oedd wyr o Cyprus, ac o Cyrene, y rhai wedi dyfod i Antiochia, a lasarasant wrth y Groegiaid, gan bregethu yr ^b Arglwydd Iesu:

^aAct. 27. 3. ^b 1 Cor. 2. 2. ^uAct 10. 42, 43. 21 A ^c llaw yr Arglwydd oedd gyd â hwynt: a nifer mawr a gredodd, ac a drodd at yr Arglwydd.

^aAct. 4. 36. ^a 9. 29. 22 ^u A'r gair a ddaeth i glustiau yr eglwys oedd yn Jerusaleml am y pethau hyn: a hwy a ^d anfonasant Barnabas i fyned hyd Antiochia.

^aTic. 2. 11. 23 Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras Duw, a fu lawen ganddo, ac a gynghorodd bawb oll, trwy lwyrfryd calon, i ^f lynu wrth yr Arglwydd.

^aRuth. 1. 18. ^uRuth. 4. 21. 24 O blegid yr oedd efe yn ^g wrda, ac yn llawn o'r Yspryd Glân, ac o ffydd: a llawer o bobl a ^h chwanegwyd i'r Arglwydd.

^aAct. 18. 11. 25 Yna yr aeth Barnabás i Tarsus, i geisio Saul: ac wedi iddo ei gael, efe a ⁱ dug i Antiochia.

^aAct. 18. 11. 26 A bu iddynt ^h flwyddyn gyfan ymgynnull yn yr eglwys, a dysgu pobl lawer; a bod galw'r disgyblion yn ⁱ Gristianogion yn gyntaf yn Antiochia.

^aEph. 4. 11. ^uCor. 14. 28. ^aAct. 21. 10. ^uAmos 3. 7. 27 ^u Ac yn y dyddiau hynny daeth ^k prophwydi o Jerusaleml i wared i Antiochia.

^aAct. 21. 10. ^uAmos 3. 7. 28 Ac un o honynt, a ⁱ enw Agabus, a gyfododd, ac a arwydd-ocodd trwy'r Yspryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd; yr hwn ^h efyd a fu dan Claudius Cesar.

^aHeb. 6. 10. ^uCor. 16. 1. ^uPedr 5. 1. 2. ^uIoan 1. 29. 29 Yna'r disgyblion, bob un yn ol ei allu, a fwriadasant anfon cym-morth ^m i'r brodyr oedd yn pref-wyllo yn Judea.

^aHeb. 6. 10. ^uCor. 16. 1. ^uPedr 5. 1. 2. ^uIoan 1. 29. 30 Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan ddanfon at yr ⁿ henuriaid, trwy law Barnabas a Saul.

¹ Herod yn erlid. ⁷ Angel yn gwaredu Pedr. ²⁴ Yr eglwys yn llwyddo.

AC ynghylch y pryd hynny yr estynodd Herod ^a frenin ei ^u Dat. 17. ddwylaw i ddrygu rhai o'r eglwys.

² Ae efe a ^b laddodd Iago brawd Ioan â'r cleddyf.

³ A phan welodd fod yn ^c dda gan yr Iuddewon hynny, efe a chwanegodd ddala Pedr hefyd: (a dyddiau y bara croyw ydoedd hi.)

⁴ Yr hwn, wedi ei ddal, a roddes efe yng ngharchar, ac a ⁱ traddoddodd at ^d bedwar pedwariaid o filwyr i'w gadw; gan ewyllysio, ar ol y pasg, ei ddwyn ^{ef} allan at y bobl.

⁵ Felly Pedr a gadwyd yn y carchar: eithr gweddi ^e ddyfal a wn-aethpwyd gan yr eglwys at Dduw drosto ef.

⁶ A phan oedd Herod â'i fryd ar ei ddwyn ef allan, ^f y nos honno yr oedd Pedr yn cyfgu ^g rhwng dau filwr, wedi ei rwymo â dwy gadwyn; a'r ceidwaid o flaen y drws oeddynt yn cadw'r carchar.

⁷ Ac wele, ^h angel yr Arglwydd a safodd gerllaw, a goleuni a ddisgleiriodd yn y carchar; ac efe a darawodd yttlys Pedr, ac a ⁱ cyfododd ef, gan ddywedyd, Cyfod yn fuan: a ⁱ gadwynau ef a syrthiasant oddi wrth ^{ei} ddwylaw.

⁸ A dywedodd yr angel wrtho, Ymwregysa, a ⁱ rhwym dy sandalau. Ac felly y gwnaeth efe. Yna y dywedodd, Bwrw dy wisg am danat, a chanlyn fi.

⁹ Ac efe a aeth allan, ac a ⁱ canlynodd ef, ac ni's ^k gwybu mai gwiroedd y peth a wnaethid gan yr angel; eithr yr oedd yn tybied mai gweled gweledigaeth yr oedd.

¹⁰ Ac wedi myned o honynt heb law y gyntaf a'r ail wiliadwriaeth, hwy a ddaethant i'r porth haiarn: yr hwn fydd yn arwain i'r ddinas, yr hwn a ⁱ ymagorodd iddynt o'i waith ei hun: ac wedi eu myned allan, hwy a aethant ar hyd un heol; ac yn ebrwydd yr angel a aeth ymaith oddi wrtho.

¹¹ A Phedr, wedi dyfod atto ei hun, a ddywedodd, Yn awr y gwn yn wir anfon ^m o'r Arglwydd ei angel, a'm gwared i allan o law'r Herod, ac ^o addiwrth holl ddisgwyliad pobl yr Iuddewon.

¹² Ac wedi iddo gymmeryd pwyll, efe a ddaeth i ^d y Mair, mam Ioan, yr hwn oedd â'i gyfenw Marc, lle yr oedd o llawer wedi ymgafglu, ac yn gweddio.

¹³ Ac fel yr oedd Pedr yn curo

Yfya Herod gan bryfed.

ACTAU'r Apostolion. *Derwis Paul a Barnabas.* [137]

drws y porth, morwyn a ddaeth i
P ymwrando, a'i henw Rhode.

14 A phan adnabu hi lais Pedr,
nid agorodd hi y porth gan lawen-
ydd, eithr hi a redodd i mewn, ac a
fyngodd fod Pedr yn sefyll o flaen
y porth.

15 Hwytthau a ddywedafant wrthi,
Yr wyt ti yn y ynfydu: hithen a
daerodd mai felly yr oedd: eithr hwy
a ddywedafant, Ei f angel ef ydyw.

16 A Phedr a barhaodd yn curo:
ac wedi iddynt agori, hwy a'i gwel-
fant ef, ac a synnafant.

17 Ac efe a amneidiodd arnynt â
llaw i dewi, ac a adroddodd iddynt
pa wedd y s dygafai yr Arglwydd ef
allan o'r carchar: ac efe a ddywed-
odd, Mynegwch y pethau hyn i Iago,
ac i'r brodyr: ac efe a ymadawodd,
ac a aeth u i le arall.

18 Ac wedi ei myned hi yn ddydd,
yr oedd trallod nid bychan ymhlith
y milwyr, pa beth a ddaethai o Pedr.

19 Eithr Herod, pan ei x ceisiodd
ef, ac heb ei gael; a holodd y ceid-
waid, ac a orchymynodd eu cym-
meryd bwy ymaith: yntef a aeth i
ward o Judea i Cefarea, ac a arof-
odd yno.

20 ¶ Eithr Herod oedd yn y lliidiog
iawn yn erbyn gwyr Tyrus a Sidon:
a hwy a ddaethant yn z gyttun atto;
ac wedi ynnill Blaſtus, yr hwn oedd
ystafellydd y brenin, hwy a ddeifys-
iafant dangnefedd; am fod eu gwlad
hwynt yn cael ei chynhaliaeth o wlad
y brenin.

21 Ac ar ddydd nodedig, Herod,
gwedi gwisgo a dillad brenhinol, a
eisteddodd ar orfeddfaingc, ac a ar-
eithiodd wrthynt.

22 A'r bobl a roes floedd, b Lle-
ferydd Duw, ac nid dyn, ydyw.

23 Ac e allan o law y tarawodd
angel yr Arglwydd ef, am na roisai
y gogonedd i Dduw: a chan bryfed
yn ei yfu, efe a drengodd.

24 ¶ A gair Duw a d gynhydd-
odd, ac a amhaodd.

25 A Barnabas a Saul, wedi e cyf-
lawni eu gweinidogaeth, a ddychwe-
lafant o Jerusaleml, gan gymmeryd
gyd â hwynt Ioan hefyd, yr hwn a
gyfenwid Marc.

P E N. XIII.

1 Anfon Paul a Barnabas at y cenhedl-
oedd. 42 Y cenhedloedd yn credu.

YR oedd hefyd yn yr eglwys yd-
oedd yn Antiochia, rai a pro-
phwydi ac athrawon; Barnabas, a
Simeon, yr hwn a elwid Niger, a
Lucius o Cyrene, a Manaen, brawd
maeth e Herod y tetrarch, a Saul.

2 Ac fel yr oeddynt hwy yn gwa-

fanaethu d yr Arglwydd, ac yn ym-
prydio, dywedodd yr Ysryd Glân,
Neillduwch i mi Barnabas a Saul, i'r
gwaith y gelwais hwynt iddo.

3 Yna wedi iddynt e ymprydio,
agweddio, a dodi eu dwylaw arnynt,
hwy a'u gollyngafant ymaith.

4 ¶ A hwythau, wedi eu f danfon
ymaith gan yr Ysryd Glân, a ddae-
thant i Seleucia, ac oddi yno a for-
dwyafant i Cyprus.

5 A phan oeddynt yn Salamis, hwy
a bregethafant air Duw yn e syna-
gogau'r Iuddewon: ac yr oedd he-
fyd ganddynt Ioan yn weinidog.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy'r
ynys hyd || Paphos, hwy a gawsant || Paphus.
ryw h swynwr, gau-brophwyd o
Iuddew, a'i enw Bar-jesu;

7 Yr hwn oedd gyd â'r rhaglaw,
Sergius Paulus, gwr call: hwn, wedi
galw atto Barnabas a Saul, a i ddei-
lyfodd gael clywed gair Duw.

8 Eithr Elymas y swynwr (canys
felly y cyfieithir ei enw ef) k a'u k
gwrthwynebodd hwynt, gan geisio
gŵyr-droi y rhaglaw oddiwrth y
ffydd.

9 Yna Saul (yr hwn hefyd a elwir
Paul) yn llawn o'r Ysryd Glân, a
edrychodd yn graff arno ef,

10 Ac a ddywedodd, O gyflawn
o bob twyll, a phob ysgelerder, i tydi
mab diafol, a gelyn pob cyfiawnder,
oni pheidi di a gŵyro uniawn ffyrdd
yr Arglwydd?

11 Ac yn awr, wele, y mae m llaw m
yr Arglwydd arnat ti, a thi a fyddi
ddall heb weled yr haul dros amser:
ac yn ddiattreg y fyrthiodd n arno n
niwlen a thywyllwch; ac efe a aeth
oddi amgylch, gan geisio rhai i'w
arwain erbyn ei law.

12 Yna y rhaglaw, pan welodd
yr hyn a wnaethid, a o gredodd, o
gan ryfeddu wrth ddisgeidiaeth yr
Arglwydd.

13 A Phaul, a'r rhai oedd gyd ag
ef, a aethant ymaith o Paphos, ac a
ddaethant i Perga yn Pamphilia;
eithr Ioan a P ymadawodd oddi wr-
thynt, ac a ddychwelodd i Jerusaleml.

14 ¶ Eithr hwynt-hwy, wedi ym-
ado o Perga, a ddaethant i Antiochia
yn Pisidia, ac a aethant i mewn i'r
synagog ar y dydd Sabbath, ac a eif-
teddafant.

15 Ac yn ol darllain y gyfraith
a'r prophwydi, i llywodraethwyr y
synagog a anfonasant attynt, gan
ddywedyd, Ha wyr frodyr, od oes
gennyh air o gyngor i'r bobl, traeth-
wch.

16 Yna y cyfododd Paul i fynu,
a chan amneidio â'i law am oſteg,

addywedodd, O wyr o Israel, a'r rhai ydych yn ofni Duw, gwrandewch.

^mSal. 147. 17 Duw'r ^m bobl hyn Israel, a ⁿeth-
19, 20. olodd ein tadau ni, ac a ddyrchaf-
ⁿGen. 12. odd y bobl, pan oeddynt yn ymdei-
1. a 15. 13. thio yng wlad yr Aipht, ac a braich
uchel y dug efe hwynt oddi yno allan.

18 Ac ynghylch deugain mlynedd
^oNum. 14. o amser, y goddefodd efe eu ^o har-
22. ferion hwynt yn yr anialwch.
^{Heb.} 3. 8, 9

19 Ac wedi iddo ddynystrio faith
^pDeut. 7. 1 p genedl yn nhir Canaan, a choel-
^oJoel 1. 4. 2. bren y ^q parthod efe dir y rhai
hynny iddynt lwy.

20 Ac wni y pethau hyn, dros
^r1 Bren. 6. 1. yspaid ynghylch ^r pedwar cant a
deng ynnedd a deugain, efe a ro-
^oBarn. 3. 9 ddes farnwyr iddynt hyd Samuel y
prophwyd.

21 Ac yn ol hynny y ^t dymunaf-
^r1 Sam. 8. 5. ant gael brenin: ac fe a roddes Duw
^{Hof.} 1. 13. iddynt Saul fab Cis, gwr o lwyth
Benjamin, ^u ddeugain mlynedd.

22 Ac wedi ei ^x ddiswyddo ef, y
^o1 Sam. 15. 26. y cyfododd efe Ddafydd yn frenin
^y1 Sam. 16. iddynt, am yr hwn y tyftiolaethodd,
^{13.} ac y dywedodd, Cefais Ddafydd fab
^{Sal.} 89. 20. Jesse, gwr yn ol fy nghalon, yr hwn
a gyflawna fy holl ewyllys.

23 O ^z had hwn, Duw, yn ol ei
^oRhuf. 1. 3. addewid, a gyfododd i Israel yr Iach-
^aSam. 7. 12. awdwr Iesu;

24 Gwedi i Ioan rag-bregethu o
^aMat. 3. 2. flaen ei ddyfodiad ef i mewn, fe-
dydd edifeirwch i holl bobl Israel.

25 Ac fel yr oedd Ioan yn cyf-
lawni ei redfa, efe a ddywedodd,
^bIoan 1. 20. a 4. 28. b Pwy yr ydych chi yn tybied fy
mod i? nid myfi yw *efe*: eithr wele,
y mae yn dyfod ar fy ol i, yr hwn
nid wyf fi deilwng i ddattod esgid-
iau ei draed.

26 Ha wyr frodyr, plant o genedl
Abraham, a'r rhai yn eich plith sydd
yn ofni Duw, i chwi y danfonwyd
^oRhuf. 1. 16. gair yr ^c iachawdwriaeth hon.

27 Canys y rhai oedd yn pres-
wylio yn Jerusalema, a'u tywysogion,
^dAct. 3. 17. heb ^d adnabod hwn, a ^e lleferydd y
¹Cor. 2. 8. prophwydi, y rhai a ddarllenid bob
^e2 Cor. 3. 14. Sabbath, gan *ei* farnu *ef*, a'u ^f cyf-
^oAct. 4. 48. lawnafant.

28 Ac er na chawfant ynddo ddim
^eMat. 27. 23. achos angeu, hwy a ddymunafant
ar Pilat ei ladd ef.

29 Ac wedi iddynt gwblhau pob
peth a'r a ysgrifenasid am dano ef,
^h1 Pedr 2. 24. hwy a'i disgynafant *ef* oddi ar ^h y
pren, ac a'i dodafant mewn bedd.

30 Eithr Duw a'i ⁱ cyfododd ef
^oRhuf. 1. 3. oddiwrth y meirw.

31 Yr hwn a welwyd dros ddydd-
^kAct. 1. 3. iau ^k lawer gan y rhai a ddaethai i
fynu gyd ag ef o Galilea i Jerusalema,
y rhai sydd dystion iddo wrth y bobl.

32 Ac yr ydym ni yn efangylu i
chwi yr ^l addewid a wnaed i'r tadau,
^lAct. 2. 39. ddarfod i Dduw gyflawni hwn i ni
^{Gen.} 3. 15. eu ^m plant hwy, gan iddo adgyfodi'r ^m Act. 2. 39.
Iesu:

33 Megis ag yr ⁿ ysgrifenyddwyd yn
^oSal. 2. 7. yr ail Salm, Fy mab ydwyt ti, myfi
^{Heb.} 1. 5. heddyw a'th genhedlais.

34 Ac am iddo ei gyfodi ef o'r
meirw, nid i ddychwelyd mwy i
lygredigaeth, y dywedodd fel hyn,
Rhoddaf i chwi ^o sicr drugareddau
^oEG. 1. 20. Dafydd.

35 Ac am hynny y mae yn dywe-
dyd mewn ^p Salm arall, Ni adewi i'th
^pSal. 16. 10. Sanct weled llygredigaeth.

36 Canys Dafydd, wedi iddo ^q wa-
^o9 Act. 1. 20. fanaethu ei genhedlaeth ei hun trwy
^oTim. 2. 4. ewyllys Duw, a hunodd, ac a ddod-
wyd at ei dadau, ac a welodd lygre-
digaeth.

37 Eithr yr hwn a gyfododd Duw,
ni welodd lygredigaeth.

38 Am hynny, bydded hyspys i
chwi, *ha* wyr frodyr, mai ^r trwy
^r1 Tim. 2. 5. hwn yr ydys yn pregethu i chwi
^oAct. 2. 42. s faddeuant pechodau:

39 A thrwy hwn y cyfiawnheir
pob un sydd yn ^t credu, oddiwrth
^o1 Cor. 1. 2. yr holl bethau, y rhai ni allech trwy
^oRhuf. 1. 12. ^u gyfraith Moses gael eich cyfiawn-
hau oddi wrthynt.

40 Gwiliwch gan hynny, na ddol
arnoch y peth a ddywedpwyd yn y
^x prophwydi,

41 Edrychwch, O ^y ddirmygwyr,
a rhyfeddwch, a dislenwch: canys
yr wyf yn gwneuthur gweithred yn
eich dyddiau, gwaith ^z ni chred-
^oMat. 23. 34. wch ddim, er i neb ei ddangos i
chwi.

42 A phan aeth yr Iuddewon
allan o'r synagog, y ^a cenedloedd
attolygafant gael pregethu'r geiriau
hyn iddynt y Sabbath nefaf.

43 Ac wedi gollwng y gynnull-
eidfa, llawer o'r Iuddewon, ac o'r
profelytiaid crefyddol, a ^b ganlyn-
afant Paul a Barnabas, y rhai, gan
lasaru wrthynt, a gynghorafant idd-
ynt aros yng ^c ras Duw.

44 ¶ A'r Sabbath nefaf, yr holl
^d ddinas agos a ddaeth ynghyd
wrando gair Duw.

45 Eithr yr ^e Iuddewon, pan wel-
fant y torfeydd, a lanwyd o gynfigen,
ac a ddywedafant yn erbyn y pethau
a ddywedid gan Paul, gan ^f wrth-
ddywedyd a chablu.

46 Yna Paul a Barnabas a ^g aeth-
ant yn ^h hŷ, ac a ddywedafant, Rhaid
oedd llafaru gair Duw wrthyh chwi
yn ^h gyntaf; eithr o herwydd eich
bod yn ⁱ ei wrthod, ac yn eich barnu
eich hunain yn anheilwng o fywyd

2 Cor. 2. tragywyddol, wele, * yr ydym yn troi at y cenhedloedd.

47 Canys felly y gorchymynodd yr Arglwydd i ni, gan ddywedyd, Mi a'th' ofodais di yn oleuni i'r cenhedloedd, i fod o honot yn iachawdwriaeth hyd eithaf y ddaear.

48 A'r cenhedloedd pan glywsant, a fu lawen ganddynt, ac a rhuf. 9. m ogoneddasant air yr Arglwydd: a chynnifer ag oedd wedi eu n hordeinio i fywyd tragywyddol, a gredasant.

49 A o gair yr Arglwydd a danwyd trwy'r holl wlad.

50 A'r Iuddewon a annogasant y p gwagedd crefyddol ac anrhyddus, a phennaethiaid y ddinas, ac a godasant erlid yn erbyn Paul a Barnabas, ac a'u bwriasant hwy allan o'u terfynau.

51 Eithr hwy a ysgydwasant y llwch oddi wrth eu traed yn eu herbyn hwy, ac a ddaethant i'r Iconium.

52 A'r disgyblion a gyflawnwyd o s lawenydd, ac o'r Ysryd Glân.

P E N. XIV.

1 Paul a Barnabas wedi eu herlid o Iconium, 8 yn iachau'r efrydd yn Lystra.

A Digwyddodd yn Iconium iddynt fyned ynghyd i synagog yr Iuddewon, a llafaru felly, fel y credodd lliaws mawr o'r Iuddewon ac o'r Groegwyr hefyd.

2 Ond yr Iuddewon anghredadyn a gyffroisant feddyliau'r cenhedloedd, ac a'u gwnaethant yn b ddrwg yn erbyn y brodyr.

3 c Am hynny hwy a aroasant yno amser mawr, gan fod yn hŷ yn yr Arglwydd, yr hwn oedd yn dwyn tyftiolaeth i air ei ras, ac yn cenhadu gwneuthur arwyddion a rhyfeddodau trwy eu dwyllaw hwynt.

4 Eithr lliaws y ddinas a d rannwyd: a rhai oedd gyd â'r Iuddewon, a rhai gyd â'r apostolion.

5 A phan wnaethpwyd rhuthr gan y cenhedloedd a'r Iuddewon, ynghyd â'u e llywodraethwyr, i'w hamharchi hwy, ac i'w f llabyddio,

6 Hwytiau a g ddeallasant hyn, ac a ffoisiant i Lystra a Derbe, dinasoedd o Lycaonia, ac i'r wlad oddi amgylch:

7 Ac yno y buant yn h efangylu.

8 ¶ Ac yr oedd gwr yn eistedd yn Lystra yn ddiffwyth ei draed, yr hwn oedd gloff o i groth ei fam, ac ni rodiafai erioed.

9 Hwn a glybu Paul yn llafaru; yr hwn wrth edrych yn graff arno, a gweled fod ganddo k ffydd i gael iechyd,

10 A ddywedodd â llef uchel,

Saf ar dy draed yn uniawn: ac efe a i neidiodd i fynu, ac a rodiodd.

11 A phan welodd y bobloedd y peth a wnaethai Paul, hwy a godasant eu llef, gan ddywedyd yn iaith Lycaonia, m Y duwiau yn rhithdynion a ddisgynasant attom.

12 A hwy a alwasant Barnabas yn n Jupiter, a Phaul yn Mercurius, o blegid efe oedd yr ymadroddwr pennaf.

13 Yna o offeiriad Jupiter, yr hwn oedd o flaen eu dinas, a ddug deirw a garlantau i'r pyrth, ac a fynnasai gyd a'r p bobl aberthu.

14 A'r apostolion, Barnabas a Phaul, pan glywsant hynny, a rwygasant q eu dillad, ac a neidiafant ymhlith y bobl, gan lefain,

15 A dywedyd, Ha wyr, pa ham y gwnewch chwi y pethau hyn? Dynion hefyd ydym ninnau, yn gorfod goddef fel chwithau, ac yn pregethu i chwi, ar i chwi droi oddi wrth y pethau s gweigion yma at Dduw byw, yr hwn a wnaeth nef a daear, a'r môr, a'r holl bethau sydd ynddynt:

16 Yr hwn yn yr oesoedd gynt a oddefodd i'r holl genhedloedd fyned yn eu ffyrdd eu hunain.

17 Er hynny ni adawodd efe mo hono ei hun yn uddi-dyst, gan wneuthur x daioni, a rhoddi gwlaw o'r nefoedd i ni, a thymhorau ffrwythlon, a llenwi ein calonnau ni â llun-iaeth ac a llawenydd.

18 Ac er dywedyd y pethau hyn, y braidd yr attaliafant y bobl rhag aberthu iddynt.

19 ¶ A daeth yno Iuddewon o Antiochia ac Iconium, a hwy a berfwadiasant y bobl; ac wedi z llabyddio Paul, a i llusgasant ef allan o'r ddinas, gan dybied ei fod ef wedi marw.

20 Ac fel yr oedd y disgyblion yn sefyll o'i amgylch, a efe a gyfododd, ac a aeth i'r ddinas: a thrannoeth efe a aeth allan, efe a Barnabas, i Derbe.

21 Ac wedi iddynt bregethu yr efengyl i'r ddinas honno, ac ynnill llawer o ddisgyblion, hwy a ddychwelasant i Lystra, ac Iconium, ac b i Antiochia,

22 Gan b gadarnhau eneidiau'r disgyblion, a'u cynghori i aros yn y ffydd, ac mai trwy c lawer o orthrymderau y mae'n rhaid i ni fyned i deyrnas Dduw.

23 Ac wedi t ordeinio iddynt he-nuriaid ymhob eglwys, a gweddio gyd ag ymprydiau, hwy a'u d gorchymynasant hwynt i'r Arglwydd, yr hwn y credasant ynddo.

24 Ac wedi iddynt dramwy trwy Pisidia, hwy a ddaethant i Pamphilia.

25 Ac wedi pregethu'r gair yn Perga, hwy a ddaethant i wared i Attalia:

26 Ac oddi yno a fordwyafant i Antiochia, o'r lle yr oeddynt wedi eu gorchymyn i ras Duw, i'r gorchwyl a gyflawnasant.

27 Ac wedi iddynt ddyfod a chynnull yr eglwys ynghyd, ^e adrodd a wnaethant faint o bethau a wnaethai Duw gyd â hwy, ac iddo ef ^f agoryd i'r cenhedloedd ddrws y ffydd.

28 Ac yno yr arofasant hwy dros hir o amser gyd â'r disgyblion.

P E N. XV.

1 Ymryson ynghylch yr enwaediad. 36 Paul a Barnabas yn ymrasaelio.

^a Rhai wedi dyfod i wared o Judea, a ddyfsgasant y brodyr, gan ddywedyd, ^b Onid enwaedir chwi yn ol defod Moses, ni ellwch fod yn gadwedig.

2 A phan ydoedd ^c ymryson a dadleu nid bychan gan Paul a Barnabas yn eu herbyn, hwy a ^d ordeiniasant fyned o Paul a Barnabas, a rhai eraill o honynt, i fynu i Jerusaleml, at yr apostolion a'r henuriaid, ynghylch y cwestiwn yma.

3 Ac wedi eu hebrwng gan yr eglwys, hwy a dramwyafant trwy Phenice a Samaria, gan ^e fynegi troad y cenhedloedd: a hwy a barasant lawenydd mawr i'r brodyr oll.

4 Ac wedi eu dyfod hwynt i Jerusaleml, hwy a dderbyniwyd gan yr eglwys, a ^{chan} yr apostolion, a ^{chan} yr henuriaid, a hwy a fynegasant yr holl bethau a wnaethai ^f Duw gyd â hwynt.

5 Eithr cyfododd rhai o sect y Phariseaid, y rhai oedd yn ^g credu, gan ddywedyd, mai rhaid iddynt eu henwaedu, a gorchymyn cadw deddf Moses.

6 ¶ A'r apostolion a'r henuriaid ^h ddaethant ynghyd, i edrych am y matter yma.

7 Ac wedi bod ymddadleu mawr, cyfododd Pedr ac a ddywedodd wrthynt, ^{ha} wyr frodyr, chwi a wyddoch ddarfod i Dduw, er ⁱ ys talm o amser yn ein plith ni, fy ethol i, i gael o'r cenhedloedd, trwy fy nge-nau i, ^k glywed gair yr efengyl, a chredu.

8 A Duw, ^l adnabyddwr calon-nau, a ddug dystiolaeth iddynt, gan roddi iddynt yr Yspryd Glân, megis ag i ninnau.

9 Ac ni wnaeth efe ddim gwaha-

niaeth rhyngom ni a hwynt, ^m gan ^{na} ddaethu buro eu calonnau hwy trwy ffydd.

10 Yn awr gan hynny, pa ham yr ydych chwi yn temtio Duw, i ddodi ⁿ iau ar warrau'r disgyblion, yr hon ^o Gal. 5. nid allodd ein tadau ni na ninnau ei ^o dwyn?

11 Eithr trwy ^o ras yr Arglwydd Iesu Grist, yr ydym ni yn credu ein bod yn gadwedig, yr un modd a hwythau.

12 ¶ A'r holl ^p liaws a ddiistawodd, ac a wrandawodd ar Barnabas a Phaul yn mynegi pa arwyddion a rhyfeddodau ^{eu} maint, a wnaethai Duw ymhlith y cenhedloedd trwyddynt hwy.

13 ¶ Ac wedi iddynt ddistewi, atebodd ^q Iago, gan ddywedyd, ^{ha} wyr frodyr, gwrandewch arnaf fi.

14 Simeon a fynegodd pa wedd yr ^r ymwelodd Duw ar y cyntaf, i gymmeryd o'r cenhedloedd bobl i'w enw.

15 Ac â hyn y cyttuna geiriau'r ^s prophwydi; megis y mae yn yf-grifenedig,

16 Yn ol hyn y dychwelaf, ac yr ^t adeiladaf drachefn dabernacl Dafydd, yr hwn fydd wedi ^u syrthio; a'i ^x fylchau ef a adeiladaf drachefn, ac a'i cyfodaf eilchwyl:

17 Fel y byddo i hyn a ^y weddiller o ddynion, geisio yr Arglwydd, ac i'r holl genhedloedd, y rhai y gelwir fy enw i arnynt, medd yr Arglwydd, yr hwn fydd yn gwneuthur yr holl bethau hyn.

18 Hyspys i Dduw yw ei weithredoedd oll ^z erioed.

19 O herwydd pa ham, fy marn i yw, na ^a flinom y rhai o'r cenhedloedd a droisant at Dduw:

20 Eithr ysgrifennu o honom ni attynt, ar ymgadw o honynt oddi-wrth ^b halogrwydd delwau, a godi-neb, ac ^o addiwirh y peth a ^c dagwyd, ac ^o addiwirh waed.

21 Canys y mae i Moses ymhob dinas, er yr hen amseroedd, rai a'i ^d pregethant ef, gan fod yn ei ddarllain yn y synagogau bob Sabbath.

22 Yna y gwelwyd yn dda gan yr apostolion a'r henuriaid, ynghyd â'r ^e holl eglwys, anfon gwyr ethol-edig o honynt eu hunain, i Antiochia, gyd a Phaul a Barnabas; ^f Judas, a gyfenwir Barfabas, a Silas, gwyr rhagorol ymhlith y brodyr.

23 A ^{hwy} a ^ggrifenasant gyd â hwynt fel hyn, Yr apostolion, a'r henuriaid, a'r brodyr, at y brodyr y rhai fydd o'r cenhedloedd yn Antiochia, a Syria, a Cilicia, yn anfon annerch.

24 Yn gymmaint a chlywed o honom ni, i rai a f aethant allan oddi wrthym ni eich trallodi chwi â geiriau, gan g ddymchwelyd eich eneidiau chwi, a dywedyd fod yn rhaid enwaedu arnoch, a chadw'r ddeddf; i'r rhai h ni roisom ni gyf-
ryw orchymyn:

25 Ni a welsom yn dda, wedi i ni ymgynnull i yn gyttun, anfon gwyr etholedig attoch, gyd â'n hanwylyd Barnabas a Phaul:

26 Gwyr a k roisant eu heneidiau dros enw ein Harglwydd ni Iesu Grist.

27 Ni a anfonafom gan hynny Judas a Silas; a hwythau ar air a fynegant i chwi yr un pethau.

28 Canys gwelwyd yn dda gan yr Yspryd Glan, a chennym ninnau, na ddodid arnoch m faich ychwaneg na'r pethau n angenrheidiol hyn:

29 Bod i chwi ymgadw o oddi-wrth yr hyn a aberthwyd i eilunod, a gwaed, ac oddiwrth y peth a dagwyd, ac oddiwrth odineb; oddiwrth yr hyn bethau os yngedwch, p da y gwnewch: q byddwch iach.

30 Felly wedi eu gollwng hwynt ymaith, hwy a ddaethant i Antiochia: ac wedi cynnull y r lliaws yng-
hyd, hwy a roisant y llythyr.

31 Ac wedi iddynt ei ddarllain, llawenychu a wnaethant am y s di-
ddanwch.

32 Judas hefyd a Silas, a hwythau yn t brophwydi, trwy lawer o ym-
adrodd, a ddiddanasant y brodyr, ac a'u cadarnhasant.

33 Ac wedi iddynt u aros yno dros amser, hwy a ollyngwyd x ymaith mewn heddwech, gan y brodyr, at yr apostolion.

34 Eithr gwelodd y Silas yn dda Thei: aros yno.

35 A Phaul a Barnabas a arof-
asant yn Antiochia, gan z ddyfsgu ac efangylu gair yr Arglwydd, gyd â llawer eraill hefyd.

36 ¶ Ac wedi rhai dyddiau, dy-
wedodd Paul wrth Barnabas, Dych-
welwn, ac a ymwelwn â'n brodyr, ymhob dinas y pregethafom air yr Arglwydd ynddynt, i weled pa fodd y maent hwy.

37 A Barnabas a gynghorodd gymmeryd gyd â hwynt Ioan, yr hwn a gyfenwid Marc.

38 Ond ni welai Paul yn addas gymmeryd hwnnw gyd â hwynt, yr hwn a dynnafai b oddi wrthynt o Pamphilia, ac nid aethai gyd â hwynt i'r gwaith.

39 A bu gymmaint c cynnwrf
rhyngddynt, fel yr ymadawfant oddi

wrth eu gilydd, ac y cymmerth Barnabas Marc gyd ag ef, ac y mordwyodd i Cyprus:

40 Eithr Paul a ddewisodd Silas, ac a aeth ymaith, wedi ei orchymyn i ras Duw gan y brodyr.

41 Ac efe a dramwyodd trwy Syria a Cilicia, gan d gadarnhau yr eglwys.

P E N. XVI.

Paul yn enwaedu ar Timotheus.

Y NA y daeth efe i Dderbe ac i Lystra: ac wele, yr oedd yno ryw ddisgybl, a'i enw a Timotheus, a mab i ryw b wraig, yr hon oedd Iuddewes, ac yn credu, a'i dad oedd Roegwr:

2 Yr hwn oedd yn cael c gair da gan y brodyr oedd yn Lystra, ac yn Iconium.

3 Paul a fynnai i d hwn fyned allan gyd ag ef; ac efe a'i cymmerth, ac a'i c henwaedodd ef, o achos yr Iuddewon oedd yn y lleoedd hynny: canys hwy a wyddent bawb, mai Groegwr oedd ei dad ef.

4 Ac fel yr oeddynt yn ymdaith trwy'r dinafoedd, hwy a roisant ar-
nynt gadw y f gorchymynion a or-
deiniaid gan yr apostolion a'r hen-
uriaid, y rhai oedd yn Jerusaleu.

5 Ac felly yr eglwyf a gadarha-
wyd yn y s ffydd, ac a gynhyddasant mewn rhifedi beunydd.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy Phrygia a gwlad Galatia, a h gwa-
rafun iddynt gan yr i Yspryd Glan bregethu'r gair yn Asia:

7 Pan ddaethant i Myfia, hwy a geisiasant fyned i Bithynia; ac ni oddefodd k Yspryd yr Iesu iddynt.

8 Ac wedi myned heibio i Myfia, hwy a aethant i wared i l Troas.

9 A gweledigaeth a ymddangos-
odd i Paul liw nos: Rhyw m wr o Macedonia a safai, ac a ddeisyfai arno, ac a ddywedai, Tyred drofodd i Macedonia, a n chymmorth ni.

10 A phan welodd efe y weledig-
aeth, yn o ebrwydd ni a geisiasom fyned i Macedonia, gan gwbl-gredu alw o'r Arglwydd nyni i efangylu i iddynt hwy.

11 Am hynny, wedi myned ym-
aith o Troas, ni a gyrchafom yn uniawn i Samothracia, a thrannoeth i Neapolis:

12 Ac oddi yno i q Philippi, yr hon sydd brif-ddinas o barth o Ma-
cedonia, dinas rydd; ac ni a fuom yn aros yn y ddinas honno ddyddiau rai.

13 Ac ar y dydd Sabbath, ni a aethom allan o'r ddinas i r lan afon, lle y byddid arferol o weddio; ac ni

a eisteddafom, ac a lasarafom wrth
 y^s gwragedd a ddaethant ynghyd.

14 ¶ A rhyw wraig a'i henw
 Lydia, un yn gwerthu porphor, o
 ddinas y^t Thyatiriaid, yr hon oedd
 yn^u addoli Duw, a wrandawodd;
 yr hon yr agorodd yr^x Arglwydd
 ei chalon, i^y ddal ar y pethau a
 lasarid gan Paul.

15 Ac wedi ei bedyddio hi a'i
 theulu, hi a ddymunodd *arnom*, gan
 ddywedyd, Os barnafoch fy mod i
 yn ffyddlon i'r Arglwydd, ^z deuwch
 i mewn i'm tŷ, ac arosfych *yno*. A
 hi a'n cymhellodd ni.

16 ¶ A digwyddodd, a ni yn
 myned i weddio, i ryw langces, yr
 hon oedd ganddi yspryd[†] dewiniaeth,
 gyfarfod â ni; yr hon oedd
 yn peri^a llawer o elw i'w meistraid,
 wrth ddywedyd dewiniaeth.

17 Hon a ddilynodd Paul a nin-
 nau, ac a lefodd, gan ddywedyd,
 Y dynion hyn ydynt^b weision y
 Duw goruchaf, y rhai fydd yn my-
 negi i chwi ffordd iachawd^wriaeth.

18 A hyn a wnaeth hi dros ddy-
 ddiau lawer: eithr Paul, yn^c flin
 ganddo, a drodd, ac a ddywedodd
 wrth yr yspryd, Yr ydwyf yn gor-
 chymyn i ti, yn^d enw Iesu Grist,
 fyned allan o honi. Ac efe a aeth
 allan yr awr honno.

19 ¶ A phan welodd ei meistraid
 hi fyned^e gobaith eu helw hwynt
 ymaith, hwy a ddaliafant Paul a Silas,
 ac a'u llusgasant *hwy* i'r farchnadfa,
 at y llywodraethwyr;

20 Ac a'u dygasant hwy at y swy-
 ddogion, ac a ddywedasant, Y mae'r
 dynion hyn, y rhai ydynt Iuddewon,
 yn^f llwyr-gythryblio ein dinas ni;

21 Ac yn dysgu^g defodau, y rhai
 nid ydyw rydd i ni eu derbyn, na'u
 gwneuthur, y rhai ydym Rufeinwyr.

22 A'r dyrfa a safodd i fynu yng-
 hyd^h yn eu herbyn hwy, a'r swyddo-
 gion, gan rwygo eu dillad, a orch-
 ymynasant iⁱ eu curo *hwy* â gwail.

23 Ac wedi rhoddi gwialenodiau
 lawer iddynt, hwy a'u taffasant i
 garchar; gan orchymyn i geidwad
 y carchar eu cadw hwy yn ddiogel.

24 Yr hwn wedi derbyn y cyfryw
 orchymyn, a'u bwriodd hwy i'r car-
 char neisaf i mewn, ac a wnaeth eu
 traed hwy yn sicr yn y^k cyffion.

25 ¶ Ac ar^l hanner nos, Paul a
 Silas oedd yn gweddio, ac yn^m canu
 mawl i Dduw: a'r carcharorion a'u
 clywsant hwy.

26 Ac yn ddisymmwth yⁿ bu
 daear-gryn mawr, hyd oni figlwyd
 feiliau'r carchar: ac yn ebrwydd yr

holl^o ddrysau a agorwyd, a rhwy-

mau pawb a aethant yn rhyddion.

27 A phan^p ddeffrodd ceidwad^p
 y carchar, a chanfod drysau'r car-
 char yn agored, efe a dynnodd ei
 gleddyf, ac a amcanodd ei^q ladd ei
 hun; gan dybied ffoi o'r carcharor-
 ion ymaith.

28 Eithr Paul a lefodd â llef uchel,
 gan ddywedyd, Na wna i ti dy hun^r
 ddim niweid; canys yr ydym ni yma
 oll.

29 Ac wedi galw am oleu, efe a
 ruthrodd i mewn, ac yn ddychryn-
 edig efe a^s fyrthiodd i lawr ger^r
 bron Paul a Silas,

30 Ac a'u dug hwynt allan, ac a
 ddywedodd, O feistraid, beth fydd
 raid i mi ei wneuthur, fel y bydd-
 wyf gadwedig?

31 A hwy a ddywedasant, Cred^u
 yn yr Arglwydd Iesu Grist, a chad-
 wedig fyddi, ti a'th deulu.

32 A hwy a draethasant iddo^x air
 yr Arglwydd, ac i bawb oedd yn ei
 dŷ ef.

33 Ac efe a'u cymmerth hwynt
 yr awr honno o'r nos, ac a^y olchodd
 eu briwiau; ac efe a^z fedyddiwyd,
 a'r eiddo oll, yn y man.

34 Ac wedi iddo eu dwyn hwynt
 i'w dŷ, efe a ofododd^a fwyd ger eu
 bron hwynt, ac a fu^b lawen, gan
 gredu i Dduw, efe a'i holl deulu.

35 A phan aeth hi yn^c ddydd, y
 swyddogion a anfonasant y ceisiaid,
 gan ddywedyd, Gollwng ymaith y
 dynion hynny.

36 A cheidwad y carchar a fy-
 negodd y geiriau hyn wrth Paul, Y
 swyddogion a anfonasant i'ch goll-
 wng chwi ymaith: yn awr gan hynny
 cerddwch ymaith; ewch mewn he-
 ddwch.

37 Eithr Paul a ddywedodd wrth-
 ynt, Wedi iddynt ein curo yn gy-
 hoedd heb ein barnu, a ninnau yn^e
 Rhufeinwyr, hwy a'n bwriasant ni
 i garchar, ac yn awr a ydynt hwy ynⁱ
 ein bwrw ni allan yn ddirgel? nid
 felly: ond^f deuant hwy eu hunain,
 a dygant ni allan.

38 A'r ceisiaid a^g fynegasant y
 geiriau hyn i'r swyddogion: a hwy
 a ofnasant, pan glywsant mai Rhu-
 feiniaid oeddynt.

39 A hwy a ddaethant ac a atto-
 lygasant arnynt, ac a'u^h dygasant
 allan, ac a ddeisyfiant arnyntⁱ i fy-
 ned allan o'r ddinas.

40 Ac wedi myned allan o'r car-
 char, hwy a aethant i mewn at Ly-
 dia; ac wedi gweled y brodyr, hwy
 a'u^k cysurasant, ac a ymadawfant.

R E N. XVII.

Paul yn pregethu yn Thesalonica.

GWEDI iddynt dramwy trwy Amphipolis ac Apolonia, hwy a ddaethant i^a Thesalonica, lle yr oedd synagog i'r Iuddewon.

2 A Phaul, yn ol ei arfer, a aeth i mewn attynt, a thros dri Sabbath a ymrefymodd â hwynt^b allan o'r ysgrythurau,

3 Gan egluro, a † dodi ger eu bronau, mai rhaid oedd i Grist ddi-oddef, a chyfodi oddiwrth y meirw: ac mai hwn yw y Crist Iesu, yr hwn yr wyf fi yn ei bregethu i chwi.

4 A rhai o honynt a^c gredasant, ac a ymwasgasant â Phaul a Silas, ac o'r Groegwyr crefyddol lliaws mawr, ac o'r gwagedd pennaf nid ychydig.

5 ¶ Eithr yr Iuddewon, y rhai oedd^d heb gredu, gan gynfigennu, a gymmerasant attynt ryw ddynion drwg o^e grwydriaid; ac wedi caglu tyrfa, hwy a wnaethant gyffro yn y ddinas, ac a ofodasant ar dŷ Jason, ac a geisiasant eu dwyn hwynt allan at y bobl.

6 A phan na^f chawsant hwynt, hwy a lusgasant Jason, a rhai o'r brodyr, at bennaethiaid y ddinas, gan sefain, Y rhai fydd yn^g aflonyddu'r byd, y rhai hynny a ddaethant yma hefyd;

7 Y rhai a dderbyniodd Jason: ac y mae y rhai hyn oll yn gwneuthur h yn erbyn ordinhadau Cefar, gan ddywedyd fod i brenin arall, *sef* Iesu.

8 A hwy a^k gyffroisant y dyrfa, a llywodraethwyr y ddinas hefyd, wrth glywed y pethau hyn.

9 Ac wedi iddynt gael sicrwydd gan Jason a'r lleill, hwy a'u gollyngasant hwynt ymaith.

10 ¶ A'r brodyr yn ebrwydd, o hyd nos, a^l anfonasant Paul a Silas i Berea: y rhai, wedi eu dyfod yno, a aethant i^m synagog yr Iuddewon.

11 Y rhai hyn oeddⁿ foneddig-eiddiach nâ'r rhai oedd yn Thesalonica, y rhai a dderbyniasant y gair gyd â phob^o parodwydd meddwl, gan p chwilio beunydd yr ysgrythurau, a oedd y pethau hyn feily.

12 Felly llawer o honynt a gredasant, ac o'r Groegesau parchedig, ac o wyr nid ychydig.

13 A phan wybu yr Iuddewon o Thesalonica, fod gair Duw yn ei bregethu gan Paul yn Berea hefyd, hwy a ddaethant yno hefyd, gan^r gyffroi'r dyrfa.

14 Ac yna yn ebrwydd y brodyr a^s anfonasant Paul ymaith, i fyned megis i'r môr: ond Silas a Thimotheus a arosasant yno.

15 ¶ A chyfarwyddwyr Paul a'i dygasant ef hyd Athen: ac wedi

derbyn gorchymyn at Silas a Thimotheus, ar iddynt ddyfod atto ar ffrwst, hwy a aethant ymaith.

16 A thra ydoedd Paul yn aros am danynt yn Athen, ei yspryd a gynhyrfwyd ynddo, wrth weled y^t ddinas wedi ymroi i eilunod.

17 O herwydd hynny yr ymrefymodd efe yn y synagog a'r Iuddewon, ac a'r rhai crefyddol, ac yn y farchnad^x beunydd a'r rhai a gyfarfyddent ag ef.

18 A rhai o'r philosophyddion o'r y Epicuriaid, ac o'r Stoiciaid, a ymddadleuasant ag ef: a rhai a ddywedasant, Beth a fynnai'r^z siaradwr hwn ei ddywedyd? a rhai, Tebyg yw ei fod ef yn mynegi duwiau dieithr, am ei fod yn pregethu yr Iesu, a'r adgyfodiad, iddynt.

19 A hwy a'i daliasant ef, ac a'i dygasant i Areopagus, gan ddyw-edyd, A allwn ni gael gwybod beth yw y^b ddysg newydd hon, a draethir gennyt?

20 O blegid yr wyt ti yn dwyn rhyw bethau dieithr i'n clustiau ni: am hynny ni a fynnem wybod beth a allai y pethau hyn fod.

21 (A'r holl Atheniaid a'r dieithriaid, y rhai oedd yn ymdeithio yno, nid oeddynt yn cymmeryd hamdden i ddim arall, ond i ddywedyd neu i glywed^c rhyw newydd.)

22 ¶ Yna y safodd Paul yng nghanol Areopagus, ac a ddywedodd, *Ha* wyr Atheniaid, mi a'ch gwelaf chwi ymhob peth yn^d drachael-grefyddol.

23 Canys wrth ddyfod heibio, ac edrych ar eich defosiynau, mi a gefais allor, yn yr hon yr ysgrifenasid, *e* I'R DUW NID ADWAENIR. Yr hwn, gan hynny, yr ydych chi heb ei adnabod, yn^f ei addoli, hwnnw yr wyf fi yn ei fynegi i chwi.

24 Y Duw a wnaeth y byd, a phob peth fydd ynddo, gan ei fod yn Arglwydd nef a daear, z nid yw yn trigo mewn temlau o waith dwylaw.

25 Ac nid â dwylaw dynion y gwasanaethir ef, fel pe bai^h arno eisiau dim, gan ei fod efe yn rhoddi i bawbⁱ fywyd, ac anadl, a phob peth oll.

26 Ac efe a wnaeth o^k un gwaed bob cenedl o ddynion, i^l breswyllo ar holl wyneb y daear, ac a bennodd yr amferoedd rhag-ofodedig, a therfynau eu preswylfod hwynt;

27 Fel y ceisient yr Arglwydd, os gallent^m ymbalfalu am dano ef, aⁱ n gael, er nad yw efe yn ddiau nepell oddiwrth bob un o honom:

28 O blegid^o ynddo ef yr ydym

^tMat. 3. 5.
^uEcf. 32. 19
^vSal. 119.

^wRhuf. 1.
^x1 Cor. 1. 20
^y1 Cor. 15.
^z1 Tim. 4. 2

^a1 Cor. 15.
^b1 Cor. 1.
^c1 Cor. 1.
^dMat. 10.

^eBarn. 16.
^fRhuf. 16
^gSal. 147.
^h19. 20.
ⁱHeb. 13. 8.

^j1 Tim. 6.
^k1 Tim. 6.
^l1 Tim. 6.
^m1 Tim. 6.

ⁿ1 Tim. 6.
^o1 Tim. 6.
^p1 Tim. 6.
^q1 Tim. 6.

^r1 Tim. 6.
^s1 Tim. 6.
^t1 Tim. 6.
^u1 Tim. 6.

^v1 Tim. 6.
^w1 Tim. 6.
^x1 Tim. 6.
^y1 Tim. 6.

^z1 Tim. 6.
^a1 Tim. 6.
^b1 Tim. 6.
^c1 Tim. 6.

^d1 Tim. 6.
^e1 Tim. 6.
^f1 Tim. 6.
^g1 Tim. 6.

^h1 Tim. 6.
ⁱ1 Tim. 6.
^j1 Tim. 6.
^k1 Tim. 6.

^l1 Tim. 6.
^m1 Tim. 6.
ⁿ1 Tim. 6.
^o1 Tim. 6.

^p1 Tim. 6.
^q1 Tim. 6.
^r1 Tim. 6.
^s1 Tim. 6.

ni yn byw, yn fymmod, ac yn bod; megis y dywedodd rhai o'ch poetau chwi eich hunain, Canys ei hiliogaeth ef hefyd ydym ni.

29 Gan ein bod ni gan hynny yn hiliogaeth Duw, ni ddylem ni dybied fod y P Duwdod yn debyg i aur, neu arian, neu faen, o gerfiad celfyddyd a dychymmyg dyn.

30 A Duw, wedi a esgeuluso amferoedd yr anwybodaeth hon, fydd yr awr hon yn gorchymyn i bob dyn ymhob man edifarhau:

31 O herwydd iddo ofod diwrnod, yn yr hwn y barna efe y byd mewn cyniawnder, trwy'r s gwr a ordeiniodd efe, gan roddi ffydd i bawb, o herwydd darfod iddo ei gyfodi ef oddiwrth y meirw.

32 ¶ A phan glywsfant son am adgyfodiad y meirw, rhai a t watwarasant, a rhai a ddywedasant, Ni a th wrandawn drachefn am y peth hyn.

33 Ac felly Paul a aeth allan o'u plith hwynt.

34 Eithr rhai gwyr a lynasant wrtho, ac a u gredasant, ymhlith y rhai yr oedd Dionysius Areopagita, a gwraig a'i henw Damaris, ac eraill gyd â hwynt.

P E N. XVIII.

1 Paul yn gweithio a'i ddwyllaw, ac yn pregethu yn Corinth i'r cenbedloedd.

12 Achwyn arno ger bron Galio.

YN ol y pethau hyn, Paul a ymadawodd ag Athen, ac a ddaeth

21 Cor. 1.2 j a Corinth.

2 Ac wedi iddo gael rhyw Iuddew a'i enw Acwila, un o Bontus o genedl, wedi dyfod yn hwyr o'r Ital, a'i wraig Priscila, (am b orchymyn o Claudius i'r Iuddewon oll fyned allan o Rufain) efe a ddaeth attynt.

3 Ac o herwydd ei fod o'r un gelfyddyd, efe a arosodd gyd â hwynt, ac a c weithiodd; (canys gwneuthurwyr pebyll oeddynt wrth eu celfyddyd)

4 Ac efe a ymrefymodd yn y synagog bob Sabbath, ac a d gynghorodd yr Iuddewon a'r Groegiaid.

5 A phan ddaeth Silas a Thimotheus o Macedonia, bu e gyfyng ar Paul yn yr Yfpryd, ac efe a dytiolaethodd i'r Iuddewon, mai Iesu oedd Crist.

6 A hwythau gwedi ymosod yn ei erbyn, a chablu, efe a f ysgydwodd ei ddillad, ac a ddywedodd wrthynt, *Bydded* g eich gwaed chwi ar eich pennau eich hunain, glan ydwyf fi: o hyn allan mi a af at y cenhedloedd.

7 ¶ Ac wedi b myned oddi yno, efe a ddaeth i dŷ un a'i enw Justus,

XVIII. 10, 11.] Lle y mae gan Dduw bobl, efe a enbyn ei efengyl. A'i weinidogion a nerthir i aros a gweithio ne's cyllawnir ewyllys yr Arglwydd.

un oedd yn addoli Duw, tŷ yr hwn oedd yn cyffwrdd â'r synagog.

8 A i Chrispus yr arch-synagog- i Cor. 1. ydd a gredodd yn yr Arglwydd, a'i holl dŷ: a llawer o'r Corinthiaid, wrth k wrando, a gredasant, ac a fedyddiwyd.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Paul, trwy weledigaeth liw nos, 1 Nac ofna, eithr llafara, ac na thaw:

10 Canys yr wyf fi a gyd â thi, ac ni esyd neb arnat, i wneuthur ni-weid i ti: o herwydd y mae i mi bobl lawer yn y ddinas hon.

11 Ac efe a t arhoes yno flwyddyn a chwe mis, yn o dyfgu gair Duw yn eu plith hwynt.

12 ¶ A phan oedd Galio yn rhaglaw yn Acaia, cyfododd yr Iuddewon yn P un-fryd yn erbyn Paul, ac a'i dygasant ef i'r frawdle,

13 Gan ddywedyd, Y mae hwn yn annog dynion i addoli Duw yn y erbyn y ddeddf.

14 Ac fel yr oedd Paul yn amcanu agoryd ei enau, dywedodd Galio wrth yr Iuddewon, Pe buasai gam, neu ddrwg weithred, O Iuddewon, wrth reswm myfi a gyd-ddygafwn â chwi:

15 Eithr os y cwestiwn fydd am ymadrodd, ac enwau, a'r ddeddf fydd yn eich plith chwi, edrychwch eich hunain; canys e ni fyddaf fi farnwr am y pethau hyn.

16 Ac efe a'u t gyrrodd hwynt oddiwrth y frawdle.

17 A'r holl Roegwyr a gymmerasant u Sosthenes yr arch-synagog- ydd, ac a'i curasant o flaen y frawdle: ac nid oedd Galio yn x gofalu am ddim o'r pethau hynny.

18 ¶ Eithr Paul, wedi y aros etto ddyddiau lawer, a ganodd yn iach i'r brodyr, ac a fordwyodd ymaith i Syria, a chyd ag ef Priscila ac Acwila; gwedi iddo z gneifio ei ben yn a Cencrea; canys yr oedd arno b adduned.

19 Ac efe a ddaeth i c Ephesus, ac a'u gadawodd hwynt yno; eithr efe a aeth i'r synagog, ac a ymrefymodd â'r Iuddewon.

20 A phan a ddymunasant arno aros gyd â hwynt dros amser hwy, ni chaniattaodd efe:

21 Eithr efe a ganodd yn iach iddynt, gan ddywedyd, Y mae yn angenrhaid i mi gadw yr e wyl fydd yn dyfod yn Jerusalem; ond os myn i Duw, mi a ddeuaf yn fy ol atoch chwi drachefn: ac efe a aeth ymaith o Ephesus.

22 Ac wedi iddo ddyfod i wared

i Cefarea, efe a aeth i fynu, ac a gyfarchodd yr eglwys, ac a ddaeth i wared i Antiochia.

8 Ac efe a aeth i mewn i'r synagog, ac a lasarodd yn hŷ dros drimis, gan ymresymmu a chynghori y pethau a berthynent i i deyrnas Dduw.

23 Ac wedi iddo dreulio talm o amser, efe a aeth ymaith, gan dramwy trwy wlad Galatia, a Phrygia, mewn trefn, a chadarnhau yr holl ddisgyblion.

9 Eithr pan oedd rhai wedi caledu, ac heb gredu, gan ddywedyd yn ddrwg am y ffordd honno, ger bron y lliaws, efe a dynnodd ymaith oddi wrthynt, ac a neillduodd y disgyblion, gan ymresymmu beunydd yn ysgol un Tyrannus.

24 ¶ Eithr rhyw Iuddew, a'i enw Apolos, Alecfandriad o genedl, gwr ymadroddus, cadarn yn yr yfgyrthurau, a ddaeth i Ephesus.

10 A hyn a fu dros yspaid dwy flynedd, hyd oni ddarfu i bawb ag oedd yn trigo yn Asia, yn Iudde-won a Groegiaid, glywed gair yr Arglwydd Iesu.

25 Hwn oedd wedi dechreu dysgu iddo ffordd yr Arglwydd, ac efe yn wrefog yn yr Ysryd, a lasarodd, ac a athrawiaethodd yn ddiwyd y pethau a berthynent i'r Arglwydd, heb ddeall ond bedydd Ioan yn unig.

11 A gwyrtiau rhagorol a wnaeth Duw trwy ddwyllaw Paul;

26 A hwn a ddechreuodd lasaru yn hŷ yn y synagog: a phan glybu Acwila a Phriſcila, hwy a'i cymmerafant ef attynt, ac a agorasant iddo ffordd Duw yn fanylach.

12 Hyd oni ddygid at y cleision, oddiwrth ei gorph ef, napcynnau neu foledau; a'r clefydau a ymadawai â hwynt, a'r ysprydion drwg a aent allan o honynt.

27 A phan oedd efe yn ewyllysio myned i Acaia, y brodyr, gan annog, a fgrifenasant at y disgyblion i'w dderbyn ef: yr hwn, wedi ei ddyfod, a gynnorthwyodd lawer ar y rhai a gredasant trwy ras.

13 ¶ Yna rhai o'r Inddewon crwydraidd, y rhai oedd gonfurwyr, a gymmerasant arnynt enwi uwchben y rhai oedd ag ysprydion drwg ynddynt, enw yr Arglwydd Iesu, gan ddywedyd, Yr ydym ni yn eich tynghedu chwi trwy'r Iesu, yr hwn y mae Paul yn ei bregethu.

28 Canys efe a orchfygodd yr Iuddewon yn egniol, ar gyhoedd, gan ddangos trwy'r ysgyrthurau mai Iesu yw Crist.

14 Ac yr oedd rhyw faith o feibion i Scea, Iuddew, ac arch-offeiriad, y rhai oedd yn gwneuthur hyn.

P E N. XIX.

6 Rhai'r Ysryd trwy ddwyllaw Paul.

15 A'r Ysryd drwg a attebodd ac a ddywedodd, Yr Iesu yr wyf yn ei adnabod, a Phaul a adwaen eithr pwy ydych chwi?

16 Curo consurwyr gan gythraul. Digwyddodd, tra fu Apolos yn Corinth, wedi i Paul dramwy trwy y parthau uchaf, ddyfod o hono ef i Ephesus, ac wedi iddo gael rhyw ddisgyblion,

16 A'r dyn yr hwn yr oedd yr yspryd drwg ynddo, a ruthrodd arnynt, ac a'u gorchfygodd, ac a fu drwm yn eu herbyn, hyd oni ffoifant hwy allan o'r tŷ hwnnw, yn noethion ac yn archolledig.

2 Efe a ddywedodd wrthynt, A dderbyniaf och chwi yr Ysryd Glân, er pan credaf och? A hwy a ddywedasant wrtho, Ni chawfom ni gymmaint a chlywed a oes Ysryd Glân.

17 A hyn a fu hyfys gan yr holl Iuddewon a'r Groegiaid hefyd, y rhai oedd yn preswyllo yn Ephesus; ac ofn a syrthiodd arnynt oll, ac enw yr Arglwydd Iesu a fawrygwyd.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba beth gan hynny y bedyddiwyd chiwi? Hwytiau a ddywedasant, I fedydd Ioan.

18 A llawer o'r rhai a gredasant a ddaethant. ac a gyfiesasant, ac a fynegasant eu gweithredoedd.

4 A dywedodd Paul, Ioan yn ddiau a fedyddiodd â bedydd edifeirwch, gan ddywedyd wrth y bobl am gredu yn yr hwn oedd yn dyfod ar ei ol ef, sef yng Nghrist Iesu.

19 Llawer hefyd o'r rhai a fuasai yn gwneuthur rhodreswaith, a ddygalant eu llyfrau ynghyd, ac a'u llosgasant yng wydd pawb: a hwy a fwriasant eu gwerth hwynt, ac a'u cawsant yn ddeng mil a deugain o ddarnau arian.

5 A phan glywsant hwy hyn, hwy a fedyddiwyd yn enw yr Arglwydd Iesu.

20 Mor gadarn y cynhyddodd gair yr Arglwydd, ac y cryfhaodd.

6 Ac wedi i Paul ddodi ei ddwy-law arnynt, yr Ysryd Glân a ddaeth arnynt; a hwy a draethasant â thafodau, ac a brophwydasant.

21 ¶ A phan gyflawnwyd y pethau hyn, arfaethodd Paul yn yr

7 A'r gwyr oll oeddynt ynghylech deuddeg.

Ysfryd, gwedi iddo dramwy trwy Macedonia ac Acaia, fyned i Jerusalem, gan ddywedyd, Gwedi i mi fod yno, rhaid i mi weled Rhufain hefyd.

²¹Cor. 4. ¹⁷. Rhuf. 16. ²³. 22 Ac wedi ^g anfon i Macedonia ddau o'r rhai oedd yn gweini iddo, *sef* Timotheus ac Erastus, efe ei hun a arosodd dros amser yn Asia.

^hAdn. 20. ²³ ¶ A bu ar yr ^h amser hwnnw drallod nid bychan ynghylch y ffordd honho.

24 Canys rhyw un a'i enw Demetrius, gôf arian, yn gwneuthur temlau arian i Diana, oedd yn peri elw i nid bychan i'r crefftwyr;

¹Adn. 25. ¹Tim. 6. ¹⁰. ^{Barn. 17}. ²⁰. ^{Mat. 26}. ¹⁵. ^kAdn. 24. ^{Act. 16. 19}. ^{Dat. 18}. ^{16. 19}. ²Cron. 11. ¹⁵. 25 Y rhai a alwodd efe, ynghyd â gweithwyr y cyfryw bethau hefyd, ac a ddywedodd, *Ha* wyr, chwi a wyddoch mai ^k oddiwrth yr elw hwn y mae ein golud ni.

^{Act. 16. 19}. ^{Dat. 18}. ^{16. 19}. ²Cron. 11. ¹⁵. 26 Chwi a welwch hefyd ac a glywch, nid yn unig yn Ephesus, eithr agos dros Asia oll, ddarfod i'r Paul yma berfwadio a throï llawer o bobl ymaith, wrth ddywedyd nad i ydyw dduwiau y rhai a wnair â dwylaw.

¹Sal. 115. ¹. ^{Act. 16. 17}. ²⁵. 27 Ac nid yw'n unig yn enbyd i ni ddyfod y rhan hon i ddirmyg, eithr hefyd bod cyfrif teml y dduwies fawr Diana yn ^m ddiddim, a bod hefyd ddistrywio ei mawrhydi hi, yr hon y mae Asia oll a'r ⁿ byd yn ei haddoli.

^mAct. 5. ²⁸. ⁿDat. 13. ^{3. a 17. 2}. ^{Mat. 7. 13}. ^{Ecf. 23. 2}. ^oDat. 13. ⁴. ^{Dan 3. 4}. ⁵. 28 A phan glywfant, hwy a lanwyd o ddigofaint, ac a lefasant, gan ddywedyd, ^o Mawr yw Diana yr Ephesiaid.

^oDat. 13. ⁴. ^{Dan 3. 4}. ⁵. ^{Jer 50. 38}. ^pRhuf. 16. ²³. ^{Col. 4. 10}. 29 A llanwyd yr holl ddinas o gythrwfi: a hwy a ruthrasant yn unfryd i'r orfedd, gwedi ^p cippio Gaius ac Aristarcus o Macedonia, cyd-ymdeithion Paul.

^qAct. 20. ²⁴. ^{a 17. 14}. 30 A phan oedd Paul ^q yn ewyll-yfio myned i mewn i blith y bobl, ni adawodd y disgyblion iddo.

^rPhil. 4. ²². 31 Rhai hefyd o ^r bennaethiaid Asia, y rhai oedd gyfeillion iddo, a yrrasant atto, i ddeisyf arno nad ymroddai efe i fyned i'r orfedd.

32 A rhai a lefasant *un peth*, ac eraill beth arall: canys y gynnull-eidfa oedd yn gymmysg; a'r rhan fwyaf ni wyddent o herwydd pa beth y daethent ynghyd.

^sTim. 1. ²⁰. ^tAct. 12. ¹⁷. ^{a 13. 16}. 33 A hwy a dynnasant Alecsander allan o'r dyrfa, a'r Iuddewon yn ei yrru ef ymlaen: ac ^s Alecsander a amneidiodd ^t â'i law am ofteg, ac a fynnasai ei ymddiffyn ei hun wrth y bobl.

34 Eithr pan wybuant mai Iuddew oedd efe, pawb ag un llef a lefasant megis dros ddwy awr, Mawr yw Diana yr Ephesiaid.

35 Ac wedi i ysgolhaig y ddinas lonyddu'r bobl, efe a ddywedodd, *Ha* wyr Ephesiaid, pa ddyn sydd ni's gwyr fod dinas yr Ephesiaid yn addoli y dduwies fawr Diana, a'r ddekw a ^u ddisgynodd oddiwrth Jupiter?

^{2. 11}. ^{Rhuf. 1. 21}. ^{Eph. 2. 2}. 36 A chan fod y pethau hyn heb allu dywedyd i'w herbyn, rhaid i chwi fod yn llonydd, ac na wneloch ddim mewn byrbwyll.

37 Canys dygafoch yma y gwyr hyn, y rhai nid ydynt nac yn yf-peilwyr temlau, nac yn ^x cablu eich duwies chwi.

^{Act. 17. 23. 24}. ⁷ Eph. 2. 2. 38 Od oes gan hynny gan Demetrius, a'r crefftwyr sydd gyd ag ef, un hawl yn erbyn neb, y mae ^y cyfraith i'w chael, ac y mae rhaglawn-iaid: rhodded pawb yn erbyn eu gilydd.

39 Ac os gofynnwch ddim am bethau eraill, mewn cynulleidfa gyfreithlawn y terfynir hynny.

40 O herwydd enbyd yw rhag achwyn arnom am y derfysg heddw, gan nad oes un achos trwy yr hwn y gallom roddi rheswm o'r ymgyrch hwn.

²Sal. 10. ^{Dat. 13. 2}. ^{Sal. 10. 1}. ^{Eph. 2. 2}. 41 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ^z ollyngodd y gynulleidfa ymaith.

P E N. XX.

¹ Paul yn myned i Macedonia. ¹⁰ Yn cyfodi Eutycus i synu yn fyw.

^a C ar ol ^a gostegu y cythrwfi, Paul, wedi galw y disgyblion atto, a'u cofleidio, a ymadawodd i fyned i Macedonia.

2 Ac wedi iddo fyned dros y parthau hynny, a'u cynghori hwynt â llawer o ymadrodd, efe a ddaeth i dir ^c Groeg:

3 Ac wedi aros dri mis, a gwneuthur o'r Iuddewon ^d gynllwyn iddo, fel yr oedd ar fedr morio i Syria, efe a arfaethodd ddychwelyd trwy Macedonia.

4 A ^e chyd-ymdeithiodd ag ef hyd yn Asia, Sopater o Berea; ac o'r Thesalonaid, Aristarcus, a Secundus, a Gaius o Derbe, a Thimotheus; ac o'r Asiaid, Tycicus, a Trophimus.

5 Y rhai hyn a aethant o'r blaen, ac a arosasant am danom yn ^f Troas.

6 A nianau a fordwyasom ymaith oddiwrth Philippi, yn ol dyddiau y ^g bara croyw, ac a ddaethant attyni hwy i Troas mewn pum niwrnod, lle yr arosafom faith niwrnod.

7 Ac ar y dydd cyntaf o'r wythnos, wedi i'r disgyblion ddyfod ynghyd i ^h dorri bara, Paul a ymresym-odd â hwynt, ar fedr myned ymaith

drannoeth; ac efe a barhaodd yn ymadrodd hyd i hanner nos.

8 Ac yr oedd k llawer o lampau yn y llofft lle yr oeddynt wedi ymgafglu.

9 A rhyw wr ieuangc, a'i enw Eutycus, a eisteddai mewn ffenestr; ac efe a syrthiodd mewn l trym-gwsg, tra yr oedd Paul yn ymresymmu yn hir, wedi ei orchfygu gan gwsg, ac a gwmpodd i lawr o'r drydedd lofft, ac a gyfodwyd i fynu yn m farw.

10 A Phaul aⁿ aeth i wared, ac a syrthiodd arno ef, a chan ei goffeidio, a ddywedodd, Na chyffroed arnoch; canys y mae ei enaid ynddo ef.

11 Ac wedi iddo ddyfod i fynu, a thorri bara, a bwytta, ac ynddi-ddan llawer hyd o dorriad y dydd; felly efe a aeth ymaith.

12 A hwy a ddygasant y llange yn fyw, ac a P gyfurwyd yn ddifawr.

13 ¶ Ond nyini a aethom o'r blaen i'r llong, ac a hwyliafom i Affos, ar fedr oddi yno dderbyn Paul: canys felly yr oedd efe wedi ordeinio, ar fedr myned ei hun ar ei draed.

14 A phan gyfarfu efe â ni yn Affos, nyini a'i derbyniasom ef i mewn, ac a ddaethom i Mitylene.

15 A morio a wnaethom oddi yno, a dyfod drannoeth gyferbyn â Chios; a thradwy y tiriasom yn Samos, ac a arosafom yn Trogylium, a'r ail dydd y daethom i Miletus.

16 O blegid Paul a roddasai ei fryd ar hwylio heibio i Ephefus, fel na byddai iddo dreulio amser yn Asia: canys bryfio yr oedd, os byddai bosibl iddo, i fod yn Jerusalem erbyn dydd y^s Sulgwyn.

17 ¶ Ac o Miletus efe a anfonodd i Ephefus, ac a alwodd atto^t henuriaid yr eglwys.

18 A phan ddaethant atto, efe a ddywedodd wrthynt, "Chwi a wyddoch, er y dydd cyntaf y daethum i Asia, pa fodd y bum i gyd â chwi i Asia, pa fodd y bum i gyd â chwi x dros yr holl amfer,

19 Yn gwasanaethu yr Arglwydd gyd â phob y gostyngedd rwydd, a llawer o ddagrau, a phrofedigaethau, y rhai a ddigwyddodd i mi trwy gynllwynion yr Iuddewon:

20 Y modd nad a attelias ddim o'r pethau buddiol heb eu mynegi i chwi, a'ch dysgu ar gyhoedd, ac o ddy i ddy;

21 Gan dystiolaethu i'r Iuddewon, ac i'r Groegiaid hefyd, yr edifeirwch sydd tu ag at Dduw, a'r ffydd sydd tu ag at ein Harglwydd Iesu Grift.

22 Ac yn awr, wele fi yn d rhwym yn yr yspryd yn myned i Jerusalem, heb wybod y pethau a ddigwydd i mi yno:

23 Eithr bod yr Yspryd Glân yn tyftio i mi ymhob dinas, gan ddywedyd, fod rhwymau a blinderau yn fy aros.

24 Ond f nid wyf fi yn gwneuthur^t Dan.3. cyfrif o ddim, ac nid gwerthfawr gennyf fy einioes fy hun, os gallaf orphen fy ngyrfa trwy lawenydd, a'r weinidogaeth a dderbynias gan yr Arglwydd Iesu, i dystiolaethu ef-⁴ engyl i gras Dauw.

25 Ac yr awr hon, wele, mi a wn na chewch chwi oll (ymysg y rhai y bum i yn tramwy yn pregethu teyrnas Dduw) weled fy wyneb i mwyach.

26 O herwydd pa ham, yr ydwyf yn tyftio i chwi y dydd heddyw, fy mod i yn lân oddiwrth^k waed pawb oll.

27 Canys nid ymatteliais rhag mynegi i chwi i holl gyngor Duw.

28 Edrychwch gan hynny arnoch m eich hunain, ac ar yr holl braidd ar yr hwn y gosododd yr Yspryd Glân chwi yn olygwyr, i fugeilio eglwys Dduw, yr hon aⁿ bwrcasodd efe â'i briod waed.

29 Canys myfi a wn hyn, y daw, yn ol o fy ymadawiad i, fleiddiau bli-ⁿ nion i'ch plith, heb arbed y praid.

30 Ac P o honoch chwi eich hunain y cyfyd gwyr yn llafaru pethau gwyr-draws, i dynnu disgyblion ar eu hol.

31 Am hynny gwiliwch, a chof-iwch, dros q dair blynedd na pheidiais i nos a dydd â rhybuddio pob un o honoch â dagrau.

32 Ac yr awr hon, frodyr, yr ydwyf yn eich gorchymyn i Dduw, ac i air ei ras ef, yr hwn a all^t adeiladu ychwaneg, a rhoddi i chwi etifeddiaeth ymhlith yr holl rai a sancteiddiwyd.

33 Arian, neu aur, neu wisg neb, ni^s chwennychais.

34 Ie, chwi a wyddoch eich hunain, ddarfod i'r t dwylaw hyn wafanaethu i'm cyfreidiau i, ac i'r rhai oedd gyd â mi.

35 Mi a ddangosais i chwi bob peth, mai wrth lasurio felly y mae yn rhaid cynnorthwyo y gweiniaid, a chofio^u geiriau yr Arglwydd Iesu, ddywedyd o hono ef, x mai dedwydd yw rhoddi yn hytrach na derbyn.

36 ¶ Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, efe a roddodd ei y lin-^{ia} iau i lawr, ac a weddiodd gyd â hwynt oll.

37 Ac z wylo yn dost a wnaeth pawb; a hwy a syrthiasant ar wddf Paul, ac a'i cufanasant ef,

38 Gan ofdio yn bennaf am y

[148] *Paul yn myned i Jerusalem.* ACTAU'r Apostolion. *Yr Iuddewon yn ei ddal.*

gair a ddywedafai efe, na chaent weled ei wyneb ef mwy: a hwy a'i hebryngasant ef i'r llong.

P E N. XXI.

1 Paul yn myned i Jerusalem. 27 Yr Iuddewon yn ei ddal ef.

A Digwyddodd, wedi i ni ofod allan, ac ymadael â hwynt, ^{† 1 Cor. 4. 25.} ^{† Act. 20. 37} ddyfod o honom ag uniawn-gyrch i Coos, a thrannoeth i Rhodes, ac oddi yno i Patara.

^{† Act. 11. 29. a 15. 3} 2 A phan gawfom long yn hwylio trofodd i^a Phenice, ni a ddringafom iddi, ac a aethom ymaith.

3 Ac wedi ymddangos o Cyprus i ni, ni a'i gadawfom hi ar y llaw afwy, ac a hwyliasom i Syria, ac a diriafom yn Tyrus: canys yno yr oedd y llong yn dadlwytho'r llwyth.

4 Ac wedi i ni gael disgyblion, nyni a arofasom yno faith niwrnod; y rhai a ddywedasant i Paul, ^b trwy yr Ysryd, ^c nad elai i fynu i Jerusalem.

^b Adn. 11. ^{Act. 9. 16.} ^{a 20. 23.} ^c Adn. 12. ^{Mat. 16. 22.} ^d Adn. 4. ^e Diar. 28. ^f 1. ^{1 Sam. 2. 30.} ^{f 2 Bren. 2. 23.} ^{g 1 Tim. 2. 8.} ^{h Ioan 4. 21} 5 A phan ddarfu i ni orphen y dyddiau, ni a ymadawfom, ac ^d a gychwynafom: a ^e phawb, ynghyd â'r gwagedd a'r ^f plant, a'n hebryngasant ⁿⁱ hyd allan o'r ddinas, ac wedi i ni oftwng ar ein gliniau ar ^g y traeth, ni a weddiafom.

6 Ac wedi i ni ^h ymgyfarch â'n gilydd, ni a ddringafom i'r llong; a hwythau addychwelasant i'w cartref.

7 Ac wedi i ni orphen hwylio o Tyrus, Ni a ddaethom i Ptolemais; ac wedi i ni gyfarch y brodyr, ni a drigafom un diwrnod gyd â hwynt.

8 A thrannoeth y rhai oedd yng-hylch Paul a ymadawfant, ac a ddaethant i Cefarea: ac wedi i ni fyned i mewn i dy Phylip yr ⁱ efangylwr (yr hwn oedd ^{un} o'r ^k faith) ni a ^k arofasom gyd ag ef.

^{1 Eph. 4. 11} ^{2 Tim 4. 4, 8} ^{k Act. 6. 5} 9 Ac i hwn yr oedd pedair merched o forwynion yn ^l prophwydo.

^{1 Joel 2. 28} ^{1 Cor. 14. 34.} 10 Ac fel yr oeddem yn aros ^{yno} ddyddiau lawer, daeth i wared o ^m Judea brophwyd a'i enw ^m Agabus.

^m Act. 11. 28. ⁿ Efa. 20. 2 ^{Jer. 30. 1.} 11 Ac wedi dyfod attom, a chymeryd ⁿ gwregys Paul, a rhwymo ei ddwyllaw ef â'i draed, efe a ddywedodd, Hyn a ddywed yr Ysryd Glân, Y gwr biau'r gwregys hwn, a rwym o yr Iuddewon fel hyn yn Jerusalem, ac a'i traddodant i ddwyllaw'r cenhedloedd.

^o Adn 33. ^{Act. 14. 22} ^{1 Thef. 3. 4.} 12 A phan glywfom y pethau hyn, nyni, a'r rhai oedd o'r fan honno hefyd, a ^p ddeisyfiasom nad elai efe i fynu i Jerusalem.

^p Adn 3 ^{Hep. 12. 11.} 13 Eithr Paul a attebodd, Beth a wnewch chwi yn wylo, ac yn torri fy nghalon i? canys parod wyf fi, nid i'm rhwymo yn unig, ond i farw

^q hefyd yn Jerusalem, er mwyn enw ^q yr Arglwydd Iesu.

^r 14 A chan na ellid ei berswadio, ni a beidiafom, gan ddywedyd, ^r Ewyllys yr Arglwydd a wneler.

^s 15 Hefyd, yn ol y dyddiau hynny, ni a gymmerafom ein beichiau, ac a aethom i fynu i Jerusalem.

^t 16 A rhai o'r disgyblion o Cefarea a ddaeth gyd â ni, gan ddwyn un Mnafon o Cyprus, ^s hen ddisgybl, gyd â'r hwn y llettyem.

^u 17 Ac wedi ein dyfod i Jerusalem, y brodyr a'n derbyniasant yn ^t lla-^u wen.

^v 18 A'r dydd nefaf yr aeth Paul gyd â ni i mewn at ^u Iago; a'r holl henuriaid a ddaethant yno.

^w 19 Ac wedi iddo gyfarch gwell iddynt, efe a fynegodd iddynt, bob yn un ac un, bob peth a wnaethai ^x Duw ymhlith y cenhedloedd trwy ei weinidogaeth ef.

^y 20 A phan glywfant, hwy a ^y goneddafant yr Arglwydd, ac a ddywedasant wrtho, Ti a weli, frawd, pa fawl myrddiwn fydd o'r Iuddewon y rhai a ^z gredasant; ac y maent oll yn dwyn ^a zel i'r ddeddf.

^z 21 A hwy a glywfant am danat ti, dy fod di yn dysgu'r Iuddewon oll, y rhai fydd ymysg y cenhedloedd, i ^b ymwrthod â Moyses, ac yn dywedyd, na ddylent hwy enwaedu ar ^{eu} plant, na rhodio yn ol y defodau.

^{aa} 22 Pa beth gan hynny? nid oes fodd na ddel y ^c lliaws ynghyd: canys hwy a gânt glywed dy ddyfod di.

^{ab} 23 Gwna gan hynny yr hyn a ddywedwn wrthyf, Y mae gennym ni bedwar gwyr a chanddynt ^d addu-^d ned arnynt:

^{ac} 24 Cymmer y rhai hyn, a ^c glan-^c haer di gyd â hwynt; a gwna ^f draul arnynt fel yr eilliont ^{eu} pennau, ac y gwypo pawb am y pethau a glyw-^{ad} fant am danat ti, nad ydynt ddim, ond dy fod di dy hun hefyd yn rhodio, ac yn ^g cadw'r ddeddf.

^{ae} 25 Eithr am y cenhedloedd, y rhai a gredasant, ni a ^h 'sgrifenasom, ac a farnafom, na bo iddynt gadw dim o'r cyfryw beth, eithr iddynt ymgadw oddiwrth y pethau a aberthwyd i eilunod, a gwaed, a rhag ^{pet} h tagedig, a rhag putteindra.

^{af} 26 Yna Paul a gymmerth y gwyr; a thrannoeth, gwedi iddo ymlanhau gyd â hwynt, efe a aeth i mewn i'r deml; gan hyspyfu ⁱ cyflawni dydd-ⁱ iau y glanhad, hyd oni offrymaid offrrwm dros bob un o'honynt.

^{ag} 27 A phan oedd y ^k faith niwrnod ar ddarfod, yr Iuddewon oeddynt o ^l Asia, pan welasant ef yn y deml, a ^z

derfysgafant yr holl bobl, ac a ddo-
dasant ddwyllaw arno,

28 Gan lefain, *Ha* wyr Israeliaid,

29 cynthwyrwch; dyma'r dyn fydd
yn dyfgu pawb ymhob man yn erbyn
y bobl, a'r n gyfraith, a'r lle yma:
ac ymbellach, y Groegiaid hefyd a
ddug efe i mewn i'r deml, ac a o ha-
logodd y lle sanctaidd hwn.

29 Canys hwy a welfent o'r blaen
Trophimus yr Ephesiad yn y ddinas
gyd ag ef, yr hwn yr oeddynt hwy
yn p tybied ddarfod i Paul ei ddwyn
i mewn i'r deml.

30 A chynhyrfwyd y ddinas oll,
a'r bobl a redodd ynghyd; ac wedi
ymaelyd yn Paul, hwy a'i tynnasant
ef allan o'r deml: ac yn ebrwydd
cauwyd y drysau.

31 Ac fel yr oeddynt hwy yn
ceisio ei ladd ef, daeth y gair at
ben-capten y fyddin, fod Jerusalem
oll mewn terfysg.

32 Yr hwn s allan o law a gym-
merodd filwyr, a chanwriaid, ac a
redodd i wared attynt: hwythau,
pan welfant y pen-capten a'r milwyr,
a beidiafant a t churo Paul.

33 Yna y daeth y pen-capten yn
nes, ac a'i daliodd ef, ac a archodd
ei rwymo ef â dwy gadwyn, ac a
ymofynodd pwy oedd efe, a pha beth
a wnaethai?

34 Ac amryw rai a lefent amryw
x beth yn y dyrfa: ac am na's gal-
lai wybod hyspysrwydd, o herwydd
y cythrwfi, efe a orchymynodd ei
ddwyn ef i'r castell.

35 A phan oedd efe ar y grisiau,
fe a ddigwyddodd gorfod ei ddwyn
efgan y milwyr, o achostrais y dyrfa.

36 Canys yr oedd lliaws y bobl yn
canlyn, gan lefain, a Ymaith ag ef.

37 A phan oedd Paul ar ei ddwyn
i mewn i'r castell, efe a ddywedodd
wrth y pen-capten, a Ai rhydd i mi
ddywedyd peth wrthyf? Ac efe a
ddywedodd, A fedri di Roeg?

38 Onid tydi yw yr b Aiphtwr,
yr hwn o flaen y dyddiau hyn a gy-
fodaist derfysg, ac a arweiniais i'r
anialwch bedair mil o wyr llofrudd-
iog?

39 A Phaul a ddywedodd, Gwr
ydyf fi yn wir o Iuddew, un o
Tarsus, dinesydd o ddinas nid anen-
wog, o Cilicia; ac yr wyf yn deisyf
arnat ti, dyro gennad i mi i lasaru
wrth y bobl.

40 Ac wedi iddo roi cennad iddo,
Paul a safodd ar y grisiau, ac a am-
neidiodd a llaw ar y bobl: ac wedi
gwneuthur distawrwydd mawr, efe
a lasarodd wrthynt yn Hebraeg, gan
ddywedyd,

Paul yn mynegi'r modd y troisid ef i'r
ffydd, ac y gatwefid ef i fod yn apostol.

HA wyr, fiodyr, a a thadau, a Rhuf. 13.
gwrandewch b fy ymddiffyn
wrthyf yr awr hon: bJof. 22. 21

2 (A phan glywsant mai yn Heb-
raeg yr oedd efe yn llafaru wrthynt,
hwy a roisiant iddo c oiteg gwell; cIoan. 17.
ac efe a ddywedodd) 51.

3 Gwr wyf fi yn wir o Iuddew,
yr hwn a aned yn Tarsus yn Cilicia,
ac wedi fy d meithrin yn y ddinas dDiar. 22.
hon, e wrth draed Gamaliel, ac wedi 6.
fy athrawiaethu yn ol manylaf gyf- cAct. 5. 34
raith y tadau, yn dwyn f zel i Dduw, fIoan. 16.
fel yr ydych chwithau oll heddyw. 2. Rhuf. 10.

4 Ac mi a z erlidiais y ffordd hon 2.
hyd angeu, gan rwymo a dodi yng 8 Act. 7. 6.
ngharchar wyr a gwragedd hefyd: i Tim. 1.
13.

5 Megis ag y mae'r arch-offeiriad
yn dyf i mi, a'r holl benaduriaeth;
gan y rhai hefyd y derbyniais h ly. h Act. 9. 2.
thyrau at y brodyr, ac yr aethum i Lifer 3. 12
Damascus, ar fedr dwyn y rhai oedd
yno h efyd, yn rhwym i Jerusalem, i w
cospi.

6 Eithr digwyddodd, a myfi yn
myned, ac yn i nesau at Damascus, iMic. 4. 13
ynghylch hanner dydd, yn ddifym- iSam. 23.
mwith, i fawr oleuni o'r nef ddis- 26.
gleirio o'm hamgylch.

7 Ac mi a fyrthiais ar y ddaear,
ac a glywais lais yn dywedyd wrthyf,
Saul, Saul, pa ham yr wyt yn k fy kCol. 1. 24
erlid?

8 A minneu a atebais, Pwy wyt
ti, O Arglwydd? Yntefaddywedodd
wrthyf, Myfi yw Iesu o Nazareth,
yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

9 Hefyd y rhai oedd gyd â myfi a
welfant y goleuni yn ddiau, ac a of- t Act. 9. 7.
nasant; ond ni f chlywsant hwy lais Mat. 13.
yr hwn oedd yn llafaru wrthyf. 11.

10 Ac myfi a ddywedais, Beth a
lwnaf, O Arglwydd? A'r Arglwydd iMat. 16.
a ddywedodd wrthyf, Cyfod, a dos Jer. 10. 23
i Damascus, ac yno y dywedir i ti
bob peth a'r a ordeiniwyd i ti m eu mMat. 24.
gwneuthur. 46.

11 A phryd nad o oeddwn yn gwe- n Act. 9. 1.
led gan ogoniant y goeuni hwnnw, a'r rhai oedd gyd â mi yn fy nhywys
erbyn fy llaw, myfi a ddaethum i
Damascus.

12 Ac un Ananias, gwr defosiynol
yn ol y ddeddf, ac iddo o air da gan oDiar. 14.
yr Iuddewon oll a'r oeddynt yn pre- 30
fswyllo yno, Act. 6. 3.
a 10. 22.

13 A ddaeth attaf, ac a safodd ger
llaw, ac a ddywedodd wrthyf, Y
brawd Saul, cymmer dy olwg: ac mi
a edrychais arno yn yr awr honno.

14 Ac efe a ddywedodd, Duw ein fGal. 1. 15
tadau ni a'th p rag-ordeiniodd di i Jer. 1. 5.

¹Cor. 9.1 ²15.8 wybod ei ewyllys ef, ac i ⁹ weled y Cyfiawn *honnw*, ac i glywed lleferydd ei enau ef.

¹Ioan 1 ¹Cor. 11. ²³. 15 Canys ti a fyddi ¹ dyft iddo wrth bob dyn, o'r *pethau* a welaisf, ac a glywaistf.

¹Tit. 3.5. 16 Ac yr awr hon, beth yr wvt ti yn ei aros? cyfod, bedyddier di, a golch ymaith dy bechodau, gan alw ar enw yr Arglwydd.

¹Dan 9. ²⁰. 17 A darfu, wedi i mi ddyfod yn fy ol i Jerusaleml, ¹ fel yr oeddwn yn gweddio yn y deml, i mi syrthio mewn llewyg;

¹Act. 15 ¹⁶. ¹Mat. 13. ¹⁴. ²⁹. 11, 12. 18 Ai weled ef yn dywedyd wrthyf, ¹ Brytia, a dos ar frys allan o Jerusaleml: oherwydd ni ² dderbyniant dy dyfiolaeth am danaf fi.

¹Mat. 10. ¹⁷. ¹Tim. 1 ¹⁵. 19 A minneu a ddywedais, O Arglwydd, hwy a wyddant fy mod i yn carcharu, ac yn ¹ baeddu ymhob synagog, y rhai a gredent ynot ti.

¹Act. 8.1. ²7.58. 20 A phan dywalltwyd gwaed Stephan dy ferthyr di, yr oeddwn i hefyd yn sefyll ger llaw, ac yn ² cydlynio i'w ladd ef, ac yn cadw dillad y rhai a'i lladdent ef.

¹Mat. 9.38 ¹Heb. 5.4. ¹Rhuf. 15 ²⁶. 21 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dos ymaith: canys mi a'th ¹ a anfonaf ymhell at y ¹ b cenhedloedd.

¹Act. 13. ⁴³. ¹Luc. 15.27 ²⁸. ¹Act. 28. ³⁶. 22 A hwy a'i gwrandawsant ef hyd y ¹ c gair hwn: a hwy a godasant eu llef, ac a ddywedasant, ¹ Ymaith a'r cyfryw un oddi ar y ddaear: canys nid cwmwys ei fod ef yn fyw.

¹Act. 7.54 ¹Act. 23. ²⁶. 23 Ac fel yr oeddynt yn llefain, ac yn ¹ c bwrw eu dillad, ac yn taslu llwch i'r awyr,

¹Act. 23. ²⁶. ¹Act. 24. ³⁴. ¹Rhuf. 13 ³. 24 Y ¹ f pen-capten a orchymynodd ei ddwyn ef i'r ¹ g castell, gan heri ei holi ef trwy ¹ h fflangellau; fel y gallai wybod am ba achos yr oeddynt yn llefain arno felly.

¹Adn. 28. ¹Act. 16.37. 25 Ac fel yr oeddynt yn ei rwy-mo ef ¹ a charreiau, dywedodd Paul wrth y canwriad, yr hwn oedd yn sefyll gerllaw, Ai rhydd i chwi fflangellu gwr o ¹ i Rufeiniad, ac heb ei gondemnio hefyd?

¹Diar. 22. ³. 26 A phan glybu y canwriad, efe a aeth ac a ¹ k fynegodd i'r pen-capten, gan ddywedyd, Edrych beth yr wyt yn ei wneuthur: canys Rhufeiniad yw'r dyn hwn.

¹Adn. 25. ¹Sal. 112.5. ¹Act. 25. ¹Hel. 11. ³⁵. 27 A'r pen-capten a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Dywed i mi, ai Rhufeiniad wyt ti? Ac efe a ddywedodd, ¹ Ie.

¹Act. 25. ¹Sal. 112.5. ¹Act. 25. ¹Hel. 11. ³⁵. 28 A'r pen-capten a atebodd, A ¹ m fwm mawr y cefais i y ddinas-fraint hon. Eithr Paul a ddywedodd, A minneu a anwyd yn *freiniol*.

¹Act. 25. ¹Hel. 11. ³⁵. 29 Yn ebrwydd gan hynny yr ymadawodd oddi wrtho y rhai oedd ar fedr ei ¹ holi ef: a'r pen-capten

hefyd a ofnodd, pan wybu ei fod ef yn Rhufeiniad, ac o blegid darfod iddo ei rwy-mo ef.

¹Sal. 112. ¹Cor. 10. ¹⁴. 30 A thrannoeth, ac efe yn ewyll-yflogwybod hyspyrwydd am ba beth y cyhuddid ef gan yr Iuddewon, efe a'i ¹ n gollyngodd ef o'r rhwymau, ac a archodd i'r arch-offeiriad a'u cyngor oll ddyfod *yno*; ac efe a ddug Paul i wared, ac a'i gosododd ger eu bron hwynt.

P E N. XXIII.

¹ Paul yn dadleu ei achos. ² Ei daro.

¹ Duw yn ei gysuro ef.

¹ Phaul yn edrych yn graff ar y cyngor, a ddywedodd, *Ha* wyr frodyr, mi a ¹ a wasanaethais Dduw mewn pob cydwybod dda, hyd y dydd heddyw.

¹ 2 A'r arch-offeiriad, Ananias, a archodd i'r rhai oedd yn sefyll yn ei ymyl, ei ¹ b daro ef ar ei enau.

¹ 3 Yna y dywedodd Paul wrtho, ¹ c Duw a'th dery di, bared wedi ei dwyn-galchu: canys a ydwyf ti yn eistedd i'm barnu i yn ol y ddeddf, a chan ¹ e drosfeddu'r ddeddf yn perffyd nharo i?

¹ 4 A'r sefyllwyr a ddywedasant wrtho, A ddifenwi di arch-offeiriad ¹ f Duw?

¹ 5 A dywedodd Paul, Ni wyddwn i, frodyr, mai yr arch-offeiriad oedd efe: canys ysgrifenedig yw, ¹ g Na ddywaid yn ddrwg am bennaethi dy bobl.

¹ 6 A phan wybu Paul fod y naill ran o'r Saduceaid, a'r llall o'r Phariseaid, efe a lefodd yn y cyngor, *Ha* wyr frodyr, Pharisead ¹ h wyf fi, mab i Pharisead: am obaith ac adgyfodiad y meirw yr ydys yn fy mar-nu i.

¹ 7 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, bu ¹ i ymryson rhwng y Phariseaid a'r Saduceaid: a rhanwyd y lliaws.

¹ 8 Canys y Saduceaid, yn wir, a ddywedant ¹ k nad oes nac adgyfodiad, nac angel, nac yspryd: eithr y Phariseaid sy'n addef pob un o'r ddau.

¹ 9 A bu llefain mawr, a'r ysgrifenyddion o *ran* y Phariseaid a godasant i fynu, ac a ymrysonasant, gan ddywedyd, Nid ydym ni yn cael ¹ i dim drwg yn y dyn hwn: eithr os yspryd a lasarodd wrtho, neu angel, nac ¹ m ymrysonwn â Duw.

¹ 10 Ac wedi cyfodi terfysg mawr, y pen-capten, yn ofni ¹ a rhag tynnu Paul yn ddrylliau ganddynt, a archodd i'r milwyr fyned i wared, a'i gypio ef o'u plith hwynt, a'i ddwyn i'r castell.

¹ 11 Yr ail nos, yr Arglwydd a safodd gerllaw iddo, ac a ddywe-

dodd, Paul, cymmer gyfur: canys megis y tyftiolaethaist am danaf fi yn Jerusalem, felly y mae yn rhaid i ti dystiolaethu yn P Rhufain hefyd.

12 A phan aeth hi yn ddydd, rhai o'r Iuddewon, wedi llunio cyfarfod, a'u rhwymasant eu hunain â diofryd, gan ddywedyd, na fwyttaent, ac nad yfent, ne's iddynt ladd Paul.

13 Ac yr oedd mwy na deugain o'r rhai a wnaethant y cyngair hwn.

14 A hwy a ddaethant at yr arch-offeiriad a'r henuriaid, ac a ddywedasant, Ni a'n rhwymasom ein hunain â diofryd, na archwaethem ddim, hyd oni laddem Paul.

15 Yn awr gan hynny, s hyspyf-wch gyd â'r cyngor i'r pen-capten, fel y dygo efe ef i wared y foru at-toch chwi, a fel pe byddech ar fedr cael gwybod yn fynylach ei hanes ef: a ninnau, cyn y delo efe yn agos, ydym barod i'w ladd ef.

16 Eithr pan x glybu mab chwaer Paul y cynllwyn yma, efe a aeth i mewn i'r castell, ac a fynegodd i Paul.

17 A Phaul a y alwodd un o'r canwriaid atto, ac a ddywedodd, Dwg y gwr ieuangc hwn at y pen-capten: canys y mae ganddo beth i'w fynegi iddo.

18 Ac efe a'i cymmerth ef, ac a'i dug at y pen-capten, ac a ddywedodd, Paul y carcharor a'm galwodd i atto, ac a ddymunodd arnaf ddwyn y gwr ieuangc yma attat ti, yr hwn fydd ganddo beth i'w ddywedyd wrthyf.

19 A'r pen-capten a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a aeth ag ef o'r neilldu, ac a ofynodd, Beth yw yr hyn fydd gennyt i'w fynegi i mi?

20 Ac efe a ddywedodd, Yr Iuddewon a gyd-fwriadasant ddeisyf arnat ddwyn Paul i wared y foru i'r cyngor, fel pe baent ar fedr ymofyn yn fanylach yn ei gylch ef.

21 Ond na chyttuna di â hwynt: canys y mae yn cynllwyn iddo mwy na deugain wr o'honynt, y rhai a roifant i ddiofryd, na bwytta nac yfed, ne's ei ladd ef: ac yn awr y maent hwy yn barod yn disgwyl am addewid gennyt ti.

22 Y pen-capten gan hynny a ollyngodd y gwr ieuangc ymaith, wedi gorchymyn iddo na ddywedai i neb, ddangos o hono y pethau hyn iddo ef.

23 Ac wedi galw atto ryw ddau ganwriad, efe a ddywedodd, Parottowch ddau cant o filwyr, i fyned hyd yn z Cesarea, a deg a thrugain o wyr meirch, a deucant o fflwy-wyr, ar y drydedd awr o'r nos.

24 A pharottowch yfgrubliaid iddynt i ofod Paul arnynt, i'w ddwyn ef yn ddiogel at Ffelics y rhaglaw.

25 Ac efe a fgrifenodd lythyr yn cynnwys yr ystyriaeth yma:

26 Claudius Lysias at yr a ardd-^{a Luc 1.34} erchoccaf raglaw Ffelics, yn anfon annerch.

27 Y gwr hwn a ddaliwyd gan yr Iuddewon, ac a fu agos a'i ladd ganddynt; ac a achubais i, gan ddyfod â llu arnynt, gwedi deall mai Rhufeiniad oedd.

28 A chan ewyllysio gwybod yr achos yr oeddynt yn achwyn arno, mi a'i dygais ef i wared i'w cyngor hwynt:

29 Yr hwn y cefais fod yn achwyn arno am arholion o'u b cyfraith^{b 1 Cor. 2.14} hwynt, heb fod un cŵyn arno yn haeddu angeu neu c rwybau.^{c Adm. 9.}

30 A phan fynegwyd i mi fod yr Iuddewon ar fedr cynllwyn i'r gwr, myfi a'i hanfonais ef allan o law attat ti; ac a rybuddiais y cyhuddwyr i ddywedyd y pethau oedd yn ei erbyn ef, ger dy fron di. Bydd iach.

31 Yna y milwyr, megis y gorchymynasid iddynt, a gymmerasant Paul, ac a'i d dygasant o hyd nos i^{d Sal. 33.10.} Antipatris.

32 A thrannoeth, gan adael i'r gwyr meirch fyned gyd ag ef, hwy a ddychwelasant i'r castell.^{e Act. 22.22.}

33 Y rhai, gwedi dyfod i Cesarea, a rhoddi'r llythyr at y rhaglaw, a ymofynasant Paul hefyd ger ei fron ef.^{f Y mae'r gair yn arwyddo, palas neu lys y prif benn. teth}

34 Ac wedi i'r rhaglaw ddarllain y llythyr, ac ymofyn o ba dalaith yr oedd efe, a gwybod mai o Cilicia yr ydoedd;

35 Mi a'th e wrandawaf, eb efe, pan ddelo dy gyhuddwyr hefyd: ac efe a orchymynodd ei gadw ef yn f nadleudy Herod.^{g Sal. 27.27.}

P E N. XXIV.

Paul, wedi ei gyhuddo gan Tertulus yr areithiwr, yn ateb drosto ei hun.

AC yn ol a pum niwrnod y daeth^{a Act. 23.30, 32.} Ananias yr arch-offeiriad i^{b Rhuf. 3.15.} wared, a'r b henuriaid, ac un Ter-^{c Act. 23.9} tulus, e areithiwr, y rhai a ymddan-^{d Sal. 55.21, 22.} gosasant ger bron y rhaglaw yn er-^{e Sal. 12.2.} byn Paul.

2 Ac wedi ei alw ef ger bron, Tertulus a ddechreuodd ei gyhuddo ef, gan ddywedyd,

3 Gan ein bod ni yn cael trwot ti heddweh mawr, a bod pethau llwyddiannus d i'r genedl hon trwy dy^{d Diar. 28.} ragwelediad di, yr ydym ni yn gwbl,^{e Sal. 12.2.} ac ymbob man, yn eu cydnabod, O ardderchoccaf Ffelics, gyd â phob diolch.

4 Eithr, fel na rwystrwyf di ym

mhellach, yr ydwyf yn deisyf arnat, o'th hynawfedd, wrando arnom ar fyr eiriau.

5 O blegid ni a gawfom y gwr hwn yn [†] bla, ac yn cyfodi terfysg ymysg yr holl Iuddewon ^e trwy'r byd, ac yn ben ar seft y Nazareniaid:

6 Yr hwn a amcanodd ^f halogi'r deml: yr hwn hefyd a ddaliafom ni, ac a fynnafem ei farnu ^g yn ol ein cyfraith ni.

7 Eithr Lysias, y pen-captan, a ddaeth, a thrwy orthrech mawr a'i ^h dug ^{ef} allan o'n dwylaw ni:

8 Ac a archodd i'w gyhuddwyr ddyfod ger dy fron di: gan yr hwn, wrth ei holi, y gelli dy hun gael gwybodaeth o'r holl bethau am y rhai yr i ydym ni yn achwyn arno.

9 A'r Iuddewon a ^k gyd-fyniasant hefyd, gan ddywedyd, fod y pethau hyn felly.

10 A Phaul a atebodd, wedi i'r rhaglaw amneidio arno i ddywedyd, Gan i mi wybod dy fod di ^l yn farnwr i'r genedl hon, er ys llawer o flynyddoedd, yr ydwyf yn fwy cyfurus yn ateb trofod fy hun.

11 Canys ti a elli ^m wybod nad oes dros ddeuddeg ⁿ diwrnod er pan ddaethum i fynu i addoli yn Jerusalem.

12 Ac ni chawfant fi yn y deml yn ^o ymddadlau â neb, nac yn gwneuthur terfysg i'r bobl, nac yn y synagogau, nac yn y ddinas:

13 Ac ni allant ^p brofi y pethau y maent yn awr yn achwyn arnaf o'u plegid.

14 Ond hyn yr ydwyf yn ei ^q gyffesu i ti, mai yn ol y ffordd y maent hwy yn ei galw yn heresi, felly yr wyf fi yn ^r addoli Duw fy nhadau; gan gredu yr holl bethau fydd ysgrifenedig yn y ddeddf a'r prophwydi:

15 A chennyf obaith ar Dduw, yr hon y mae y rhai hyn eu hunain yn ei ^s disgwyl, y bydd adgyfodiad y meirw, i'r ^t cyfiawnion ac i'r anghyfiawnion.

16 Ac yn hyn yr ydwyf fi fy hun yn ymarfer, i gael ^u cydwybod ddi-rwystr tu ag at Dduw a dynion yn wastadol.

17 Ac yn ol llawer o flynyddoedd y daethum i wneuthur ^x elusenau i'm cenedl, ac offrymmau.

18 Ar hynny rhai o'r Iuddewon o Asia a'm cawfant i wedi fy ^y nglanhau yn y deml, nid gyd â ^z thorf na therfysg.

19 Y rhai a ddylasent fod ger dy fron di, ac achwyn, ^a os oedd ganddynt ddim i'm herbyn.

XXIV. 25.] Ffelics a ddychrynodd Felly y dichon pawb tan y gair yn ceryddu pechod; ac etto, heb gyswrtu y galon, efe a ddichon ddychwelyd at ei bechod drachefin.

20 Neu dywedod y rhai hyn eu hunain, os cawfant ddim ^b camwedd ^b Pen. 23. ynof, tra fum i yn sefyll o flaen y ^c Dan. 6, 5, cyngor. 6.

21 Oddi eithr yr un llef hon a lefais pan oeddwn yn sefyll yn eu plith, ^c Am adgyfodiad y meirw y'm bernir heddyw gennych. ^c Adn. 15. Pen. 13, 6.

22 Pan glybu Ffelics y pethau hyn, efe a'u hoeddodd hwynt, gan wybod yn hyfysfach y pethau a berthynent i'r ffordd ^{hon}; ac a ddywedodd, Pan ddel Lysias y pen-captan i wared, mi a ^d gaf wybod eich materion chwi yn gwbl. ^d Deut. 19. 18.

23 Ac efe a archodd i'r canwriad gadw Paul, a chael o ^e hono ^e efinwythdra; ac na lesteiriaid neb o'r ^f eiddo ef i'w wasanaethu, nac i ddyfod atto. ^e Cor. 12. 13. Efa. 43. 1. Pen. 24. 34.

24 Ac yn ol talm o ddyddiau, y daeth Ffelics, gyd â'i wraig Drusila, yr hon ydoedd Iuddewes, ac a yrrodd am Paul, ac a'i gwrandawodd ef ynghylch y ffydd yng Nghrist.

25 Ac fel yr oedd efe yn ymresymmu am ^g gyfiawnder, a dirwest, a'r farn a fydd, Ffelics a ^h ddychrynodd, ac a atebodd, Dos ymaith ar hyn o amfer; a phan gaffwyf fi amser cyfaddas, mi a alwas am danat. ⁱ Tim. 6. 10. Job 15. 10. Sal. 140. 3.

26 A chan obeithio hefyd y rhoddid i arian iddo gan Paul, er ei ollwng ef yn rhydd: o herwydd pa ham efe a anfonodd am dano yn fynychach, ac a chwedleuodd ag ef.

27 Ac wedi cyflawni dwy flynedd, y daeth Portius Ffestus yn lle Ffelics: a Ffelics yn ewyllysio gwneuthur ^k cymmwynas i'r Iuddewon, a adawodd Paul yn rhwym. ^k Pen. 24. 3. a 25. 4.

P E N. XXV.

1 Achwyn ar Paul ger bron Ffestus. 8 Yntef yn ateb drosto ei hun.

Ffestus gan hynny, wedi dyfod i'r dalaith, yn ^a ol tri diwrnod a aeth i fynu i Jerusalem o Cesarea.

2 Yna yr ymddangosodd yr arch-offeiriad a ^b phennaethiaid yr Iuddewon, ger ei fron ef, yn erbyn Paul, ac a ymbiliafant ag ef, ^b Pen. 24. 1. Mat. 11. 25.

3 Gan geisio ffafr yn ei erbyn ef, fel y ^c cyrchai efe ef i Jerusalem, gan wneuthur cynllwyn i'w ^d ladd ef ar y ffordd. ^c Pen. 24. 14. Adn. 6. d Pen. 24.

4 A Ffestus a atebodd, y ^e cedwid Paul yn Cesarea, ac yr ai efe ei hun ^{yno} ar fyrder. ^e Dan. 9. 3. Sal. 140. 3. Job 42. 11. Pen. 24. 11. Dier. 24. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

5 Y rhai gan hynny a allant yn eich mysg, eb efe, deuant i wared gyd â ^{mi}, ac od oes dim ^f drwg yn y gwr hwn, cyhuddant ef.

6 A phryd na thrigafai efe gyd â hwy dros ddeng niwrnod, efe a aeth i wared i Cesarea; a ^g thrannoeth

efe a eisteddodd yn yr orfedd, ac a archodd ddwyn Paul atto.

7 Ac wedi ei ddyfod, yr Iuddewon a ddaethent o Jerufalem i wared, a safafant o'i amgylch, ac a ddygafant lawer o^h achwynion trymion yn erbyn Paul, y rhai i ni's gallent eu profi.

8 Ac yntef yn ei ymddiffyn ei hun, Ni phechais i ddim, nac yn erbyn^k cyfraith yr Iuddewon, nac yn erbyn y deml, nac yn erbyn Cefar.

9 Eithr Ffestus, yn chwennych dangos^l ffafr i'r Iuddewon, a attebodd Paul, ac a ddywedodd, A fynni di fyned i fynu i Jerufalem, i'th farnu yno ger fy mron i am y pethau hyn?

10 A Phaul a ddywedodd, O flaen gorfeddfaingc Cefar yr wyf^m yn sefyll, lle y mae'n rhaidⁿ fy marnu; ni wnaethum i ddim cam a'r Iuddewon, megis y gwyddost ti yn dda.

11 Canys os ydwyf yn gwneuthur cam, ac os gwnaethum ddim yn haeddu angeu, nid wyf yn gwrthod o marw: eithr onid oes dim o'r pethau y mae'r rhai hyn yn fy nghyhuddo, ni ddichion neb fy^p rhoddi iddynt: 4 apelio yr wyf at Cefar.

12 Yna Ffestus, wedi ymddiddan a'r cyngor, a attebodd, A appeliaist ti at Cefar? at Cefar y cei di^r fyned.

13 Ac wedi talm o ddyddiau, Agrippa y brenin, a Bernice, a ddaethant i Cefarea i gyfarch Ffestus.

14 Ac wedi iddynt aros yno lawer o ddyddiau, Ffestus a fynegodd i'r brenin hanes Paul, gan ddywedyd, Y mae yma ryw wr wedi ei^s adael gan Ffelics yng ngharchar:

15 Ynghylch yr hwn, pan oeddwn yn Jerufalem, yr ymddangosodd arch-offeiriaid ac henuriaid yr Iuddewon ger bron, gan ddeisyf cael^t barn yn ei erbyn ef.

16 I'r rhai yr attebais, nad oedd arfer y^u Rhufeinwyr roddi neb rhyw ddyn i'w ddifetha, ne's cael o'r cyhuddol ei gyhuddwyr yn^x ei wyneb, a chael lle i'w ymddiffyn ei hun rhag y cwyn.

17 Wedi eu dyfod hwy yma gan hynny, heb wneuthur dim oed, tran-noeth mi a eisteddais ar yr orfeddfaingc, ac a orchymynais ddwyn y gwr ger bron.

18 Am yr hwn ni ddug y cyhuddwyr i fynu ddim achwyn o'r pethau yr oeddwn i yn tybied:

19 Ond yr oedd ganddynt yn ei erbyn ef ryw ymofynion ynghylch eu^r coel-grefydd eu hunain, ac ynghylch un Iesu a fuasai^z farw, yr hwn a daerai Paul ei fod yn fyw.

20 A myfi yn^a anhyfys i ymofyn

am hyn, a ddywedais, A fynnai efe fyned i Jerufalem, a'i farnu yno am y pethau hyn.

21 Eithr gwedi i Paul apelio i'w gadw i wybyddiaeth Augutus, mi a erchais ei gadw ef hyd oni allwn ei anfon ef at Cefar.

22 Yna Agrippa a ddywedodd wrth Ffestus, Minneu a ewyllysiwn^b glywed y dyn. Yntef a ddywed-^b Luc 9.9. odd, Ti a gei ei glywed ef y foru.

23 Trannoeth gan hynny, wedi dyfod Agrippa a Bernice, a^{||} rhwyf^{||} Preg. 1. fawr, a myned i mewn i'r^c orfedd, ² 1Petr 1. a'r pen-capteniaid, a phendefigion y ddinas, wrth orchymyn Ffestus fe a ddygwyd Paul ger bron.

24 A Ffestus a ddywedodd, O frenin Agrippa, a chwi wyr oll fydd gyd a ni yn bresennol, chwi a welwch y dyn hwn, o blegid pa un y galwodd holl^d liaws yr Iuddewon arnaf^f fi, yn Jerufalem ac yma, gan^c lefain, na ddylai efe fyw yn hwy.

25 Eithr pan ddeallais na wnaeth- ai efe ddim yn^f haeddu angeu, ac yntef ei hun wedi apelio at Aug- tus, mi a fernaais ei ddanfon ef.

26 Am yr hwn nid oes gennyf ddim sicrwydd i'w^s sgrifennu at[†] y arglwydd: o herwydd pa ham, mi a'i dygais ef ger eich bron chwi, ac yn enwedig ger dy fron di, O frenin Agrippa, fel wedi ei holi ef, y caffwyf ryw beth i'w^s sgrifennu.

27 Canys^g allan o reswm y gwelaf^z Luc 19. fianfon carcharor, heb hyfysu hefyd²² Sal. 82.4. yr achwynion a fyddo yn ei erbyn ef.

P E N. XXVI.

1 Paul, yng^u dydd Agrippa, yn dangos ei fuchedd o'i febyd. 24 Ffestus yn taeru ei fod ef^u wedi ynfydu.

AC Agrippa a ddywedodd wrth Paul, Y mae^a cennad i ti i^a Diar. 18. ddywedyd drosot dy hunan. Yna ¹³ 10an 7.5x Paul a^b estynnodd ei law, ac a'i hym- ^b Diar. 1. ddiffynnodd ei hun. ²⁴ Eia. 65.2.

2 Yr ydwyf yn fy nhybied fy hun yn ddedwydd, O frenin Agrippa, gan fy mod yn cael fy ymddiffyn fy hun ger dy fron di heddyw, am yr holl bethau yr achwynir arnaf gan yr Iuddewon:

3 Yn bendifaddeu, gan wybod dy fod di yn[†] gydnabyddus a'r holl[†] 1 Cor. ddefodau a'r holion fydd ymhlith yr Iuddewon: o herwydd pa ham, yr ydwyf yn deisyf arnat fy ngwrando i yn ddiodeffgar.

4 Fy muchedd i o'm^c mebyd, yr^s Pen. 23. hon oedd o'r dechreuad ymhlith fy ¹ Marc 10. nghenedl yn Jerufalem, a^wyr yr Iu- ²¹ ddewon oll,

5 Y rhai a'm hadwaenant i o'r dechreu, (os mynnant dystiolaethu)

^{Phil. 3.5.} mai yn ol y ^d sect fanylaf o'n crefydd ni, y bum i fyw yn Pharisead.

^{Gen. 3.} 6 Ac yn awr, am obaith yr ^e addewid a wnaed i'n tadau gan Dduw, yr wyf yn sefyll i'm barnu:

^{2 Cor. 1.20} 7 I'r hwn addewid y mae ein deudddeg f llwyth ni, heb dor, yn gwa-fanaethu *Dduw* nos a dydd, yn ^g go-beithio dyfod: am yr hon ^h obaith yr achwynir arnaf, O frenin Agrippa, gan yr Iuddewon.

^{Adn. 27.} 8 Pa beth? ai i anghredadwy y bernir gennych chwi, y cyfyd Duw y meirw?

^{Ioan 16.} 9 Minneu yn wir a ^k dybiais ynof fy hun, fod yn rhaid i *mi* wneuthur llawer o bethau yn erbyn enw Iesu o Nazareth.

^{1 Pen. 9.1, 1} 10 Yr hyn hefyd a wnaethum yn ^{a. a 8.3.} Jerusaleim: a llawer o'r saint a gauais i mewn carcharau, wedi derbyn awdurdod gan yr arch-offeiriaid; ac wrth eu difetha, mi a roddais farn yn *eu* herbyn.

^{1 Tim. 1.13.} 11 Ac ymhob synagog yn fynych mi a'u cospais hwynt, ac a'u cymhellais i ^m gablu: a chan ynfydu yn fwy yn eu herbyn, mi a'u herlidiais hyd ddinafoedd dieithr hefyd.

^{1 Bren. 21.8.} 12 Ac yn hyn, a myfi yn myned i Damascus ag ⁿ awdurdod a chennad oddiwrth yr arch-offeiriaid,

^{Mat. 17.2.} 13 Ar hanner dydd, O frenin, ar y ffordd, y gwelais ^o oleuni o'r nef, mwy na disgleirdeb yr haul, yn disgleirio o'm hamgylch, a'r rhai oedd yn ymdaith gyd â mi.

^{Ioan 1.7.} 14 Ac wedi i ni oll syrthio ar y ddaear, mi a glywais leferydd yn llafaru wrthyf, ac yn dywedyd yn Hebraeg, Saul, Saul, pa ham yr ydwyt yn ^P fy erlid i? caled *yw* i ti wingo yn erbyn y symbylau.

^{Sal. 74.7.} 15 Ac mi a ddywedais, Pwy wyt ti, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

^{Gal. 1.1.} 16 Eithr cyfod, a saf ar dy draed: canys i hyn yr ymddangofais i ti, i'th ^o ofod di yn weinidog ac yn dyf o'r pethau a welais, ac o'r pethau yr ^r ymddangofais i ti ynddynt;

^{Mat. 13.12.} 17 Gan dy ^s wared ti oddiwrth y bobl a'r cenhedloedd, at y rhai yr ydwyf yn dy anfon di yr awr hon,

^{2 Cor. 1.10.} 18 I ^u agoryd eu llygaid, ac i ^w troi o dywillwch i oleuni, ac o feddiant satan at Dduw; fel y derbyniont faddeuant pechodau, a chyfran ym mysg y rhai a sancteiddiwyd trwy'r ffydd sydd ynof fi.

^{Pen. 10.43.} 19 Am ba achos, O frenin Agrippa, ^x ni bum anufudd i'r weledigaeth nefol:

^{Ioan 1.2,3.} 20 Eithr mi a bregethais i'r rhai

yn ^r Damascus yn gyntaf, ac yn ^{Je-1 Pen. 9.} Jerusaleim, a thros holl wlad Judea, ac ^{Rhuf. 16.20.} i'r cenhedloedd; arid dynt edifarhau, a ^{Sal. 119.60.} dychwelyd at Dduw, agwneuthur gweithredoedd addas i edifeirwch.

^{2 Pen. 14.15.} 21 O achos ^a y pethau hyn yr Iuddewon a'm daliafant i yn y deml, ^{Sal. 109.4.} ac a geisiasant fy lladd i *a'u dwylaw eu bun*.

^{2 Cor. 12.9.} 22 Am hynny, wedi i mi ^b gael help gan Dduw, yr wyf fi yn aros hyd y dydd hwn, gan dystiolaethu i fychan a mawr, ac heb ddywedyd dim amgen nag a ddywedafai'r prophwydi a Moses, y delent i ben;

^{1 Cor. 12.13.} 23 Y dioddefai Crist, ac y byddai efe yn ^e gyntaf o adgyfodiad y meirw, ac y ^d dangosai oleuni i'r bobl, ac i'r cenhedloedd.

^{1 Cor. 13.18.} 24 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn drosto, Ffestus a ddywedodd â llef uchel, Paul, ^e yr wyt ti yn ynfydu: llawer o ddyfsg fydd yn dy yrru di yn ynfyd.

^{1 Luc. 18.25.} 25 Ac efe a ddywedodd, Nid wyf fi yn ynfydu, O ardderchoccaf Ffestus; eithr geiriau gwirionedd a sobrwydd yr wyf fi yn eu hadrodd.

^{1 Luc. 18.25.} 26 Canys y brenin a wŷr oddiwrth y pethau hyn, wrth yr hwn yr wyf fi yn llafaru yn hy: o herwydd nid wyf fi yn tybied fod dim o'r pethau hyn yn guddiedig rhagddo; o blegid nid mewn ^f congl y gwnaed hyn.

^{1 Adn. 27.23.} 27 *Oh* frenin Agrippa, A wyt ti yn ^g credu i'r prophwydi? mi a wn dy fod yn credu.

^{1 Mar. 13.34.} 28 Ac Agrippa a ddywedodd wrth Paul, ^h Yr wyt ti o fewn ychydigi'm hynnill i fod yn Gristion.

^{1 Ioan 1.25.} 29 A Phaul a ddywedodd, i ^{Mi} a ddymunwn gan Dduw, o fewn ychydig, ac yn gwbl oll, fod nid tydi yn unig, ond pawb hefyd a'r fydd yn fy ngwrando heddyw, yn gyfryw ag wyf fi, ^k ond y rhwymau hyn.

^{1 Tim. 6.2.} 30 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, cyfododd y brenin, a'r rhaglawn, a Bernice, a'r rhai oedd yn eistedd gyd â hwynt.

^{1 Pen. 10.43.} 31 Ac wedi iddynt fyned o'r neilldu, hwy a lafarasant wrth eu gilydd, gan ddywedyd, Nid yw'r dyn hwn yn gwneuthur dim yn haeddu angeu neu ^l rwymau.

^{1 Pen. 10.43.} 32 Yn dywedyd Agrippa wrth Ffestus, Fe allafid gollwng y dyn yma ymaith, ^m oni buafai iddo apelio at Cefar.

P E N. XXVII.

^{1 Pen. 10.43.} 1 Paul wrth forio tu a Rhufain, ^{10 ym} rhag-ddywedyd perygl y daith.

A Phan ^a gyttunwyd forio o ho-nom ymaith i'r Ital, hwy a roisfant Paul, a rhyw ^b garcharorion

eraill, at ganwriad a'i enw Julius, o fyddin Augustus.

2 Ac wedi dringo i long o Adramytium, ar fedr hwylio i dueddau Asia, ni a aethom allan o'r porthladd; a chyd â ni yr oedd c Aristarcus, Macedoniad o Thesalonica.

3 A thrannoeth ni a ddygwyd i wared i Sidon: a Julius a ymddug yn d garedigol tu ag at Paul, ac a roddes iddo gennad i fyned at ei gyfeillion, i gael ymgeledd.

4 Ac wedi myned oddi yno, ni a hwyliafom dan c Cyprus, am fod y gwyntoedd yn wrthwynebus.

5 Ac wedi hwylio o honom dros y mor fydd gerllaw f Cilicia a s Phamphilia, ni a ddaethom i Myra, dinas yn Lycia.

6 Ac yno y canwriad, wedi cael llong o Alecsandria yn hwylio i'r Ital, a'n h gosfododd ni ynddi.

7 Ac wedi i ni hwylio yn anniben lawer o ddyddiau, a dyfod yn brin ar gyfer Cnidus, am na adawai y gwynt i ni; ni a hwyliafom is law i Creta, ar gyfer Salmone.

8 Ac wedi i ni yn brin fyned heibio iddi, ni a ddaethom i ryw le a elwir y porthladdoedd prydferth, yr hwn yr oedd dinas Lasea yn agos iddo.

9 Ac wedi i dalm o amser fyned heibio, a bod morio weithian yn enbyd, o herwydd hefyd ddarod yr k ympryd weithian, Paul a gynhorodd,

10 Gan ddywedyd wrthynt, Ha wyr, yr wyf i yn gweled y bydd yr hynt hon ynghyd â farhad a cholled fawr, nid yn unig am y llwyth a'r llong, eithr am ein heinioes ni hefyd.

11 Eithr y canwriad a gredodd i ni lywydd ac i berchen y llong, yn fwy nag i'r pethau a ddywedid gan Paul.

12 A chan fod y porthladd o yn anghyfleus i auafu, y rhan fwyaf a roisiant gyngor i ymado oddi yno hefyd, os gallent ryw fodd gyrhaeddidd hyd Phenice i auafu yno; yr hwn fydd borthladd yn Creta, ar gyfer y dehau-orllewin, a'r gogledd-orllewin.

13 A phan chwythodd y deheuwynt yn araf, hwynt-hwy yn tybied cael eu meddwl, gan godi hwyliau a foriasant heibio yn agos i Creta.

14 Ond cyn nemmawr, cyfododd yn ei herbyn hi wynt + tymhestlog, yr hwn a elwir Euroclydon.

15 A phan gippiwyd y llong, ac heb allu gwrthwynebu'r gwynt, ni a ymroisom, ac a ddygwyd gyd â'r gwynt.

16 Ac wedi i ni redeg goris ynys

fach, a elwir Clauda, braidd y gallafom gael y bad:

17 Yr hwn a godasant i fynu, ac a wnaethant gynnorthwyon, gan wregysu'r llong oddi dani, a hwy yn ofni rhag syrthio ar sugn-draeth, wedi gostwng yr hwy, a ddygwyd felly.

18 A ni yn flin iawn arnom gan y dymhestl, drannoeth hwy a s ysgafn-hasant y llong.

19 A'r trydydd dydd y bwriafom â'n dwylaw ein hunain daclau y llong allan.

20 A phan nad oedd na haul na fer yn ymddangos dros lawer o ddyddiau, a thymhestl nid bychan yn pwyso t arnom, u pob gobaith y byddem cadwedig a ddygwyd oddi arnom o hynny allan.

21 Ac wedi bod hir ddirwest, yna y safodd Paul yn eu canol hwynt, ac a ddywedodd, Ha wyr, chwi a ddy-lasech x wrando arnaf fi, a bod heb ymadaw o Creta, ac ynnill y farhad yma a'r golled.

22 Ac yr awr hon yr wyf yn eich cyngori chwi i y fod yn gysurus: canys ni bydd colled am einioes un o honoch, ond am y llong yn unig.

23 Canys safodd yn fy ymyl y nos hon z angel Duw, yr hwn a'm piau, a'r hwn yr wyf yn ei addoli,

24 Gan ddywedyd, Nac ofna, Paul; rhaid i ti sefyll ger bron Cesar: ac wele, a rhoddes Duw i ti y rhai oll fydd yn morio gyd â thi.

25 Am hynny, Ha wyr, cymmerwch gysur: canys yr wyf fi yn credu b i Dduw, mai felly y bydd, yn ol y modd y dywedwyd i mi.

26 Ond mae yn c rhaid ein bwrw ni i ryw ynys.

27 Ac wedi dyfod y bedwaredd nos ar ddeg, fe a ddigwyddodd, a ni yn morio yn Adria, ynghylch hanner nos, dybied o'r morwyr eu bod yn nefau i ryw wlad.

28 Ac wedi iddynt blymio, hwy a'i cawsant yn ugain gwrhyd, ac wedi myned ychydig pellach, a phlymio drachefn, hwy a'i cawsant yn bymtheg gwrhyd.

29 Ac a d hwy yn ofni rhag i ni syrthio ar leoedd geirwon, gwedi iddynt fwrw pedair angor allan o'r llyw, hwy a ddeisyfiasant ei myned hi yn ddydd.

30 Ac fel yr oedd y llongwyr yn ceisio ffoi allan o'r llong, ac wedi gollwng y bad i wared i'r mor, yn rhith bod ar fedr + bwrw angorau o'r pen blaen i'r llong,

31 Dywedodd Paul wrth y canwriad a'r milwyr, Onid crys y rhai

hyn yn y llong, nid ellwch chwi fod yn gadwedig.

32 Yna y torrodd y milwyr raffau'r bad, ac a adawfiant iddo syrthio ymaith.

33 A thra'r ydoedd hi yn dyddhau, Paul a eiriolodd ar bawb gymmeryd lluniaeth, gan ddywedyd, Heddyw yw y pedwarydd dydd ar ddeg yr ydych chwi yn disgwyl, ac yn aros ar eich cythlwng, † heb gymmeryd dim.

34 O herwydd pa ham yr ydwyf yn dymuno arnoch gymmeryd lluniaeth; o blegid hyn fydd † er iechyd i chwi: canys † blewyn i'r un o honoch ni syrth oddi ar ei ben.

35 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a gymmerodd fara, ac a h ddiolchodd i Dduw yn eu i gwydd hwynt oll, ac a'i torrodd, ac a ddechreuodd fwytta.

36 Ac yr oeddynt bawb gwedi myned ^k yn gyfurol: a hwy a gymmerafant luniaeth hefyd.

37 Ac yr oeddym yn y llong i gyd, yn ddau cant ac un ar bymtheg a thrugain o l eneidiau.

38 Ac wedi eu digoni o luniaeth, hwy a ysgafnhafant y llong, ^m gan fwrw'r gwenith allan i'r môr.

39 A phan aeth hi'n ddydd, nid oeddynt yn adnabod y tir: ond hwy a ganfuant ryw gilfach a glan iddi, i'r hon y cynghorafant, os gallent, wthio'r llong iddi.

40 Ac wedi iddynt godi'r angorau, hwy a ymollyngafant i'r môr, ac a ollyngafant hefyd yn rhydd rwymau'r llyw, ac a godafant yr hwyl i'r gwynt, ac a geisafant y lan.

41 Ac wedi i ni syrthio ar le deuforgyfarfod, hwy a ⁿ wthiafant y llong: a'r pen blaen iddi a lynodd, ac a safodd yn ddiysgog; eithr y pen ol a ymddattododd gan nerth y tonnau.

42 A chyingor y milwyr oedd, o ladd y carcharorion, rhag i neb o honynt nosio allan, a diangc ymaith.

43 Ond y canwriad, yn ewyllysio ^p cadw Paul, a rwystrodd iddynt eu hamcan; ac a archodd i bawb a'r a fedrai nosio, ymfwrw yn gyntaf i'r môr, a myned allan i'r tir:

44 Ac i'r lleill, rhai ar ystyllod, ac eraill ar ryw ddrylliau o'r llong: ac felly y digwyddodd a dyfod o bawb i dir yn ddihangol.

P E N. XXVIII.

Paul, wedi torri'r llong arno, yn cael ymgeledd gan y Barbariaid.

AC wedi iddynt a ddiangc, yna y gwybuant mai Melita y gelwid yr ynys.

2 A'r Barbariaid a ddangosafant i ni ^b fwyneidd-dra nid bychan: o ^a blegid hwy a gynneuafant dân, ac ^a n ^c derbyniasant ni oll o herwydd y gafod gynhyrchiol, ac o herwydd yr oerfel.

3 Ac wedi i Paul gynnul ynghyd lawer o friwydd, a'u doddi ar y tân, ^d gwiber a ddaeth allan o'r gwres, ac a lynodd wrth ei law ef.

4 A phan welodd y Barbariaid y bwyfstil ynghrog wrth ei law ef, hwy a ddywedafant wrth eu gilydd, Yn sic ^e llawruddiog yw'r dyn hwn, yr hwn, er ei ddiangc o'r môr, ni adawodd ^f dialedd iddo fyw.

5 Ac efe a ^g ysgydwodd y bwyfstil i'r tân, ac ni oddefodd ddim niweid.

6 Ond yr oeddynt hwy'n disgwyl iddo ef chwyddo, neu syrthio'n ddi-fymmwth yn farw: eithr wedi iddynt hir ddisgwyl, a gweled nad oedd dim niweid yn digwydd iddo, ^h bwy a newidiafant eu meddwl, ac a ddywedafant mai ^h duw oedd efe.

7 Ynghylch y man hwnnw yr oedd tiroedd i bennaeth yr ynys, a'i enw Publius, yr hwn a'n ⁱ derbyniodd ni, ac a'n llettyodd dridiau yn garedig.

8 A digwyddodd fod tad Publius yn gorwedd yn glaf o ^k gryd a gwaedlif, at yr hwn gwedi i Paul tyned i mewn, a ^l gweddio, efe a ^m ddododd ei ddwyllaw arno ef, ac a'i hiachaodd.

9 Felly wedi gwneuthur hyn, y lleill hefyd, y rhai oedd â heintiau arnynt yn yr ynys, a ddaethant atto, ac a iachawyd:

10 Y rhai hefyd a'n ⁿ parchafant ni â llawer o urddas: a phan oeddym yn ymadael, hwy a'n llwythafant ni â phethau o angenrheidiol.

11 Ac wedi tri mis yr aethom ymaith mewn llong o Alecsandria, yr hon a aiafasai yn yr ynys: a'i harwydd hi oedd ^{*} Castor a Pholus.

12 Ac wedi ein dyfod i Syracusa, ni a drigasom ^{yno} dridiau.

13 Ac oddi yno, wedi myned oddi amgylch, ni a ddaethom i Regium: ac yn ol un diwrnod y deheuwynt a chwythodd, ac ni a ddaethom yr ail dydd i Puteoli:

14 Lle y cawfom ^p frodyr, ac y dymunwyd arnom aros gyd â hwynt faith niwrnod: ac felly ni a ddaethom i ^q Rufain.

15 Ac oddi yno, pan glybu'r brodyr am danom, hwy a ddaethant i'n ^r cyfarfod ni hyd Appi-fforum, a'r Tair tafarn: y rhai pan welodd Paul, efe a ddiolchodd i Dduw, ac a gymmerodd ^s gysur.

† Sef.
dim i'w
gyfrif,
neu, heb
fawd yn
ei bryd,
Adn. 21.
† Eph. 5.
20.
† Tim. 5.
23.
† Bren.
1. 52.
† Mat. 14.
30.
† Col. 4. 5.

† Sal. 30.
21.

† Act. 2. 41.

† Tim. 6. 17.
Diar. 23. 5

† Adn. 26.
2 Cor. 11.
25.

† Act. 26.
21.
Adn. 24.
Sal. 109. 4
† Sam. 19.

† Act. 23.
10.
† Bren. 18

† Jer. 38. 11.

† Sal. 107.
30.
† 35. 19.
Adn. 22.

† Sal. 46. 1.
Gen. 22.
24.

† Act. 27.

† Sal. 109.

† Heb. 13.

† 2. 17.

† Bren.

† 17. 9.

† Mat. 23.

† 2 Cor. 11.

† 16.

† Luc. 13.

† 1 Rhof.

† 15.

† Gen. 6.

† 8 Marc.

† 18.

† Sal. 9.

† 18.

† Act. 27.

† 37.

† 11.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

† Act. 27.

† 37.

16 Eithr pan ddaethom i Rufain, y canwriad a roddes y carcharorion at ben-capten y llu: eithr i' cenhadwyd i Paul aros wrtho ei hun, gyd â milwr oedd yn ei gadw ef.

17 A digwyddodd, yn ol tridiau, alw o Paul ynghyd y rhai oedd ben naf u o'r Iuddewon: ac wedi iddynt ddyfod ynghyd, efe a ddywedodd wrthynt, *Ha* wyr frodyr, er na wnaethum i ddim yn erbyn y bobl, na defodau'r tadau, etto mi a roddwyd yn garcharor o Jerusaleml i ddwylaw'r Rhufeinwyr.

18 Y rhai, wedi darfod fy holi, a fynnafant fy x ngollwng ymaith am nad oedd dim achos angyu ynom.

19 Eithr am fod yr Iuddewon yn dywedyd yn erbyn hyn, mi a y yrwyd i apelio at Cefar; nid fel pettai genyfy z beth iachwyn ar fy nghenedl.

20 Am yr achos hwn gan hynny y gelwais am danoch chwi, i' b gweled, ac i ymddiddan â chwi: canys o achos a gobaith Israel y'm rhwymwyd i â'r gadwyn hon.

21 A hwythau a ddywedafant wrtho. Ni dderbyniafom ni lythyrâu o Judea yn dy gylch di, ac ni fynegodd ac ni lasarodd neb o'r brodyr a ddaeth oddi yno ddim b drwg am danat ti.

22 Ond yr ydym ni yn e deisyf cael clywed gennyt ti beth yr ydwynt yn ei fynied: o blegid am y fect hon, v mae yn hyspys i ni fod d ymhob man yn dywedyd yn ei herbyn.

23 e wedi iddynt nodi diwrnod

iddo, llawer a ddaeth atto ef, i'w letty, i'r rhai y tyftiolaethodd ac yr e eglurodd efe deyrnas Dduw, gan gynghori iddynt y pethau am yr Iesu allan o f gyfraith Moses, a'r prophwydi, o'r boreu hyd yr hwyr.

24 z A rhai a gredafant i'r pethau a ddywedafid, a rhai ni chredafant.

25 Ac a hwy yn anghyttun â'u gilydd, hwy a h ymadawfant, wedi i Paul ddywedyd un gair, mai da y llafarodd yr Yspryd Glân, trwy Efasias y prophwyd, wrth ein tadau ni,

26 Gan ddywedyd, i Dos at y bobl yma, a dywed, Yn clywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch.

27 Canys brafawyd calon y bobl hyn, a thrwm y clywsant â'u clustiau, a'u llygaid k a gauafant, rhag iddynt weled â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a dychwelyd, ac i mi eu hiachau hwynt.

28 Bydded hyspys i chwi, gan hynny, anfon i iachawdwriaeth Duw at y cenhedloedd, a hwy a wrandawant.

29 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, ymadawodd yr Iuddewon, a chanddynt n ddaol mawr yn eu plith.

30 ¶ A Phaul a arhoes o ddwy flynedd gyfan yn ei ddy ardrethol ei hun, ac a p dderbyniodd bawb a'r oedd yn dyfod i mewn atto,

31 Gan bregethu teyrnas Dduw, ac athrawiaethu'r pethau am yr Arglwydd Iesu Grist, gyd â phob q hyfder, yn r ddiwahardd

Epistol PAUL yr Apostol at y RHUFEINIAID.

P E N. I.

1 Paul yn dangos ei alwedigaeth i'r Rhufeiniaid. 16 Beth yw ei efengyl ef, a'r gyfiawnder y mae hi yn ei ddangos. 21 Pa beth oedd pechodau y cenhedloedd.

PAUL, gwafanaethwr Iesu Grist, gwedi ei alw i fod yn apostol, ac wedi ei a neillduo i efengyl Duw;

2 Yr hon a b rag-addawfai efe trwy ei brophwydi yn yr ysgrythurâu sanctaidd,

3 Am ei Fab ef Iesu Grist ein Harglwydd ni, yr hwn a wnaed o had Dafydd o ran y cnawd,

4 Ac a d eglurwyd yn Fab Duw mewn gallu, yn ol yspryd sancteiddiad, trwy'r adgyfodiad oddiwrth y meirw:

5 Trwy yr hwn y derbyniafom ras ac apostoliaeth i ufudd-dod ffydd, ymhlith yr holl genhedloedd, er mwyn ei enw ef:

6 Ymysg y rhai yr ydych chwi-

thau yn f alwedigion Iesu Grist.

7 At bawb fydd yn Rhufain, yn anwyl gan Dduw, wedi eu galw i fod yn saint: Gras i chwi a thangnefedd oddiwrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

8 Yn gyntaf, yr wyf yn diolch i'm Duw, trwy Iesu Grist, drosoch chwi oll, o blegid bod eich ffydd chwi yn h gyhoeddus yn yr holl fyd.

9 Canys tyft i mi yw Duw, yr hwn yr ydwyf yn ei wafanaethu yn fy yspyd, yn efengyl ei Fab ef, fy mod i yn ddibaid yn gwneuthur i colia o honoch bob amser yn fy ngweddiau,

10 Gan ddeisyf a gawn ryw fodd, ryw amser bellach, k rwydd-hynt gyd ag ewyllys Duw, i ddyfod atoch chwi.

11 Canys yr wyf yn hiraethu am eich gweled, fel y gallwyf gyfrannu i chwi ryw l ddawn ysprydol, fel y'ch cadarnhaer.

12 A hynny fydd i'm cyd-ymgyfuro ynoch chwi, trwy m ffydd ein

gilydd; yr eiddoch chwi a'r eiddof finneu.

13 Eithr ni fynnw'n i chwi fod heb wybod, frodyr, i mi yn fynych arfaethu dyfod attoch (ond fe'm^a llu ddiwyd i hyd yn hyn) fel y^o cawn ryw ffrwyth ynoch chwi hefyd, megis ag yn y cenhedloedd eraill.

14 Dyledwr ydwyf i'r^p Groegiaid ac i'r Barbariaid hefyd, i'r doethion ac i'r annoethion hefyd.

15 Felly, hyd y mae ynof fi, a parod ydwyf i bregethu yr efengyl i chwithau hefyd, y rhai ydych yn Rhufain.

16 Canys nid oes arnaf gywilydd o efengyl Crist: o blegid^r gallu Duw yw hi er iachawdwriaeth, i bob un a'r sydd yn credu; i'r^s Iuddew yn gyntaf, a hefyd i'rⁱ Groegwr.

17 Canys ynddi hi y datguddir^t cyfiawnder Duw o ffydd i ffydd; megis y mae yn^u ysgrifenedig, Y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

18 Canys digofaint Duw a ddatguddiwyd o'r nef yn erbyn pob an- nuwioledeb ac anghyfiawnder dynion, y rhai sydd yn^x attal y gwirionedd mewn anghyfiawnder.

19 O herwydd yr hyn a ellir ei wybod am Dduw sydd eglur ynddynt hwy: canys Duw a'i heglur- odd iddynt.

20 Canys ei^z anweledig bethau ef, er creaduriaeth y byd, wrth eu hystyried yn y pethau a wnaed, a welir yn amlwg; *sef* ei dragywyddol allu ef, a'i Dduwdod, hyd onid ydynt yn^a ddiesgus.

21 O blegid a hwy yn^b adnabod Duw, ni's gogoneddasant ef megis Duw, ac na buant ddiolchgar iddo; eithr ofer fuant yn eu rhesymau, a'u calon anneallus hwy a dywyllwyd.

22 Pan^c dybient eu bod yn ddoethion, hwy a aethant yn ffyliaid;

23 Ac a newidiafant^d ogoniant yr anllygredig Dduw, i gyffelybiaeth llun dyn llygredig, ac ehediaid, ac anifeiliaid pedwar-carnol, ac ymlusgiaid.

24 O ba herwydd, Duw hefyd a'u rhoddes hwynt i fynu, yn nhrach- wantau eu calonnau, i aflendid, i amherchi eu cyrph eu hun yn eu plith eu hunain:

25 Y rhai a newidiafant wirionedd Duw yn^f gelwydd, ac a addolasant ac a wasanaethasant y creadur^t yn fwy nâ'r Creawdwr, yr hwn sydd fendigedig yn dragywyddol. Amen.

26 O blegid hyn y rhoddes Duw hwynt i fynu i wŷniau gwarthus: canys eu gwragedd hwynt a newid-

iasant yr arfer anianol, i'r hon sydd yn^g erbyn anian.

27 Ac yn gyffelyb y gwyr hefyd, h gan adael yr arfer naturiol o'r^h wraig, a ymlosgent yn eu hawydd. i'w gilydd; y gwyr ynghyd â gwyr yn gwneuthur brynti, ac ynⁱ der- byn ynddynt eu hunain y cyfryw Num. 25. 1, 2.

28 Ac megis^k nad oedd gymme- radwy ganddynt gadw Duw yn^{eu} 30. gwybodaeth, Duw a'u rhoddes hwy i fynu i feddwl^l anghymmeradwy, i'wⁱ wneuthur y pethau nid oedd wedd- aidd:

29 Wedi eu^m llenwi â phob ang- hyfiawnder, godineb, anwiredd, cy- bydd-dod, drygioni; yn llawn cyn- figen, llofruddiaeth, cynnen, twyll, drwg-anwydau:

30 Yn huffyngwyr, yn athrodwyr, yn gas ganddynt Dduw, yn drahaus, yn feilchion, yn frostwyr, ynⁿ ddy- chymygwyr drygioni, yn anufudd i rieni,

31 Yn anneallus, yn dorwyr am- mod, yn angharedig, yn anghym- modlon, yn anhrugarogion:

32 Y rhai, yn^o gwybod cyfiawn- der Duw (fod y rhai sy'n gwneuthur y cyfryw bethau yn haeddu marw- olaeth) ydynt nid yn unig yn gwneu- thur y pethau hyn, eithr hefyd yn cyd-ymfoddloni â'r rhai sydd yn eu gwneuthur hwynt.

P E N. II.

Na all y rhai sydd yn pechu, er eu bod yn condemnio pechod mewn eraill, ef- gusodi eu hunain, pwy bynnag font.

O Herwydd pa ham, diesgus wyt ti, O ddyn, pwy bynnag wyt yn barnu: canys yn yr hyn yr wyt yn^a barnu arall, yr wyt yn dy gon- demnio dy hun: canys ti, yr hwn wyt yn barnu, wyt yn gwneuthur yr un pethau.

2 Eithr ni a wyddom fod^b barn Duw yn ol gwirionedd, yn erbyn y rhai a wnant y cyfryw bethau.

3 Ac a wyt ti yn tybied hyn, O ddyn, yr hwn wyt yn barnu y rhai sydd yn^c gwneuthur y cyfryw be- thau, a thitheu yn gwneuthur yr un pethau, y dihengi di rhag barn Duw?

4 Neu a wyt ti yn^d diystyru go- lud ei ddaioni ef, a'i ddiodeffgar- wch, a'i ymaros, heb wybod fod daioni Duw yn dy dywys di i edi- feirwch?

5 Eithr yn ol dy galedrwydd, a'th galon ddiedifeiriol, wyt yn^e tryfori i ti dy hun ddigofaint e^o yn dydd y digofaint, a datguddiad cyfiawn farn Duw,

1. 28.] Galarus, eithr gwir ddesgrifiad y dyn anianol. Y mae efe yn llygredig, ac ni all ddwyn ond ffrwyth llygredig. Oh! gymmaint o eisiau'r Ceidwad sydd arnom!

6 Yr hwn a^f dâl i bob un yn ol ei weithredoedd:

7 *Sef* i'r rhai, trwy 8 barhau yn gwneuthur da, a geisiant ogoniant, ac anrhydedd, ac anllygredigaeth; bywyd tragywyddol:

8 Eithr i'r rhai fydd^b gynhenus, ac anufudd i'r gwirionedd, eithr yn ufudd i anghyfiawnder, y bydd lld, a digofaint:

9 Trallod ac ing ar bob¹ enaid dyn fydd yn gwneuthur drwg; yr Iuddew yn gyntaf, a'r Groegwr hefyd:

10 Eithr gogoniant, ac anrhydedd, a¹ thangnefedd, i bob un fydd yn gwneuthur daioni; i'r Iuddew yn gyntaf, ac i'r Groegwr hefyd.

11 Canys nid oes^m derbyn wyneb ger bron Duw.

12 O blegid cynnifer ag aⁿ bechasant yn ddi-ddeddf, a gyfrgollir hefyd yn ddi-ddeddf: a chynnifer ag a bechasant yn y^o ddeddf, a fernir wrth y ddeddf.

13 (Canys nid^p gwrandawyr y ddeddf fydd gyfiawn ger bron Duw, ond gwneuthurwyr y ddeddf a gyfiawnheir.

14 Canys pan yw'r cenhedloedd, y rhai nid yw y ddeddf ganddynt, y wrth naturiaeth yn gwneuthur y pethau fydd yn y ddeddf, y rhai hyn heb fod y ddeddf ganddynt, ydynt ddeddf iddynt eu hunain:

15 Y rhai sy'n dangos^r gweithred y ddeddf yn ysgrifenedig yn eu calonnau, a'u cydwybod yn cyddystiolaethu, a'u meddyliau yn^s cyhuddo eu gilydd, neu yn efgusodi.)

16 Yn y dydd y^t barno Duw ddirgeloedd dynion, yn ol fy efengyl i, trwy Iesu Grist.

17 Wele, Iuddew y'th elwir di, ac yr wyt yn^u gorphwys yn y ddeddf, ac yn gorfoleddu yn Nuw;

18 Ac yn^x gwybod ei ewyllys ef, ac yn darbod pethau rhagorol, gan fod wedi dy addysgu o'r ddeddf:

19 Ac yr wyt yn coelio dy fod yn dywysog i'r deillion, yn llewyrch i'r rhai fydd mewn tywyllwch:

20 Yn athraw i'r anghall, yn ddyf-gawdwr i'r rhai bach, a^z chennyt ffurf y gwybodaeth, a'r gwirionedd yn y ddeddf.

21 Tydi, gan hynny, yr hwn wyt yn addysgu arall, a oni'th ddyfsgu dy hun? yr hwn wyt yn pregethu, Na ladratter, a ladretti di?

22 Yr hwn wyt yn dywedyd, Na odineber, a odinebi di? yr hwn wyt yn ffeiddio delwau, a gysfegr-yspeili di?

23 Yr hwn wyt yn^b gorfoleddu

yn y ddeddf, trwy dorri'r ddeddf, a ddianrhydeddi di Dduw?

24 Canys enw Duw o'ch plegid chwi a^c geblir ymblith y cenhedloedd; megis y mae'n ysgrifenedig,

25 Canys enwaediad yn wir a wnales, os^d cedwi y ddeddf: eithr os^d trofeddwr y ddeddf ydwynt, aeth dy enwaediad yn ddienwaediad.

26 Os y dienwaediad gan hynny a geidw^e gyfiawnderau'r ddeddf, oni chyfrifir ei ddienwaediad ef yn^f enwaediad?

27 Ac oni bydd i'r dienwaediad, yr hwn fydd o naturiaeth (os^g ceidw y ddeddf) dy farnu di, yr hwn wrth y llythyren, a'r enwaediad, wyt yn trofeddu'r ddeddf?

28 Canys^h nid yr hwn fydd yn yr amlwg fydd Iuddew: a nid enwaediad yw yr hyn fydd yn yr amlwg, yn y cnawd:

29 Eithr yr hwn fydd i yr^y dirgel fydd Iuddew; ac enwaediad y galon fydd yn yr yspryd, nid yn y llythyren; yr hwn y mae ei glod nid o ddynion, ond o Dduw.

P E N. III.

1 Rhagorfraint yr Iuddewon. 9 Er hynny y mae'r ddeddf yn eu barnu hwythau hefyd yn euog o bechod.

PA^a ragoriaeth gan hynny fydd i'r Iuddew? neu pa fudd fydd o'r enwaediad?

2 Llauer ymhob rhyw fodd: yn gyntaf, o^b herwydd darfod ymddiried iddynt hwy am ymadroddion Duw.

3 O blegid beth os anghredodd rhai? a wna eu hanghrediniaeth hwy c'ffydd Duw yn ofer?

4 Na atto Duw: d eithr bydded Duw yn eirwir, a phob dyn yn gelyddog; megis yr ysgrifenydd, Fel y'th^e gyfiawnhaer yn dy eiriau, ac y gorfydddech pan y'th farner.

5 Eithr os yw ein^f hanghyfiawn-der ni yn canmol cyfiawnder Duw, pa beth a ddywedwn? Ai anghyfiawn yw Duw, yr hwn fydd^g yn dwyn arnom ddigofaint? (yn ol dyn yr wyf yn dywedyd)

6 Na atto Duw: canys wrth hynny, pa fodd y^h barna Duw'r byd?

7 Canys os bu gwirionedd Duw, i trwy fy nghelwydd i, yn helaethach i'w ogoniant ef, pa ham y'm bernir inneu etto megis pechadur?

8 Ac nid (megis y'n ceblir, ac megis y dywed rhai ein bod yn dywedyd) k Gwnawn ddrwg fel y del daioni? y rhai y mae eu damnedigaeth yn gyfiawn.

9 Beth gan hynny? a ydym ni fwy rhagorol? Nac ydym ddiu:

canys ni a brofasom o'r blaen fod pawb, yr Iuddewon, a'r Groegwyr, dan bechod;

^mSal. 14.2 ^a53.4 10 Megis y mae'n ^mysgrifenedig, Nid oes neb cyfiawn, nac oes un:

11 Nid oes *neb* yn deall; nid oes *neb* yn ceisio Duw.

ⁿPreg. 9.20. ¹Pedr 2.25. 12 Gwyrasant oll, ⁿaethant i gyd yn anfuddiol; nid oes un yn gwneuthur daioni, nac oes un:

^oSal. 5.9. ^{Jer.}9.3. 13 Bedd agored *yw* eu ^ocêg; â'u tafodau y gwnaethant ddichell; gwenwyn aspiad *fydd* dan eu gwefusau:

^oDat. 13.6 ^{Sal.}10.6. 14 Y rhai y mae eu genau yn llawn ^pmelldith a chwerwedd.

¹Efa. 59.7 15 ^qBuan *yw* eu traed i dywallt gwaed.

16 Distryw ac aflwydd *fydd* yn eu ffyrdd:

^oSal. 120.7. 17 A ^rffordd tangnefedd nid adnabuant.

^oMal. 2.5. 18 Nid oes ^sofn Duw ger bron eu ^lsgaid.

^oSal. 119.7.19. 19 Ni a wyddom hefyd am ba bethau bynnag y mae'r ^tddeddf yn ei ddywedyd, mai wrth y rhai *fydd* dan y ddeddf y mae hi yn ei ddywedyd: fel y ^ucauer pob genau, ac y byddo'r holl fyd dan farn Duw.

^u1 Cor. 1.20. ^{Adn.}9.23. 20 Am hynny trwy ^xweithredoedd y ddeddf ni chyfiawnheir un cnawd yn ei olwg ef; canys trwy'r ddeddf y mae adnabod pechod.

^zGal. 2.16 21 Ac yr awr hon yr eglurwyd y cyfiawnder Duw heb y ddeddf, wrth gael ^ztystiolaeth gan y ddeddf a'r prophwydi;

^yPhil. 3.9. ^zIoan 5.39. 22 Sef cyfiawnder Duw, *yr hon fydd* ^atrwy ffydd Iesu Grist i bawb, ac ar bawb a gredant: canys nid oes gwahaniaeth.

^aAdn. 24.28. 23 O blegid pawb a bechasant, ac ydynt yn ol am ^bogoniant Duw;

^bEph. 4.23. ¹Cor. 3.18. ^cEph. 2.5. 24 A hwy wedi eu ^ccyfiawnhau yn rhad trwy ei ras ef, trwy'r prynedigaeth *fydd* yng Nghrist Iesu:

^dHeb. 9.5. ^dIoan 2.2. 25 Yr hwn a osododd Duw yn iawn, trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef trwy fadddeuant y pechodau a wnaethid o'r blaen, trwy ddioddefgarwch Duw;

^e2 Tim. 1.9. ¹Pedr 1.20.22. ¹Eph. 1.9. 26 ^eI ddangos ei gyfiawnder ef y pryd hyn, fel y byddai efe yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau y neb *fydd* o ffydd Iesu.

^f1 Cor. 1.31. ^{Gal.}5.3. 27 Pa le gan hynny y mae'r ^fgorfoledd? Efe a gauwyd allan. Trwy ba ddeddf? ai *deddf* gweithredoedd? Nag é, eithr trwy ddeddf *fydd*.

^gGal. 2.16 ^a5.6. 28 Yr ydym ni gan hynny ^gyn cyfrif mai trwy ffydd y cyfiawnheir dyn, heb weithredoedd y ddeddf.

^hEph. 2.16. ^{Act.}15.8. 29 Ai i'r Iuddewon y mae *efe* yn ^hDduw yn unig? onid *yw* i'r cenhedloedd hefyd?

30 Gan mai un Duw *fydd*, yr hwn a gyfiawnha'r enwaediad wrth ffydd, a'r dienwaediad trwy ffydd.

31 Wrth hynny, a ydym ni yn gwneuthur y ddeddf yn ddirym trwy ffydd? Na atto Duw: eithr yr ydym yn ⁱcadarnhau'r ddeddf.

P E N. IV.

¹ *Ffydd Abraham a gyfrifwyd iddo yn gyfiawnder, i o cyn enwaedu arno.*

PA beth gan hynny a ^addywedwn ni ddarfod i Abraham ein tad ni ei gael, yn ol y cnawd?

2 Canys os Abraham a ^bgyfiawnhawyd trwy weithredoedd, y mae iddo orfoledd, eithr ^cnid ger bron Duw.

3 Canys pa beth a ddywed yr ysgrythur? ^dCredodd Abraham i Dduw, a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.

4 Eithr i'r neb *fydd* yn ^egweithio, ni chyfrifir y gwobr o ras, ond o ddyled.

5 Eithr i'r neb nid *yw* yn ^fgweithio, ond yn credu yn yr hwn *fydd* yn cyfiawnhau yr annuwiol, ei ffydd ef a gyfrifir yn gyfiawnder.

6 Megis y mae ^gDafydd hefyd yn datgan dedwyddwch y dyn y mae Duw yn cyfrif cyfiawnder iddo heb weithredoedd, *gan ddywedyd*,

7 Dedwydd *yw* y ⁱai y maddeuwyd eu hanwireddau, a'r rhai y cddiwyd eu pechodau.

8 Dedwydd *yw*'r ^ggan nid *yw* yr Arglwydd yn cyfrif pechod iddo.

9 A ddaeth y ^hdedwyddwch hwn gan hynny ar yr enwaediad yn unig, ynte ar y dienwaediad hefyd? canys yr ydym yn dywedyd *ddarfod* cyfrif *fydd* i Abraham yn gyfiawnder.

10 Pa fodd gan hynny y ⁱcyfrifwyd hi? ai pan oedd yn yr enwaediad, ynte yn y dienwaediad? Nid yn yr enwaediad, ond yn y dienwaediad.

11 Ac efe a gymmerth ^karwydd yr enwaediad yn ^linfel cyfiawnder y ffydd, yr hon *oedd ganddo* yn y dienwaediad: fel y byddai efe yn dad pawb a gredent yn y dienwaediad; fel y cyfrifid cyfiawnder iddynt hwythau hefyd:

12 Ac yn dad yr enwaediad, nid i'r rhai o'r enwaediad yn unig, ond i'r sawl hefyd a gerddant lwybrau ^mffydd Abraham ein tad ni, yr hon *oedd ganddo* yn y dienwaediad.

13 Canys nid trwy'r ddeddf y daeth yr ⁿaddewid i Abraham, neu i'w had, y byddai efe yn etifedd y byd; eithr trwy gyfiawnder *fydd*.

14 Canys os y rhai *fydd* o'r ddeddf *yw* etifeddion, gwnaed ^offydd yn ofer, a'r addewid yn ddirym.

15 O blegid y mae'r ddeddf yn
peri digofaint; canys lle a nid oes
deddf, nid oes gamwedd.

16 Am hynny o'r ffydd y mae, fel
y byddai yn ol gras, fel y byddai yr
addewid yn sic i'r holl had; nid
yn unig i'r hwn fydd o'r ddeddf,
ond hefyd i'r hwn fydd o'r ffydd
Abraham, yr hwn yw ein tad ni oll,

17 (Megis y mae yn ysgrifenedig,
Mi a'th i wnaethum yn dad llawer
o genhedloedd) ger bron y neb y
credodd efe iddo, *sef* Duw, yr hwn
fydd yn u bywhau'r meirw, ac fydd
yn galw y pethau nid ydynt, fel pe
byddent:

18 Yr hwn yn x erbyn gobaith a
gredodd y dan obaith, fel y byddai
efe yn dad cenhedloedd lawer, yn ol
yr hyn a ddywedafid, Felly y bydd
dy had di.

19 Ac efe yn ddiogwan o'r ffydd,
nid ystyriodd ei gorph ei hun, yr
hwn oedd yr awr hon wedi marw-
eiddio, ac efe ynghylch can mlwydd
oed, na z marweidd-dra bru Sara.

20 Ac nid a amheuodd efe adde-
wid Duw trwy anghrediniaeth; eithr
efe a nerthwyd yn y ffydd, gan rodli
gogoniant i Dduw:

21 Ac yn gwbl b sicr *ganddo*, am
yr hyn a addawfai efe, ei fod ef yn
abl i'w wneuthur hefyd.

22 Ac am hynny y cyfrifwyd
iddo yn gyfiawnder.

23 Eithr d nid ysgrifenydd hynny
er ei fwyn ef yn unig, ddarvoud ei
gyfrif iddo;

24 Ond er ein mwyn ninneu he-
fyd, i'r rhai y cyfrifir, y rhai ydym
yn e credu yn yr hwn a gyfododd
Iesu ein Harglwydd ni o feirw:

25 Yr hwn a f draddodwyd dros
ein pechodau ni, ac a gyfodwyd i'n
cyfiawnhau ni.

P E N . V.

*Wedi ein cyfiawnhau trwy ffydd, y mae
i ni dangnefedd rhyngom a Duw.*

A M hynny, gan ein bod wedi ein
a cyfiawnhau trwy ffydd, y
mae gennym b heddwch tu ag at
Dduw, trwy ein Harglwydd Iesu
Grist.

2 Trwy yr hwn hefyd y cawsom
c ddyfodfa trwy ffydd i'r gras hyn,
yn yr hwn yr ydym yn setyll, ac yn
gorfoleddu dan obaith gogoniant
Duw.

3 Ac nid felly yn unig, eithr yr
ydym yn a gorfoleddu mewn gorth-
rymderau; gan wybod fod gorth-
rymder yn peri dioddefgarwch;

4 A dioddefgarwch e brofiad; a
phrosiad obaith;

5 A gobaith f ni chywilyddia, an

fod cariad Duw wedi ei dywallt yn
ein calonau ni, trwy yr Yspryd
Glân, yr hwn a roddwyd i ni.

6 Canys Crist, pan oeddym ni etto
yn e weiniaid, mewn pryd a fu farw
dros yr annuwiol.

7 O blegid braidd y bydd neb farw
dros h un cyfiawn: o blegid dros y h i Pedr
da, ysgatfydd, fe feiddiai un farw
hefyd.

8 Eithr y mae Duw yn i canmol
ei gariad tu ag attom; o blegid a
nyni etto yn bechaduriaid, i Grist
farw trosom ni.

9 Mwy ynte o lawer, a nyni yn
awr wedi ein cyfiawnhau trwy ei
k waed ef, y'n hachubur rhag dig-
ofaint trwyddo ef.

10 Canys os pan oeddym i yn
elynion, y'n heddychwyd â Duw
trwy farwolaeth ei Fab ef; mwy o
lawer wedi ein heddychu, y'n ha-
chubir trwy ei fywyd ef.

11 Ac nid hynny yn unig, eithr
m gorfoleddu yr ydym hefyd yn Nuw
trwy ein Harglwydd Iesu Grist, trwy
yr hwn yr awr hon y derbyniasom y
cymmod.

12 Am hynny, megis trwy n un
dyn y daeth pechod i'r byd, a mar-
wolaeth trwy bechod; ac felly yr aeth
marwolaeth ar bob dyn, yn gym-
maint a phechu o bawb.

13 Canys hyd y o ddeddf yr oedd
pechod yn y byd: eithr ni chyfrifir
pechod pryd nad oes ddeddf.

14 Eithr teyrnasodd p marwolaeth
o Adda hyd Moses, i.e, arnynt hwy,
y rhai ni phechasant yn ol cyfielyb-
iaeth camwedd Adda, yr hwn yw
ffurf yr un oedd ar ddyfod.

15 Eithr nid megis y camwedd,
felly y mae y dawn hefyd: canys os
trwy gamwedd un y bu feirw llawer,
mwy o lawer yr amihaodd gras Duw,
a'r a dawn trwy ras yr un dyn Iesu
Grist, i i laweroedd.

16 Ac nid megis y bu trwy un a
bechodd, y mae'r dawn: canys y
s farn a ddaeth o un camwedd i gon-
demniad; eithr y dawn fydd o gam-
weddu lawer i i gyfiawnhad.

17 Canys os trwy gamwedd un y
teyrnasodd marwolaeth trwy un,
mwy o lawer y caiff y rhai fydd yn
u derbyn llofowgrwydd o ras, ac o u E h. i.
ddawn cyfiawnder, x deyrnasu mewn
bywyd trwy un, Iesu Grist.

18 Felly gan hynny, megis trwy
gamwedd un y daeth barn ar bob dyn
i y gndemniad; felly hefyd z trwy
gyfiawnder un y daeth y dawn a ar
bob dyn i gyfiawnhad bywyd.

19 O blegid megis trwy b annfudd-
dod un dyn y gwnaethpwyd llawer

yn bechaduriaid; felly trwy ufuddod un y gwneir llawer yn gyfiawn.

^cGal. 3.18 20 Eithr y ^c ddeddf a ddaeth i ^dRhuf. 7.5 mewn, fel yr amlhau y ^d camwedd: eithr lle yr amlhaodd y pechod, y rhagor-amlhaodd gras.

^eRhuf. 6. 21 Fel megis y ^e teyrnasodd pechod i farwolaeth. felly hefyd y teyrnasai ^fIoan 11. gras trwy gyfiawnder i ^f fywyd tragwyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

P E N. VI.

1 Na ddylem ni fyw mewn pechod, 2 a ninnau wedi marw iddo.

^aRhuf. 5. 20. **B**ETH wrth hynny a ddywedwn ^a ni? a ^b drigwn ni yn wastad mewn pechod, fel yr amlhao gras?

^bRhuf. 7. 14. 2 Na atto ^c Duw: a ninnau wedi ^cTit. 2.11 meirw i bechod, pa wedd y byddwn fyw etto ynddo ef?

3 Oni wyddoch chwi am gynnifer o honom ag a fedyddiwyd i Grist ^dTit. 3.5,6 Iesu, ein bedyddio ni ^d i'w farwolaeth ef?

4 Claddwyd ni gan hynny gyd ag ef trwy fedydd i farwolaeth; fel megis ag y cyfodwyd Crist o feirw trwy ogoniant y Tad, felly y rhodion ninnau hefyd mewn ^e newydd-deb buchedd.

^eRhuf. 12. 2. ^fGal. 3.27 5 Canys os gwnaed ni yn ^f gyd-blannigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y byddwn i ^g gyffelybiaeth ei ^g adgyfodiad ef.

^gPhil. 3. 21. 6 Gan wybod hyn, ddarfod croefhoelio ein ^h hen ddyn ni gyd ag ef, ^h Eph. 4. 22. er mwyn dirymmu corph pechod, fel ⁱ Adn. 19. rhag llaw i na wafanaethom bechod.

7 Canys y mae yr hwn a fu farw, wedi ei ^k ryddhau oddi wrth pechod.

^kIoan 8. 26. 8 Ac os buom feirw gyd â Chrïst, ^l Rhuf. 8. 33. 1 yr ydym ni yn credu y byddwn fyw ^l 1 Cor. 5.1. hefyd gyd ag ef:

9 Gan wybod nad yw Crist, yr hwn a gyfodwyd oddi wrth y meirw, ^m Dat. 4.9 yn marw mwyach, ^m nad arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach.

10 Canys fel y bu efe farw, efe a ⁿ Rhuf. 5. 6, 8. fu ⁿ farw unwaith i bechod: ac felly ^o Heb. 10. 12. mae yn byw, byw y mae ^o i Dduw.

11 Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod, ^p Gal. 3. 25 eithr yn ^p fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

^qSal. 19. 12, 13. 12 Na ^q theyrnased pechod gan hynny yn eich corph marwol, i ufuddhau o honoch iddo yn ei chwantau.

13 Ac na roddwch eich aelodau yn ^t A&S. 39. ^t arfau anghyfiawnder i bechod, eithr rhoddwch eich hunain i Dduw, megis rhai o feirw yn fyw, a'ch aelodau yn arfau cyfiawnder i Dduw.

14 Canys nid arglwyddiaetha pechod arnoch chwi: o blegid nid yd-

ych chwi ^r dan y ddeddf, eithr dan ^s Gal. 3.13 ras.

15 Beth wrth hynny? ^t a bechwn ^s Rhuf. 3. 24. ni o herwydd nad ydym dan y ^t Adn. 2. ddeddf, eithr dan ras? Na atto Duw. ^u Judas 24. ^v 1 Cor. 7.1. ^w Eph. 1.4.

16 Oni wyddoch chwi, mai i bwy bynnag yr ydych yn eich rhoddi eich hunain yn ^u weision i ufuddhau iddo, ^u Ioan 8. eich bod yn weision i'r hwn yr ydych ^v 34. yn ufuddhau iddo, pa un bynnag ai i bechod i farwolaeth, ynte ^x ^x 1 Cor. 6. 20. ufudd-dod i gyfiawnder?

17 Ond i Dduw y byddo'r diolch, y eich bod chwi ^y gynt yn weision i be- ^y 1 Cor. 11. chod, eithr ufuddhau o honoch ^z o'r ^z 2 The. 1.5. galon i'r ffurf o athrawiaeth a draddodwyd i chwi.

18 Ac wedi eich ^a rhyddhau oddi wrth bechod, fe a'ch gwnaethpwyd yn weision i gyfiawnder.

19 Yn ^b ol dull dynol yr ydwyf ^b Rhuf. 7. yn dywedyd, o blegid ^c gwendid eich ^c Ioan 3. cnawd chwi: canys megis ag y rho- ^d 1 Cor. 22. ddasoch eich aelodau yn weision i afeindid ac anwiredd, i anwiredd; felly yr awr hon, ^d rhoddwch eich ^d 1 Pet. 1.2. aelodau yn weision i gyfiawnder, i sancteiddrwydd.

20 Canys pan oeddych yn weision pechod, rhyddion oeddych ^e oddi ^e Eph. 1.2. wrth gyfiawnder.

21 Pa ffrwyth gan hynny oedd i chwi y pryd hynny o'r pethau y mae arnoch yr awr hon ^f gywilydd o'u ^f Luc 11. plegid? canys ^g diwedd y pethau ^g 1 Cor. 11. hynny yw marwolaeth.

22 Ac yr awr hon, wedi eich rhyddhau oddi wrth bechod, a'ch gwneuthur yn weision i Dduw, y mae i chwi eich ffrwyth yn ^h sancteiddrwydd, ^h 1 Th. 4.3. a'r diwedd yn fywyd tragwyddol.

23 Canys cyflog pechod i yw marwolaeth: eithr ^k dawn Duw yw ^k 1 Cor. 15. bywyd tragwyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

P E N. VII.

Nad oes un ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn, ond tra fyddo byw.

ONI wyddoch chwi, frodyr, (canys wrth y rhai sy'n ^a gwy ^a 1 Cor. 3.1. bod y ddeddf yr wyf yn dywedyd) ^b Adn. 15. fod y ddeddf yn ^b arglwyddiaethu ^b Rhuf. 8. ar ddyn tra fyddo efe byw?

2 Canys y wraig y mae iddi wr, fydd yn ^c rhwym wrth y ddeddf i'r ^c 1 Cor. 7. gwr, tra fyddo efe byw: ond o bydd ^d 1 Cor. 7. marw y gwr, hi a ryddhawyd oddi wrth ddeddf y gwr.

3 Ac felly, os a'r gwr yn fyw, y bydd hi yn eiddo gwr arall, hi a elwir yn odinebus: eithr os marw fydd ei gwr hi, y mae hi yn ^d rhydd ^d 1 Cor. 7. oddi wrth y ddeddf, fel nad yw hi yn odinebus, er bod yn eiddo gwr arall.

4 Ac felly chwithau, ^f mrodyr,

Adn. 8. ydych wedi e meirw i'r ddeddf trwy
Gal. 3. 14. f gorph Crist, fel y byddech s eiddo
1. Pedr. 2. un arall, *sef* eiddo yr hwn a gyfod-
2. 24. wyd o feirw, fel y dygem h ffrwyth
1. 1. 2. i Dduw.

1. Ioan. 15. 5 Canys pan oeddym yn y cnauld,
Phil. 1. 11. gwyniau pechodau, y rhai oedd trwy
Rhuf. 8. 8. y ddeddf, oedd yn gweithio yn ein
Gal. 5. 24. haelodau ni, i ddwyn ffrwyth i k far-
Rhuf. 6. wolaeth.

1. 1. 14. 6 Eithr yn awr y rhyddhawyd ni
oddi wrth y ddeddf, wedi ein meirw
i'r peth y'n hattelid, fel y gwasan-
Rhuf. 6. aethem mewn m newydd-deb yspdyd,
ac nid yn n hender y llythyren.

1. 1. 3. 7 Beth wrth hynny a ddywedwn
ni? Ai pechod yw'r ddeddf? Na atto
Rhuf. 2. Duw. Eithr o nid adnabum i p be-
chod, ond wrth y ddeddf: canys nid
Mat. 5. adnabuaifwn i drachwant, oni bai
ddywedyd o'r ddeddf, Na thrach-
wanta.

Gen. 6. 5. 8 Eithr q pechod, wedi cymmeryd
achlyfur trwy'r gorchymyn, a weith-
iodd ynof fi bob trachwant.

Luc. 18. 9 Canys heb y ddeddf, r marw
oedd pechod: eithr yr oeddwn i gynt
yn s fyw heb y ddeddf; ond pan
ddaeth f gorchymyn yr adfywiodd
pechod; a minneu a fum farw.

1. 1. 10. 10 A'r gorchymyn yr hwn yd-
oedd i t fywyd, hwnnw a gaed i mi i
u farwolaeth.

Gal. 3. 13. 11 Canys pechod, wedi cymmeryd
achlyfur trwy'r gorchymyn, x a'm
twyllodd i, a thrwy hwnnw a'm
lladdodd.

1. 1. 12. 12 Felly yn wir, y mae'r ddeddf
yn y sanctaidd, a'r gorchymyn yn
sanctaidd, ac yn gyfiawn, ac yn dda.

1. 1. 13. 13 Gan hynny a wnaethpwyd y
peth oedd dda yn z farwolaeth i mi?
Na atto Duw: eithr pechod, fel yr
ymddangosai'n bechod, gan weithio
marwolaeth ynof fi, trwy'r hyn fydd
dda, fel y byddai pechod trwy'r gor-
chymyn yn dra phechadurus.

1. 1. 14. 14 Canys ni a wyddom a fod y
ddeddf yn yspydol: eithr myfi fydd
gnawdol, wedi fy c ngwerthu dan
bechod.

1. 1. 15. 15 Canys yr hyn d yr wyf yn ei
wneuthur, n nid yw foddlon gennyf:
canys nid y peth yr wyf yn ei ewyll-
ysio, hynny yr wyf yn ei wneuthur;
eithr y peth fydd gas gennyf, hyn yr
ydwys yn ei wneuthur.

1. 1. 16. 16 Ac os y peth e nid wyf yn ei
ewyllysio, hynny yr wyf yn ei wneu-
thur, yr wyf fi yn cyd-synio â'r
ddeddf, mai da ydyw.

1. 1. 17. 17 Felly yr awr hon, nid myfi fydd
mwy yn gwneuthur hynny, eithr y
pechod yr hwn fydd yn trigo ynof
fi.

18 Canys mi a wn nad oes ynof fi,
hynny yw, yn fy nghnawd i, ddim
da yn trigo: o blegid yr s ewyllysio
fydd barod gennyf; eithr h cwplau
yr hyn fydd dda, nid wyf yn medru
arno.

19 Canys nid wyf yn gwneuthur
y peth da yr wyf yn ei ewyllysio, ond
y drwg, yr hwn nid wyf yn ei ewyll-
ysio, hynny yr wyf yn ei wneuthur.

20 Ac os ydwys fi yn gwneuthur
y peth nid wyf yn ei ewyllysio, nid
myfi mwyach fydd yn ei wneuthur,
ond y pechod fydd yn trigo ynof fi.

21 Yr ydwys fi gan hynny yn cael
i ddeddf, a mi yn ewyllysio gwneu-
thur da, fod drwg yn k bresennol gyd
â mi.

22 Canys l ymhyfrydu yr wyf yng
nghyfraith Dduw, yn ol y m dyn
oddi mewn.

23 Eithr yr wyf yn gweled deddf
n arall yn fy aelodau, yn o gwrthry-
fela yn erbyn deddf fy meddwl, ac
yn fy nghaethiwo i ddeddf pechod,
yr hon fydd yn fy aelodau.

24 P Ys truan o ddyn wyf fi! pwys
q a'm gwared i oddiwrth gorph y far-
wolaeth hon?

25 Yr wyf fi yn diolch i Dduw,
r trwy Iesu Grist ein Harglwydd:
felly gan hynny, yr wyf fi fy hun
â'r meddwl yn gwasanaethu cyfraith
Dduw, ond â'r cnawd cyfraith pe-
chod.

P E N. VIII.

Bod y rhai fydd yng Nghrist, ac yn bysio
yn ol yr Yspdyd, yn rhyddion oddiwrth
ddamnedigaeth.

NID oes gan hynny yn atwr ddim
damnedigaeth i'r rhai sy a yng
Nghrist Iesu, y rhai fydd yn rhodio,
nid yn ol y cnawd, eithr yn ol yr
Yspdyd.

2 Canys deddf Yspdyd y bywyd
yng Nghrist Iesu a'm b rhyddhaodd
i oddiwrth ddeddf pechod a marw-
olaeth.

3 Canys yr hyn e ni allai'r ddeddf,
o herwydd ei bod yn wan trwy'r
cnawd, Duw a ddanfonodd ei Fab
ei hun yng nghyffelybiaeth d cnawd
pechadurus; ac am bechod a gon-
demniodd bechod yn y cnawd:

4 Fel y cyflawnid cyfiawnder y
ddeddf ynom ni, y rhai ydym yn
rhodio, nid yn ol y cnawd, eithr yn
ol yr Yspdyd.

5 Canys y rhai fydd yn ol y cnawd,
am e bethau'r cnawd y maent yn syn-
iaw: eithr y rhai-fy yn ol yr Yspdyd,
am bethau'r Yspdyd.

6 Canys f syniad y cnawd, mar-
wolaeth yw; a syniad yr Yspdyd,
bywyd a thangnefedd yw:

Deut. 5.6
Rhuf. 1.
30.

7 O blegid syniad y cawd & fydd elyniaeth yn erbyn Duw: canys nid yw ddarostyngedig i ddeddf Duw; o blegid ni's gall chwaith.

8 A'r rhai fydd yn y cawd, ni allant ryngu bodd Duw.

9 Eithr chwy-chwi nid ydych yn y cawd, ond yn yr Ysryd; od yw Ysryd Duw yn trigo ynoch: ac od oes neb heb i Ysryd Crist ganddo, k nid yw hwnnw yn eiddo ef.

10 Ac os yw Crist i ynoch, y mae'r corph yn farw o herwydd pechod; eithr yr Ysryd yn fywyd o herwydd m cyhawnder.

11 Ac os Ysryd yr hwn a gyfododd Iesu o feirw fydd yn trigo ynoch, yr hwn a gyfododd Crist o feirw a n fywiocca hefyd eich cyrph marwol chwi trwy ei Ysryd, yr hwn fydd yn trigo ynoch.

12 Am hynny, frodyr, o dyledwyr ydym, nid i'r cawd, i fyw yn ol y cawd.

13 Canys os byw yr ydych yn ol y cawd, p meirw fyddwch; eithr os ydych yn marweiddio gweithredodd y corph trwy'r Ysryd, q byw fyddwch.

14 Canys y sawl a r arweinir gan Ysryd Duw, y rhai hyn fydd blant i Dduw.

15 Canys ni dderbyniaf och s ysryd caethiwed drachefn i beri ofn; eithr derbyniaf och t ysryd mabwysiad, trwy'r hwn yr ydym yn llefain, Abba, Dad.

16 Y mae'r Ysryd hwn yn u cyddystiolaethu â'n hyfryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw.

17 Ac os plant, etifeddion hefyd; sef etifeddion i Dduw, a x chyd-etifeddion â Christ: os ydym yn y cydddiodeff gyd og ef, fel y'n cyd-ogonedder hefyd.

18 O blegid yr ydwyf yn cyfrif, nad yw z dioldefiadau yr amser presennol hwn yn a haeddu eu cyffeirysu i'r gogoniant a ddatguddir i ni.

19 Canys awydd-fryd y b creadur fydd yn disgwyl am o ddatguddiad meibion Duw.

20 Canys y creadur fydd wedi ei ddarostwng i oferedd, d nid o'i fodd, eithr o blegid yr hwn a'i darostyngodd:

21 e Dan obaith y rhyddheir y creadur yntef hefyd, o f gaethiwed llygredigaeth i rydd-did & gogoniant plant Duw.

22 Canys ni a wyddom fod pob creadur yn h cyd-ocheneidio, ac yn cyd-ofidio hyd y pryd hyn:

23 Ac nid yn unig y creadur, ond ninnau hefyd, y rhai fydd gennym

1 flaen-ffrwyth yr Ysryd; yr ydym ninnau ein hunain hefyd yn k ocheneidio ynom ein hunain, gan ddisgwyl y mabwysiad, sef prynedigaeth ein corph.

24 Canys trwy obaith y'n hiachawyd: eithr y gobaith a l welir, nid yw obaith: o blegid y peth y mae un yn ei weled, i ba beth y mae etto yn ei obeithio?

25 Ond os ydym ni yn gobeithio yr hyn nid y'm yn ei weled, yr ydym trwy m amynedd yn disgwyl am dano.

26 A'r un ffunud y mae'r Ysryd hefyd yn n cynnorthwyo ein gwendid ni: canys ni wyddom ni beth a weddiom, megis y dylem: eithr y mae yr Ysryd ei hun o yn erfyn trofom ni ag ocheneidiau anrhaethadwy.

27 A'r hwn fydd yn p chwilio'r calonnau, a w yr beth yw meddwl yr Ysryd; canys y mae efe yn q ol ewyllys Duw yn erfyn dros y faint.

28 Ac ni a wyddom fod r pob peth yn cyd-weithio er daioni i'r rhai sy'n caru Duw, sef i'r rhai fydd wedi eu galw yn ol ei s arfaeth ef.

29 O blegid y rhai a t ragwybu, u a ragluniodd efe hefyd i fod yn un ffurf â delw ei Fab ef, fel y byddai efe yn gyntaf-anedig ymhlith brodyr lawer.

30 A'r rhai a ragluniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe, y rhai hynny hefyd a gyfiawnhaodd efe; a'r rhai a gyfiawnhaodd efe, y rhai hynny hefyd a y ogoneddodd efe.

31 Beth gan hynny a ddywedwn ni wrth y z pethau hyn? Os yw Duw a trofom, pwy a all fod i'n herbyn?

32 Yr hwn nid arbedodd ei briod Fab, ond a'i traddododd ef b trofom ni oll; pa wedd gyd ag ef hefyd na c ddyry efe i ni bob peth?

33 d Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? Duw yw'r hwn fydd yn cyfiawnhau.

34 Pwy yw'r hwn fydd yn e damnio? Crist yw'r hwn a fu farw, ie, yn hytrach, yr hwn a gyfodwyd hefyd; yr hwn hefyd fydd ar ddeheu-law Duw, yr hwn hefyd fydd yn e trofom ni.

35 Pwy a'n gwahana ni oddiwrth gariad Crist? ai gorthrymder, neu ing, neu ymlid, neu newyn, neu noethni, neu enbydrwydd, neu gleddyf?

36 Megis y mae'n h ysgrifenedig, Er dy fwyn di-yr ydys yn ein lladd ni ar hyd y dydd; cyfrifwyd ni fel defaid i'r lladdfa.

37 Eithr yn y pethau hyn oll yr

Dat. 12. ydym ni yn i fwy nâ chwncwerwyr, hwn y trugarhawyf, ac a dofturiaf
1. trwy'r hwn a'n carodd ni. wrth yr hwn y tofturiwyf.

2 Tim. 38 Canys y mae yn k ddiogel gen- 16 Felly gan hynny, t nid o'r hwn Rhuf. 11.
1. 12. nyf, na all nac angyllion, na thywysogaethau, fydd yn ewyllysio y mae, nac o'r hwn 35.
na meddiannau, na phethau presen- fydd yn rhedeg ychwaith, ond u o Rhuf. 12
nol, na phethau i ddyfod, Dduw, yr hwn fydd yn trugarhau. 30.

Mat. 7. 39 Nac uchder, na dyfnder, nac dywedyd wrth Pharao, I hyn yma
4. un creadur arall, ein i gwahanu ni y'th x gyfodais di, fel y dangoswn x Eccl. 9. 15
4. 10. oddiwrth gariad Duw, yr hwn fydd fy ngallu ynot ti, ac fel y dadgenid
5. yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. fy enw trwy'r holl ddaear.

P E N. IX.

1 Paul yn ddraig ganddo dros yr Iudd- 18 Felly gan hynny, y neb y
ewon. 21 Y llestr parch ac ambarch. mynno y mae efe yn y trugarhau y Deut.
wrtho, a'r neb y mynno y mae efe 32. 9.

Y Gwirionedd yr wyf fi yn ei 2 Rhuf. 1.
ddywedyd yng Nghrist, nid 23.
wyf yn dywedyd celwydd, a'm cyd- Eccl. 9. 12.
wybod a hefyd yn cyd-dystiolaethu a yn ei 2 Eia. 1.
a mi, yn yr Ysryd Glân, beio? canys pwy a wrthwynebodd ei 2, 3.

Luc 19. 2 Fod i mi a dristyd mawr, a
San. 15. gofid dibaid i'm calon.

3 Canys mi a ddymunwn fy mod 20 Yn hytrach, O ddyn, pwy wyt
Eccl. 32. fy hun c || yn anathema oddiwrth ti yr hwn a b ddadleui yn erbyn b Job 40. 4.
Grist; dros fy mrodyr, *sef* fy nghe- Duw? a ddywed y peth ffurfiedig
wedl yn ol ycnawd: wrth yr hwn a'i ffurfiodd, Pa hiam
y'm gwnaethost fel hyn?

4 Y rhai fydd Israeliaid; eiddo y 21 Onid oes awdurdod i'r cro-
rhai yw y d mabwysiad, a'r gogon- chenydd ar y pridd-gift, i wneuthur
iant, a'r cyfammodau, a dodiad y o'r un c telpyn pridd, d un llestr i c Aet. 17.
ddeddf, a'r gwafanaeth, a'r addew- barch, ac arall i amharch? 26.
idion: d 2 Tim. 2. 20.

5 Eiddo y rhai yw'r tadau, ac o'r 22 Beth os Duw, yn ewyllysio
rhaiyr honodd Crist yn ol y cnawd, yr dangos ei ddigofaint, a pheri adna- b Pedr 3.
hwn fydd uwchlaw c pawb, yn Dduw bod ei allu, a c oddefodd trwy hir- 20.
bendigedig yn oes oesoedd. Amen. ymaros lestri digofaint, wedi f eu f Diar. 16.
4.

6 Eithr nid posibl yw myned gair 23 Ac i beri gwybod golud ei
Duw yn ddirym; canys f nid Israel ogoniant ar lestri 8 trugaredd, y rhai c Rhuf. 9.
yw pawb ag fydd o Israel. a b rag-barottodd efe i ogoniant? 29.

7 Ac nid ydyni, o blegid eu bod 24 *Sef* nyni y rhai a alwodd efe, h Eph. 5.
yn had Abraham, i 8 gyd yn blant: nid o'r Iuddewon yn unig, eithr Dat. 21. 2.
eithr yn Isaac y gelwir i ti had. hefyd o'r cenhedloedd.

8 Hynny ydyw, nid plant y cnawd, 25 Megis hefyd y mae efe yn
h y rhai hynny fydd blant i Dduw; dywedyd yn Hosea, Mi a alwaf yr
eithr plant yr i addewid a gyfrifir hwn nid yw bobl i mi, yn bobl i mi;
yn had. a'r hon nid yw anwyl, yn anwyl.

9 Canys gair yr addewid yw hwn, 26 A bydd yn y fangre lle y dy-
Ar yr k amier hwn y deufaf, a bydd wedwyd wrthynt. Nid fy mhobl i
mab i Sara. ydych chwi; yno y gelwir hwy yn
feibion i'r Duw byw.

10 Ac nid hyn yn unig; eithr 27 Hefyd, y mae Efaías yn llefain
Rebecca hefyd, wedi iddi feichiogi am yr Israel, Cyd byddai nifer mei-
o un, *sef* o'n tad Isaac; bion Israel fel tywod y môr, i gwe- 1 Efa. 10.
22.

11 (Canys cyn geni y plant etto, 28 Canys *efe* a orpherr ac a gwt-
na gwneuthur o honynt n dda na toga'r gwaith mewn cyfiawnder: o
drwg, fel y byddai i'r arfaeth yn ol blegid k byr waith a wna yr Argl- k Amos 8.
o etholedigaeth Duw sefyll, nid o wydd ar y ddaear. 1.

12 Y dywedwyd wrthi, Yr P hynaf 29 Ac megis y dywedodd l Efaías 1 Efa. 1. 9.
a wasanaetha'r ieuangaf. yn y blaen, Oni buasai i Arglwydd Rhuf. 11.
4, 5.

13 Megis yr ysgrifenydd, Jacob y Sabbath adael i ni had, megis So-
a q gerais, eithr Efaías a gaeais, doma y buafem, a gwnaethid ni yn
gyffelyb i Gomorra.

14 Beth gan hynny a ddywedwn 30 Beth gan hynny a ddywedwn m Rhuf. 2.
ni? a oes r anghyfiawnder gyd a ni? bod y cenhedloedd, y rhai m nid 18.
Duw? Na atto Duw. oeddynt yn dilyn cyfiawnder, wedi Eph. 2.
1, 3.

15 Canys y mae yn dywedyd wrth 31 derbyn cyfiawnder, *sef* y n cyfiawn- Efa. 65. 1.
der fydd o ffydd: der fydd o ffydd: n 2 Cor 5.
21.

31 Ac Israel, yr hwn oedd yn dilyn o deddf cyfiawnder, ni phyrhaeddodd ddeddf cyfiawnder.

32 Pa ham? am nad oeddynt yn ei cheisio a trwy ffydd, ond megis trwy weithredoedd y ddeddf: canys hwy a dramgwyddasant wrth y maen tramgwydd;

33 Megis y mae yn ysgrifenedig, Wele fi'n gosod yn Sion i faen tramgwydd, a chraig rhwystr: a phob un a gredo ynddo ni chywilyddir.

P E N. X.

Y rhagor fydd rhwng cyfiawnder y ddeddf, a chyfiawnder ffydd.

OH frodyr, gwir ewyllys fy nghalon, a'm a gweddi ar Dduw dros yr Israel, fydd er iachawdwriaeth.

2 Canys yr wyf fi yn dyf iddynt, fod ganddynt b zel Duw, eithr nid ar ol gwybodaeth.

3 Canys hwynt-hwy, heb c wybod cyfiawnder Duw, ac yn ceisio gosod eu d cyfiawnder eu hunain, nid ymofyngasant i gyfiawnder Duw.

4 Canys Crist yw e diwedd y ddeddf, er cyfiawnder i bob un fydd yn credu.

5 Canys y mae Moses yn ysgrifennu am y cyfiawnder fydd o'r ddeddf, Mai'r dyn a wnel y f pethau hynny a fydd byw trwyddynt.

6 Eithr y mae'r s cyfiawnder fydd o ffydd yn dywedyd fel hyn, b Na ddywed yn dy galon, Pwy a efgyn i'r nef? (hynny yw, dwyn Crist i wared oddi-uchod)

7 Neu, Pwy a ddisgyn i'r dyfnder? (hynny yw, dwyn Crist drachefn i fynu oddiwrth y meirw)

8 Eithr pa beth y mae efe yn ei ddywedyd? i Mae'r gair yn agos attat, yn dy enau, ac yn dy k galon; hwn yw l gair y ffydd, yr hwn yr ydym ni yn ei bregethu;

9 Mai os m cyffesi a'th enau yr Arglwydd Iesu, a n chredu yn dy galon i Dduw ei gyfodi ef o feirw, cadwedig fyddi.

10 Canys a'r galon y o credir i gyfiawnder, ac a'r genau y cyffesir i iachawdwriaeth.

11 O blegid y mae'r ysgrythur yn dywedyd, Pwy bynnag fydd yn credu ynddo ef, p ni chywilyddir.

12 Canys nid oes a gwahaniaeth rhwng Iuddew a Groegwr: o blegid yr un Arglwydd ar bawb, fydd oludog i bawb ag fydd yn galw arno.

13 Canys pwy bynnag a r alwo ar enw yr Arglwydd, cadwedig fydd.

14 Pa fodd gan hynny y galwant

XI. 5. i'r cadwedig, (p1 un bynnag fyddo ai Iuddew ai Cenedl-ddyn) y perthyn etholedigaeth gras: galw a drugaredd trwy'r efengyl, a'u nerthu (Adnod 18) trwy'r Yspryd Glân, i gredo yr hyn a wnaeth ac a fodd yr Iesu trostyt, a chael cytur trwy hynny; yna hwy a gyfaddefant mai o Dduw y mae POB PETH.

ar yr hwn s ni chredasant ynddo? a pha fodd y credant yn yr hwn ni chlywsant am dano? a pha fodd y clywant heb t bregethwr?

15 A pha fodd y u pregethant, oni's danfonir hwynt? megis y mae yn ysgrifenedig, * Mor brydferth yw traed y rhai fydd yn efangylu tangnefedd, y rhai fydd yn efangylu pethau daionus!

16 Eithr y nid ufuddhafant hwy oll i'r efengyl: canys y mae Efaïas yn dywedyd, O Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni?

17 Am hynny, z ffydd fydd trwy glywed, a chlywed trwy air Duw.

18 Eithr, meddaf, Oni chlywsant hwy? Yn ddiau i'r a holl ddaear yr aeth eu fwn hwy, a'u geiriau hyd derfynau'r byd.

19 Eithr, meddaf, Oni wybu Israel? Yn gyntaf, y mae Moses yn dywedyd, Mi a b baraf i chwi wyn-fydu trwy rai nid yw genedl; trwy genedl anneallus y'ch digiaf chwi.

20 Eithr y mae Efaïas yn ymhyf-hau, ac yn dywedyd, c Cafwyd fi e gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheisio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymofyn am danaf.

21 Ac wrth yr Israel y mae yn dywedyd, Ar d hyd y dydd yr estynais fy nwyllaw at bobl anufudd, ac yn gwrth-ddywedyd.

P E N. XI.

Na fwridd Duw ymaith holl Israel.

AM hynny, meddaf, A a wrth ododd Duw ei bobl? Na atto Duw: canys yr wyf sinneu hefyd yn Israeliad, o had Abraham, o lwyth Benjamin.

2 Ni wrthododd Duw ei bobl, yr hwn a adnabu efe b o'r blaen. Oni wyddoch chwi pa beth y mae'r ysgrythur yn ei ddywedyd am Elias?

pa fodd y mae efe yn erfyn ar Dduw c yn erbyn Israel, gan ddywedyd,

3 Ob Arglwydd, hwy a d laddasant dy brophwyd, ac a gloddiasant dy allorau i lawr; ac myfi a adawyd e yn unig, ac y maent yn ceisio fy einioes inneu.

4 Eithr pa beth y mae ateb Duw yn ei ddywedyd wrtho? Mi a f ade-wais i mi fy hun faith mil o wyr, y rhai ni phlygasant eu gliniau i Baal.

5 Felly gan hynny, y pryd hyn hefyd, y mae gweddill yn ol s ethol edigaeth gras.

6 Ac os h o ras, nid o weithredoedd mwyach: os amgen, nid yw gras yn ras mwyach: ac os o weithredoedd, nid yw yn ras mwyach:

os amgen, nid yw gweithred yn weithred mwyach.

7 Beth gan hynny? ni chafodd Israel yr hyn y mae yn ei ⁱ geisio: eithr yr ^k etholedigaeth a'i cafodd, a'r lleill a ^l galedwyd.

8 Megis y mae yn ysgrifenedig, m Rhoddodd Duw iddynt yspryd trym-gwsg; llygaid fel na welent, a chlustiau fel na chlywent, hyd y dydd heddyw.

9 Ac y mae ⁿ Dafydd yn dywedyd, Bydded eu bord hwy yn rhwyd, ac yn fagl, ac yn dramgwydd, ac yn daledigaeth iddynt.

10 Tywyller eu llygaid hwy, fel na welant, a ^o chyd-grymma di eu cefnau hwy bob amfer.

11 Gan hynny, meddaf, A dramgwyddafant hwy fel y cwmpent? Na atto Duw: eithr trwy eu cwmp P hwynt y daeth iachawdwriaeth i'r cenhedloedd, i yrru eiddigedd arnynt.

12 O herwydd pa ham, os ydyw eu cwmp hwy yn olud i'r byd, a'u lleihad hwy'n olud i'r cenhedloedd, pa faint mwy y bydd eu ^q cyflawnder hwy?

13 Canys wrthy chwi y cenhedloedd yr wyf yn dywedyd; yn gymaint a'm bod i yn ^r apostol y cenhedloedd, yr wyf yn ^s mawrhau fy fwydd:

14 Os gallaf ryw fodd yrru eiddigedd ar fy nghig a'm gwaed fy hun, ac ^t achub rhai o honynt.

15 Canys os yw eu gwrthodiad hwy yn gymmod i'r byd, beth fydd eu derbyniad hwy, ond ^u bywyd o feirw?

16 Canys os ^x sanctaidd y blaenffrwyth, y mae'r clamp toes hefyd yn sanctaidd: ac os sanctaidd y gwr-eiddyn, y mae y canghenau hefyd felly.

17 Ac os rhai o'r canghenau a dorwyd ymaith, a thydi yn ^y olewydden wyllt a impiwyd i mewn yn eu plith liwy, ac a'th wnaethpwyd yn ^z gyfrannog o'r gwreiddyn, ac o frafder yr olewydden;

18 Na ^a orfoledda yn erbyn y canghenau: ac os gorfoleddi, ^b nid tydi fydd yn dwyn y gwreiddyn, eithr y gwreiddyn dydi.

19 Tia ddywedi gan hynny, Torwyd y canghenau ymaith, fel yr impid ni i mewn.

20 Da; trwy anghrediniaeth y torwyd hwynt ymaith, a thitheu fydd yn ^c sefyll trwy ffydd. Na fydd uchel-fryd, eithr ofna.

21 Canys onid arbedodd Duw y canghenau naturiol, gwilia ^d rhag nad arbedo ditheu chwaith.

22 Gwel am hynny ddaioni a thofter Duw: *sef* i'r rhai a gwmpasant, tofter; ^e eithr daioni i ti, os arosi yn *ei* ddaioni *ef*: os amgen, torrir ditheu hefyd ymaith.

23 A hwythau, onid ^f arosant yn anghrediniaeth, a impir i mewn: canys fe all Duw eu himpio hwy i mewn drachefn.

24 Canys os tydi a dorwyd ymaith o'r olewydden, yr hon oedd ^g wyllt wrth naturiaeth, a'th impio yn erbyn naturiaeth mewn gwir olewydden; pa faint mwy y caiff y rhai hyn fydd wrth naturiaeth, eu himpio i mewn yn eu holewydden eu hun?

25 Canys ni ewyllysiwn, frodyr, eich bod heb wybod y dirgelwch hyn (fel na byddoch ^h ddoethion yn eich golwg eich hun) ⁱ ddyfod dall-ineb o ran i Israel, hyd oni ddel cyflawnder y cenhedloedd i mewn.

26 Ac felly ^k holl Israel a fydd cadwedig, fel y mae yn ^l ysgrifenedig, Y Gwardwr a ddaw allan o Sion, ac a dry ymaith annuwioldeb oddiwrth Jacob.

27 A hyn yw'r ^m ammod fydd iddynt gennyf fi, pan gymmerwyf ymaith eu pechodau hwynt.

28 Felly o ran yr efengyl, gelynyon ydynt ⁿ o'ch plegid chwi: eithr o ran yr etholedigaeth, caredigion ydynt ^o o blegid y tadan.

29 Canys diedifarus yw ^p doniau a galwedigaeth Duw.

30 Canys megis y buoch chwithau gynt yn anufudd i Dduw, eithr yr awr hon a ^q gawfoch drugaredd, trwy anufudd-dod y rhai hyn:

31 Felly hwythau hefyd yr awr hon a anufuddhasant, fel y caent hwythau drugaredd trwy eich trugaredd chwi.

32 Canys Duw a'u cauodd hwynt oll mewn anufudd-dod, fel y ^r tru-garhai wrth bawb.

33 Oh ^s ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw! mor anchwiliadwy yw ei farnau ef! a'i ffyrdd mor anolrheinadwy ydynt!

34 Canys pwy a ^t wybu feddwl yr Arglwydd? neu pwy a fu gyng-horwr iddo ef?

35 Neu pwy a roddodd iddo ef yn ^u gyntaf, ac fe a delir iddo drachefn?

36 Canys o ^x hono ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef, y mae pob peth: iddo ef y byddo gogoniant yn dragywydd. Amen.

P E N. XII.

1 Dylai trugareddau Duw ein rhwymoi fyw iddo. 9 Cariad a phob rhinwedd dda a ofynir gennym.

^aRhuf. 1.
²a. 9. 26.

A M^a hynny yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, er trugareddau Duw, roddi o honoch eich cyrph yn aberth byw, fanetaidd, cymmeradwy gan Dduw; *yr hyn yw* eich rhesymol wafanaeth chwi.

^b1 Cor. 5.
¹⁷.
^cEph. 4. 22. 2 Ac na chyd-ymffurfiwch â'r byd hwn, eithr ^bymnewidiwch trwy adnewyddiad eich meddwl, fel y profoch beth *yw* daionus, a chymmeradwy, a phierffaith ewyllys Duw.

3 Canys yr wyf yn dywedyd, trwy y gras a roddwyd i mi, wrth bob un fydd yn eich plith, na byddo i neb uchel-synied yn amgen nag y dylid synied; eithr synied i fobrwydd, fel y ^crhannodd Duw i bob un fesur ffydd.

^eMat. 13.
⁵².
Luc 19. 13

4 Canys megis y mae gennym ^daelodau lawer mewn un corph, ac nad oes gan yr holl aelodau yr un fwydd;

5 Felly ninnan, *a ni* yn llawer, ydym un ^e corph yng Nghrist, a phob un yn aelodau i'w gilydd.

^f1 Cor. 12.
¹².
^gEph. 1. 23
^ha. 4. 4.

6 *A* chan fod *i ni* amryw ddoniau, yn ol y gras a roddwyd i ni, pa un bynnag ai ^f prophwydoliaeth, *prophwydion* yn ol cyflondeb y ffydd;

ⁱ1 Cor. 14. 1.
^j1 Pedr 4. 11.

7 Ai gweinidogaeth, *byddwn ddyfal* yn y ^g weinidogaeth; neu'r hwn fydd yn athrawiaethu, yn yr athrawiaeth;

^kAct. 20. 28.
^l1 Pedr 5. 2, 2.

8 Neu'r hwn fydd yn cyngori, yn y cyngor: yr hwn ^h fydd yn cyfrannu, *gwnaed* mewn fymrwydd; yr hwn fydd yn ⁱ llywodraethu, mewn diwydrwydd; yr hwn fydd yn trugarhau, mewn llawenydd.

^mAct. 6. 3. 5.
ⁿ1 Tim. 3. 8
^o1 Tim. 5. 17.

9 *Bydded* cariad yn ddiragrith: ^k cafewch y drwg, *a* glynwch wrth y da.

^pSal. 139. 22.

10 Mewn cariad brawdol *byddwch* garedig i'ch gilydd, yn rhoddi parch, yn ^l blaenori eich gilydd;

^qPhil. 2. 3.
^rGen. 13. 9.

11 Nid yn ddiog mewn diwydrwydd; yn ^m wrefog yn yr Yspryd, yn gwafanaethu'r Arglwydd;

^sDat. 3. 16.
^tIoan 5. 35

12 Yn llawen mewn gobaith, yn ddioddefgar mewn cystudd, yn dyfalbarhau ⁿ mewn gweddi;

^uLuc 18. 1
^vGal. 6. 10

13 ^o Yn cyfrannu i gyfreidiau'r faint, ac yn dilyn llettygarwch.

^w1 Cor. 4. 12.

14 ^p Bendithiwch y rhai fydd yn eich ymlid: bendithiwch, ac na fell-dithiwch.

15 Byddwch lawen gyd â'r rhai fydd lawen, ac ^q wylwch gyd â'r rhai sy'n wylo.

^xNeh. 1. 4.
^yHeb. 13. 3.

16 *Byddwch* yn un-fryd â'ch gilydd: heb roi eich meddwl ar ^r uchelbethau; eithr yn gyd-ostyngedig â'r rhai ifel-radd. Na fyddwch ddoethion yn eich tyb eich hunain.

^zSal. 131. 1.
^{aa}Col. 2. 18.

17 Na thelwch i neb ddrwg am

ddrwg: darperwch bethau ^a oneff ^aPhil. 4. 8.
yng olwg pob dyn. Dan 6. 5, 6

18 Os *yw* bosibl, ^t hyd y mae yn-¹ Thef. 4.
och chwi, byddwch heddychlawn â ¹¹.
phob dyn.

19 Nac ymddielwch, rai anwyl, ond rhoddwch le i ddigofaint: canys y mae yn ysgrifenedig, I mi y mae ^u dial; myfi a dalaf, medd yr ^uDeut. 32.
Arglwydd. 25.

20 Am hynny, os dy elyn a newyna, portha ef; os sycheda, dyro iddo ddiod: canys wrth wneuthur hyn, ti a ^x bentyrri farwor tanllyd ^x 1 Sam. 24. 7.
am ei ben ef.

21 Na orchfyger di gan ddrygioni, eithr ^y gorchfyga di ddrygioni trwy ^yGen. 31. 29.
ddaioni.

P E N. XIII.

Ymddarostwng fydd dyledus i'r llywodraethwyr. 8 Cariad yw cyflawnder y ddeddf.

Y Mddarostynged ^a pob enaid i'r ^aAct. 4. 19
awdurdodau goruchel: canys Dan 3. 17
nid oes awdurdod ond oddiwrth Dduw; a'r awdurdodau fydd, gan Dduw y maent wedi eu hordeinio.

2 Am hynny, pwy bynnag fydd yn ^b ymosod yn erbyn yr awdurdod, ^b 2 Sam. 15. 7.
sy'n gwrthwynebu ordinhad Duw: ^cNum. 16. 1.
a'r rhai a wrthwynebant, a dderbyn-
iant farnedigaeth iddynt eu hunain.

3 Canys tywyfogion ^c nid ydynt ^cDiat. 14. 35.
ofn i weithredoedd da, eithr i'r ^drhai ^da. 16. 13.
drwg. A fynni di nad ofnech yr awdurdod? gwna'r hyn fydd dda, a thi a gai glod ganddo.

4 Canys gweinidog Duw ydyw efe i ti er ^d daioni: eithr os gwnei ^d1 Tim. 2. 2.
ddrwg, ofna; canys nid yw efe yn ^eDiab. 29. 16.
dwyn y cleddyf yn ofer: o blegid gweinidog Duw yw efe, dialydd llid i'r hwn fydd yn gwneuthur drwg.

5 Herwydd pa ham, anghenrhaid yw ymddarostwng, nid yn uhig o herwydd llid, eithr o herwydd ^ecyd-^eAdm. 1. 5.
wybod hefyd.

6 Canys am hyn yr ydych yn talu ^f teyrnged hefyd: o blegid gwasan-^fMat. 27. 27.
aethwyr Duw ydynt hwy, yn gwiliad ^gLuc 2. 1.
ar hyn yma.

7 Telwch gan hynny i bawb eu dyledion; teyrnged i'r hwn ^y mae ^y mae toll, ofn i'r hwn ^y mae ofn, ^g parch i'r hwn ^y mae parch ^hyn ^hSal. 119. 1.
ddyledus. Ecl. 2. 1.

8 Na fyddwch yn nyled neb o ddim, ond o garu bawb eich gilydd: canys yr hwn fydd yn caru arall, a ^h gyflawnodd y gyfraith. ^h1 Iago 2. 13.

9 Canys hyn, Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddrwg gam dystiolaeth, Na thrachwanta; ac od ⁱoes un gorchymyn arall, y mae wedi

ei gynnwys yn gryno yn yr ymad-
rodd hwn, ¹ Câr dy gymmydog fel
ti dy hun.

¹⁰ Cariad ni wna ^k ddrwg i'w
gymmydog: am hynny cyflawnder
y gyfraith yw cariad.

¹¹ A hyn, gan wybod yr amfer,
^{ei bod} hi weithian yn ¹ bryd i ni i
ddeffroi o gyfsgu: canys yr awr hon
y mae ein iachawdwriaeth ni yn nes
nâ phan gredasom.

¹² Y nos a gerddodd ymhell, a'r
dydd a nesaodd: am hynny bwriwn
oddi wrthym weithredoedd y tywyll-
wch, a gwisgwn ^m arfau'r goleuni.

¹³ Rhodiwn yn ⁿ weddus, megis
wrth liw dydd; nid mewn cyfeddach
a meddwod, nid mewn cyd-orwedd
ac anlladrwydd, nid mewn cynnen
a chynfigen.

¹⁴ Eithr gwisgwch am danoch
o yr Arglwydd Iesu Crist, ac na
wnewch rag-ddarbod dros y cnawd,
er mwyn *cyflawni ei chwantau ef*.

P E N. XIV.

Na ddylem ddirmygu a barnu'n gilydd.

YR hwn fydd wan yn y ffydd,
derbyniwch attoch, nid ^a i
ymrafaelion rhesymau.

² Canys y mae un yn credu y gall
b fwyta pob peth; ac y mae arall,
yr hwn fydd wan, yn bwyta dail.

³ Yr hwn fydd yn bwyta, na
c ddirmyged yr hwn nid yw yn
bwyta; a'r hwn nid yw yn bwyta,
na farned ar yr hwn fydd yn bwyta:
canys Duw a'i derbyniodd ef.

⁴ Pwy wyt ti yr hwn wyt ^d yn
barnu gwas un arall? i'w arglwydd
ei hun y mae efe yn sefyll, neu yn
fyrthio: ac efe a gynhelir; canys fe a
all Duw ei gynnal ef.

⁵ Y mae un yn barnu diwrnod
uwehllaw diwrnod; ac arall yn barnu
pob diwrnod yn *oggyfwrch*: ^c bydded
pob un yn sicr yn ei feddwl ei hun.

⁶ Yr hwn fydd yn ystyried diwr-
nod, ^f i'r Arglwydd y mae yn ei yf-
tyried; a'r hwn fydd heb ystyried di-
wrnod, i'r Arglwydd y mae heb ei yf-
tyried. Yr hwn fydd yn bwyta, i'r
Arglwydd y mae yn bwyta; canys
y mae'n ^s diolch i Dduw: a'r hwn sy
heb fwyta, i'r Arglwydd y mae heb
fwyta, ac y mae yn diolch i Dduw.

⁷ Canys nid oes yr un o honom
yn ^b byw iddo ei hun, ac nid yw yr
un yn marw iddo ei hun.

⁸ Canys pa un bynnag yr ydym
ai byw, i'r Arglwydd yr ydym yn
byw; ai marw, i'r Arglwydd yr ydym
yn marw: am hynny, pa un bynnag
yr ydym i ai byw ai marw, eiddo yr
Arglwydd ydym.

⁹ Y mae teyrnas Dduw yn gynhwysedig yng nghyslawnder y Mab, yn heddwch y Tad, ac yn y llawen-
y mae Yspryd Glân.

⁹ O blegid er mwyn hyn y bu
farw Crist, ac yr adgyfododd, ac y
bu fyw drachefn hefyd, fel yr ^k ar-
glwyddiaethai ar y meirw a'r byw
hefyd.

¹⁰ Eithr pa ham yr wyt ti yn
barnu dy frawd? neu pa ham yr wyt
yn ddirmygu dy frawd? canys gosodir
ni oll ¹ ger bron gorfedd-faingc Crist.

¹¹ Canys y mae yn ^m ysgrifenedig,
Bwy wyf fi, medd yr Arglwydd;
Pob glin a blyga i mi, a phob tafod
a gyfsofa i Dduw.

¹² Felly gan hynny ⁿ pob un o
honom drosto ei hun a rydd gyfrif
i Dduw.

¹³ Am hynny na farnwn ein gi-
lydd o mwyach: ond bernwch hyn
yn hytrach, na byddo i neb rododi
tramgwydd i'w frawd, neu rwystr.

¹⁴ Mi a wn, ac y mae yn sicr
gennyf, trwy'r Arglwydd Iesu, nad
oes ^p dim yn aslan o hono ei hun:
ond i'r hwn fydd yn tybied fod peth
yn aslan, i hwnnw y mae yn aslan.

¹⁵ Eithr os o achos bwyd y tris-
teir dy frawd, nid wyt ti mwyach yn
rhodio yn ol cariad: na ddistrywia
ef a'th fwyd, dros yr hwn y bu Crist
farw.

¹⁶ Na chabler gan hynny ^r eich
daioni chwi:

¹⁷ Canys ^s nid yw teyrnas Dduw
fwyd a diod, ond cyflawnder, a
thangnefedd, a llawenydd yn yr
Yspryd Glân.

¹⁸ Canys yr hwn fydd yn ^t gwa-
fanaethu Crist yn y pethau hyn,
fydd hoff gan Dduw, a chymmer-
adwy gan ddynion.

¹⁹ Felly gan hynny ^u dilynwn y
pethau a berthynant i heddwch, a'r
pethau a berthynant i adeiladaeth
ein gilydd.

²⁰ O achos bwyd na ddinystria
waith Duw: pob peth yn wir ^x fydd
lân; eithr drwg yw i'r dyn fydd yn
bwyta trwy dramgwydd.

²¹ Da yw na fwyttaer cig, ac nad
yfer gwin, na *dim* trwy yr ^y hyn y
tramgwydder, neu y rhwystrer, neu
y gwanhaer dy frawd.

²² A oes ^z ffydd gennyf ti? bydded
hi gyd â thi dy hun ger bron Duw.
Gwyn ei fyd yr hwn nid yw yn ei
farnu ei hun yn yr hyn y mae yn ei
dybied yn dda.

²³ Eithr yr hwn fydd yn ^a petruso,
os bwytty, ef a gondeinniwyd, am
nad yw yn *bwytta* o ffydd: ^b a pheth
bynnag nid yw o ffydd, pechod yw.

P E N. XV.

¹ Rhaid i'r cryfgyd-ddwyn a'r gawan.

¹⁵ Paul yn esgusodi ei ysgrif.

Y mae teyrnas Dduw yn gynhwysedig yng nghyslawnder y Mab, yn heddwch y Tad, ac yn y llawen-
y mae Yspryd Glân.

A Nyni, y rhai ydym gryfion, a ddylem gynnal gwendid y rhai gweiniaid, ac a nid rhyngu ein bodd ein hunain.

^aPhil.2. 3,4. ¹Tim.3.2 ^bSal.122. 9. ¹Cor.10. 24. ^cPhil.2.5. ^dSal.69.9. ^eEsa.53.5.

2 Boddhaed pob un o honom ei gymmydog yn yr hyn fyddo er adeiladaeth.

3 Canys e Crist ni's boddhaodd ef ei hun; eithr megis y mae yn yfgrifenedig, d Gwaradwyddiadau y rhai a'th waradwyddent di, a fyrtiafant arnaf fi.

^eIoan.5. 30. ¹Cor.10. 11. 4 Canys pa bethau bynnag a yfgrifenwyd o'r blaen, er e addysg i ni yr yfgrifenwyd hwynt, fel trwy amynedd a diddanwch yr ysgrythurau y gallem gael gobaith.

^f2Bren.9. 22. ^hHeb.12. 14. 5 A Duw'r amynedd a'r diddanwch a roddo i chwi fynied yr un peth tu ag at eich gilydd f yn ol Crist Iesu:

6 Fel y galloch yn unfryd, o z un genau, ogoneddu Duw, a Thad ein Harglwydd Iesu Grist.

^hIoan.13. 34. 7 O herwydd pa ham derbyniwch eich gilydd, megis ag y derbyniodd Crist ninnau i ogoniant Duw.

¹Mat.15. 24. 8 Ac yr wyf yn dywedyd, wneuthur Iesu Grist yn weinidog i i'r enwaediad, er mwyn gwirionedd Duw, er mwyn cadarhau yr addewidion a wnaethpwyd i'r tadau.

^kRhuf.3. 24. ¹Sal.18. 44. 9 Ac fel y byddai i'r cenhedloedd ogoneddu Duw am ei k drugaredd, fel y mae'n l yfgrifenedig, Am hyn y cytfesaf i ti ymhlith y cenhedloedd, ac y canaf i'th enw.

^mDeut.32. 43. 10 A thrachefn, y m mae'n dywedyd, Ymlawenhewch, genhedloedd, gyd â'i bobl ef.

ⁿSal.117. 1. 11 A n thrachefn, Molwch yr Arglwydd, yr holl genhedloedd; a chlodforwch ef, yr holl bobloedd.

^oEsa.11. 10. 12 A thrachefn, y mae o Efaïas yn dywedyd, Fe fydd gwreiddyn Jesse, a'r hwn a gyfyd i lywodraethu'r cenhedloedd: ynddo ef y gobeithia'r cenhedloedd.

^pPhil.4.4. ¹Ioan.16. 21. ¹Rhuf.5.1. ¹Cor.12.6 ¹Thef. 1.6. 13 A Duw'r gobaith a'ch p cyflawno o bob llawenydd a thangnefedd gan gredu, fel y cynhyddoch mewn gobaith trwy nerth yr Yspryd Glân.

^r1Cor. 13.7. ¹Phil.1.7. ¹Rhuf.14. 17. 14 Ac yr wyf fi fy hun, fy mrodyr, yn r credu am danoch chwi, eich bod chwithau yn llawn daioni, wedi eich cyflawni o bob gwybodaeth, ac yn abl i rybuddio eich gilydd hefyd.

^s2Pedr.1. 12. ^a3.1. 15 Eithr mi a yfgrifenais yn hyfach o beth atoch, O frodyr, fel un yn dwyn ar gof i chwi, trwy'r gras a roddwyd i mi gan Dduw;

^tGal.2.7,9 16 Fel y byddwn weinidog i Iesu Grist at y t cenhedloedd, gan weini

i efengyl Dduw, fel y byddai u off. ^uMal.1.11. rymiad y cenhedloedd yn gymmeradwy, wedi ei sancteiddio gan yr Yspryd Glân.

^xJer.9.24. ¹Sal.115. 17 Y mae i mi gan hynny orfolodd x yng Nghrist Iesu, o ran y pethau a berthyn i Dduw.

¹Cor.3. 6,7. ¹2Cor.12. 12. ²Luc.24. 19. 18 Canys y ni feiddiaf fi ddywydd dim o'r pethau ni weithredodd Crist trwof fi i wneuthur y cenhedloedd yn ufudd, ar z air a gweithred,

¹2Cor.12. 12. 19 Trwy nerth a arwyddion a rhyfeddodau, gan nerth Yspryd Duw; hyd pan o Jerusaleml, ac o amgylch hyd Ilyricum, y llenwais efengyl Crist.

¹2Cor.12. 12. 20 Ac felly gan b ymorchestu i bregethu'r efengyl, nid lle yr enwid Crist, fel nad adeiladwn ar e fail unrall:

¹2Cor.12. 12. 21 Eithr megis y mae yn d yfgrifenedig, I'r rhai ni fynegwyd am dano, hwynt-hwy a'i gwelant ef; a'r rhai ni chlywfant, a ddeallant.

¹2Cor.12. 12. 22 Am hynny hefyd y mlluddiwyd e yn fynych i ddyfod atoch chwi.

¹2Cor.12. 12. 23 Eithr yr awr hon, gan nad oes gennyf le mwyach yn y gwledydd hyn, ac hefyd bod arnaf f hiraeth er ys llawer o flynyddoedd am ddyfod atoch chwi:

¹2Cor.12. 12. 24 Pan elwyf i'r s Hispaen, myfi a ddeuaf atoch chwi: canys yr wyf yn gobeithio, wrth fyned heibio, y caf eich gweled, a'm hebrwng gennyf yno, os byddaf yn gyntaf o ran wedi fy llenwi o honoch.

¹2Cor.12. 12. 25 Ac yr awr hon yr wyf fi yn myned i Jerusaleml, i h weini i'r faint.

¹2Cor.12. 12. 26 Canys rhyngodd bodd i'r rhai o i Macedonia ac Acaia wneuthur rhyw gymmorth i'r rhai tlodion o'r faint sydd yn Jerusaleml.

¹2Cor.12. 12. 27 Canys rhyngodd bodd iddynt; a'u dyledwyr hwy ydynt: o blegid os cafodd y cenhedloedd gyfran o'u pethau ysprydol hwynt, k hwythau hefyd a ddylent weini iddynt hwythau mewn pethau cnawdol.

¹2Cor.12. 12. 28 Wedi i mi gan hynny orphen hyn, a felio iddynt y l ffrwyth hwn, mi a ddeuaf heboch i'r Hispaen.

¹2Cor.12. 12. 29 Ac mi a wn pan ddelwyf atoch, y deuaf a m chyflawnder benthith efengyl Crist.

¹2Cor.12. 12. 30 Eithr yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, er mwyn ein Harglwydd Iesu Grist, ac er cariad yr Yspryd, n ar gyd-ymdrech o honoch gyd a myf mewn gweddïau dros of fi at Dduw;

¹2Cor.12. 12. 31 Fel y m o gwareder oddiwrth y rhai anufudd yn Judea, ac ar fod fy ngweinidogaeth, yr hon sydd genyf i Jerusaleml, yn gymmeradwy gan y faint;

32 Fel y delwyf attoch mewn lla-
wenydd, trwy P ewyllys Duw, ac
y'm cyd-lonner gyd â chwi.

33 A 9 Duw'r heddwech fyddo gyd
â chwi oll. Amen.

P E N. XVI.

Paul yn cyngbori'r brodyr.

YR wyf yn a gorchymyn i chwi
Phebe ein chwaer, yr hon fydd
weinidoges i eglwys Cenchrea;

2 Dderbyn o honoch hi yn yr Ar-
glwydd, megis y mae yn addas i faint,
a'i chynnorthwyo hi ymha beth byn-
nag y byddo rhaid iddi wrthyh: ca-
nys hithau hefyd a fu b gymmorth i
lauer, ac i minneu fy hun hefyd.

3 Anherchwch e Priscila, ac Ac-
wila, fy nghyd-weithwyr yng Nghrist
Iesu.

4 (Y rhai dros fy mywyd i a ddod-
asant d eu gyddfau eu hunain i lawr;
i'r rhai nid wyf fi yn unig yn diolch,
ond hefyd holl eglwysydd y cenhed-
loedd.)

5 Anherchwch hefyd yr e eglwys
fydd yn eu tŷ hwy. Anherchwch fy
anwyl Epenetus, yr hwn yw f blaen-
ffwrth Acaia yng Nghrist.

6 Anherchwch Mair, yr hon a
gymmerodd lawer o boen erom ni.

7 Anherchwch Andronicus a Ju-
nia, fy ngheraint, a'm e cyd-garch-
arorion, y rhai sy b hynod ymhlith
yr apostolion, y rhai hefyd oeddynt
yng Nghrist o'm blaen i.

8 Anherchwch Amplias, i fy an-
wylyd yn yr Arglwydd.

9 Anherchwch Urbanus ein cyd-
weithiwr yng Nghrist, a Stacys fy
anwylyd.

10 Anherchwch Apeles y k prof-
edig yng Nghrist. Anherchwch y
rhaf fydd o k dylawyth Aristobulus.

11 Anherchwch Herodion, m fy
nghâr. Anherchwch y rhaf fydd o
dylawyth Narcissus, y rhaf fydd yn yr
Arglwydd.

12 Anherchwch Tryphena a
Thryphosa, y rhaf a gymmerasant
boen yn yr Arglwydd. Anherchwch
yr anwyl Pertis, yr hon a gymmer-
odd lawer o n boen yn yr Arglwydd.

13 Anherchwch Ruffus ethole-
dig yn yr Arglwydd, a'i fam ef a
minneu.

14 Anherchwch Asyncritus, Phle-
gon, Hermas, Patrobas, Mercurius,
a'r brodyr fydd gyd â hwynt.

15 Anherchwch Philologus, a
Julia, Nereus, a'i chwaer, ac Olym-
pas, a'r P holl faint, y rhaf fydd gyd
â hwynt.

16 Anherchwch y naill y llall â
9 chufan sanctaidd. Y mae eglwys i Gen. 29.
Crist yn eich annerch. 1 Petr. 5.

17 Ac yr wyf yn attolwg i chwi,
frodyr, graffu ar y rhaf fydd yn peri
r anghydfod a rhwystrau, yn erbyn
yr athrawiaeth a ddysgafoch chwi,
a chiliwch oddi wrthynt.

18 Canys y rhaf fydd gyfryw, nid
ydynt yn gwafanaethu ein Harg-
lwydd Iesu Crist, eithr a eu bol eu
hunain; a thrwy ymadrodd tēg a
gweniaith yn twylo calonau y rhaf
diddrwg.

19 Canys eich ufudd-dod chwi a
ddaeth ar led at bawb: yr wyf fi gan
hynny yn llawen o'ch rhan chwi;
eithr myfi a ewyllysiwn i chwi u fod
yn ddoethion tu ag at y peth fydd
dda, ac yn wirion tu ag at y peth
fydd ddrwg.

20 A Duw'r tangnefedd a x fathr x Gen. 3.
fatan dan y eich traed chwi ar frys. 15.
Gras ein Harglwydd Iesu Crist fyddo 12.
gyd â chwi. Amen. 11.

21 Y mae z Timotheus fy nghyd- z Act. 16.
weithiwr, a Lucius, a Jason, a Sofi- 1, 2.

22 Yr wyf fi Tertius, yr hwn a
a sgrifenis yr epistol hwn, yn eich Jer. 36.
annerch yn yr Arglwydd. 18.

23 Y mae b Gaius fy llettywr i, b Act. 20. 4
a'r holl eglwys, yn eich annerch. Y 1 Cor. 1. 14
mae Erastus, goruchwiliwr y ddinas,
yn eich annerch, a'r brawd Cwartus.

24 Gras ein Harglwydd Iesu Crist
a fyddo gyd â chwi oll. Amen.

25 I'r hwn a ddichon eich e cad- e 2 Tim. 1.
arnhau, yn ol fy efengyl i, a phreg- 12.
ethiad Iesu Crist, yn ol datguddiad y
d dirgelwch, yr hwn ni soniwyd am d Eph. 3. 9.
dano er dechreuad y byd; Col. 1. 26.

26 Ac yr awr hon a eglurwyd, e a Act. 26.
thrwy ysgrhythrau'r prophwydi, yn 22.
ol gorchymyn y tragywyddol Dduw, 1 Petr. 1.
a gyhoeddwyd ymhlith yr holl gen- 10.
hedloedd, er mwyn ufudd-dod ffydd,

27 I Dduw, yr f unig ddoeth, g y f 1 Tim. 1.
byddo gogoniant trwy Iesu Crist yn 17.
dragywydd. Amen. 8 Eph. 3.

¶ At y Rhufeiniaid yr ysgrifen- Col. 3. 17.
wyd o Corinthus, gyd â Phebe
gweinidoges yr eglwys yn Cen-
crea.

Epistol cyntaf PAUL yr Apostol at y CORINTHIAID.

P E N. I.

Paul yn annog y Corinthiaid i undeb.

PAUL, gwedi ei alw i fod yn
apostol Iesu Crist, a trwy ewy-
llys Duw, a'r brawd Sosthenes,

2 At eglwys Dduw, yr hon fydd
yn b Corinth, at y rhaf a sanctei- b 1 Cor. 6.
ddiwyd yng Nghrist Iesu, a alwyd 17.
yn faint, gyd â phawb ag fydd yn
galw ar enw ein Harglwydd Iesu

¹Cor. 1.1 ²Cor. 1.18 Grist, cymhob man, o'r eiddynt hwy a ninnau:

²Rom. 1.7 3 ^dGras fyddo i chwi, a thangnefedd oddiwrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

⁴Yr ydwyf yn diolch i'm Duw ^cAct. 11. ¹⁸Col. 1.3 hob amfer ^cdrofoch chwi, am y gras Duw a roddwyd i chwi yng Nghrist Iesu:

⁵Am eich bod fymhob peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, mewn pob ymadrodd a phob gwybodaeth;

⁶Megis y ²cadarnhawyd tyfili-aeth Crist ynoch.

⁷Fel nad ydych yn ol mewn un dawn; yn ^hdisgwyl am ddatguddiad ein Harglwydd Iesu Grist:

⁸Yr hwn hefyd a'ch i cadarnha chwi hyd y diwedd, yn ddiargyoedd, yn nydd ein Harglwydd Iesu Grist.

⁹^kFfyddlawn yw Duw, trwy yr hwn y'ch galwyd i ^lgymdeithas ei Fab ef Iesu Grist ein Harglwydd ni.

¹⁰Ac yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, trwy enw ein Harglwydd Iesu Grist, ddywedyd o bawb o honoch chwi yr un peth, ac na byddo ymbleidïo yn eich plith; eithr bod o honoch wedi eich ^mcyfan-gysylltu yn yr un meddwl, ac yn yr un farn.

¹¹Canys fe ²ddangoswyd i mi am danoch chwi, fy mrodyr, gan y rhai ⁴ydych chi dy Cloe, fod o cynbennau yn eich plith chwi.

¹²A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, bod pob un o honoch yn ^pdywedyd, Yr ydwyf fi yn eiddo Paul, minneu yn eiddo Apolos, minneu yn eiddo Cephas, minneu yn eiddo Crist.

¹³A ⁹rannwyd Crist? ai Paul a groeshoeliwyd drofoch? neu ai yn enw Paul y'ch bedyddiwyd chwi?

¹⁴Yr ydwyf yn diolch i Dduw, na fedyddiais i neb o honoch, ond ^rCrispus a ^sGaius:

¹⁵Fel na ddywedo neb fedyddio o honof fi yn fy enw fy hun.

¹⁶Mi a fedyddiais hefyd dylwyth Stephanas: heblaw hynny ni's gwn a fedyddiais i neb arall.

¹⁷Canys ni ahfonodd Crist ^tfi i fedyddio, ond iefangylu; nid mewn ^udoethineb ymadrodd, fel na wnelid croes Crist yn ofer.

¹⁸Canys yr ymadrodd am y groes, i'r rhai colledig; ^xynfydrwydd yw; eithr i ni y rhai cadwedig, ^ynerth Duw ydyw.

¹⁹Canys ^zyfgrifenedig yw, Mi a ddifethaf ddoethineb y doethion, a deall y rhai deallus a ddileaf.

²⁰Pa le y mae'r ^adoeth? pa le y mae'r yfgrifenydd? pa le y mae ym-

¹Cor. 1. c J Fe dderbyniodd y Corinthiaid yr efangyl cyfoethogodd hwynt o'i gyflawnder ymhob peth,

holydd y byd hwn? oni wnaeth Duw ddoethineb y byd hwn yn ynfydrwydd?

²¹^bCanys o herwydd yn noeth-^oRhuf. 1. ineb Duw nad adnabu y byd trwy ^cddoethineb mo Dduw, fe welodd ^cMat. 16. Duw yn dda, ^dtrwy ffolineb pre-¹⁷Adn. 18. gethu, gadw y rhai fy'n credu.

²²O blegid y mae'r Iuddewon yn gofyn ^earwydd, a'r Groegwyr yn ceisio ^fdoethineb:

²³Eithr nyni ydym yn pregethu ¹³Crist wedi ei groeshoelio, i'r Iuddewon yn dramgwydd, ac i'r Groegwyr yn ffolineb;

²⁴Ond iddynt hwy y rhai a alwyd, Iuddewon a Groegwyr, yng Nghrist, ^ggallu Duw, a ^hdoethineb Duw.

²⁵Canys y mae ffolineb Duw yn ddoethach na dynion, a ⁱgwendid Duw yn gryfach na dynion.

²⁶Canys yr ydych yn gweled eich galwedigaeth, frodyr, ^knad llawer o ^lrai doethion yn ol y cnawd, nad llawer o ^lrai galluog, nad llawer o ^lrai boneddigion, a ^lalwyd.

²⁷Eithr Duw a etholodd ^lffol-¹Adn. 4. bethau'r byd, fel y gwaradwyddai'r doethion; a ^mgwan-bethau'r byd a ^metholodd Duw, fel y gwaradwyddai y pethau cedyrn;

²⁸A phethau distadl y byd, a phethau dirmygus, a ddewisodd Duw, a'r pethau ⁿnid ydynt, fel y diddymai'r pethau ^ofydd;

²⁹Fel na ^porfoleddai un cnawd ger ei fron ef.

³⁰Eithr yr ydych chwi o honof ef yng Nghrist Iesu, yr hwn a wnaethpwyd ^ri ni gan Dduw yn ddoethineb, ac yn gyflawnder, ac yn sancteiddrwydd, ac yn brynedigaeth:

³¹Fel, megis ag y mae yn ^syfgrifenedig, Yr hwn fydd yn ymfroithio, ymfroithied yn yr Arglwydd.

P E N. II.

Paul yn dangos fod ei bregeth ef yn sefyll yn nerth Duw, ac yn rhagori cymaint ar ddoethineb y byd hwn, ag na's goll y dyn amanol ei deall.

A Myfi, pan ddaethum atoch, frodyr, a ddaethum nid yn ol godidowgrwydd a ymadrodd neu ddoethineb, gan fynegi i chwi dyfiliolaeth Dduw.

²Canys ni fernais i ^bmi wybod dim yn eich plith, ond Iesu Grist, a hwnnw wedi ei groeshoelio.

³Ac mi a fum yn eich mysg mewn ^cgwendid, ac ofn, a dychryn mawr.

⁴A'm hymadrodd, a'm pregeth hwy a fuan fyw trwy fydd Mab Duw, a

i, ni bu mewn geiriau denu, o ddoethineb ddynol, ond yn d eglurhad yr Ysryd a nerth:

5 Fel na byddai eich ffydd mewn doethineb dynion, ond mewn nerth e Duw.

6 A f doethineb yr ydym ni yn ei llafaru ymysg rhai perffaith: eithr nid z doethineb y byd hwn, na thywyfogion y byd hwn, y rhai fydd yn diflannu:

7 Eithr yr ydym ni yn llafaru doethineb Duw mewn h dirgelwch, sef y doethineb guddiedig. yr hon a rag-ordainiodd Duw cyn yr oesoedd, i'n gogoniant ni:

8 Yr hon ni adnabu neb o dywyfogion y byd hwn: o herwydd pes i adwaenafent, ni chroesioeliasent Arglwydd y gogoniant.

9 Eithr fel y mae yn k ysgrifenedig, Ni welodd llygad, ac ni chlywodd clust, ac ni ddaeth i galon dyn, y pethau a ddarparodd Duw i'r rhai a'i carant ef.

10 Eithr Duw a'u l heglurodd i ni trwy ei Ysryd: canys yr Ysryd fydd yn chwilio pob peth; ie, dyfnion bethau Duw hefyd.

11 Canys pa ddyn a edwyn bethau dyn, ond ysryd dyn yr hwn fydd ynddo ef? felly hefyd, pethau Duw nid edwyn m neb ond Ysryd Duw.

12 A nyni a dderbyniafom, nid yspryd y byd, ond yr Ysryd fydd o Dduw, fel y gwypom o y pethau a rad-roddwyd i ni gan Dduw.

13 Y rhai yr ydym yn eu llafaru hefyd, nid a'r geiriau a ddysgir gan ddoethineb ddynol, ond a ddysgir gan yr Ysryd Glân; gan p gyd-farnu pethau ysprydol a phethau ysprydol.

14 Eithr dyn anianol nid yw yn dderbyn y pethau fydd o Ysryd Duw: canys ffolineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, o blegid yn y ysprydol y bernir hwynt.

15 Ond yr hwn fydd s ysprydol fydd yn barnu pob peth; eithr efe ni's bernir t gan neb.

16 Canys u pwy a wybu feddwl yr Arglwydd, yr hwn a'i cyfarwydda ef? ond y mae gennym ni feddwl Crist.

P E N. III.

1 Am gynnwedd ac ymbleidio. 9 Gweinidogion yn gyd-weithwyr Duw.

A Myfi, frodyr, ni allwn lafaru wrthydd megis wrth rai a ysprydol, ond megis rhai cnawdol, megis wrth rai bach yng Nghrist.

2 Mi a roddais i chwi laeth i'w yfed, ac nid bwyd: canys hyd yn

byn b ni's gallech, ac ni's gellwch b Pen. 9 12 ychwaith etto yr awr hon ei dderbyn.

3 Canys cnawdol ydych chwi etto: canys tra fyddo yn eich plith chwi gynfigen, a chynnen, ac ymbleidio, onid ydych yn gnawdol, ac yn rhodio yn c ddynol? c Eph. 5.

4 Canys tra dywedo un, Myfi ydwyf eiddo d Paul; ac arall, Myfi wyf eiddo Apolos; onid ydych chwi yn gnawdol? Phil. 3 18 Pen. 1. 12

5 Pwy gan hynny yw Paul, a phwy Apolos, ond e gweinidogion, trwy y rhai y credafoch chwi, ac fel y rhoddes yr Arglwydd i bob un? c Rhuf. 10. 17

6 Myfi a blenais, Apolos a ddyfrhaodd; ond f Duw a roddes y cynnydd. f Sal. 127. 1. Iago 1. 17

7 Felly nid yw yr hwn fydd yn plannu z ddim, na'r hwn fydd yn dyfrhau; ond Duw yr hwn fydd yn rhoi y cynnydd. s Ioan 15. 5

8 Eithr yr hwn fydd yn plannu, a'r hwn fydd yn dyfrhau, un ydynt: a phob un a dderbyn ei briod h wobr ei hun, yn ol ei lasur ei hun. h 1 Pedr 5. 4. Luc 19. 16

9 Canys cyd-weithwyr Duw ydym i ni: llafur-waith Duw, adeiladaeth Duw, ydych chiwi. i 1 Cor. 3. 5, 6.

10 Yn ol y k gras Duw a roddwyd i mi, megis pen-faer celfydd, myfi a ofodais y sylfaen, ac y mae l arall yn goruwch-adeiladu: ond edryched pob un m pa wedd y mae yn goruwch-adeiladu. k Pen. 15. 10.

11 Canys sylfaen arall ni's gall neb ei ofod, heb law yr un a ofodwyd, n yr hwn yw Iesu Crist. l Rhuf. 15. 20.

12 Eithr os goruwch-adeilada neb a'r sylfaen hwn, o aur, arian, meini gwerthfawr, coed, gwair, foff; n Mat. 16. 18. Act. 4. 12. o 2 Tim. 1. 13.

13 Gwaith pob dyn a wneir yn amlwg: canys y dydd a'i dengys, o blegid trwy dan y datguddir ef: a'r tan a brawf waith pawb, pa fath ydyw. p Eph. 5. 13. Jer. 23. 39

14 Os gwaith neb a q erys yr hwn a oruwch-adeiladodd ef, efe a dderbyn wobr. q Adm. 12. 1 Thef. 5. 21.

15 Os gwaith neb a r losgir, efe a gaiff golled; eithr efe ei hun a fydd cadwedig, etto felly megis trwy dan. r Dat. 2. 2. Mat. 6. 5. Jud. 13. 23.

16 Oni wyddoch chwi, mai s teml Dduw ydych, a bod Ysryd Duw yn trigo ynoch? s Pen. 6. 19

17 Os t llygra neb deml Dduw, t Duw a llygra hwnnw: canys sanct-aidd yw teml Dduw, yr hon ydych chwi. t Pen. 1. 11 Adm. 12.

18 Na thwyllled neb ei hunan: od oes neb yn eich mysg yn tybied ei fod ei hun yn ddoeth yn y byd hwn, u bydded ffol fel y byddo doeth. u Heb. 11. 8 Mat. 16. 24.

19 Canys doethineb y byd hwn fydd ffolineb gyd â Duw: o herwydd 2 Tim. 3. 15.

^aJob 5.13 ysgrifenedig yw, * Y mae efe yn dal y doethion yn eu cyfrwysdra.

20 A thrachefn, Y mae yr Arglwydd yn gwybod meddyliau y doethion, mai y ofer ydynt.

21 Am hynny na orfoledded neb mewn dynion: canys * pob peth fydd eiddoch chwi:

22 Pa un bynnag ai ^a Paul, ai ^b Apolos, ai ^c Cephas, ai'r ^b byd, ai bywyd, ai angeu, ai pethau ^c prefennol, ai pethau i ddyfod; y mae pob peth yn eiddoch chwi;

23 A chwithau yn eiddo ^d Crist; a Christ yn eiddo ^e Duw.

P E N. IV.

1 *Cariad at weinidogion.* 15 *Bod yr apostolion yn dadau i ni yng Nghrist,* 16 *ac y dylem ni eu dilyn bwy.*

^aLuc 16.1 ^{Mat.} 13.52 **F**ELLY cyfrifed dyn nyni, megis gweinidogion i Grist, a goruchwilwyr ar ddirgeledigaethau Duw.

2 Am ben hyn, yr ydys yn digwyl mewn goruchwilwyr, gael un yn ^b ffyddlon.

3 Eithr gennyf fi bychan iawn yw fy marnu gennych chwi, neu gan farn dyn: ac nid wyf ychwaith yn fy ^c marnu fy hun.

4 Canys ni wn i ^d ddim arnaf fy hun; ond yn hyn ni'm cyfiawnhawyd: eithr yr Arglwydd yw yr hwn fydd yn fy marnu.

5 Am hynny, na fernwch ddim ^e cyn yr amser, hyd oni ddelo yr Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch ac a eglura fwriadau y calonnau: ac yna y bydd y ^f glod i bob un gan Dduw.

6 A'r pethau hyn, frodyr, mewn cyffelybiaeth a fwriais i ^g attaf fy hun, ac at Apolos, o'ch achos chwi; fel y gallech ddysgu ynom ni, na fynier mwy iag fydd ^h ysgrifenedig, fel na byddoch y naill dros y llall yn ymchwddo yn erbyn arall.

7 Pwy sy'n gwneuthur ⁱ rhagor rhyngot ti ac arall? a pha beth fydd gennyt a'r na's derbynaiast? ac os derbynaiast, pa ham yr wyt ti yn gorfoleddu, megis pe bait heb dderbyn?

8 Yr ydych chwi yr awr hon wedi eich ^k diwallu, yr ydych chwi yr awr hon wedi eich cyfoethogi, chwi a deyrnasoch hebddom ni; ac och Dduw! na baech yn teyrnasu, fel y caem ninnau deyrnasu gyd â chwi.

9 Canys tybied yr wyf, ddarford i Dduw ein dangos ni, yr apostolion diwedda, fel rhai wedi eu ^l bwrw i angeu; o blegid nyni a wnaethpwyd yn ^m ddrych i'r byd, ac i'r angylion, ac i ddynion.

10 Yr ydym ni yn ⁿ ffyliaid er mwyn Crist, a chwithau yn ddoeth-

ion yng Nghrist; nyni yn weiniaid, a chwithau yn gryñon; chwy-chwi yn anrhydeddus, a ninnau yn ddirmygus.

11 Hyd yr awr hon yr ydym ni yn dwyn ^o newyn a fyched, ac yr ydym ni yn noethion, ac yn cael cernodiau, ac yn grwydraidd;

12 Ac yr ydym yn ^p llafurio, gan weithio â'n dwylaw ein hunain: pan y'n difenwir, yr ydym yn ^q ben-dithio; pan y'n herlidir, yr ydym yn ei ddioddef;

13 Pan y'n ceblir, yr ydym yn gweddio: fel ^r ysgubion y byd y gwnaethpwyd ni, a forod pob dim hyd yn hyn.

14 Nid i'ch gwaradwyddo chwi yr ydwyf yn ysgrifenu'r pethau hyn, ond eich ^s rhybuddio yr wyf fel fy mhiant anwyl.

15 Canys pe byddai i chwi ddeng mil o athrawon yng Nghrist, er hynny nid oes i chwi nemawr o dadau: canys myfi a'ch ^t cenhedlais chwi yng Nghrist Iesu trwy'r efengyl.

16 Am hynny yr wyf yn attolwg i chwi, byddwch ^u ddilynwyr i mi.

17 O blegid hyn ^x yr anfonais attoch Timotheus, yr hwn yw fy anwyl fab, a ffyddlon yn yr Arglwydd, yr hwn a ddwg ar gof i chwi fy ffydd i yng Nghrist; megis y yr wyf ymhob man yn athrawiaethu ymhob eglwys.

18 Ac y mae rhai wedi ^y ymchwddo, fel pe bawn i heb fod ar fedr a dyfod attoch chwi.

19 Eithr mi a ddeuaf attoch chwi ar fyrder, ^b os yr Arglwydd a'i myn, ac a fynnaf wybod, nid ymadrodd y rhai sy wedi chwyddo, ond eu gallu.

20 Canys nid mewn ymadrodd y mae teyrnas Dduw, eithr mewn ^c gallu.

21 Beth a fynnwch chwi? ai dyfod o honof fi attoch chwi a ^d gwialen ynte mewn cariad, ac yspryd addfwynder?

P E N. V.

1 *Bod y godinebus yn achos o gywilydd yn hytrach nag o orfoledd.* 7 *Rhaid ymlanhau oddiwrth yr ben lesain.*

MAE'r gair yn hollol, fod yn eich plith chwi odineb, a chyfiyw odineb ac na enwir unwaith ^a ymysg y ^b cenhedloedd; ^c sef cael un wraig ei dad.

2 Ac yr ydych chwi wedi ^e ymchwddo, ac ni alarasoch yn hytrach, fel y tynnid o'ch mysg chwi y neb a wnaeth y weithred hon.

3 Canys myfi yn ddiau, fel absennol yn y corph, etto yn ^d bresennol yn yr yspryd, a fernais eisoes, fel p

bawn bresennol, am yr hwn a wnaeth y peth hyn felly:

4 Yn enw ein Harglwydd Iesu Grist, pan e ymgynhulloch ynghyd, a'm hyspyrd inneu, gyd â gallu ein Harglwydd Iesu Grist,

5 Draddodi y cyfryw un i fatan, i g ddynistr y cnawd, fel y byddo'r yspird yn gadwedig yn nydd yr Arglwydd Iesu.

6 Nid da eich h gorfoledd chwi: oni wyddoch chwi fod i ychydig lefain yn lefeinio yr holl does?

7 Am hynny certhwch allan yr hen lefain, fel y byddoch does newydd, megis yr ydych ddilefeini- llyd: canys Crist ein pasg ni a l aber- thwyd drosom ni.

8 Am hynny cadwn m wyl, nid â hen lefain, nac â lefain malais a drygioni, ond â bara croyw purdeb a gwirionedd.

9 Mi a 'sgrifenis attoch mewn llythyr, na chyd-ymgymmysgech â godinebwyr.

10 Ac nid yn hollol â godineb- wyr y o byd hwn, neu â'r cybyddion, neu â'r cribddeilwyr, neu ag eilun- addolwyr; o blegid felly, rhaid fy- ddai i chwi fyned p allan o'r byd.

11 Ond yn awr mi a 'sgrifenis attoch na chyd-ymgymmysgech: os bydd neb a enwir q yn frawd yn odinebwr, neu yn gybydd, neu yn eilun-addolwr, neu yn ddifenwr, neu yn feddw, neu yn grybdeiliwr; gyd â'r cyfryw ddyn r na chyd- fwytta chwaith.

12 Canys beth fydd i mi a farnwyf ar y rhai fydd s oddi allan? onid y rhai fydd oddi mewn yr ydych chwi yn eu barnu?

13 Eithr y rhai fydd oddi allan, Duw fydd yn eu barnu: u bwriwch chwithau ymaith y dyn drygionus hwnnw o'ch plith chwi.

P E N . VI.

1 Am fyned i gyfraith. 9 Na chaiff y rhai anghyfiawn deyrnas Dduw.

A Feiddia a neb o honoch, a chan- ddo fatter yn erbyn arall, ym- gyfreithio o flaen y rhai b anghy- iawn, ac nid o flaen y faint?

2 Oni wyddoch chwi y barna'r faint y byd? ac os d trwoch chwi y bernir y byd, a ydych chwi yn an- addas i farnu'r pethau lleiaf?

3 Oni wyddoch chwi y e barnwn ni angylion? pa faint mwy y pethau a berthyn i'r bywyd hwn?

4 Gan hynny, od oes gennych farnedigaethau am bethau a berthyn i'r bywyd hwn, dodwch ar y fainge y f rhai gwaelf yn yr eglwys.

5 Er e cywilydd i chwi yr ydwyf

yn dywedyd: felly, onid oes yn eich h plith cymmaint ag un doeth, yr h Pen 4.8. hwn a fedro farnu rhwng ei frodyr?

6 Ond bod i brawd yn k yingyf- reithio â brawd, a hynny ger bron y rhai digred. i Gen. 13. k Act. 22. 25.

7 Yr awr hon gan hynny y mae yn hollol ddiffyg i yn eich plith, am eich bod yn ymglyfreithio â'ch gil- ydd: m pa ham nad ydych yn hyt- rach yn dioddef cam? pa ham nad ydych yn hytrach mewn colled?

8 Eithr chwy-chwi fy'n gwneu- thur n cam, a cholled, a hynny i'r i Thef. 4.6.

9 Oni wyddoch chwi na chaiff y rhai anghyfiawn etifeddu o teyrnas o Dat. 21. Dduw? na thwyllwr chwi; ni chaiff na godinebwyr, nac eilun-addolwyr, na thorwyr priodas, na maweddwy, na gwrryw-gydwy,

10 Na lladron, na chybyddion, na meddwon, na difenwyr, na chryb- ddeilwyr, p etifeddu teyrnas Dduw. p Mat. 22.

11 A hyn fu s rai o honoch chwi: i eithr chwi a r olchwyr; eithr chwi a fancteiddiwyd; eithr chwi a gyf- iawnhawyd, yn enw yr Arglwydd Iesu, a thrwy Yspird ein Duw ni. q Rhuf. 1. 20. r Eph. 5. Pen. 1.30.

12 s Pob peth fydd gyfreithlon i mi, ond nid yw pob peth yn t llefau; pob peth fydd gyfreithlon i mi, eithr ni'm dygir i dan u awdurdod gan ddim. i Pen. 7.8. t Rhuf. 15. 2. u Preg. 3.1. u Rhuf. 14.

13 Y bwydydd i'r bol, a'r bol i'r bwydydd; eithr Duw a x ddynystria hwn a hwythau: a'r corph nid yw i odineb, y ond i'r Arglwydd; a'r Arglwydd i'r corph. x Mat. 22. Pen. 15. 44.

14 Eithr Duw a gyfododd yr Ar- glwydd, ac a'n z cyfyd ninnau trwy ei nerth ef. y Adn. 20. i Thef. 5. 23. z Phil. 3. 21.

15 Oni wyddoch chwi fod eich cyrph yn a aelodau i Grist? gan hyn- ny a gymmeraf fi aelodau Crist, a'u gwneuthur yn aelodau b puttain? b Dat. 17:2 Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chwi fod yr hwn fydd yn c cydio â phuttain yn un corph? canys y t ddau (medd efe) fyddant un cnawd. c Hof. 4.12. t Gen. 2. 24.

17 Ond yr hwn a d gyfylltir â'r Arglwydd, un yspird yw. d Eph. 5. 23.

18 e Gochelwch odineb: pob pe- chod a wnelo dyn, f oddi allan i'w gorph y mae: ond yr hwn fydd yn godinebu, fydd yn pechu yn erbyn ei gorph ei hun. e Adn. 19. f Diar. 23. 31.

19 Oni wyddoch chwi fod eich corph yn g deml i'r Yspird Glân sydd ynoch, yr hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw, ac nad ydych yn eiddoch eich hunain? h i Petr. 1. 18. i Pen. 10. 31.

20 Canys er gwerth y h prynwyd chwi: gan hynny i gogoneddwch

Dduw yn eich corph, ac yn eich yspryd, y rhai fydd eiddo Duw.

P E N. VII.

1 Priodas yn feddyginiaeth rhag godineb. 35 Y llefod o briodi neu beidio.

A Cam y pethau yr ysgrifenasoch attaf; ^a Da i ddyn na ^b chyffyrddai â gwraig.

² Ond ^c rhag godineb, bydded i bob gwr ei ^d wraig ei hun, a bydded i bob gwraig ei gwr ei hun.

³ Rhodded y gwr i'r wraig ddyledus ^e ewyllys da; a'r un wedd y wraig i'r gwr.

⁴ Nid oes i'r wraig feddiant ar ei chorph ei hun, ond i'r gwr; ac yr un ffunud, nid oes i'r gwr feddiant ar ei gorph ei hun, ond i'r wraig.

⁵ Na thwyllwch eich gilydd, oddi eithr o gyd-syniad dros amser, fel y galloch ymroi i g ymryd a gweddi: a deuwch drachefn ynghyd, rhag tentio o fatan chwi o herwydd eich ^b anlladrwydd.

⁶ A hyn yr wyf yn ei ddywedyd o ganiattad, ^k nid o orchymyn.

⁷ Canys mi a fynwn fod pob dyn fel fi ^l fy hun: eithr y mae i bob un ei ddawn ei hun gan Dduw; i un fel hyn, ac i arall fel hyn.

⁸ Dywedyd yr wyf wrth y rhai heb briodi, a'rgwagedd gweddwon, Da yw iddynt os arosant fel finneu.

⁹ Eithr oni allant ymgadw, priodant: canys gwell yw priodi nag ^m ymlosgi.

¹⁰ Ac i'r rhai a briodwyd yr ydwyf yn gorchymyn, ⁿ nid myfi ^{chwaith}, ond yr Arglwydd, Nad ymadawo gwraig oddiwrth ei gwr.

¹¹ Ac os ^o ymedy hi, arosed heb briodi, neu gymmoder hi â ⁱ gwr: ac na ollynged y gwr ei wraig ymaith.

¹² Ac wrth y lleill, ^p dywedyd yr wyf fi, [†] nid yr Arglwydd; Os bydd i un brawd wraig ddigred, a hitheu yn foddlon i drigo gyd ag ef, na ollynged hi ymaith.

¹³ ^q A'r wraig, yr hon y mae iddi wr digred, ac yntef yn foddlon i drigo gyd â hi, na wrthoded hi ef.

¹⁴ Canys y gwr digred a sancteiddir trwy'r wraig: ^r a'r wraig ddigred a sancteiddir trwy'r gwr: ^s pe amgen, ^s aflan yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr ^t sanctaidd ydynt.

¹⁵ Eithr os yr anghredadyn a ymedy, ymadawed; nid yw'r brawd neu'r chwaer gaeth yn y cyfryw ^u bethau: eithr Duw a'n galwodd ^u ni i heddwch.

¹⁶ Canys beth a wyddost ti, wraig, a ^x gedwi di dy wr? a pheth a wyddost titheu, wr, a gedwi di dy wraig?

¹⁷ Ond megis y darfu i Dduw y rannu i bob un, megis y darfu i'r Arglwydd alw pob un, felly ^z rhoi: died: ac fel hyn yr wyf yn ordeinio yn yr eglwys oll.

¹⁸ A ^a alwyd neb wedi ei enwaeddu? nac adgeisied ^{ddienwaediad}: a alwyd neb mewn dienwaediad? nac enwaeder arno.

¹⁹ ^b Enwaediad nid yw ddim, a ^b Rhuf., dienwaediad nid yw ddim, ond cadw ^c gorchymynion Duw.

²⁰ Pob un yn yr ^d alwedigaeth y galwyd ef, yn honno arosed.

²¹ Ai yn was y'th alwyd? na fydded ^e gwaeth gennyt; etto os gelli gael bod yn rhydd, mwynha ^{hynny} yn hytrach.

²² Canys yr hwn, ac efe yn ^f was, a alwyd yn yr Arglwydd, ^g gwr rhydd i'r Arglwydd ydyw: a'r un ffunud yr hwn, ac efe yn wr rhydd, a alwyd, gwas i Grist yw.

²³ Er gwerth y'ch prynwyd; na fyddwch ^b weision dynion.

²⁴ Yn yr hyn y galwyd pob un, frodyr, yn hynny ⁱ arosed gyd â Duw.

²⁵ Eithr am wryfon, nid oes ^k gennyf orchymyn yr Arglwydd: ond barn yr ydwyf yn ei roi, fel un a ^l gafodd drugaredd gan yr Arglwydd i fod yn ffyddlon.

²⁶ Am hynny yr wyf yn tybied mai da yw hyn, o herwydd yr ^m anghenrhaid presennol; mai da, ^{meddaf}, i ddyn fod felly.

²⁷ A wyt ti yn ⁿ rhwym i wraig? na chais dy ollwng yn rhydd: a wyt ti yn rhydd oddiwrth wraig? na chais wraig.

²⁸ Ac os priodi hefyd, ni phechais; ac os prioda gwryf, ^o ni phechodd: er hynny y cyfryw rai a gant ^p flinder yn y cnawd: eithr yr wyf yn eich arbed chwi.

²⁹ A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, frodyr, am fod yr amser ^q yn fyr: y mae yn ol, fod o'r rhai fydd â gwagedd iddynt, megis pe byddent ^r hebddynt;

³⁰ A'r rhai a wylant, megis heb wyllo; a'r rhai a lawenhant, megis heb lawenhau; a'r rhai a brynant, megis ^s heb feddu;

³¹ A'r rhai a arferant y byd hwn, megis heb ei gam-arfer: canys y mae dull y byd hwn yn ^t myned heibio.

³² Eithr mi a fynwn i chwi fod yn ^u ddiofal: yr hwn fydd heb briodi, fydd yn gofalu am bethau yr Arglwydd, pa wedd y ^x boddlon a'r Arglwydd.

³³ Ond y neb a wreiccaodd, fydd yn gofalu am bethau'r ^y byd, pa wedd y boddlon a'i wraig.

34 Y mae gwahaniaeth hefyd rhwng gwraig a gwryf: y mae yr hon fydd heb briodi yn gofalu am y pethau fydd yn perthyn i'r Arglwydd, fel y byddo hi a sanctaidd ynghorff ac yspryd; ac y mae yr hon fydd wedi briodi yn gofalu am bethau bydol, pa fodd y rhyngha hi fodd i'r gwr.

35 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd er llefard i chwi eich hunain; nid i ofod a magl i chwi, eithr er mwyn b'gweddeidd-dra, a dyfal e lynu wrth yr Arglwydd yn ddiwahan.

36 Ond os yw neb yn tybied ei fod yn anweddaidd tu ag at ei wryf, od a hi dros flodau ei hoedran, a bod yn rhaid gwneuthur felly; a gwnaed a fynno, nid yw yn pechu: priodant.

37 Ond yr hwn fydd yn sefyll yn sicr yn ei galon, ac yn e' afraid iddo, ac a meddiant ganddo ar ei ewyllys ei hun, ac a rodd ei fryd ar hynny yn ei galon, ar gadw o hono ei wryf; da y mae yn gwneuthur.

38 Ac am hynny, yr hwn fydd yn ei rhoddi yn briod, fydd yn gwneuthur yn dda; ond yr hwn nid yw yn ei rhoddi yn briod, fydd yn gwneuthur yn f well.

39 Y mae gwraig yn e' rhwym wrth y gyfraith, tra fyddo byw ei gwr: ond os bydd marw ei gwr, y mae hi yn rhydd i briodi y neb a fynno; yn unig h yn yr Arglwydd.

40 Eithr dedwyddach yw hi, os erys hi felly, yn fy marn i: ac yr ydwyf finneu'n i tybied fod Yspryd Duw gennyf.

P E N. VIII.

Rhaid ymgadw oddiwrth y bwydydd a offrymmir i eilunod, &c.

Eithr am yr hyn a a aberthwyd i eilunod, ni a wyddom fod gan bawb o honon b'wybodaeth. Gwybodaeth fydd yn chwyddo, eithr c'ariad fydd yn adeiladu.

2 Eithr os yw neb yn tybied ei fod yn d gwybod dim, ni w'yr efe etto ddim fel y dylai wybod.

3 Ond od oes neb yn caru Duw, hwnnw a e' adwaenir ganddo ef.

4 Am fwyta gan hynny o'r pethau a aberthir i eilunod, ni a wyddom nad yw eilun f ddim yn y byd, ac nad oes un Duw arall ond e un.

5 Canys er bod rhai a h'elwir yn dduwiau, pa un bynnag ai yn y nef a'i ar y ddaear, (megis y mae i duwiau lawer, ac arglwyddi lawer)

6 Eithr i ni nid oes ond un Duw, y Tad, o'r hwn a y mae pob peth, a ninnau ynddo ef; ac un Arglwydd Iesu Crist, trwy yr hwn y mae pob peth, a i ninnau trwyddo ef.

7 Ond nid yw'r wybodaeth hon

gan bawb: canys rhai a chanddynt gydwylbod o'r eilun, hyd y pryd hyn, fydd yn bwyta fel peth a aberthwyd i eilunod; a'u cydwylbod hwy, a hi yn wan, a m'halogir.

8 Eithr nid yw n bwyd yn ein gwneuthur ni yn gymmeradwy gan Dduw: canys nid ydym, os bwyttawn, yn helaethach; nac oni's bwyttawn, yn brinach.

9 Ond edrychwch, rhag mewn un modd i'ch e' rhydd-did hwn fod yn e' dramgwydd i'r rhai fydd weiniaid.

10 Canys os gwel neb dydi fydd a d gwybodaeth gennyf, yn eistedd i fwyta yn nheml yr eilunod, oni chadarnheir ei gydwylbod ef, ac yntef yn wan, i fwyta'r pethau a aberthwyd i eilunod?

11 Ac a ddifethir y brawd gwan trwy dy' wybodaeth di, dros yr hwn y bu e' Crist farw?

12 A chan bechu felly yn erbyn y brodyr, a t'churo eu gwan gydwylbod hwy, yr ydych chi yn pechu yn u erbyn Crist.

13 O herwydd pa ham, os x yw bwyd yn rhwystro fy mrawd, ni fwyttaf fi gig fyth, rhag i mi rwystro fy mrawd.

P E N. IX.

1 Y mae efe'n dangos ei rydd-did. 7 Dylai f' gweinidog fyw wrth yr efengyl.

Onid wyf fi yn apostol? onid wyf fi yn a rhydd? oni b welais i Iesu Crist ein Harglwydd? onid fy ngwaith i ydych chi yn yr Arglwydd?

2 Onid wyf yn apostol i eraill, etto yr wyf i chwi: canys e' fel fy apostoliaeth i ydych chi yn yr Arglwydd.

3 Fy ymddiffyn i, i'r rhai a'm d'holant, yw hyn:

4 Onid oes i ni awdurdod i e' fwytta ac i yfed?

5 Onid oes i ni awdurdod i arwain o amgylch f'wraig a fyddai chwaer, megis ag y mae i'r apostolion eraill, ac i frodyr yr Arglwydd, ac i Cephas.

6 Ai myfi yn unig a Barnabas nid oes gennym awdurdod i fod e' heb weithio?

7 Pwy fydd un amser yn rhyfela a'r ei draul ei hun? pwy fydd yn plannu gwinllan, ac nid yw'n bwytta o'i ffrwyth hi? neu pwy fydd yn porthi praid, ac nid yw yn bwytta o laeth y praid?

8 Ai yn ol dyn yr wyf fi yn dywedyd y pethau hyn? neu onid yw y ddeddf hefyd yn dywedyd hyn?

9 Canys y'grifenedig yw yn neddf Moses, Na chau safn yr ych fydd yn dyrnu. Ai dros k ychen y mae Duw yn gofalu?

10 Ynte er ein mwyn ni yn hollol

¹Rhut.15. y mae yn dywedyd? Canys ¹er ein
⁴Mat.10. mwyn ni yr ysgrifenydd, mai mewn
¹⁰gobaith y dylai'r ^m arddwr aredig,
^mPen.3.9 a'r dyrnwr mewn gobaith, i fod yn
gyfrannog o'i obaith.

ⁿRhut.15. ¹¹ Os ⁿ nyni a hauafom i chwi
²⁷bethau ysprydol, ai mawr ^{yw} os ny-
^{Act.18.11} ni a fedwn eich ^o pethau cnawdol?
⁶Gal.6.6.

¹² Os yw eraill yn gyfrannogion
o'r awdurdod hon arnoch; onid ydym
ni yn hytrach? Eithr nid arferafom
ni yr awdurdod hon: ond ^p goddef
yr ydym bob peth, fel na roddom
ddim ^q rhwystr i efengyl Crist.

¹³ Oni wyddoch chiwi fod y rhai
fydd yn gwneuthur pethau cyslegr-
edig, yn ^r bwyta o'r cyslegr? a'r rhai
fydd yn gwafanaethu'r allor, yn gyd-
gyfrannogion o'r allor?

¹⁴ Felly hefyd yr ordeiniodd yr
¹⁷Arglwydd, i'r rhai sy'n ^s pregethu
yr efengyl, fyw ^t wrth yr efengyl.

¹⁵ Eithr myfi nid ^u arferais yr un
o'r pethau hyn: ac nid ysgrifenaais y
pethau hyn, fel y gwnelid felly i mi:
^{10,11} canys gwell ^{yw} i mi farw, nâ gwneu-
^{Gal.6.6} thur o neb fy ^x ngorfoledd yn ofer.

¹⁶ Canys os pregethaf yr efengyl,
y nid oes orfoledd i mi: canys angen-
rhaid ^z a osodwyd arnaf; a gwae
fydd i mi, oni phregethaf yr efengyl.

¹⁷ Canys os gwnaf hyn o'm ^a bodd,
y mae i mi wob: ond os o'm hanfodd,
ymddiriedwyd i mi am y gorchwyl.

¹⁸ Pa ^b wob fydd i mi gan hynny?
Bod i mi, pan efangylwyf, osod ef-
engyl Crist yn rhad, fel na chamar-
ferwyf fy awdurdod yn yr efengyl.

¹⁹ Canys er fy mod yn rhydd
oddiwrth bawb, mi a'm gwnaethum
fy hun yn ^c was i bawb, fel yr yn-
nillwn fwy.

²⁰ Ac mi a ymwneuthum ^d i'r
Iuddewon megis yn Iuddew, fel yr
ynnillwn yr Iuddewon; i'r rhai dan
y ddeddf, megis dan y ddeddf, fel yr
ynnillwn y rhai fydd dan y ddeddf;

²¹ I'r rhai diddeddf, megis di-
ddeddf (a minneu ^e heb fod yn ddi-
ddeddf i Dduw, ond dan y ddeddf
i Grift) fel yr ynnillwn y rhai di-
ddeddf.

²² Ymwneuthum i'r rhai ^f gwein-
iaid megis yn wan, fel yr ynnillwn
y gweiniaid: mi a ymwneuthum yn
bob peth i bawb, fel y gallwn yn
hollol gadw rhai.

²³ A hyn yr wyf fi yn ei wneuthur
er mwyn yr efengyl, fel y'm gwne-
ler yn ^g gyd-gyfrannog o honi.

²⁴ Oni wyddoch chiwi fod y rhai
fydd yn ^h rhedeg mewn gyrfa i gyd
yn rhedeg, ond bod ⁱ un yn derbyn
y gamp? ^k felly rhedwch fel y caff-
och afael.

²⁵ Ac y mae pob un a'r fydd yn
¹ ymdrechu yn ymgadw ymhob peth; ¹Col.4.12
a hwynt-hwy yn wir, fel y derbyniont
goron lygredig; eithr nyni, un ^m an- ^m Pedr
llygredig. ¹⁴

²⁶ Yr wyf fi gan hynny felly yn
rhedeg, nid megis ar ⁿ amcan; felly ⁿ Tim.
yr wyf yn ymdrechu, nid fel un yn ⁸
curo'r awyr.

²⁷ Ond yr wyf fi yn cospi ^o fy ^o Rhuf.
nghorph, ac yn ei ddwyn yn gaeth; ¹⁸
rhag i mi, mewn un modd, wedi i mi
^p bregethu i eraill, fod fy hun yn
anghyimmeradwy. ²² ^{Pl.11.34}

P E N. X.

¹ Bod sacramentau'r Iuddewon, 6 yn
gyfgodau, 7 a'u cospedigaethau hwy
¹¹ yn siamplau i ni.

A C ni fynwn i chwi fod heb
wybod, frodyr, fod ein tadau
oll ^a dan y cwmmwl, a'u myned oll ^a Eef.
trwy'r môr; ²¹

² A'u ^b bedyddio hwy oll i ^c Mo- ^b y Pedr
ses, yn y cwmmwl, ac yn y môr; ²¹ ^c Eef.

³ A bwyta o bawb o honynt yr un
^d bwyd ysprydol; ^d Eef.

⁴ Ac yfed o bawb o honynt yr un
^e ddiod ysprydol: (canys hwy a yf- ^e Num.
afant o'r graig ysprydol ag oedd yn ^{8,11}
^f canlyn; a'r graig oedd ^g Crist) ^f Sal.

⁵ Eithr ^h ni bu Dduw foddlon i'r
rhan fwyaf o honynt: canys cwymp-
wyd ⁱ hwynt yn y diffeithwch. ^h Heb.

⁶ A'r pethau hyn a wnaed ^k yn
siamplau i ni, fel na chwennychem
ddrygioni, ^l megis ag y chwenny-
afant hwy. ^l Sal.

⁷ Ac na fyddwch ^m eilun-addol-
wyr, megis rhai o honynt hwy; fel
y mae yn ysgrifenedig, Eisteddodd
y bobl i fwyta ac i yfed, ac a gyfod-
afant i chwareu.

⁸ Ac na odinebwn, fel y godineb-
odd ⁿ rhai o honynt hwy, ac y syrth- ⁿ Num.
iodd mewn un dydd dair mil ar hu-
gain.

⁹ Ac na themtiwn Grift, ^o megis ^o Eef.
ag y temtiodd rhai o honynt hwy, ac ¹⁹
a'u ^p distrywiwyd gan feirph. ^p Num.

¹⁰ Ac na rwgnechwch, megis y
grwgnachodd ^q rhai o honynt hwy, ^q Num.
ac a'u distrywiwyd gan y dinystrydd. ^q

¹¹ A'r pethau hyn oll a ddigwydd-
afant yn siamplau iddynt hwy, ac a
ysgrifenydd yn ^r rhybydd i ninnau,
ar y rhai y daeth terynanu'r oesoedd. ^r

¹² Am hynny, yr hwn fydd yn
^s tybied ei fod yn sefyll, ^t edryched ^s Eef.
na syrthio. ^t Eph.

¹³ Nid ymaflodd ynoch demtasiwn,
ond ^u un dynol: eithr ffyddlon ^{yw} ^u Tim.
Duw, yr hwn ni ad eich temtio-
^x uwch law yr hyn a alloch; eithr a ^x Eef.
wna, ynghyd y ^a r temtasiwn, ddi- ^{sal.}
angfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn. ^u

14 O herwydd pa ham, fy anwylyd, wneloch, gwnewch bob peth er gogoniant i Dduw.

15 Dywedyd yr wyf fel wrth rai i'r Iuddewon ac i'r cenhedloedd hefyd, ac i eglwys Dduw:

16 ^b Phiol y fendith, yr hon a fendigwn, onid ^c cymmun gwaed Crist ydyw? y bara yr ydym yn ei dorri, onid cymmun corph Crist yw?

17 O blegid nyini, yn llawer, ydym un bara, ac ^d un corph: canys yr ydym ni oll yn gyfrannogion o'r un bara.

18 Edrychwch ar yr Israel yn ^e ol y cnawd: onid yw y rhai fydd yn bwyttar ebyrth, yn gyfrannogion o'r allor?

19 Beth gan hynny yr ydwyf yn ei ddwyed? bod yr eilun yn ^g ddim, neu'r hyn a aberthwyd i eilun yn ddim?

20 Ond y pethau y mae'r cenhedloedd yn eu haberthu, i ^h gythreuliaid y maent yn eu haberthu, ac nid i Dduw. Ni fynnw i chwi fod yn gyfrannogion a'r cythreuliaid.

21 ⁱ Ni ellwch yfed o phiol yr Arglwydd, a phiol y cythreuliaid. Ni ellwch fod yn gyfrannogion o fwrdd yr Arglwydd, a bord y cythreuliaid.

22 Ai ^k gyrru'r Arglwydd i eiddigedd yr ydym? a ydym ni yn ^l gryfach nag ef?

23 Pob peth fydd gyfreithlon i mi, eithr nid yw pob peth yn ^m llefau: pob peth fydd gyfreithlon i mi, eithr nid yw pob peth yn adeiladu.

24 Na ⁿ cheisied neb yr eiddo ei hun, ond pob un yr eiddo arall.

25 ^o Beth bynnag a werthir yn y gigfa, bwyttewch, heb ofyn dim er mwyn cydwybod.

26 Canys eiddo'r Arglwydd ^p y ddaear, a'i chyflawnder.

27 Os bydd i neb o'r rhai digred eich gwahodd, ac os mynnwch fyned; bwyttewch beth bynnag a rodder ger eich bron, heb ymofyn dim er mwyn cydwybod.

28 Eithr os ^q dywed neb wrthy, Peth wedi ei aberthu i eilunod yw hwn; na fwyttewch, er ^r mwyn hwnnw, yr hwn a'i mynegodd, ac er mwyn cydwybod: canys eiddo'r Arglwydd y ddaear, a'i chyflawnder.

29 Cydwybod, meddaf, nid yr eiddot ti, ond yr eiddo arall: canys pa ham y bernir ^s fy rhydd-did i gan gydwybod un arall?

30 Ac os wyf i ^t trwy ras yn cymeryd cyfran, pa ham y'm ceblir am y peth yr wyf yn rhoddi diolch amdano?

31 Pa un bynnag gan hynny ai bwyttai ai yfed, ai beth bynnag a

32 ^x Byddwch ddiachos tramgwydd i'r Iuddewon ac i'r cenhedloedd hefyd, ac i eglwys Dduw:

33 Megis yr ydwyf finneu yn y rhyngu bodd i bawb ymhob peth, heb geisio fy llesad fy hun, ond ^y llesad llaweroedd, fel y byddont hwy gadwedig.

P E N. XI.

Y mae efe yn eu ceryddu hwynt am eu cam-arferion yn y cynnulleidfaoedd.

BYDDWCH ddilynwyr i mi, ^a megis yr wyf finneu i Grist.

2 Yr ^b ydwyf yn eich canmol, frodyr, eich bod yn fy nghofio i ymhob peth, ac yn dal y traddodiadau, fel y traddodais i chwi.

3 Eithr mi a fynnw i chwi wybod, mai pen pob gwr yw ^c Crist, a phen y wraig yw'r gwr, a phen Crist ^d yw Dduw.

4 Pob gwr yn ^e gweddio, neu yn prophwydo, â pheth am ^e i ben, fydd yn ^f cywilyddio ei ben.

5 Eithr pob ^g gwraig yn gweddio, neu yn prophwydo, yn bennoeth, fydd yn cywilyddio ei phen; canys yr un yw a phe byddai wedi ei heillio.

6 Canys os y wraig ni wisg ^{am} ei phen, cneisier hi hefyd: eithr os brwnt i wraig ei chneisio, neu ei heillio, gwisged.

7 Canys gwr yn wir ni ddylai wisgo ^{am} ei ben, am ei fod yn ^h ddeilw a ⁱ gogoniant Duw: a'r wraig yw ^k gogoniant y gwr.

8 Canys nid yw y gwr o'r wraig, ond y wraig o'r gwr.

9 Ac ni chrewyd y gwr er mwyn y wraig, eithr y wraig er mwyn ^l y gwr.

10 Am hynny y dylai'r wraig fod ganddi awdurdod ar ^e i phen, o herwydd yr ^m angylion.

11 Er hynny nid ^{yw} na'r gwr heb y wraig, na'r wraig heb y gwr, ⁿ yn yr Arglwydd.

12 Canys un wedd ag ^y mae y wraig o'r gwr, felly ^y mae y gwr trwy'r wraig: a phob peth ^y ddau o'r Dduw.

13 ^p Bernwch ynoch eich hunain, ai hardd yw i wraig weddio Duw yn bennoeth?

14 Onid yw ^q naturiaeth ei hun yn eich dysgu chwi, os gwallt-laes a fydd gwr, mai amharch yw iddo?

15 Eithr os gwraig a fydd gwallt-laes, clod yw iddi: o blegid ^e i laeswallt a ddodwyd yn orchudd iddi.

16 Od oes neb a fyn fod yn ^r ymryfongar, nid oes gennym ni gyfryw ddefod, na chan eglwyf Duw.

17 Eithr wrth ddywedyd hyn, nid ydwyf yn eich canmol, ^a eich bod yn dyfod ynghyd, nid er gwell, ond er gwaeth.

18 Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghyd yn yr ^u eglwys, yr ydwyf yn clywed fod ^x ymrfaelion yn eich mysg chwi; ac ^y o ran yr wyf fi yn credu.

19 Canys ^z rhaid yw bod hefyd heresia ^a yn eich mysg, fel y byddo y rhai cymmeradwy yn eglur yn eich plith chwi.

20 Pan fyddoch chwi gan hynny yn dyfod ynghyd i'r un lle, nid bwyta swpper yr Arglwydd ydyw hyn.

21 Canys y mae pob un ^b wrth fwytta yn cymmeryd ei swpper ei hun o'r blaen; ac un sydd â ^c newyn arno, ac arall sydd yn ^d feddw.

22 Onid oes gennych dai i fwytta ac i yfed? ai ^e dirmygu yr ydych chi eglwys Dduw, a ^f gwaradwyddo y rhai nid oes ganddynt? pa beth a dilywedaf wrthych? a gamolaf fi chwi yn hyn? Nid wyf yn eich canmol.

23 Canys myfi a ^d dderbyniais gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a draddodais i chwi; bod i'r Arglwydd Iesu, y nos y bradychwyd ef, gymmeryd bara;

24 Ac wedi iddo ^b ddiolch, efe a'i torodd, ac a ddywedodd, Cymmerwch; ⁱ bwyttewch; hwn yw fy nghorph, yr hwn a ^k dorrir trofoc: gwnewch hyn er coffa am danaf.

25 Yr un modd *efe a gymmerodd* y cwppan wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r ⁱ testament newydd yn fy ngwaed: gwnewch hyn, cynnifer gwaith bynnag yr yfoc, er coffa am danaf.

26 Canys cynnifer gwaith bynnag y bwyttaoch y bara hwn, ac yr yfoc y cwppan hwn, y dangosfych farwlaeth yr Arglwydd ^m oni ddelo.

27 Am hynny, pwy bynnag a fwyttao y bara hwn, neu a yfo gwp-pan yr Arglwydd yn ⁿ anheilwng, euog fydd o gorph a gwaed yr Arglwydd.

28 Eithr ^o holed dyn ef ei hun; ac felly bwyttaed o'r bara, ac yfed o'r cwppan.

29 Canys yr hwn fydd yn bwytta ac yn yfed yn anheilwng, fydd yn bwytta ac yn yfed ^p barnedigaeth iddo ei hun, am nad yw yn iawn-farnu corph yr Arglwydd.

30 O blegid hyn y mae llawer yn ^q weiniaid ac yn llefsg yn eich mysg, a llawer yn ^r huno.

XI. 17, &c.] Dylai holl gyfarfodydd eglwysig fod er gwell, yn enwedig ordinhad swpper yr Arglwydd, yn hysbysu i unig yn goffadwriaeth o farwolaeth Crist, ond yr ydys hefyd yn cael cymmunleib ag ef ynddo. Yn ystod y farwolaeth bywyd, a'i waed yn gwppan iachawdwriaeth, i bawb a fwyttiaont ac a yfont trwy ffydd.

31 Canys pe ^s iawn-farnem ni ein ^{dat} hunain, ni'n bernid.

32 Eithr pan y'n bernir, y'n ^t ce-ryddir gan yr Arglwydd, fel na'n ^u damnier gyd â'r byd.

33 Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch ynghyd i fwytta, arosfych eich gilydd.

34 Eithr os bydd newyn ar neb, bwyttaed gartref, fel na ddeloch ynghyd i farnedigaeth: ond y pethau eraill mi a'u ^x trefnaf pan ddelwyf.

P E N. XII.

Bod doniau ysprydol er llefad, &c.

Eithr am ysprydol ddoniau, frodyr, ni fynwn i chwi fod heb wybod.

2 Chwi a wyddoch mai cenhedloedd oeddych, yn eich ^b arwain ymaith at yr eilunod mudion, fel y'ch tywyfid.

3 Am hynny yr wyf yn hyspysu i chwi, nad oes neb yn llafaru trwy Yspryd Duw, yn galw yr Iesu yn ysgymmun-beth: ac ni all neb ddywedyd, ^c Yr Arglwydd Iesu, eithr trwy'r Yspryd Glân.

4 Ac y mae amryw ^d ddoniau, eithr yr un Yspryd.

5 Ac y mae amryw ^e weinidogaethau, eithr yr un Arglwydd.

6 Ac y mae amryw ^f weithrediau, ond yr un yw Duw, yr hwn sy'n gweithredu pob peth ym mhawb.

7 Eithr eglurhad yr Yspryd a roddir i bob un ^h er llefad.

8 Canys i un, trwy'r Yspryd, y rhoddir ymadrodd ⁱ doethineb; ac i arall ymadrodd ^k gwybodaeth, trwy yr un Yspryd;

9 Ac i arall ^l ffydd, trwy yr un Yspryd; ac i arall ddawn i iachau, trwy'r un Yspryd;

10 Ac i arall, wneuthur ⁿ gwyrthiau; ac i arall, ^o brophwydoliaeth; ac i arall, ^p wahaniaeth yspryoedd; ac i arall, ^q amryw dafodau; ac i arall, ^r gyfieithad tafodau.

11 A'r holl bethau hyn y mae'r un a'r unrhyw Yspryd yn eu gweithredu, gan rannu i bob un o'r neilldu, ^s megis y mae yn ewllyfio.

12 Canys fel y mae'r corph ^t yn un, ac iddo aelodau lawer, a holl aelodau yr un corph, cyd byddont i lawer, ydynt un corph; felly y mae Crist hefyd.

13 O herwydd trwy un Yspryd y bedyddiwyd ni oll yn un corph, pa un bynnag ai Iudlewon ai Groeg-wyr, ai caethion ai rhyddion; ac ni a ddiodydd oll i un Yspryd.

14 Canys y ^x corph nid yw un aelod, eithr llawer.

15 Os dywed y ^y troed, Am nad wyf law, nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw efe o'r corph?

16 Ac os dywed y glust, Am nad wyf lygad, nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw hi o'r corph?

17 Pe yr holl gorph fyddai lygad, pale y byddai'r clywed? pe'r cwbl fyddai glywed, pale y byddai'r arogliaid?

18 Eithr yr awr hon Duw a ^z ofododd yr aelodau, bob un o honynt yn y corph, fel yr ^a ewyllysiodd efe.

19 Canys pe baent oll un aelod, pale y byddai'r corph?

20 Ond yr awr hon, llawer yw'r aelodau, eithr un corph.

21 Ac ni all y ^b llygad ddywedyd wrth y llaw, Nid rhaid i mi ^v rthyt; na'r ^c pen chwaith wrth y traed, Nid rhaid i mi wrthyh.

22 Eithr yn hytrach o lawer, yr aelodau o'r corph y rhai a dybir eu bod yn wannaf, ydynt angenrheidiol.

23 A'r rhai a dybiwn ni eu bod yn amharchediccaf o'r corph, ynghylch y rhai hynny y ^d gosodwn ychwaneg o barch; ac y mae'n ^haelodau anhardd yn cael ychwaneg o harddwch.

24 O blegid ein ^haelodau hardd ni, nid rhaid iddynt ^wtho: eithr Duw a gyd-dymherodd y corph, gan roddi parch ychwaneg i'r hyn oedd ddi-ffygiol:

25 Fel na byddai ^d anghydfod yn y corph, eithr bod i'r aelodau ofalu'r ^e un peth dros eu gilydd.

16 A pha un bynnag ai ^f dioddef a wna un aelod, y mae'r holl aelodau yn cyd-ddioddef; ai anrhydeddu a wneir un aelod, y mae'r holl aelodau yn cyd lawenhau.

27 Eithr chwy-chwi ^z ydych gorph Crist, ac aelodau o ran.

28 A rhai yn wir a ofododd Duw yn ^heglwys, yn gyntaf ⁱ apostolion, yn ail prophwydi, yn drydydd athrawon, yna gwyर्थiau, wedi hynny doniau i iachau, ^k cynnorthwyau, llwodraethau, rhywiogaethau tafodau.

29 Ai apostolion pawb? ai prophwydi pawb? ai athrawon pawb? ai gwneuthurwyr gwyर्थiau pawb?

30 A oes gan bawb doniau i iachau? a yw pawb yn llafaru â thafodau? a yw pawb yn cyfieithu?

31 Eithr ^m deisyfych y doniau go-reu: ac etto yr wyf yn dangos i chiwi ⁿffordd ⁿ dra rhagorol.

P E N. XIII.

Canmoliaeth cariad perffaith, &c.

PE llafarwn â thafodau ^a dynion ac angylion, ac heb fod gennyf

gariad, yr wyf fel efydd yn seinio, neu symbal yn tyngcian.

2 A phe byddai gennyf ^b broph-^{bi}Cor.12. wydoliaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll, a phob gwybodaeth; a phe ^bai gennyf yr holl ffydd, fel y gallwn ^c symmudo mynyddoedd, ac heb ^cMat.17. gennyf gariad, nid wyf fi ^d ddim.

3 A phe porthwn y tlodion ^e â'm holl ddâ; a phe rhoddwn fy nghorph i'm ^f llosgi, ac ^g heb gariad gennyf, nid yw ddim llesad i mi.

4 Y mae cariad yn ^h hir-ymaros, yn gymmwynafgar; cariad nid yw'n cynfigennu; nid yw cariad yn ymffrostio, nid yw yn ymchwyddo;

5 Nid yw yn gwneuthur yn ⁱ an-weddaidd; nid yw yn ceisio yr eiddo ei hun; ni chythruddir; ni feddwl ddrwg;

6 Nid yw lawen am ^k anghyfiawn-^k2Sam.24 der, ond cyd-lawenhau y mae â'r ^lgwirionedd.

7 Y mae yn ^l dioddef pob dim, yn credu pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros â phob dim.

8 Cariad byth ni chwymp ymaith: eithr pa un bynnag ai phrophwydoliaethau, hwy a ballant; ai tafodau, hwy a beidiant; ai gwybodaeth, hi a ddiiflanna.

9 Canys o ran y gwyddom, ac o ^m ran yr ydym yn prophwydo.

10 Eithr pan ddelo yr hyn ⁿ fydd berffaith, yna yr hyn fydd o ran a ⁿ ddileir.

11 Pan oeddwn fachgen, fel bachgen y ^o llafarwn, fel bachgen y deallwn, fel bachgen y meddyliwn: ond pan aethum yn wr, mi a rois heibio bethau bachgenaidd.

12 Canys gweled yr ydym yr awr hon ^p trwy ddrych mewn dammeg; ond yna, wyneb yn wyneb: yn awr yr ^q adwaen o ran; ond yna yr adnabyddaf megis y'm hadwaenir.

13 Yrawr hon y mae yn aros ffydd, gobaith, cariad, y tri hyn; a'r mwyaf o'r rhai hyn yw ^r cariad.

P E N. XIV.

1 Canmol prophwydoliaeth, 2, 3, 4 a'i ^s ofod o flaen llafaru â thafodau, &c.

Dilynwech gariad, a ^a deisyfych ^{dd} doniau ysprydol; ond yn hytrach fel y ^b prophwydoch.

2 Canys yr hwn fydd yn llafaru â thafod ^{di} eithr, nid ^c wrth ddynion y mae yn llafaru, ond wrth Dduw: canys nid oes neb yn gwrando; er hynny yn yr Ysryd y mae efe yn llafaru ^d dirgeledigaethau.

3 Eithr yr hwn sy'n prophwydo sy'n llafaru wrth ddynion, er ^e adeiladaeth, a ^f chyngor, a ^g chyfur.

4 Yr hwn fydd yn llafaru â thafod

dieithr, fydd yn ei adeiladu ei hunan; eithr yr hwn fydd yn prophwyo, ^bMat. 18. fydd yn adeiladu yr ^b eglwys.

^{18.} ^{Adn. 3, 26} 5 Mi a fynwn ped faech chwi oll yn llafaru â thafodau *dieithr*, ond yn hytrach brophwyo o honoch: canys mwy yw'r hwn fydd yn prophwyo, na'r hwn fydd yn llafaru â thafodau; oddi eithr iddo *ei* gyfieithu, fel y derbynio'r eglwys adeiladaeth.

6 Ac yr awr hon, frodyr, os deuf attoch gan lasaru â thafodau, pa lesad a wna i chwi, oni lasaraf wrthych naill ai trwy weledigaeth, neu trwy ⁱCor. 13. i wybodaeth, neu trwy brophwydoliaeth, neu trwy athrawiaeth? ²Tim. 3.6

7 Hefyd, pethau dienaidd, wrth roddi fain, pa un bynnag ai pibell ai telyn, oni roddant wabaniaeth yn y fain, pa wedd y gwybyddir y peth a genir ar y bibell, neu ar y delyn?

^k Nunn. 10 8 Canys os yr ^k udgorn a rydd fain anbynod, pwy a ymbarottoa i ryfel? ^{2.} Efa. 58.1.

9 Felly chwithau, oni roddwch â'r tafod ¹ ymadrodd deallus, pa wedd y gwybyddir y peth a lasarif? canys chwi a fyddwch yn llafaru wrth yr awyr. ^{Mat. 13. 51. Preg. 12. 10.}

10 Y mae cymmaint, ysgatfydd, o rywogaethau lleisiau yn y byd, ac nid oes un o honynt yn allafar.

11 Am hynny, oni wn i rym y llais, ^m Aet. 28. myfi a fyddaf ^m farbariad i'r hwn fydd yn llafaru; a'r hwn fydd yn llafaru *a fydd* i mi yn farbariad. ^{2.} Col. 3.11.

12 Felly chwithau, gan eich bod yn awyddus i *dloniau* ysprydol, ceiswch ragori tu ag at adeiladaeth yr eglwys.

13 O herwydd pa ham, yr hwn fydd yn llafaru â thafod *dieithr*, ⁿ gweddied ar iddo allu cyfieithu. ^mCor. 12. 10. 12go 1. 5.

14 Canys os gweddias â thafod *dieithr*, y mae fy yspryd yn gweddio, ond y mae fy neall yn ddiſſrwyth.

15 Beth gan hynny? mi a weddias â'r yspryd, ac a weddias â'r deall hefyd: ^o canaf â'r yspryd, a chanaf â'r ² deall hefyd. ^eEph. 5. 10. Col. 3. 10. Psal. 47. 9 Num. 6. 23. Deut. 17. 15. Neh. 5. 13.

16 Canys os ⁹ bendithi â'r yspryd, pa wedd y dywed yr hwn sy'n cyflawni lle'r anghyfarwydd, ^r Amen, ar dy ddodiad diolch, gan na's gwyr beth yr wyt yn ei ddywedyd?

17 Canys tydi yn ddiau ydwyt yn diolch yn dda, ond y llall nid yw yn cael ei adeiladu.

18 Yr ^s ydwyf yn diolch i'm Duw ^{10.} fy mod i yn llafaru â thafodau yn ¹Cor. 12. fwy na chwi oll.

19 Ond yn yr eglwys, gwell genyf lasaru pum gair trwy fy neall, fel y dysgwyr eraill hefyd, na ^u myrddiwn o eiriau mewn tafod *dieithr*. ^{15.} Heb. 5. 12. 4 6.1.

20 O frodyr, na fyddwch ^x fech-

gyn mewn deall: eithr mewn drygioni byddwch ^y blant; ond mewn ⁷Mat. 18. deall byddwch ^z berffaith. ^{3.} Phil. 3.

21 Yn y ^a ddeddf y mae yn ysgri-fenedig, Trwy rai estronieithus, a ^a Gen. 6. 11. ² thrauw wefusau estronol, y llasaraf ^a Eia. 26. ^{11.} wrth y bobl hyn; ac ni'm gwrandawant felly, medd yr Arglwydd. ^{Jer. 5. 15.}

22 Am hynny tafodau ydynt ^b ar. ^b Gen. 11. ^{9.} wydd, nid i'r rhai sy'n credu, ond i'r rhai digred: eithr prophwydoliaeth nid i'r rhai digred, ond i'r rhai sy'n credu. ^{Deut. 28. 29. Joel. 2. 28. Eia. 39. 19.}

23 Gan hynny, os daw'r eglwys oll ^e ynghyd i'r un lle, a llafaru o ^e Aet. 16. ¹⁴ bawb â thafodau *dieithr*, a dyfod o ^{13.} rai annysgedig neu ddigred i mewn; oni ddywedant eich bod yn ynfydu?

24 Eithr os prophwyda pawb, a dyfod ^o un digred neu annysgedig i mewn, efe a ^d argyoddir gan bawb, a fernir gan bawb: ^d Aet. 16. ²⁸ 214.

25 Ac felly y gwneir ^e dirgelion ei galon ef yn amlwg; ac felly gan syrthio ² Tim. ^{16.} ar *ei* wyneb, efe a addola Dduw, gan ddywedyd fod Duw yn wir ynoch. ^{12.} 2Cor. 1.

26 Beth gan hynny, frodyr? pan ddeloch ynghyd, y mae gan bob un o honoch ^f salm, y mae *ganddo* athrawiaeth, y mae *ganddo* dafodiaith, y mae *ganddo* ddatguddiad, y mae *ganddo* gyfieithad: gwneir pob peth ⁸ er adeiladaeth. ^e Adm. ^{10.} Judas ^{1.} Eph. ^{1.} Cor. 3.

27 Os llasara neb â thafod *dieithr*, ^g gwneir bob yn ddau, neu o'r mwyaf ^{10.} bob yn dri, a hynny ar gylch; a chyfieithed un. ^{10.} 1Cor. 12.

28 Eithr oni bydd cyfieithydd, tawed yn yr eglwys; eithr llafared wrtho ei hun, ac ^h wrth Dduw. ^h Adm. ^{10.} Sal. 139.

29 A llafared y prophwydi, ddau neu dri, a ⁱ barned y lleill. ⁱ Adm. ^{10.} Eia. 8.

30 Ac os datguddir *dim* i un arall a fo yn eistedd yno, tawed y cyntaf.

31 Canys chwi a ellwch ^k oll brophwydo bob yn un, fel y dysgopawb, ac y cyfurer pawb. ^k Adm. ^{10.} Act. 13.

32 Ac y mae [†] ysprydoedd y prophwydi yn [†] ddarostyngedig i'r prophwydi. [†] New ^{10.} 1Cor. 12.

33 Canys nid yw Duw *awdwr* anghydfod, ond ^m tangnefedd, fel yn holl eglwys i'r faint. ^m Adm. ^{10.} Col. 2.

34 Tawed eich ⁿ gwragedd yn yr eglwys: canys ni chaniattawyd idd-ynt lasaru, ond yn ddarostyngedig, megis ag y mae'r ^o gyfraith yn dywedyd. ^o Adm. ^{10.} Col. 2.

35 Ac os mynnant ddyſgu dim, Pymofynant â'u gwyr gartref: o ble-gid anweddaidd yw i wragedd lasaru yn yr eglwys. ^o Adm. ^{10.} 1Cor. 14.

36 Ai oddi wrthych chwi yr aeth gair Duw allan? neu ai attoch chwi yn unig y daeth ef?

37 Os ydyw neb yn ^q tybied ei fod yn brophwyd neu yn ysprydol, cydnabydded y pethau yr wyf yn eu hyfgrifenu attoch, mai ^r gorchymynion yr Arglwydd ydynt.

38 Eithr od yw neb ^s heb wybod, bydded heb wybod.

39 Am hynny, frodyr, byddwch awyddus i brophwydo, ac na ^t waharddwch lafaru â thafodau dieithr.

40 Gwneler pob peth yn weddaidd, ac ^u mewn trefn.

P E N. XV.

3 Wrth adgyfodiad Crist, ¹² y mae efe yn profi y byddrhaid i ninnau adgyfodi, yn erbyn y rhai a wadant adgyfodiad.

Hefyd yr ydwyf yn hyspyfu i chwi, frodyr, yr efengyl ^a a bregethais i chwi, yr hon hefyd a dderbyniaf, ac yn yr hon yr ydych yn sefyll;

2 Trwy yr hon y'ch cedwir hefyd, os ydych yn dal yn eich cof â phymadrodd yr efangylais i chwi, oddi eithr darfod i chwi ^c gredu yn ofer.

3 Canys mi a draddodais i chwi ar ^d cyntaf yr hyn hefyd a dderbyniais, farw o Grist dros ein pechodau ni, yn ol yr ysgrythurau;

4 A'i gladdu, a'i gyfodi y ^e trydydd dydd yn ol yr ysgrythurau;

5 A'i weled ef gan Cephas, yna gan y ^f deuddeg.

6 Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na ^g phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awr hon; eithr rhai a hunafant.

7 Wedi hynny y gwelwyd ef ^h gan Iago, yna gan yr holl apostolion.

8 Ac yn ddiweddaf oll y gwelwyd ef gennyf finneu hefyd, megis gan ⁱ un anhymmig.

9 Canys myfi yw'r ^k lleiaf o'r apostolion, yr hwn nid wyf addas i'm galw yn apostol, am i mi erlid eglwys Dduw.

10 Eithr trwy ^l ras Duw yr ydwyf yr hyn ydwyf: a'i ras ef, yr hwn a roddwyd i mi, ni bu yn ofer; ond mi a lasuriais yn ^m helaethach na hwynt oll: ac nid myfi chwaith, ond gras Duw yr hwn oedd gyd â mi.

11 Am hynny, pa un bynnag ai myfi ai hwynt-hwy; felly yr ydym yn pregethu, ac felly y credafoch chwi.

12 Ac os pregethir Crist, ei gyfodi ef o feirw, pa fodd y dywed rhai ⁿ yn eich plith chwi, nad oes adgyfodiad y meirw?

13 Eithr onid oes adgyfodiad y meirw, ni chyfodwyd ^p Crist ychwaith.

14 Ac os Crist ni chyfodwyd,

ofer yn ^q wir yw ein pregeth ni, ^q ac ^q i Petr 1. ofer hefyd yw eich ffydd chwithau.

15 Fe a'n ceir hefyd yn ^r gau-dystion i Dduw: canys ni a ^s dystiasom am Dduw, ddarfod iddo gyfodi Crist, yr hwn ni's cyfododd efe, os y meirw ni chyfodir.

16 Canys os y meirw ni chyfodir, ^t ni chyfodwyd Crist ychwaith.

17 Ac os Crist ni chyfodwyd, ofer yw eich ffydd chwi; yr ydych etto ^u yn eich pechodau.

18 Yna hefyd y ^x cyfrgollwyd y rhai a hunafant yng Nghrist.

19 Os yn y byd yma yn unig y gobeithiwn yng Nghrist, truanaf o'r holl y ddynion ydym ni.

20 Eithr yn awr Crist a gyfodwyd oddi wrth y meirw, ac a wnaed yn ^z flaen-ffrwyth y rhai a hunafant.

21 Canys gan ^z fod a marwolaeth trwy ddyn, trwy ddyn hefyd y mae adgyfodiad y meirw.

22 O blegid megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist ^b y bywheir pawb.

23 Eithr pob un yn ei drefn ei hun: y blaen-ffrwyth yw Crist; wedi hynny y rhai ydynt eiddo Crist, yn ei ddyfodiad ef.

24 Yna y bydd y ^d diwedd, wedi y rhoddo efe y ^e deyrnas i Dduw a'r Tad, wedi iddo ddileu pob pendefigaeth, a phob awdurdod a nerth.

25 Canys rhaid iddo ^f deyrnasu, hyd oni osodo ei holl elynion dan ei draed.

26 Y gelyn diweddaf a ddinystrir yw yr ^g angeu.

27 Canys ^h efe a ddaroptyngodd bob peth dan ei ⁱ draed ef: eithr pan yw yn dywedyd fod pob peth wedi eu darostwng, amlwg yw mai oddi eithr yr hwn a ddaroptyngodd bob peth iddo.

28 A phan ddaroptynger pob peth iddo, yna y Mab ei hun hefyd a ddaroptyngir i'r hwn a ddaroptyngodd bob peth iddo ef, fel y byddo ^k Duw oll yn oll.

29 Os amgen, beth a wna y rhai a feddyddir dros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? pa ham ynte y bedyddir hwynt dros y meirw?

30 A pha ham yr ydym ninnau mewn ^m perygl bob awr?

31 Yr ydwyf ⁿ beunydd yn marw, ^t myn eich gorfoledd yr hon sy genyf yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

32 Os yn ol dull dyn yr ^o ymledais ag anifeiliaid yn Ephesus, pa lesad fydd i mi oni chyfodir y meirw?

33 P bwyttawn ac yfwn; canys y foru marw'r ydym.

33 ^q Na thwyller chwi; y mae

Adn. 1. 14.

Act. 10.

39. Act. 13.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

15.

ymddiddanion drwg yn llygru moe-
fau da.

^{Tit. 2.11.} 34 Dethrowch yn ^r gyfiawn, ac na
phechwch: canys nid oes gan rai
wybodaeth am Dduw: er cywilydd
i chwi yr wyf yn dywedyd hyn.

^{Ioan. 3.4.} 35 Eithr fe a ddywed rhyw un,
^{Mat. 22.} ^{20.} ^{Mat. 5.22.} ^{Col. 3.1.} ^{Tit. 1.13.} ^a Pa fodd y cyfodir y meirw? ac ^a
pha ^{ryw} gorph y deuant?

³⁶ ^t Oh ynfyd, y peth yr wyt ti
yn ei hau, ni fywheir oni bydd efe
marw.

37 A'r peth yr wyt yn ei hau, nid
y corph a fydd yr ydwyf yn ei hau,
ond gronyn noeth, ysgatfydd o we-
nith, neu o ryw ^{racun} arall.

^{u Sal. 10.4.} ^{13, 14.} ^{Pen. 3.7.} 38 Eithr ^u Duw fydd yn rhoddi
iddo gorph fel y mynnodd efe, ac i
bob hedyn ei gorph ei hun.

39 Nid ^{yw} pob ^{cna} d unrhyw
gnawd: eithr arall ^{yw} cnawd dyn-
ion, ac arall ^{yw} cnawd anifeiliaid, a
^{chnawd} arall ^{fydd} i bysgod, ac arall
i adar.

^{a Gen. 1.} ^{17.} ^{Adn. 41.} 40 ^Y mae hefyd ^x gyrph nefol, a
chyrph daearol: ond arall ^{yw} go-
goniant y rhai nefol, ac arall y rhai
daearol.

41 Arall ^{yw} gogoniant yr haul,
ac arall ^{yw} gogoniant y lloer, ac
arall ^{yw} gogoniant y ser: canys y
mae rhagor rhwng seren a seren
mewn gogoniant.

^{y Mat. 10.} ^{41. a 10.2.} ^{2 Adn. 8.} ^{Gen. 35.} ^{3.10.} 42 ^Y Felly hefyd ^{y mae} adgyfodiad
y meirw: efe a ^z heuir mewn llygre-
digaeth, ac a gyfodir mewn anlyg-
redigaeth:

^{a Phil. 3.} ^{21.} ^{Mat. 13.} ^{43.} ^{Luc 20.36.} 43 Efe a heuir mewn ^a ambarch,
ac a gyfodir mewn gogoniant: efe a
heuir mewn gwendid, ac a gyfodir
mewn nerth: efe a heuir yn gorph
anianol, ac a gyfodir yn gorph yf-
prydol.

^{b Luc 20.} ^{36.} 44 ^Y mae corph anianol, ac y
mae ^b corph ysprydol.

^{c Gen. 2.7.} ^{d Act. 3.15.} 45 Felly hefyd y mae'n ysgrifen-
edig, ^Y dyn cyntaf Adda a wnaed
yn ^c eiraid byw, a'r Adda diweddaf
yn ^d yspryd yn bywhau.

46 Eithr nid cyntaf yr ysprydol,
ond yr anianol; ac wedi hynny yr
ysprydol.

^{e Gal. 4.4.} ^{f Mat. 1.} ^{20.} 47 ^Y dyn cyntaf o'r ddaear yn
ddaearol; yr ^e ail dyn yr ^f Argl-
wydd o'r nef.

^{g Phil. 3.} ^{21.} 48 Fel ^{y mae} r daearol, felly ^{y mae}
y rhai daearol hefyd; ac fel ^{y mae} r
nefol, felly ^{y mae} y rhai nefol hefyd.

^{h Ioan. 3.} ^{2.} 49 Ac megis y dygasom ddelw y
daearol, ni a ddygwn hefyd ^h ddelw
y nefol.

^{i Mat. 25.} ^{37.} 50 Eithr hyn meddaf, O frodyr,
na ⁱ ddichon cig a gwaed etifeddu
teyrnas Dduw; ac nad yw llygredig-
aeth yn etifeddu anlygredigaeth.

51 Wele, yr wyf yn dywedyd i
chwi ddirgelwch; Ni ^k hunwn ni ^k Heb. 9.
oll, eithr ni a ^l newidir oll mewn ^{27.}
un moment, ar darawiad llygad, ^{1 Rhuf. 8.}
wrth yr ^m udgorn diweddaf. ^{10.}

52 Canys yr udgorn a gân, a'r ⁴ 16,
meirw a gyfodir yn anllygredig, a ^{1 Thef.}
ninnau a newidir. ^{Ioan. 5.28} ^{Dat. 12.7.}

53 O herwydd rhaid i'r llygradwy
hwn ⁿ wisgo anlygredigaeth, ac i'r ⁿ ^{Cor. 5.}
marwol hwn wisgo anfarwoldeb. ^{2.3.} ^{Phil. 3.21}

54 A phan ddarffio i'r llygradwy
hwn wisgo anlygredigaeth, ac i'r
marwol hwn wisgo anfarwoldeb, yna
y bydd yr ymadrodd a ^o 'sgrifenydd, ^{o Efa. 1.1}
Angeu a lyngwyd mewn buddug-
oliaeth.

55 O angeu, pa le ^{y mae} dy golyn?
O uffern, pa le ^{y mae} dy ^p fuddug-
oliaeth? ^{P Dat. 12.} ^{13.}

56 ^a Colyn angeu ^{yw} pechod, a ^a ^{Rhuf. 5.}
grym pechod ^{yw} r gyfraith. ^{17.}

57 Ond i Dduw ^y byddo'r diolch,
yr hwn fydd yn ^r rhoddi i ni fudd-
ugoliaeth trwy ein Harglwydd Iesu
Grift. ^{Rhuf. 8.} ^{24, 26.} ^{Heb. 12.} ^{14.}

58 Am hynny, fy mrodyr anwyl,
byddwch sier, a diymmod, ac ^a he-
laethion yng waith yr Arglwydd yn
waistadol, a ^{chwi} yn gwybod nad yw
eich llafur chwi ^t yn ofer yn yr Ar-
glwydd. ^{a 1. Cor.} ^{Gal. 6.} ^{Dat. 2.} ^{Heb. 4.2.}

P E N. XVI.

Rhaid porthi angen y brodyr.

Hefyd am y gafgl i'r saint; me-
gis yr ordeiniais i eglwys Ga-
latia, ^a felly gwnewch chwithau. ^{a Rhuf. 12.} ^{13.} ^{Ioan. 13.}

2 ^Y dydd cyntaf o'r wythnos, pob
un o honoch rhoddod heibio yn ei
ymyl, ^b gan dryfori, fel y llwyddodd
^{Dduw} ef, fel na byddo caigl pan ddel-
wyf fi. ^{a 1. Cor. 16.} ^{20.} ^{2 Cor. 12.}

3 A phan ddelwyf, pa rai bynnag
a ddangosoch eu bod yn gymmer-
adwy trwy lythyrau, y rhai hynny
a ddanfonaf i ddwyn eich ^c rhodd
Jerusalem. ^{c 1. Cor. 16.} ^{10.}

4 Ac os bydd y peth yn haeddu
i ^d minneu hefyd fyned, hwy a gân
fyned gyd â mi. ^{d 1. Cor. 16.} ^{17.}

5 Eithr mi a ddeuaf attoch, gwedi
yr elwyf ^e trwy Macedonia: (canys ^e ^{Adn. 19.}
trwy Macedonia yr wyf yn myned) ^{10.}

6 Ac nid ^{hwy}af yr arosaf gyd â
chwi, neu y gauafaf hefyd, fel ⁱ y'm ^{2. Cor.}
hebryngoch i ba le bynnag yr elwyf. ^{12.13.}

7 Canys nid oes i mi bryd eich
gweled yn awr ar fy hynt; ond yr ^e ^{1. Cor.}
wy'n gobeithio yr arosaf ennid gyd
â chwi, os ^z cenhada'r Arglwydd. ^{10.} ^{12.} ^{13.}

8 Eithr mi a arosaf ^h yn Ephesus
hyd y Sulgwyn. ^{10.} ^{Pen. 1.}

9 Canys ⁱ agorwyd i mi ddrws
mawr a grymmus, ac ^{y mae} gwrth-
wynebwyr lawer. ^{2. Cor. 12.} ^{21.}

diad.
Feb. 9.
huf. 8.
Thef.
16.
Jan. 5. 18.
Dat. 12. 7.
Cor. 5.
2. 3.
Phil. 3. 11.
Ain. 7.
Pen. 1. 12.
Gal. 5. 1.
Thef. 2.
Pen. 13.
Ain. 6.
Feb. 13.
yl.
ne. 12. 18.
yn a 1. 5.
Ar. Gal. 1.
Dat. 12.
Heb. 5.
me. Ga.
13.
n ei 17.
dodd 18.
ddel. 20.
nnag
mer-
ynny
odd i
neddu
gant
gwedi
(cansys
yned)
gyd a
1 ym
elwyf.
d eich
ond yr
yd gyd
ydd.
Pheius
ddrws
gwrth

10 Ac os Timotheus a ddaw, edrychwch ar ei fod ^k yn ddiofn gyd â chwi: canys gwaith yr Arglwydd y mae yn ei weithio fel finneu.
11 Am hynny na¹ ddiystyred neb ef; ond hebryngwch ef mewn he-ddwch, fel y delo attaf fi: canys yr wyf fi yn ei ddifgwyl ef gyd â'r brodyr.
12 Ac am y brawd Apolos, mi a ymbiliais lawer gyd ag ef am ddyfod atoch chwi gyd â'r brodyr: eithr er dim nid oedd ei ewyllys ef i ddyfod yr ^m awr hon; ond efe a ddaw pan gaffo amser cyffaddas.
13 Gwiliwch, ⁿ sefwch yn y ffydd, ymwrolwch, ymgryfhewch.
14 Gwneler eich holl bethau chwi mewn ^o cariad.
15 Ond yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr, (chwi a adwaenoch dŷ Stephanas, mai blaen-ffrwyth Acaia ydyw, ac iddynt ^p ymosod i weinidogaeth y saint)
16 Fod o honoch chwithau ^q yn ddarostyngedig i'r cyfryw, ac i bob un fydd yn cyd-weithio, ac yn llafurio.

17 Ac yr ydwyf yn llawen am ddyfodiad Stephanas, a Ffortunatus, ac Acaicus: canys eich diffyg chwi hwy a'i ^r cyflawnasant;
18 Canys hwy a ^s esmwythasant ar fy yspryd i, a'r eiddo chwithau: cydnabyddwch gan hynny y cyfryw rai.
19 Y mae ^t eglwyf Asia yn eich ^t annerch chwi: y mae Acwila a Phriscula, gyd â'r ^u eglwys fydd yn eu tŷ hwynt, yn eich annerch chwi: yn yr Arglwydd yn fynych.
20 Y mae'r brodyr oll yn eich annerch: annerchwch eich gilydd â ^x chufan sancteiddiol.
21 Yr annerch â'm llaw i Paul ^y fy hun.
22 Od oes neb nid yw yn ^z caru yr Arglwydd Iesu Grist, bydded Anathema, Maranatha.
23 Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â chwi.
24 Fy ferch inneu a fyddo ^a gyd â chwi oll yng Nghrist Iesu. Amen.
¶ Yr *epistol* cyntaf at y Corinthiaid a ysgrifenyddwyd o Philippi, gyd â Stephanas, a Ffortunatus, ac Acaicus, a Thimotheus.

Ail Epistol PAUL yr Apostol at y CORINTHIAID.

P E N. I.

Y mae'r apostol yn eu cyfuro yn erbyn trallod, ac yn esgusodi ei hun iddynt.

PAUL, apostol Iesu Grist, trwy ewyllys Duw, a'r brawd ^a Timotheus, at eglwys Dduw yr hon fydd yn Corinth, gyd â'r holl feintiau, y rhai fydd yn holl Acaia:
2 Gras ^{fyddo} i chwi, a thangnefedd oddiwrth Dduw ein Tad, ^b a'r Arglwydd Iesu Grist.
3 Bendigedig ^{fyddo} Duw, a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, ^c Tad y trugareddau, a Duw pob diddanwch;
4 Yr hwn fydd yn ein diddanu ni yn ein holl orthrymder, fel y gallom ninneu ddiddanu y rhai fydd mewn dim gorthrymder, ^d trwy y diddanwch a'r hwn y'n diddenir ni ein hunain gan Dduw.
5 O blegid fel y mae dioddefiadau Crist yn ^e amlhau ynom ni; felly trwy Grist y mae ein diddanwch ni hefyd yn ^f amlhau.
6 A pha un bynnag ai ein gorthrymmu yr ydys, er ^g diddanwch ac iachawdwriaeth i chwi ^{y mae}, yr hon a weithir trwy ymaros dan yr un dioddefiadau, y rhai yr ydym ninneu yn eu dioddef; ai ein diddanu yr ydys, er diddanwch ac iachawdwriaeth i chwi ^{y mae} hynny.
7 Ac ^{y mae} ein gobaith yn sicr am

danoch, gan i ni wybod, mai megis yr ydych ^h yn gyfrannogion o'r dioddefiadau, felly ^y byddwch hefyd o'r diddanwch.

8 Canys ni fynnem i chwi fod heb wybod, frodyr, am ein cystudd a ddaeth i ni yn Asia, bwyso arnom yn ddifawr ⁱ uwch ben ^{ein} gallu, hyd onid oeddym yn ammeu cael byw hefyd.
9 Eithr ni a gawfom ynom ein hunain ^k farn angy, fel na byddai i ni ymddiried ynom ein hunain, ond yn Nuw, yr hwn sy'n cyfodi'r meirw:
10 Yr hwn a'n gwaredodd ni oddi wrth gyfryw ddifawr angy, ac fydd yn ein ^l gwaredu; yn yr hwn yr ydym yn gobeithio, y gwared ni hefyd rhag llaw:
11 A chwithau hefyd yn ^m cydweithio drosom mewn gweddi, fel, am y rhoddiad ^a rodded i ni o herwydd llawer, y rhodder diolch gan lawer drosom.

12 Canys ein gorfoledd ni yw hyn, ^{sef} ^m tyftiolaeth ein cydwybod, mai mewn ^o sylmlrwydd, a phurdeb duwiol, nid mewn doethineb cnawdol, ond trwy fas Duw, yr ymddyga som yn y byd, ond yn hytrach tu ag atoch chwi.

13 Canys nid ydym yn ysgrifennu amgen bethau atoch, nag yr ydych yn eu ^p darllen, neu yn eu cydnabod.

COR. I. 10.] Dyma ei garacter gogoneddus ef.—Yr un yw ef bob amser, sef IESU i'w eiddo. Efe a'u gwaredu y mae yn eu gwared, ac efe a'u gwareda hwy i Boed i ni bob amser ymddiried ynddo ef.

bod, ac yr wyf yn gobeithio a gyd-nabyddwch hyd y diwedd hefyd.

14 Megis y cydnabuoch ni o ran, mai nyni yw eich gorfoledd chwi, fel
 1 Thef. 3 9 chwithau yr eiddom ninnau hefyd,
 10. yn nydd yr Arglwydd Iesu.
 3 Ioan 4.

15 Ac yn yr hyder hyn, yr oedd-
 1 Cor. 16. wn yn ewyllysio i dyfod attoch o'r
 5. blaen, fel y caffech ail ras;
 Rhuf. 1. 11

16 A^a myned heb eich llaw chwi
 a 15. 20. i Macedonia, a dyfod drachefn o
 1 Cor. 16. Macedonia attoch, a chael fy heb-
 5. rwng gennych i Judea.

17 Gan hynny, pan oeddwn yn
 bwriadu hyn, a arferais i ysgafnder?
 neu y pethau yr wyf yn eu bwriadu,
 1 Cor. 3. 3 ai ar ol i y cnawd yr wyf yn eu bwr-
 Ruth 3. iadu? fel y byddai gyd â mi, ^a ie,
 18. ie, a nage, nage.

18 Eithr ^x ffyddlon yw Duw, a'n
 1 Cor. 1. hymadrodd ni wrthy chwi ni bu
 9. ie, a nage.
 2 Thef. 3. 3.

19 Canys Mab Duw, Iesu Grist,
 yr hwn a bregethwyd yn eich plith
 gennym ni, ^{sef} gennyf fi, a Sylfanus,
 a Timotheus, nid ydoedd ie a nage,
 Heb. 13. 8 eithr y ynddo ef ie ydoedd.

20 O blegid holl addewidion Duw
 Gal. 16. 9. ynddo ef ydynt ie, ac ^z ynddo ef a-
 2 Ioan 14. men, er gogoniant i Dduw trwom ni.

21 A'r hwn fydd yn ein cadarn-
 Eph. 1. 3. hau ni gyd â chwi yng Nghrist, ac
 1 Tim. 2. 5 a'n ^a henneiniodd ni, yw Duw:

22 Yr hwn hefyd a'n ^b seliodd, ac
 27. Sal. 45. 7. a roes ernes yr Yspryd yn ein ca-
 Rhuf. 8. 15. lonnau.

23 Ac yr wyf fi yn galw Duw yn
 2 Cor. 10. dyf ar fy enaid, mai er ^c eich arbed
 6. chwi na ddaethum etto i Corinth.

24 Nid am ein bod yn ^d arglwydd-
 d Iago 3. 1 iaethu ar eich ffydd chwi, ond yr
 1 Pedr 5. 3 ydym yn gyd-weithwyr i'ch llawen-
 ydd: o blegid-trwy ffydd yr ydych
 yn sefyll.

P E N. II.

1 Yr achos na ddaethai efe attynt. 6

Am y dyn a ysgymmunafid.

Eithr mi a fernais hyn ynof fy
 hunan, na ddelwn drachefn

mewn ^a tristwch attoch.

2 O blegid os ^b myfi a'ch tristaf
 2 Cor. 1. 14 a 12. 20 chwi, pwy yw'r hwn a'm llawen-
 Adn. 3. ha i,
 1 Cor. 5. 2 ond yr hwn a dristawyd gennyf fi?

3 Ac mi a ^c 'sgrifenais hyn yma
 1 Cor. 5. 1 attoch, fel pan ddelwn na chawn
 dristwch oddiwrth y rhai y dylwn
 Phil. 1. 7 lawenhau; gan hyderu ^d am danoch
 1 Cor. 13. 7 oll, fod fy llawenydd i yn llawenydd
 i chwi oll.

4 Canys o ^e orthrymder mawr, a
 2 Cor. 11. chyfyngder calon, yr ysgrifenais at-
 28. toch â dagrau lawer, nid fel y'ch
 Phil. 3. 18 tristaid chwi, eithr fel y gwybyddech
 1 Lef. 19. f y cariad sydd gennyf yn helaethach
 17. tu ag attoch chwi.
 17. 17. 5

5 Ac os gwnaeth neb dristau, ni
 wnaeth efe i mi dristau, ond o ran;
 rhag i mi bwyfo arnoch chwi oll.

6 Digon i'r cyfryw ddyn y ^z cerydd
 1 Cor. 5. 3 yma a ddaeth oddiwrth laweroedd.

7 Yn gymmaint ag y dylech yn y
 gwrthwyneb, yn hytrach ^b fadden
 1 Mat. 18. iddo, a'i ddiddanu, rhag ¹ llyngcu y
 18. cyfryw gan ormod dristwch.
 Luc 6. 36. 1 Liar. 16.

8 Am hynny yr ydwyf yn attolwg
 i ^k chwi gadarnhau eich cariad tu ag
 14. Mat. 26. atto ef.
 1 Mat. 16.

9 Canys er mwyn hyn hefyd yr yf-
 31. grifenais, fel y gwybyddwn brawi o
 14. honoch, a ydych ¹ ufudd ymhob peth.
 1 Mat. 16. 9. a 16. 13.

10 I'r hwn yr ydych yn maddeu
 dim iddo, yr wyf finneu: canys os
 maddeuais ddim, i'r hwn y maddeu-
 ais, er eich mwyn chwi y maddeuais,
 m yng olwg Crist;

11 Fel na'n ⁿ siommer gan satan
 canys nid ydym ^o heb wybod ei
 1 Cor. 15. 8. p ddichellion ef.

12 Eithr gwedi i mi ddyfod i
 Troas, i bregethu efengyl Crist, ac
 wedi agoryd i mi ^q ddrws gan yr
 1 Cor. 16. 3. Arglwydd,

13 Ni chefais lonydd yn fy yspryd,
 am na chefais Titus fy mrawd; eithr
 gan ganu yn iach iddynt, mi a aeth-
 um ymaith i Macedonia.

14 Ond i Dduw y byddo'r diolch,
 yr hwn yn wastad fydd yn peri i ni
^r oruchafiaeth yng Nghrist, ac fydd
 yn eglurhau arogledd ei wybodaeth
 trwom ni ymhob lle.

15 Canys per-arogl Crist ydym ni
 i ^s Dduw, yn y rhai cadwedig, ac yn
 y rhai ^t colledig:

16 I'r naill yr ydym yn arogl mar-
 wolaeth i ^u farwolaeth; ac i'r lleill,
 yn arogl ^x bywyd i fywyd: a phwy
 fydd y ddigonol i'r pethau hyn?

17 Canys nid ydym ni, megis lla-
 wer, yn gwneuthur ^z masnach o air
 Duw: eithr megis o burdeb, eithr
 megis o Dduw, yng wydd Duw yr
 ydym yn llafaru yng Nghrist.

P E N. III.

Canmoliaeth gweinigogaeth Paul.

Ai ^a dechreu yr ydym drachefn
 ein canmole ein hunain? airhaid
 i ni, megis i rai, wrth lythrau can-
 moliaeth attoch chwi, neu rai can-
 moliaeth oddi wrthy chwi?

2 ^b Ein llythyr ni ydych chwi, yn ^b ad-
 1 Cor. 13. 7 c ysgrifenedig yn ein calonau, y
 hwn a ddeallir ac a ddarllenir gan
 bob dyn:

3 Gan fod yn eglur mai llythyr
 Crist ydych, wedi ei weini gennym
 ni, wedi ei 'sgrifennu nid ag inge,
 ond ^d ag Yspryd y Duw byw; nid
 mewn llechau cerrig, eithr mewn
 llechau cnawdol y galon.

4 A chyfryw e hyder sydd gennym trwy Grist ar Dduw:

5 Nid o herwydd ein bod yn f ddi-gonol o honom ein hunain i feddwl dim megis o honom ein hunain; ei-thr ein digonedd ni fydd o Dduw.

6 Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni yn gweinidogion cymmwys y testament newydd, nid i'r llythyren, ond i'r Ys-
pryd: canys y mae'r llythyren yn lladd, ond yr h Yspryd sydd yn bywau.

7 Ac os bu gweinidogaeth an-gueu mewn llythyrenau wedi eu hargra-phu ar gerrig mewn gogoniant, fel na allai plant yr Israel edrych yn graff yng i wyneb Moses, gan ogo-niant ei wynebpryd, yr hwn ogoniant

8 Pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth i yr Yspryd mewn gogoniant?

9 Canys os bu gweinidogaeth dam-nedigaeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth m cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.

10 Canys hefyd ni ogoneddwyd yr hyn a o'goneddwyd, yn y rhan hon, o herwydd y gogoniant tra rhagorol.

11 O blegid os bu yr hyn a ddileid yn ogoneddus, mwy o lawer y bydd yr hyn sydd yn o aros yn ogoneddus.

12 Am hynny gan fod gennym gyfryw obaith, yr ydym yn p arfer hyfder mawr.

13 Ac nid megis y gosododd Mo-ses o orchudd ar ei wyneb, fel nad edrychai plant Israel yn graff ar ddiwedd yr hyn a ddileid.

14 Eithr s dallwyd eu meddyliau hwynt: canys hyd y dydd heddyw y mae'r un gorchudd, wrth ddarllen yn yr hen destament, yn aros heb ei ddatguddio, yr hwn yng Nghrist a ddileir.

15 Eithr hyd y dydd heddyw, pan ddarllenir Moses, y mae'r gorchudd ar eu calon hwynt.

16 Ond pan u ymchwelo at yr Ar-glwydd, x tynnir ymaith y gorchudd.

17 Eithr yr Arglwydd yw yr Ys-pryd: a lle mae Yspryd yr Arglwydd, yno y mae y rhydd-did.

18 Eithr nyny oll, ag z wyneb ago-red yn edrych ar ogoniant yr Arg-lwydd megis mewn drych, a newidir i'r unrhyw ddelw, o a ogoniant i ogo-niant, megis gan Yspryd yr Arg-lwydd.

P E N. IV.

1 Diwydrwydd Paul yn pregethu, 7 a'r blinderau yr oedd efe yn eu dioddef.

A M hynny gan fod i ni a y wei-nidogaeth hon, megis y caw-som drugaredd, nid ydym yn pallu;

2 Eithr ni a ymwrthodafom a b chu-ddiedig bethau cywilydd, heb rodio mewn cyfrwysdra, na thrin gair Duw yn e dwyllodrus; eithr trwy eglur-had y gwirionedd yr ydym yn ein canmol ein hun wrth bob cydwybod dynion yng olwg Duw.

3 Ac os a cuddiedig yw ein hef-engyl ni, yn y rhai e colledig y mae yn guddiedig:

4 Yn y rhai y f dallodd duw'r byd hwn feddyliu y rhai digred, fel na thwynnai iddynt lewyrch efengyl gogoniant Crist, yr hwn yw s delw Duw.

5 Canys nid ydym yn h ein pre-gethu ein hunain, ond Crist Iesu yr Arglwydd, a ninnau yn weision i chwi er mwyn Iesu.

6 Canys Duw, yr hwn a orchy-mynodd i'r i goleuni lewyrchu o dywyllwch, yw yr hwn a lewyrch-odd yn ein calonnau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw yng wyneb Iesu Grist.

7 Eithr y mae gennym y k trysor hwn mewn llestri pridd, fel y byddai godidowgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o honom ni.

8 Ymhob peth yr ydym yn gyft-uddiol, ond nid mewn i'ing; yr ydym mewn cyfyng-gyngor, ond nid yn ddiobaith;

9 Yn cael ein herlid, ond heb ein llwyr-adael; yn cael ein bwrw i lawr, eithr heb ein difetha;

10 Gan gylch-arwain yn y corph bob amfer n farweiddiad yr Arg-lwydd Iesu, fel yr eglur hefyd o fywyd Iesu yn ein corph ni.

11 Canys yr ydys yn ein rhoddi ni, y rhai ydym yn fyw, yn wastad i far-wolaeth er p mwyn Iesu, fel yr eg-lur hefyd fywyd Iesu yn ein mar-wol gnawd ni.

12 Felly y mae a an-gueu yn gwei-thio ynom ni, ac t einioes ynoch chwithau.

13 A chan fod gennym yr un x ys-pryd fydd, yn ol yr hyn a sgrifen-wyd, t Credais, am hynny y llafarais; yr ydym ninnau hefyd yn credu, ac am hynny yn llafaru.

14 Gan wybod y bydd i'r hwn a gyfododd yr Arglwydd Iesu, ein cyfodi ninnau hefyd trwy Iesu, a'n gosod ger bron gyd a chwi.

15 Canys x pob peth sydd er eich mwyn chwi, fel y byddo i ras wedi amlhau, trwy ddiolchgarwch llawer-oedd, ymhelaethu i ogoniant Duw.

16 O herwydd pa ham nid ydym yn paliu; eithr er llygru ein dyn oddi allan, er hynny y dyn oddi mewn a adnewyddi'r ddiwedd.

¹⁷ Rhuf.8. 17 Canys ein byr ² ysgafn gyftudd
¹⁷ Efa 27.7. ni, fydd yn odidog ragorol yn gwei-
¹⁰ Cor.10. thredu tragywyddol bwys gogoniant
¹³ i ni:

¹⁸ Tra na b'om yn edrych ar y
¹¹ Heb.11.1 pethau a welir, ond ar y pethau ² ni
⁸ Rhuf.8. welir: canys y pethau a welir *fydd*
¹³ dros amser, ond y pethau ni welir
fydd dragywyddol.

P E N. V.

¹ *Hiraeth y credadyn am y nef. 2 Cofio'r
farn ddweddaf. 15 Byw i Grist.*

¹⁷ Rhuf.8. **C** Canys ^a ni a wyddom, os ein
³⁸ daearol dŷ o'r babell *hon* a
¹¹ Heb.11. ddattodir, fod i ni ^b adeilad gan
¹⁶ Dduw, *sef* tŷ nid o waith llaw, tra-
gywyddol yn y nefoedd.

² Rhuf.8. ² Canys am hynny yr ydym ^c yn
²² ocheneidio, gan ddeifysu cael ein
harwisgo â'n tŷ fydd o'r nef:

³ Dat.19.8 ³ Os hefyd wedi ein ^d gwisgo, nid
¹⁵ 1 Cor.15. yn noethion y'n ceir.

⁴ Rhuf.7. ⁴ Canys ninnau hefyd y rhai y'm
²⁴ yn y babell *hon* ydym yn ocheneidio
¹⁷ 1 Thef.4. yn ^e llwythog, yn yr hyn nid y'm yn
¹⁵ 1 Cor.15. chwennych ein diosg, ond ein ^f har-
wisgo, fel y llyngcer yr hyn fydd
farwol gan fywyd.

⁵ Rhuf.8. ⁵ A'r hwn a'n gweithiodd ni i hyn
¹⁶ yma *yw* Duw, yr hwn hefyd a rodd
odd i ni ^g ernes yr Yspryd.

⁶ Am hynny *yr ydym* yn hyderus
bob amser, ac yn gwybod tra'r ydym
yn gartrefol yn y corph, ein ^h bod
oddi cartref oddiwrth yr Arglwydd:

⁷ Heb.11.1 ⁷ Canys ⁱ wrth ffydd yr ydym yn
rhodio, ac nid wrth olwg.

⁸ Ond yr ydym yn hŷ, ac yn gwe-
led yn dda ^k yn hytrach fod oddi
cartref o'r corph, a chartrefu gyd
â'r Arglwydd.

⁹ Am hynny hefyd yr ydym yn
ymorchesu, pa un bynnag ai gar-
tref y byddom, ai oddi cartref, ein
bod yn gymmeradwy ganddo ef.

¹⁰ Rhuf. ¹⁰ Canys rhaid i ni ^m oll ym-
¹⁴ 10. ddangos ger bron brawdle Crist, fel y
derbynio pob un y pethau a *wnaeth-*
pryd yn y corph, yn ol yr hyn a
wnaeth, pa un bynnag ai da ai drwg.

¹¹ A ni gan hynny yn gwybod
² Rhuf.2. ⁿ ofn yr Arglwydd, yr ydym yn per-
⁹ fwadio dynion; eithr i Dduw y'n
gwnaed yn hyfys; ac yr ydwyf yn
gobeithio ddarfod ein gwneuthur yn
hyfys yn eich cydwybodau chwith-
au hefyd.

¹² Canys nid ydym yn ein canmol
² 1 Cor.2. ein hunain drachefn wrthy, ond
¹⁷ yn rhoddi i chwi achlysur ^o gorfoledd
¹⁰ 10. o'n plegid ni, fel y castoch beth i at-
¹⁸ 18.7. *teb* yn erbyn y rhai fydd yn gorfol-
¹² 12. eddu yn y golwg, ac nid yn y galon.

¹³ Canys pa un bynnag ai ⁴ am-
¹⁰ 10. hwylo yr ydym, i'r Dduw *yr ydym*;

ai yn ein ^s pwyll yr ydym, i chwi *yr* ² 2 Cor.11.
ydym.

¹⁴ Canys y mae ^t cariad Crist yn ¹ Luc 7.47.
ein cymhell ni, gan farnu o honom
hyn, os bu un farw dros bawb, yna
meirw oedd pawb.

¹⁵ Ac efe a fu farw dros bawb, fel
na byddai i'r rhai byw fyw mwyach
iddynt eu hunain, ^u ond i'r hwn a
fu farw drostynt, ac a gyfodwyd.

¹⁶ Am hynny nyni o hyn allan
nid ^x adwaenom neb yn ol y cnawd;
ac os buom hefyd yn adnabod Crist
yn ol y cnawd, etto yn awr nid yd-
ym yn *ei* adnabod *ef* y mwyach.

¹⁷ ² Gan hynny od *oes* neb yng
Nghrist, *y mae efe* yn greadur ne-
wydd: yr hen bethau a aethant hei-
bio; wele, gwnaethpwyd pob peth
yn newydd.

¹⁸ A phob peth *fydd* o Dduw, yr
hwn a'n cymmododd ni ag ef ei hun
trwy Iesu Grist, ac a roddodd i ni
^a weinidogaeth y cymmod;

¹⁹ Sef, bod Duw yng Nghrist yn
cymmodi y ^b byd ag ef ei hun, heb
gyfrif iddynt eu pechodau, ac wedi
gofod ynom ni air y cymmod.

²⁰ Am hynny yr ydym ni yn gen-
hadau dros Grist, megis pe byddai
Duw yn ^c deifys *arnoch* trwyddom
ni, yr ydym yn erfyn dros Grist.
Cymmoder chwi â Duw.

²¹ Canys yr hwn nid adnabu ^d be-
chod, a wnaeth efe yn bechod drof-
om ni, fel y'n gwnelid ni yn gyf-
iawnder Duw ynddo ef.

P E N. VI.

Ffyddlondeb Paul yn y weinidogaeth.
A Ninneu, gan ^a gyd-weithio, yd-
ym yn attolwg i *chwi*, na dder-
bynioch ras Duw ^b yn ofer:

² (Canys y mae efe yn dywedyd,
Mewn amser ^c cymmeradwy y'th
wrandewais, ac yn nydd iachawdwr-
iaeth y'th gynnorthwya: wele, yn
awr yr amser cymmeradwy; wele,
yn awr ddydd yr iachawdwriaeth)

³ Heb roddi ^d dim achos tram-
gwydd mewn dim, fel na feier ar y
weinidogaeth:

⁴ Eithr gan ein ^e dangos ein hun-
ain ymhob peth, fel gweinidogion
Duw, mewn amynedd mawr, mewn
cystuddiau, mewn anghenion, mewn
cyfyngderau,

⁵ Mewn ^f gwialennodau, mewn
carcharau, mewn terfysgau, mewn
poenau, mewn gwiliadwriaethau,
mewn ymprydau,

⁶ Mewn ^g purdeb, mewn gwybo-
daeth, mewn hir-ymaros, mewn tir-
iondeb yn yr Yspryd Glân, mewn
cariad diragrith,

⁷ Yng air y gwirionedd, ^b yn

Paul
11.
7.47.
Joan 12.7
Aet. 17.32
1 Cor. 1.8
9. a 11.23
Cor. 6.
it 13.
lago. 1.
Sal. 1.17.
Joan 12.
Lph. 4.
22.
a 2 Cor. 3.
79.
Adm. 14.
Col. 1.21.
1 Diar. 1.
24.
Mat. 13.
40.
Luc. 1.24.
4. Efr. 3.11.
Efr. 3.15.
Rhu. 4.
4.5.
a 2 Cor. 3.
10.
b Mat. 13.
19.23.
Heb. 8.
th e. 14. and
Sal. 3.14.
yn
le,
n. 4. Cor. 10.
y Phil. 1.10.
n. e 2 Cor. 4.
on 17. Rhu. 1.
wn 29.
wn
Cor. 1.11.
24.
au,
bo. 8. Act. 26.
tir.
ewn
h. Cor. 10.
yn 4.

yn y weinidogaeth.

II. CORINTHIAID.

Annog i burdeb. [189]

nerth Duw, trwy arfau cyfiawnder,
ar ddehau ac ar afwy,

8 Trwy ¹ barch ac ambarch. trwy
anghlod a chlod: megis twyllwyr,
ac er hynny yn eirwyr;

9 Megis anadnabyddus, ac er hynny
yn adnabyddus; megis yn ^k meirw.
ac wele byw ydym; megis wedi ein
ceryddu, ac heb ein lladd;

10 Megis wedi ein tristau, ond yn
wastad yn ¹ llawen: megis yn ^m dlod-
ion, ond yn cyfoethogi llawer; me-
gis heb ddim gennym, ond ^{etto} yn
meddiannu pob peth.

11 Ein genau ni a agorwyd wrth
ych chwi, O Gorinthiaid, ein calon
ni a ehangwyd.

12 Ni chyfyngwyd arnoch ynom
ni, eithr cyfyngwyd arnoch yn eich
ymygaroedd eich hunain.

13 Ond am yr un tal, (yr ydwyf
yn dywedyd megis wrth ^o fy mhlant)
ehanger chwithau hefyd.

14 Na iauer chwi yn ^p anghym-
harus gyd â'r rhai digred: canys pa
gyfeillach ^{fydd} rhwng cyfiawnder ac
anghyfiawnder? a pha gymmunde-
b rhwng ^a goleuni a thywyllwch?

15 A pha gyffondeb ^{fydd} rhwng
Crist a ^r Belial? neu pa ran ^{fydd} i
gredadyn gyd ag anghredadyn?

16 A pha gydfod ^{fydd} rhwng teml
Dduw ac eilunod? ^s canys teml y
Duw byw ydych chwi; fel y ^t dywe-
dodd Duw, Mi a breswyliaf ynddynt,
ac a rodiaf yn eu mysg, ac a fyddaf yn
Dduw iddynt hwy, a hwy a fyddant
yn bobl i mi.

17 O herwydd pa ham deuwch
allan o'u canol hwy, ac ^u ymddidol-
wch, medd yr Arglwydd, ac na chy-
ffyrddwch â dim aflan; ac mi a'ch
derbyniaf chwi,

18 Ac a fyddaf yn Dad i chwi, a
chwithau a fyddwch yn feibion ac
yn ferched i mi, medd yr Arglwydd
Hollalluog.

P E N. VII.

1 Paul yn eu hannog i burdeb buchedd,
3 ac yn dangos ei gyfur yn ei fiinderau.

AM hynny gan fod gennym yr
addewidion hyn, anwylyd,
ymlanhawn oddiwrth ^a bob halog-
rwydd cnawd ac yspryd, gan ber-
ffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw.

2 Derbyniwch ni: ni wnaethom
gam i neb, ni ^b lygrasom neb, nid
yspeiliafom neb.

3 Nid i'ch condemnio yr wyf yn
dywedyd: canys mi a ddywedais o'r
blaen eich bod chwi yn ein calonau
ni, i'c farw ac i fyw gyd â chwi.

4 Ymae hyfder fy ymadrodd yn fawr
wrthyh: Ymae gennyf ^d orfoledd
mawr o'ch plegid chwi; yr wyf yn

llawn o ddiddanwch, yn dra chyf-
llawn o lawenydd yn ein holl orth-
rymder

5 Canys wedi ein dyfod ni i Ma-
cedonia, ni chafodd ein cnawd ni
ddim llonydd, eithr ymhob peth cys-
tuddiedig ^{juom}; oddi allan yr oedd
ymladdau, oddi fewn ^f ofnau.

6 Eithr ^s Duw, yr hwn fydd yn
diddanu y rhai cystuddiedig, a'n di-
ddanodd ni wrth ^h ddyfodiad Titus:

7 Ac nid yn unig wrth ei ddy-
fodiad ef, ond hefyd wrth y diddan-
wch â'r hwn y diddanwyd ef ynoch
chwi, pan fynegodd efe i ni eich
awydd-fryd chwi, eich ⁱ galar chwi,
eich ^k zel tu ag attaf fi, fel y llawen-
heais i yn fawr.

8 Canys er i mi eich ¹ tristau chwi
mewn llythyr, nid yw edifar gennyf,
er bod yn edifar gennyf; canys yr wyf
yn gweled dristau o'r llvthyr hwnnw
chwi, er nad oedd ond dros amfer.

9 Yn awr yr ydwyf yn llawen, nid
am eich tristau chwi, ond am eich
tristau i edifeirwch: canys tristau
a wnaethoch yn dduwiol, fel na
chaech golled mewn dim oddi wr-
thym ni.

10 Canys duwiol dristwch fydd yn
gweithio edifeirwch er iachawdwr-
iaeth ni bydd edifeirwch o honi: ei-
thr tristwch y byd fydd yn gweithio
o angeu.

11 Canys wele hyn yma, eich
tristau chwi'n dduwiol, ^p pa astud-
rwydd ei faint a weithiodd ynoch,
ie, ^{pa} ymddiffyn, ie, ^{pa} forriant, ie,
^{pa} ofn, ie, ^{pa} awydd-fryd, ie, ^{pa} zel,
ie, ^{pa} ddial! Ymhob ^{peth} y dangosaf-
och eich bod yn bur yn y peth hyn.

12 O herwydd pa ham, er ysgri-
fenu o honof attoch, ni ^ysgrifenaais o'i
s blegid ef a wnaethai'r cam, nac o
blegid yr hwn a gawfai gam, ond er
mwyn bod yn eglur i chwi ein gofal
drosoch ger bron Duw.

13 Am hynny nyni a ddiddanwyd
yn eich diddanwch chwi: a mwy o
lawer y buom lawen am lawenydd
Titus; o blegid ^r esmwythau ar ei
yspryd ef gennyh chwi oll.

14 O blegid os bostiais ddim wrtho
ef am danoch, ni'm cywilyddiwyd:
eithr megis y dywedafom wrthyh
bob dim ^s mewn gwirionedd, felly
hefyd gwirionedd oedd ein bost ni,
yr hwn a fu wrth Titus.

15 Ac y mae ei ^t ymysgaroedd ef
yn helaethach tu ag attoch, wrth
gofio o hono eich ufudd-dod chwi
oll, pa fodd trwy ofn a dychryn y
derbyniaf och ef.

16 Am hynny ^u llawen wyf, am
fod i mi hyder arnoch ymhob dim.

P E N. VIII.

Y mae yn eu hannog hwynt i gyfrannu yn helaeth i'r saint tlohon.

YR ydym ni hefyd yn hyspyfu i chwi, frodyr, y^a gras Duw a roddwyd yn eglwyfi Macedonia; ² Ddarfod, mewn mawr^b brofiad cyfudd, i helaethrwydd eu llawenydd hwynt, a'u dwfn dlodi, ymhelaethu i gyfoeth eu haelioni hwynt. ³ O blegid yn ol eu^c gallu, (yr wyf fi yn dyf) ac uwchlaw eu gallu, yr oeddynt yn ewyllysgar o honynt eu hunain;

⁴ Gan ddeisyfu arnom trwy lawer o ymbil, ar dderbyn o honom ni y rhodd, a^d chymdeithas gweinidogaeth y faint.

⁵ A hyn a wnaethant, nid fel yr oeddym ni yn gobeithio, ond hwy a'u rhoddasant eu hunain yn gyn-taf^e i'r Arglwydd, ac i ninnau trwy ewyllys Duw:

⁶ Fel y dymunafom ni ar Titus, megis y dechreuasai efe o'r blaen, felly hefyd orphen o hono yn eich plith chwi y gras hwn hefyd.

⁷ Eithr, fel yr ydych ymhob peth yn^f helaeth mewn ffydd, a gair, a gwybodaeth, a phob astudrwydd, ac yn eich cariad tu ag attom ni, edrychwch ar fod o honoch^g yn y gras hwn hefyd yn ehelaeth.

⁸ Nid trwy orchymyn yr ydwyf yn dywedyd, ond o blegid diwydrwydd rhai eraill, a chan brofi gwirionedd eich cariad chwi.

⁹ Canys chwi a adwaenoch ras ein Harglwydd Iesu Grist, iddo ef, ac yntef ynⁱ gyfoethog, fyned er eich^k mwyn chwi yn^l dlawd, fel y cyfoethogid chwi trwy ei^m dlodi ef.

¹⁰ Ac yr wyf yn rhoddiⁿ cyngor yn hyn: canys hyn fydd dda i chwi, y rhai a rag-ddechreuasoch, nid yn unig wneuthur, ond hefyd o ewyllysio er y llynedd.

¹¹ Ac yn awr gorphenwch wneuthur hefyd; fel megis ag yr oedd y parodrwydd i ewyllysio, felly y byddo gwblhau hefyd, o'r hyn^p fydd gennyh.

¹² Canys os bydd^q parodrwydd meddwl o'r blaen, yn ol yr hyn fydd gan un, y mae'n gymmeradwy, nid yn ol yr hyn nid oes ganddo.

¹³ Ac nid fel y byddai esmwythdra i eraill, a chystudd i chwithau;

¹⁴ Eithr o gymhwysdra: y^s pryd hyn bydded eich helaethrwydd chwi yn diwallu eu diffyg hwynt, fel y byddo eu helaethrwydd hwythau yn diwallu^t eich diffyg chwithau; fel y byddo cymhwysdra:

VIII.9.] Y mae Arglwydd yr holl fydoedd yn dyfod yn dlawd, fel trwy ei dlodi ef y byddai i bechaduriaid golud anchwiliadwy. O'r fath ras! Arglwydd, dyfod i ni ragor o hono.

¹⁵ Megis y mae'n^u ysgrifenedig, u^v Ecf. 16. Yr hwn a gasglodd lawer, nid oedd ganddo weddill; ac a gasglodd ychydig, nid oedd arno eisiau.

¹⁶ Eithr i Dduw y byddo'r diolch, yr^x hwn a roddodd yr un diwyd- rwydd drosfodch yng nghalon Titus.

¹⁷ O blegid, yn wir, efe a dderbyniodd y dymuniad, a chan fod yn fwy diwyd, a aeth attoch o'i^y wir- fodd ei hun.

¹⁸ Ni a anfonafom hefyd gyd ag ef y^z brawd, yr hwn y mae ei glod yn yr efengyl trwy'r holl eglwyfi:

¹⁹ (Ac nid hynny yn unig, eithr hefyd a ddewiswyd gan yr eglwyfi i gyd-ymdaith â ni â'r gras hyn, yr hwn a wafanaethir gennym, er^a goniant i'r Arglwydd ei hun, ac i amlygu parodrwydd eich meddwl chwi)

²⁰ Gan ochelyd hyn, rhag i neb feio arnom yn yr helaethrwydd yma, yr hwn a wafanaethir gennym:

²¹ Y rhai ydym yn rhag-ddarpar bethau onest, nid yn unig^c yng olwg yr Arglwydd, ond hefyd^d yng olwg dynion.

²² Ac ni a anfonafom gyd â hwynt ein brawd, yr hwn a brofasom mewn llawer o bethau, lawer gwaith, ei fod ef yn ddyfal, ac yn awr yn ddyfalach o lawer, am y mawr ymddiried y fydd gennyf ynoch.

²³ Os gofynnir am Titus, fy nghydymaith yw, a chyd-weithydd tu ag attoch chwi; neu am ein brodyr, cenhadau yr eglwyfi ydynt, a^f goniant Crist.

²⁴ Am hynny dangosfych iddynt hwy hyspyrwydd o'ch cariad, ac o'n bost ninnau am danoch chwi, yng^g olwg yr eglwyfi.

P E N. IX.

Y mae efe yn dangos yr achos pa ham y danfonasai efe Titus atynt.

CAny tu ag at am y^a weinidogaeth i'r saint, afraid yw i mi ysgrifennu attoch.

² O herwydd mi a adwaen barodrwydd eich meddwl chwi, yr hwn yr ydwyf yn ei foffio wrth y Macedoniaid am danoch chwi, fod Acaia wedi ymbarottoi er y llynedd; a'r zel a ddaeth oddi wrthy chwi a^b annogodd lawer iawn.

³ A mi a ddanfonais y^c brodyr fel na byddo ein bost ni am danoch chwi yn ofer yn y rhan hon, fel megis y dywedais, y byddoch wedi ymbarottoi:

⁴ Rhag, os y^d Macedoniaid ddeuant gyd â mi, a'ch cael chwi yn amharod, bod i ni (ni ddywedaf,

i chwi) gael cywilydd yn y fofst hyderus yma.

5 Mi a dybiais gan hynny yn angenrheidiol attolwg i'r brodyr, ar iddynt ddyfod o'r blaen attoch, a rhagddarparu eich † bendith chwi yr hon a fynegwyd, fel y byddo parod, megis bendith, ac nid megis o e gybydd-dra.

6 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, Yr hwn fydd yn hau yn brin, a fed hefyd yn brin; a'r hwn fydd yn hau yn helaeth, a fed hefyd yn helaeth.

7 Pob un megis y mae yn rhagarfaethu yn ei galon, felly rhoddod; nid yn h athrist, neu trwy i gymmell: canys rhoddwr llawen y mae k Duw yn ei garu.

8 Ac y mae i Duw yn abl i beri i bob gras fod yn helaeth tu ag attoch chwi, fel y byddoch chwi ymhob peth, bob amser, a chennych bob digonoldeb, yn helaeth i bob gweithred dda:

9 (Megis yr m ysgrifenwyd, Efe a waingarodd, rhoddodd i'r tlodion, ei gyhawnder ef fydd yn aros yn dragywydd.

10 A'r hwn fydd yn o rhoddi had i'r hauwr, rhoddod hefyd fara yn ymborth, ac amlhaed eich had, a chwaneged ffrwyth eich cyfiawnder)

11 Wedi eich cyfoethogi ymhob peth i bob p haelioni, yr hwn fydd yn gweithio trwom ni ddiolch i Dduw.

12 Canys y mae gweinidogaeth y fwydd hon, nid yn unig yn q cyflawni diffygion y faint, ond hefyd yn ymhelaethu trwy aml roddi diolch i Dduw;

13 Gan eu bod, trwy brofiad y weinidogaeth hon, yn r gogoneddu Duw o herwydd darostyngiad eich cyffes chwi i efengyl Crist, ac o herwydd haelioni eich cyfraniad iddynt hwy, ac i bawb:

14 A thrwy eu s gweddi hwythau drofoch chwi, y rhai ydynt yn hiraethu am danoch chwi, am y rhagorol t ras Duw, yr hwn fydd ynoch.

15 Ac i Dduw y byddo'r u diolch am ei ddawn anrhaethol.

P E N. X.

Awdurdod Paul yn erbyn pob gwrthwynebwyr, presennol ac absennol.

A Myfi Paul-wyf fy hun yn atolwg i chwi, er addfwynder a hynawsedd Crist, yr hwn yn a bresennol wyf wael yn eich plith, ond yn absennol ydwyf yn b hŷ arnoch.

2 Ac yr ydwyf yn dymuno na byddwyf yn bresennol yn hŷ, a'r hyder yr wyf yn meddwl bod tu ag at rai, y fydd yn ein cyfrif ni megis rhai yn e rhodio ar ol y cnawd.

3 Canys er ein bob ni yn rhodio yn y cnawd, nid ydym yn d milwrio yn ol y cnawd:

4 Canys arfau ein milwriaeth ni nid ydynt e gnawdol, ond nerthol trwy Dduw i fwrw cestyll i'r llawr.

5 Gan fwrw f dychymygion i lawr, a phob uchder ag fydd yn ymgodi yn erbyn gwybodaeth Dduw, a chan gaethiwo pob meddwl i s ufudd-dod Crist;

6 Ac yn barod gennym h ddial ar bob anufudd-dod, pan gyflawner eich ufudd-dod chwi.

7 Ai edrych yr ydych chwi ar bethau yn ol y i golwg? os ymddiried neb ynddo ei hun, ei fod ef yn k eiddo Crist, meddylid hyn drachefn o hono ei hun, megis ag y mae efe yn eiddo Crist, felly ein bod ninnau hefyd yn eiddo Crist.

8 O blegid pe bostiwn beth ychwaneg hefyd am ein hawdurdod, yr hon a roddodd i yr Arglwydd i ni er m adeilad, ac nid er eich dinystr chwi, ni'm cywilyddid:

9 Fel na thybier fy mod megis yn eich n dychrynu chwi trwy lythyrau.

10 O blegid y llythyrau o yn wir, meddant, fydd drymion a chryfion, eithr presennoldeb y corph fydd wan, a'r ymadrodd yn p ddirmygus.

11 Y cyfryw un meddylid hyn, mai y fath ydym ni ar air trwy lythyrau yn absennol, yr un q fath hefyd a fyddwn ar weithred yn bresennol.

12 Canys nid ydym ni yn beiddio ein cydstadlu, neu ein r cyffelybu ein hunain, i rai fydd yn eu canmol eu hunain: eithr hwynt-hwy, gan eu mesur eu hunain s wrthynt eu hunain, a'u cyffelybu eu hunain iddynt eu hunain, nid ydynt yn deall.

13 Eithr ni fostiwn ni hyd t at bethau allan o'n mesur, ond u yn ol mesur y rheol a rannodd Duw i ni, mesur i y gyrhaeddyd hyd attoch chwi hefyd.

14 Canys nid ydym, megis rhai heb gyrhaeddyd hyd attoch chwi, yn ymystyn allan tu hwnt i'n mesur: canys hyd attoch chwi hefyd y daethom ag r efengyl Crist:

15 Nid gan fostiio hyd at bethau allan o'n mesur, yn llafur rhai eraill; eithr gan obeithio pan z gynhyddo eich fydd chwi, gael ynoch chwi ein mawrŷgu yn ol ein rheol, yn ehelaeth,

16 I bregethu'r efengyl tu hwnt i chwi; ac nid i fostiio yn a rheol un arall am bethau parod eisoes.

17 Eithr yr hwn fydd yn b ymfrostio, ymfrostied yn yr Arglwydd.

18 Canys nid yr hwn fydd yn ei ganmol ei hun fydd gymmeradwy;

^aRhuf.2. ond yr hwn y mae yr ^c Arglwydd yn ei ganmol.

²⁰ Efa.65.5.

P E N. XI.

Paul yn canmol ei hun, ac yn cystadlu ei hun â'r apostolion pennaf.

^aDiar.27. **O** Na chyd-ddygech â myfi ychydig yn fy ^a ffolineb! eithr hefyd cyd-ddygwch â myfi.

² Canys eiddigus wyf trosfoc ag eiddigedd duwiol: canys mi ^b a'ch dyweddiais chwi i un gwr, i'ch rhoddi *chwi megis* morwyn bur i Grift.

^cGal.4. ¹¹ 3 Ond y mae ^c arnaf ofn, rhag mewn modd yn y byd, megis y twyll-

^dGen.3. ^{1,4} odd y ^d farph Efa trwy ei chyfrwyf-dra, felly bod eich meddyliau chwi

^eDat.17.2 wedi eu ^e llygru oddiwrth y sylm-rwydd fydd yng Nghrist.

^f1Cor.10. ¹⁰ 4 Canys yn wir os ydyw yr ^f hwn fydd yn ^g dyfod yn pregethu ^h Iesu

^gIoan 5. ⁴³ arall yr hwn ni phregethasom ni, neu os ydych yn derbyn yspryd arall

^hGal.1.8. yr hwn ni's derbyniasoch, neu efengyl arall yr hon ni dderbyniasoch, tēg y cyd-ddygech ag ef.

ⁱGal.2.9. ¹⁰ 5 Canys yr ydwyf yn meddwl na bum i ddim i yn ol i'r apostolion pennaf.

^k1Cor.1. ²⁵ 6 Ac os ydwyf hefyd yn anghyfarwydd ^k ar ymadrodd, ^l etto nid wyf felly mewn gwybodaeth; eithr yn eich plith chwi nyni a eglurhawyd yn hollol ymhob dim.

^mAct.18. ¹³ 7 A wnaethum i fai wrth ^m fy ngostwng fy hun, fel y dyrchefid chwi, o blegid pregethu o honof i chwi efengyl Dduw yn rhad?

ⁿ1Cor.9.7 ¹⁰ 8 Eglwyfi eraill a yspeiliais, gan gymmeryd ⁿ cyflog ganddynt bwy, i'ch gwasanaethu chwi.

^oAdn.27. ^{Heb.11} 9 A phan oeddwn yn bresennol gyd â chwi, ac ^o arnaf eisiau, ni ormesais ar neb: canys fy eisiau i a gyflawnodd y ^p brodyr a ddaethant o Macedonia: ac ymhob dim y'm cedwais fy hun heb bwyfo arnoch, ac mi a ymgadwaf.

^qIoan 21. ¹⁷ 10 Fel y mae gwirionedd Crist yn of, ni argauir yr ymfroft hyn yn fy erbyn yng wledydd Acaia.

^rMat.17. ²⁸ 11 Pa ham? *ai* am nad wyf yn eich caru chwi? ^q Duw a'i gwyr.

^sDan.6. ^{4,5} 12 Eithr yr hyn yr wyf ^{ye} ei wneuthur, a wnaif hefyd; fel y torwyf ^r ymaith achlysur oddiwrth y y rhai fydd yn ^s ewyllysio cael achlysur; fel yn yr hyn y maent yn ymfroftio, y cair hwynt megis ninnau hefyd.

^tPhil.3.2 ¹⁸ 13 Canys y cyfryw gau-apostolion fydd ^t weithwyr twyllodrus, wedi ymrithio yn apostolion i Grift.

^uAet.16. ¹⁶ 14 Ac nid rhyfedd: canys y mae fatan yntef yn ^u ymrithio yn angel goleuni.

¹⁵ 15

¹⁵ Gan hynny nid mawr yw, er ymrithio ^x ei weinidogion ef fel ^x Cron. gweinidogion cyfiawnder, y rhai y bydd eu ^y diwedd yn ol eu gweithredoedd.

¹⁶ Trachefn meddaf, Na thybied neb fy mod i yn ffol: os amgen, etto ^z derbyniwch fi fel ffol, fel y gallwyf finneu hefyd ymfroftio ychydig.

¹⁷ Yr hyn yr wyf yn eiddywedyd, ^a nid ydwyf yn ei ddywedyd yn ol yr Arglwydd, eithr megis mewn ffolineb, yn hyn o fofst hyderus.

¹⁸ Gan fod llawer yn ymfroftio yn ^b ol y cnawd, minneu a ymfroftiaf hefyd.

¹⁹ Canys yr ydych yn goddef ffyliaid yn llawen, gan fod *eich hunain* yn ^c synhwyrol.

²⁰ Canys yr ydych yn goddef, os bydd un i'ch ^d caethiwo, os bydd un i'ch ^e llwyr fwytta, os bydd un yn cymmeryd *gennyh*, os bydd un yn ^f ymddyrchafu, os bydd un yn eich taro chwi ar *eich* wyneb.

²¹ Am amharch yr ydwyf yn dywedyd, megis pe buafem ni ^g weinaid: eithr ymha beth bynnag y mae neb yn ^h h, (mewn ffolineb yr wyf yn dywedyd) ^h h wyf finneu hefyd.

²² Ai ^h Hebreaid ydynt hwy? felly finneu: ai ⁱ Israellaid ydynt hwy? felly finneu: ai had Abraham ydynt hwy? felly finneu:

²³ Ai gweinidogion Crist ydynt hwy? (yr ydwyf yn dywedyd yn ffol) mwy *wyf* fi; ^k mewn blinderau yn helaethach, mewn gwialennodiau dros fesur, mewn carcharau yn anlach, mewn ^l marwolaethau yn fynych.

²⁴ Gan yr Iuddewon bum-waith y derbynias ^m ddeugain gwialennod ond un.

²⁵ Tair gwaith y'm curwyd ⁿ gwiaill; un waith y'm ^o llabyddiwyd; teir-gwaith y ^p torrodd llong arnaf; noswaith a diwrnod y bum yn y dyfn-fôr;

²⁶ Mewn ^q teithiau yn fynych; ym mheryglon llif-ddyfroedd; ym mheryglon lladron; ym mheryglon ^r fynghenedl *fy* hun; ym mheryglon gan y cenhedloedd; ym mheryglon yn y ddinas; ym mheryglon yn yr anialwch; ym mheryglon ar y môr; ym mheryglon ^s ymhlith brodyr gau:

²⁷ Mewn llafur a lludded; mewn anhunedd yn fynych; ^t mewn neithwyn a fyched; mewn ymprydiau yn fynych; mewn anwyd a noethni.

²⁸ Heblaw'r pethau *fydd* yn digwydd oddi allan, yr ymosod yr hwn *fydd* arnaf beunydd, y ^u gofal dros yr holl eglwyfi.

Ymffrost Paul

1 Cor. 9. 29 Pwy fy ^x wan, nad wyf finneu wan? pwy a ^y dramgwyddir, nad wyf finneu yn llosgi?

30 Os rhaid ymffrostio, mi a ymffrostiaf am y pethau fydd yn ^z perthyn i'm gwendid.

31 Duw a ^a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, yr hwn fydd fendigedig yn oes oesoedd, a ^wyr nad wyf yn dywedyd celwydd.

32 Yn Damascus, y ^b llywydd dan Aretas y brenin a wliodd ddi-nas y Damasciaid, gan ^c ewyllysio fy-nal i:

33 A thrwy ^d ffenestr mewn bas-ged y'm gollyngwyd ar hyd y mur, ac y dihengais o'i ddwyllaw ef.

P E N. XII.

Paul yn bostio, nid am ddatguddiadau, ond am ei gwendidau.

Ymffrostio yn ddiau ^a nid yw fuddiol i mi: canys myfi a ddeuaf at weledigaethau a datguddiedigaethau'r Arglwydd.

2 Mi a adwaenwn ddyn ^b yng Nghrist er ys rhagor i bedair bly-nedd ar ddeg, (pa un ai yn y corph, ni wn; ai allan o'r corph, ni wn i: Duw a ^wyr) y cyfryw ^{un} a gipiwyd i fynu hyd y ^c drydedd nef.

3 Ac mi a adwaenwn y cyfryw ddyn, (pa un ai yn y corph, ai allan o'r corph, ni wn i: Duw a ^wyr)

4 Ei gipio ef i fynu i ^d baradwys, ac iddo glywed ^e geiriau anrhaethadwy, y rhai nid yw gyfreithlon i ddyn eu hadrodd.

5 Am y cyfryw ^{un} yr ymffrostiaf; eithram danaffy hun nid ymffrostiaf, oddi eithr yn ^f fy ngwendid.

6 Canys os ewyllysiaf ymffrostio, ni byddaf ffol; canys mi a ddywedaf y gwir: eithr yr wyf yn arbed, rhag i neb wneuthur cyfrif o honof fi neu yn ei glywed gennyf.

7 Ac fel na'm ^h tra-dyrchafer gan odidowgrwydd y datguddiedigaethau, rhoddwyd i mi i swmbwl yn y cnawd, ^k cennad satan, i'm cernodio, fel na'm tra-dyrchefid.

8 Am y peth hyn mi a attolygais i'r Arglwydd i deir-gwaith, ar fod iddo ymadael â mi.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Digon i ti ^m fy ngras i; canys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid: yn llawen iawn gan hynny yr ymffrostiaf fi yn hytrach yn fy ngwendid, fel y preswyllo ⁿ nerth Crist ynof fi.

10 Am hynny yr wyf yn foddllawn mewn gwendid, mewn amharch

mewn anghenion, mewn erlidiau, mewn cyfyngderau er mwyn Crist: canys pan ^p wyf wan, yna yr wyf gadarn. ^{AR. 16. 25.}

11 Mi a aethum yn ffol wrth ymffrostio; chwy-chwi a'm gyrrafoch: canys myfi a ddylafwn gael fy nghanmol gennych chwi; canys ni bum i ^q ddim yn ol i'r apostolion pennaf, er nad ydwyf ^r fi ddim. ^{12 Cor. 11. 5.}

12 ^s Arwyddion apostol yn wir a weithredwyd yn eich plith chwi, mewn pob amynedd, mewn arwyddion, a rhyfeddodau, a gweithredoedd nerthol. ^{1 Cor. 15. 10. a 3. 7. Act. 19. 11, 12. 1 Cor. 9. 2.}

13 Canys beth yw yr hyn y buoch chwi yn ol am dano, mwy nâ'r eglwyfi eraill, oddi eithr am na bum i fy hun ^t ormesol arnoch? maddeu- ^{2 Cor. 11. 9, 19.}

14 Wele, y drydedd waith yr wyf fi yn barod i ddyfod atoch; ac ni byddaf ormesol arnoch: canys nid ydwyf yn ^u ceisio yr eiddoch chwi, ond chwy-chwi: canys ni ddylai'r plant gasglu tryfor i'r rhieni, ond y rhieni i'r plant. ^{1 Thes. 2. 7. Act. 20. 33-34. Eze. 34. 2.}

15 A myfi yn ewyllysgar iawn a dreuliaf, ac a ^y ymdreuliaf, dros eich eneidiau chwi, er fy mod yn eich caru yn helaethach, ac yn cael fy ngharu yn brinnach. ^{2 Cor. 11. 9. Act. 21. 13.}

16 Eithr bid, ni phwyfais i arnoch: ond gan fod yn ^z gyfrwys, mi a'ch deliais chwi trwy ddichell. ^{2 Thes. 1. 11. 30. Mat. 10. 16.}

17 A ^a wnaethum i elw o honoch chwi trwy neb o'r rhai a ddanfonais atoch? ^{1 Pedr. 2. 1.}

18 Mi a ddeisyfais ar Titus, a chyd ag ^f mi a anfonais frawd: a elwodd Titus ddim arnoch? onid yn ^b yr un yspryd y rhodiafom? onid yn yr un ^c llwybrau? ^{Eph. 4. 4. Can. 1. 8.}

19 Drachefn, a ydych chwi yn tybied mai ynesgusodi yr ydym wrthyf? ger bron Duw yng Nghrist yr ydym yn llafaru: a phob peth, anwylyd, er ^d adeiladaeth i chwi. ^{1 Cor. 14. 26.}

20 Canys ofni yr wyf, rhag, pan ddelwyf, na'ch caffwyf yn gyfryw rai ag a fyynnwn; a'm cael inneu i ^e chwithau yn gyfryw ag ni's myn- nech: rhag ^{bod} cynhenau, cynfigenau, llidiau, ymrysonau, ^f goganau, hustingau, ^g ymchwyddiadau, ang- hydfyddiaethau: ^{2 Cor. 13. 2. 1 Thes. 2. 19. 1 Cor. 8. 1.}

21 Rhag, pan ddelwyf drachefn, fod i'm Duw fy ^h narostwng yn eich plith, ac i mi ddwyn i galar dros lawer, y rhai a bechasant eisoes, ac nid edifarhasant am yr aflendid, a'r godineb, a'r anlladrwydd a wnae- thant. ^{1 Thes. 2. 19. 1 Cor. 9. 3. 1 Cor. 5. 2.}

9.] Y mae hyn yn wir etto. Y mae gras Crist yn ddigon. Ni gawn ei fod felly tra yr ymorphwyllom ef. Arglwydd, chwanega'n fydd! (Adnod 10) Mor ogoneddus yw ein Iesu ni! Y mae'n gwneud y gwan yn ie, meddaf, y gwannaf yw'r cryfaf, pan y gwnelont hwy ef yn nerth iddynt.

HAN XVIII.

P E N. XIII.

1 Y mae efe yn bygwth pechaduriaid diedifeiriol, 5 ac yn eu cynghori hwy.

^a Act. 18.1 **Y** ^a Drydedd waith hon yr ydwyf yn dyfod attoch. ^b Yng enau dau neu dri o dystion y bydd safadwy pob gair.

^c Mat. 18.15. ² Rhag-ddywedais i chwi, ac yr ydwyf yn rhag-ddywedyd, fel *pe bawon* yn bresennol yr ail waith, ac yn absennol, yr awr hon yr ydwyf yn ysgrifennu at y rhai a bechasant eisoes, ac at y lleill i gyd, os deuaif drachefn, ^d nad arbedaf:

^e Efa. 5.19 ³ Gan eich bod yn ^e ceisio profiad o Grift, yr hwn fy'n llafaru ynof, yr hwn tu ag attoch chwi nid yw wan, eithr fydd nerthol ynoch chwi.

⁴ Canys er ei groeshoelio ef o ran gwendid, etto byw ydyw trwy nerth Duw: canys ninnau hefyd ydym ^f Phil. 2.7 ^f weiniaid ynddo ef, eithr ^g byw fyddwn gyd ag ef trwy nerth Duw ^h Phil. 3.21. tu ag attoch chwi.

⁵ Profwch ciwy-chwi eich hunain, a ydych ^h yn y ffydd; holwch eich hunain: ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, *sef* bod Iesu Grift ynoch, oddi eithr i chwi fod yn ⁱ Ioan 6.37 ⁱ anghymmeradwy?

⁶ Ond yr wyf yn gobeithio y gwybyddwch nad ydym ni yn anghymmeradwy.

^k Ioan 17.25. ⁷ Ac yr wyf yn ^k gweddio ar Dduw

na wneloch chwi ddim drwg; nid fel yr ymddangosom ni yn gymmeradwy, ond fel y gwneloch chwi yr hyn fydd ^l dda, er bod o honom ni ^{Phil. 4.8} megis rhai anghymmeradwy.

⁸ Canys ni allwn ni ddim yn ^m er-ⁿ ^{Cor. 12} byn y gwirionedd, ond dros y gwirionedd.

⁹ Canys llawen ydym pan fyddom ni yn weiniaid, a chwithau yn gryfion: a hyn hefyd yr ydym yn ei ddymuno, *sef* eich ⁿ perffeithrwydd ^{Col. 2} chwi.

¹⁰ Am hynny, myfi yn absennol ydwyf yn ysgrifennu y pethau hyn, fel pan fyddwyf bresennol nad arferwyf dofter, yn ol yr awdurdod a roes yr Arglwydd i mi er adeilad, ac nid er dinystr.

¹¹ Bellach, frodyr, byddwch wych: byddwch berffaith, diddaner chwi, syniwch yr ^o un peth, byddwch heddychol; a Duw'r cariad a'r hedd-wch a fydd gyd â chwi.

¹² Anherchwch eich gilydd â chufan sanctaidd. Y mae'r holl faint yn eich annerch chwi.

¹³ ^p Gras *ein* Harglwydd Iesu Grift, a ^q chariad Duw, a ^r chymdeithas yr Ysryd Glân, a fyddo gyd â chwi oll. Amen.

[¶] Yr ail at y Corinthiaid a ^s grefenwyd o Philippi yn Macedonia, gyd â Thitus a Luc.

Epistol PAUL yr Apostol at y GALATIAID.

P E N. I.

Paul yn rhyfeddu iddynt ei adael ef a'r efengyl cyn gynted.

^a Eph. 4.17. ² **P**AUL apostol, (nid o ddynion, na thrwy ddyn, eithr ^a trwy Iesu Grift, a Duw Dad, yr hwn a'i cyfododd ef o feirw)

^b Act. 16.6 ² A'r brodyr oll y rhai fydd gyd â mi, at ^b eglwyfi Galatia.

^a 18.23. ³ Gras *fyddo* i chwi, a heddych oddiwrth Dduw Dad, a'n ^c Harglwydd Iesu Grift;

^d 2 Cor. 5.21. ⁴ Yr hwn a roddodd ^d ei hun dros ein pechodau, fel y'n gware dai ni oddiwrth y ^e byd drwg presennol, yn ol ewyllys Duw a'n Tad ni:

^f 1 Tim. 1.17. ⁵ ^f I'r hwn y *byddo* gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

⁶ Y mae yn rhyfedd gennyf eich fymmod ^g mor fuan oddiwrth yr hwn a'ch galwodd i ras Crist, at efengyl arall:

⁷ Yr hon nid yw arall; ond bod ^h Act. 15.5 ^h rhai yn eich trallodi chwi, ac yn chwennych datroi efengyl Crist.

ⁱ Ioan 8.55 ⁸ Eithr *pe* byddai i ni, neu ⁱ angel o'r nef, efangylu i chwi amgen ^k na'r

hyn a efangylasom i chwi, bydded anathema.

⁹ Megis y rhag-ddywedasom, felly yr ydwyf yr awr hon drachefn yn dywedyd, Os efangyla neb i chwi amgen na'r ^l hyn a dderbyniaf, bydded anathema.

¹⁰ Canys yr awr hon, ai peri credu ^m dynion yr wyf, ynte Duw? neu a ydwyf fi yn ceisio ⁿ rhyngu bodd dynion? canys *pe* rhyngwn fodd dynion etto, ni byddwn was i Grift.

¹¹ Eithr yr ydwyf yn hyfysu i chwi, frodyr, *am* yr efengyl a bregethwyd gennyf fi, nad yw hi ddynol.

¹² Canys nid gan ddyn y dderbyniais i hi, nac ^o y'm dysgwyl; eithr ^p trwy ^p ddatguddiad Iesu Grift.

¹³ Canys chwi a glywsoch fy ym-arweddiad ^q i gynt yn y grefydd Iuddewig, i mi allan o fesur erlid ^{eg} lwys Dduw, a'i hanrheithio hi;

¹⁴ Ac i mi gynhyddu yn y grefydd Iuddewig, yn fwy na llawer o'm cyfoedion, yn fy nghenedl fy hun, gan fod yn ^r fwy awyddus i draddodiau dau fy nhadau.

GALATIAID I 6] Fe demtiwyd y Galatlaid i gymmysgu rhwng-beth o'r gyfraith â'r efengyl. Y mae'r apostol yn gwrthbrofi'r heresi hyn, ac yn dweud ei fod yn gwydroi'r efengyl, ac yn wrthwynebu i'r athrawiaeth a bregethwyd iddynt; yr hon ni ddysgodd ef gan ddyn, eithr a'i cafodd, trwy ddatguddiad, oddiwrth Dduw ei hun.

15 Ond pan welodd Duw yn dda, yr hwn a'm neillduodd i o groth fy mam, ac a'm galwodd i^s trwy ei ras,

16 I ddatguddio ei Fab ef^t yn of fi, fel y pregethwn ef ymhlith y cenhedloedd; ^u yn y fan nid ymgynghorais â chig a gwæd:

17 Ac nid aethum yn fy ol i Jerusalem at y rhai oedd ^x o'm blaen i yn apostolion; ond mi a aethum i Arabia, a thrachefn y dychwelais i Damascus.

18 Yna yn ol tair blynedd y daethum yn fy ol i Jerusalem i ymweled â Phedr; ac a arosais gyd ag ef bymtheng niwrnod.

19 Eithr *neb* arall o'r apostolion ni's gwelais, ond y Iago brawd yr ^z Arglwydd.

20 A'r pethau yr wyf yn eu hyfgrifennu atoch, wele, ger bron Duw, nad wyf yn ^a dywedyd celwydd.

21 Wedi hynny y ^b daethum i wledydd Syria a Cilicia;

22 Ac yr oeddwn heb fy adnabod wrth fy wyneb yn eglwyfi Judea, y rhai oedd ^c yng Nghrist:

23 Ond yn unig hwy a ^d glywsent, fod yr hwn oedd gynt yn ein herlid ni, yr awr hon yn pregethu'r ffydd, yr hon gynt a anrheithiasai.

24 A hwy a ^e ogoneddasant Dduw yn of fi.

P E N. II.

Paul yn ceryddu Pedr yn Antiochia.

YNA wedi [†] pedair blynedd ar ddeg yr aethum drachefn i fynu i Jerusalem gyd â Barnabas, gangymmeryd Titus [†] ffydd gyd â mi.

2 Ac mi a aethum i fynu yn ol ^a datguddiad, ac a fynegais iddynt yr efengyl, yr hon yr wyf yn ei phregethu ymhlith y cenhedloedd; ond o'r neilldu i'r rhai cyfrifol, rhag mewn un modd fy mod ^b yn rhedeg yn ofer, neu ddarfod i mi redeg.

3 Eithr Titus, yr hwn oedd gyd â mi, er ei fod yn Roegwr, ni ^c chynhellwyd ychwaith i enwaedu arno:

4 A hynny o herwydd y ^d gaffrodyr a ddygasid i mewn, y rhai a ddaethent i mewn i yspio ein rhyddid ni, yr hon ^e fydd gennym yng Nghrist Iesu, fel y'n caethiwent ni:

5 I ba rai nid ^f ymroisom trwy ddarostyngiad, naddo dros awr; fel yr arosai gwirionedd yr efengyl gyd â chwi.

6 A chan y rhai a [†] dybid eu bod yn rhyw beth, (pa fath gynt oedd- ynt, nid yw ddim i mi; nid yw Duw yn derbyn wyneb dyn) canys y rhai cyfrifol nis ^g chwanegasant ddim i mi.

7 Eithr yn y gwrthwyneb, pan

welsant ddarfod ymddiried i mi am efengyl y ^h dienwaediad, megis am ^h Rhuf. 2. 26. *efengyl* yr enwaediad i Pedr;

8 (Canys yr hwn oedd yn ⁱ gweithredu yn nerthol yn Pedr i apostoliaeth yr enwaediad, a ^k nerthol ^k Rhuf. 15. 18. weithredodd yn of finneu hefyd tu ag at y cenhedloedd)

9 A phan wybu Iago, a Cephas, ac Ioan, y rhai a dybid eu bod yn ^l golofnau, y ^m gras a roddwyd i mi, ^l Jer. 1. 18. Dat. 3. 11. hwy a roddasant i mi ac i Barnabas ^m Rhuf. 1. 5. a 12. 3. ddeheu-ddwylaw cymdeithas; fel yr ^{elem} ni at y cenhedloedd, a hwythau ^l Eph. 3. 8. 1 Cor. 12. 8. at yr enwaediad.

10 Yn unig ar fod i ni gofio'r tlodion; yr hyn hefyd y bum i ddiwyd ⁿ i'w wneuthur. ⁿ Rhuf. 15. 27.

11 A phan ddaeth Pedr i Antiochia, mi a'i gwrthwynebais yn ^o ei ^o Adn. 14. wyneb, am ei fod i'w feio.

12 O blegid cyn dyfod rhai oddiwrth Iago, ^p efe a fwyttaodd gyd ^p Act. 10. 28. a 11. 3. â'r cenhedloedd: ond wedi iddynt ddyfod, efe a giliodd ac a'i neillduodd ei hun oddi wrthynt, gan ^q ofni ^q Act. 11. 2. y rhai oedd o'r enwaediad.

13 A'r Iuddewon ^r eraill hefyd ^r 1 Pedr 5. 3. a gyd-ragrithiasant ag ef; yn gymmaint ag y dygwyd Barnabas hefyd i'w rhagrith hwy.

14 Eithr pan welais i nad oeddynt yn [†] iawn droedio at wirionedd yr efengyl, mi a ddywedais wrth Pedr yn eu gŵydd [†] hwynt oll, Os wyt ti, a thi yn Iuddew, yn byw fel y cenhedloedd, ac nid fel yr Iuddewon, pa ham yr wyt ti yn ^r cymmell y cenhedloedd i fyw yn Iuddewaidd? ^r Gal. 6. 12

15 Nyni, y rhai wrth naturiaeth ^s ydym ^s Iuddewon, ac nid o'r cenhedloedd yn ^t bechaduriaid; ^s Rhuf. 2. 28.

16 Yn gwybod nad ydys ^u yn cyfiawnhau dyn trwy weithredoedd y ddeddf, ond ^x trwy ffydd Iesu Grist; ninnau hefyd a gredasom yng Nghrist Iesu, fel y'n cyfiawnhaer trwy ffydd Crist, ac nid trwy weithredoedd y ddeddf: o blegid ni chyfiawnheir un cnawd trwy weithredoedd y ddeddf. ^t Eph. 2. 11. ^u Rhuf. 3. 20. ^x Rhuf. 3. 24.

17 Ac os wrth ^y geisio ein cyfiawnhau yng Nghrist, y'n caed ninnau ^y Rhuf. 3. 4. hefyd yn bechaduriaid, a ydyw Crist am hynny yn weinidog pechod? ^z Na ^z Tit. 2. 11. atto Duw.

18 Canys os wyf fi yn adeiladu drachefn y pethau a [†] ddiftrywiais, [†] Groeg, [†] ddatto- yr wyf yn fy ngwneuthur fy hun yn [†] ais, Gal. 5. 2. droseddwr.

19 Canys yr wyf fi ^a trwy'r ddeddf wedi ^b marw i'r ddeddf, fel y byddwn fyw i Dduw. ^a Rhuf. 8. 3. ^b Cor. 7. 22. ^b Rhuf. 7. 10.

20 Mi a ^c groeshoeliwyd gyd â Christ: eithr byw ydwyf; etto nid ^c Rhuf. 6. 6. Eph. 3. 17.

myfi, ond Crist sydd yn byw ynof fi: a'r hyn yr ydwyf yr awr hon yn ei fyw yn y cnawd, ei fyw yr ydwyf trwy ffydd Mab Duw, yr hwn a'm carodd, ac a'i d dododd ei hun drosof fi.

^aRhuf.4. 25.

^eRhuf.4. 4, 5. ^fGal.5.2. 21 Nid wyf yn dirymmu gras Duw: canys os o'r ^e ddeddf y mae cyfiawnder, yna y bu Crist farw yn ^f ofer.

P E N. III.

Y mae efe yn gosyn pa beth a'u cynhyrfodd hwynt i ymadael a'r ffydd.

^aEph.4. 14.

^bGal.2.5.

O Galatiaid ynfyd, pwy a'ch ^a llygad dynnodd chwi, fel ^b nad ufuddhaech i'r gwirionedd i ba rai o flaen eu llygaid y portreiadwyd Iesu Grist, wedi ei groeshoelio yn eich plith?

^cGal.5.22 ^eRhuf.10. 16.

2 Hyn yn unig a ewyllyfiai ei ddyfsgu gennych, Ai wrth weithredoedd y ddeddf y derbyniasoch yr Yspryd, ynte wrth ^d wrandawriad ffydd?

^ePreg.7.8

3 A ydych chiwi mor ynfyd? gwedi i chiwi ^e ddechreu yn yr Yspryd, a berffeithir chiwi yr awr hon yn y cnawd?

^fEzec.18. 24.

4 A ddioddefasoch gymmaint yn ^f ofer? os yw ofer hefyd.

^gMat.28. 18.

^h1Cor.12. 10.

5 Yr hwn ^g gan hynny sydd yn trefnu i chiwi yr Yspryd, ac yn gwn-euthur ^h gwyrthiau yn eich plith, ai o weithredoedd y ddeddf, ynte o wrandawriad ffydd y mae?

ⁱGen.15.6

6 Megis y ⁱ credodd Abraham i Dduw, ac y cyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.

^kRhuf.3. 28.

^lIoan 8. 39.

^mRhuf.3. 23.

7 Gwybyddwch felly, mai y rhai sydd o ^k ffydd, y rhai hynny yw ^l plant Abraham.

ⁿAdn.16. 3.

^oGen.12.3

8 A'r ysgrythur yn rhag-weled mai ^m trwy ffydd y mae Duw yn cyfiawnhau y cenhedloedd, a ragesangylodd i Abraham, *gan ddywedyd*, ⁿ Ynot ti y bendithir yr holl genhedloedd.

^pSal.32.2.

9 Feily gan hynny, y rhai sydd o ffydd a ^o fendithir gyd ag Abraham ffyddlon.

^qRhuf.10. 3.

^rDeut.27. 26.

^sRhuf.2.9.

10 Canys ^p cynnifer ag y sydd o weithredoedd y ddeddf, dan felldith y maent: canys ^q ysgrifenyddwyd, Melldigedig yw pob un nid yw yn aros yn yr holl bethau a 'sgrifeniwyd yn llyfr y ddeddf, i'w gwneuthur hwynt.

^tHeb.10. 28.

11 Ac na chyfiawnheir neb trwy'r ddeddf ger bron Duw, eglur yw: o blegid, ^t Y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

^uLef 18. 5

^vEzec.20. 11

^wRhuf.3.9

^xAdn.10.

^yMat.20. 28.

12 A'r ^r ddeddf nid yw o ffydd: eithr y dyn a wna'r pethau hynny, a ^s fydd byw trwy ffydd.

13 Crist a'n ^t llwyr-brynodd oddi wrth felldith y ddeddf, gan ei wne-

thur yn felldith ^u trofom: canys ^v Mae'n mae yn ysgrifenedig, ^x Melldigedig yw pob un *sydd ynghrog ar bren*:

14 Fel y delai bendith Abraham ^y ar y cenhedloedd, trwy Grist Iesu: fel y derbyniem ^y addewid yr Yspryd trwy ffydd.

15 Y brodyr, dywedyd yr wyf ar wedd ddynol, Cyd na *byddo* ond ammod dyn, wedi y cadarnhaer, nid yw neb yn ei ddirymmu, neu yn rhoddi atto.

16 I Abraham y gwnaethpwyd yr ^z addewidion, ac i'w had ef: nid yw yn dywedyd, Ac i'w hadau, megis am lawer; ond megis am un, Ac i'th had di, yr hwn yw ^a Crist.

17 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, *am yr ammod a* ^b gadarnhawyd o'r blaen gan Dduw yng Nghrist, nad yw'r ddeddf oedd ^c bedwar cant deg ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddirymmu, i wneuthur yr addewid yn ofer.

18 Canys os o'r ddeddf y mae yr etifeddiaeth, nid yw mwyach o'r addewid: ond Duw a'i ^d rhad-roddodd i Abraham trwy addewid.

19 Beth gan hynny yw'r ddeddf: o blegid ^e trofeddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddelai'r had, i'r hwn y gwnaethid yr addewid; a ^f hi a drefnwyd ^f trwy angylion yn llaw cyfryngwr.

20 A chyfryngwr nid yw i un; ond Duw ^g sydd un.

21 *A ydyw'r ddeddf* gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys ^{pe} rhoifid deddf a allasai ^h fywhau, yn wir o'r ddeddf y buasai ⁱ cyfiawnder.

22 Eithr ^k cyd-gauodd yr ysgrythur bob peth dan bechod, fel y rhoddid yr addewid trwy ffydd Iesu Grist i'r rhai sy'n ^l credu.

23 Eithr cyn dyfod ffydd y'n ^m cad, wyd dan y ddeddf, wedi ein cyd-gau i'r ffydd, yr hon oedd i'w datguddio.

24 Y ddeddf gan hynny oedd ein ⁿ hathraw ^t ni at Grist, fel y'n cyfiawnhaid trwy ffydd

25 Eithr wedi dyfod ffydd, o ^{nid} ydym mwyach dan athraw.

26 Canys chwi oll ydych blant i Dduw trwy ffydd yng ^p Nghrist Iesu.

27 Canys cynnifer o honoch ^q a feddyddiwyd yng Nghrist, a wisgaloch Grist.

28 Nid oes nac ^r Iuddew na Groegwr, nid oes na chaeth narhydd, nid oes na gwrryw na benyw: canys chwi oll un ydych yng Nghrist Iesu.

29 Ac os eiddo Crist ydych, yna had Abraham ydych, ac ^o etifeddiwn yn ol yr addewid.

P E N. IV.

1 Ein bod ni tan y ddeddf hyd ddyfodiad Crist; 5 eithr Crist a'n rhyddhaodd.

Gal. 3. 24 **A** Hyn a yr wyf yn ei ddywedyd: dros gymmaint o amser ag y mae'r etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas, er ei fod yn Arglwydd ar y cwbl;

Mat. 20. 8 2 Eithr y mae efe^b dan ymgeledd-wyr a llywodraethwyr, hyd yr amser a ofodwyd gan y tad.

Gal. 5. 1 3 Felly ninnau hefyd, pan oeddym fechgyn, oeddym^c gaethion dan wyddorion y hyd:

Dan. 9 4 Ond pan ddaeth^d cyflawnder yr amser, y dantfonodd Duw ei Fab, wedi ei wneuthur o wraig, wedi ei^e wneuthur^f dan y ddeddf;

1 Cor. 5 5 Fel y g prynai y rhai oedd dan y ddeddf, fel y derbyniem y^h mab-wysiad.

Gal. 3. 13 6 Ac o herwydd eich bod yn feib-ion, yr anfonodd Duwⁱ Ysryd ei Fab i'ch calonau chwi, yn llefain, Rhuf. 8. k Abba, Dad.

Adn. 3 7 Felly nid wyt ti mwy yn^l was, ond yn fab; ac os mab, etifedd hefyd i Dduw^m trwy Grist.

Eph. 2 8 Eithr y pryd hynny, pan oeddychⁿ heb adnabod Duw, chwi a wafanaethafoch y rhai wrth naturiaeth nid ydynt^o dduwiau.

Jer. 10 9 Ac yn awr, a chwi yn adnabod Duw, ond yn^p hytrach yn adnabyddus gan Dduw, pa fodd yr ydych yn^q troi drachefn at y gwyddorion llefsg a thlodion, y rhai yr ydych yn chwennych drachefn o newydd eu gwasanaethu?

Ruf. 14 10^r Cadw yr ydych ddiwrnodau, a misoedd, ac amseroedd, a blynyddoedd.

Cor. 11. 11 Y mae arnaf^s ofn am danoch, rhag darfod i mi boeni wrthych yn ofer.

Phil. 3 12^t Byddwch fel fyfi; canys yr wyf^{fi} fel chwi, y brodyr, attolwg i chwi; ni wnaethoch i mi dim cam.

Cor. 11. u 13 A chwi a wyddoch mai trwy wendid y cnawd yr efangylais i chwi y waith gyntaf.

Act. 20. 14 A'm^x profedigaeth, yr hon oedd yn fy nghnawd, ni ddiystyrasoch, ac ni ddirmygasoch; eithr chwi a'm derbyniafoch megis^y angel Duw, megis Crist Iesu.

Ruf. 10. z 15 Beth wrth hynny oedd eich dedwyddwch chwi? canys tyftio yr wyf i chwi, pe^{buasai} bosibl, y tynnasfech eich llygaid, ac a'u rhoi-sech i mi.

Bren. 8. 16 A aethum i gan hynny^a yn eilyn i chwi, wrth ddywedyd i chwi y gwir?

Gen. 3. 17^b Y maent^c yn rhoi mawr-

ferch arnoch, ond nid yn dda; eithr chwennych y maent eich cau chwi allan, fel y rhoddoch^d fawr-ferch^d 2 Pedr 2. 2.

18 Eithr da yw dwyn mawr-ferch^e mewn^{petb} da yn wastadol, ac nid^e Rhuf. 10. yn unig tra fyddwyf bresennol gyd² a chwi.

19 Fy^f mhlant bychain, y rhai yr^f 1 Cor. 4. wyf yn eu hesgor drachefn, hyd oni ffurrier Crist ynoch,

20 Ac mi a fynnwⁿ pe^g bawn yn^g Ecf. 32. 7. awr gyd a chwi, a^h newidio fy llais; ^h Diar. 25. o herwydd yr wyf yn ammeu o ho-¹¹ noch.

21 Dywedwch i mi, y rhai ydych yn chwennych bodⁱ dan y ddeddf, Rhuf. 10. onid ydych chwi'n clywed y ddeddf?³

22 Canys y mae yn ysgrifenedig, fod i Abraham ddau fab; ^k un o'r^k Gen. 16. wafanaeth-ferch, ac un o'r^l wraig^l Gen. 21. 3. rydd.

23 Eithr yr hwn oedd o'r wafanaeth ferch, a aned^m yn ol y cnawd; ^m Rhuf. 8. a'r hwn oedd o'r wraig rydd, trwy'r⁴ addewid.

24 Yr hyn bethau ydynt mewn alegori: canys y rhai hyn ywⁿ yⁿ Jer. 31. ddau destament; un yn ddiau o fy-³⁰ nydd P Sina, yn cenhedlu i gaeth-^{Eccl. 10. 1} iwed, yr hon yw Agar:

25 Canys yr^q Agar yma yw my-^q Gen. 21. nydd Sina yn Arabia, ac y mae yn¹² cyfatteb i'r Jerusalem fydd yn awr, ac y mae yn^r gaeth^{bi} a'i phlant.

26 Eithr y Jerusalem honno^s uch-^{Ac. 15. 10.} od fydd^t rydd, yr hon yw ein^u mam^{Heb. 12. 22.} ni oll.

27 Canys^x ysgrifenedig yw, Lla-^{36.} wenha, ^{di} yr amhlantadwy, yr hon nid wyt yn eppilio; tor allan a llefa, yr hon nid wyt yn efgor: canys i'r unig y mae^y llawer mwy o blant^v Mat. 8. nag i'r hon y mae iddi wr.

28 A^z ninnau, frodyr, megis yr^z Phil. 3. 9. oedd Isaac, ydym^a blant yr addewid.

29 Eithr megis y pryd hynny, yr hwn a anwyd yn ol y cnawd a^b er-^b Gen. 21. lidiai yr hwn a anwyd yn ol yr Yf-⁹ pryd, felly yr^c awr hon hefyd.

30 Ond beth y mae'r ysgrythur yn ei ddywedyd? ^d Bwrw allan y wafanaeth-ferch, a'i mab: canys ni chaiff mab y wafanaeth-ferch etifeddu gyd a mab y wraig rydd.

31 Felly, frodyr, ^e nid plant i'r wa-^e Adn. 28. fanaeth-ferch ydym, ond i'r wraig rydd.

P E N. V.

Eu hannog i sefyll yn eu rhydd-did.

S Efwch gan hynny yn y^a rhydd-^a Ioan. 8. did^a r hon y rhyddhaodd Crist³⁶ ni, ac na ddalier chwi drachefn dan^b iau caethiwed.

2 Wele, ^c myfi Paul wyf yn dy-^c Gal. 1. 1.

^dRhuf.10. wedyd wrthy ch, Os ^d enwaedir chwi,
3. ni lefa Crist ddim i chwi.

3 Ac yr wyf yn tyfiolaethu dra-
chefn i bob dyn a'r a enwaedir, ei
^eDeut.27. fod ef yn ^e ddyledwr i gadw'r holl
26. ddeddf.

4 Chwi a aethoch yn ddifudd oddi
^fRhuf.3. wrth Grist, y rhai ydych yn ^f ym-
20. gyfiawnhau yn y ddeddf: chwi a
^g1 Petr 5 syrthiaf och ymaith oddiwrth ras.

5 Canys ^h nyni yn yr Yspryd trwy
^hGal.2.15 ffydd ydym yn disgwyl gobaith cyfi-
iawnder.

6 Canys yng Nghrist Iesu ni all
ⁱRhuf.3. i enwaediad ddim, na dienwaediad,
30. ond ffydd yn ^k gweithio trwy gariad.

7 Chwi a ^l redaf och yn dda; pwy
^lMat.13. a'ch ^m rhwyf trodd chwi, fel nad
21. ufuddhaech i'r gwirionedd?

8 Y cyngor ⁿ yn nid yw oddiwrth
ⁿIoan.6. yr hwn fydd yn eich galw chwi.

9 Y mae ychydig ^o lefain yn le-
^o1Cor.5.7 feinio'r holl does.

10 Y mae gennyf fi hyder am da-
noch yn yr Arglwydd, na syniwech
^r2Cor.10. chwi ddim arall: ond y ^p neb fydd
11. yn eich ^q trallodi a ddwg ^r farnedig-
^qAct.15.1 aeth, pwy bynnag fyddo.

11 A myfi, frodyr, os yr enwaedi-
^rMat.23. iad etto yr wyf yn ei ^s bregethu, pa
22. ham y'm herlidir etto? yn wir tyn-
^sPhil.3.5. wyd ymaith drangwydd y groes.

12 Mi a fynwn, i.e. pe ^t torrid
^tMat.18. ymaith y rhai fy'n aflonyddu arnoch.

13 Canys i rydd-did y'ch galwyd
^u1 Petr.2. chwi, frodyr: yn unig nac ^u arferwch
20. y rhydd-did yn ^u achlysur i'r cnawd,
^x1Cor.9.10. ond trwy gariad ^x gwafanaethwch
19. eich gilydd.

14 Canys yr y holl ddeddf a gyf-
^yLev.10. lawnir mewn un gair, ^y fef yn hwn;
18. Car dy gymmydog fel ti dy hun.

15 Ond os ^z cnoi a thraflyngu
^z1Cor.1. eich gilydd yr ydych, gwiliwch na
10. ddifether chwi gan eich gilydd.

16 Ac yr wy'n dywedyd, ^a Rhodi-
^aRhuf.8.1 wch yn yr Yspryd, ac na chyflawn-
^b1Ioan.2.16. wch ^b drachwant y cnawd.

17 Canys y mae y cnawd yn
chwennychu yn erbyn yr Yspryd,
a'r Yspryd yn erbyn y cnawd: a'r
^cCan.5.2. rhai hyn a ^c wrthwynebant eu gil-
^dRhuf.7. ydd, fel ^d na alloch wneuthur beth
19. bynnag a ewyllysioch.

18 Ond os ^e gan yr Yspryd y'ch
^eRhuf.8.1 arweinir, nid ydych dan y ddeddf.

19 Hefyd ^f amlwg yw gweithred-
^fEph.3.9. oedd y cnawd, y rhai yw, ^g Tor-
^g1Cor.5.1 priodas, godineb, aflendid, anllad-
rwydd,

20 Delw-addoliaeth, fwyn-gyfar-
edd, casineb, cynhennau, gwynfyd-
au, lliid, ymrysonau, ymbleidio, he-
resiau,

21 Cynfigennau, llofruddiaeth,

meddwod, ^h cyfeddach, a chyffelyb ^h Rhuf.13
i'r rhai hyn: *am* y rhai yr wyf fi yn ^h
rhag-ddywedyd wrthy'ch, megis ag
y rhag-ddywedais, na chaiff y rhai
fy'n ⁱ gwneuthur y cyfryw bethau ⁱ Dat.21.
etifeddu teyrnas Dduw. 27.

22 Eithr ^k ffrwyth yr Yspryd yw ^k Mat.3.8
cariad, ^l llawenydd, ^m tangnefedd, ^l Ioan.15.8
hir-ymaros, cymmwynafgarwch, da-
^lRhuf.14. 17.
ioni, ffydd, addfwynder, dirwest: ^m Rhuf.5.

23 Yn erbyn y cyfryw nid oes i.
ddeddf.

24 A'r rhai *fydd* yn eiddo Crist, a
ⁿ Col.3.6. groethoeliasant y cnawd, a'i ^o wyn-
Mat.13.8. iau a'i chwantau.

25 Os byw yr ydym yn yr Yspryd,
^p Rhuf.1. rhodiwn hefyd yn yr Yspryd. 24.

26 Na fyddwn ^q wag-ogoneddgar, ^q 5.
gan ymannog ein gilydd, gan ^r ym-
^qIoan.4. gynnigennu wrth ein gilydd. ^r Luc.14.7.
^r1Sam.18. 7.

P E N. VI.

1 *Paul yn annog i ymddwyn yn llariaidd.*

14 *Croes Crist gorfoledd y cristion yw.*

Y Brodyr, os ^a goddiweddwr dyn ^a Sam.11
ar ryw fai, chwy-chwi y rhai
ysprydol, ^b adgyweiriwch y cyfryw ^b 2Cor.10.
un mewn yspryd addfwynder; gan
dy ystyried dy hun, rhag dy ^c demtio ^c 1Petr.5.
dithen. 8.

2 ^d Dygwch feichiau eich gilydd,
^dRhuf.15. ac felly cyflawnwch ^e gyfraith Crist. 1.

3 O blegid os ^f tybia neb ei fod yn
^eIoan.13. rhyw beth, ac yntef heb fod yn ddim, ^f Luc.18.
y mae efe yn ei dwyllo ei hun. 11.

4 Eithr ^g profed pob un ei waith ^g 1Cor.11.
ei hun; ac yna y ^h caiff orfoledd yn ^h 2Cor.1.
ddo ei hun yn unig, ac nid mewn 12.

5 Canys pob un a ddwg ei ⁱ faich ⁱ 1Eec.18.
ei hun. 4.

6 A ^k chyfranned yr hwn a ddys. ^k Mat.13.
gwvd yn y gair, a'r hwn fydd yn ei ^l 20.
ddysgu, ymhob peth da. ^l Eph.6.19.

7 Na thwyller chwi: ni watworir
Duw; canys beth bynnag a ^m hauo ^m Adn.6.
dyn, hynny hefyd a fed efe:

8 O blegid yr hwn fydd yn hau
i'w ⁿ gnawd ei hun, o'r cnawd a fed ⁿ Amos.6.
lygredigaeth: eithr yr hwn fydd yn ^o 4.6.
hau i'r ^o Yspryd, o'r Yspryd a fed ^o Gal.4.1.
fywyd tragywyddol.

9 Eithr yn ^p gwneuthur daioni ^p 1Cor.13.
na ddiogwn: canys yn ei iawn bryd ^q 18.
y medwn, oni ddisfygiwn.

10 Am hynny tra ydym yn cael
^q Eph.6.10. amser cyfaddas, gwnawn ^r dda ^r 16.
bawb, ond yn enwedig i'r rhai fydd: ^r Luc.10.
o ^s deulu'r ffydd. 37.

11 Gwelwch cyhyd y llythyr a
^t 1Tim.3.15. sgrifenais atoch ^t a'm llaw fy hun. ^t Eph.6.10.

12 Cynnifer ag fydd yn ewyllysio ^u 12.
ymdeccau yn y cnawd, y rhai hyn ^u 2Cor.12.
fydd yn eich cymmell i'ch enwaedu, ^u 13.
yn unig fel nad erlidier hwy o blegid
^x 1Cor.12.1. croes Crist.

13 Canys nid yw y rhai a en-
waedir, eu hunain yn y cadw y
ddeddf; ond ewyllysio y maent en-
waedu arnoch chwi, fel y ^z gorfol-
eddont yn eich cnawd chwi.

14 Eithr na atto Duw i mi ym-
ffrostio ond ^a yng nghroes ein Har-
glwydd Iesu Grist, trwy yr hwn y
croeshoeliwyd y byd i mi, a ^b minneu
i'r byd.

15 Canys ^c yng Nghrist Iesu ni
ddichon enwaeddiad ddim, na dien-

waeddiad, ond ^d creadur newydd. ^{d2} Cor. 5.

16 A chynnifer ag a ^e rodiant yn
ol y rheol hon, ^f tangnefedd arnynt ^e Sal. 119.
a thrugaredd, ac ar ^g Israel Duw. ⁶

17 O hyn allan na flined neb fi: ^h Rhuf. 5.1
canys dwyn yr wyf fi yn fy nghorph ⁶
^h nodau'r Arglwydd Iesu. ^{h2} Cor. 11.

18 ⁱ Gras ein Harglwydd Iesu
Grist a fyddo gyd â'ch yspryd chwi, ²³
frodyr. Amen. ^h Rhuf. 16

¶ At y Galatiaid yr ysgrifenydd
o Rufain.

Epistol PAUL yr Apostol at yr EPHESIAID.

P E N. I.

*Eithledigaeth a mab-wysiad yw gwir
ffynnon iachawdwriaeth dyn.*

PAUL, apostol Iesu Grist, trwy
ewyllys Duw, at y saint sydd
yn ^a Ephesus, a'r ffyddloniaid
yng Nghrist Iesu:

2 Gras fyddo i chwi, a ^b thang-
nefedd oddiwrth Dduw ein Tad, a'r
Arglwydd Iesu Grist.

3 Bendigedig fyddo Duw a Thad
ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn
a'n bendithiodd ni â phob bendith
yspydol yn y ^c nefolion *lesedd* yng
Nghrist:

4 Megis yr ^e etholodd efe ni yn-
ddo ef cyn seiliad y byd, fel y bydd-
em yn sanctaidd ac yn ddifeisus ger
ei fron ^f ef mewn cariad:

5 Wedi iddo ein rhagluniaethu ni
i fabwysiad trwy Iesu Grist iddo ei
hun, yn ol ^g boddlonrwydd ei ewyl-
lys ef,

6 Er mawl ^h gogoniant ei ras ef,
trwy'r hwn y gwnaeth ni yn gym-
meradwy i yn yr Anwylyd:

7 Yn yr hwn y mae i ni ^k bryne-
digaeth trwy ei waed ef, *sef* madd-
euant pechodau, yn ol ^l cyfoeth ei
ras ef;

8 Trwy'r hwn ^m y bu efe helaeth
i ni ymhob doethineb a deall,

9 Gwedi iddo hyspyfu ⁿ i ni ddir-
gelwch ei ewyllys, yn ol ei foddlon-
rwydd ei hun, yr hon a arfaethasai
efe ynddo ei hun:

10 Fel yng oruchwiliaeth ^o cyf-
lawnder yr amferoedd, y gallai gryn-
hoi ynghyd yng Nghrist yr ^p holl
bethau sydd yn y nefoedd, ac ar y
ddaeir, ynddo ef;

11 Yn yr hwn ^q y'n dewiswyd
hefyd, wedi ein rhagluniaethu yn ol
arfaeth yr hwn sy'n ^r gweithio pob
peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun:

12 Fel y byddem ni er mawl i'w
^r ogoniant ef, y rhai o'r blaen a
obeithiasom yng Nghrist.

13 Yn yr hwn y *gobeithiasoch*
chwithan hefyd, wedi i chwi glywed
^s gair y gwirionedd, efengyl eich ^s Ioan 17.
iachawdwriaeth: yn yr hwn hefyd, ¹⁷
wedi i chwi gredu, y'ch ^t feliwyd ^{t2} Cor. 1.
trwy Lân Yspryd yr addewid; ²¹

14 Yr hwn yw ernes ein hetise-
ddiaeth ni, hyd bryniad y ^u pwrcas, ^{u1} Pedr 2.
i fawl ei ogoniant ef. ⁹

15 O herwydd hyn minneu hefyd,
wedi ^x clywed eich ffydd yn yr Ar- ^x Rhuf. 7.
glwydd Iesu, a'ch cariad tu ag at yr ⁸
holl ^y saint, ^y Philem.

16 Nid wyf yn peidio â ^z diolch
drosoch, gan wneuthur coffa am da-
noch yn fy ngweddau; ⁵
^z Rhuf. 12.

17 Ar i Dduw ein Harglwydd
Iesu Grist, a Tad y gogoniant, roddi ^a Aet. 7.2.
i chwi ^b yspryd doethineb a datgudd- ^b Col. 1.9,
iad, trwy ei adnabod ef: ²⁶

18 Wedi ^c goleuo llygaid eich ^c Aet. 16.
meddyliau; fel y gwypoch beth yw ¹⁴
^d gobaith ei alwedigaeth ef, a pheth ^{d1} Pedr
y'w golud gogoniant ei etifeddiaeth ¹ 34
ef yn y saint,

19 A pheth y'w ^e rhagorol fawr- ^e Eph. 2.1-
edd ei nerth ef tu ag attom ni y rhai
y'm yn credu, yn ol gweithrediad
nerth ei gadernid ef;

20 Yr hon a weithredodd efe yng
^f Nghrist, pan y ^g cyfododd ef o fei- ^f Eph. 2.6
rw, ac a'i gosododd i eistedd ar ei ^g Rhuf. 1.
ddeheulaw ei hun yn y nefolion *le-*
oedd, ⁴

21 Goruwch pob ^h tywyfogaeth, ^h Rhuf. 8.
ac awdurdod, a gallu, ac arglwydd- ³⁸
iaeth, a phob ⁱ enw a enwir, nid yn ⁱ Phil. 2.9
unig yn y byd hwn, ond hefyd yn
yr hwn a ^k ddaw; ^k Heb. 2.5

22 Ac a ^l ddarostyngodd bob peth ^{l2} Cor. 15.
dan ei draed ef, ac a'i rhoddes ef yn ²⁶
ben uwchlaw pob peth i'r eglwys,

23 Yr hon yw ei gorph ef, ^m ei ^{m1} Cor. 12
gyflawnder ef, yr hwn sydd yn cyf- ¹³
lawni oll yn oll. ^{Ioan 1.16}

P E N. II.

*Beth yr oeddyd y trwy naturiaeth,
a'r hyn ydym ni y trwy ras.*

EPHESIAID I. 5, &c J Y mae ein iachawdwriaeth ni yma yn cael ei gyfrif yn hollol i rad ras y Tad, i waith y
Dau, ac i Yspryd yr addewid yn cymhwyso ac yn addatu'r cyfryw iachawdwriaeth. — (Adnod 18.) Un fiordd iachawd-
wriaeth sydd i luddew a chenedl-ddyn: Iesu Grist yw'r fiordd at y Tad trwy'r Yspryd, yr hwn trwy fydd sydd yn
dai iddnt ddyfodfa rydd atto ef.

^a Eph. 5. **A** Chwithau *a fywbaodd efe*, pan
^{14.} oeddych ^a feirw mewn cam-
^b 1 Cor. 6. weddau a phechodau;

^{11.} ² Yn y rhai y rhodiafoch ^b gynt yn
ol helynt y byd hwn, yn ol tywyfog
llywodraeth yr awyr, yr yspryd fydd
^c 2 Cor. 4. yr awr hon yn ^c gweithio ym mhiant
^{34.} anufudd-dod:

^d Rhuf. 8. ³ Ymysg y rhai hefyd y bu ein
^{7, 8.} hymarweddiad ni oll gynt yn chwan-
tau ^d ein cnawd, gan wneuthur ew-
yllysiau'r cnawd, a'r meddyliau; ac
^e Gal. 2. 15 yr oeddym ni wrth ^e naturiaeth yn
^{Job 14. 4.} blant digofaint, megis eraill.

^f 2 Cor. 1. 3 ⁴ Eithr Duw, yr hwn fydd ^f gy-
foethog o drugaredd, o herwydd ei
fawr gariad trwy yr hwn y carodd
efe ni,

^g 2 Cor. 5. ⁵ Ie, pan oeddym feirw mewn
^{17.} camweddau, a'n ^g cyd-fywbaodd ni
^h Rhuf. 6. gyd â Christ: (^h trwy ras yr ydych
^{23.} yn gadwedig)

ⁱ Dat. 3. 21 ⁶ Ac a'n cyd-gyfododd, ac a'n
gosododd i ⁱ gyd-eistedd yn y nefol-
ion *leoedd* yng Nghrist Iesu:

^k 1 Tim. 1. ⁷ Fel y gallai ^k ddangos yn yr
^{10.} oesoedd a ddeuai, ragorol olud ei
ras ef, trwy *ei* gymmwynafgarwch i
ni yng Nghrist Iesu.

^l Rhuf. 3. ⁸ Canys trwy ras yr ydych yn
^{24.} gadwedig, ^l trwy ffydd; a hynny
^a 10. 10. nid o honoch eich hunain: rhodd
Duw *ydyw*:

^m 1 Cor. 1. ⁹ Nid o weithredoedd, fel nad
^{30.} ymffroftiai neb.

ⁿ Sal. 115. 1. ¹⁰ Canys ei ⁿ waith ef ydym, wedi
^{2 Cor. 5.} ein creu yng Nghrist Iesu i ^o weith-
^{17.} redoedd da, y rhai a rag-ddarparodd
^{Tit. 2. 14} Duw, fel y rhodiem ni ynddynt.

^p 1 Cor. 6. ¹¹ Am hynny ^p cofwch, a chwi
^{11.} gynt yn genhedloedd yn y cnawd, y
rhai a elwid yn ddienwaeddiad gan
^q Rhuf. 2. yr hyn a elwir enwaeddiad o ^q waith
^{28.} llaw yn y cnawd;

^r Ioan 14. ¹² Eich bod chwi y pryd hynny
^{6.} heb Grift, wedi eich dieithro oddi-
wrth wladwriaeth Israel, ac yn est-
roniaid oddiwrth ammodau'r adde-
wid, heb obaith gennych, ac heb
Dduw yn y byd:

^s 1 Cor. 6. ¹³ Eithr yr awr hon yng Nghrist
^{11.} Iesu, chwy-chwi, y rhai oeddych
gynt ymhell, a wnaethpwyd yn agos
^t trwy waed Crist.

^u Luc 2. 14 ¹⁴ Canys efe yw ^t ein tangnefedd
ni, yr hwn a wnaeth y ddau yn un,
ac a ddattododd ganol-fur y gwa-
haniaeth rhyngom ni;

^v Ioan 1. ¹⁵ Ac a ddirymodd trwy ^u ei
^{14.} gnawd ei hun y gelyniaeth, *sef* deddf
y gorchymynion mewn ^x ordinhad-
au, fel y creai y ddau ynddo ei hun
yn un ^y dyn newydd, gan wneuthur
hewdwch;

^w Col. 3. 10. ¹⁶ Ac fel y cymmodai y ddau a

Duw, yn ^z un corph, trwy'r groes, ^z Adn. 15.
wedi lladd y gelyniaeth trwyddi hi. ^{Col. 2. 15.}

¹⁷ Ac efe a ^a ddaeth, ac a bre- ^{Heb. 1. 1.}
gethodd dangnefedd i chwi y rhai ^{Ioan 10.}
pell, ac i'r rhai agos. ^{16.}

¹⁸ O blegid ^b trwyddo ef y mae ^{15.}
i ni ein dau ddyfodfa mewn un Yf- ^{Efa. 55. 4.}
pryd at y Tad. ^{Rhuf. 5. 2.}

¹⁹ Weithian gan hynny nid yd- ^{Heb. 4. 15.}
ych chwi mwyach yn ddieithriaid a ^{16.}
dyfodiaid, ond yn ^c gyd-ddinafydd- ^{Gal. 4. 26.}
ion â'r faint, ac yn deulu Duw;

²⁰ Wedi eich ^d goruwch-adeiladu ^d Mat. 16.
ar sail yr apostolion a'r prophwydi, ac ^{18.}
Iesu Grift ei hun yn ben-congl-*faen*; ^{1 Cor. 3. 10.}

²¹ Yn yr hwn y mae'r holl adei- ^e Sal. 122.
lad wedi ei chymmwyys ^e gyd-gysyll-
tu, yn cynhyddu yn deml sanctaidd ^{3.}
yn yr Arglwydd:

²² Yn yr hwn y'ch cyd-adeilad- ^f Dat. 11.
wyd chwithau yn ^f breswylfod i ^{3.}
Dduw trwy'r Yspryd. ^{Eph. 3. 17.}

P E N. III.

¹ *Y guddiedig ddirgelwch, 6 sef cad-*
wedigaeth y cenhedloedd.

ER mwyn hyn, myfi Paul, car- ^a Ad. 21.
charor Iesu Grift ^a trofoc ^{30.}
chwi y cenhedloedd; ^a 22. 22.

² Os clywsoch ^{am} oruchwiliaeth
^b gras Duw, yr hon a roddwyd i mi ^b Rhuf. 1. 16
tu ag attoch chwi;

³ Mai ^c trwy ddatguddiad yr hys- ^c 2 Cor. 12.
pyfodd efe i mi y dirgelwch, (megis ^{1.}
yr ysgrifennaiis o'r blaen ar ychydig
eiriau;

⁴ Wrth yr hyn y gellwch, pan
^d ddarllenoch, wybod fy neall i yn ^d Ioan 6.
nirgelwch Crist) ^{59.}

⁵ Yr hwn yn oesoedd eraill ^e nid ^e Nat. 19.
eglwurwyd i feibion dynion, fel y ^{17.}
mae yr awr hon wedi ei ddatguddio ^{Heb. 3. 2.}
i'w sanctaidd apostolion a'i broph-
wydi trwy'r Yspryd;

⁶ Y byddai y cenhedloedd yn
gyd-etifeddion, ^f ac yn gyd-gorph, ^f Eph. 4. 15
ac yn gyd gyfrannogion o'i addewid
ef yng Nghrist, trwy'r efengyl:

⁷ I'r hon y'm ^g gwnaed i yn wei- ^g Heb. 3. 4.
nidog, yn ol rhodd gras Duw, yr
hwn a roddwyd i mi, yn ol grymmus
weithrediad ei allu ef.

⁸ I mi, y llai nâ'r ^h lleiaf o'r holl ^h 1 Cor. 15.
faint, y rhoddwyd y gras hyn, i ef- ^{9.}
angylu ymysg y cenhedloedd i an- ^h Rhuf. 11. 14
chwiliadwy olud Crist; ^{1.}

⁹ Ac i ^k egluro i bawb beth ^{yw} 11.
cymdeithas y dirgelwch, yr hwn ^k Ad. 28.
oedd guddiedig o ddechreuad y byd ^{18.}
yn Nuw, ^l yr hwn a greodd bob peth ^l Eph. 5. 6
trwy Iesu Grift: ^{2 Cor. 4. 6.}

¹⁰ Fel y byddai yr awr hon yn
hyspys i'r ^m tywyfogaethau, ac i'r ^m Eph. 4.
awdurdodau, yn y nefolion *leoedd*, ^{21.}
trwy'r eglwys, fawr amryw ddoeth- ^{1.}
ineb Duw, ^{12.}

11 Yn ol yr ⁿ arfaeth dragywyddol, yr hon a wnaeth efe yng Nghrist Iesu ein Harglwydd ni:

12 Yn yr hwn y mae i ni ^o hyddra, a dyfodfa mewn hyder, trwy ei ffydd ef.

13 O herwydd pa ham yr wyf yn dymuno na lwfrhaech o blegid fy mlinderau i drofoc, yr hyn yw eich gogoniant chwi.

14 O herwydd hyn yr wyf yn plygu fy ngliniau at ⁹ Dad ein Harglwydd Iesu Crist.

15 O'r hwn yr ^r enwir yr holl deulu yn y nefoedd ac ar y ddaear,

16 Ar roddi o hono ef i chwi, yn ol cyfoeth ei ogoniant, fod ^s wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn y dyn oddi mewn;

17 Ar fod Crist yn trigo trwy ffydd yn eich calonnau chwi;

18 Fel y galloch, wedi eich ^t gwr-eiddio a'ch feilio mewn cariad, ^u ymgyffred gyd â'r holl saint, beth yw'r lled, a'r hyd, a'r dyfnder, a'r uchder;

19 A gwybod cariad Crist, yr hwn fydd uwchlaw gwybodaeth, fel y'ch cyflawner â holl ^x gyflawnder Duw.

20 Ond i'r hwn a ddichon wneuthur yn dra rhagorol, y ^y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ol y nerth fydd yn gweithredu ynom ni,

21 Iddo ef y byddo'r ^z gogoniant yn yr eglwys trwy Grift Iesu, dros yr holl genhedlaethau, hyd yn oes oesoedd. Amen.

P E N. IV.

1 Y mae yn eu hannog hwynt i undeb, 24 ac i wisgo'r dyn newydd, &c.

Deisyf gan hynny arnoch yr wyf fi, y carcharor yn yr Arglwydd, ar ^a rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth y'ch galwyd iddi,

2 Gyd â phob ^b gostynggeiddrwydd ac addfwynder, ynghyd â hir-ymaros, gan oddef eich gilydd mewn cariad;

3 Gan fod yn ddyfal i gadw ^c undeb yr Yspryd, yng nghwlm tangnefedd.

4 ^d Un corph fydd, ac un yspryd, megis ag y'ch galwyd yn un gobaith eich galwedigaeth;

5 Un Arglwydd, un ffydd, un bedydd,

6 Un Duw a Thad oll, yr hwn fydd ^e goruwch oll, a thrwy oll, ac ynoch oll.

7 Eithr i bob un o honom ^f y rhoed gras, yn ol mesur dawn Crist.

8 O herwydd pa ham y mae efe yn dywedyd, ^g Pan ddyrchafodd i'r uchelder, efe a gaethiwodd ^h gaeth-iwed, ac a rodde ⁱ roddion iddynion.

9 (Eithr efe a ddyrchafodd, beth yw ond darfod iddo hefyd ddifgyn yn gyntaf i ^k barthau isaf y ddaear? ^k Ioan 7.

10 Yr hwn a ddifgynodd, yw yr hwn hefyd a efgynodd goruwch yr holl nefoedd, fel y ^l cyflawnai bob peth) ^l Efa 11.9. Ioan 1.16

11 Ac efe a rodde rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi, a rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac yn athrawon;

12 I ^m berffeithio'r saint, i waith y ^m Heb. 6. r weinidogaeth, i adeilad corph Crist:

13 Hyd oni ymgysfyddom oll yn undeb ffydd, a ⁿ gwybodaeth ⁿ Ioan Mab Duw, yn wr perffaith, at fesur ^{3. 2.} oedran cyflawnder Crist:

14 Fel na byddom mwyach ^o yn blantos, yn bwlhwmman ac yn ein cylch-arwain â phob awel dysgeidiaeth, trwy hoccoed dynion, ^p trwy gyfrwysdra, i gynllwyn i dwyllo: ^{3.}

15 Eithr, gan fod yn ^q gywir mewn cariad, cynhyddu o honom iddo ef ymhob peth, yr hwn yw'r pen, ^{sef} Crist:

16 O'r hwn y mae'r holl gorph gwedi ei gyd-ymgynnull a'i gyd-gysylltu, trwy bob cymmal cynhaliath, yn ol y ^r nerthol weithrediad ym mesur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, i'w adeilad ei hun mewn cariad.

17 Hyn gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dystiolaethu yn yr Arglwydd, na rodioc ^s chwi mwyach fel y mae y cenhedloedd eraill yn rhodio, yn oferedd eu meddwl;

18 Wedi tywyllu eu deall, wedi ymddieithro oddiwrth fuchedd Dduw, trwy'r anwybodaeth fydd ynddynt, trwy ^t ddallineb eu calon:

19 Y rhai wedi ^u diddarbodi, a i ymroisant i drythyllwch, i wneuthur pob aflendid yn ^x un chwant.

20 Eithr chwy-chwi nid felly ^y y dysgafoch Grift;

21 Os bu i chwi ei ^z glywed ef, ac os dysgwyd chwi ynddo, megis y mae'r gwirionedd yn yr Iesu:

22 Dodi o honoch heibio, o ran yr ymarweddiad cyntaf, yr ^a henn ddyn, yr hwn fydd lygredig yn ol y chwantau twyllodrus;

23 Ac ^b ymadnewyddu yn yspryd eich meddwl,

24 A gwisgo'r dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grewyd ^c mewn cyflawnder a gwir sancteiddrwydd.

25 O herwydd pa ham, gan fwrw ymaith gelwydd, dywedwch y bob un wrth ei gymmydog: o blegid aelodau ydym i'n gilydd.

^fMarc.3. 26 ^f Digiwch, ac na phechwch: na fachluded yr haul ar eich digofaint chwi:

^sPreg.10. 27 Ac na ^s roddwch le i ddiabol.

^{13.} 28 Yr hwn a ladrattaodd, na ladratted mwyach; eithr yn hytrach ^h cymmered ^h boen, gan weithio â'i ddwyllaw yr hyn ⁱ sydd dda, fel y byddo ganddo beth i'w gyfrannu i'r hwn y mae angen arno.

^kMat.12. 29 Na ddeued un ymadrodd llygredig allan o'ch ^k genau chwi; ond y cyfryw un ag a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro ras i'r gwrandawyr.

¹Efa.63. 30 Ac na ^l thristewch Lân Ysryd Duw, trwy'r hwn y'ch feliwyd hyd ddydd ^m prynedigaeth.

^mAct.3. 31 Tynner ymaith oddi wrthych ⁿ bob chwerwedd, a llid, a dig, a llefain, a chabledd, gyd â phob drygioni.

³² A byddwch gymmwynafgar i'ch gilydd, yn dofturiol, yn maddeu i'ch gilydd, ^o megis y maddeuodd Duw er mwyn Crist i chwithau.

P E N. V.

¹ Ar ol amryw gynghorion, ²⁵ mae yn annog y gwyr i garu eu gwragedd.

^aIoan 3.6. **B**YDDWCH gan hynny ^a ddilynwyf Duw, fel plant anwyl;

² A rhodiwch mewn cariad, megis y carodd Crist ninnau, ac ^b a'i rhoddodd ei hun drofom ni yn offrm ac yn aberth i Dduw o arogl peraid.

³ Eithr godineb, a phob aflendid, neu gybydd-dra, ^c na enwer ychwaith yn eich plith, megis y gweddai ^d i faint;

⁴ Na ferthedd, nac ^e ymadrodd ffol, na choeg ddigrifwch, pethau nid ydynt weddus: eithr yn hytrach rhoddi diolch.

⁵ Canys yr ydych chwi yn gwybod hyn, am bob putteinwr, neu aflan, neu gybydd, yr hwn fydd ddelw-addolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas ^f Crist a ^g Duw.

⁶ Na thwyllled neb chwi â geiriau ^h ofer: canys o blegid y pethau hyn y mae digofaint Duw yn dyfod ar blant yr anufudd-dod.

⁷ Na fyddwch gan hynny ⁱ gyfrannogion â hwynt.

⁸ Canys yr oeddych chwi gynt yn dywyllwch, ond yr awr hon goleuni ^j ydych yn yr Arglwydd: rhodiwch fel plant y ^k goleuni;

⁹ (Canys ^l ffwrth yr Ysryd ^{sydd} ymhob daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd)

¹⁰ Gan ^m brofi beth fydd gymmeradwy gan yr Arglwydd.

¹¹ Ac na fydded i chwi gyd-gyfe.

eillach â gweithredoedd ⁿ anffrwythlon y tywyllwch, eithr yn hytrach argyhoeddwch ^h hwynt;

¹² Canys ^o brwnt yw adrodd y pethau a wneir ganddynt hwy yn ddirgel.

¹³ Eithr pob peth, wedi yr argyhoedder, a eglurir gan ^p y goleuni: canys beth bynnag sydd yn egluro, goleuni yw.

¹⁴ O herwydd pa ham y mae efe yn dywedyd, ^q Deffro di yr hwn wyt yn cyfgu, a chyfod oddiwrth y meirw; a Christ a ^r oleua i ti.

¹⁵ Gwelwch gan hynny, pa fodd y rhodoch yn ^s ddiefgeulus; nid fel annoethion, ond fel doethion;

¹⁶ Gan ^t brynu'r amser, o blegid y dyddiau fy ddrwg.

¹⁷ Am hynny na fyddwch annoethion, eithr yn deall beth ^u ewyllys yr Arglwydd.

¹⁸ Ac na feddwer chwi gan win, yn yr hyn y mae gormodedd; eithr ^x llanwer chwi â'r Ysryd;

¹⁹ Gan lasaru wrth eich gilydd mewn salmau, a ^y hymnau, ac odlau ysprydol; gan ganu a phyngcio yn eich calon i'r Arglwydd;

²⁰ Gan ddiolch yn wastad i Dduw a'r Tad am ^z bob peth, yn enw ein Harglwydd Iesu Grist;

²¹ Gan ^a ymddarostwng i'ch gilydd yn ofn Duw.

²² Y gwragedd, ^b ymoftngwch i'ch gwyr priod, megis i'r Arglwydd.

²³ O blegid y gwr yw ^c pen y wraig, megis ag ^y mae Crist yn ^d ben i'r eglwys; ac ^e efe yw lachawdwr y corph.

²⁴ Ond fel y mae'r eglwys ^e yn ddarostyngedig i Grist, felly hedydded y gwragedd i'w gwyr priod ^f ymhob peth.

²⁵ Y gwyr, cerwcheich gwragedd, megis ag y carodd Crist yr eglwys, ac ^a i ^g rhoddes ei hun drosti;

²⁶ Fel y ^p sancteiddiai efe hi, a ^h glanhau â'r olchfaddwfr trwy'r gair;

²⁷ Fel y gosodai efe hi yn ogoneddus iddo ⁱ ei hun, yn eglwys heb arni na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw; ond fel y byddai yn sanctaidd ac yn ddifeisus.

²⁸ Felly y dylai'r gwyr ^k garu eu gwragedd, megis eu cyrph eu hunain: yr hwn a garo ei wraig, fydd yn ei garu ei hun.

²⁹ Canys ni chafaodd neb erioed ei gnawd ei hun; eithr ei fagu â'i feithrin y mae, megis ag ^y mas'r Arglwydd am yr eglwys:

³⁰ O blegid ^l aelodau ydym o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i efgyrn ef.

31 Am hynny y^m gad dyn ei dad a'i fam, ac y glên wrth ei wraig, a hwy a fyddant ill dau yn un cnawd.

32 Yⁿ dirgelwch hwn sydd fawr: eithr am Grist ac am yr eglwys yr wyf fi yn dywedyd.

33 Ond chwithau hefyd cymmmain un, felly cared pob un o honoch ei wraig fel ef ei hunan; a'r wraig, edryched ar iddi barchi ei gwr.

P E N VI.

1 Dyledfawdd plant, rhieni, a gweision. 10 Milwriaeth y cristion.

Y Plant, ufuddhewch i'ch rhieni a yn yr Arglwydd: canys hyn sydd gyfiawn.

2^b Anrhydedda dy dad a'th fam, (yr hwn yw y gorchymyn cyntaf mewn addewid)

3 Fel y byddo yn dda i ti, ac fel y byddech hir-hædlog ar y ddaiar.

4 A chwithau dadau, na^d yrrwch eich plant i ddigio; ond maethwch hwynt yn^e addysg ac athrawiaeth yr Arglwydd.

5 Y gweision, f ufuddhewch i'r rhai sydd arglwyddi i'chwi yn ol y cnawd, gyd ag ofn a dychryn, yn fymrlwydd eich calon, megis i Grist; 6 Nid â golwg-wafanaeth, fel boddlonwyr & dynion, ond fel gweision Crist, yn gwneuthur ewyllys Duw o'r galon;

7^h Trwy ewyllys da yn gwneuthur gwafanaeth, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion:

8 Gan wybod mai pa ddaioni bynnag a wnelo pob un, hynny a i dderbyn efe gan yr Arglwydd, pa un bynnag ai caeth ai rhydd fyddo.

9 A chwithau feistrad, gwnewch yr^k un pethau tu ag attynt hwy, gan roddi^l bygwth heibio: gan wybod fod eich Arglwydd chwi a hwythau yn y nefoedd; ac nid oes derbyn wyneb gyd ag ef.

10 Heb law hyn, fy mrodyr, ymnerthwch yn yr Arglwydd, ac yng nghadernid ei^m allu ef.

11 Gwisgwchⁿ holl arfogaeth Duw, fel y galloch sefyll yn erbyn cynllwynion diafol.

12 O blegid nid yw ein hymdrech

ni yn erbyn gwaed a chnawd, ond yn erbyn^p tywyfogaethau, yn erbyn^p Dat 12. awdurdodau, yn erbyn bydol-lyw-12. iawdwyr tywyllwch y byd hwn, yn erbyn drygau ysprydol yn y nefolion leoedd.

13 Am hynny cymmerwch attoch holl arfogaeth Duw, fel y galloch wrth-sefyll yn y^q dydd drwg; ac^q Luc 8.13 wedi gorphen pob peth, sefyll.

14 Sefwch gan hynny, wedi amgylch-wregysu eich lwynau â^r gwir-^rSal. 51.6. ionedd, a gwisgo^s dwyfronneg cyf-^s1 Thef. 5.8. iawnder;

15 A gwisgo am eich^t traed esgid-^t1 Sam. 17. iau parottoad^u efengyl tangnefedd; ^uRhuf. 16

16 Uwchlaw pob dim, wedi cym-¹⁰ meryd^x tarian y ffydd, â^r hwn y^x1 Pedr gellwch ddiffoddi holl biccellau tan-⁵⁻⁹ llyd y fall.

17 Cymmerwch hefyd^y helm yr^y Rhuf. 8. iachawdwriaeth, a chleddyf yr Yf-²⁴ pryd, yr hwn yw gair Duw:

18 Gan weddio^z bob amser â^z1 Thef. 5. phob rhyw weddi a deisyfiad yn yr¹⁷ Ysryd, a bod yn wiliadwrus at¹⁷ Luc 18.1. hyn yma, trwy bob dyfal-bara, a²⁶ Rhuf. 8. deisyfiad dros yr holl faint; ¹⁰Judas 20.

19 A throsof^b finneu, fel y rho-^bRhuf. 15. dder i mi ymadrodd trwy agoryd fy³⁰ 2 Thef. 3.1 ngenau yn hŷ, i hyspyfu dirgelwch yr efengyl:

20 Dros yr hon yr wyf yn gennad^c mewn cadwyn: fel y traethwyf yn^c 2 Cor. 5. hŷ am dani, ^d fel y perthyn i mi¹⁹ draethu. ^dMat. 7.29

21 Ond fel y gwypoch chwithau hefyd^o fy helynt, beth yr wyf yn ei^e Aft. 18. wneuthur, ^f Tycicus y brawd anwyl, ^f Aft. 20.4 a'r gweinidog ffyddlon yn yr Argl-^{Col. 4.7} wydd, a hyspyfa i chwi bob peth:

22 Yr hwn a anfonais attoch er mwyn hyn yma, fel y caech wybod ein helynt ni, ac fel y^z diddanai efe^z Rhuf. 1. eich calonau chwi. ¹¹

23 Tangnefedd i'r brodyr, a chariad gyd â^h ffydd^h oddiwrth Dduw^h Iago 2. Dad, a'r Arglwydd Iesu Grist. ¹⁷ Col. 1.2.

24 Gras^{fyddo} gyd â phawb fydd yn caru ein Harglwydd Iesu Grist mewn purdeb. Amen.

¶ At yr Ephesiaid yr ysgrifenydd o Rufain gyd â Tycicus.

Epistol PAUL yr Apostol at y PHILIPPIAID.

P E N I.

Diolchgarwch Paul dros y Philippiaid.

PAUL a Thimotheus, gweision Iesu Grist, at yr holl saint yng Nghrist Iesu, y rhai sydd yn a Philippi, gyd â^r b-efgobion a'r diaconiaid:

2 Gras i chwi, a thangnefedd, oddiwrth Dduw ein Tad ni, ^c a'r Arglwydd Iesu Grist.

3 I'm Duw yr ydwyf yn^d diolch, ^dCol. 1.3. ymhob^e coffa am danoch, ^eDiar. 10.

4 Bob amser ymhob deisyfiad o'r⁷ eiddof drosoch chwi oll, gan wneuthur fy neisyfiad^f gyd â llawenydd, ^f1 Thef. 2.19.

5 O blegid eich^z cymdeithas chwi^z yn yr efengyl, o'r dydd cyntaf hyd³ yr awr hon;

6 Gan fod yn^h hyderus yn hyn, ^h1 Thef. 1.4. y bydd i'r hwn a ddechreuodd ynoch

waith da, ei orphen hyd ddydd Iesu Grist:

31 Cor 13. 7 Megis y mae yn ¹ iawn i mi fynied hyn am danoch oll, am eich bod gennyf yn fy nghalon, yn gymmaint a'ch bod chwi oll, yn gyftal yn fy rhwymau ag yn fy ^k ymddiffyn a chadarnhad yr efengyl, yn gyfrannogion â mi o ¹ ras.

1 Adn. 29. 8 Canys Duw fydd dyf i mi, mor hiraethus ^m wyf am danoch oll yn ymysgaroedd Iesu Grist.

14. 9 A hyn yr ⁿ wyf yn ei weddio, ar o amlhau o'ch cariad chwi etto fwyfwy mewn gwybodaeth a phob synwyr;

10 Fel y profoch y pethau fydd â ^p gwahaniaeth rhyngddynt; fel y byddoch ^q bur a didramgwydd hyd ddydd Crist;

11 Wedi eich cyflawni â ^r ffrwythau cyfiawnder, y rhai ^{fydd} trwy Iesu Grist, er ^s gogoniant a moliant i Dduw.

12 Ac mi a ewyliyswn i chwi wybod, frodyr, am y pethau a ^{ddigwyddodd} i mi, ddyfod o honynt yn hytrach er ^t llwyddiant i'r efengyl;

13 Yn gymmaint a bod fy rhwymau i ^u yng Nghrist yn ^x eglur yn yr holl lys, ac ymhob ^{lle} arall;

14 Ac i lawer o'r brodyr yn yr Arglywydd fyned yn ^y hyderus wrth fy rhwymau i, a bod yn hyfach o lawer i draethu'r gair yn ddiofn.

15 Y mae rhai yn wir yn pregethu Crist trwy ^z gynfigen ac ymryson; a rhai hefyd o ^a ewyllys da.

16 Y naill fy'n pregethu Crist o gynnen, ^b nid yn bur, gan feddwl dwyn mwy o flinder i'm rhwymau i;

17 A'r lleill ^c o gariad, gan wybod mai er ^d ymddiffyn yr efengyl y'm gosodwyd.

18 Beth er hynny? etto ymhob modd, pa un bynnag ai mewn rhith, ^h ai mewn ⁱ gwirionedd yr ydys yn pregethu Crist: ac yn hyn yr ydwyf ^h yn llawen, ^{ie}, a llawen fyddaf.

19 Canys mi a wn y ^k digwydd hyn i mi er iachawdwriaeth, trwy eich gweddi chwi, a chynhorthwy Yspryd Iesu Grist,

20 Yn ol fy awydd-fryd a'm go-baith, na'm ^l gwaradwyddir mewn dim, eithr mewn pob hyder, fel bob amser, ^{felly} yr awr hon hefyd, y mawrygir Crist yn fy ^m nghorph i, pa un bynnag ai trwy fywyd, ai trwy farwolaeth.

21 [†] Canys byw i mi ^{yw} Crist, a marw ^{fydd} elw.

22 Ac os byw fyddaf yn y cnawd, hyn ^{yw} ffrwyth fy llafur: a pha beth a ddewisaf, ni's gwn.

23 Canys y mae yn gyfyng arnaf o'r ddau-^{tu}, gan fod gennyf chwant ⁿ i'm dattod, ac i fod gyd â Christ: ^o canys llawer iawn o gwell ^{ydyw}.

24 Eithr aros yn y cnawd ^{fydd} fwy angenrheidiol o'ch plegid chwi.

25 A chennyf yr hyder hyn, yr wyf yn gwybod yr arosaf, ac y cydrigaf gyd â chwi oll, er ^q cynnydd i chwi, a llawenydd y ffydd:

26 Fel y byddo eich gorfoledd chwi yn helaethach yng ^r Nghrist Iesu o'm plegid i, trwy fy nyfodiad i drachefn attoch.

27 Yn unig ^s ymddygwch yn addas i efengyl Crist; fel pa un bynnag a ^{wnebwys} ai dyfod a'ch gweled chwi, ai bod yn absennol, y clywyf oddiwrth eich helynt chwi: eich bod yn sefyll yn ^t un yspryd, ag un enaid, gan gyd-ymdrech gyd â ffydd yr efengyl;

28 Ac heb eich dychrynu mewn un dim gan eich gwrthwynebwyr: yr hyn iddynt hwy yn wir fydd ^u arwydd sicr o golledigaeth, ond i chwi o ^x iachawdwriaeth, a hynny gan Dduw.

29 Canys i chwi y ^y rhoddwyd ^{bod i chwi}, er Crist, nid yn unig gredu ynddo ef, ond hefyd ^z ddi-oddef erddo ef;

30 Gan fod i chwi yr un ymdrin ag a ^a welfoch ynof fi, ac yr awr hon a glywch ^{ei fod} ynof fi.

P E N. II.

Annog i undeb a goffyngeiddrwydd.

O oes gan hynny ddim diddanwch ^a yng Nghrist, od oes dim cyfur cariad, od oes dim cymdeithas yr Yspryd, od oes dim ^b ymysgaroedd a thosturiaethau,

2 Cyflawnwch fy llawenydd, fel y byddoch yn ^c meddwl yr un peth, a'r un cariad gennych, yn gyttun, yn fynied yr ^d un peth.

3 Na ^{wnebwys} dim trwy gynnen neu ^e wag-ogoniant, eithr mewn goffyngeiddrwydd, gan dybied eich gilydd yn ^f well na chwi eich hunain.

4 Nac edrychwch bob un ar yr eiddoch eich hunain, eithr pob un ar yr eiddo ^g eraill hefyd.

5 Canys bydded ynoch y meddwl yma, yr hwn ^{oedd} hefyd yng Nghrist Iesu:

6 Yr hwn, ac efe yn ffurf Duw, ni thybiodd yn drais fod yn ^h ogyf uwch â Duw;

7 Eithr efe a'i ⁱ dibrifiodd ei hun, gan gymmeryd arno agwedd gwas, ac a wnaed mewn ^k cyffelybiaeth dynion:

8 A'i gael mewn dull fel dyn, efe a'i ^l darostyngodd ei hun, gan fod

Gal. 3. yn ufudd hyd ^m angydd, i.e., angydd ^r groes.

Eph. 1. 9 O herwydd pa ham, Duw ⁿ a'i tra-dyrchafodd yntef, ac a ^o roddes iddo enw, yr hwn *fydd* goruwch pob enw;

Adn. 9. 10 Fel [†] yn enw Iesu y plygai pob glin o'r ^p nefolion, a'r daearolion, a than-ddaeorolion *bethau*;

Sal. 7. 9. 11 Ac y cyffesai pob tafod *iod* Iesu Grist yn ^q Arglwydd, er gogoniant Duw Dad.

12 Am hynny, fy anwylyd, megis bob amfer yr ufuddhafoch, nid fel yn fy ngwydd yn unig, eithr yr awr hon yn fwy o lawer yn fy absen, ^r gweithiwrch allan eich iachawderiaeth eich hunain trwy ofn a dychryn.

Jer. 10. 23 13 Canys ^s Duw yw'r hwn fy'n gweithio ynoch ewyllysio a gweithredu, o'i ewyllys da *cf.*

Judas 16. 14 Gwnewch bob diin heb ^t rwgnach, ac ymddadleu,

Deut. 6. 15 Fel y byddoch ^u ddiargyoedd, a diniweid, yn blant difeius i Dduw, ynghanol cenhedlaeth ddrygionus a throfaus, ymblith y rhai yr ydych ^x yn diagleirio megis goleuadau yn y byd,

Joan 6. 16 Yn cynnal ^v gair y bywyd, er ^z gorfoledd i mi yn nydd Crist, ^a na redais yn ofer, ac na chymmerais boen yn ofer.

Gal. 3. 17 Ie, a phe [†] y'm hoffrym mid ar aberth a gwafanaeth eich ffydd, llawenhau'r wyf, a chyd-lawenhau ^a chwi oll.

18 O blegid yr un *peth* hefyd, byddwch chwithau lawen, a chyd-lawenhewch a minneu.

19 Ac yr wyf yn gobeithio yn yr Arglwydd Iesu, anfon Timotheus ar tyrder attoch, fel y'm ^c cysfurer inneu hefyd, wedi i mi wybod eich helynt chwi.

20 Canys nid oes gennyf neb o gyffelyb feddwl, yr hwn a wir-ofala am y pethau a berthyn i chwi.

21 Canys pawb fydd yn ceisio yr ^c eiddynt eu hunain, nid yr eiddo Crist Iesu.

22 Eithr y ^d prawf o hono ef chwi a'i gwyddoch, mai fel plentyn gyd a thad, y gwafanaethodd efe gyd a [†] myfi yn yr efengyl.

23 Hwn gan hynny yr ydwyf yn gobeithio ei ddanfon, cyn gynted ag y gwelwyf yr hyn a fydd i mi.

24 Ac y mae ^e gennyf hyder yn yr Arglwydd, y deuaif finneu hefyd ar fyrder attoch.

25 Eithr mi a dybiais yn angenrheidiol ddanfon attoch Epaphroditus fy mrawd, a'm cyd-weithwr,

a'm ^f cyd-filwr, ond eich cennad ^f Philem. chwi, ^g a gweinidog i'm cyfreidiau ² Eph. 6. 12 inneu. ³ Phil. 4. 18.

26 Canys yr oedd efe yn ^h hiraethu am danoch oll, ac yn athrist iawn, o blegid i chwi glywed ei fod ef yn glaf.

27 Canys yn wir efe a fu glaf, yn ⁱ agos i angydd: ond Duw a drugarhaodd wrtho ef; ac nid wrtho ef yn unig, ond wrthyf finneu hefyd, rhag cael o honof dristwch ar dristwch.

28 Yn fwy diwyd gan hynny yr anfonais i ef, fel, gwedi i chwi ei weled ef drachefn, y byddech chwi lawen, ac y byddwn inneu yn llai fy nhristwch.

29 Derbyniwch ef gan hynny yn ^k yr Arglwydd, gyd a phob llawenydd: a'r cyfryw rai ^l gwnwch gyfrif o honynt. ^k Mat. 10. 41. Rhuf. 16. 2.

30 Canys o blegid ^m gwaith Crist y bu efe yn agos i angydd, ac y bu ⁿ di-ddarbod am ei einioes, fel y cyflawnai efe eich diffyg chwi, o'ch gwafanaeth tu ag attaf fi. ¹ 2 Ioan Adn. 6. 8. ² 2 Cor. 12. 15. ³ Effer 4. 16.

P E N. III.

Rhydd i o helyd gau-athrawon.

WEithian, fy mrodyr, byddwch lawen yn yr Arglwydd: ysgrifennu'r ^a un pethau attoch, gen- ² 2 Petr. 1. 12. nyf fi yn wir nid *yw* flin, ac i chwithau y mae yn ddiogel.

2 Gochelwch gwn, ^b gochelwch ddrwg-weithwyr, gochelwch y cyddorriad. ^b Mat. 23. 15.

3 Canys yr ^c enwaediad ydym ni, y rhai y'm yn gwafanaethu Duw yn yr ^d Ysryd, ac yn gorfoleddu yng Nghrist Iesu, ac nid yn ymddiried yn y cnawd: ^c Rhuf. 2. 29. ^d Ioan 4. 24.

4 *Ac* er bod gennyf *achos* i ymddiried, i.e., ^e yn y cnawd: os *yw* neb ^e Rhuf. 3. 1. 2. arall yn tybied y gall ymddiried yn y cnawd, myfi yn fwy: ¹ 2 Cor. 11. 3.

5 Wedi enwaedu arnaf yr ^g wythfed dydd, o genedl Israel, o lwyth Benjamin, yn Hebrewr o'r Hebreaid; yn ol y ddeddf, yn ^h Pharisead; ^h Act. 23. 6.

6 Yn ol zel, yn ⁱ erlid yr eglwys, yn ol y cyfiawnder fydd yn y ddeddf, yn ^k ddiargyhoedd. ⁱ Act. 9. 1. ^k 1 Cor. 4. 4.

7 Eithr y pethau oedd elw i mi, y rhai hynny a gyfrifais i yn ^l golled er mwyn Crist. ^l Heb. 11. 25.

8 Ie, yn ddiammau yr wyf hefyd yn cyfrif ^m pob peth yn golled, o herwydd ⁿ ardderchowgrwydd gwybodaeth Crist Iesu fy Arglwydd: er mwyn yr hwn y'm colledwyd, ymhob peth, ac yr wyf yn eu cyfrif yn dom, fel yr ^o ynnillwyf Grist, ^m Preg. 1. 2. ⁿ Diar. 5. 14. ^o Mat. 13. 44. ^p Rhuf. 2. 29.

9 Ac y'm ^p caer ynddo ef heb fy nghyfiawnder fy hun, yr hwn *fydd* ^q o'r gyfraith, ond yr hwn *fydd* ^r trwy ¹ Ioan 1. 12.

fydd Grist, *sef* y cyfiawnder fydd o Dduw trwy fydd:

¹⁰ Fel yr adnabyddwyf ef, a ^{grym} ei adgyfodiad ef, a ^t chymdeithas ei ddioddefiadau ef, gan fod wedi fy nghyd-ffurfio â'i farwolaeth ef;

¹¹ Os mewn un modd y gallwn gyrhaeddyd adgyfodiad y meirw:

¹² Nid fel pe bawn wedi ei gyrhaeddyd eisoes, neu fod eisoes wedi fy ^x mherffeithio: eithr dilyn yr wyf, fel y gallwyf ymaflyd yn y peth hwn hefyd yr ymaflyd yno gan Grist Iesu.

¹³ Y brodyr, ^z nid wyf fi yn bwrw ddarfod i mi gael gafael: ond un peth, gan anghosio y pethau fy o'r tu cefn, ac ymestyn at y pethau o'r tu blaen,

¹⁴ Yr ydwyf yn cyrchu at y nod, am ^b gamp uchel alwedigaeth Duw ^c yng Nghrist Iesu.

¹⁵ Cynnifer gan hynny ag ydym ^d berffaith, sy niwn hyn: ac os ydych yn fynied dim yn amgenach, hyn hefyd a ^e ddatguddia Duw i chwi.

¹⁶ Er hynny, y peth y daethom atto, cerddwn wrth yr ^f un rheol, sy niwn yr un peth.

¹⁷ ^g Byddwch ddilynwyr i mi, frodyr, ac edrychwch ar y rhai fy'n rhodio felly, megis yr ydym ni yn siampl i chwi.

¹⁸ (Canys y mae ^h llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awr hon hefyd dan wyllo yn dywedyd, *mai* gelynion croes Crist ydynt;

¹⁹ Diwedd y rhai yw i distryw, duw y rhai yw eu bol, a'u ^k gogoniant yn eu cywilydd, y rhai *fydd* yn fynied pethau daearol.)

²⁰ Canys ein hymarweddiad ni fydd yn y nefoedd, o'r lle hefyd yr ydym yn ^e disgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Iesu Grist:

²¹ Yr hwn a gyfnewidia ^m ein corph gwael ni fel y gwnele ef yn un ffurf â'i ⁿ gorph gogoneddus ef, yn ol y nerthol weithrediad trwy'r hwn y dichon efe, *ie*, ddarostwng pob peth iddo ei hun.

P E N. IV.

1 Rhybuddion neillduol, a chyngchorion cyffredinol. 19 Gweddli ac annerch.

AM hynny, fy mrodyr anwyl a hoff, fy llawenydd a'm coron, felly a sefwch yn yr Arglwydd, anwyl.

² Yr ydwyf yn attolwg i Euodias, ac yn attolwg i Syntyce, synied yr un peth yn yr Arglwydd.

³ Ac yr ydwyf yn dymuno arnat tithau, fy ngwir gymmar, ^c cym-

IV. 1.] Y mae'r credadyn yn ddiberygl; ie, ac yn ddedwydd hefyd tra mae'n aros yn yr Arglwydd. Bardi

morth y *gwragedd* hynny, y ^d rhai yn yr efengyl a gyd-lafuriafant ^a 26. mi, ynghyd â Chlement hefyd, a'm cyd-weithwyr eraill, y rhai y mae eu henwau yn llyfr y bywyd.

⁴ Llawnhewch yn yr Arglwydd yn ^e wastadol: a thrachefn meddaf, ^e llosgo i. Llawnhewch.

⁵ Bydded eich ^f arafwch yn hyf- ^f Rhuf. 1. pys i bob dyn: y mae'r Arglwydd yn agos.

⁶ ^{Na} ofelwch am ddim: eithr ym- ^g Mat. 6. hob peth mewn gweddi ac ymbil gyd ²⁵ â diolchgarwch, gwnele eich deilyfiadau chwi 'n hyfys ger bron Duw.

⁷ A ^h thangnefedd Duw, yr hwn sydd uwch law pob deall, a geidw eich calonau a'ch meddyliau yng Nghrist Iesu.

⁸ Yn ddiweddf, frodyr, pa bethau bynnag sydd wir, pa bethau bynnag *fydd* ⁱ onest, pa bethau bynnag *fydd* gyfiawn, pa bethau bynnag *fydd* bur, pa bethau bynnag *fydd* hawddgar, pa bethau bynnag *fydd* ^k ganmoladwy, od oes un rhinwedd, ^k i 5. m. ac od oes dim clod, meddylwch am y pethau hyn.

⁹ Y rhai a ddysgafoch, ac a dderbyniasoch, ac a glywsfoch, ac a welsoch yn of fi, y pethau hyn ^l gwnewch: a Duw yr heddych a fydd ^m gyd â chwi.

¹⁰ Mi a lawenychais hefyd yn yr Arglwydd yn fawr, o blegid ⁿ i'ch gofal chwi am danaf fi yr awr hon o'r diwedd adnewyddu; yn yr hyn y buoch ofalus hefyd, ond eisiau amfer cyfaddas oedd arnoch.

¹¹ Nid am fy mod yn dywedyd o herwydd eisiau: canys myfi a ^o ddyfais, ymhia gyflwr bynnag y bydd- ⁴ wyf, fod yn ^p foddlon iddo.

¹² *Ac* mi a fedraf ^q ymoftwng, ac a fedraf ymhelaethu: ymhob lle ac ymhob peth y'm haddysgwyl i fod yn llawn ac i fod yn newynog, i fod mewn helaethrwydd ac i fod mewn prinder.

¹³ Yr wy'n gallu pob peth ^r trwy Grist, yr hwn fydd yn fy nerthu i.

¹⁴ Er hynny, da y ^s gwnaethoch gyd-gyfrannu â'm gorthrymder i.

¹⁵ A chwithau, Philippiad, hefyd, a wyddoch, yn nechreud yr efengyl, pan aethum i ymaith o Macedonia, na chyfrannodd un eglwys â mi, o ran rhoddi a derbyn, ond chwy-chwi yn unig.

¹⁶ O blegid yn ^t Thesalonica hefyd yr anfonasoch i mi unwaith, ac eilwaith wrth fy angenrhaid.

¹⁷ Nid o herwydd fy mod i y ceisio rhodd: eithr yr ydwyf yn

ceilio ffrwyth yn *amlhau erbyn eich cyfrif chwi.

18 Ond y mae gennyf bob peth, ac y mae gennyf helaethrwydd: mi a gyflawnwyd, gwedi i mi dderbyn gan Epaphroditus y pethau a ddaethant oddi wrthy chwi, *sef* y arogl peraid, aberth cymmeradwy, boddion gan Dduw.

19 A'm Duw i a gyflawna eich holl raid chwi, yn ol ei z olud ef mewn gogoniant yng Nghrist Iesu.

20 Ond i^a Dduw a'n Tad ni y b^o a^a Ioan 10. gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

21 Anherchych yr holl faint yng Nghrist Iesu: y mae'r brodyr fydd gyd â mi yn eich annerch.

22 Y mae'r faint oll yn eich annerch chwi, ac yn bennaf y rhai fydd o deulu^b Cefar.

23 Gras ein Harglwydd Iesu Grist fyddo gyd â chwi oll. Amen.

¶ At y Philippiaid yr ysgrifenydd o Rufain gyd ag Epaphroditus.

Epistol PAUL yr Apostol at y COLOSIAID.

P E N . I.

Yn ol cyfarch iddynt, y mae Paul yn diolch i Dduw am eu ffydd bwy, &c.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys^a Duw, a Thimotheus ein brawd,

2 At y^b faint a'r ffyddlon frodyr yng Nghrist, y rhai fydd yn Colofsa: Gras i chwi a thangnefedd oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

3 Yr ydym yn diolch i Dduw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, gan c^c weddio drosoch chwi yn wastadol;

4 Er pan^d glwysom am eich ffydd yng Nghrist Iesu, ac am y cariad fydd genny chwi tu ag at yr holl faint;

5 Er mwyn y gobaith a^e roddwyd i gadw i chwi yn y nefoedd, am yr hon y clywsoch o'r blaen yng air gwirionedd yr efengyl;

6 Yr hon fydd wedi dyfod atoch chwi, megis ag y mae yn yr holl fyd; ac fydd yn dwyn^f ffrwyth, megis ag yn eich plith chwithau, er y dydd y clywsoch, ac y gwybuoch ras Duw mewn gwirionedd:

7 Megis ag y dysgafoch gan Epaphras ein hanwyl gyd-was, yr hwn sydd drosoch chwi yn ffyddlon weinidog i Grist;

8 Yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich cariad chwi^h yn yr Ysryd.

9 O herwydd hyn ninnau hefyd, er y dydd y clywsom, nid ydym yn peidio a gweddio drosoch, a deisyf eich cyflawni chwi â gwybodaeth ei ewyllys ef ymhobⁱ doethineb a deall ysprydol;

10 Fel y rhodioch yn addas i'r Arglwydd, i^k bob rhyngu bodd, gan ddwyn ffrwyth ymhob gweithred dda, a chynhyddu yng wybodaeth am Dduw;

11 Gwedi eich nerthu â^l phob nerth, yn ol ei gadernid gogoneddus ef, i bob dioddefgarwch a hir-ymaros gyd â llawenydd;

12 Gan ddiolch i'r Tad, yr hwn a'n gwnaeth ni yn gymmwys i gael

rhan o etifeddiaeth y faint^m yn yⁿ miloan 1. goleuni:

13 Yr hwn a'n gwaredodd ni allan oⁿ feddiant y tywyllwch, ac a'n symudodd i deyrnas ei anwyl Fab:

14 Yn yr hwn y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, *sef* o^o maddauant pechodau:

15 Yr hwn yw^p delw'r Duw anweledig, cyntaf-anedig pob creadur:

16 Canys^q trwyddo ef y crewyd pob dim a'r^r fydd yn y nefoedd, ac^s fydd ar y ddaear, yn weledig ac yn^t anweledig, *pa un bynnag* ai thronau,

ai arglwyddiaethau, ai tywysogaethau, ai meddiannau; pob dim a grewyd trwyddo ef, ac^t erddo ef.

17 Ac y mae efe^s cyn pob peth, ac ynddo ef y mae pob peth yn cydsefyll.

18 Ac efe yw^t pen corph yr eglwys; *efe* yr hwn yw'r dechreuad, y^u cyntaf-anedig oddiwrth y meirw, fel y byddai efe yn blaenori ymhob peth.

19 O blegid rhyngodd bodd i'r Tad drigo o^x bob cyflawnder ynddo ef;

20 Ac (wedi iddo wneuthur heddwch trwy^y waed ei groes ef) trwyddo ef gymmodi pob peth ag ef ei hun, trwyddo ef, *meddaf*, *pa un bynnag* ai pethau ar y ddaear, ai pethau yn y nefoedd.

21 A chwithau, y rhai oeddych^z ddiethriaid, a gelynion mewn maddwl, trwy weithredoedd drwg, yr awr hon hefyd a gymmododd efe,

22 Yngghorph ei gnawd ef, trwy farwolaeth, i'ch cyflwyno chwi^a yn sanctaidd, ac yn ddifeisus, ac yn ddiargyhoedd ger ei fron ef:

23 Os ydych yn^b parhau yn y ffydd, wedi eich feilio a'ch sicrhau, ac heb eich symmud oddiwrth obaith yr efengyl, yr hon a glywsoch, ac a bregethwyd ymysg pob creadur a'r fydd dan y nef; i'r hon y'm gwnaethpwyd i Paul yn weinidog:

24 Yr hwn ydwyf yn awr yn llaceldw, ac a'i bendithia yn dragywydd.

COLOSIAID 1. 16, &c.] Crist yw Crewr yr holl fyddodd, a'u Cynhaliwr oll: Pen yr eglwys, yr hon a brynodd;

wenychu yn fy nioddefiadau drof-
och, ac yn cyflawni'r hyn *fydd* yn ol
o e gyftuddiau Crist yn fy nghnawd
i, er mwyn ei gorph ef, yr hwn yw
yr eglwys:

25 I'r hon y'm d gwnaethpwyd i
yn weinidog, yn ol goruchwiliaeth
Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ag
attoch chwi, i gyflawni gair Duw;

26 *Sef* y dirgelwch oedd e gudd-
iedig er oesoedd, ac er cenhedlaeth
au, ond yr awr hon a eglurwyd i'w
faint ef:

27 I'r rhai yr ewyllyfiodd Duw
hyspyfu beth yw golud gogoniant y
dirgelwch hyn, ymhlith y cenhedl-
oedd; yr hwn yw Crist f ynoch chwi,
gobaith y gogoniant:

28 Yr hwn yr ydym ni yn ei
bregethu, gan rybuddio pob dyn, a
dysgu pob dyn, ymhob e doethineb,
fel y cyflwynom bob dyn yn ber-
ffaith yng Nghrist Iesu:

29 Am yr hyn yr ydwyf hefyd
yn h llafurio, gan ymdrech i yn ol ei
weithrediad ef, yr hon fy'n gweithio
ynof fi yn nerthol.

P E N. II.

Annog i fod yn sefydlog yng Nghrist.

C Anyys mi a ewyllyfiwn i chwi
wybod pa faint o a ymdrech
fydd arnaf er eich mwyn chwi, a'r
rhai yn Laodicea, a chynnifer ag ni
welfant fy wyneb i yn y cnawd:

2 Fel y cyfurid eu calonnau hwy,
gwedi eu b cyd-gysylltu mewn car-
iad, ac i bob golud sicrwydd deall,
i gydnabyddiaeth dirgelwch Duw,
a'r Tad, a Christ:

3 Yn yr hwn y mae e holl dry-
forau doethineb a gwybodaeth yn
guddiedig.

4 A hyn yr ydwyf yn ei ddywe-
dyd, fel na d thwylo neb chwi ag
ymadrodd hygoel.

5 Canys er fy mod i yn absennol
yn y cnawd, er hynny yr ydwyf gyd
â chwi yn yr yspryd, yn llawenychu,

ac yn gweled eich e trefn chwi, a
chadernid eich ffydd yng Nghrist:

6 Megis gan hynny y derbynias-
och Crist Iesu yr Arglwydd, f *feily*
rhodiwch ynddo;

7 Wedi eich gwreiddio, a'ch ad-
eiladu ynddo ef, â'ch cadarnhau yn
y ffydd, megis y'ch dysgwyd, gan
gynhyddu ynddi mewn diolchgar-
wch.

8 Edrychwch na bo neb yn eich
anrheithio trwy philosophi, a gwag
dwyll, yn ol h traddodiad dynion, yn
ol gwyddorion y byd, ac nid yn ol
Crist.

9 O blegid i ynddo ef y mae holl
gyflawnder y Duwdod yn preswyllo

yn gorphorol:

10 Ac yr ydych chwi wedi k eich k
cyflawni ynddo ef, yr hwn yw pen
pob tywysogaeth ac awdurdod:

11 Yn yr hwn hefyd y'ch enwae-
dwyd ag enwaediad i nid o waith
llaw, trwy ddiosg corph pechodau'r
cnawd, yn enwaediad Crist:

12 Wedi eich m cyd-gladdu ag ef
yn y bedydd, yn yr hwn hefyd y'ch
cyd gyfodwyd trwy n ffydd gweith-
rediad Duw, yr hwn a'i cyfododd ef
o feirw.

13 A chwithau, pan oeddych yn
o feirw mewn camweddau a dien-
waediad eich cnawd, a gyd-fywha-
odd efe gyd ag ef, gan faddeu i chwi
yr holl gamweddau,

14 Gan ddileu ysgrifen-law yr
ordinhadau, yr hon oedd i'n herbyn
ni, yr hon oedd yng P wrthwyneb i
ni, ac a'i cymmerodd hi oddi ar y
ffordd, gan ei hoelio wrth y groes;

15 Gan q yspeilio'r tywysogaethau
a'r awdurdodau, efe a'u harddango-
fodd hwynt ar gyhoedd, gan ymor-
foleddu arnynt arni hi.

16 Am hynny na r farned neb ar-
noch chwi am fwyd, neu am ddiod,
neu o ran dydd gŵyl, neu newydd
loer, neu sabbathau:

17 Y rhai ydynt s gyfgod pethau
i ddyfod, ond y t corph *fydd* o Grift.

18 Na thwyllled neb chwi am eich
gwobr, wrth ei ewyllys, mewn gos-
tyngeiddrwydd, ac addoliad angyl-
ion, gan ruthro i u bethau ni's gwel-
odd, wedi x ymchwyyddo yn ofer gan
ei feddwl cnawdol ei hun;

19 Ac heb gyfattal y Pen, o'r hwn
y mae'r holl gorph, trwy'r cymhal-
au a'r cysylltiadau, yn derbyn llun-
iaeth, ac wedi ei gyd-gysylltu, y yn
cynhyddu gan gynydd Duw.

20 Am hynny, os ydych gwedi
meirw gyd â Christ oddiwrth wydd-
orion y byd, pa ham yr ydych megis
pettych yn z byw yn y byd, yn a ym-
roi i ordinhadau;

21 (b Na chyffwrdd, ac na arch-
waetha, ac na theimla;

22 Y rhai ydynt oll yn e llygred-
igaeth wrth eu harfer) yn ol gorchy-
mynion ac athrawiaethau dynion?

23 Yr hyn bethau fydd ganddynt
rith doethineb mewn ewyllys-gre-
fydd a gostyngeddwrwydd, a bod heb
d arbed y corph, e nid mewn bri i
ddigoni'r cnawd.

P E N. III.

Mae efe yn dangos pa le i geisio Crist.

A M hynny os cydgyfodafoch gyd
â Chriit, ceisiwch y a pethau
iad uchod, lle mae Crist yn eistedd
ar ddeheulaw Duw.

2 Rhoddwch eich serch ar bethau sydd uchod, nid ar bethau sydd ^b ar y ddaear.

3 Canys ^c meirw ydych, a'ch bywyd aguddiwyd gyda Christ yn Nuw.

4 Pan ymddangoso Crist ein bywyd ni, yna hefyd yymddangoswch ^d chwithau gyd ag ef mewn gogoniant.

5 ^e Marwhewch gan hynny eich aelodau, y rhai sy ar y ddaear; godynneb, aflendid, gwyn, drygchwant, a chybydd-dod, yr hon sydd eilunaddoliaeth:

6 O achos yr hyn bethau y mae digofaint ^f Duw yn dyfod ar blant yr anufudd-fod.

7 Yn y rhai hefyd y ^g rhodiafoch chwithau gynt, pan oeddych yn byw ynddynt.

8 Ond yr awr hon ^h rhoddwch chwithau ymaith yr holl bethau *hyn*; digter, llið, drygioni, cabledd, ferthedd, allan o'ch genau.

9 Na ddywedwch ⁱ gelwydd wrth eich gilydd, gan ddarhod i chwi ddi-osg yr hen ddyn ynghyd â'i weithredoedd;

10 A gwisgo'r ^k newydd, yr hwn a adnewyddir mewn gwybodaeth, yn ol delw yr hwn a'i creodd ef.

11 Lle nid oes na Groegwr nac Iudew, enwaediad na dienwaediad, Barbariad na Scythiad, caeth na rhydd: ond Crist sydd bob peth, ac ymhob peth.

12 Am hynny, megis ^m etholedigion Duw, sanctaidd ac anwyl, gwisgwch am danoch ⁿ ymysgaroedd trugareddau, cymmwynasgarwch, golyngheidrwydd, addfwynder, ymaros;

13 Gan gyd-ddwyn â'ch gilydd, a maddeu i'ch gilydd, os bydd gan neb gweryl yn erbyn neb: megis ag y maddenodd Crist i chwi, felly *gwnewch* chwithau.

14 ^o Ac am ben hyn oll, *gwisgwch* gariad, yr hwn yw rhwymyn perffethrwydd.

15 A llywodraethed tangnefedd Dduw yn eich ^p calonnau, i'r hwn hefyd y'ch galwyd yn un corph; a byddwch ddiolchgar.

16 Preswylid ^q gair Crist ynoch yn helaeth ymhob doethineb; gan ddysgu, a rhybuddio bawb eich gilydd, mewn falmau, a hymnau, ac odlau ysprydol, gan ganu trwy ^r ras yn eich calonnau i'r Arglwydd.

17 A pha beth bynnag a wneloch, ar air neu ar weithred, *gwnewch* bob peth yn ^s enw yr Arglwydd Iesu, gan ddiolch i Dduw a'r Tad trwyddo ef.

18 Y gwragedd, ymoftyngwch i'ch gwyr priod, megis y mae yn weddus ^t yn yr Arglwydd.

19 Y gwyr, ^u cerwch *eich* gwragedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt.

20 Y plant, ufuddhewch ^x i'ch rhieni ymhob peth: canys hyn sy'n rhyngu bodd i'r Arglwydd yn dda.

21 Y tadau, na ^y chyffrowch eich plant, fel na ddigalonont.

22 Y gweision, ufuddhewch ym ^z mhob peth i'ch meistraid yn ol y ^z Adn. 28. cnawd; nid â llygad-wafanaeth, fel boddlonwyr dynion, eithr mewn fymrlwydd calon, yn ofni Duw:

23 A pha beth bynnag a wneloch, gwnewch o'r galon, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion;

24 Gan wybod mai gan yr Arglwydd y derbyniwch daledigaeth yr etifeddiaeth: canys yr Arglwydd Crist yr ydych yn ei wafanaethu.

25 Ond ^a yr hwn sydd yn gwneuthur cam, a dderbyn *am* y cam a wnaeth: ac ^b nid oes derbyn wyneb.

P E N. IV.

Annog i fod yn wresog mewn gweddi.

Y Meistraid, gwnewch i'ch gweision yr hyn sydd ^a gyfiawn ac uniawn, gan wybod fod i chwithau Feistr yn y nefoedd.

2 ^b Parhewch mewn gweddi, gan wilied ynddi gyd â diolchgarwch;

3 Gan weddio hefyd ^c drosom ninnau, ar i Dduw agor i ni ddrws ymadrodd, i adrodd di gelwch Crist, am yr hwn yr ydwyf hefyd mewn rhwymau:

4 Fel yr eglurhawyf ef, ^d megis y mae yn rhaid i mi *ei* draethu.

5 Rhodiwch ^e mewn doethineb tu ag at y rhai sydd allan, gan brynu'r ^f amser.

6 Bydded eich ymadrodd bob amser ^f yn rasol, wedi ei dynhertu â halen, fel y gwypoch pa fodd y mae yn rhaid i chwi ateb i bob dyn.

7 Fy holl helynt i a fynega Ty-cicus i chwi, y brawd anwyl, a'r ^g gweinidog ffyddlon, a'r cyd-was yn yr Arglwydd:

8 Yr hwn a ddanfonais atoch er mwyn hyn, fel y gwybyddai eich helynt chwi, ac y ^h diddanai eich calonnau chwi:

9 Gyd ag ⁱ Onesimus, y ffyddlon a'r anwyl frawd, yr hwn sydd o honoch chwi. Hwyl a hyspyfant i chwi bob peth *a wneir* yma.

10 Y mae ^k Aristarcus, fy nghyd-garcharor, yn eich annerch, a ^l Marc, nai Barnabas, fab ei chwaer, (am yr hwn y derbyniaf och orchymynion: os daw efe atoch, derbyniwch ef)

11 A Iesus, yr hwn a elwir Justus, y rhai ydynt o'r enwaediad: y rhai hyn yn ^munigryw fy nghyd-weithwyr i deyrnas Dduw, y rhai a fuant yn gyfur i mi.

12 Y mae Epaphras, yr hwn fydd o honoch, gwas Crist, yn eich annerch, gan ymdrechu yn wastadol drofoch ⁿmewn gweddiau, ar i chwi sefyll yn berffaith ac yn gyflawn, ynghwbl o ewyllys Duw.

13 Canys yr ydwyf yn dyf iddo, fod ganddo ^ozel mawr trofoch chwi, a'r rhai o Laodicea, a'r rhai o Hierapolis.

14 Y mae ^pLuc, y physygwr anwyl, a ^qDemas, yn eich annerch.

15 Anherchwch y brodyr *fydd* yn Laodicea, a Nymphas, a'r ^reglwys ^rfydd yn ei dŷ ef.

16 Ac wedi darllen yr epistol *bwn* gyd â chwi, perwch ei ddarllen hefyd yn eglwys y Laodiceaid; a darllen o honoch chwithau yr un o Laodicea.

17 A dywedwch wrth Arcippos, ^sEdrych at y weinidogaeth a dderbynaiſt yn yr Arglwydd, ar i ti ei ^tchyflawni hi.

18 Yr ann^{erch} â'm ^ullaw i Paul fy hun. ^xCofiwch fy rhwymau. Gras *fyddo* gyd â chwi. Amen.

At y Colosiaid yr ysgrifenyddyd, o Rufain, gyd â Tycicus ac Onesimus.

Epistol cyntaf PAUL yr Apostol at y THESALONIAID.

P E N. I.

Paul yn dangos i'r Thesaloniaid mor feddygar oedd am danynt yn ei weddi.

^aAct. 17. 16. **P**AUL, a Silfanus, a Timotheus, at eglwys y ^aThesaloniaid, yn Nŵ Dad, a'r Arglwydd Iesu Grift: Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grift.

^bLuc. 15. 10. ^cGal. 1. 24. 2 Yr ydym yn ^bdiolch i Dduw yn wastadol drofoch chwi oll, gan wneuthur coffa am danoch yn ein gweddiau,

^cGal. 5. 6. ^dCor. 13. 4. 3 Gan gosio yn ddibaid ^ewaith eich ffydd chwi, a llafur *eich* cariad, ac ymaros *eich* gobaith yn ein Harglwydd Iesu Grift, ger bron Duw a'n Tad;

^dAdn. 5. ^eAct. 13. 48. 4 Gan ^dwybod, frodyr anwyl, eich etholedigaeth chwi gan Dduw.

5 O blegid ni bu ein hefyd ni tu ag attoch mewn gair yn unig, eithr hefyd mewn ^enerth, ac yn yr Yspryd Glân, ac mewn sicrwydd mawr; megis y gwyddoch chwi pa fath rai a fuom ni yn eich plith, ^fer eich mwyn chwi.

^f1 Cor. 9. 19. ^g2 Cor. 12. 14. 6 A chwi a aethoch yn ddilynwyr i ni, ac i'r Arglwydd, wedi derbyn ^gy gair ^gmewn gorthrymder mawr, gyd â llawenydd yr Yspryd Glân:

^h2 Cor. 9. 2. ⁱPhil. 1. 14. 7 Hyd onid aethoch yn ^hsiamplau i'r rhai oll fydd yn credu ym Macedonia ac yn Acaia.

^jIoan. 4. 29. ^kAct. 8. 4. ^la 11. 19. 8 Canys i oddi wrthych chwi y feiniodd gair yr Arglwydd, nid yn unig ym Macedonia ac yn Acaia, ond ymhob man hefyd eich ffydd chwi ar Dduw a aeth ar led, fel nad rhaid i ni ddywedyd dim.

9 Canys y maent hwy yn mynegi am danom ni, pa ryw ddyfodiad i mewn a gawfom ni attoch chwi, a pha fodd y troisoch ^kat Dduw oddi wrth eilunod, i wasanaethu'r bywiol a'r gwir Dduw;

10 Ac i ddisgwyl am ei Fab ef o'r ^lnefoedd, yr hwn a gyfododd efe o feirw, *sef* Iesu, yr hwn a'n gwared odd ni oddiwrth y digofaint fydd ar ddyfod.

P E N. II.

Paul yn pregethu yn Thesalonica
CAny s chwi eich hunain a wyddoch, frodyr, ein ^adyfodiad ni i mewn attoch, nad ofer fu:

2 Eithr wedi i ni ddioddef o'r blaen, a ^bchael ammarch, fel y gwyddoch chwi, yn Phillippi, ni a fuom hy yn ein Duw i lasaru wrthych chwi efengyl Duw trwy ^cfawr ymdrech.

3 Canys ein cyngor ni nid oedd o ^dhudoliaeth, nac o aflendid, nac mewn twyll:

4 Eithr megis y'n cyfrifwyd ni gan Dduw yn addas i ymddiried i ni am yr efengyl, felly yr ydym yn llafaru; nid megis yn ^erhyngu bodd i ddynion, ond i Dduw, yr hwn fydd yn profi ein calonnau ni.

5 O blegid ni buom ni un amser mewn ymadrodd gwenhieithus, fel y gwyddoch chwi, nac mewn rhith ^fcybydd-dod, Duw yn dyf:

6 Nac yn ceisio ^gmoliant gan ddy-nion, na chennych chwi, na chan eraill; lle y gallafem bwyso *arnoch*, fel apostolion Crist.

7 Eithr ni a fuom ^haddfwyn yn eich mysg chwi, megis mammaeth yn maethu ei phlant.

8 Felly, gan eich hoffi chwi, ni a welsom yn dda gyfrannu â chwi, nid yn unig efengyl Duw, ond i ein he-neidiau ein hunain hefyd, am eich bod yn anwyl gennym.

9 Canys cof yw gennych, frodyr, ein llafur a'n lludded ni: canys ^kgan weithio nos a dydd, fel na phwyfem ar neb o honoch, ni a bregethafom i chwi efengyl Duw.

1 Sam. 12. 10¹ Tyftion ydych chwi, a Duw hefyd, mor sanctaidd, ac morgyfiawn, a diargyhoedd, yr ymddygasom yn eich mysg chwi, y rhai ydych yn credu:

11 Megis y gwyddoch, y modd y buom yn eich cyngchori, ac yn eich cyfuro, bob un o honoch, ^m fel tad ei blant ei hun,

12 Ac yn ymbil ar ⁿ rodio o honoch yn deilwng i Dduw, yr hwn a'ch galwodd chwi i'w deyrnas a'i ogoniant.

13 O blegid hyn yr ydym ninnau hefyd yn diolch i Dduw yn ddibaid, o herwydd i chwi, pan dderbyniaf-och air Duw, yr hwn a glywsoch gennym ni, ei ^o dderbyn ef, nid fel gair dyn, eithr (fel y mae yn wir) yn air Duw, yr hwn hefyd fydd yn nerthol-weithio ynoch chwi y rhai fydd yn credu:

14 Canys chwy-chwi, frodyr, a wnaethpwyd yn ddilynwyr i eglwyfi Duw, y rhai yn Judea fydd yng Nghrist Iesu; o blegid chwithau a ^q ddioddefasoch y pethau hyn gan eich cyd-genedl, megis hwythau gan yr Iuddewon:

15 Y rhai a laddasant yr Arglwydd Iesu, a'u prophwydi eu hun-ain, ac a'n ^r herlidiasant ninnau ymaith; ac ydynt heb ryngu bodd Duw, ac yn ^s erbyn pob dyn;

16 Gan warafun i ni lasaru wrth y cenhedloedd, fel yr iacheid hwy, i ^t gyflawni eu pechodau hwynt yn waitadol: canys ^u digofaint Duw a ddaeth arnynt hyd yr eithaf.

17 A ninneu, frodyr, wedi ein gwneuthur yn ymddifaid am danoch dros ennyd awr, yng olwg, ^x nid yng nghalon, a fuom fwy attud i weled eich wyneb chwi mewn awydd mawr.

18 Am hynny yr ewyllysfasom ddyfod attoch, (myfi Paul) yn ddiau, unwaith a dwywaith hefyd; eithr y fatan a'n lluddiodd ni.

19 Canys beth yw ein gobaith ni, neu ein llawenydd, neu ^z goron ein gorfoledd? onid chwy-chwi, ger bron ein Harglwydd Iesu Grist, yn ^a ei ddyfodiad ef?

20 Canys chwy-chwi yw ein go-goniant a'n llawenydd ni.

P E N. III.

1 Paul yn anfon Timotheus at y Thesalonaiid. 10 Ei weddi ef drostynt.

11 Am hynny, gan ^a na allem ym-attal yn hwy, ni a welsom yn dda ein gadael ni ein hunain yn Athen;

12 Aca ^b ddanfona som Timotheus ein brawd, a gweinidog Duw, a'n

13 Y mae canlynwyr Crist yn cael eu rhybuddio rhagllaw am y groes. Rhaid cael cystuddiau cyn cael y Boed i ni ddioddef y groes, fel yr ynnillom y goron.

cyd-weithiwr yn efengyl Crist, i'ch ^c cadarnhau chwi, ac i'ch diddanu ynghylch eich ffydd;

3 Fel na chynhyrfid neb yn y gorthrymderau hyn: canys chwy-chwi eich hunain a wyddoch, mai i hyn y'n ^d gofodwyd ni.

4 Canys yn wir pan oeddym gyd â chwi, ni a ^e rag-ddywedasom i chwi y gorthrymmid ni; megis y bu, ac y gwyddoch chwi.

5 O herwydd hyn, minneu heballu ymattal yn hwy, a ddanfona i ^{gael} gwybod eich ffydd chwi; rhag ddar-fod i'r temtiwr ^f eich temtio chwi, a myned ein llafur ni yn ofer.

6 Eithr yr awr hon wedi dyfod Timotheus attom oddi wrthy, a dywedyd i ni ^g newyddion da am eich ffydd chwi a'ch cariad, a bod gennych goffa da am danom ni yn waitadol, gan hiraethu am ein gweled ni, megis yr ydym ninnau am eich ^{gweled} chwithau;

7 Am hynny y cawsom gyfur, frodyr, am danoch chwi, yn ein holl orthrymder a'n hangen o'ch achos chwi, eich ffydd chwi.

8 O blegid yr awr hon h byw ydym ni, os ydych chwi yn sefyll yn yr Arglwydd.

9 Canys pa ddiolch a allwn ⁿⁱ ei ad-dalu i Dduw am danoch chwi, am yr holl lawenydd, â'r hwn yr ydym ni yn llawen o'ch achos chwi, i ger bron ein Duw ni,

10 Gan weddio mwy na mwy, nos a dydd, ar ^{gael} gweled eich wyneb chwi, a ^k chyflawni diffygion eich ffydd chwi?

11 A Duw ei hun, a'n Tad ni, a'n Harglwydd Iesu Grist, a ^l gyfarwyddo ein ffordd ni attoch chwi.

12 A'r Arglwydd a'ch lliosfego, ac a'ch ^m 'chwanego ymhob cariad i'ch gilydd, ac i bawb, megis ag yr ydym ninnau i chwi:

13 I gadarnhau eich calonau chwi yn ddiargyhoedd mewn sancteiddrwydd ger bron Duw a'n Tad, yn nyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist a gyd â'i holl faint.

P E N. IV.

1 Paul yn eu cyngchori i fyw i Dduw; 9 ac i garu eu gilydd.

Y Mhellach gan hynny, frodyr, yr ydym yn attolwg i chwi, ac yn deisyf yn yr Arglwydd Iesu, megis y derbyniafsoch gennym pa fodd y dylech ^a rodio a boddloni Duw, ar i chwi ^b gynhyddu fwy-fwy.

2 Canys chwi a wyddoch pa orchymynion a roddasom i chwi ^c trwy'r Arglwydd Iesu.

Y mae canlynwyr Crist yn cael eu rhybuddio rhagllaw am y groes. Rhaid cael cystuddiau cyn cael y Boed i ni ddioddef y groes, fel yr ynnillom y goron.

P E N. V.

Am ddyfodiad Crist i'r farn.

3 Canys hyn yw ew llys Duw, ^{d2Cor.7.1} ^{1Thes.5.23.} ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

4 Ar fedru o bob un o honoch feddiannu ei e lestr ei hun mewn sancteiddrwydd a pharch;

5 Nid mewn gwyn f trachwant, megis y cenhedloedd y rhai s nid adwaenant Dduw:

6 Na byddo i neb orthrymmu na thwylo ei frawd h mewn dim: canys dialydd yr Arglydd ar y rhai hyn oll, megis y dywedafom i chwi o'r blaen, ac y tyftiafom.

7 Canys i ni alwodd Duw nyni i afeiddid, ond i sancteiddrwydd.

8 Am hynny, y neb fydd yn dirmygu, k nid dyn y mae yn ei ddirmygu, ond Duw, yr hwn hefyd a roddes ei Ysryd Glân ynom ni.

9 Ond am frawdgarwch, nid rhaid i chwi ysgrifennu o honof attoch: canys yr ydych chwi eich hunain wedi eich i dylgu gan Dduw i garu eich gilydd.

10 O blegid yr ydych yn m gwnethur hyn i bawb o'r brodyr, y rhai fydd trwy holl Macedonia: ond yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, gynhyddu o honoch fwy-fwy;

11 A rhoddi o honoch eich bryd ar fod yn llonydd, a gwnethur eich n gorchwylion eich hunain, a gweithio â'ch dwylaw eich hunain, (megis y gorchymynafom i chwi)

12 Fel y o rhodioch yn weddaidd tu ag at y rhai fydd oddi allan, ac na byddo arnoch eisiau dim.

13 Ond ni ewyllyfiwn, frodyr, i chwi fod heb wybod am y rhai a hunafant, na thristaoch, megis eraill, y rhai nid oes ganddynt obaith.

14 Canys os ydym yn credu farw Iesu a'i adgyfodi, felly y rhai a hunafant yn yr Iesu, a d dwg Duw hefyd gyd ag ef.

15 Canys hyn yr ydym yn ei ddywedyd wrthy ch yng t air yr Arglydd, na bydd i ni y rhai byw, y rhai a adewir hyd ddyfodiad yr Arglydd, ragflaenu'r rhai a hunafant.

16 O blegid yr Arglydd ei hun a s ddisgyn o'r nef gyd â bloedd, â llef yr arch-angel, ac ag udgorn Duw: a'r meirw yng Nghrist a gyfodant yn t gyntaf:

17 Yna ninnau y rhai byw, y rhai a adawyd, a u gippir i fynu gyd â hwynt yn y cymhylan, i gyfarfod â'r Arglydd yn yr awyr: ac felly y x byddwn yn wastadol gyd â'r Arglydd.

18 Am hynny y diddenwch eich gilydd â'r ymadroddion hyn.

Eithr am yr a amserau a'r pryd-ia, frodyr, nid rhaid i chwi ysgrifennu o honof attoch.

2 O blegid chwi a wyddoch eich hunain yn hyspys, mai felly y daw dydd yr Arglydd fel b lleidr yn y nos.

3 Canys pan ddywedant, e Tangnefedd, a diogelwch; yna y mae dinystr disymnwth yn dyfod ar eu gwarthaf, megis gwewyr efgor ar un a fo beichiog; ac ni ddihangant hwy ddim.

4 Ond chwy-chwi, frodyr, nid ydych mewn d tywyllwch, fel y go-ddiweddo'r dydd hwnnw chwi megis lleidr.

5 Chwy-chwi oll, plant e y goleuni ydych, a phlant y dydd: nid ydym ni o'r nos, nac o'r tywyllwch.

6 Am hynny na chyfgwn, fel rhai eraill; eithr f gwiliwn, a byddwn sobr.

7 Canys y rhai a gyfgant, y nos y cyfgant; a'r rhai a feddwant, y nos y meddwant.

8 Eithr nyni, gan ein bod o'r dydd, byddwn sobr, wedi ymwisgo â s dwyfronneg ffydd a chariad, ac â gobaith iachawdwriaeth yn lle helm.

9 Canys nid h appwyntiodd Duw nyni i ddigofaint, ond i i gaffael iachawdwriaeth trwy ein Harglydd Iesu Grist,

10 Yr hwn a fu farw drosom; fel pa un bynnag a wnelom ai k gwiliw, ai cyfgo, y byddom fyw gyd ag ef.

11 O herwydd pa ham cynghorwch eich gilydd, ac l adeiladwch bob un eich gilydd, megis ag yr ydych yn gwnethur.

12 Ac yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, adnabod y rhai fydd yn llafurio m yn eich mysg, ac yn eich llywodraethu chwi yn yr Arglydd, ac yn eich rhybuddio;

13 A gwnethur cyfrif mawr o honynt mewn cariad, er mwyn n eu gwaith: byddwch dangnefeddus yn eich plith eich hunain.

14 Ond yr ydym yn deisyf arnoch, frodyr, rhybuddiwrch y rhai o afro-lus, diddenwch y p gwan eu meddwl, cynheliwch y gweiniaid, byddwch ymarhous wrth bawb.

15 Gwelwch na thalo neb q ddrwg dros ddrwg i neb: eithr yn wastadol dilynwch yr hyn fydd dda, tu ag at eich gilydd, a thu ag at bawb.

16 Byddwch lawen yn wastadol.

17 Gweddiwch yn ddibaid.

18 Ymhob dim diolchwch: canys hyn yr ewyllys Duw yng Nghrist Iesu tu ag attoch chwi.

Amryw

19^a Na ddiffoddwch yr Ysryd.
 20 Na^x ddirmygwch brophwyd-
 oliaethau.
 21 Y Profwch bob peth: deliwch
 yr hyn fydd dda.
 22^z Ymgedwch rhag pob rhith
 drygioni.
 23 A gwir Dduw'r tangnefedd
 a'ch sancteiddio yn gwbl oll: a chad-
 wer^a eich yspryd oll, a'ch enaid,
 a'ch corph, yn ddiargyhoedd yn ny-
 fodiad ein Harglwydd Iesu Grift.

24^b Ffyddlon yw'r hwn a'ch gal-
 wodd, yr hwn hefyd a'i gwna.
 25 O frodyr,^c gweddiwch drofom.
 26 Anherchwch yr holl frodyr â
 d chufan sancteiddiol.
 27 Yr ydwyf yn eich tynghedu yn
 yr Arglwydd, ar ddarllen y llythyr
 hwn i'r holl^e frodyr sanctaidd.
 28^f Gras ein Harglwydd Iesu
 Grift fyddo gyd â chwi. Amen.
 Y cyntaf at y Thesalonaiad, a yf-
 grifenwyd o Athen.

Ail Epistol PAUL yr Apostol at y THESALONIAID.

Cosp yr annurwiol, &c.

PAUL, a Silfanus, a Thimothe-
 us, at eglwys y Thesalonaiad,
 a yn Nuw ein Tad, a'r Argl-
 wydd Iesu Grift:

2 Gras i chwi, a thangnefedd,
 b oddiwrth Dduw ein Tad ni, a'r
 Arglwydd Iesu Grift.

3 Diolch a ddylem i Dduw yn wastad-
 ol drofoc, frodyr, fel y mae yn
 addas, o blegid bod eich ffydd chwi
 yn mawr^c gynhyddu, a chariad pob
 un o honoch oll tu ag at eich gilydd
 yn ychwanegu:

4 Hyd onid ydym ni ein hunain
 yn^d gorfoleddu ynoch chwi yn eg-
 lwyf Duw, o herwydd eich^e amyn-
 edd chwi a'ch ffydd yn eich holl er-
 lidiau a'r gorthrymderau yr ydych
 yn eu goddef:

5 Yr hyn fydd^f argoel goleu o gy-
 fiawn farn Duw, fel y'ch cyfrifer yn
 deilwng i deyrnas Dduw, er mwyn
 yr hon yr ydych hefyd yn goddef:

6 Canys^g cyfiawn yw ger bron
 Duw, dalu cystudd i'r rhai fydd yn
 eich cystuddio chwi;

7 Ac i chwithau, y rhai a gvf-
 tuddir, h esmwythdra gyd â ni, yn
 ymddangosiad yr Arglwydd Iesu o'r
 nef, gyd â'i angylion nerthol,

8 A than fflamlyd, gan roddi dial
 i'r fawl nid i adwaenant Dduw, ac
 nid ydynt yn ufuddhau i efengyl ein
 Harglwydd Iesu Grift:

9 Y rhai a ddiodefant yn gos-
 pedigaeth, ddinystr tragywyddol
 oddi^k ger bron yr Arglwydd, ac
 oddiwrth ogoniant ei gadernid ef;

10 Pan ddelfe i'w^l ogoneddu yn
 ei faint, ac i fod yn^m rhyfeddol yn y
 rhai oll sy'n credu (o herwydd i'n
 tyfiolaeth ni yn eich mysg chwi
 gael ei chredu) yn y dydd hwnnw.

11 Am ba achos yr ydym hefyd
 yn gweddio yn wastadol drofoc, ar
 fod i'n Duw ni eich cyfrif chwi yn
 deilwng o'r alwedigaeth hon, a
 chyfiawni hollⁿ foddlonrwydd ei
 ddaioni, a gwaith ffydd, yn nerthol:

12 Fel y gogonedder enw ein

Harglwydd Iesu Grift ynoch chwi,
 a chwithau ynddo yntef, yn ol^o gras^o Tit. 3.5.
 ein Duw ni, a'r Arglwydd Iesu Grift. 2 Tim. 4.9
 P E N. II.

Mae efe yn ewyllysio iddynt barhau yn
 ddifiglynygwirionedd a dderbyniasant.

AC yr ydym yn attolwg i chwi,
 frodyr, er^a dyfodiad ein Har- 2 Tim. 4.
 glwydd Iesu Grift, a'n cyd-gynhull- Rhuf. 2.5.
 iad ninnau atto ef,

2 Na'ch sigler yn fuan oddiwrth
 eich meddwl, ac na'ch cynhyrfer, na
 chan^b yspryd, na chan^c air, na^b Ioan 4.2
 chan lythyr megis oddi wrthym ni, Mic. 2.17.
 fel pe bai ddydd Crist y^a gyfagos. 1 Thef. 4.
 15.

3 Na thwyllled neb chwi mewn i Pedr. 4.7
 un modd: o blegid ni ddarw y dydd
 hwnnw hyd oni ddelfe ymadawiad d Tim. 4.
 yn gyntaf, a datguddio dyn pechod, 1.
 f mab y golledigaeth; 1 Ioan 3.4
 Dat. 17.2.

4 Yr hwn fydd yn gwrthwynebu, f Dat. 10.
 ac yn^g ymddyrchafu goruwch pob 20. a 9.11
 peth a elwir yn Dduw, neu a addolir; g Dat. 13.3
 11.
 hyd onid yw efe megis Duw, yn h Rhuf. 1.
 eistedd yn^h nheini Dduw, ac yn ei h Rhuf. 1.
 ddangos ei hun mai Duw ydyw. 8.

5 Onid cof gennych chwi, pan
 oeddwn i etto gyd â chwi, ddywedyd
 o honof y pethau hyn i chwi?

6 Ac yr awr hon chwi a wyddoch
 yr hyn fydd yn attal, fel y datgudd-
 ier ef yn ei bryd ei hun.

7 Canys y maeⁱ dirgelwch yr an- i Dat. 17.5
 wiredd yn^k gweithio eisoes: yn unig a 2.24.
 yr hwn fydd yr awr hon yn attal, a k Ioan 4.
 ettyl ne's ei dynnu ymaith. 3 Ioan 9.

8 Ac yna y datguddir yr^l anwir i Effer 7.6.
 hwnnw, yr hwn a ddifetha'r Argl-
 wydd ag^m Ysryd ei enau, ac a ddi- m Efa. 11.
 lea âⁿ disgleirdeb ei ddyfodiad: 4.
 n Dat. 10.
 20.

9 Sef yr hwn y mae ei ddyfodiad
 yn ol gweithrediad fatan, gyd â phob
 nerth, ac arwyddion, a^o rhyfeddo- o Mat. 24.
 dau gau, 24.

10 A phob dichell anghyfiawn-
 der yn y^p rhai colledig; am^q na p Dat. 13.
 dderbyniasant gariad y gwirionedd, q Sal. 100.
 fel y byddent gadwedig. 17.

11 Ac am hynny y densyn^r Duw r Ezec 14.
 iddynt hwy^s amryfusedd cadarn, s Efa 44.
 fel y credont gelwydd: 16.

¹Dat. 19.
21.

12 Fel y barner yr ^t holl rai nid oeddynt yn credu i'r gwirionedd, ond ymfoddloni mewn anghyfiawnder.

^uTim. 1.9 13 Eithr nyni a ddylem ddiolch yn wastad i Dduw drofoch chwi, frodyr caredig gan yr Arglwydd, o blegid i Dduw o'r dechreuad eich ^uethol chwi i iachawdwriaeth, trwy sancteiddiad yr Yspryd, a ffydd i'r gwirionedd:

^uRhuf. 1. 26. ^uPhil. 3. 21. 14 I'r hyn y galwodd efe chwi trwy ein ^x hefengyl ni, i feddiannu gogoniant ein Harglwydd Iesu Grist.

²Efa. 8. 20 15 Am hynny, frodyr, sefwch, a deliwch y ^z traddodiadau a ddyfogafoch, *pa un bynnag* ai trwy ymaddod, ai trwy ein hepistol ni.

^uRhuf. 8. 24. 16 A'n Harglwydd Iesu Grist ei hun, a Duw a'n Tad, yr hwn a'n carodd ni, ac a roddes i ni ddiddanwch tragywyddol, a ^a gobaith da trwy ras,

^bIean 14. 16. ^zCor. 1. 4. 17 A ^b ddiddano eich calonau chwi, ac a'ch sicrhao ymhob gair a gweithred dda.

P E N. III.

Yr apostol yn deisyf eu gweddïau.

^aAct. 6. 7. ^a13. 40. ^bJer. 18. 20. ^{Ezec. 3. 6.} Bellach, frodyr, gweddiwch drofom ni, ar fod i air yr Arglwydd ^a redeg, a chael gogonedd, megis gyd â chwithau;

^bJer. 18. 20. ^{Ezec. 3. 6.} 2 Ac ar ein ^b gwared ni oddiwrth ddynion anhywaith a drygionus: canys nid oes ffydd gan bawb.

^aGen. 20. 6. ^zCor. 10. 13. 3 Eithr ffyddlon yw'r Arglwydd, yr hwn a'ch sicrha chwi, ac a'ch ceidw ^c rhag drwg.

^zCor. 10. 13. ^uRhuf. 2. 7. ^zPedr 2. 21. 4 Ac y mae gennym hyder yn yr Arglwydd am danoch, eich bod yn ^d gwneuthur, ac y gwnewch, y pethau yr ydym yn eu gorchymyn i chwi.

^aDat. 12. 21. 5 A'r Arglwydd a gyfarwyddo eich calonau chwi at ^c gariad Duw, ac i ymaros am Grist.

^z1 Cor. 5. 4. ^{Mat. 15. 15, 17.} 6 Ac yr ydym yn gorchymyn i chwi, frodyr, yn ^f enw ein Harglwydd Iesu Grist, dynnu o honoch

ymaith oddiwrth bob brawd a'r fydd yn rhodio yn ^g afreolus, ac nid yn ol y traddodiad a dderbyniodd *efe* genym ni.

^uAdm. 12. ^uThef. 3. 14. 7 Canys *chwi* a wyddoch eich hunain, pa fodd y dylech ein dilyn ni: o blegid ^h ni buom afreolus yn eich plith chwi:

^uAct. 18. 3. 8 Ac ni fwyttasom fara neb yn rhad; ond trwy ⁱ weithio mewn llafur a lludded, nos a dydd, fel na phwyfem ar neb o honoch chwi.

^u1 Cor. 9. 4. 9 Nid o herwydd nad oes gennym awdurdod, ond fel y'n rhoddem ein hunain yn siampl i chwi i'n dilyn.

^uTim. 1. 17. 10 Canys pan oeddym hefyd gyd â chwi, hyn a orchymynasom i chwi, os byddai neb ⁱ ni fynnai weithio, na chai fwytta *'chwaith*.

^uThef. 3. 10. 11 Canys yr ydym yn clywed fod rhai yn rhodio ^m yn eich plith chwi yn afreolus, heb weithio dim, ond bod yn ⁿ rhodrefgar.

^u1 Pedr. 15. 12 Ond i'r cyfryw gorchymyn yr ydym, a'u hannog trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ar *iddynt* o weithio trwy lonyddwch, a bwytta eu bara eu hunain.

^uGal. 6. 2. ^uIean Adm. 8. 11. 13 A chwithau, frodyr, ^p na ddi-ffygiwch yn gwpeuthur daioni.

^u1 Tim. 6. 21. 14 Ond od ^o oes nehebb ufuddhau i'n gair, trwy'r llythyr *yma*, hyspyfswch hwnnw; ac na fydded i chwi gymdeithas ag ef, megis ^r yr cywilyddio efe.

^uMat. 7. 19. 15 Er hynny na chymmerwch ef megis gelyn, eithr cynghorwch ef fel brawd.

^uSal. 11. 2. ^uMar. 9. 32. 16 Ac ^t Arglwydd y tangnefedd ei hun a roddo i chwi dangnefedd yn wastadol, ^u ymhob modd: yr Arglwydd *a fyddo* ^x gyd â chwi y oll.

^uRhuf. 8. 34. 17 Yr annerch a'm llaw i Paul fy hun; yr hyn fydd arwydd ymhob epistol: fel hyn yr ydwyf yn ysgri-fennu.

^u18 Gras ein Harglwydd Iesu Grist *fyddo* gyd â chwi oll. Amen.

Yr ail at y Thesalonïaid, a 'sgri-fenwyd o Athen.

Epistol cyntaf PAUL yr Apostol at TIMOTHEUS.

P E N. I.

Paul yn dwyn ar gof i Timotheus y siars a roddodd efe iddo.

^aAct. 4. 12. ^b1 Cor. 4. 14. **P**AUL, apostol Iesu Grist, yn ol gorchymyn Duw ein Hiachawdwr, a'r Arglwydd Iesu Grist, ^a ein gobaith;

^b1 Cor. 4. 14. 2 At Timotheus *fy* mab naturiol yn y ^b ffydd: Gras, trugaredd, a thangnefedd, oddiwrth Dduw ein Tad, a Christ Iesu ein Harglwydd.

3 Megis y deisyfais arnat aros yn Ephesus, pan aethum i Macedonia,

fel y gellit rybuddio rhai na ^c ddif-gont ddim amgen,

^u4 Ac na ddalïont ar ^d chwedlau, ac achau anorphen, y rhai sy'n peri cwestiynau yn hytrach nag adeiladaeth ^e dduwiol, yr hon fydd trwy ffydd; *gwna felly*.

^u5 Eithr ^f diwedd y gorchymyn yw cariad o galon bur, a chydwybod dda, a ffydd ddiragrith:

^u6 Oddiwrth yr hyn bethau y gwyrodd rhai, ac y troisant heibio at ^g ofer-siarad;

Rhuf. 2. 7 Gan ewyllysio bod yn ^h athraw-
on o'r ddeddf, heb ddeall na pha
bethau y maent yn eu dywedyd, nac
am ba bethau y maent yn taeru.

Rhuf. 7. 8 Eithr nyni a wyddom mai ⁱ da
yw'r gyfraith, os arfer dyn hi yn
gyfreithlon;

Rhuf. 6. 9 Gan wybod hyn, nad i'r ^k cyf-
iawn y rhoddwyd y gyfraith, eithr
i'r rhai digyfraith ac anufudd, i'r
rhai annuwiol a phechaduriaid, i'r
rhai difanctaidd a halogedig, i dad-
leiddiaid a mam-leiddiaid, i leiddiaid
dynion,

10 I butteinwyr, i wryw-gydwy, i
ladron dynion, i gelwyddwyr, i
anudonwyr; ac os oes dim arall yn
wrthwyneb i ^l athrawiaeth iachus,

11 Yn ol efengyl gogoniant y
bendigedig Dduw, am yr hon yr
ymddiriedwyd i mi.

12 Ac yr ydwyf yn diolch i'r hwn
a'm ⁿ nerthodd i, *sef* Crist Iesu ein
Harglwydd, am iddo *fy* ^o nghyfrif
yn ffyddlon, gan fy ngosod yn y
weinidogaeth;

13 Yr hwn oeddwn o'r blaen yn
gablwr, ac yn ^p erlidiwr, ac yn dra-
haus: eithr mi a gefais drugaredd,
am i mi yn ddarwybod *ei* wneuthur-
trwy ^q anghrediniaeth:

14 A gras ein Harglwydd ni a
dra-amlhaodd gyd â ffydd a char-
riad, yr hwn fydd yng Nghrist Iesu.

15 Gwir yw'r gair, ac yn haeddu
pob derbyniad, ddyfod Crist Iesu i'r
byd i ^s gadw pechaduriaid; o ba rai
pennaf ydwyf fi.

16 Eithr o achos hyn y ^u cefais
drugaredd, fel y dangosai Iesu Grif
ynof fi yn gyntaf bob hir-oddef, er
niampl i'r rhai a ^x gredant rhag llaw
ynddo ef i fywyd tragywyddol.

17 Ac i'r Brenin ^y tragywyddol,
anfâr wol, anweledig, i'r Duw unig
ddoeth, y byddo anrhydedd a gogo-
niant yn oes oesoedd. Amen.

18 Y gorchymyn hwn yr ydwyf
yn ei ^z roddi i ti, *fy* mab Timotheus,
yn ol y prophwydoliaethau a gerdd-
afant o'r blaen am danat, ar filwrio
o honot ynddynt filwriaeth dda,

19 Gan fod gennyf ffydd, a chyd-
wybod dda; yr hon a ^a wrthododd
rhai, ac a ^b wnaethant long-ddryll-
iad am y ffydd:

20 O ba rai y mae Hymeneus ac
Alecander; y rhai a ^c roddais i sa-
tan, fel y dysgent na chablent.

P E N. II.

1 Dylid gweddio dros bawb. 9 Pa fodd
y dylai gwragedd ymdrawsio.

CYNGHORI yr ydwyf am hynny
ymiaen pob peth, fod ymbiliau,
iddo ef y bo'r gogoniant yn dragywyddol. Efe a fu yn y byd. Gorphenodd ei waith. Gwir yw'r dyf-
eth yn hynny. Boed i ni gredn ynddo, a chael pardwn.

gweddiau, deifysfadau, a thalu di-
olch, dros ^a bob dyn;

2 Dros ^b frenhinoedd, a phawb
fydd mewn goruchafiaeth; fel y
gallom ni fyw yn llonydd ac yn he-
ddychol mewn pob duwioldeb ac
onestrwydd.

3 Canys hyn fydd ^c dda a chym-
meradwy ger bron Duw ein ceidwad;

4 Yr hwn fydd yn ewyllysio bod
^d pob dyn yn gadwedig, a'u dyfod i
wybodaeth y gwirionedd.

5 Canys un Duw fydd, ac ^e un
Cyfryngwr hefyd rhwng Duw a
dynion, y dyn Crist Iesu;

6 Yr hwn a roddes ei hunan yn
bridwerth dros ^f bawb, i'w dytiol-
aethu yn yr amseroedd priod.

7 I'r hyn y'm gosodwyd i yn bre-
gethwr ac yn apoitol, (y gwir yr wyf
yn ei ddywedyd yng Nghrist, nid
wyf yn dywedyd celwydd) yn ^g ath-
raw y cenhedloedd, mewn ffydd a
gwirionedd.

8 Am hynny yr wyf yn ewyllysio
i'r gwyr weddio ^h ymhob man, gan
ddyrchafu dwylaw sanctaidd, heb
na digter na dadl.

9 Yr un modd hefyd, bod i'r
gwragedd eu trefnu eu hunain mewn
dillad gweddus, gyd â gwylder a sob-
rwydd; nid â ⁱ gwallt plethedig, neu
aur, neu emmau, neu ddillad gwerth-
fawr,

10 Ond (yr hyn fydd yn gweddu
i wragedd a fo yn proffesu duwiol-
deb) â ^k gweithredoedd da.

11 Dysged gwraig mewn ^l dif-
tawrwydd gyd â phob gostyngedd-
rwydd.

12 Ond nid wyf yn cenhadu ^m i
wraig athrawiaethu, nac ymawdur-
dodi ar y gwr, eithr bod mewn dif-
tawrwydd.

13 Canys Adda a ⁿ luniwyd yn
gyntaf, yna Efa.

14 Ac nid Adda ^o a dwyllwyd; ^o Gen. 3. 1.
eithr y wraig, wedi ei thwylo, oedd
yn y camwedd.

15 Etto cadwedig fydd ^p wrth
ddwyn plant, os arosant hwy mewn
ffydd, a chariad, a sancteiddrwydd,
ynghyd â sobrwydd.

P E N. III.

Amesgobion, diaconiaid, a'u gwragedd.

GWIR yw'r gair, Od yw neb
yn chwennych swydd efgob,

a gwaith da y mae yn ei chwennych.

2 Rhaid gan hynny i efgob fod yn
^b ddiargyhoedd, yn wr un wraig, yn
wiliadwrus, yn sobr, yn weddaidd,
yn llettygar, ^c yn athrawaidd;

3 Nid yn win-gar, nid yn ^d dara-
wydd, nid yn budr-elwa; eithr yn

^a Mat. 5.

⁴⁴ Ioan 17. 9

¹ Ioan 5.

¹⁶.

^b Jer. 29. 7

¹³ Rhuf. 13.

³.

^c Rhuf. 12.

².

¹ Ioan 5.

¹⁴.

^d Rhuf. 9.

¹⁹.

^e Act. 4. 12

¹.

^f Ioan 3.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

¹⁶.

dirion, yn anymladdgar, yn ddiariangar;

*Tit. 2.6. 4^e Yn llywodraethu ei dŷ ei hun yn dda, yn dal ei blant mewn ufuddod, ynghyd â phob onestrwydd:

5 (O blegid oni fedr un lywodraethu ei dŷ ei hun, pa fodd y cymmer f efe ofal dros eglwys Dduw?)

f Act. 20. 28. 6 Nid yn newyddian yn y ffydd, rhag iddo ymchwyddo, a syrthio i ddamnedigaeth || diafol.

7 Ac y mae yn rhaid iddo ef hefyd g gael tyfolaeth dda gan y rhai oddi allan; rhag iddo syrthio i waradwydd, ac i fagl diafol.

8 Rhaid i'r h diaconiaid yr un ffunud fod yn onest; nid yn ddau-eiriog, nid yn ymroi i win lawer, nid yn budr-elwa;

9 Yn dala i dirgelwch y ffydd mewn cydwybod bur.

10 A^k phrofer y rhai hynny hefyd yn gyntaf; yna gwafanaethant iwydd diaconiaid, os byddant ddiargyhoedd.

11 Y mae yn rhaid i'w gwragedd yr un modd fod yn onest, nid yn enllibaidd; yn sobr, yn ffyddlon ymhob peth.

12 Bydded y diaconiaid yn wyr un wraig, yn llywodraethu eu plant a'u tai eu hunain yn dda.

13 Canys y rhai a wafanaethant iwydd diaconiaid yn dda, ydynt yn ynnill iddynt eu hunain m radd dda, aⁿ hyfder mawr yn y ffydd fydd yng Nghrist Iesu.

14 Y pethau hyn yr ydwyf yn eu hyfgrifennu attat, gan obeithio dyfod attat ar fyrder.

15 Ond os tariaf yn hir, fel y gwypech pa fodd y^o mae yn rhaid i ti ymddwyn yn nhŷ Dduw, yr hwn yw eglwys y Duw byw, colofn a sylfaen y gwirionedd.

16 Ac yn ddi-ddadl, mawr yw dirgelwch duwioldeb; p Duw a ymgafodd yn y cnawd, a^r gyfiawnhawyd yn yr Yspryd, a welwyd gan angylion, a bregethwyd i'r cenhedloedd, a gredwyd iddo yn y byd, a^s gymmerwyd i fynu mewn gogoniant.

P E N. IV.

Paul yn rhoddi cynghorion i Timotheus.

A^c y mae'r Yspryd yn eglur yn dywedyd yr a ymedy rhai yn yr amferoedd diweddaif oddiwrth y ffydd, gan b roddi coel i ysprydion cyfeiliornus, ac i athrawiaethau cythreuliaid;

2 Yn dywedyd c celwydd mewn rhagrith, a'u cydwybod eu hunain wedi ei d serio â haiarn poeth;

3 Yn gwahardd e priodi, ac yn

erchi ymattal f oddiwrth fwydydd, y rhai a greodd Duw i'w derbyn, trwy roddi diolch, gan y ffyddloniaid, a'r rhai a adwaenant y gwirionedd.

4 O blegid y mae pob peth a greodd Duw yn dda, ac nid oes dim i'w g wrthod, os cymmerir trwy h dalu diolch:

5 Canys y mae wedi ei i sancteiddio gan air Duw a gweddi.

6 Os gosodi y pethau hyn o flaen y brodyr, ti a fyddi k weinidog da i Iesu Crist, wedi dy l fagu yng eiriau y ffydd, ac athrawiaeth dda, yr hon a ddilynaist.

7 Eithr gad heibio halogedig a m gwrachiaidd chwedlau, ac ymarfer dy hun i dduwioldeb.

8 Canys i ychydig y mae n ymarfer corphorol yn fuddiol: eithr duwioldeb fydd fuddiol i bob peth, a chanddi o addewid o'r bywyd y ffydd yr awr hon, ac o'r hwn a fydd.

9 Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob derbyniad.

10 Canys er mwyn hyn yr ydym yn p poeni, ac yn cael ein gwaradwyddo; o herwydd i ni obeithio yn y Duw byw, yr hwn yw q achubydd pob dyn, yn t enwedig y ffyddloniaid.

11 Y pethau hyn s gorchymyn a dyf.

12 Na ddiystyred neb dy ieuengtid di; eithr bydd yn t siaml i'r ffyddloniaid, mewn gair, mewn ymarweddiad, mewn cariad, mewn yspryd, mewn ffydd, mewn purdeb.

13 Hyd oni ddelwyf, gl'n wrth u ddarllen, wrth gynghori, wrth athrawiaethu.

14 Nac x esgeulufa y dawn fydd ynot, yr hwn a roddwyd i ti trwy brophwydoliaeth, gyd ag arddodiad dwylaw'r henuriaeth.

15 Myfyria ar y pethau hyn, ac yn y pethau hyn y aros; fel y byddo dy gynnydd yn eglur i bawb.

16 Gwilia arnat z dy hun, ac ar yr athrawiaeth; aros ynddynt: canys os gwnei hyn, ti a'th gedwi dy hun a'r a rhai a wrandawant arnat.

P E N. V.

Am wragedd gweddwon a henuriaid.

N^a cherydda hynafgwr, eithr a cynghora ef megis tad; a'r rhai ieuaingc, megis brodyr;

2 Yr hen wragedd megis mamau, y rhai ieuaingc megis chwiorydd, gyd â phob purdeb.

3 b Anrhydedda'r gwragedd gwe-ddwon, y rhai fydd wir-weddwon.

4 Eithr o bydd un weddw ag iddi blant neu wryon, dysgant yn gyn-

2. taf arfer ^c duwioldeb gartref, a thalu'r pwyth i'w rhieni: canys hynny fydd dda a chymmeradwy ger bron Duw.

5 Eithr yr hon fydd wir-weddw ac unig, fydd yn gobeithio yn Nuw, ac yn ^d parhau mewn ymbiliau, a gweddïau, nos a dydd.

6 Ond yr hon ^e fydd drythyll, a fu ^f farw, er ei bod yn fyw.

7 A gorchymyn y pethau hyn, fel y byddont ddiargyhoedd.

8 Ac od oes neb heb ^g ddarbod dros yr eiddo, ac yn enwedig ei deulu, efe a ^h wadodd y ffydd, a gwaeth yw nâ'r di-ffydd.

9 Na ⁱ ddewifer yn weddw ^{un} a fyddo dan dri ugain mlwydd oed, yr hon fu wraig i un gwr,

10 Yn ^k dda ei gair am weithredoedd da; os dygodd hi blant i fynu, os bu letteugar, os golchodd hi draed y faint, os cynnorthwyodd hi y rhai cystuddiol, os dilynodd hi bob gorchwyl da.

11 Eithr gwrthod y gweddwon ieuaingc: canys pan ddechreuont ymdrythyllu yn erbyn Crist, priodi a fynnant;

12 Gan gael barnedigaeth, am iddynt ddirmygu'r ^m ffydd gyntaf.

13 Ac hefyd y maent yn dysgu bod yn segur, gan rodio o ⁿ amgylch o dŷ i dŷ; ac nid yn segur yn unig, ond hefyd yn wag-siaradus, ac yn rhodrefgar, gan adrodd pethau nid ydynt gymmwys.

14 Yr wyf yn ewyllysio gan hynny i'r rhai ieuaingc briodi, planta, gwarchod y tŷ, heb roi ^o dim achlysur i'r gwrthwynebwr i ddifenwi.

15 Canys y mae ^p rhai eisoes wedi gwyro ar ol satan.

16 Od oes gan wr neu wraig ffyddlon, wragedd gweddwon, cynnorthwyant hwynt, ac na phwyfer ar yr eglwys; fel y gallo hi ddiwallu y gwir-weddwon.

17 Cyfrifer yr henuriaid fydd yn llywodraethu yn dda, yn deilwng o barch dau-ddyblyg; yn enwedig y rhai fydd yn poeni yn y gair a'r athrawiaeth.

18 Canys y mae yr ysgrythur yn dywedyd, Na chau'r safn yr ŷch fydd yn dyrnu'r ŷd: ac, Y mae'r ^s gweithiwr yn haeddu ei gyflog.

19 Yn erbyn henuriad na dderbyn achwyn, oddieithr dan ^t ddau neu dri o dystion.

20 Y rhai fy'n ^u pechu, cerydda yng wydd pawb, fel y byddo ofn ar y lleill.

21 Gorchymyn yr ydwyf ger bron Duw, a'r Arglwydd Iesu Grist, a'r

etholedig angylion, ^x gadw o honot ^x Lef. 19. y pethau hyn heb ragfarn, heb ¹⁵ wneuthur dim o gyd-bartiaeth.

22 Na ddod ddwylaw yn ^y eb- ⁷¹ Tim. 3. rwydd ar neb, ac na fydd ^z gyfran- ¹⁰ Joſ. 9. 14. nog o bechodau rhai eraill: cadw dy ^z Bren. ¹¹ 30. hun yn bur.

23 Nac ^{ff} ddwfr ^a yn hŵy; eithr ^a Cor. 9. arfer ychydig win, er mwyn dy gylla, ²⁷ a'th fynych wendid.

24 Pechodau rhyw ddynion fydd ^b amlwg o'r blaen, yn rhag-flaenu i ^b Aſt. 8. 18. farn; eithr rhai fydd yn eu ^c canlyn ^c Aſt. 1. 16. hefyd.

25 Yr un ffunud hefyd y m ^d gweithredoedd da yn amlwg ² Tim. 1. blaen; a'r rhai fydd amgenach, ni's ¹⁷ Aſt. 1. 23. gellir eu cuddio.

P E N. VI.

Am ddyledfwydd gweision, &c.

CYnnifer ag fydd wafanaethwyr dan yr iau, tybiant eu meistraid eu hun yn deilwng o bob anrhydded; fel na chabler ^a enw Duw, a'i ² Tit. 2. 10. athrawiaeth ef. ^{Neh. 5. 9.}

2 A'r rhai fydd â meistraid gandynt yn credu, na ddiystyrant ^{hwynt}, o herwydd eu bod yn frodyr; eithr yn hytrach gwafanaethant ^{hwynt}, am eu bod yn credu, ac yn ^b anwyl, yn gyfrannogion o'r ^c lle- ^b Eph. 1. 5. sad: y pethau hyn dysg, a chynghora. ^c Judas 3. Aſt. 15. 1 & 2 Rhuf. 16

3 Od oes neb yn dysgu yn ^d amgenach, ac heb gyttuno ag iachus ¹⁷ eiriau ein Harglwydd Iesu Grist, ac â'r athrawiaeth fydd ar ol duwioldeb,

4 ^c Chwyddo y mae, heb wybod ^c Diar. 13. dim, eithr amhwylllo ynghylch cwef- ⁷ Judas 10. tiynau, ac ymryson ynghylch geiriau; o'r rhai y mai cynfigen, ymryson, cabledau, drwg-dybiau, yn dyfod;

5 Cyndyn ddadleu dynion llygreddig eu meddwl, heb fod y gwirionedd ganddynt; yn tybied mai ^f elw ^f Phil. 2. yw duwioldeb: ^g cilia oddiwrth y ¹¹ cyfryw. ^g 2 Tim. 3.

6 Ond ^h elw mawr yw duwioldeb gyd â ⁱ boddlonrwydd. ⁵ Ioan 10. ^h 1 Tim. 4.

7 Canys ni ^k ddygafom ni ddim i'r byd, ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan ychwaith. ⁸ Phil. 4. ¹¹ Job. 1. 2 & 3

8 Ac os bydd gennym ^l ymborth ^l Gen. 28. a dillad, ymfoddlonwn ar hynny. ²⁰

9 Ond y rhai fydd yn ewyllysio ^m Diar. 28 ymgyfoethogi, fydd yn syrthio i ²⁰ brofedigaeth a ⁿ magl, a llawer ^o 2 Tim. 4. chwantau ynfyd a niweidiol, y rhai ¹⁰ fydd yn boddi dynion i ddinystr a cholledigaeth.

10 Canys ^o gwreiddyn pob drwg ^o Tit. 1. 11 yw ariangarwch: yr hon, a rhai yn ¹ Bren. 11. chwannog iddi, hwy a gyfeiliornaf- ² Mat. 26. ant oddiwrth y ffydd, ac a'u gwan- ¹⁵ afant eu hunain â llawer o ofidiau.

9. 11 Eithr tydi, p gwr Duw, q go-
chel y pethau hyn; a dilyn gyfiaw-
der, duwioldeb, ffydd, cariad, am-
ynedd, addfwyndra.

12¹ Ymdrecha hardd-dêg ymdrech y ffydd; ² cymmer afael ar y bywyd tragywyddol, i'r hwn hefyd y'th alwyd, ac y proffesaist broffes dda ger bron llawer o dystion.

13 Yr ydwyf yn gorchymyn i ti
ger bron Duw, yr hwn fydd yn
bywchau pob peth, a *cher bron* Crist
Iesu, yr ^u hwn dan Bontius Pilat a
stiodd broffes dda;

37. Gadw o honot y gorchymyn
 x¹Tim. 5. yn x² ddifeius, yn ddiargy-
 22. hoedd, hyd y ymddangosiad ein Har-
 y¹Tit 2. 13. glwydd Iesu Grifft:

2 Luc. 19. 15 Yr hwn yn ei 2 amserau priod
12. a ddengys y bendigedig a'r 2 unig
3 Dan 2. Bennaeth, Brenin y brenhinoedd,
44. a 7-14 ac Arglwydd yr arglwyddi:

16 Yr hwn yn unig fydd ganddo
^b Ioan 1.5 anfarwoldeb, *fydd yn* ^b trigo yn y
 goleuni ni ellir dyfod atto, yr hwn
^c Ioan 4. ni's gwelodd un dyn, ac ^c ni's dichon
 12. ei weled: i'r hwn *y byddo* anrhydedd

a gallu tragywyddol. Amen.

17 Gorchymyn i'r rhai fydd oludog yn y byd yma, na byddont uchel feddwl, ac d'na obeithiont mewn golud anwadad, ond yn y Duw byw, yr hwn fydd yn helaeth yn rhoddi i e ni bob peth i'w mwynhau;

18 Ar iddynt wneuthur daioni,
ymgyfoethogi mewn gweithredoedd
da, fod yn f hawdd ganddynt roddi, ^{Pres. II.}
a chyfrannu; ^{I.}

19 & Yn tryfori iddynt eu hunain
fail dda erbyn yr *amser* fydd ar ddy-
fod, fel y caffont afael ar y bywyd
tragywyddol.

20 O Timotheus, cadw yr hyn a
roddwyd i'w gadw attat, gan droi
oddiwrth halogedig ^h ofer-fain, a ^h Tim.
† gwrthwyneb gwybodaeth, a gam-
enwir *felly*: ^{6.} † gwrth-

21 Yr hon tra yw rhai yn i ei
phroffesu, hwy a ^k gyfeiliornafant o ^{i Act. 8.4}
ran y ffydd. Gras *fyddo* gyd â thi. ^{k: Tim. 18.}
Amen.

Y cyntaf at Timotheus a 'sgrifenyddyd o Laodicea, yr hon yw prif ddinas Phrygia Pacatiana.

Ail Epistol PAUL yr Apostol at TIMOTHEUS.

P E N. I.

Annogaeth Paul i Timotheus, &c.

PAUL, apostol Iesu Grift trwy
ewylllys Duw, yn ol addewid
y bywyd, yr hwn fydd a yng
Nghrist Iesu,

2 At Timotheus, *fy* mab anwyl:
Gras, trugaredd, *a* thangnefedd,
oddiwrth Dduw Dad, a Chrif Iesu
ein Harglwydd.

3 Y mae gennyf ddiolch i Dduw,
yr hwn yr ydwyf yn ei wafanaethu
o'm rhieni a^b chydwybod bur, mor
ddibaid y mae gennyf goffa am danat
ti yn fy ngweddiau nos a dydd;

21. 4 Gan fawr-ewyllysio dy weled,
 1 Cor. 12. gan gofio dy ddagrau, fel y'm 1 llan-
 21. wer o lawenydd:

5 Gan alw i'm cof y ffydd ddi-
ffuant fydd ynot ti, yr hon a drigodd
d Diar.17. yn gyntaf yn dy ^d nain Lois, ac yn
6. dy ^e fam Eunice; a diammeu gen-
e Diar.31. nyf *ei bod* ynot titheu hefyd.

6 O herwydd pa achos yr ydwyf
 yn dy goffau, i^f ail-ennyn dawn
 Duw, yr hwn fydd ynot, trwy ar-
 ddodiad fy nwyław i.

7 Canys ni roddes Duw i ni yf-
 8 Acl. 13. pryd ofn, ond yspryd & nerth, a cha-
 45. riad, a phwyll.

8 Am hynny na fydded arnat
gywilydd o dyfiolaeth ein Hargl-
wydd, nac o honof finneu ei garcha-
ror ef: eithr ^h cyd-oddef di gystudd
a'r efengyl, yn ol ⁱ nerth Duw;

9 Yr hwn a'n hachubodd ni, ac

a'n galwodd â galwedigaeth sanct-
aidd, nid yn ^k ol ein gweithredoedd ^k Rhuf. 7.
ni, ond yn ol ei ^l arfaeth ei hun a'i ^{l2.}
ras, yr hwn a roddwyd i ni ⁿ yng ^l Eph. 1.11
Nghrist Iesu, cyn dechreu'r byd; ^m Eph. 1.4

10 Eithr aⁿ eglurwyd yr awr hon
trwy ymddangosiad ein Iachawdwr
Iesu Grifft, yr hwn aⁿ ddiddymmodd
angeu, ac a ddug fywyd ac anllygre-
digaeth i oleuni trwy'r efengyl:

11 I'r hon y'm P gofodwyd i yn bregethwr, ac yn apostol, ac yn athraw'r cenhedloedd. P Act. 13. 7
Gal. 1. 10.

12 Am ba achos yr ydwyf i yn
dioddef y pethau hyn: ond nid oes
arnaf gywilydd: canys mi a wn i bwy
y credais; ac y mae yn ddiammeu
gennyf ei fod ef yn abl i gadw yr
hyn a i roddais atto erbyn y dydd
hwnnw.

13 Bydded gennyf ^s ffurf yr ym- ^s Heb. 6. 6.
adroddion iachus, y rhai a glywais ^s Tim. 3.
gennyf fi, yn y ffydd a'r cariad ^{10.} *fydd*
yng Nghrist Iesu.

14 Y peth da a t rodded i'w gadw¹ attat, cadw trwy'r Yfryd Glân, yr hwn sydd yn preswyllo ynom.

15 Ti a wyddost hyn, ddarfod i'r
 "rhai oll fydd yn Asia droi oddi wr-
 thyf fi; o'r sawl y mae Phygelus a
 Hermogenes.

16 Rhodded yr Arglwydd druga-
redd i * dŷ Onesiphorus; canys efe ^{16 Gen 22}
a'm llonnodd i yn fynych, ac nid ^{16 Jac 12}
oedd gywilydd ganddo fy nghad-
wyn i.

17 Eithr pan oedd yn Rhufain, ¹Thes. 1. efe a'm y ceiliodd yn ddiwyd iawn, ³ ac a'm cafodd.

18 Rhodded yr Arglwydd iddo ²Mat. 5.7. gael z trugaredd gan yr Arglwydd ²Diar. 10. yn y dydd hwnnw: a a maint a wnaeth efe o wafanaeth yn Ephesus, goreu y gwyddost ti.

P E N. II.

1 Annog Timotheus i ddianwadalwch, ac i barhau. 19 Sail Duw yn sicr.

TYdi gan hynny, fy mab, ymnertha a yn y gras fydd yng Nghrist Iesu. ¹Cor. 15. 10.

2 A'r pethau a glywaist gennyf trwy lawer o dystion, traddoda y rhai hynny i b ddynion ffyddlon, y rhai a fyddant e gymmwys i ddysgu eraill hefyd. ¹Tim. 3. 10. ²Diar. 26. 6.

3 Tydi gan hynny d goddef gyftudd, megis milwr da i Iesu Grist. ²Tim. 4. 5.

4 Nid yw neb a'r fydd yn milwrio e yn ymrwystro â negeseuau'r bywyd hwn, fel y f rhyngo fodd i'r hwn a'i dewisodd yn filwr. ²Sam. 11. 11. ¹Cor. 7. 34.

5 Ac od ymdrech neb hefyd, ni choronir ef, onid ymdrech yn e gyfreithlon. ¹Cor. 9. 24. ²Mat. 24. 40.

6 Y llafurwr fydd yn llafurio, fydd raid iddo yn gyntaf h dderbyn y ffrwythau. ¹Sal. 126. 6. ²Iago 5.7.

7 Ystyria yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd; a'r Arglwydd a roddo i ti ddeall ymhob peth. ¹Aet. 16. 14. ¹Rhuf. 1. 3, 4.

8 Cofia gyfodi Iesu Grist o k had Dafydd, o feirw, yn ol fy efengyl i:

9 Yn yr hon yr ydwyf yn goddef cyftudd hyd rwyman, fel l drwgweithredwr; eithr gair Duw m ni's rhwymir. ¹Aet. 24. 5. ¹Efa. 55. 12.

10 Am hynny yr ydwyf yn goddef pob peth er n mwyn yr etholedigion, fel y gallont hwythau gael yr iachawdwriaeth fydd yng Nghrist Iesu, gyd â gogoniant tragywyddol. ¹Col. 1.24. ¹Cor. 4. 10. ²1 Tim. 3. 17.

11 Gwir yw'r gair: canys os bu om feirw gyd ag ef, o byw fyddwn hefyd gyd ag ef: ¹Ioan 17. 24. ²Dat. 3.21.

12 Os dioddefwn, ni a p deyrnaswn gyd ag ef: os gwadwn ef, yntef hefyd a'n gwad ninnau:

13 Os y'm ni heb gredu, etto y mae efe yn a aros yn ffyddlon: ni's gall efe ei wadu ei hun. ¹Rhuf. 3. 31.

14 Dwg y pethau hyn ar gof, gan orchymyn ger bron yr Arglwydd, na byddo iddynt ymryson ynghylch geiriau, yr hyn nid yw fuddiol i ddim, ond i s ddadymchwelyd y gwranda-wyr. ¹Tim. 6. 11. ²Tit. 1.11.

15 Bydd ddyfal i'th ofod dy hun yn t brofedig gan Dduw, yn weithiwr difell, yn u iawn-gyfrannu gair y gwirionedd. ¹Rhuf. 2. 19. ¹Cor. 3.2. ²Tim. 5. 2.

16 Ond halogedig ofer-fain, x go-

chel: canys cynhyddu a wnant i fwy o annuwioldeb.

17 A'u hymadrodd hwy a z yfa fel cancr: ac o'r cyfryw rai y mae Hy-meneus a Philetus; ¹Dat. 17.2.

18 Y rhai o ran y gwirionedd a gyfeiliornasant, gan ddywedyd ddar-fod z yr adgyfodiad eisoes; ac y maent z yn dadymchwelyd a ffydd rhai. ²Col. 3.1. ²1 Tim. 4. 1.

19 b Eithr y mae cadarn sail Duw yn sefyll, a chanddo y c fel hon, Yr Arglwydd a edwyn y rhai fydd eiddo ef: a, Phob un fydd yn enwi enw Crist, ymadawed oddiwrth angh-iawnder. ¹Mat. 24. 24. ¹Cor. 1. 22.

20 Eithr mewn d tŷ mawr nid yn unig lestri o e aur ac o arian, ond hefyd o bren ac o bridd; a rhai i barch, a rhai i ammarch. ¹Tim. 3. 15. ¹Rhuf. 9. 21.

21 Pwy bynnag gan hynny a'i glanhao ei hun f oddiwrth y pethau hyn, efe a fydd yn llestr i barch, wedi ei sancteiddio, ac yn gymmwys i'r Arglwydd, wedi ei s ddarparu i bob gweithred dda. ¹Adn. 17. ²Tim. 3. 9. ¹Cor. 4. 7. ¹Eph. 2.10.

22 Ond chwantau h ieuengŵid, ffo oddi wrthynt: a dilyn gyfiawnder, ffydd, cariad, i tangnefedd, gyd â'r rhai fydd yn galw ar yr Arglwydd o galon bur. ¹Preg. 11. 12. ¹Ioan 2. 16. ¹Rhuf. 12. 18. ²Mat. 5.8.

23 Eithr gochel k ynfyd ac annysgedig gwestiynau, gan wybod eu bod 4 yn magu ymrysonau. ¹Tim. 2. 14.

24 Ac l ni ddylai gwas yr Arglwydd ymryson, ond bod yn dirion wrth bawb, yn athrawus, yn ddi-oddefgar, ¹Mat. 11. 19.

25 m Mewn addfwynder yn dysgu y rhai gwrthwynebus; i edrych a n roddo Duw iddynt hwy ryw aim-fer edifeirwch i gydnabod y gwir-ionedd; ¹Gal. 6.1. ¹Eph. 2. 2.

26 A bod iddynt ddyfod i'r iawn, allan o fagl diafol, y rhai a o ddelid ganddo wrth ei ewyllys ef. ¹Pedr. 5. 8.

P E N. III.

Amseroedd blin yn y dyddiau diwedda.

GWybydd hyn hefyd, y daw amseroedd a enbyd yn y dyddiau diwedda. ¹Dat. 17.6. ²13.7.16.

2 Canys bydd b dynion a'u ferch arnynt eu hunain, yn ariangar, yn c ymffrostwyr, yn feilchion, yn gabl-wyr, yn anufuddion i rieni, yn an-niolchgar, yn annuwiol, ¹Dat. 13.3. ²17.2. ¹Dat. 18.6.

3 Yn angharedig, yn torri cyf-ammmod, yn enllibaidd, yn anghym-hesur, yn d anfwyn, yn ddiferch i'r rhai da, ²Thes. 3. 2. ²Dat. 13.1.

4 Yn e fradwyr, yn waed-wyllt, yn chwyddedig, yn caru melus, chwant yn fwy nag yn caru Duw; ¹Luc 6.16.

5 A chanddynt f rith duwioldeb, eithr wedi e gwadu ei grym hi: a'r rhai hyn gochel di. ¹Amos 4. 4. ²Tit. 1. 36. ²Dat. 18.4.

6 Canys o'r rhai hyn y mae'r rhai
¹Gen. 3.1. *fydd* yn ymlusgo i deiau, ac yn dwyn
 yn gaeth i wrageddos llwythog o be-
 chodau, wedi eu harwain gan amryw
 chwantau,

²Tim. 4. 3. 7 Yn dysgu bob amser, ac ^k heb
 allu dyfod un amser i wybodaeth y
 gwirionedd.

8 Eithr megis y safodd Jannes a
¹Ecf. 7.11 Jambres yn ^l erbyn Moses, felly y
 mae y rhai hyn hefyd yn sefyll yn
 erbyn y gwirionedd; dynion o fe-
 ddwl llygredig, yn anghymmeradwy
 an y ffydd.

Eithr nid ant rhagddynt ymhell-
^mRhuf. 5. canys eu hynfydrwydd ^m fydd
 a dwg i bawb, megis y bu yr eiddynt
 hwythau.

10 Eithr ti a lwyr-adwaenost fy
²1 Cor. 10. 31. nyfgeidiaeth, fy muchedd, ⁿ fy
 arfaeth, ffydd, hir-ymaros, cariad,
 amynedd,

²1 Cor. 11. 2. 11 Yr ^o erlidiau, y dioddefiadau,
 y rhai a ddigwyddasant i mi ^p yn
^pAcf. 13. 14. Antiocia, yn Iconium, yn Lystra;
 pa erlidiau a ddioddefais: eithr oddi
 wrthynt oll y'm gwaredodd yr Ar-
 glwydd.

12 Ie, a phawb a'r ffydd yn ewyll-
⁹Acf. 14. 22. yfio byw yn dduwiol yng Nghrist
 Iesu, ⁹ a erludir.

13 Eithr drwg-ddynion a thwyll-
²2 Pedr. 2. 26. wyr a ant ^r rhagddynt waeth-waeth,
 gan dwyllo, a chael eu twyllo.

²Ioan 15. 7. 14 Eithr ^s aros di yn y pethau a
 ddysgaist, ac a ymddiriedwyd i ti am
 danynt, gan wybod gan bwy y dys-
 gaist;

²Diar. 22. 6. 15 Ac i ti ^t er yn fachgen wybod
^{Preg. 2.1.} yr ysgrythur lân, yr hon fydd abl
 i'w wneuthur di yn ddoeth i iach-
 awdwriaeth, trwy'r ffydd fydd yng
 Nghrist Iesu.

16 Yr holl ysgrythur *fydd* wedi ei
²2 Pedr. 1. 21. rhoddi gan ^u ysprydoliaeth Duw,
²Heb. 6.1 ac *fydd* fuddiol i ^x athrawiaethu, i
^{Tit. 1.9.} argyhoeddi, i geryddu, i hyfforddi
^{Tit. 2.12} mewn cyfiawnder:

²Col. 1.9. 17 Fel y byddo dyn Duw ^y yn
 berffaith, wedi ei berffeithio i bob
 gweithred dda.

P E N. IV.

*Y mae yn ei annog ef i fod yn ofalus ac
 yn ddiwyd i gwblhau ei swydd.*

YR ydwyf fi gan hynny yn gor-
 chymyn ger bron Duw, a'r
 Arglwydd Iesu Crist, yr hwn a far-
 na'r byw a'r meirw yn ei ymddan-
 gosiad a ^a i deyrnas;

²Ioan 18. 30. 2 Pregetha'r gair; ^b bydd daer
²Diar. 25. mewn anfer, ^c allan o amfer; argy-
¹Heb. 8.1 hoedda, cerydda, annog gyd â phob
²Acf. 20.7 hir-ymaros ac athrawiaeth.

²Luc 14.23 3 Canys daw yr amser pryd ^d na
²1 Bren. 24.8. ddiogdefont athrawiaeth iachus; ei-

thr yn ol eu ^e chwantau eu hunain, ^e Nic. 1.1
 y pentyrrant iddynt eu hunain ath-
¹Bren. 10. rawon, gan fod eu clustiau yn mer-
^{19.} wino;

4 Ac oddiwrth y gwirionedd y
 troant ymaith *eu* clustiau, ac ^f at ^f Jer. 44.16
 chwedlau y troant.

5 Eithr ^g gwilia di ymhob peth, ^{11.}
 dioddef adfyd, gwna waith efang-
²Mat. 23.41. ylwyr, cyflawna dy weinidogaeth.

6 ^b Canys myfi yr awr hon a aber-
²Tim. 4.14. thir, ac amser fy ymddattodiad i a
²1 Pedr. 14. nesaodd.

7 Mi a ymdrechais ymdrech dēg,
 mi a ⁱ orphenais fy ngyrfa, mi a ged-
²Ioan 17.4. wais y ffydd.

8 O hyn allan rhoddwyd ^k coron ^k 1 Cor. 2.5
 cyfiawnder i'w chadw i mi, yr hon
 a rydd yr Arglwydd, y Barnwr cyfi-
 iawn, i mi yn y dydd hwnnw: ac
 nid yn unig i mi, ond hefyd i ⁱ bawb ¹ Gal. 3.18
 a garant ei ymddangosiad ef.

9 Bydd ddyfal i ddyfod attaf yn
 ebrwydd:

10 Canys ^m Demas a'm gadawodd, ^m Phil. 4
 gan garu'r byd presennol, ac a aeth
 ymaith i Thesalonica; Crescens i
 Galatia, Titus i Dalmatia.

11 Luc yn unig fydd gyd â mi:
 cymmer Marc, a dwg gyd â thi: ca-
 nys ⁿ buddiol yw *efe* i mi i'r weini-
²Acf. 15.38. dogaeath.

12 ^o Tycicus hefyd a ddanfonais ²Acf. 14.28
 i Ephesus.

13 Y ^p cochl a adewais i yn Troas
 gyd â Charpus, pan ddelych, dwg
²Acf. 19.35. *gyd â thi*, a'r llyfrau, yn enwedig y
 memrwn.

14 Alecsander y ^q gôf-copr a wnaeth ²Tim. 20
 i mi ddrygau lawer: taled yr Argl-
 wydd iddo yn ol ei weithredoedd.

15 Yr hwn hefyd ^r gochel ditheu:
 canys *efe* a safodd yn ddifawr yn
 erbyn ein hymadroddion ni.

16 Yn fy ateb cyntaf ni safodd
^s neb gyd â mi, eithr pawb a'm ga-
²Adm. 16. dawfant: *mi a archaf i Dduw* na's
²Mat. 23.56. cyfrifer iddynt.

17 Eithr yr Arglwydd a ^t safodd ²Mat. 19
 gyd â mi, ac a'm nerthodd; fel trwof
 fi y byddai'r pregethiad yn llawn
 hyfypys, ac y clywai'r holl genhed-
 loedd: ac mi a waredwyd o enau'r
 llew.

18 A'r Arglwydd a'm ^u gwared ²1 Cor. 10
 i rhag pob gweithred ddrwg, ac a'm
²1 Sam. 17. ceidw i'w deyrnas nefol: i'r hwn y
 byddo gogoniant yn oes oesoedd.
 Amen.

19 Annerch ^x Prisca ac Aquila, ²Acf. 18
 a theulu Onesiphorus.

20 Erastus a arosodd yn Corinth:
 ond Trophimus a adewais ym Mile-
 tum yn ^y glaf.

21 Bydd ddyfal i ddyfod cyn y ¹⁴

gauaf: y mae Eubulus yn dy an-
nerch, a Phudens, a Linus, a Chlau-
Thes.3. dia, a'r brodyr oll.
r.10.23 22 Yr Arglwydd Iesu Grist *z fyddo*
dn.5. gyd â'th yspryd di. Gras *fyddo* gyd
huf.6. â chwi. Amen.

Yr ail *epistol* at Timotheus, yr
esgob cyntaf a ddewiswyd ar
eglwys yr Ephefiad, a 'sgrifen-
wyd o Rufain, pan ddygwyd
Paul yr ail waith ger bron Cefar
Nero.

Epistol PAUL yr Apostol at TITUS.

P E N. I.

1 I ba beth y gadawodd Paul Titus yn
Creta. 6 Cynhuddfau henuriaid.

PAUL, gwas Duw, ac apostol
Iesu Grist, yn ol ffydd ethol-
edigion Duw, ac adnabydd-
iaeth y gwirionedd, yr hon *fydd* a yn
Tit.2.17 ol duwioldeb;

2 I obaith bywyd tragywyddol,
Gen.3. yr hon a b addawodd y digelwyddog
Heb.9.8. Dduw cyn dechreu'r byd;

3 Eithr mewn amseroedd priodol
Cor.1. efe a eglurhaodd ei air c trwy bre-
Gal.1.10. gethu, am yr hyn yr ymddiriedwyd
i mi, yn ol gorchymyn Duw ein
Iachawdwr;

4 At d Titus, fy mab naturiol yn
Gal.1.3. ol y ffydd gyffredinol: Gras, truga-
Cor.2.12. redd, a thangnefedd oddiwrth Dduw
Dad, a'r Arglwydd Iesu Grist ein
Iachawdwr ni.

5 Er mwyn hyn y'th adewais yn
Creta, fel yr iawn drefnit y pethau
Acl.6.3. fydd yn ol, ac y e gosodit henuriaid
a.1.23 ymhob dinas, megis yr ordeiniais i ti.

6 Os yw neb yn f ddiargyhoedd,
Tim.3. yn wr un wraig, a chanddo blant
Mal.2.8. ffyddlon, heb gael y gair o fod yn
afradlon, neu yn anufudd:

7 Canys rhaid i esgob fod yn ddi-
argyhoedd, fel goruchwiliwr Duw;
nid yn gyndyn, nid yn ddigllon, nid
yn win-gar, nid yn darawydd, nid
Jer.6.13. yn s budr-elwa;

8 Eithr yn lletteugar, yn caru
Pedr.2.2. daioni, yn sobr, yn h gyfiawn, yn
Tim.6. sanctaidd, yn dymherus;

9 Yn d dal yn lew y gair ffyddlon
Tim.6. yn ol yr addysg, fel y gallo gynghori
Sam.12. yn yr athrawiaeth iachus, ac argy-
Luc.1.6. hoeddi y rhai fy'n gwrth-ddywedyd.

10 Canys y mae llawer yn an-
Tim.1. ufudd, yn k ofer-siaradus, ac yn
Diar.23.7 dwyllwyr meddyliau, yn enwedig y
rhai o'r enwaediad:

11 Y rhai y mae yn rhaid cau eu
Tim.3. safnau, y rhai fy'n l dymchwelyd
Dat.19.2. tai cyfain, gan athrawiaethu y pe-
thau ni ddylid, er mwyn budr-elw.

12 Un o'honynt hwy eu hunain,
amfer yn m gelwyddog, drwg fwyft-
filod, boliau gorddiog.

13 Y dyfiolaeth hon fydd wir:
Mat.3.7. am ba achos argyhoedda hwy n yn
llyn, fel y byddont iach yn y ffydd;

14 Heb ddal ar chwedlau Iudde-
waidd, a o gorchymynion dynion yn
troi oddiwrth y gwirionedd.

15 Pur yn ddiau yw p pob peth
i'r rhai pur: eithr i'r rhai halog
a'r di-ffydd, q nid pur dim; eithr
halogedig yw hyd yn oed eu meddwl
a'u cydwybod hwy.

16 Y maent yn proffesu yr
waenant Dduw, eithr ar weithred-
oedd ei r wadu y maent, gan fod yn
ffiaidd, ac yn anufudd, ac a bob
gweithred dda yn anghymmeradwy.

P E N. II.

Paul yn hyfforddi Titus, &c.

Eithr llafara di a y pethau a we-
ddo i athrawiaeth iachus:

2 Bod o'r b henafgwyr yn sobr,
yn onest, yn gymhesur, yn iach yn
y ffydd, yng nghariad, mewn am-
ynedd:

3 Bod o'r hynaf-wragedd yr un
ffunud mewn ymddygiad fel y gwe-
ddai i sancteiddrwydd, nid yn en-
llibaidd, nid wedi ymroi i win lawer,
yn rhoi c athrawiaeth o ddaioni;

4 Fel y gallont wneuthur y gwra-
gedd ieuaingc yn bwylllog, i garu eu
gwyr, i garu eu d plant,

5 Yn sobr, yn bur, yn gwarchad
gartref, yn dda, yn ddaroitngedig
i w gwyr priod, fel na chabler c gair
Duw.

6 Y f gwyr ieuaingc yr un ffu-
nud cynghora i fod yn sobr;

7 Gan dy ddangos dy hun ymhob
peth yn s siampl i weithredoedd da:
a dangos mewn athrawiaeth anlyg-
redigaeth, gweddeidd-dra, purdeb,

8 Ymadrodd iachus, yr hwn ni
aller beio arno; fel y byddo i'r hwn
fydd yn y gwrthwyneb h gywilyddio,
heb ganddo ddim drwg i w ddywe-
dyd am danoch chwi.

9 Cynghora weision i fod yn dda-
roftngedig i w meistrad eu hun, ac
i ryngu bodd iddynt l ymhob peth;
nid yn gwrth-ddywedyd,

10 Nid yn darn-guddio, ond yn
dangos pob k ffyddlondeb da; fel
yr harddont athrawiaeth Dduw ein
Iachawdwr ymhob peth.

11 Canys ymddangosodd l gras
Duw, yr hon fydd yn dwyn iachaw-
dwriaeth i bob dyn,

12 Gan ein m dysgu ni i wadu
annuwioldeb a chwantau bydol, a

Mat.15.

Mic.6.18.

1 Tim.4.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

byw yn sobr, ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y bydd fydd yr awr hon;

^{n1 Thef. 4. 16.} 13 Gan ddiigwyl am y gobaith gwynfydedig, ac ⁿ ymddangosiad gogoniant y Duw mawr, a'n iachawdwr Iesu Grist:

^{o Eccl. 19. 5.} 14 Yr hwn a'i rhoddes ei hun drosom, i'n prynu ni oddiwrth bob anwiredd, ac i'n puro ni iddo ei hun, yn ^o bobl briodol, awyddus i weithredoedd da.

^{p Lu. 16.} 15 Y pethau hyn llafara, a chynghorion, ac argyhoedda gyd â phob durdod: na p ddiystyred neb di.

P E N. III.

Archymyn Titus i ochelyd hereticiaid, 12 ac i ddyfod atto ef.

^{p Lu. 16.} **D**WG ar gof iddynt fod yn dda-rostyngedig i'r tywysogaethau a'r durdodau, fod yn ufudd, fod

^{Gal 6. 9.} yn ^a farod i bob gweithred dda;

^{b 1 Pedr 3. 9.} 2 Bod heb ^b gablu neb, yn anymladdgar, yn dirion, gan ddangos pob addfwynder tu ag at bob dyn.

^{o Eph. 2. 2. 1 Cor. 6. 9.} 3 Canys yr oeddyr ninnau hefyd gynt yn annoethion, yn anufudd, yn cyfeiliorni, yn gwasanaethu chwantau ac amryw feluswedd, gan fyw mewn drygioni a chynfigen, yn ddigafog, yn casau ein gilydd.

^{o Eph. 2. 7. a} 4 Eithr pan ymddangosodd daioni ^d chariad Duw ein Hachubwr tu ag at ddyn,

^{o 2 Tim. 1. 9.} 5 Nid ^o e weithredoedd cyfiawnder y rhai a wnaethom ni, eithr yn ol ^{27. a 42.} ei drugaredd yr achubodd efe nyni, trwy olchiad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Ysryd Glân;

6 Yr hwn a dywalltodd efe arnom

ni yn helaeth, ^f trwy Iesu Grist ein ^f Ioan 1. 16.

7 Fel, gwedi ein cyfiawnhau trwy ei ras ef, y'n gwneid yn etifeddion yn ol ^g gobaith bywyd tragywyddol. ^{o Heb. 1. 14. 1ago 2. 5.}

8 Gwir ^{yw} r gair, ac am y pethau hyn yr ewyllysiwn i ti fod yn daer, fel y byddo i'r fawl a gredasant i Dduw ofalu ar [†] flaenori mewn [†] Groeg, [†] hysgort, [†] Mat. 5. 47. gweithredoedd da: y pethau hyn fydd dda a buddiol i ddynion.

9 Eithr gochel gwestiynau ^h ffol, ^{h1 Tim. 1. 4.} ac achau, a chynhennau, ac ymrysonau ynghylch y ddeddf: canys anfuiddiol ydynt, ac ofer.

10 Gochel y dyn a fyddo ⁱ heretic, ^{o Act. 5. 17. a 15. 5. 10.} wedi un ac ail ^k rybudd:

11 Gan wybod fod y cyfryw un wedi ei wrydroi, ac yn ^l pechu, gan ^l Heb. 12. 26. fod yn ei ddamnio ^m ei hunan.

12 Pan ddanfonwyf Artemas attat, neu ⁿ Tycicus, bydd ddyfal i ddyfod ^{n2 Tim. 4. 12.} attaf i Nicopolis: canys yno yr arfaethais auafu.

13 Hebrwng Zenas y ^o cyfreithwr, ^{o Mat. 22. 35. 2a Sam. 14. 30.} ac Apolos, yn ^p ddiwyd, fel na byddo arnynt eisiau dim.

14 A dyfged yr eiddom ninnau flaenori mewn gweithredoedd da i angenrheidiau, fel na byddont yn ^q ddiffwrth. ^{o Can. 4. 18.}

15 Y mae yr holl rai fydd gyd â mi yn dy annerch: annerch y rhai fydd yn ein ^r caru ni yn y ffydd. ^{o Gal. 5. 6.} Gras fyddo gyd â chwi oll. Amen.

At Titus, yr esgob cyntaf a dde-wiswyd ar eglwys y Cretiaid, yr ysgrifenydd o Nicopolis ym Macedonia.

Epistol PAUL yr Apostol at PHILEMON.

Paul yn deisyf maddeuant i Onesimus.

^{o Rhuf. 16. 3.} **P**AUL, carcharor Crist Iesu, a'r brawd Timotheus, at Philemon ein hanwylyd, a'n ^a cydweithiwr,

^{b Gen. 2. 18.} 2 Ac at ^b Aphia ein hanwylyd, ac at Arcippus ein cyd-filwr, ac at yr ^c Mat. 18. 20. eglwys fydd yn dy ddy di:

^{o Gen. 18. 19.} 3 Gras i chwi, a thangnefedd, ^d oddiwrth Dduw ein Tad, a'r Arglywydd Iesu Grist.

^{o 1ago 1. 17.} 4 Yr wyf yn diolch i'm Duw, gan wneuthur coffa am danat yn ^{o 1 Sam. 12. 23.} wastadol yn ^e fy ngweddau,

^{o 1ago 5. 16.} 5 Wrth glywed dy gariad, a'r ffydd fydd gennyt tu ag at yr Arglywydd Iesu, a thu ag at yr ^f holl saint:

^{o Heb. 13. 16.} 6 Fel y gwnele ^g cyfranniad dy ffydd di yn nerthol, trwy adnabod pob peth daionus, a'r fydd ynoch chwi yng Nghrist Iesu.

^{o 2 Tim. 1. 16.} 7 Canys y mae gennym lawer o lawenydd a diddanwech yn dy gariad di, herwydd bod ^g ymysgaroedd y

saint wedi eu llonni trwot ti, frawd. 8 O herwydd pa ham, er bod gen-nyf hyfdra ^h lawer yng Nghrist, i ^{o 1 Cor. 10. 8.} chymyn i ti y peth fydd weddus;

9 Etto o ran cariad yr ydwyf yn hytrach yn attolwg, er fy mod yn gyfryw un a Phaul i yr hynafgwr, ^{o 1 Cor. 10. 8.} ac yr awr hon hefyd yn garcharor Iesu Grist.

10 Yr ydwyf yn attolwg i ti dros fy mab Onesimus, yr hwn a genhed-lais i yn fy ^k rhwymau:

11 Yr hwn gynt ^a fui i ti yn anfu-ddiol, ond yr awr hon yn ^l buddiol i ti ac i minneu hefyd:

12 Yr hwn a ddanfonais drachefn: a'n derbyn ditheu ef, yr hwn yw ^m fy ^{o Luc. 14. 20.} ymysgaroedd i.

13 Yr hwn yr oeddwn i yn ewyll-yfio ei ⁿ ddal gyd â mi, fel drofot ti y ^{o 1 Cor. 10. 20.} gwafanaethai efe fi yn rhwymau yr ^{o Act. 14. 18.} efengyl.

14 Eithr heb dy feddwl di ni ewyllysiais wneuthur dim; fel na byddai

dy ddaioni di megis o angenrhaid,
ond o o fodd.

15 Canys ysgatfydd er mwyn hyn
yr ymadawodd dros amser, fel y der-
bynit ef yn P dragywydd;

16 Nid fel gwas bellach, eithr
uwchlaw a gwas, yn frawd anwyl,
yn enwedig i mi; eithr pa faint mwy
i ti, yn y cnawd ac yn yr Arglwydd
hefyd?

17 Os wyt ti gan hynny yn fy
nghymmeryd i yn r gydymaith, der-
byn ef fel myfi.

18 Ac os gwnaeth efe ddim cam
â thi, neu os yw yn dy ddyled, s cyf-
rif hynny arnaf fi.

19 Myfi Paul a'i ysgrifenaist â'm
llaw fy hun, myfi a'i talaf: fel na
ddywedwyf wrthyt dy fod yn fy ny-
led i ymhellach am danat dy hun
hefyd.

20 Ie, frawd, gad i mi dy fwyn-
hau di u yn yr Arglwydd: llonna fy u Phil. 4.
ymysgaroedd i yn yr Arglwydd. 18.

21 Gan hyderu ar dy ufudd-dod
yr ysgrifenaist attat, gan wybod y
gwnei, ie, x fwy nag yr wyf yn ei x Eccl. 35. 3
ddywedyd.

22 Heblaw hyn hefyd, parottoa i
mi letty: canys yr ydwyf yn gobei-
thio, trwy eich y gweddïau chwi, y y Aet. 1. 2,
rhoddir fi i chwi. 3.

23 Y mae yn dy annerch, F
phras, fy z nghyd-garcharod 10.
Nghrist Iesu;

24 Marc, Aristarcus, a Dem 11.
Luc, fy nghyd-weithwyr.

25 b Gras ein Harglwydd Gal. 6. 18
Grist fyddo gyd â'ch yspriad i. 16
Amen.

At Philemon yr ysgrifenu o
Rufain, gyd â'r gwas Onesimus.

Epistol PAUL yr Apostol at yr HEBREID.

P E N. I.

1 Crist yn rhagori ar angylion o ran ei
berfôn. 14 S-wydd angylion.

2 **D**UW, wedi iddo lasaru a lawer
gwaith, a llawer modd, gynt
wrth y tadau trwy'r proph-
wydi, yn y dyddïau diweddaif hyn a
lasarodd wrthym ni b yn ei Fab;

2 Yr hwn a wnaeth efe yn e eti-
fedd pob peth, trwy'r hwn hefyd y
gwnaeth efe y bydoedd:

3 Yr hwn, ac efe yn ddisgleirdeb
ei ogoniant ef, ac yn d wir lun ei
berfôn ef, ac yn cynnal pob peth
trwy air ei nerth, wedi puro ein
pechodau ni trwyddo ef ei hun, a
eisteddodd ar ddeheulaw'r Mawr-
edd, yn y goruwch-leoedd;

4 Wedi ei wneuthur o hynny yn
e well nâ'r angylion, o gymmaint
ag yr etifeddodd efe enw mwy rha-
gorol nâ hwynt-hwy.

5 Canys wrth bwy o'r angylion y
dywedodd efe un amser, f Fy Mab
ydwyf ti, myfi heddyw a'th genhed-
lais di? a thrachefn, z Myfi a fyddaf
iddo ef yn Dad, ac efe a fydd i mi
yn Fab?

6 A thrachefn, pan yw yn dwyn
y h Cyntaf-anedig i'r byd, y mae yn
dywedyd, Ac i addoed holl angyl-
ion Duw ef.

7 Ac am yr angylion y mae yn
dywedyd, Yr hwn fydd yn k gwneu-
thur ei angylion yn yspydion, a'i
weinidogion yn fflam dân.

8 Ond wrth y Mab, l Dy orsedd-
faingc di, O Dduw, fydd yn oes oes-
oedd: teyrn-wialen uniondeb yw
teyrn-wialen dy deyrnas di.

9 Ti a gerait gyfiawnder, ac a
gafait anwiredd; am hynny y'th

enneiniodd Duw, sef dy Dduw di,
ag olew gorfoledd m tu hwnt i'th m Ioan 3.
gyfeillion. 34.

10 Ac, Tydi yn y n dechreuad, 10.
Arglwydd, a sylfaenaist y ddaear; a n Gen. 1. 1.
gwaith dy ddwyllaw di yw'r nefoedd.

11 Hwynt-hwy a ddarfyddant;
ond tydi fydd yn o parhau: a hwynt-
hwy oll fel dilledyn a heneiddiant; Heb. 13. 8
Sal 102.
24, 25.

12 Ac megis gwisg y plygi di
hwynt, a hwy a p newidir: ond tydi 2. Pedr 3.
yr un ydwyf, a'th flynyddoedd ni 10.
phallant.

13 Ond wrth ba un o'r angylion
y dywedodd efe un amser, q Eistedd q Sal. 110.
ar fy neheulaw, hyd oni ofodwyf dy i.
elynyon yn droedfaingc i'th draed? 1. Cor. 15.
26.

14 Onid r yspydion gwasanaeth- Sal. 34. 7.
gar ydynt hwy oll, wedi eu danfon
i wasanaethu er mwyn y rhai a gânt
etifeddu iachawdwriaeth?

P E N. II.

Rhaid i ni fod yn ufudd i Grist.

AM hynny y mae yn rhaid i ni
ddal yn well ar y pethau a
glywsom, rhag un amser i ni a en 2. Diar. 3.
gollwng hwy i golli. 21.
Sal 119.

2 Canys, os bu gadarn y b gair a 11.
lasarwyd trwy angylion, ac os der- b Gal. 3. 19
byniodd pob trosedd ac anufudd-
dod e gyfiawn daledigaeth, e 1. Cor. 10.
5, 8, 9, 10.

3 Pa fodd y diangwn ni, os esgeu-
lufwn d iachawdwriaeth gymmaint, d Aet. 13.
yr hon, wedi dechreu ei thraethu R. huf. 1.
trwy'r Arglwydd, a sicrhawyd i ni 16.
gan y rhai a'i clywsant ef; Eph. 1. 13.

4 A Duw hefyd yn e cyd-dystiol- e Mar. 16.
aethu trwy arwyddion a rhyfeddo- 20.
dau, ac amryw nerthoedd, a doniau 1. Cor. 12. 4
yr Yspriad Glân, yn ol ei ewyllys ei Eph. 4. 8.
hun?

5 Canys nid i'r angylion y darof-

[†] Efa. 65. 17. tyngodd efe y ^f byd a ddaw, am yr hwn yr ydym yn llafaru.

[†] Sal 8.4. 6 Eithr ^g un mewn rhyw fan a dystiolaethodd, gan ddywedyd, Pa beth yw dyn, i ti i feddwl am dano? neu fab dyn, i ti i ymweled ag ef?

7 Ti a'i gwnaethost ef ychydig is nâ'r angylion: â gogoniant ac anrhydedd y coronailt ti ef, ac a'i gofodaist ef ar weithredoedd dy ddwy-law:

8 Ti a ddarostyngaist bob peth draed ef: canys wrth ddarostyng pob peth iddo, ni adawodd dim heb ddarostwng iddo: ond yr hon nid ydym ni etto yn gweled bob peth wedi eu darostwng iddo.

Eithr yr ydym ni yn gweled Iesu yr hwn a wnaed ychydig yn is nâ'r angylion, o herwydd dioddef marwolaeth, wedi ei ⁱ goroni â gogoniant ac anrhydedd; fel trwy ras Duw y profai efe farwolaeth ^k dros bob dyn.

10 Canys gweddus oedd iddo ef, o herwydd yr hwn y ^{mae} ^l pob peth, a thrwy'r hwn y ^{mae} ^l pob peth, wedi iddo ddwyn meibion lawer ^m i ogoniant, berffeithio Tywysog eu hiachawdwriaeth hwynt trwy ddioddefiadau.

11 Canys yr hwn fydd yn ⁿ sancteiddio, a'r rhai a sancteiddir, o o'r un y ^{maent} ^{oll}: am ba achos nid yw gywilyddus ganddo eu galw hwynt yn frodyr;

12 Gan ddywedyd, Myfi a ^p fynegaf dy enw di i'm brodyr; ynghauol yr eglwys y'th folaf di.

13 A thrachefn, Myfi a fyddaf yn ymddiried ynddo. A thrachefn, Wele fi, a'r plant a'r roddes Duw i mi.

14 O blegid hynny, gan fod y plant yn gyfrannogion o gig a gwaed, yntef hefyd yr un modd a fu gyfrannog o'r ^s un ^{pethau}; fel ^t trwy farwolaeth y dinystriai efe yr hwn oedd â nerth marwolaeth ganddo, hynny yw, difol;

15 Ac y gwaredai hwynt y rhai trwy ^u ofn marwolaeth oeddynt dros eu holl fywyd dan gaethiwed.

16 Canys ni chymmerodd efe ^{na-} ^{turiaeth} angylion; eithr ^x had Abraham a gymmerodd efe.

17 Am ba achos y dylai efe ymhob peth fod yn gyffelyb i'w frodyr; fel y byddai drugarog, ac arch-offeiriad ffyddlon mewn pethau yn ^{per-} ^{thyn} i Dduw, i wneuthur cymmod dros bechodau'r bobl.

18 Canys yn gymmaint a dioddef o hono ef, gan gael ei ^z demtio, efe a ddichon gynnorthwyo y rhai a demtir.

P E N. III.

Crist yn rhagori ar Moses, &c.

O Herwydd pa ham, frodyr sanc-taidd, cyfrannogion o'r ^a gal-[†] [†] Tim. 4. wedigaeth nefol, ystyriwch Apostol ⁹ Phil 3.14. ac Arch-offeiriad ein cyffes ni, Crist [†] Thef. 1. Iesu;

2 Yr hwn fydd ffyddlon i'r hwn a'i hordeiniodd ef, megis ag y ^{bu} ^b Moses yn ei holl ^c dŷ ef.

3 Canys fe a ^d gyfrifwyd hwn yn ⁷ haeddu mwy gogoniant nâ Moses, o [†] [†] Tim. 3. gymmaint ag y ^{mae} ^r hwn a adeilad-[†] [†] Tim. 4. odd y tŷ yn cael mwy o barch nâ'r tŷ.

4 Canys pob tŷ a adeileidir gan [†] [†] Cor. 13. ryw un: ond yr hwn a adeiladodd ^c [†] [†] Heb. 4.4. bob peth yw Duw.

5 A Moses yn wir a fu ffyddlon yn ei holl dŷ ef, ^f megis gwas, er tŷf-[†] [†] Num. 12. tiolaeth i'r pethau oedd i'w llafaru; [†] [†] Jos. 1.2.

6 Eithr Crist, megis Mab ar ei ^g dŷ ei hun: tŷ yr hwn ydym ni, os [†] [†] Eph. 3. nyni a geidw ein hyder, a gorfoledd [†] [†] 1. Cor. 13. ein gobaith, yn sicr hyd y diwedd. [†] [†] 1. Pet. 3.1.

7 Am hynny, megis y ^{mae} ^r Ys-[†] [†] Sal. 99. 2. prydd Glân yn dywedyd, ^h Heddyw [†] [†] 2. Cor. 13. os gwrandewch ar ei leferydd ef,

8 Na ⁱ chaledwch eich calonnau, megis yn y cyffroad, yn nydd y pro-[†] [†] 1. Zec. 11. fedigaeth yn y diffeithwch:

9 Lle y temtiodd eich ^k tadau [†] [†] 1. Cor. 10. fyfi, y profasant fi, ac y gwelfant fy [†] [†] Sal. 124. ngweithredoedd ddeugain mlynedd.

10 Am hynny y ^l digiais wrth y [†] [†] 1. Ad. 13. genhedlaeth honno, ac y dywedais, Y maent bob amser yn cyfeiliorni yn ^{eu} calonnau; ac nid ^m adnabuant [†] [†] 1. Jer. 4.3. fy ffyrdd i:

11 Fel y ⁿ tyngais yn fy lliid, na [†] [†] 1. Num. 23. chaent ddyfod i mewn i'm gorph-[†] [†] Heb. 4.1. wysfa.

12 Edrychwch, frodyr, na byddo un amser yn neb o honoch galon ddrwg anghrediniaeth, gan ^o ymado [†] [†] 1. Tim. 4. oddiwrth y Duw byw.

13 Eithr cynghorwch eich gilydd bob dydd, tra y gelwir hi ^p heddyw; [†] [†] Psal 138. fel na chaleder neb o honoch trwy ^q dwyll pechod.

14 Canys fe a'n gwnaed ni yn ^r gyfrannogion o Grist, os daliwn [†] [†] 1. Rhuf. 17. ddechreuad ein hyder yn sicr hyd y diwedd:

15 Tra y ^s dywedir, Heddyw, os [†] [†] 1. Rhuf. 6. gwrandewch ar ei leferydd ef, na [†] [†] 1. Heb. 4.1. chaledwch eich calonnau, megis yn y cyffroad.

16 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digiafant ef; ond ^t nid pawb a'r [†] [†] 1. Deut. 10. ddaethant o'r Aipht trwy Moses.

17 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeugain mlynedd? onid wrth y rhai a ^u bechafent, y rhai y syrthiodd eu [†] [†] 1. Jud. 6.17. cyrph yn y diffeithwch?

18 Ac wrth bwy y tyngodd efe,

na chaent hwy fyned i mewn i'w orphwysfa ef, ond wrth y rhai ni chredafant?

19 Ac yr ydym ni yn gweled na allent hwy fyned i mewn o herwydd anghrediniaeth.

P E N. IV.

1 Trwy ffydd y mae cael gorphwysfa'r cristianogion. 12 Gallu gair Duw.

O Ffwn gan hynny, gan fod addewid wedi ei adael i ni i fyned i mewn i'w orphwysfa ef, rhag bod neb o honoch yn debyg a i fod yn ol. 2 Canys i ninnau y pregethwyd yr efengyl, megis ag b iddynt hwythau: eithr y gair a glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, am nad oedd wedi ei gyd-dymheru â ffydd yn y rhai a'i clywfant.

3 Canys yr ydym ni, y rhai a gredafom, yn myned i mewn i'r orphwysfa, megis y dywedodd efe, Fel y c tyngais yn fy llid, Os ant i mewn i'm gorphwysfa i: er bod y gweithredoedd wedi eu gwneuthur er feiliad y byd.

4 Canys efe a ddywedodd mewn man am y feithfed dydd fel hyn, A d gorphwysfodd Duw y feithfed dydd oddiwrth ei holl weithredoedd.

5 Ac yma drachefn, Os ant i mewn i'm gorphwysfa i.

6 Gan hynny gan fod hyn wedi ei adael, fod rhai yn myned i mewn iddi, ac nad aeth y rhai y pregethwyd yn gyntaf iddynt i mewn, o herwydd anghrediniaeth;

7 Trachefn, y mae efe yn pennu rhyw ddiwrnod, gan ddywedyd yn Dafydd, Heddyw, ar ol cymmaint o amser; megis y dywedir, Heddyw os gwrandewch ar ei leferydd ef, na chaledwch eich calonau.

8 Canys pe dygafai e Jesus hwynt i orphwysfa, ni foniafai efe ar ol hynny am f ddiwrnod arall.

9 Y mae gan hynny g orphwysfa etto yn ol i bobl Dduw.

10 Canys yr hwn a aeth i mewn i'w orphwysfa ef, hwnnw hefyd a orphwysfodd oddiwrth ei weithredoedd ei hun, b megis y gwnaeth Duw oddiwrth yr eiddo yntef.

11 Byddwn i ddyfal gan hynny i fyned i mewn i'r orphwysfa honno; fel na syrthio neb, yn ol yr un siampl o anghrediniaeth.

12 Canys k bywiol yw gair Duw, a nerthol, a llymmach nag un l cleddyf dau-finiog, ac yn cyrhaeddyd trwodd hyd wahaniad yr enaid a'r yspryd, a'r cymhalau a'r mer; ac yn barnu meddyliau a bwriadau'r galon.

13 Ac nid oes creadur anamlwg yn ei olwg ef: eithr pob peth sydd

yn m noeth, ac yn agored i'w lygaid m Diar. 15 ef, am yr hwn yr ydym yn son.

14 Gan fod wrth hynny i ni Arch-offeiriad mawr, yr hwn a n aeth i'r nefoedd, Iesu Mab Duw, glynwn yn ein proffes.

15 Canys nid oes i ni Arch-offeiriad heb fedru o cyd-ddioddef gyd a'n gwendid ni, ond wedi ei demtio ymhob peth yr un ffuud a ninnau etto heb bechod.

16 Am hynny awn yn P at orseddfaingc y gras, fel iom drugaredd, ac y caffon gymmorth cyfamferol.

P E N. V.

Awdurdod offeiriadaeth Crist.

C Any pob arch-offeiriad ei a gymmeryd o blith n, a ofodir dros ddynion yn y ffydd tu ag at Dduw, fel yr offymmo roddion ac aberthau dros bechodau:

2 Yr hwn a ddichon b dofturio wrth y rhai sydd mewn c anwybod- aeth ac amryfusedd; am ei fod yntef hefyd wedi ei amgylchu a gwendid.

3 Ac o achos hyn y dylai, megis dros y bobl, felly hefyd drosto d ei hun, offrymmu dros bechodau.

4 Ac nid yw e neb yn cymmeryd yr anrhydedd hwn iddo ei hun, ond yr hwn a alwyd gan Dduw, megis Aaron:

5 Felly Crist hefyd ni's f gogoneddodd ei hun i fod yn Arch-offeiriad; ond yr hwn a g ddywedodd wrtho, Tydi yw-fy Mab, myfi heddyw a'th genhedlais di.

6 Megis y mae yn dywedyd mewn lle arall, Offeiriad wyt ti yn dragywydd yn ol urdd Melcisedec.

7 Yr hwn yn nyddiau ei gnawd, gwedi iddo, trwy i lefain cryf a dagrau, offrywm gweddïau ac erfyn- iau at yr hwn oedd abl i'w achub ef oddiwrth farwolaeth, a chael ei wrando yn yr hyn a ofnodd;

8 Er ei fod yn Fab, a ddysgodd ufudd-dod trwy'r pethau a ddioddefodd:

9 Ac wedi ei berffeithio, efe a wnaethpwyd yn i awdwr iachawd- wriaeth dragywyddol i'r rhai oll a ufuddhant iddo;

10 Wedi ei gyfenwi gan Dduw yn Arch-offeiriad yn ol urdd Melcisedec.

11 Am yr hwn y mae i ni lawer i'w dywedyd, ac anhawdd eu traethu; o achos eich bod chwi yn hwydrwm eich clustiau.

12 Canys lle dylech fod yn athrawon o ran amser, y mae arnoch drachefn einiau dysgu i chwi beth dyw egwyddorion dechreuad ymad-

roddion Duw; ac yr ydych yn rhaid
 1 Cor 3.1 i chwi o wrth laeth, ac p nid bwyd
 2. cryf.

1 Cor 2.7 13 Canys pob un ag fydd yn ym-
 1 Sal 119. arfer â llaeth, fydd anghynnefin a â
 7. Diar. 8.6. gair cyfiawnder: canys r maban yw.
 1 Cor 14. 14 Eithr bwyd cryf a berthyn i'r
 20. rhai s perffaith, y rhai o herwydd
 1 Eph 4.12 cynnefindra y mae ganddynt synwyr,
 1 Phil 1.12 wedi ymarfer i t ddosparthu drwg a

P E N. VI.

*cyngori hwynt na chlient
 oddiwrth y ffydd.*

hynny, gan roddi heibio yr
 madrodd fydd yn dechreu
 g Nghrist, awn rhagom at
 1 Mat 13. 22. athrwydd; heb ofod i lawr
 Col 3.16. dra yn sail i edifeirwch oddiwrth
 weithdoedd meirwon, ac i ffydd
 tu ag at Dduw,

1 A.R. 2.38 2 I athrawiaeth b bedyddiadau,
 Luc 12.50 ac arddodiad dwylaw, ac adgyfodiad
 y meirw, a'r farn dragwyddol.

3 A hyn a wnawn, os caniatta
 Duw.

1 Mat 12. 39. 4 Canys e amhosibl yw i'r rhai a
 Heb 10. 26. oleuwyd unwaith, ac a brofasant y
 rhodd nefol, ac a wnaethpwyd yn
 gyfrannogion o'r Ysryd Glân,

5 Ac a brofasant ddaionus air
 1 Mat 7.22 Duw, a d nerthoedd y byd a ddaw,

1 Cor 12. 10. 6 Ac a syrthiant ymaith, ymad-
 newyddu drachefn i edifeirwch; gan
 e Mar 3. 20. eu bod yn e ail-groeshoelio iddynt
 Rhuf 6.9. eu hunain Fab Duw, ac yn ei ofod
 Heb 10. 26. yn watwor.

7 Canys y ddaear, yr hon fydd
 m Efa 55. yn m yfed y gwlaw fydd yn mnych-
 12. ddyfod arni, ac yn dwyn llyfiau
 cymmwyys i'r rhai y llafurir hi gan-
 ddynt, fydd yn derbyn bendith gan
 Dduw:

8 Eithr yr hon fydd yn dwyn
 n Sal 37. drain a mieri, fydd n anghymmer-
 22. adwy, ac agos i felldith; diwedd yr
 Gen 3.17. hon yw ei o llosgi.

9 Eithr yr ydym ni yn coelio am
 41. danoch chwi, anwylyd, p bethau
 Heb 10.27 gwell, a phethau ynglŷn wrth iach-
 1 Heb 10. 39. awdwriaeth, er ein bod yn dywedyd
 fel hyn.

10 Canys nid yw Duw yn ang-
 1 The 1.1. hynawn, fel yr anghosio eich gwaith,
 3. a'r o llafurus gariad, yr hwn a ddan-
 Mat 10. 41. gosafoch tu ag at ei enw ef, y rhai
 a weiniafoch i'r faint, ac ydych yn
 gweini.

11 Ac yr ydym yn chwennych
 fod i bob un o honoch ddangos yr
 1 2 Pedr 1. un diwydrwydd, er mwyn r llawn-
 10. fierwydd gobaith hyd y diwedd:

12 Fel na byddoch s fufgrell, ei-
 11. thr yn ddilynwyr i'r rhai trwy ffydd

VI. 18] Y mae gan y cyfryw fy'n ffoi at yr Iesu am noddfa, ddau beth anghyflewiadol i ymddiried
 fef, cyngor a llw Duw. Boed iddynt fferhau ein ffydd ni!

ac amynedd fydd yn etifeddu yr
 addewidion.

13 Canys Duw, wrth wneuthur
 t addewid i Abraham, o blegid na¹ Gen 22. 16.
 allai dyngu i neb oedd fwy, a dyng-
 odd iddo ei hun,

14 Gan ddywedyd, Yn ddiau gan
 u fendithio y'th fendithiaf, a chan¹ Gen 22. 17.
 amlhau y'th amlhaf.

15 Ac felly wedi iddo hir-ymaros,
 efe a gafodd yr * addewid.

16 Canys dynion yn wir fydd yn
 tyngu i un a y fo mwy: a llw er¹ Jer 4.2. 14.
 sicrwydd fydd derfyn iddynt ar bob¹ Deut 6. 13.
 ymryson.

17 Yn yr hyn Duw, yn ewyllysio
 yn helaethach ddangos i z etifeddion¹ Gal 3.30.
 yr addewid ddianwadawlweigi yngor
 ef, a gyfryngodd trwy lw:

18 Fel trwy ddau beth dianwadl,
 yn y rhai yr oedd yn amhosibl i Dduw
 fod yn gelwyddog, y gallem ni gael
 cyfur cryf, y rhai a a ffoisom i gym-¹ Num 23. 27.
 meryd gafael yn y b gobaith a ofod-¹ Sal 124. 1.
 wyd o'n blaen:

19 Yr hwn fydd gennym ni me-¹ 24.
 gis angor yr enaid, yn ddiogel ac yn
 e sicr, ac yn myned i mewn hyd at¹ Rhuf 8. 39.
 yr hyn fydd o'r tu d fewn i'r llen,

20 I'r man yr aeth y e Rhag-¹ 10. 12.
 flaenor drosom ni, fef Iesu, yr hwn
 a f wnaethpwyd yn Arch-offeiriad¹ Heb 4. 11.
 yn dragwyddol, ar ol urdd Melci-
 sedec.

P E N. VII.

1 Crist yn Offeiriad yn ol urdd Melci-
 sedec, 11 yn rhagori ar urdd Aaron.

C Anys y a Melcisedec hwn, Bre-¹ Gen 14. 18.
 nin Salem, Offeiriad y Duw
 Goruchaf, yr hwn a gyfarfu ag
 Abraham wrth ddychwelyd o ladd y
 brenhinoedd, ac a i bendithiodd ef;

2 I'r hwn hefyd y cyfrannodd
 Abraham ddegwm o bob peth: yr
 hwn yn gyntaf, o'i gyfieithu, yw
 Brenin b cyfiawnder, ac wedi hynny¹ Jer 33. 7.
 hefyd, Brenin Salem, yr hyn yw,
 Brenin c heddwch;

3 Heb dad, heb fam, heb d achau,
 heb fod iddo na dechreu dyddiau,¹ 1. 2.
 na diwedd einioes; eithr wedi ei
 wneuthur yn gyffelyb i Fab Duw,
 sy'n aros yn Offeiriad yn dragwydd.

4 Edrychwch faint oedd hwn, i'r
 hwn hefyd y rhoddodd Abraham y
 e patriarc ddegwm o'r f anrhaith.

5 A'r rhai yn wir fydd o feibion
 Lefi yn derbyn s fwydd yr offeiriad-¹ Gal 3. 12.
 aeth, y mae ganddynt orchymyn
 gymmeryd degwm gan y bobl, ar ol¹ 1. 2.
 y gyfraith, fef gan eu brodyr, er eu
 bod wedi dyfod o lwynau Abraham:

6 Eithr yr hwn, nid oedd ei h achau
 o honynt hwy, a gymmerodd dde-¹ 1. 2.

gwm gan Abraham, ac a fendithiodd yr hwn yr oedd yr addewidion iddo.

7 Ac yn ddiddadl, yr hwn fydd leiaf a fendithir gan ei well.

8 Ac yma y mae dynion, y rhai fydd yn meirw, yn cymmyrdegymmau: eithr yno, yr hwn y tyftiol-aethwyd am dano ei fod ef yn i fyw.

9 Ac (fel y dywedwyf felly) yn Abraham y talodd Lefi hefyd ddegwm, yr hwn oedd yn cymmyrdegymmau.

10 O blegid yr ydoedd efe etto yn k lwynau ei dad pan gyfarfu Melcisedec ag ef.

11 Os ydoedd gan hynny i berffeithrwydd trwy offeiriadaeth Lefi, (m o blegid dan honno y rhoddwyd y gyfraith i'r bobl) pa raid oedd mwyaeth godi Offeiriad arall yn ol urdd Melcisedec, ac na's gelwid ef ar ol urdd Aaron?

12 Canys wedi newidior offeiriadaeth, angenrhaid yw bod cyfnewid ar y gyfraith hefyd.

13 O blegid am yr hwn y dywedir y pethau hyn, efe a berthyn i o lwyth arall, o'r hwn nid oedd neb yn gwasanaethu'r allor.

14 Canys hyspys yw, mai o Juda y cododd ein Harglwydd ni; am yr hwn lwyth ni ddywedodd Moses ddim tu ag at offeiriadaeth.

15 Ac y mae yn eglurach o lawer etto, od oes ar ol cyffelybrwydd Melcisedec Offeiriad arall yn codi,

16 Yr hwn a wnaed, nid yn ol cyfraith gorchymyn cnawdol, eithr yn ol nerth r bywyd anherfynol.

17 Canys tyftiolaethu y mae, Offeiriad ayt ti yn dragywydd, ar ol urdd Melcisedec.

18 Canys yn ddiau y mae dirymmiad i'r gorchymyn fydd yn myned o'r blaen, o herwydd ei s lefgedd a'i afles.

19 O blegid ni pherffeithiodd y gyfraith ddim, namyn dwyn gobaith gwell i mewn a berffeithiodd; trwy'r hwn yr ydym yn i nefau at Dduw.

20 Ac yn gymmaint nad heb lw y gwnaethpwyd ef yn Offeiriad,

21 (Canys y rhai hynny yn wir ydynt wedi eu gwneuthur yn offeiriad heb lw: ond hwn, trwy lw, gan yr hwn a ddywedodd wrtho, Tyngodd yr Arglwydd, ac ni bydd edifar ganddo, Ti fydd Offeiriad yn dragywydd ar ol urdd Melcisedec)

22 Ar destament gwell o hynny y gwnaethpwyd Iesu yn x Fachniydd.

23 A'r rhai hynny yn wir, llawer fydd wedi eu gwneuthur yn offeiriad, o herwydd lluddio iddynt gan farwolaeth barhau:

24 Ond hwn, am ei fod ef yn aros yn dragywydd, fydd ag y offeiriad-aeth dragywyddol ganddo.

25 Am hynny efe a ddichon hefyd yn gwbl iachau y rhai trwyddo ef fydd yn z dyfod at Dduw, gan ei fod ef yn byw bob amser i a eiriol drof-tynt hwy.

26 Canys y cyfryw Arch-offeiriad sanctaidd, diddrwg, dihalog, didol dig oddiwrth bechaduriaid, ac ei wneuthur yn b uwch oedd, oedd weddus i ni:

27 Yr hwn nid yw rannwydd, e megis i'r offeiriad offrymmu aberthau yn ei bechodau ei hun, ac eiddo'r bobl: canys hynny efe unwaith, pan offrymmu ei hun.

28 Canys y gyfraith yn gwneuthur dynion a d gweind yn ddynt, yn arch-offeiriad: eithr gair e y llw, yr hwn a fu wedi'r gyfraith, fydd yn gwneuthur y Mab, yr hwn a berffeithiwyd yn dragywydd.

P E N. VIII.

1 Offeiriadaeth Aaron a ddarfu pan ddaeth Crist. 7 Y cyfammod newydd.

A Phen ar y pethau a ddywedwyd yw hyn: Y mae gennym y fath Arch-offeiriad, yr hwn a a eisteddodd ar ddeheulaw gorseddfaingc y Mawredd yn y nefoedd,

2 Yn weinidog y gyslegrfa, a'r b gwir dabernacl, yr hwn a c ofododd yr Arglwydd, ac nid dyn.

3 Canys pob arch-offeiriad a ofodir i d offrymmu rhoddion ac aberthau: o herwydd pa ham rhaid oedd bod gan hwn hefyd yr hyn a a offrymmai.

4 Canys yn wir pe bai efe ar y ddaear, ni e byddai yn offeiriad ychwaith, gan fod offeiriad, y rhai sy'n offrymmu rhoddion yn ol y ddeddf:

5 Y rhai fydd yn gwasanaethu i siampl a f chysgod y pethau nefol, megis y rhybuddiwyd Moses gan Dduw, pan oedd efe ar fedr gorphen y babell. Canys, gwel (medd efe) ar wneuthur o honot s bob peth ar ol y portreid a ddangoswyd i ti yn y mynydd.

6 Ond yn awr efe a gafodd weinidogaeth mwy rhagorol, o gymmaint ag y mae yn Gyfryngwr cyfammod gwell, yr hwn fydd wedi ei ofod ar addewidion gwell.

7 O blegid yn wir pe puasai'r cyn- taf hwnnw yn i ddifeisus, ni cheisiaid lle i'r ail.

8 Canys yn beio arnynt hwy k y dywed efe, Wele, y mae'r dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, ac

¹Rhuf.2. mi a wnaeth â thŷ ¹Israel ac â thŷ Ju-
da gyfammod newydd:

²Gal.6.16. ³a 4.26. 9 Nid fel y cyfammod a wnaethum
â'u tadau hwynt, yn y dydd yr ym-
efflais yn eu llaw hwynt, i'w dwyn
hwy o dir yr Aipht: o blegid ni thri-
gafant hwy yn fy nghyfammmod i,
minnau a'u hefgeulufais hwythau,
medd yr Arglwydd.

¹⁰ O blegid hwn yw'r cyfammod
modaf fi â thŷ ¹Israel ar ol y
hynny, medd yr Arglwydd;
modaf fy nghyfreithiau yn
i, ac yn eu calonnau yr
hwynt: ac mi a fyddaf
yn Dduw, a hwythau a
minnau yn bobl.

¹¹ Ni ddyfsgant bob un ei
gog, a phob un ei frawd, gan
ddeddf, Adnebydd yr Arglwydd;
o blegid hwynt-hwy ¹oll a'm had-
nabyddant i, o'r lleiaf o'honynt hyd
y mwyaf o'honynt.

¹² Canys o trugarog fyddaf wrth
eu hanghyfiawnderau, a'u pechodau
hwynt a'u hanwireddau ni chofias
ddim o'honynt mwyach.

¹³ Wrth ddywedyd, *Cyfammod*
newydd, efe a farnodd y cyntaf yn
hen: eithr yr hyn a aeth yn hen ac
yn oedranus, *fydd* agos i ddiplannu.

P E N. IX.

Seremoniau'r ddeddf yn llai ná Chrif.

¹Luc.1.6. ²Rhuf.2.26. ³Cron.28. ⁴15. ⁵bEcf.40.4. ⁶a 25-31. **A** M hynny yn wir yr ydoedd he-
fyd i'r tabernacl cyntaf a dde-
fodau gwafanaeth *Duw*, a chyslegr
bydol.

² Canys yr oedd ^b tabernacl wedi
ei wneuthur; y cyntaf, yn yr hwn
yr oedd y canhwylbren, a'r bwrdd,
a'r bara gosod; yr hwn *dabernacl* a
elwid, Y cyslegr.

³ Ac yn ol yr ^c ail len, yr oedd y
babell, yr hon a elwid, Y cyslegr
sancteiddiolaf;

⁴ Yr hwn yr oedd y ^d thuser aur
ynddo, ac arch y cyfammod wedi ei
goreuro o amgylch; yn yr ^e hon yr
oedd y crochan aur a'r manna ynddo,
a gwialen Aaron, yr hon a flagurafai,
a llechau'r cyfammod;

⁵ Ac uwch ei phen cerubiaid y
gogoniant, yn cysgodi'r ^g drugar-
reddfa: am y rhai ni ellir yn awr
ddywedyd bob yn rhan.

⁶ A'r pethau hyn wedi eu trefnu
felly, i'r tabernacl cyntaf yn ddiau
yr ai ^h bob amser yr offeiriad, y rhai
oedd yn cyflawni gwafanaeth *Duw*:

⁷ Ac i'r ail ⁱ unwaith bob blwy-
ddyn yr ai yr arch-offeiriad yn unig;
nid heb waed, yr hwn a offrymmai
efe drosto ei hun, a *thros* anwybod-
aeth y bobl.

⁸ A'r Yspryd Glân yn hyspyfu

hyn, nad oedd ^k y ffordd i'r cyslegr
sancteiddiolaf yn agored etto, tra
fyddai'r tabernacl cyntaf yn sefyll:

⁹ Yr hwn *ydoedd* gyffelybiaeth
dros yr amser presennol, yn yr hwn
yr ^l offrymmid rhoddion ac aber-
thau, y rhai ni allent o ran cydwy-
bod berffeithio yr addolydd,

¹⁰ Y rhai oedd yn sefyll yn unig ar
fwydydd, a diodydd, ac amryw olch-
iadau, a defodau cnawdol, wedi eu
gosod arnynt hyd amser y ^m diwygiad.

¹¹ Eithr Crist, wedi dyfod yn
Arch-offeiriad y daionus bethau a
fyddent, trwy ⁿ dabernacl mwy a
pherffeithiach, nid o waith llaw,
hynny yw, nid o'r adeiladaeth yma,

¹² Nid ychwaith trwy waed geifr
a lloi, eithr trwy ei ^o waed ei hun, a
aeth unwaith i mewn i'r cyslegr, gan
gael i ni dragwyddol ryddhad.

¹³ O blegid os ydyw gwaed teirw
a ^p geifr, a lhudw anner wedi ei dae-
nellu ar y rhai a halogwyd, yn sanc-
teiddio i bureiddiad y cnawd;

¹⁴ Pa faint mwy y bydd i waed
Crist, yr hwn trwy'r Yspryd ^q tra-
gywyddol a'i hoffrymmodd ei hun
yn ddifai i Dduw, buro eich cydwy-
bod chwi oddi wrth weithredoedd
meirwon, i'r wafanaethu'r Duw byw:

¹⁵ Ac am hynny y mae efe yn
Gyfyngwr y cyfammod newydd,
megis trwy fod marwolaeth yn ^s ym-
wared oddiwrth y troseddau *oedd* dan
y cyfammod cyntaf, y cai y rhai a
alwyd dderbyn addewid yr ^t etifedd-
iaeth dragwyddol.

¹⁶ O blegid lle *byddo* testament,
rhaid *yw* digwyddo marwolaeth y
^u testamentwr.

¹⁷ Canys wedi marw dynion y
mae testament mewn grym; o blegid
nid oes etto nerth ynddo, tra fyddo'r
testamentwr yn fyw.

¹⁸ O ba achos ni chyfsegrwyd y
cyntaf y heb waed.

¹⁹ Canys gwedi i Moses adrodd
y'r holl orchymyn yn ol y gyfraith
wrth yr holl bobl, efe a gymmerodd
waed lloi a geifr, gyd â dwfr a gwlan
porphor, ac isop, ac a'i taenellodd ar
y llyfr a'r bobl oll,

²⁰ Gan ddywedyd, a Hwn *yw*
gwaed y testament a orchymynodd
Duw i chwi.

²¹ Y ^b tabernacl hefyd a holl lef-
tri'r gwafanaeth a daenellodd efe â
gwaed yr un modd.

²² A chan mwyaf trwy waed y
purir pob peth wrth y gyfraith; ac
heb ^c ollwng gwaed nid oes madden-
ant.

²³ Rhaid *oedd* gan hynny i bor-
treiadau'r pethau fy yn y ^d nefoedd:

gael eu puro â'r pethau hyn; e a'r pethau nefol eu hunain ag aberthau gwell na'r rhai hyn.

24 Canys nid i'r cyffegr o waith llaw, portreid y gwir *gyffegr*, yr aeth Crist i mewn; ond i'r nef ei hun, f i ymddangos yn awr ger bron Duw drosom ni:

25 Nac fel yr offrymmai efe ei hun yn e fynych, megis y mae yr arch-offeiriad yn myned i mewn i'r cyffegr bob blwyddyn â gwaed arall:

26 O blegid yna rhaid fuafai iddo yn fynych ddioddef er dechreuad y byd: eithr yr awr hon unwaith yn niwedl y byd yr h ymddangosodd efe, i ddileu pechod, trwy ei aberthu ei hun.

27 Ac megis y¹ gosodwyd i ddynion farw unwaith, ac wedi hynny bod barn:

28 Felly Crist hefyd, wedi ei offrymmu unwaith i^{*} ddwyn ymaith bechodau llawer, a ymddengys yr ail waith, heb bechod, i'r rhai fydd yn ei ddisgwyl, er iachawdwriaeth.

P E N. X.

Gwendid aberthau'r gyfraith.

O Blegid y gyfraith, yr hon fydd ganddi gyfod daionus bethau i ddyod, ac nid a gwir-ddelw y pethau, ni's gall trwy yr aberthau hynny, y rhai y maent bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn wastadol, byth b berffeithio'r rhai a ddel atti.

2 O blegid yna hwy a beidiafant a'u hoffrymmu, am e na buafai gydwybod pechod mwy gan y rhai a addolafent, wedi eu glanhau unwaith.

3 Eithr yn yr aberthau hynny y mae^d adgoffa pechodau bob blwyddyn.

4 Canys amhosibl yw i waed teirw a geifr e dynnu ymaith bechodau.

5 O herwydd pa ham y mae efe, wrth^f ddyfod i'r byd, yn e dywedyd, Aberth ac offrm ni's mynnaist, eithr corph a gymhwysaist i mi:

6 h Offrymmau poeth, a thros bechod, ni buost foddlon iddynt.

7 Yna y dywedais, i Wele fi yn dyfod (Y mae yn ysgrifenedig yn nechreu'r llyfr am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, O Dduw.

8 Wedi iddo ddywedyd uchod, Aberth ac offrm, ac offrymmau poeth, a thros bechod, ni's mynnaist, ac nid e ymfoddlonait yna^f ynt, y rhai yn ol y gyfraith a offrymmir;

9 Yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod i wneuthur dy¹ ewyllys di, O Dduw: y mae yn tynnu ymaith y cyntaf, fel y gosodai'r ail.

10 Trwy yr hwn ewyllys yr

ydyn ni wedi ein sancteiddio, trwy offrymmiad corph Iesu Crist^m un-^m Heb. 7. 27.

11 Ac y mae pob offeiriad yn sefyll beunydd yn gwafanaethu, ac yn offrymmu yn fynych yr un aberthau, y rhai ni allant fyth ddileu pechodau:

12 Eithr o hwn, wedi offrymmu un aberth dros bechodau, yn ddygywydd a eisteddodd ar ddeheu Duw;

13 O hyn allan yn ddioloni ofoder e ei elynion faingc i'w draed ef.

14 Canys ag⁹ un offrymdd ffeithiodd efe yn dragywydd ydd wedi eu sanct-iddio.

15 Ac y mae'r¹ Ysryd fydd yn tyfolaethu i ni: canys iddo ddywedyd o'r blaen,

16 Dyma'r cyfammod, ym a ammodaf fi a hwynt ar ol ymddiaid hynny, medd yr Arglwydd, Myfi a⁸ ofodaf fy nghyfreithiaid yn eu calonnau. ac a'u hysgrifenaf yn eu meddyliau;

17 A'u pechodau a'u hanwiredau ni chosiaf mwyach.

18 A lle y mae^t maddeuant am y rhai hyn, nid oes mwyach offrm dros bechod.

19 Am hynny, frodyr, gan fod i ni^u rydd-did i fyned i mewn i'r cyffegr trwy waed Iesu,

20 Ar hyd ffordd^x newydd a bywiol, yr hon a gyffegrodd efe i ni, trwy'r llen, sef ei gnawd ef;

21 A bod i ni Offeiriad mawr ar y d^y Duw;

22 e Nefawn a chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd, wedi glanhau ein calonnau oddiwrth gydwybod ddrwg, a golchi ein corph a dwfr glân.

23 Daliwn gyffes ein gobaith yn ddisigl: (canys a ffyddlon yw'r hwn a addawodd)

24 A chyd ystyriwn bawb ein gilydd, i b ymianog i gariad a gweithredoedd da:

25 Heb esgeuluso ein e cyd-gynhulliad ein hunain, megis y mae arfer rhai; ond annog bawb ein gilydd: a hynny yn fwy, o gymmaint a'ch bod yn gweled y dydd yn nefau.

26 Canys os o'n^d gwirfodd y pechwn, ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd, e nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach;

27 Eithr rhyw^f ddisgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddifa'r gwrthwynebwyr.

28 Yr un a e ddirmygai gyfraith Moses a fyddai farw heb drugaredd, dan ddau neu dri o dystion:

18 Wrth yr hwn y dywedafid, ^{x Gen. 21.} Yn Ifaac y gelwir i ti had:

19 Gan gyfrif bod Duw y yn abl ^{12.} i'w gyfodi ef o feirw; o ba le y caw- ^{y Rhuf. 4.} fai efe ef hefyd mewn cyffelybiaeth. ^{21.}

20 Trwy ffydd y bendithiodd ^{x Gen. 27.} Ifaac Jacob ac Eſau am ^{39.} bethau a fyddent.

21 Trwy ffydd Jacob wrth farw ^{x Gen. 47.} a ^{31.} fendithiodd bob un o feibion Joseph: ac a addolodd ^{31.} *ai brwys* ar ben ei ffon.

22 Trwy ffydd Joseph wrth farw ^{x Gen. 50.} a goffodd am ^{2.} b ymadawiad plant Israel, ac a roddodd orchymyn am ei esgryn.

23 Trwy ffydd Moses pan arwyd ^{x Act. 7. 20.} a guddiwyd dri mis gan ei rieni, o ^{Ecl. 2. 2.} achos eu bod yn ^{x Ecl. 1. 10.} ei weled yn ^{2.} c fach- gen tlws: ac nid ofnasant ^{2.} d orchy- myn y brenin.

24 Trwy ffydd Moses, wedi my- ^{x Act. 7. 23.} ned ^{Ecl. 2. 11.} e yn fawr, a wrthododd ei alw yn fab merch Pharao;

25 Gan ddewis yn hytrach oddef ^{1 Luc 16.} adfyd gyd â phobl Dduw, nâ chael ^{25.} f mwyniant pechod dros amser:

26 Gan farnu yn fwy golud ddir- ^{Job 20. 5.} myg ^{Rhuf. 6.} s Crist, nâ thryforau'r Aipht: ^{21.} canys edrych yr oedd efe ar ^{x Act. 9. 4.} h dale- ^{Col. 1. 24.} digaeth y gwobrwy.

27 Trwy ffydd y gadawodd efe ^{1 Heb. 12.} yr Aipht, heb ofni lliid y brenin: ^{2.} canys efe a ymwrolodd fel ^{Mat. 5. 10.} un yn gweled yr anweledig.

28 Trwy ffydd y ^{1 Sal. 16. 8.} k gwnaeth efe y ^{1 Tim. 1. 10.} pasg, a gollyngiad y gwaed, rhag i'r ^{1 Ecl. 12.} hwn ydoedd yn dinylrio y rhai cyn- ^{21.} taf-anedig gyffwrdd â hwynt.

29 Trwy ffydd yr ^{1 Ecl. 14.} l aethant trwy'r ^{Heb. 3. 16.} môr coch, megis ar hyd *tir* fych: yr hyn pan brofodd yr Aiphtiaid, bod- ddi a wnaethant.

30 Trwy ffydd y syrthiodd caerau ^{1 Jos. 7.} m Jerico, wedi eu hamgylchu dros ^{20.} faith niwrnod.

31 Trwy ffydd ni ddifethwyd ^{1 Jos. 2. 1.} Rûhab y ^{6. 23.} n buttain gyd â'r rhai ni chredent, pan dderbyniodd hi yr yspiwyr yn heddychol.

32 A pheth mwy a ddywedaf? can- ^{1 Barn. 6.} nys yr amser a ballai i mi i fynegi ^{11. a 6.} am ^{2.} Gedeon, am Barac, ac am Sam- son, ac am Jephthae; am Ddafydd hefyd, a Samuel, a'r prophwydi:

33 Y rhai trwy ffydd a ^{1 Jos. 12. 1.} p oresgyn- ^{1 Sam. 25.} asant deyrnafoedd, a wnaethant gyf- iawnder, a gawfant addewidion, a gauasant safnau llewod,

34 A ^{1 Dan. 3.} q ddi-foddasant angerdd y ^{1 Gen. 19.} tân, a ddi-bangasant rhag min y cleddyf, a nerthwyd o wendid, a wnaethpwyd yn gryfion mewn rhy-

fel, a yrrasant fyddinoedd yr efron- iaid i gilio.

35 ^{1 Bren. 17. 22.} f Gwragedd a dderbyniodd etr ^{x Act. 4. 10.} i Bren. ^{Dat. 10.} meirw trwy adgyfodiad: ac eraill a ddirdynwyd, ^{2.} heb dderbyn ymwa- red, fel y gallent hwy gael adgyfod- iad gwell.

36 Ac eraill a gawfant brofedi- aeth trwy ^{2.} t watwar a fflangellau trwy rwydau hefyd a charchod.

37 ^{2.} Hwyt-hwy a ^{2.} lab ^{2.} dorwyd â llif, a demtiwyd ^{2.} wyd yn feirw â'r cledd ^{2.} rasant mewn crwyn de ^{2.} geifr, yn ddiddym, yn ^{2.} yn ddrwg eu cyfwr;

38 (Y rhai nid oedd ^{2.} x deilwng o honynt) yn ^{2.} mewn anialwch, a myny ^{2.} thyllau, ac ogofeydd y de ^{2.}

39 A'r rhai hyn oll, ^{2.} chael tyfiolaeth trwy ffydd, ^{2.} byn- iasant y yr addweid;

40 Gan fod Duw yn ^{2.} g-weled ^{2.} z rhyw *beth* gwell am danau ni, fel ^{2.} na pherffeithid hwy hebon ninnau.

P E N. XII.

Cyngor i ffydd, amynedd, a durwioldeb.

O Blegid hynny, ninnau hefyd, gan fod cymmaint cwmwl o dyſtion wedi ei ofod o'n hamgylch, gan ^{2.} a roi heibio bob pwys, a'r pech- od fydd barod i'n hangylchu, trwy ^{2.} amynedd rhedwn yr ^{2.} yrsa a ofod- wyd o'n blaen ni;

2 Gan edrych ar Iesu, ^{2.} c Pen-ty- wyfog a Pherffeithydd *ein* ffydd ni; yr hwn, yn ^{2.} d lle'r lawenydd a ofod- wyd ^{2.} i'w, a ddi-oddefodd y groes, ^{2.} gan ddiystyrn gwaradwydd, ac a eisteddodd ar ddeheulaw gorfedd- fainge Duw.

3 Ystyriwch am hynny yr hwn a ddi-oddefodd gyfryw ddywedyd yn ei erbyn gan bechaduriaid, fel ^{2.} e na flinloch, ac nad ymollyngoch yn eich eneidiau.

4 Ni wrthwynebasoch etto hyd at ^{2.} f waed, gan ^{2.} s ymdrech yn erbyn pe- chod.

5 A chwi a ollyngasoch dros gof ^{2.} y h cyngor, yr hwn fydd yn dywe- dyd wrthych megis wrth blant, Fy ^{2.} mab, na ddirmyga gerydd yr Arg- lwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyhoedder ganddo.

6 Canys y neb y mae'r Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn ^{2.} i fflangellu pob mab a dder- bynio.

7 Os goddefwch gerydd, y mae ^{2.} k Duw yn ymddwyn tu ag atoch ^{2.} megis tu ag at feibion: canys pa fab

Trwy edrych arno ef, gobeithio yn ei air, a'i nerthi i yrraf o honant; derbyn y cwbl fel oddiwrth Dad

sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu?

8 Eithr os heb gerydd yr ydych, o'r hon y mae pawb yn gyfrannog; yna bastardiaid ydych, ac nid meibion.

9 Heblaw hynny, ni a gawfom ladau ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u hafom hwy: onid mwy o lawer ddawn ddarostyngedig i Dad yr hwn, a l byw?

10 Hwyt-hwy yn wir dros ddiau a'n ceryddent fel hwy yn dda; eithr hwn ydych, fel y byddem gyfrannog i'w sancteiddrwydd ef.

11 Ni welir un cerydd dros drefennol yn hyfryd, eithr hwn ydych: ond gwedi hynny ydych, heddychol ffrwythⁿ cyfrannog y rhai sydd wedi eu cynnefino.

12 Hwyt pa ham cyfodwch i fynu hwyllaw a laefasant, o'r gliniau a'mollyngasant:

13 A gnewch plwybrau uniawn i'ch traed; fel na throer y cloff allan o'r ffordd, ond yr iachaer ef yn hyr-rach.

14 Dilynwch^r heddwch a phawb, a sancteiddrwydd, heb yr hwn ni chaiff neb weled yr Arglwydd:

15 Gan edych yn ddyfal na bo neb yn pallu oddiwrth ras Duw; rhag bod un gwreiddyn^r chwerwedd yn tyfu i fynu, ac yn peri blinder, a thrwy hwnnw llygru llawer;

16 Na bo un putteinwr, neu halogedig, megis Eâu, yr hwn am un saig o fwyd a werthodd ei^x enedig-aeth-fraint.

17 Canys chwi a wyddoch ddar-fod wedi hynny hefyd ei wrthod ef, pan oedd efe'n ewyllysio etifeddu'r fendith: o blegid^r ni chafodd efe le i edifeirwch, er iddo trwy ddagrau ei thaer-geisio hi.

18 Canys ni ddaethoch chwi at y mynydd teimladwy sydd yn llosgi gan dan, a chwmmwl, a thywyll-wch, a thymheftl,

19 A fain udgorn, a llef geiriau; yr hon pwy bynnag a'i clywsant, a ddeisyfiasant na chwanegid yr ymadrodd wrthynt.

20 (O blegid ni allent hwy oddef yr hyn a orchymynafid: b ac os bwyfistl a gyffyrddai â'r mynydd, efe a labyddir, neu a wenir a phic-cell.

21 Ac mor ofnadwy oedd y golwg, ag y dywedodd Moses, Yr ydych wyf yn^c ofni ac yn crynu)

22 Eithr chwi a ddaethoch i d fynydd Sion, ac i ddinas y Duw byw,

y Jerusalem nefol, ac at fyrddiwn o angylion,

23 I gymmanfa a chynnulleidfa y rhai^c cyntaf-anedig, y rhai a fgrï-fenwyd yn y nefoedd, ac at Dduw, Barnwr pawb, ac at ysfrydoedd^y cyfiawn y rhai a berffeithiwyd,

24 Ac at Iesu Cyfryngwr y testament newydd, a gwaed y tacnellad, yr hwn sydd yn dywedyd pethau gwell^f na'r eiddo Abel.

25 Edrychwch na wrthodoch yr hwn sydd yn llafaru: o blegid oni ddihangodd y rhai a wrthodasant yr hwn oedd yn llafaru ar y ddaear, mwy o lawer ni's dihangwn ni, y rhai ydym yn troi ymaith oddiwrth yr hwn sydd yn^h llafaru o'r nef:

26 Llef yr hwn y pryd hynny a ysgydodd y ddaear: ac yn awr a addawodd, gan ddywedyd, Etto un-waith yr^k wyf yn cynhyrfu, nid yn^k unig y ddaear, ond y nef hefyd.

27 A'r Etto unwaith hynny sydd yn hyspyfu symmudiad y pethau a ysgydwir, megis pethau wedi^l eu gwneuthur, fel yr^m aroso y pethau nid ysgydwir.

28 O herwydd pa ham, gan ein bod ni yn derbyn teyrnas, n ddisgl, bydded gennym ras, trwy'r hwn y gwafanaethom Dduw wrth ei ffordd, a gwylder a pharchedig ofn.

29 O blegid ein Duw ni sydd^o dân yfol.

P E N. XIII.

1 Annog i gariad, 9 ac i ochelyd twyll.

Parhaed a brawdgarwch.

2 Nac anghofiwch lettygarwch: canys wrth hynny y llettyodd rhai angylion yn^b ddiarwybod.

3 Cofiwch y rhai sy'n rhwym, fel pe baech yn rhwym gyd â hwynt; y rhai cystuddiol, megis yn bod eich hunain hefyd^c yn y corph.

4 Anrhydeddus yw priodas^d ym mhawb, a'r gwely dihalogedig: eithr putteinwyr a godinebwyr a farna Duw.

5 Bydded eich ymarweddiad yn ddiariangar; gan fod yn foddlon i'r hyn sydd gennych: canys efe a ddywedodd, e Ni'th roddaf di i fynu, ac ni'th lwyr-adawaf ychwaith.

6 Fel y gallom ddywedyd yn hy, Yr Arglwydd sydd^f gymmorth i mi, ac nid ofnaf beth a wnel dyn i mi.

7 Meddyliwch am eich blaenor-iaid, y rhai a draethasant i chwi air Duw: & ffydd y rhai dilynwch, gan ystyried diwedd eu hymarweddiad^h hwynt.

8 Iesu Grift ddoe a^h heddyw yr un, ac yn dragywydd.

9 Na'ch arweinier oddi amgylch

nAdn. 10.
Rhuf. 6.
23-

Job 4 3.

Diar. 4.
26.

Act. 15. 1
Gal. 2. 14.

Rhuf. 12.
18.

Bren. 9.
22.

Zec. 8. 16.
Luc 2. 14.

Iago 3. 17
Rhuf. 15. 5

Deut. 29.
18.

Cor. 5. 6
Gal 5. 9.

Gen. 27.
33.

Gen. 27.
33, 37, 41.

Ecf. 19.
12.

Gal. 4. 24.

Deut. 4.
12.

Ecf. 20. 19

Ecf. 19.
13.

Sal. 143 2

Gal 4. 26
Sal. 48. 1.

Dat. 14. 4
Luc 10
28.

Gen. 4.
10.
Rhuf. 3.
25.

Heb. 1. 1.
14.
Gal. 5.
3.
Lef. 4.
11.

Ion. 3.
13.

Ecf. 19. 18

Hag. 2. 6
Eph. 3. 16

Heb. 9. 1.
11.

Mat. 28.
20.

Mat. 25.
20.

Luc. 17. 10
Thef. 5.
2.

Gal. 1. 8.
Mat. 16. 6.

Deut. 4.
24.

Sal. 50. 3.

Rhuf. 12.
10.

Gen. 18.
b

Pedr. 4. 9

Cor. 12.
25.

Cor. 4. 13
Cor. 7.

Tim. 4. 3

Joel 1. 9
Rhuf. 13.

Sal. 118. 6
50. 44.

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

Cor. 11. 1

ag athrawiaethau amryw a dieithr: canys da yw bod y galon wedi ei chryfhau â gras, nid â bwydydd, yn y rhai ni chafodd y sawl a rodi-afant ynddynt, fudd.

10 Y mae gennym ^k ni allor, o'r hon nid oes awdurdod i'r rhai fy'n ^l gwafanaethu'r tabernacl i fwytta.

11 Canys ^m cyrph yr anifeiliaid hynny, y rhai y dygir eu gwaed gan yr arch-offeiriad i'r cysegr dros bechod, a losgir y tu allan i'r gwersyll.

12 O herwydd pa ham Iesu hefyd, fel y sancteiddiai'r ⁿ bobl trwy ei waed ei hun, a ddioddefodd y tu allan i'r porth.

13 Am hynny awn atto ef o'r tu allan i'r gwersyll, gan ddwyn ^o ei waradwydd ef.

14 Canys nid oes i ni yma ddinas p barhaus, eithr un i ddyfod yr ym ni yn ei disgwyl.

15 ^q Trwyddo ef gan hynny offrymwn aberth moliant yn wastadol i Dduw, yr hyn yw ffrwyth *ein* gwefusau yn cyffesu i'w enw ef.

16 Ond gwneuthur daioni a chyfrannu nac anghosiwch: canys â chyfryw ebyrth y ^r rhyngir bodd Duw.

17 ^l Ufuddhewch i'ch blaenoriaid, ac ymddarostyngwch: o blegid y maent hwy yn gwilio dros eich eneidiau chwi, megis rhai a fydd rhaid iddynt roddi cyfrif: fel y gallont wneuthur hynny yn llawen, ac nid

yn drist: canys difudd i chwi yw hynny.

18 ^c Gweddiwch drosom ni: canys ^r Rhuf. 14. yr ydym yn credu fod gennym gyd-³⁰wybod dda, gan ewyllysio byw yn onest ymhob peth.

19 Ond yr ydwyf yn heiaethach yn dymuno gwneuthur o honoch hyn, i gael fy ^u rhoddi i chwi dra-^u chefn yn gynt.

20 A ^x Duw'r heddych, yr hwn a ddug drachefn oddiwrth y ^u ein Harglwydd Iesu, y Bugail y defaid, trwy waed y ^u tragywyddol,

21 A'ch ^z perffeithio ymliob thred dda, i wneuthur ei ewyllys gan ^a weithio ynoch yr hyn gymmeradwy yn ei olwg ef, trwy ¹³ Iesu Grist: i'r hwn y byddo y gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

22 Ac yr ydwyf yn attolwg i chwi, ^b frodyr, goddefwch air y ^u cyngor: ^b 2 Tim. o blegid ar fyr eiriau yr ysgrifennai ⁴⁻³⁻ Sal. 141. 5. attoch.

23 Gwybyddwch ollwng *ein* brawd Timotheus ^c yn rhydd; gyd â'r hwn, ^c 1 Tim. 6. os daw efe ar fyrder, yr ymwelaf â ¹² chwi.

24 Anherchwch eich holl flaenoriaid, a'r holl saint: y mae y rhai o'r ^d Ital yn eich annerch. ^d Act. 18.

25 Gras *fyddo* gyd â chwi oll. ³⁰ Amen.

At yr Hebreaid yr ysgrifenydd o'r Ital, gyd â Timotheus.

Epistol cyffredinol I A G O yr Apostol.

P E N I.

Rhaid i ni lawenyachu dan y groes.

I A G O, gwafanaethwr Duw a'r Arglwydd Iesu Grist, at y deuddeg llwyth fydd ar ^a wasgar, annerch.

2 ^b Cyfrifwch yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan fyrrthioch mewn amryw brofedigaethau;

3 Gan wybod fod profiad eich ffydd chwi yn gweithredu ^c amynedd.

4 Ond cuffed amynedd *ei* pherffaith waith, fel y byddoch bertfaith a chyfan, heb ^d ddiffygio mewn dim.

5 Os bydd ar neb o honoch eisiau doethineb, gofyned gan Dduw, yr hwn fydd yn rhoi yn ^e haelionus i bawb, ac heb ddannod; a hi a roddir iddo ef.

6 Eithr gofyned mewn ffydd, heb ammeu dim: canys yr hwn fydd yn ammeu, fydd gyffelyb i don y môr, a chwelir ac a defir gan y gwynt.

7 Canys na feddylid y dyn hwnnw y ^g derbyn efe ddim gan yr Arglwydd.

8 Gwr ^h dau-ddyblyg ei feddwl ^h Bren. fydd anwastad yn ei holl ffyrdd. ¹⁸ 21. ^{Ho} 10. 2.

9 Y brawd o radd isel, llawenyched yn ei ⁱ oruchafiaeth: ^{Ho} 10. 1. 17

10 A'r cyfoethog, yn ei ^k ddarostyngiad: canys megis blodeuyn y ²⁻ glafwelltyn y diflanna efe. ^k Diar. 30.

11 Canys cyfododd yr haul gyd â gwres, a gwywodd y glafwelltyn, a'i flodeuyn a gwympodd, a thegwch ei bryd ef a gollodd: felly hefyd y diflanna'r ^l cyfoethog yn ei ffyrdd. ^l Jona 4. 8. ^{Diar} 23. 5. ^m Sal. 94. 12.

12 ^m Gwyn ei fyd y gwr fydd yn goddef profedigaeth: canys pan fyddo profedig, efe a ⁿ dderbyn goron y bywyd, yr hon a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i carant ef. ⁿ Rhuf. 8. 18. ^a 6. 23.

13 Na ddyweded neb pan demtier ef, Gan Dduw ym temtir: canys Duw ni's gellir ei demtio â drygau, ac nid yw efe yn ^o temtio neb. ^o Sal. 5. 5. ^E 1. 6. 5. 12.

14 Canys yna y temtir pob un, pan y tynner ef, ac y lithier, gan ei ^p chwant ei hun. ^p Rhuf. 1. 27. ^r Bren. 2. 1.

15 Yna chwant, wedi ^q ymddwyn, a eignor ar bechod: pechod hefyd, pan orphener, a eignor ar farwolaeth. ^q Sal. 7. 14. ^{Mat} 12. 35. ^E 18. 4.

^aHeb. 12. 13. 16 Fy mrodyr anwyl, na ^r chyfeiliornwch.

^aRhuf. 11. 36. ¹Cor. 4. 7. 17 Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, ^s oddi uchod y mae, yn disgyn oddiwrth Dad y goleuni, ^t Mal. 3. 6. gyd â'r hwn nid oes ^t gyfnewidiad, na chyfgod troedigaeth.

^{Sal. 102. 26, 27.} 18 O'i wir ewyllys ^u yr ynnillodd efe nyni trwy air y gwirionedd, fel byddem ryw flaen-ffrwyth o'i grefydd ef.

²Thes. 2. 13. 19 O achos hyn, fy mrodyr anghedd pob dyn ^x esgud i wran-lafaru, diog i ddigofaint. Canys digofaint gwr nid yw llawni cyfiawnder Duw.

²Thes. 2. 13. 20 herwydd pa ham rhoddwch bob budreddi a helaethrwydd malais; a thrwy addfwynder ^z derbynwch yr impiedig air, yr hwn a ddiclon gadw eich eneidiau.

^aIoan 13. 17. 22 A byddwch ^a wneuthurwyr y gair, ac nid gwrandawyr yn unig, gan eich twyllo eich hunain.

^bGal. 3. 1. 23 O blegid os yw neb yn wrandawr y gair, ac heb fod yn wneuthurwr, y mae hwn yn debyg i wr yn edrych ei wynebpryd naturiol b mewn drych:

^cHeb. 2. 1. 24 Canys efe a'i hedrychodd ei hun, ac ^c a aeth ymaith, ac yn y man efe a anghofiodd pa fath ydoedd.

^dIoan 8. 36. ^eIoan 8. 31. 25 Eithr yr hwn a edrych ar berffaith gyfraith ^d rhydd-did, ac a barhao ^e ynddi; hwn, heb fod yn wrandawr anghofus, ond gwneuthurwr y weithred, efe a fydd dedwydd yn ei weithred.

^f2Tim. 3. 5. 26 Os yw neb yn eich mysg yn f cymmeryd arno fod yn grefyddol, heb attal ei dafod, ond twyllo ei galon ei hun, ofer yw crefydd hwn.

^gJudas 23 27 Crefydd bur a dihalogedig ger bron Duw a'r Tad yw hyn; Ymwelod â'r ymddifaid a'r gwragedd gweddwon yn eu hadfyd, a'i gadw ei hun yn ^z ddifrycheulyd oddiwrth y byd.

P E N. II.

Na ddylid derbyn wyneb y cyfoethog, na diystyru'r tlawd.

^aHeb. 1. 3. ^{Phil. 2. 9.} ^bJudas 16 ^{Diar. 18. 5} **F**Y mrodyr, na fydded gennych ffydd ein Harglwydd ni Iesu Grist, ^{sef} Arglwydd ^a y gogoniant, gyd â ^b derbyn wyneb.

² O blegid os daw i mewn i'ch cynnulleidfa chwi wr â modrwy aur mewn dillad gwychion, a dyfod hefyd un tlawd mewn dillad gwael;

³ Ac edrych o honoch ar yr hwn fydd yn gwisgo'r dillad gwychion, a dywedyd wrtho, Eistedd di yma mewn lle da; a dywedyd wrth y tlawd, Saf di yma, neu eistedd yma is law fy 'stol-droed i:

⁴ Onid ydych chwi dueddol yn och eich hunain? ac onid aethoch yn farnwyr meddyliau drwg?

⁵ Gwrandewch, fy mrodyr anwyl; Oni ^c ddewisodd Duw ^d dlodion y ^ePh. 1. 4. ¹Cor. 1. 27. byd hwn, yn gyfoethogion mewn ^d ¹Cor. 1. 27. ffydd, ac yn etifeddion y deyrnas, ^{27.} ^{Mat. 11. 25.} yr hon a addawodd efe i'r rhai fydd yn ei garu ef?

⁶ Eithr chwithau a amharchasoch y tlawd: onid yw'r ^c cyfoethogion ¹Tim. 6. 9. yn eich gorthrymmu chwi, ac yn eich tynnu ger bron brawdleoedd?

⁷ Onid ydynt hwy yn ^f cablu'renw ¹Rhuf. 2. 24. rhagorol, yr hwn a elwir arnoch chwi? ¹Tim. 4. 18.

⁸ Os cyflawni yr ydych y gyfraith frenhinol, yn ol yr ysgrythur, ⁸ Car ¹Lev. 19. 18. ^{18.} ^{Rhuf. 13. 9.} dy gymmydog fel ti dy hun, da yr ydych yn gwneuthur:

⁹ Eithr os ^h derbyn wyneb yr ydych, yr ydych yn gwneuthur pechod, ac yn cael eich argyhoeddi gan y gyfraith megis troseddwy.

¹⁰ Canys pwy bynnag a gadwo'r gyfraith i gyd oll, ac a ballo mewn un ^{pwngc}, y mae efe yn ⁱ euog o'r cwbl. ¹Deut. 10. 26. ^{Gal. 3. 12.}

¹¹ Canys y neb a ddywedodd, Na odineba, a ddywedodd hefyd, Na ladd: ac os ti ni odinebi, etto a leddi, yr wyt ti yn troseddu'r gyfraith.

¹² Felly ^p dywedwch, ac felly ^h ladd gwnewch, megis rhai a fernir wrth gyfraith rhydd-did.

¹³ Canys barn ddidrugaredd fydd i'r hwn ni ^l wnaeth drugaredd; ac ¹ Luc. 11. 24. ^{24.} ^{Mat. 23. 35.} y mae trugaredd yn gorfoleddu yn erbyn barn.

¹⁴ Pa fudd yw, fy mrodyr, os dywed neb fod ganddo ffydd, ac heb fod ganddo ^m weithredoedd? a ddi-chon ffydd ei gadw ef?

¹⁵ Eithr os bydd ⁿ brawd neu chwaer yn noeth, ac mewn eisiau beunyddiol ymborth;

¹⁶ A ^o dywedyd o un o honoch wrthynt, Ewch mewn heddwrch, ymdwymnwch, ac ymddigonwch; etto heb roddi iddynt ^p angenrheidiâu'r corph, pa les fydd?

¹⁷ Felly ffydd hefyd, oni bydd ganddi weithredoedd, ^q marw ydyw, a hi yn unig.

¹⁸ Eithr rhyw un a ddywed, Tydi ffydd fydd gennyf, minneu gweithredoedd fydd gennyf; ^r dangos i mi dy ffydd di heb dy weithredoedd, a minneu wrth fy ngweithredoedd i a ddangosaf i ti ^s fy ffydd innu.

¹⁹ ^t Credu yr wyt ti mai un Duw fydd; da yr wyt ti yn gwneuthur: y mae'r ^u cythreuliaid hefyd yn credu, ac yn crynu.

Mat 3.9. 20 Eithr a fynni di wybod, * O
23.27. ddyn ofer, am ffydd heb weithred-
oedd, mai marw yw?

Gen.22. 21 Abraham ein tad ni, onid o
22. weithredoedd y cyfiawnhawyd ef,
pan offrymmodd efe Isaac ei fab ar
yr allor?

Gal.5.6. 22 Ti a weli fod z ffydd yn cyd-
2.20. weithio â'i weithredoedd ef, a thrwy
weithredoedd fod ffydd gwedi ei
pherffeithio.

Rhuf.4. 23 A chyflawnwyd yr ysgrythur,
30. yr hon fydd yn dywedyd, Credodd
Abraham i Dduw, a chyfrifwyd iddo
a yn gyfiawnder: a chyfaill Duw y
galwyd ef.

Mat.7. 24 Chwi a welwch gan hynny mai
31. o weithredoedd y cyfiawnheir dyn,
ac nid b o ffydd yn unig.

25 Yr un ffunud hefyd, Rahab y
buttain, onid o weithredoedd y cy-
fiawnhawyd hi, pan dderbyniodd hi
y c cenhadau, a'u danfon ymaith
ffordd arall?

26 Canys megis y mae'r corph
heb yr yspryd yn farw; felly hefyd
ffydd d heb weithredoedd, marw yw.

Gal.5.6. P E N. III.

Rhaid ffrawyno'r tafod.

Mat.7.1. **N**A fyddwch a feistraid lawer, fy
Rhuf.2.1. mrodyr; gan wybod y der-
byniwn ni farnedigaeith fwy.

2 Canys mewn llawer o bethau yr
ydym b ni bawb yn llithro: od oes
neb heb lithro ar air, gwr perffaith
yw hwnnw, yn gallu ffrawyno'r holl
gorph hefyd.

3 Wele, yr ydym ni yn rhoddi
e ffirwynau ym mhennau'r meirch,
i'w gwneuthur yn ufudd i ni, ac yr
ydym yn troi eu holl gorph hwy oddi
amgylch.

4 Wele, y llongau hefyd, er eu
maint, ac er eu gyrru gan wyntoedd
creulon, a d droir oddi amgylch â
llyw bychan, lle y mynno'r llywydd.

5 Felly hefyd y tafod, aelod bychan
yw, ac yn e fffrostio pethau mawrion:
wele, faint o ddefnydd y mae ychy-
dig dân yn ei ennyn!

6 A'r tafod, f tân ydyw, byd o
anghyfiawnder: felly y mae'r tafod
wedi ei ofod ymhlith ein haelodau
ni, fel y mae yn s halogi'r holl gorph,
ac yn gosod troell naturiaeth yn
fflam, ac wedi ei wneuthur yn fflam
h gan uffern.

7 Canys holl natur gwylltfflod,
ac adar, ac ymlusgiaid, a'r pethau yn
y môr, a ddofir, ac a ddofwyd gan
natur ddynol:

8 Eithr y tafod ni ddichon i un
dyn ei ddoh: drwg anllywodraethus
ydyw, yn k llawn gwenwyn marwol.

9 Ag ef yr ydym yn bendithio

Duw a'r Tad; ag ef hefyd yr ydym
yn melldithio dynion, a wnaethpwyd
ar l lun Duw.

10 O'r un genau y mae yn dyfod
allan fendith a melldith: fy mrodyr,
m ni ddylai'r pethau hyn fod felly.

11 A ydyw ffynnon o'r un t lly-
gad yn rhoi dwfr melus a chwerw?

12 A ddichon y pren ffigys, fy
mrodyr, ddwyn olifaidd? neu win-
wydden, ffigys? felly ni ddichon un
ffynnon roddi dwfr hallt a chwerw.

13 Pwy fydd n wr doeth a d
yn eich plith? dangosod, trwy
weddiad da, ei weithredoedd
mwyneidd-dra doethineb.

14 Eithr od oes gennych gym
chwerw, ac ymryson yn eich c talon,
na fyddwch fffrostwyr a chelwyddog
yn erbyn y gwirionedd.

15 Nid yw'r doethineb hyn yn
disgyn oddi uchod; ond p daearol,
anialol, cythreulig yw.

16 Canys lle mae cynfigen ac ym-
ryson, yno y mae terfysig, a phob
gweithred ddrwg.

17 Eithr y ddoethineb fydd q oddi
uchod, yn gyntaf pur ydyw, wedi
hynny r heddychol, boneddigaidd,
hawdd ei thrin, llawn trugar l d s a
ffrwythau da, diduedd, a garagrith.

18 A t ffrwyth cyfiawnder a heuir
mewn heddych, i'r rhai fydd yn
gwneuthur heddych.

P E N. IV.

1 Rhaid i ni ymryson yn erbyn trach-
want, 4 ac anghymhedrolder.

OBa le y mae rhyfeloedd ac ym-
laddau yn eich plith chwi?
onid oddiwrth hyn, sef eich melus-
chwantau, y rhai fydd yn a rhyfela
yn eich aelodau?

2 Chwennychu yr ydych, ac nid
ydych b yn cael: cynfigennu yr yd-
ych ac eiddigeddu, ac nid ydych yn
gallu cyrhaeddyd: ymladd a rhyfela
yr ydych, ond nid ydych yn cael,
am nad ydych yn gofyn.

3 Gofyn yr ydych, ac nid ydych
yn derbyn, o herwydd eich bod yn
c gofyn ar gam, fel y galloch eu treu-
lio ar eich melus-chwantau.

4 Chwi odinebwyr, a godineb-
wragedd, oni wyddoch chwi fod
d cyfeillach y byd yn elyniaeth i d
Dduw? pwy bynnag gan hynny a
ewyllysio fod yn gyfaill i'r byd, y
mae yn elyn i Dduw.

5 A ydych chwi yn tybied fod
yr e ysgrythur yn dywedyd yn ofer,
At gynfigen y mae chwant yr yspryd
a gartrefa ynom ni?

6 Eithr rhoddi f gras mwy y mae:
o herwydd pa ham y mae yn dywe-
dyd, Y mae Duw yn gwrthwynebu

y beilchion, ond yn rhoddi gras i'r rhai gostyngedig.

^sGalar.3. 7 ⁸ Ymddarostyngwch gan hynny i Dduw: gwrthwynebwch ddiadol, ac efe a ffy oddi wrthych.

^hSal.73. 8 ^h Nefewch at Dduw, ac efe a nefa attoch chwi: glanhewch eich dwylaw, *chwi* bechaduriaid; a phurwch eich i calonnau, *chwi* a'r meddwl dau-ddyblyg.

^hSal.73. 9 ^h Ymofidiwch, a ^k galerwch, ac ^h chwi troer eich chwerthin chwi a'r, a ^{ch} llawenydd yn driftwch. Ymddarostyngwch ger bron yr idd, ac efe a ^{ch} i dyrchafa

^hMat.7.1. ⁿ Na ddywedwch yn erbyn eich gilydd, frodyr: y neb fydd yn dywedyd yn erbyn ei frawd, ac yn ^{Rhuf.14.4} barnu ei frawd, y mae efe yn dywedyd yn erbyn y gyfraith, ac yn barnu'r gyfraith: ac od wyt ti yn barnu'r gyfraith, nid wyt ti wneuthurwr y gyfraith, eithr barnwr.

^oEsa.32. 12 Un gosodwr o cyfraith fydd, yr hwn a ddichon gadw a cholli: pwy wyt ti yr hwn wyt yn barnu arall?

^pDiar.27. 13 Iddo yn awr, y rhai ydych yn dywedyd, ^p Heddyw neu y foru ni a awn i gyfryw ddinas, ac a arofwyn yno flwyddyn, ac a farchnattawn, ac a ynnillwn;

^qDiar.27. 14 Y rhai ni wyddoch beth a fydd y foru: canys beth ydyw eich einioes chwi? canys tARTH ydyw, yr hwn fydd dros ychydig yn ymddangos, ac wedi hynny yn diflannu.

^rRhuf.1. 15 Lley *cylech* ddywedyd, ^r Os yr Arglwydd a'i myn, ac os byddwn byw, ni a wnawn hyn, neu hynny.

^sSam.2.3 16 Eithr yn awr ^s gorfoleddu yr ydych yn eich ymfroft: pob cyfryw orfoledd, drwg ydyw.

17 Am hynny, i'r neb a fedr wneuthur daioni, ac nid yw yn ei wneuthur, ^t pechod ydyw iddo.

P E N. V.

Am ddynion cyfoethog drwg.

^uDat.18. 1 ^u IDDO yn awr, *chwi* gyfoethogion, a wylwch ac udwch am eich trueni fydd yn dyfod arnoch.

^vMat.6. 2 Eich cyfoeth a ^b bydrodd, a ^{ch} gwisgoedd a fwyttawyd gan bryfed.

^wRhuf.10. 3 Eich aur a ^{ch} arian a rydodd; a ^u rhwd hwynt a fydd yn dystiolaeth yn eich erbyn chwi, ac a fwyty eich cnawd chwi fel tân: chwi a ^c gasglaf och drysor yn y dyddiau diweddaf.

^xJob.31. 4 Wele, y mae ^d cyflog y gweithwyr, a fedasant eich maesydd chwi, yr hwn a gam-attaliwyd gennych, yn llefain: a llefain y rhai a fedasant a ddaeth i mewn i glustiau Arglwydd y lluoedd.

^yV.7.1. Y mae hyn yn gyflur i'r crediniol tlawd, pan maent yn dioddef tap orthrymder y cyfoethog. Arglwydd hwynt yn amyneddgar nes y gwaredo eie hwy: Y mae'r dydd gerllaw.

^zMoethus fuoch ar y ddaear, a ^e thrythyll; meithrin eich calonnau: a wnaethoch, megis mewn dydd lliaddedigaeth.

6 Condemniaf och, a lladdaf och y cyfiawn; ac yntef heb ^f sefyll i'ch erbyn.

7 Byddwch gan hynny yn ymarhous, frodyr, hyd ⁸ ddyfodiad yr Arglwydd: wele, y mae'r llafurwr yn disgwyl am werthfawr ffrwyth y ddaear, yn dda ei amynedd am dano, nes iddo dderbyn y gwlaw cynnar a'r diweddar.

8 Byddwch chwithau hefyd dda eich amynedd; cadarnhewch eich calonnau: o blegid dyfodiad yr Arglwydd ^h a nesaodd.

9 Na rwgnechwch yn erbyn eich gilydd, frodyr, fel na ^{ch} condemnier: wele, y mae'r ⁱ Barnwr yn sefyll wrth y drws.

10 Cymmerwch, fy mrodyr, y ^k prophwydi, y rhai a lasarafant yn enw'r Arglwydd, yn siampl o ddi-oddef blinder, ac o hir-ymaros.

11 Wele, dedwydd yr ydym yn gadael y rhai fydd ddiodeffus: ^l chwi a glywfoch am amynedd Job, ac a welsoch ^m ddiwedd yr Arglwydd: o blegid tosturiol iawn yw'r Arglwydd, a thrugarog.

12 Eithr o ⁿ flaen pob peth, fy mrodyr, na thyngwch, nac i'r nef, nac i'r ddaear, nac un llw arall: eithr bydded eich ie chwi yn ie, a ^{ch} nage yn nage, fel na syrthioch i farnedigaeth.

13 A oes neb yn eich plith mewn adfyd? o gweddied: a oes neb yn esmwyth arno? caned salmau.

14 A oes neb yn eich plith yn glaf? galwed atto henuriaid yr eglwys, a ^p gweddiant hwy drosto, gan ei enneinio ef ag olew yn enw'r Arglwydd.

15 A ^q gweddi'r ffydd a iacha'r claf, a'r Arglwydd a'i cyfyd ef i fynu; ac os bydd wedi ^r gwneuthur pechodau, hwy a faddeuir iddo.

16 Cyffeswch eich camweddau: bawb i'ch gilydd, a gweddiwch dros eich gilydd, fel y ^{ch} iachaer: llawer a ddichon taer-weddi'r ^s cyfiawn.

17 Elias oedd ddyn yn rhaid iddo ddiodeff fel ninnau, ac mewn gweddi ^e a ^u weddiodd na byddai wlaw: ac ni bu gwlaw ar y ddaear dair blynedd a chwe mis.

18 Ac ^e a weddiodd ^x drachefn, a'r nef a rodde wlaw, a'r ddaear a ddug ei ffrwyth.

19 Fy mrodyr, od aeth y neb o honoch ar gyfeiliorn oddiwrth y

gwirionedd, a throï o ryw un ef;
20 Gwybydded, y bydd i'r hwn
a drodd bechadur oddiwrth gvfeil

iorni ei ffordd, gadw enaid rhag
angu, a z chuddio lliaws o bech-
odau. ^{2Sal.32.1.}

Epistol cyntaf cyffredinol PEDR yr Apostol.

P E N. I.

*Y mae efe yn bendithio Duw am ei
amryw rad ysprydol.*

PEDR, apostol Iesu Grist, at y
dieithriaid sydd ar ^a wasgar ar
hyd Pontus, Galatia, Cappa-
docia, Ásia, a Bithynia,

² Etholedigion yn ol rhagwybod-
aeth ^b Duw-Dad, trwy sancteiddiad
yr Yspryd, i ufudd-dod a thaenelliad
gwaed Iesu Grist: Gras i chwi a
heddwch a ^c amlhaer.

³ Bendigedig *fydd* Duw a Thad
ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn
yn ol ei ^d fawr drugaredd a'n had-
genhedlodd ni i obaith bywiol, trwy
adgyfodiad Iesu Grist oddiwrth y
meirw,

⁴ I etifeddiaeth ^e anllygredig, a
dihalogedig, a diddflannedig, ac
ynghadw yn y nefoedd i chwi,

⁵ Y rhai ^f trwy ^g alu Duw ydych
gadwedig trwy ffydd i iachawdwriaeth,
parod i'w datguddio yn yr
amser diweddaf.

⁶ Yn yr hyn yr ydych yn mawr-
lawenhau, er eich bod ychydig yr
awr hon (^h os rhaid yw) mewn trist-
wch, trwy amryw brofedigaethau:

⁷ Fel y ⁱ caffer proñad eich ffydd
chwi, yr hwn fydd werthfawrusach
nâ'r aur colladwy, cyd profer ef trwy
dân, er mawl, ac anrhydedd, a gogo-
niant, yn ^k ymddangosiad Iesu Grist:

⁸ Yr hwn, er ^l na's gwelloch, yr
ydych yn ei garu; yn yr hwn, heb
fod yr awr hon yn ^{ei} weled, ond yn
credu, yr ydych yn mawr-lawenhau
a ^m llawenydd anrhaethadwy a go-
goneddus:

⁹ Gan dderbyn ⁿ diwedd eich
ffydd, *sef* iachawdwriaeth eich enei-
diau.

¹⁰ Am yr hon iachawdwriaeth yr
ymofynodd, ac y manwl-chwiliodd
y ^o prophwydi, y rhai a brophwyd-
asant am y gras a *ddeuai* i P chwi:

¹¹ Gan chwilio pa bryd, neu ^q pa
ryw amser, yr oedd Yspryd Crist, yr
hwn oedd ynddynt, yn ei hyfpyfu,
pan oedd efe yn rhag-dystiolaethu
dioddefaint Crist, a'r ^r gogoniant ar
ol hynny.

¹² I'r rhai y ^s datguddiwyd nad
iddynt hwy eu hunain, ond i ni yr
oeddynt yn gweini yn y pethau a fy-
negwyd yn awr i chwi gan y rhai a
efangylasant i chwi trwy'r ^t Yspryd
Glân, yr hwn a ddanfonwyd o'r nef;

¹³ Ni chymmerodd Crist ein pechodau arno i ni gael byw ynddynt; ond fel, wrth farw i bechod,

ar yr hyn ^u bethau y mae'r angylion
yn chwennychu edrych. ^{u Eph.3.10.}

¹³ O herwydd pa ham, gan ^x wre-
gyfu lwynau eich meddwl, a bod yn
fobr, gobeithiwech yn berffaith am y
y gras a ddygir i chwi yn natgudd-
iad Iesu Grist: ^{x Luc.12.35.}

¹⁴ Fel plant ufudd-dod,
gyd-ymagweddu â'r trachwa-
blaen yn eich anwybodaeth ^{y Eph.1.6.}

¹⁵ Eithr megis y mae y neb
galwodd chwi yn sanctaidd, byddwch
chwithau hefyd sanctaidd a ymhob
ymarweddiad: ^{z 2Pedr.3.11.}

¹⁶ O blegid y mae yn ^b ysgrifen-
edig, Byddwch sanctaidd; canys
sanctaidd ydwyf fi. ^{z Thef.5.23.}

¹⁷ Ac os ydych yn galw ar y Tad,
yr hwn fydd heb dderbyn wyneb
yn barnu yn ol gweithred pob un,
ymddygwch mewn ofn dros amser
eich ymdeithiad: ^{z Mat.3.15.}

¹⁸ Gan wybod nad â ^c phethau
llygredig, megis arian neu aur, y'ch
prynwyd oddiwrth eich ofer ymar-
weddiad, yr hon a gawjoch trwy dra-
ddodiad y tadau; ^{b 22.}

¹⁹ Eithr â ^d gwerthfawr waed Crist,
megis oen difeius a difrycheulyd: ^{d Act.20.28.}

²⁰ Yr hwn yn wir a ^e rag-ordein-
iwyd cyn sylfaenu'r byd, ^e eithr a
eglwurwyd yn yr amseroedd diweddaf
er eich mwyn chwi; ^{e Act.10.42.}

²¹ Y rhai ydych trwyddo ^g ef yn
credu yn Nuw, yr hwn a'i cyfododd
ef oddiwrth y meirw, ac a roddodd
iddo ef ogoniant, fel y byddai eich
ffydd chwi a'ch gobaith yn Nuw. ^{g Ioan.14.6.}

²² Gwedi ^h puro eich eneidiau, ^{h Tit.3.5.}
gan ufuddhau i'r gwirionedd trwy'r ^{6.}
Yspryd, i frawdgarwech diragrith,
cerwch eich gilydd o galon bur yn
helaeth:

²³ Wedi eich ⁱ ail-eni, nid o had
llygredig, eithr anllygredig, trwy
^k air Duw, yr hwn fydd yn byw, ac
yn parhau yn dragywydd. ^{k Iago.1.18.}

²⁴ Canys pob cnawd fel glaf-
welltyn yw, a holl ^l ogoniant dyn
fel blodeuyn y glafwelltyn: gwyw-
odd y glafwelltyn, a'i flodeuyn a
fyrthiodd: ^{l Sal.39.4.}

²⁵ Eithr gair yr Arglwydd ^m fydd
yn aros yn dragywydd: a hwn yw'r
gair a bregethwyd i chwi. ^{m Ioan.3.6.}

P E N. II.

Am ufudd-dod i fwyddogion.

WEdi rhoi ^a heibio gan hynny ^{a Iago.1.21.}
bob drygioni, a phob twyll,

ar ymddygwch mewn ofn dros amser eich ymdeithiad: ^{z 2Pedr.3.11.}

a rhagrith, a chynfigen, a phob gogan air,

^b Ioan 6. 27. ^b Fel rhai bychain newydd eni, ^b chwennychwch ddiwyll laeth y gair, fel y cynhyddoch trwyddo ef:

^c Ioan 10. 4. ^c Os ^c profasoch *fod* yr Arglwydd yn dirion.

^d Ioan 6. 35. ^d At yr hwn yr *ydych* yn ^d dyfod *megis* at faen bywiol, a wrthodwyd gan ddynion, eithr etholedig gan Dduw, a gwerthfawr.

^e Mat. 11. 12. ^e Chwithau, megis meini bywydych wedi eich ^e adeiladu yn ^e dyfodol, yn offeiriadaeth sanctffrymmu aberthau ysprydol, amheradwy gan Dduw trwy Iesu ^e Crist.

^f Efa. 28. 16. ^f O herwydd pa ham y cynhwysir yn yr ysgrythur, Wele, yr wyf yn gosod yn ^f Sion ben-congl-faen etholedig, a gwerthfawr: a'r hwn a gred yn ^f ynddo, ni's gwaradwyddir.

^g Ioan 1. 12. ^g I chwi gan hynny, y rhai ydych yn credu, y *mae* yn urddas: eithr i'r anufuddion, y maen a wrthododd yr ^g i adeiladwyr, hwnnw a wnaed yn ben y gongl,

^k Rhuf. 11. 33. ^k Ac yn faen tramgwydd, ac yn ^k graig rhwystr, i'r *rhai* sydd yn tramgwyddo wrth y gair, gan fod yn anufudd; i'r hwn beth yr ^k i ordeiniwyd hwynt hefyd.

^m Eccl. 19. 5. ^m Eithr chwy-chwi *ydych* ^m rywogaeth etholedig, brenhinol offeiriadaeth, cenedl sanctaidd, pobl briodol i *Dduw*; fel y mynegoch ^m rinweddau yr hwn a'ch galwodd allan o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni ef:

^o Hof. 2. 2. ^o Hof. 9. 25. ^o Y rhai gynt nid *oeddych* ^o bobl, ond yn awr *ydych* bobl i Dduw: y rhai ni chawfech drugaredd, ond yr awr hon a gawsoch drugaredd.

^p Heb. 11. 13. ^p Anwylyd, yr wyf yn attolwg ^p i *chwi*, megis dieithriaid a ^p phererinion, ymgedwch oddiwrth chwantau cnawdol, y rhai sydd yn ^p rhyfela yn erbyn yr enaid;

^q Iago 4. 1. ^q Rhuf. 7. 23. ^q Gal. 5. 17. ^q Col. 4. 5. ^q 12 Gan fod a'ch ymarweddiad yn onest ymysg y cenhedloedd: fel, lle maent yn eich goganu megis drwgweithredwyr, y gallont, o herwydd *eich* gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad.

^r Aet. 5. 29 ^r Aet. 5. 8 ^r Ymddarostyngwch o blegid hyn i bob dynol ordinhad, ^r o herwydd yr Arglwydd: pa un bynnag ai i'r brenin, megis ^r goruchaf;

^s Job. 29. 17. ^s Rhuf. 13. 3. ^s 14 Ai i'r lywiau dwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon, er dial ar y ^s drwg-weithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr da.

^t 15 Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi, trwy wneuthur daioni, ostegu anwybodaeth dynion ffolion:

^u 16 Megis yn ^u rhyddion, ac nid â ^u rhydd-did gennych megis cochl malais, eithr fel gwafanaethwyr Duw.

^v 17 Perchwch bawb: cerwch ^v y brawdoliaeth: ofnwch Dduw: anrhydeddwch y brenin.

^w 18 Y gweision, *byddwch* ^w y ddarostyngedig, gyd â phob ofn, i'ch meistr, nid yn unig i'r *rhai* da a chyweithas, eithr i'r *rhai* anghyweithas hefyd.

^x 19 Canys hyn *sydd* rasol, os yw neb o herwydd ^x z cydwybod i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddioddef ar gam.

^y 20 O blegid pa glod *yw*, os, pan bechoch, a chael eich ^y a cernodio, y byddwch dda eich amynedd? eithr os, a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda eich amynedd; hyn *sydd* rasol ger bron Duw.

^z 21 Canys i hyn y'ch ^z b galwyd hefyd: o blegid Crist yntef a ddi-oddefodd drolom ni, gan adael i ni siaml, fel y ^z c canlynech ei ol ef:

^a 22 Yr hwn ni wnaeth ^a d bechod, ac ni chaed twyll yn ei enau:

^b 23 Yr hwn, pan ^b e ddifenwyd, ni ddifenwodd drachefn; pan ddi-oddefodd, ni fygythiodd; eithr rhoddodd ar y neb sydd yn barnu yn gyfiawn:

^c 24 Yr hwn ei hun a ^c f ddug ein pechodau ni yn ei gorph ar y pren; fel, gwedi ein ^c g marw i bechodau, y byddem byw i gyfiawnder: trwy gleisiau yr hwn yr iachawyd chwi.

^d 25 Canys yr oeddych megis ^d h defaid yn myned ar gyfeiliorn: eithr yn awr chwi a ddychwelwyd at Fugail ac ^d i Esgob eich eneidiau.

P E N. III.

Dyled gwyr a gwragedd.

YR un ffunud, *bydded* y gwragedd ^a ostyngedig i'w gwyr priod; fel, od oes rhai heb gredu i'r gair, y galler, trwy ^b ymarweddiad y gwragedd, eu hynnill hwy heb y gair,

^c 2 Wrth edrych ar eich ^c ymarweddiad diwair chwi ynghyd ag ofn.

^d 3 ^d Trwsiad y rhai bydded nid yr un oddi allan, o blethiad gwallt, ac amgylch-osodiad aur, neu wisgad dillad;

^e 4 Eithr *bydded* ^e cuddiedig ddyn y galon, mewn anllygredigaeth yfpryd addfwyn a llonydd, yr hwn sydd ^f ger bron Duw yn werthfawr.

^g 5 Canys felly ^g gynt yr oedd y gwragedd sanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobeithio yn Nuw, yn ym-drwsio, gan fod yn ddarostyngedig i'w gwyr priod;

^h 6 Megis yr ufuddhaodd Sara i

ⁿGen. 18. Abraham, gan ei alw ef yn ^h arglwydd: merched yr hon ydych chi, tra fyddoch yn gwneuthur i yn dda, ac heb ofni dim dychryn.

^k1 Sam. 25. ¹⁷ Sal. 101.2. ¹Gal. 3.28. ¹Rhuf. 6.23. 7 Y gwyr, yr un ffunud, cydgyfanneddwch â hwynt yn ol ^k gwybodaeth, gan roddi parch i'r wraig, megis i'r llestr gwannaf, fel rhai fygyd-etifeddion gras y bywyd; rhag rhwystro eich gweddïau.

^mRhuf. 15.5. 8 Am ben hyn, byddwch oll yn unfryd, yn cyd-oddef ^a ch gilydd, yn caru fel brodyr, yn drugarogion, yn fwynaid:

ⁿMat. 5.44. ¹Rhuf. 12.20. 9 ⁿ Nid yn talu drwg am ddrwg, neu sen am sen: eithr yngwrthwyneb, yn bendithio; gan wybod mai i hyn y'ch galwyd, fel yr etifeddoch fendith.

^oDat. 14.5. ¹Sal. 32.2. 10 Canys y neb a ewyllysio hofi bywyd, a gweled dyddïau da, attalied ei dafod oddiwrth ddrwg, a'i wefusau rhag ^o adrodd twyll.

¹Sal. 34.12. 11 Gocheled y drwg, a gwnaed y da; P ceisied heddwch, a dilyned ef.

¹Sal. 34.15. 12 Canys y mae ^q llygaidd yr Arg-lwydd ar y rhai cyfiawn, a'i glustïau ef tu ag at eu gweddi hwynt: eithr y mae wyneb yr Arg-lwydd yn erbyn y rhai fydd yn gwneuthur drwg.

^rDiar. 16.7. 13 A ^r phwy a'ch dryga chwi, os byddwch yn dilyn yr hyn fydd dda?

¹Efa. 8.12. 14 Eithr os bydd i chwi hefyd ddioddef o herwydd cyfiawnder, dedwydd ydych: ond nac ^s ofn wch rhag eu hofn hwynt, ac na'ch cynhyrfer;

¹Rhuf. 4.22. 15 Eithr ^t sancteiddiwch yr Arg-lwydd Dduw yn eich calonnau: a byddwch barod bob amfer i ateb i ^u bob un a ofyno i chwi reswm am y gobaith fydd yn och, gyd ag addfwynder ac ofn:

¹Sam. 22.6. ¹a. 24.16. 16 A chennych gydwybod dda; fel yn yr hyn y ^x maent yn eich goganu megis drwg-weithredwyr, y cywilyddio y rhai sy'n beio ar eich ymarweddiad da chwi yng Nghrist.

¹Pedr. 1.7. ¹Rhuf. 2.7. 17 Canys gwell ydyw, os y ewyllys Duw a'i myn, i chwi ddioddef yn gwneuthur daioni, nag yn gwneuthur drygioni.

¹Rhuf. 5.6. ¹Cor. 5.21. 18 O blegid Crist hefyd unwaith a ddioddefodd dros bechodau, y Cyfiawn ^z dros yr anghyfiawn, fel y dygai ni at Dduw; wedi ei farwol-aethu yn y cnawd, eithr ei fywhau yn yr Yspryd:

¹Adn. 18. ¹Peir. 2.5. ¹Gen. 6.3. 19 ^a Trwy'r hwn yr aeth efe hefyd ac a bregethodd i'r ysprydion yngharchar;

¹Gen. 6.3. ¹Mat. 24. ¹Gen. 7.1. ¹Pedr. 2.7. 20 Y rhai a fu gynt ^b anufudd, pan unwaith yr oedd hir-amynedd Duw yn aros yn nyddïau Noe, tra y darperid yr arch, yn yr hon ^c ychy-

dig, sef wyth enaid, a achubwyd trwy ddwfr.

²¹ Cyffelybiaeth cyfattebol i'r hwn fydd yr awr hon yn ein ^d ha-chub ninnau, sef bedydd, (nid bwrw ymaith fudreddu'r cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu Crist:

²² Yr hwn fydd ar ddeheulaw Duw, wedi myned i'r ^e nef, a'r angylion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu darostwng iddo.

P E N IV.

Annog i ymadael â phechod.

A M hynny, gan ddioddef ^o Crist drofom ni yn y cnawd, chwi-thau hefyd byddwch wedi eich ^a ar-fogi â'r un meddwl: o blegid yr hwn a ddioddefodd yn y cnawd, a ^b beiddiodd â phechod;

² Fel na byddo ^c mwyach fyw i chwantau dynion, ond i ewyllys Duw, dros yr amfer fydd yn ol yn y cnawd.

³ Canys digon i ni ^d yr amfer a aeth heibio o'r einioes i weithredu ewyllys y cenhedloedd, gan rodio mewn trythyllwch, trachwantau, meddwod, cyfeddach, diotta, a ffaidd eilun-addoliad:

⁴ Yn yr hyn y maent yn ^e ddieithr yn eich cablu chwi, am nad ydych yn cyd-redeg gyd â hwynt i'r unrhyw ormod rhyfedd:

⁵ Y rhai a ^f roddant gyfrif i'r hwn fydd barod i farnu'r byw a'r meirw.

⁶ Canys er mwyn hynny ^g yr efangylwyd i'r meirw hefyd, fel y bernid hwy yn ol dynion yn y cnawd, ac y byddent fyw yn ol Duw yn yr yspryd.

⁷ Eithr ⁱ diwedd pob peth a ne-faodd: am hynny byddwch fobr, a gwiliadwrus i weddïau.

⁸ Eithr ^k flaen pob peth bydded gennych gariad helaeth tu ag at eich gilydd: canys cariad a ^l guddia liaws o bechodau.

⁹ Byddwch lettygar y naill i'r llall, heb ^m rwnnach.

¹⁰ ⁿ Pob un megis y derbyniodd rodd, cyfrennwch â'ch gilydd, fel daionus oruchwilwyr amryw ras Duw.

¹¹ Os llafaru a wna ^o neb, llafared megis geirïau Duw: os gweini y mae neb, gwnaed megis o'r ^p gallu y mae Duw yn ei roddi: fel ymhob peth y gogonedder Duw trwy Iesu Crist: i'r hwn y byddo'r gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. Amen.

¹² Anwlyd, na fydded ^q ddieithr gennych am y ^r profiad tanllyd fydd yn och, yr hwn a wneir er profedig-aeth i chwi, fel pe bai beth dieithr yn digwydd i chwi:

13 Eithr llawenhewch, yn gym-maint a'ch bod yn gyfrannogion o ddioddefiadau ¹ Crist; fel, pan ddat-guddier ei ogoniant ef, y byddoch yn llawen, ac yn gorfoleddu.

14 Os difenwir chwi er mwyn enw Crist, gwyn eich byd: o blegid y mae Ysryd y ¹ gogoniant, ac Ys-
¹ Dan. 7.
^{14.}
¹ Phil. 1. 28
¹ Ioan 21.
^{19.} pryd Duw yn gorphwys arnoch: ar eu ¹ rhan hwynt yn wir efe a geblir, ond ar eich rhan chwi efe a ¹ ogone-ddir.

15 Eithr na ddioddefed neb o ho-
¹ Luc 46.
noch fel llofudd, neu leidr, neu ddrwg-weithredwr, neu fel un yn ymyrreth â matterion rhai eraill:

16 Eithr os ¹ fel crittion, na fydded gywilydd ganddo; ond gogonedded Dduw yn hyn o ran.

17 Canys ¹ daeth yr amser i ddech-reu o'r farn o dŷ Dduw: ac os dech-reu ¹ bi yn gyntaf ¹ arnom ni, beth fydd diwedd y rhai nid ydynt yn cre-du i efengyl Dduw?

18 Ac os ¹ braidd y mae'r cyfiawn yn gadwedig, pa le yr ymddengys yr annuwiol a'r pechadur?

19 Am hynny y rhai hefyd fydd yn dioddef yn ol ewyllys Duw, ¹ gor-chymynant eu beneidiau ¹ iddo ef, megis i Greawdwr ffyddlon, gan wneuthur yn dda.

P E N. V.

Annog yr henuriaid i borthi'r praidd.

YR henuriaid fydd yn eich plith, attolwg iddynt yr ydwyf fi, yr ¹ hwn ¹ wyf gyd-henuriad, a ¹ thyst o ddioddefiadau Crist, yr hwn hefyd ¹ wyf ¹ b gyfrannog o'r gogoniant a ddatguddir:

2 ¹ Porthwch braidd Duw, yr hwn fydd yn eich plith, gan fwrw golwg arnynt; nid trwy gymmell, eithr yn ewyllysgar; nid er mwyn ¹ buadr-elw, eithr o barodrwydd meddwl;

3 Nid fel rhai yn ¹ tra-arglwyddiaethu ar etifeddiaeth Dduw, ond

gan fod yn siamplau i'r praidd.

4 A phan ¹ ymddangoso y Pen-¹ Tit. 2. 13.
bugail, chwi a gewch dderbyn anni-flanedig goron y gogoniant.

5 Yr un ffunud yr ieuaingc, by-ddwch oftyngedig i'r henuriaid: a ¹ byddwch hawb yn oftyngedig i'ch ¹ Phil. 2. 3.
gilydd, ac ¹ ymdrwsiwch oddi fewn ¹ 1. Pedr. 3.
a gofyingeiddrwydd: o blegid y mae ¹ Iago 4. 6.
Duw yn gwrthwynebu'r beilchion, ac yn rhoddi gras i'r rhai gofying-edig.

6 Ymddarostyngwch gan hynny dan alluog i law Duw, fel y'ch dyr-¹ Sal. 39. 9.
chafu mewn amser cyfaddas: ¹ Job 1. 21.

7 Gan ¹ fwrw eich holl ofal arno ¹ Sal. 55.
ef; canys y mae efe yn gofalu dros-¹ 52.
och chwi.

8 Byddwch sofr, gwiliwch: o ble-gid y mae eich ¹ gwrthwynebwr, di-¹ Job 1. 6, 7.
afol, megis llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lyngcu.

9 Yr hwn ¹ m gwrthwynebwch yn ¹ Eph. 6.
gadarn yn y ffydd, gan wybod fod yn cyflawni yr un blinderau yn eich brodyr, y rhai fydd yn y byd.

10 A Duw ¹ n pob gras, yr hwn ¹ Iago 1.
a'ch galwodd chwi i'w dragywyddol ¹ 17.
ogoniant trwy Grist Iesu, wedi i chwi ddioddef ychydig; a'ch perffei-thio chwi, a'ch cadarnhao, a'ch cryf-hao, a'ch sefydlo.

11 Iddo ef y ¹ byddo'r ¹ o gogoniant, ¹ Mat. 6.
a'r gallu, yn oes oesoedd. Amen. ¹ 13.

12 Gyd â ¹ P Silfanus brawd ffydd-¹ Act. 15.
lon i chwi (fel yr wyf yn tybied) yr ¹ The. 1. 1
ysgrifenis ar ychydig ¹ eiriau, gan gynghori a thylliolaethu mai ¹ 9
ras Duw yw yr hwn yr ydych yn se-
fyll ynddo. ¹ Gal. 1. 8.

13 Y mae'r ¹ eglwys fydd yn ¹ Babilon, ¹ Sal. 87. 4.
yn gyd-etholedig ¹ a chwi, yn eich an-
nerch; a Marc, fy mab i. ¹ Phil. 4. 22
¹ Eph. 2. 2.

14 Anherchwch eich gilydd â chu-san cariad: tangnefedd i chwi oll, y rhai ydych yng ¹ Nghrist Iesu. Amen. ¹ Rhuf. 8. 2

Ail Epistol cyffredinol P E D R yr Apostol.

P E N. I.

Y mae yn eu hannog i gynhyddu mewn gras, a gwneud eu galwad yn sicr.

SIMON Pedr, gwafanaethwr ac apostol Iesu Grist, at y rhai a gawfant ¹ a gyffelyb werthfawr ffydd a ninnau, trwy gyfiawnder ein Duw ni, a'n Hachubwr Iesu Grist:

2 Gras i chwi, a thangnefedd a ¹ Ioan 17.
amlhaer, trwy ¹ b adnabod Duw, ac Iesu ein Harglwydd ni, ¹ Tim. 1. 12.

3 Megis y rhoddes ei ¹ c dduwiol allu ef i ni bob peth ¹ a berthyn i fy-
¹ E. fa. 9. 6.
wyd a duwioldeb, trwy ei adnabod ¹ Rhuf. 8. 32.
ef, yr hwn a'n galwodd ni i ogoniant ¹ Ioan 1. 16
a rhinwedd; ¹ a 5. 26.

4 Trwy'r hyn y rhoddwyd i ni addewidion mawr iawn a gwerth-fawr; fel trwy y rhai hyn y byddech gyfrannogion o'r ¹ dduwiol anian, ¹ Eph. 4. 23.
wedi diangc oddiwrth y llygredig-
aeth ¹ fydd yn y byd trwy drachwant. ¹ Col. 3. 10.
¹ Ioan 3. 6.

5 A hyn ¹ e yma hefyd, gan roddi ¹ Adm. 4.
cwbl-ddiwydrwydd, ychwanegwch ¹ Phil. 3. 13.
at eich ffydd rinwedd, ac at rinwedd wybodaeth, ¹ Heb. 6. 1.

6 Ac at ¹ f wybodaeth gymhedrol-
der, ac at gymhedrolder amynedd, ¹ Ioan 17. 3.
ac at amynedd dduwioldeb, ¹ Rhuf. 11. 3.

7 Ac at ¹ e dduwioldeb garedig-
rwydd brawdol, ac at garedigrwydd ¹ 1. Tim. 6. 6.
brawdol gariad.

P E N. II.

1 Prophwydo am athrawon ffeilfon.

7 Gwaredir y duwiol rhagddynt.

Eithr^a bu gau-brophwydi hefyd^{at Bren. 18.19.} ymhlith y bobl, megis ag y^{Jer. 14.14} bydd gau-athrawon yn eich^b plith^{b Act 20.30.} chwithau, y rhai yn ddirgel a ddy-^{Judas 4.} gant i mewn heresiau dinystriol, a chan wadu'r Arglwydd, yr hwn a'u prynodd hwynt, ydynt yn tynnu arnynt eu hunain ddinystr buan.

2 A^c llawer a ganlynant eu dif-^{Dat. 13.3.} tryw hwynt, o herwydd y rhai y^a ceblir ffordd y gwirionedd:

3 Ac mewn^d cybydd-dod, trwy^{d Rhuf. 16.} chwedlau gwneuthur, y^c gwnant^{17.} farsiendaeth o honoch: barnedigaeth^{Ezec. 13.} y rhai er ys talm nid yw segur, a'u^{19.} colledigaeth hwy nid yw yn heppian.^{Dat. 18.13.}

4 Canys onid arbedodd Duw'r angylion a^f bechafent, eithr eu tasfu^{f Judas 6.} hwynt i uffern, a'u rhoddi i gadw-^{i Tim. 3.6} nau tywyllwch, i'w cadw i farnedig-
aeth;

5 Ac onid^g arbedodd efe yr hen^{g Gen 7.13} fyd, eithr Noe, pregethwr cyfiawn-^{1 Petr 3.10.} der, a gadwodd efe ar ei wythfed, pan ddug efe y diluw ar fyd y rhai anwir;

6 A chan droi dinafoedd Sodoma a Gomorra yn lludw, a'u damniodd^h hwy^{h Judas 7.} â dymchweliad, gan eu gosod^{1 Cor. 10.6} yn siampl i'r rhai a fyddent yn an-
nuwiol;

7 Ac aⁱ waredodd Lot gyfiawn,^{i Gen. 19.6} yr hwn oedd mewn gofid trwy an-^{Ezec. 9.4} niwair ymarweddiad yr anwiriad:

8 (Canys y cyfiawn^h bwnnw^k yn^{k Gen 12.} trigo yn eu mysg hwynt, yn gweled^{10.} ac yn clywed, ydoedd yn poeni ei enaid cyfiawn o ddydd i ddydd, trwy eu hanghyfreithlon weithredoedd hwynt.)

9 Yr Arglwydd a fedr wared y rhai duwiol^l rhag profedigaeth, a¹ m chadw y rhai anghyfiawn i ddydd^{11 Cor. 10.13.} y farn i'w poeni:^{m Job 21.30.}

10 Ac yn bennaf y rhai sydd yn rhodio ar ol y cnawd mewn chwant astandid, ac ynⁿ diystyru llywod-^{n Luc 19.14.} raeth: rhyfygus ydynt, cyndyn; nid ydynt yn arwyddo cablu urddas:

11 Lle nid yw'r^o angylion, y rhai^{o Judas 9.} fydd fwy mewn gallu a nerth, yn rhoddi cablaidd farn yn eu herbyn hwynt ger bron yr Arglwydd.

12 Eithr y rhai hyn, megis P ani-^{p Jer. 10.21.} feiliaid anrhesymol anianol, y rhai^a a wnaed i'w dal ac i'w difetha, a gablant y pethau^q ni wyddant oddi^{q Mat 22.20.} wrthynt, ac a ddifethir yn eu llyg-
redigaeth eu hunain;

13 Ac a dderbyniant^r gyflog ang-^{r Dat. 19.20.} hyfiawnder, a hwy yn cyfrif moe-^{s Deut. 32.5.} thau beunydd yn hyfydwch: a bry-

8 Canys os yw'r pethau hyn gen-
nych, h ac yn aml hwynt, y maent
yn peri na byddoch na segur na di-
ffrwyth yng wybodaeth ein Hargl-
wydd Iesu Grift.

9 O blegid yr hwn nid yw y rhai
hyn ganddo, i dal! ydyw, heb weled
ymhell, gwedi gollwng dros gof ei
lanhau oddiwrth ei bechodau gynt.

10 O herwydd pa ham yn hytrach,
frodyr, byddwch ddiwyd i wneuthur
k eich galwedigaeth a'ch etholedig-
aeth yn sicr: canys tra fyddoch yn
gwneuthur y pethau hyn, ni lith-
rwch chwi ddim byth.

11 Canys felly yn helaeth y tref-
nir i chwi fynediad i mewn i dra-
gywyddol^l deyrnas ein Harglwydd
a'n Hachubwr Iesu Grift.

12 O herwydd pa ham, nid m ef-
geulufaf eich coffau bob amser am y
pethau hyn, er eich bod yn eu gwy-
bod, ac wedi eich sicrhau yn y gwir-
ionedd presennol.

13 Eithr yr ydwyfⁿ yn tybied fod
yn iawn, tra fyddwyf yn y tabernacl
hwn, eich cyffroi chwi, trwy ddwyn
ar gof i chwi;

14 Gan wybod y bydd i mi^o ar
frys roddi fy nhabernacl hwn hei-
bio, megis ag yr^p hyspysodd ein
Harglwydd Iesu Grift i mi.

15 Ac mi a wna fy ngoreu hefyd
ar allu o honoch bob amser, a' ol fy
ymadawiad i, wneuthur coffa am y
pethau hyn.

16 Canys nid gan ddilyn chwedlau
q cyfwrws yr hyspysafom i chwi nerth
r a dyfodiad ein Harglwydd Iesu
Grift, eithr wedi gweled ei fawredd
ef a'n llygaidd.

17 Canys efe a^s dderbyniodd, gan
Dduw Dad, barch a gogoniant, pan
ddaeth y cyfryw lef atto oddiwrth y
mawr-ragorol Ogoniant, t Hwn yw
fy anwyl Fab i, yn yr hwn y'm bodd-
lonwyd.

18 A'r llef yma, yr hon a ddaeth
o'r nef, a glywsom ni, pan oedd-
ym gyd ag ef yn y^u mynydd sanct-
aidd.

19 Ac y mae gennym air^x sicrach
y prophwydi; yr hwn-da y gwnewch
fod yn dal arno, megis ar ganwyll yn
y llewyrchu mewn lle tywyll, hyd
oni wawrio'r dydd, ac oni chodo'r
seren ddydd yn eich calonau chwi:

20 Gan^z wybod hyn yn gyntaf,
nad oes un brophwydoliaeth o'r yf-
grythuf o ddehongliad priod.

21 Canys nid trwy^a ewyllys dyn
y daeth gynt brophwydoliaeth: eithr
dynion sanctaidd Duw a lasarafant
megis y cynhyrfwyd hwynt gan yr
Yspryd Glân.

chau a meflau ydynt, yn ymddigrifo yn eu twyll eu hunain, gan wleda gyd â chwi;

¹Mat. 5. 28 ¹⁴ A ¹ llygaid ganddynt yn llawn godineb, ac heb fedru peidio â phechod; ² yn lllithio eneidiau anwadal: a chanddynt galon wedi ymgynnefino â chybydd-dra; plant y felldith;

¹⁵ Wedi gadael y ffordd uniawn, hwy a aethant ar gyfeiliorn, ³ gan ganlyn ffordd Balaam mab Bosor, yr hwn a garodd wobr anghyfiawnder;

¹⁶ Ond efe a gafodd gerydd am ei gamwedd: asen fud, arferol â'r iau, gan ddywedyd â llef ddynol, a waharddodd ynfyrwydd y ⁴ prophwyd.

¹⁷ Y rhai hyn ydynt ffynhonnau ⁵ z diddwfr, cymhylau a yrrid gan dymheftl, i'r rhai y mae niwl tywyllwch ynghadw yn dragywydd.

¹⁸ Canys gan ddywedyd ⁶ a chwyddedig eiriau gorwagedd, y maent hwy, trwy chwantau'r cnawd, a thrythyllwch, yn lllithio y rhai a ddi-hangasai ⁷ yn gwbl oddiwrth y rhai sydd yn byw ar gyfeiliorn:

¹⁹ Gan ⁸ c addo rhydd-did iddynt, a hwythau eu hunain yn wafanaethwyr llygredigaeth: canys gan bwy bynnag y gorchfygwyd neb, i hwnnw hefyd yr aeth efe yn gaeth.

²⁰ Canys os, wedi iddynt ddiange oddiwrth halogedigaeth y byd, trwy ⁹ d adnabyddiaeth yr Arglwydd a'r Achubwr Iesu Grist, y rhwystrir hwy drachefn â'r pethau hyn, a'u gorchfygu; aeth diwedd y rhai hynny yn waeth nâ'u dechreuad.

²¹ Canys ¹⁰ e gwell fuasai iddynt fod heb adnabod ffordd cyfiawnder, nag wedi ¹¹ ei hadnabod, troi oddiwrth y gorchymyn sanctaidd, yr hwn a draddodwyd iddynt.

²² Eithr digwyddodd iddynt yn ¹² ol y wir ¹³ f ddihareb, Y cî a ymchwelodd at ei chwydiad ei hun; a'r hwch, wedi ei golchi, i'w hymdreiglfa yn y dom.

P E N. III.

Dyfodiad Crist i'r farn, &c.

YR ail epistol hwn, anwylyd, yr ydwyf yn awr yn ei ysgrifennu atoch, yn yr hwn yr ydwyf ¹⁴ a yn cyffroi eich meddwl puraid, trwy ddwyn ar gof ¹⁵ i chwi:

² Fel y byddo cofus gennyh ¹⁶ b y geiriau a rag-ddywedwyd gan y prophwydi sanctaidd, a'n gorchymyn ninnau, apostolion yr Arglwydd a'r lachawdwr:

³ Gan wybod hyn yn gyntaf, y daw yn y dyddiau diwedda ¹⁷ c wat-warwyr, yn rhodio yn ol eu chwantau eu hunain,

⁴ Ac yn dywedyd, Pa le y mae addewid ei ddyfodiad ef? canys er ¹⁸ pan hunodd y tadau, y mae pob peth yn parhau fel yr oedd ¹⁹ dynt o ddechreuad y creaduriaeth.

⁵ Canys y mae hyn yn ²⁰ e ddiarwy bod iddynt o'u gwirfodd, mai trwy ²¹ f air Duw yr oedd y nefoedd er ys talm, a'r ddaear yn cyd-sefyll o'r dwfr, a thrwy'r dwfr.

⁶ O herwydd pa ham y byd, ag oedd y pryd hynny wedi ei orchuddio â dwfr, a ²² g ddifethwyd:

⁷ Eithr y nefoedd a'r ddaear ²³ sydd yr awr hon, ydynt trwy'r un gair wedi eu ²⁴ h rhoddi i gadw i dân, erbyn dydd y farn, a distryw'r anwir ddy-nion.

⁸ Eithr yr un peth hyn na fydded yn ddiarwybod i chwi, anwylyd, ²⁵ fod i un dydd gyd â'r Arglwydd megis mil o flynyddoedd, a mil o flynyddoedd megis un dydd.

⁹ Nid ydyw'r Arglwydd yn oedi ei addewid, (fel y mae ²⁶ k rhai yn cyfrif oed) ond hir-ymarhous yw efe tu ag attom ni, heb ewyllysio bod neb yn golledig, ond dyfod o bawb ²⁷ i edifeirwch.

¹⁰ Eithr dydd yr Arglwydd a ddaw megis lleidr y nos; yn yr hwn y nefoedd a ²⁸ m ant heibio gyd â thwfr, a'r defnyddiau gan wir wres a doddant, a'r ddaear a'r gwaith a ²⁹ fyddo ynddi a losgir.

¹¹ A chan fod yn rhaid i hyn i gyd ³⁰ n ymollwng, pa ryw fath ddynion a ddylech chwi fod, mewn sanctaidd ymarweddiad a duwioldeb,

¹² Yn ³¹ o disgwyl ac yn bryso at ddyfodiad dydd Duw, yn yr hwn y nefoedd gan losgi a ymollyngant, a'r defnyddiau gan wir wres a doddant?

¹³ Eithr ³² p nefoedd newydd, a daear newydd, yr ydym ³³ ni yn ol ei addewid ef, yn eu disgwyl, yn y rhai y mae cyfiawnder yn cartrefu.

¹⁴ O herwydd pa ham, anwylyd, gan eich bod yn disgwyl y pethau hyn, gwnewch eich goreu ar ³⁴ eich cael ynddo ef mewn tangnefedd, yn ddifrycheulyd, ac yn ddiargyoedd:

¹⁵ A chyfrifwch hir-amynedd ein Harglwydd, yn iachawdwriaeth; megis ag yr ³⁵ r ysgrifenodd ein ³⁶ s han-wyl frawd Paul atoch chwi, yn ol y doerlineb a rodded iddo ef;

¹⁶ Megis yn ³⁷ ei holl epistolau hefyd, yn llafaru ynddynt ³⁸ t am y pethau hyn: yn y rhai y mae rhyw bethau anhawdd eu deall, y rhai y mae yr annysgedig a'r ³⁹ u anwaftad yn eu gwyrddroi, megis yr ysgrifthurau eraill, i'w dinystr eu hunain.

¹⁷ Chwy-chwi gan hynny, anwy:

lyd, a chwi yn gwybod y pethau hyn
o'r blaen, * ymgedwch rhag eich
arwain ymaith trwy amryfusedd yr
annuwiol, a chwmpo o honoch oddi
wrth eich sicrwydd eich hun.

18 Eithr y cynhyddwch mewn y Eph. 4.
gras a gwybodaeth ein Harglwydd^{13.}
a'n Iachawdwr Iesu Grist: iddo ef^{Mat. 13.}
y byddo gogoniant yr awr hon, ac yn^{23.}
dragywyddol. Amen.^{10.}

Epistol cyntaf cyffredinol IOAN yr Apostol.

P E N. I.

Annogaeth i fywyd sanctaidd.

YR hyn oedd o'r a dechreuad,
yr hyn a glywsom, yr hyn a
wellsom â'n llygaid, yr hyn a
edrychafom arno, ac a deimlodd ein
dwylaw am air y^b bywyd:

2 (Canys y bywyd a^c eglurhawyd,
ac ni a wellsom, ac ydym yn tyftiol-
aethu, ac yn^d mynegi i chwi y bywyd
tragywyddol, yr hwn oedd gyd â'r
Tad, ac a eglurhawyd i ni)

3 Yr^e hyn a wellsom ac a glywsom,
yr ydym yn ei fynegi i chwi, fel y
caffoch chwithau hefyd^f gymdeithas
gyd â ni: a'n cymdeithas ni yn wir
fydd gyd â'r Tad, a chyd â'i Fab ef
Iesu Grist.

4 A'r pethau hyn yr ydym yn eu
hysgrifennu attoch, fel y byddo eich
llawenydd yn gyflawn.

5 A hon yw^g gennadwri a glyw-
som ganddo ef, ac yr ydym yn ei
hadrodd i chwi, Mai^h goleuni yw
Duw, ac nad oes ynddo ddim ty-
wyllwch.

6 Os dywedwn fod i ni gymdeithas
ag ef, a rhodio yn yⁱ tywyllwch,
celwyddog ydym, ac nid ydym yn
gwneuthur y gwirionedd:

7 Eithr os rhodiwn yn y goleuni,
k megis y mae efe yn y goleuni, y
mae i ni gymdeithas â'n gilydd, a
gwaed Iesu Grist ei Fab ef fydd yn
ein glanhau ni oddiwrth bob pechod.

8 Os dywedwn^l nad oes ynom
bechod, yr ydym yn ein twyllo ein
hunain, a'rgwirionedd nid yw ynom.

9 Os^m cyfaddefwn ein pechodau,
ffyddlon yw efe a chyfiawn, fel y
maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n
glanhao oddiwrth bob anghyfiawnder.

10 Os dywedwn na phechafom,
yr ydym yn ei wneuthur ef ynⁿ gel-
wyddog, a'i air ef nid yw ynom.

P E N. II.

1 Crist yn Eiriolwr. 8 Y gorchymyn.

FY mhlant bychain, y pethau hyn
yr wyf yn eu hysgrifennu at-
toch, fel na^a phechoch: ac os pecha
neb, y mae i ni^b Eiriolwr gyd â'r
Tad, Iesu Grist y Cyfiawn:

2 Ac efe yw'r^c iawn dros ein
pechodau ni: ac nid dros yr eiddom
ni yn unig, eithr dros bechodau'r holl
fyd.

3 Ac wrth hyn y gwyddom yr

adwaenom ef, os^d cadwn ni ei or-
chymynion ef.

4 Yr hwn fydd yn dywedyd, Mi
a'i hadwaen ef, ac heb gadw ei or-
chymynion ef, celwyddog yw, a'r
gwirionedd nid yw ynddo.

5 Eithr yr hwn a gadwo ei air ef,
yn wir yn hwn y mae cariad Duw
yn^e berffaith: wrth hyn y gwyddom^e
ein bod ynddo ef.

6 Yr hwn a ddywed ei fod yn aros
ynddo ef, a ddylai yntef felly rodio,
f megis ag y rhodiodd ef.

7 Y brodyr, nid gorchymyn ne-
wydd yr wyf yn ei^f ysgrifennu attoch,
eithr gorchymyn hen, yr hwn oedd
gennych o'r^g dechreuad: yr hen^g
orchymyn yw'r gair a glywsom o'r
dechreuad.

8 Trachefn, gorchymyn^h newydd
yr wyf yn ei^h ysgrifennu attoch, yr
hwn fydd wir ynddo ef, ac ynoch
chwithau: o blegid y tywyllwch a
aeth heibio, a'r gwir-oleuni fydd yr
awr hon yn tywynnu.

9 Yr hwn a ddywed ei fod yn y
goleuni, ac aⁱ gafao ei frawd, yn yⁱ
tywyllwch y mae hyd y pryd hyn.

10 Yr hwn fydd yn caru ei frawd,
fydd yn aros yn y goleuni, ac nid oes
k rhwystr ynddo.

11 Eithr yr hwn fydd yn casau ei
frawd, yn y^l tywyllwch y mae, ac
yn y tywyllwch y mae yn rhodio: ac
ni w'yr i ba le y mae yn myned, o
blegid y mae'r tywyllwch wedi dallu
ei lygaid ef.

12 Ysgrifennu yr wyf attoch chwi,
blant bychain, o blegid maddeu i
chwi eich pechodau^m er mwyn ei^m
enw ef.

13 Ysgrifennu yr wyf attoch chwi,
n dadau, am adnabod o honoch yrⁿ
hwn fydd o'r dechreuad: ysgrifennuⁿ
yr wyf attoch chwi, wyr ieuaingc,
am^o orchfygu o honoch yr un drwg:^o
ysgrifennu yr wyf attoch chwi, P rai^o
bychain, am i chwi adnabod y Tad.

14 Ysgrifena i attoch chwi, dadau,
am adnabod o honoch yr hwn fydd
o'r dechreuad: ysgrifena i attoch
chwi, wyr ieuaingc, am eich bod yn
gryfion, a bod gair Duw yn^q aros
ynoch, a gorchfygu o honoch yr un^q
drwg.

15 Na^r cherwch y byd, na'r pe-
thau fydd yn y byd: os câr neb y byd,
nid yw cariad y Tad ynddo ef.

16 Canys pob peth a'r fydd yn y byd, *megis* ^a chwant y cnawd, a chwant y llygaid, a balchder y bywyd; nid yw o'r Tad, eithr o'r byd y mae.

17 A'r byd fydd yn t myned heibio, a'i chwant hefyd: ond yr hwn fydd yn gwneuthur ewyllys Duw, fydd yn aros yn dragywydd.

18 O blant bychain, yr awr ddiweddaf ydyw: ac *megis* y clywfoch y daw ^a anghrist, yr awr hon hefyd y mae anghristiau lawer; wrth yr hyn y gwyddom mai yr awr ddiweddaf ydyw.

19 ^a Oddi wrthym ni yr aethant hwy allan, eithr nid oeddynt o honom ni: canys pe buafent o honom ni, hwy a arofasent gyd â ni: eithr *hyn a fu*, fel yr ^y eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni.

20 Eithr y mae gennych chwi enneiniad oddiwrth y Sanctaidd hwnnw, a chwi a wyddoch ^a bob peth.

21 Ni ^a sgrifenis attoch o blegid na wyddech y gwirionedd, eithr o blegid eich bod yn ^a ei wybod, ac nad oes un celwydd o'r gwirionedd.

22 Pwy yw'r ^b celwyddog, ond yr hwn fydd yn gwadu nad Iesu yw'r Crist? efe yw'r anghrist, yr hwn fydd yn gwadu y Tad a'r Mab.

23 Pob un ag fydd yn gwadu'r Mab, ^c nid oes ganddo y Tad ychwaith: ond yr hwn fydd yn *cyffesu'r Mab*, y mae'r Tad ganddo hefyd.

24 ^d Arosed gan hynny ynoch chwi yr hyn a glywfoch o'r dechreuad: od erys ynoch yr hyn a glywfoch o'r dechreuad, chwithau hefyd a gewch aros ^e yn y Mab ac yn y Tad.

25 A hwn yw'r addewid a addawodd efe i ni, *sef* ^f bywyd tragywyddol.

26 Y pethau hyn a ^g sgrifenis attoch ^g ynghylch y rhai fy yn eich hudo.

27 Ond y mae yr enneiniad a dderbyniaf och ganddo ef, yn aros ynoch chwi, ac ^h nid oes arnoch eisiau dysgu o neb chwi: eithr fel y mae yr un enneiniad yn eich dysgu chwi am bob peth, a gwir yw, ac nid yw gelwydd: ac *megis* y'ch dysgodd chwi, yr arosfch ynddo.

28 Ac yr awr hon, blant bychain, arosfch ynddo; fel, pan ⁱ ymddangoso efe, y byddo ^k hyder gennym, ac na chywilyddiom ger ei fron ef yn ei ddyfodiad.

29 Os gwyddoch ei fod ef yn gyfiawn, chwi a wyddoch fod pob un fydd yn gwneuthur cyfiawnder, ^l wedi ei eni o hono ef.

P E N. III.

Marwr gariad Duw tu ag attom ni.

I. IOAN III. 2.] Nid oes gariad gyffelyb i hwn! Y mae'r Tad yn ein gwahodd i fod yn feibion iddo! Y mae'r Stryd yn ein dwyn, trwy gredu, i adnabod ein mabwysiad yn yr Iesu. Dyma gariad uchlaw pob deall!

G Welwch ^a pa fath gariad a roes ^a i Ioan 4. y Tad arnom, fel y'n gelwid yn feibion i Dduw: o blegid hyn ^b edwyn y byd chwi, o blegid nad adnabu efe ef. ^c Deut. 7.8. ^d Col. 3.3. ^e Ioan 15. 21, 24.

2 Anwylyd, yr awr hon meibion i Dduw ydym, ac nid amlygwyd etto beth a ^c fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe, y byddwn gyffelyb iddo; o blegid ni a gawn ei weled ef ^d *megis* ag y mae. ^e 1 Cor. 2.9. ^f Dat. 3.22.

3 Ac y mae pob un fydd ganddo y gobaith hyn ynddo ef, yn ei ^e buro ei hun, *megis* y mae yntef yn bur. ^f 1 Pet. 3.4.

4 Pob un ag fydd yn ^f gwneuthur pechod, fydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith: o blegid anghyfraith yw pechod. ^g Sal. 18. 23.

5 A chwi a wyddoch ymddangos o hono ef, fel y dileai ein pechodau ni: ac ynddo ef ^g nid oes pechod. ^h 1 Cor. 5. 21.

6 Pob un ag fydd yn ^h aros ynddo ef, nid yw yn pechu: pob un ag fydd yn pechu, ni's gwelodd ef, ac ni's adnabu ef. ⁱ Ioan 15. 5.

7 O blant bychain, na ⁱ thwyllled neb chwi: yr hwn fydd yn gwneuthur cyfiawnder, fydd gyfiawn, *megis* y mae yntef yn gyfiawn. ^j Judas 4. ^k Rhuf. 6. 11.

8 Yr hwn fydd yn gwneuthur pechod, o ddiabol y mae; canys y mae diafol yn pechu o'r dechreuad: i hyn yr ymddangosodd Mab Duw, ^k fel y dattodai weithredoedd diafol. ^l Col. 1. 15.

9 Pob un a aned o Dduw, nid yw yn gwneuthur pechod; o blegid y mae ei ^l had ef yn aros ynddo ef, ac ni all efe bechu, am ei eni ef o Dduw. ^m 1 Pet. 1. 23. ⁿ Ioan 3. 5.

10 Yn hyn y mae yn amlwg plant Duw, a phlant ^m diafol: pob un ag fydd heb wneuthur cyfiawnder, nid yw o Dduw, na'r hwn nid yw yn caru ei frawd. ^o Ioan 8. 44. ^p Act. 5. 3.

11 O blegid hon yw'r gennadwri a glywfoch o'r ⁿ dechreuad, Bod i ni garu ein gilydd. ^q Ioan 1. 7.

12 Nid fel Cain, yr hwn oedd o'r drwg, ac a laddodd ei frawd: a pha ham y lladdodd ef? o blegid bod ei weithredoedd ef yn ^o ddrwg, a'r ei ddo ei frawd yn ^p dda. ^r Gen. 4. 9. ^s 1 Pet. 1. 15. ^t Job 15. 10.

13 ^q Na ryfeddwch, fy mrodyr, os yw'r byd yn eich casau chwi. ^u 1 Pet. 4. 19. ^v Gen. 3. 15. ^w 1 Cor. 1. 27.

14 ^r Nyni a wyddom ddarfod ein symmud ni o farwolaeth i fywyd, o blegid ein bod yn caru'r brodyr: yr hwn nid yw yn caru ei frawd, y mae yn aros ym marwolaeth. ^x 1 Cor. 8. 13. ^y Ioan 5. 13.

15 Pob un ag fydd yn casau ei frawd, ^s lleiddiad dyn yw: a chwi a wyddoch nad qes i un lleiddiad dyn fywyd tragywyddol yn aros ynddo. ^z Mat. 5. 22.

16 Yn hyn yr adnabuom gariad Duw, o blegid ^t dodi o hono ef ei

einioes drosom ni: a ninnau a ddy-
lemddodi *ein* heinioes dros y brodyr.

17 Eithr yr hwn sydd ganddo
ddâ'r byd hwn, ac a welo ei frawd
mewn eisiau, ac a gauo ei dofturi
oddi wrtho, ^u pa fodd y mae cariad
Duw yn aros ynddo ef?

18 Fy mhlant bychain, na charwn
ar air, nac ar dafod *yn unig*, eithr
mewn ^x gweithred a gwirionedd.

19 Ac wrth hyn y gwyddom ein
bod o'r gwirionedd, ac y sicrhawn
ein calonau ^y ger ei fron ef.

20 O blegid os ein calon ^z a'n
condemnia, mwy yw Duw nâ'n cal-
lon, ac efe a wŷr bob peth.

21 Anwylyd, os ein calon ni'n
condemnia, y mae gennym hyder
ar Dduw.

22 A pha beth bynnag a ^b ofynom,
yr ydym yn ei dderbyn ganddo ef,
o blegid ein bod yn cadw ei orchy-
mynion ef, ac yn gwneuthur y pe-
thau sydd yn rhyngu bodd yn ei
olwg ef.

23 A hwn yw ei orchymyn ef,
Gredw o honom yn ^c enw ei Fab ef
Iesu Grist, a charu ein gilydd, me-
gis y rhoes efe orchymyn i ni.

24 A'r hwn sydd yn cadw ei orch-
ymynion ef, sydd yn ^d trigo ynddo
ef, ac yntef ynddo yntef: ac wrth
hyn y gwyddom ei fod ef yn aros yn-
om, *sef* o'r Yspryd a roddes efe i ni.

P E N. IV.

Y mae yn eu hannog i gariad.

Anwylyd, na ^a chredwch bob
yspryd, eithr ^b profwch yr
ysprydion ai o Dduw y maent: o
blegid y mae gau-brophwydi lawer
wedi myned allan i'r byd.

2 Wrth hyn adnabyddwch Yspryd
Duw: pob yspryd ag sydd yn ^c cy-
ffesu ddyfod Iesu Grist yn y cnawd,
o Dduw y mae:

3 A phob yspryd a'r nid yw yn
cyffesu ^d ddyfod Iesu Grist yn y
cnawd, nid yw o Dduw: eithr hwn
yw *yspryd* anghrist, yr hwn y clyw-
soch ei fod yn dyfod, a'r awr hon y
mae *efe* yn y byd eisoes.

4 Chwy-chwi ydych o Dduw,
blant bychain, ac a'u ^e gorchfygaf-
och hwy: o blegid ^f mwy yw'r hwn
sydd ynoch chwi nâ'r hwn sydd yn
y byd.

5 Hwyt-hwy o'r byd y maent:
am hynny y ^g llafarant am y byd, a'r
byd a wrendy arnynt.

6 Nyni o Dduw yr ydym: yr hwn
sydd yn adnabod Duw, sydd yn ein
gwrando ni: yr hwn nid yw o Dduw,
nid yw yn ein gwrando ni: wrth hyn
yr adwaenom Yspryd y gwirionedd
ac ^h yspryd y cyfeiliorni.

7 Anwylyd, carwn ein gilydd: o
blegid cariad ⁱ o Dduw y mae; a ⁱ lloagor. 17
phob un ag sydd yn caru, o Dduw y
ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod
Duw.

8 Yr hwn nid yw yn caru, ^k nid ^k i Ioan 3.
adnabu Dduw: o blegid Duw, cariad
yw.

9 Yn yr hyn yr eglurwyd cariad
Duw tu ag attom ni, o blegid danfon
o Dduw ei unig-anedig Fab i'r byd,
fel y ^l byddem fyw trwyddo ef. ^l Ioan 1: 18

10 Yn hyn y mae cariad, nid am
^m i ni garu Duw, ond am iddo ef ein
caru ni, ac anfon ei Fab *i fod* yn iawn
dros ein pechodau. ^m Rhuf. 5.
Deut. 7: 7, 8.

11 Anwylyd, os felly y carodd
Duw ni, ninnau hefyd a ⁿ ddylem
garu ein gilydd. ⁿ Mat 18.
32, 33.

12 Ni welodd neb Dduw erioed:
os carwn ni ein gilydd, y mae Duw
yn trigo ynom, ac y mae ei gariad ef
yn ^o berffaith ynom. ^o i Ioan 2.

13 Wrth hyn y gwyddom ein bod ^s
yn trigo ynddo ef, ac yntef ynom
ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni
p o'i Yspryd. ^s Ioan 1.
16.

14 A ninnau a welsom, ac ydym
yn tytiolaethu, ddarfod i'r Tad
ddanfon y Mab *i fod* yn Iachawdwr
i'r ^t byd. ^t Ioan 3.
17.

15 Pwy bynnag a ^r gyffeso fod
Iesu yn Fab Duw, y mae Duw yn
aros ynddo ef, ac yntef yn Nuw. ^r Adn. 2.
Sal. 116.
10.

16 A nyni a adnabuom ac a gre-
dasom y cariad sydd gan Dduw tu ag
^s attom ni: Duw, cariad yw: a'r hwn
sydd yn aros mewn cariad, sydd yn
aros yn Nuw, a Duw ynddo yntef. ^s Ioan 3.
1, 2.

17 Yn hyn y perffeithiwyd ein
cariad ni, fel y caffom hyder ddydd
y farn: o blegid megis ag y mae efe,
^t yr ydym ninnau hefyd yn y byd
hwn. ^t Ioan 7.
6.

18 Nid oes ^u ofn mewn cariad;
eithr y mae perffaith gariad yn bwrw
allan ofn: o blegid y mae i ofn boe-
nedigaeth: a'r hwn sydd yn ofni ni
pherffeithiwyd mewn cariad. ^u 2 Pedr. 1: 4
Can. 2: 16.
12 Tim. 7.
7.
Phil. 2: 12.

19 ^x Yr ydym ni yn ei garu ef, ^x Adn. 10.
am iddo ef yn gyntaf ein caru ni. ^x Luc 7: 47.
Can. 8: 7.

20 Os dywed neb, Yr wyf yn caru
Duw, ac efe yn casau ei frawd, ^y cel-
wyddog yw: canys yr hwn nid yw'n
caru ei frawd yr hwn a welodd, pa
fodd y gall efe garu Duw yr hwn ni's
gwelodd? ^y i Ioan 2.

21 A'r gorchymyn hwn sydd gen-
nym oddi wrtho ef, Bod ^z i'r hwn ^z Mat 23.
sydd yn caru Duw, garu ei frawd
hefyd. ^z 37: 39.

P E N. V.

Y neb sy'n caru Duw, a gâr ei blant.

POB un ag sydd yn credumai Iesu
yw'r Crist, o Dduw y ganed ef:

a phob un ag fydd yn caru yr hwn a genhedlodd, fydd hefyd yn caru yr hwn a a genhedlwyd o hono.

^a1 Pedr 1.
³Eph. 2. 10.
^bIoan 13.
³⁵.
¹Ioan 3.
¹⁴.

2 Yn hyn y b gwyddom ein bod yn caru plant Duw, pan fyddom yn caru Duw, ac yn cadw ei orchymynion ef.

^cMat. 11.
³⁰.
^{Rhuf. 7.}
²².

3 Canys hyn yw cariad Duw, bod i ni gadw ei orchymynion: a'i orchymynion ef e nid ydynt drymion.

4 O blegid beth bynnag a aned o Dduw, y mae yn gorchfygu'r byd: a hon yw'r oruchafiaeth fydd yn gorchfygu'r byd, *sef* u ein ffydd ni.

^a1 Pedr 5.
⁹.
¹Ioan 4. 4.

5 Pwy yw'r hwn fydd yn gorchfygu'r byd, ond yr hwn fydd yn e credu mai Iesu yw Mab Duw?

^cAdn. 4.
¹Cor. 15.
¹⁰.
¹Ioan 10.
³⁴.
^{Mat. 3. 16}.

6 Dyma'r hwn a ddaeth f trwy ddwfr a gwaed, *sef* Iesu Grist; nid trwy ddwfr yn unig, ond trwy ddwfr a gwaed: a'r Ysryd yw'r hwn fydd yn tystiolaethu, o blegid yr Ysryd fydd wirionedd.

^gMat. 3.
^{16. a 28}.
¹⁹.
^bRhuf. 8.
¹⁵.
¹Ioan 3. 5.

7 O blegid y mae tri yn tystiolaethu yn y nef, y Tad, y Gair, a'r Ysryd Glân: a'r tri hyn g un ydynt.

8 Ac y mae tri yn tystiolaethu ar y ddaear, yr h yspryd, a'r dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn yn un y maent yn cyttuno.

¹Ioan 5.
³⁶.

9 Os tystiolaeth dynion yr ydym yn ei derbyn, y mae tystiolaeth Duw yn i fwy: canys hyn yw tystiolaeth Duw, yr hon a dystiolaethodd efe am ei Fab.

^kIoan 3.
¹⁶.

10 Yr hwn fydd yn k credu ym Mab Duw, fydd ganddo'r dystiolaeth ynddo ei hun: yr hwn nid yw yn credu i Dduw, a'i gwnaeth ef yn gelwyddog, o blegid na chredodd y dystiolaeth a dystiolaethodd Duw am ei Fab.

¹Ioan 3.
³⁶.
^{Rhuf. 6. 23}.

11 A hon yw'r dystiolaeth, l roddi o Dduw i ni fywyd tragywyddol: a'r

bywyd hwn fydd m yn ei Fab ef.

^mIoan 1.
^{16. a 6. 47}.
^{a 17. 2}.
^{a'r n Eph. 3.}
¹⁷.
¹Ioan 1. 12.

12 Yr hwn y mae'r n Mab ganddo, y mae'r bywyd ganddo: a'r n hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

13 Y pethau hyn a 'sgrifenis atoch chwi, y rhai ydych yn credu yn enw o Mab Duw; fel y gwypoch fod i chwi fywyd tragywyddol, ac fel y credoch yn enw Mab Duw.

^o1 Ioan 2.
²³.
^{Act. 4. 13}.

14 A hyn yw'r hyder fydd genym tu ag atto ef, ei fod ef yn ein gwrando ni, os gofynwn ddim p yn ol ei ewyllys ef.

^p1 Iago 4. 3
^{Rhuf. 8.}
²⁶.

15 Ac os gwyddom ei fod ef yn ein gwrando ni, pa beth bynnag a ddeisyfom, ni a wyddom ein q bod yn cael y deisyfiadau a ddeisyfiam ganddo.

^qAdm. 14.
¹Ioan 14.
¹³.

16 Os gwel neb ei frawd yn pechu pechod r nid yw i farwolaeth, s efe a ddeisyf, ac efe a rydd iddo fywyd, i'r rhai sy'n pechu nid i farwolaeth: y mae pechod i farwolaeth: nid am hwnnw t yr wyf yn dywedyd ar ddeisyf o hono.

^rHeb. 6. 4.
^{Mat. 12.}
³¹.

17 Pob anghyfiawnder pechod yw: ac y mae pechod nid yw i farwolaeth.

18 Ni a wyddom nad yw'r neb a aned o Dduw yn pechu: eithr y mae yr hwn a aned o Dduw yn ei u gadw ei hun, a'r drwg hwnnw nid yw yn cyffwrdd ag ef.

^uSal. 119.
¹³.
^{Judas 24}.

19 Ni a wyddom ein bod o Dduw, ac y mae yr holl x fyd yn gorwedd mewn drygioni.

^xDat. 12.
³.
¹Ioan 2.

20 Ac a wyddom y ddyfod Mab Duw, ac efe a z roes i ni feddwl, fel yr adnabyddom yr hwn fydd gywir: ac yr ydym yn y Cywir hwnnw, *sef* 11. yn ei Fab ef Iesu Grist: hwn yw'r gwir Dduw, a'r bywyd tragywyddol.

^y1 Tim. 1.
¹⁶.
²Mat. 19.

21 Y plant bychain, a ymgedwch oddiwrth eilunod. Amen.

^{a 2}Cor. 6.
¹⁷.

Ail Epistol IOAN yr Apostol.

Annog i barhau mewn cariad.

^aRhuf. 13.
⁷.
^{Diar. 31.}
³¹.

YR henuriad at yr etholedig a arglwyddes, a'i phlant, y rhai yr wyf fi yn eu caru yn y gwirionedd; ac nid myfi yn unig, ond pawb hefyd a adnabuant y gwirionedd;

^bPhil. 1. 6.
¹Ioan 10.
²⁸.

2 Er mwyn y gwirionedd, yr hwn fydd yn b aros ynom ni, ac a fydd gyd â ni yn dragywydd.

3 Bydded gyd â chwi ras, trugaredd, a thangnefedd, oddiwrth Dduw Dad, ac oddiwrth yr Arglwydd Iesu Grist, Mab y Tad, mewn gwirionedd a c chariad.

^cHeb. 12.
¹⁴.
^{Zec. 8. 10.}
^d1 Ioan 3.
¹Thet. 2.
¹⁹.

4 d Bu lawen iawn gennyf i mi gael o'th blant di rai yn rhodio mewn gwirionedd, fel y derbyniasom orchymyn gan y Tad.

5 Ac yn awr yr wyf yn attolwg i ti, arglwyddes, nid fel un yn ysgri-fennu gorchymyn newydd i ti, eithr yr hwn oedd gennym o'r dechreuad, d garu o honom ein gilydd.

^d1 Ioan 13.

6 A hyn yw'r cariad, bod i ni e rodio yn ol ei orchymynion ef: e hwn yw'r gorchymyn, megis y clyw-foch o'r dechreuad, fod i chwi rodio ynddo.

^e1 Ioan 16.
⁷.
^eTit. 2.

7 O blegid y mae twyllwyr lawer wedi dyfod i mewn i'r byd, y rhai nid ydynt yn cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y cnawd: hwn yw'r twyllwr a'r anghrist.

^fMat. 24.
¹³.
^{a 13}.

8 Edrychwch arnoch eich hunain, fel na f chollom y pethau a wnaethom, ond bod i ni dderbyn llawn wob.

^g1 Tim. 6.
¹⁰.
¹1 Pedr 1.

9 Pob un ag fydd yn z trofeddu,

^h1 Pedr 1.
¹³.

ac heb aros yn nysgeidiaeth Crist, nid yw Duw ganddo ef: yr hwn fydd yn aros yn nysgeidiaeth Crist, hwnnw y mae'r Tad a'r Mab ganddo.

gyfrannog o'i weithredoedd drwg ef.

12 Er bod gennyf lawer o bethau i'w hysgrifennu attoch, nid oeddwn yn ewyllysio *ysgrifennu* â phapur ac ingc: eithr ^k gobeithio'r ydwyf ddyfod attoch, a llafaru wyneb yn wyneb, fel y byddo ein llawenydd yn gyflawn.

13 Y mae plant dy chwaer ethol-edig yn ^l dy annerch. Amen.

Trydydd Epistol IOAN yr Apostol.

Mae'n canmol Gaius am ddurwioledeb.

YR henuriad at yr anwyl Gaius, yr hwn yr wyf yn ei garu a mewn gwirionedd.

2 Yr anwyl, yr ydwyf yn benaf dim yn dymuno dy fod yn llwyddo, ac yn iach, ^b fel y mae dy enaid yn llwyddo.

3 Canys mi a lawenychais yn fawr pan ddaeth y brodyr a thystiolaethu am dy ^c wirionedd di, megis ag yr ydwyf yn rhodio mewn gwirionedd.

4 Mwy llawenydd na hyn nid oes gennyf, sef cael clywed bod ^d fy mhiant yn rhodio mewn gwirionedd.

5 Yr anwyl, yr ydwyf yn gwneuthur yn ^e ffyddlon yr hyn yr ydwyf yn ei wneuthur, tu ag at y brodyr; a thu ag at ddieithriad;

6 Y rhai a ^f dystiolaethasant am dy gariad di ger bron yr eglwys: y rhai os hebryngi, fel y gwedda i Dduw, da y gwnei.

7 Canys er mwyn ei ^g enw yr aethant allan, heb gymmeryd dim gan y cenhedloedd.

8 Ni a ddylem gan hynny dderbyn y cyfryw rai, fel y byddom ^h gyd-gynnorthwywyr i'r gwirionedd.

9 Mi a ⁱ sgrifenais at yr eglwys: eithr Diotrefes, yr hwn fydd yn

ⁱ chwennych y ^k blaen yn eu plith hwy, ni dderbyn ddim o honom.

10 O herwydd hyn, os deua, mi a ^l ddygaf ar gof ei weithredoedd y mae efe yn eu gwneuthur, gan wagsiaradi'n herbyn â geiriau drygionus: ac heb fod yn foddlon ar hynny, nid yw efe ei hun yn derbyn y brodyr; a'r rhai fydd yn ewyllysio, y mae yn eu ^m gwahardd, ac yn eu bwrw allan o'r eglwys.

11 Anwyl, na ⁿ ddilyn yr hyn fyddrwyg, ond yr hyn fydd dda: yr hwn fydd yn gwneuthur daioni, o Dduw y mae: ond yr hwn fydd yn gwneuthur drygioni, ni welodd Dduw.

12 Y mae i Ddemetrius ^o air da gan bawb, a chan y gwirionedd ei hun: a ninnau hefyd *ein hunain* ydym yn tystiolaethu; a chwi a wyddoch fod ein tystiolaeth ni yn wir.

13 Yr oedd gennyf lawer o bethau i'w hysgrifennu, ond nid wyf yn chwennych ysgrifennu ag ingc a phin attat ti:

14 Eithr gobeithio yr ydwyf gael dy weled ar fyrder, ac ni a ymddiddanwn wyneb yn wyneb.

15 Tangnefedd i ti: y mae'r ^p cyfeillion yn dy annerch: ^q annerch y cyfeillion wrth eu henwau.

Epistol cyffredinol JUDAS yr Apostol.

1 Annog i ddianwadulwch yn y ffydd.

15 Am gau-atbrawon, &c.

JUDAS, gwafanaethwr Iesu Grist, a brawd Iago, at y rhai a fanteiddiwyd gan Dduw Dad, ac a gadwyd yn Iesu Grist, ac a alwyd:

2 Trugaredd i chwi, a thangnefedd, a chariad a liofoger.

3 Anwyl, pan roddais bob diwydrwydd ar ysgrifennu attoch am yr iachawdwriaeth gyffredinol, anghenrhaid oedd i mi ⁱ sgrifennu attoch, gan eich annog i ymdrech ym ^c mhlaidd y ffydd, yr hon a rodded unwaith i'r faint.

4 Canys y mae rhyw ddynion wedi ^d ymlusgo i mewn, y rhai a rag-ordeiniwyd er ys talm i'r ^e far-nedigaeth hon; annuwiolion, yn troi gras ein Duw ni i drythyllwch, ac

yn gwadu yr unig Arglwydd Dduw, a'n Harglwydd Iesu Grist.

5 Ewyllysio gan hynny yr ydwyf eich coffau chwi, gan eich bod unwaith yn gwybod hyn, i'r Arglwydd, wedi iddo waredu'r bobl o dir yr Aipht, ^f ddistrywio eilwaith y rhai ni chredasant.

6 Yr angylion hefyd y rhai ni chadwasant eu ^g dechreuad, eithr a adawasant eu trigfa eu hun, a gadwodd efe mewn cadwynau tragywddol dan dywyllwch, i farn y dydd mawr.

7 Megis y mae Sodoma a Gomorra, a'r dinasoedd o'u hamgylch mewn cyffelyb fodd â hwynt, wedi putteinio, a myned ar ol ^h cnawd arall, wedi eu gosod yn ⁱ siampl, gan ddioddef dialedd tan tragywddol.

8 Yr un ffunud hefyd y mae y
 * Jer. 23. breuddwydwy'r hyn yn halogi'r
 28, 32. cnawd, yn dyfystyru llywodraeth, ac
 Dat. 7. 6. yn cablu'r rhai fy mewn awdurdod.
 14.

9 Eithr Michael yr arch-angel,
 pan oedd efe, wrth ymddadlen â
 1 Deut. 34. diafol, yn ymresymmu i ynghylch
 A. Zec. 3. 2. corph Moses, ni feiddiodd ddwyn
 barn gablydd arno, eithr *efe* a ddy-
 wedodd, Cerydded yr Arglwydd
 dydi.

10 Eithr y rhai hyn sy'n cablu'r
 pethau ni's gwyddant; a pha be-
 11 Rhus. 1. thau bynnag y maent m yn anianol,
 21. fel anifeiliaid direfwm, yn *eu* gwy-
 2 Petr. 2. 9. bod, yn y rhai hynny ymlygru y
 Dat. 22. 15. maent.

11 Gwae hwynt-hwy; o blegid
 11 Ioan. 3. hwy a gerddafant yn ffordd n Cain,
 12. ac a'u collwyd trwy dwyll gwobr
 Jer. 5. 8. Balaam, ac a'u difethwyd yng wrth-
 ddyweddiad Core.

12 Y rhai hyn sydd frychau yn
 eich cariad-wleddoedd chwi, yn cyd-
 11 Ezech. 34. wledda â chwi, yn ddiofn yn o eu
 2. pefgu eu hunain: cymhylau diddwr
 11 Eia 56. 10. ydynt, agylch arweinir gan wyntoedd;
 prennau diflannedig, heb ffrwyth,
 11 Eph. 2. 1. p dwywaith yn feirw, gwedi eu di-
 11 Tim. 5. 6. wreiddio;

13 Tonnau cynddeiriog y môr,
 11 Efa. 57. yn 9 ewynnu allan eu cywilydd eu
 20. hunain; fer gwybiog, i'r rhai y cad-
 wyd niwlytywyllwch yn dragywydd.

14 Ac Enoc hefyd, y feithfed o
 Adda, a brophwydodd am y rhai
 hyn, gan ddywedyd, Wele, y mae'r
 11 Dat. 1. 7. Arglwydd yn r dyfod gyd â myrdd-
 11 Thef. 1. 8. iwn o'i faint,

15 I wneuthur barn yn erbyn
 pawb, ac i lwyr-argyhoeddi yr holl
 rai annuwiol o honynt, am holl wei-
 thredoedd eu hannuwioldeb, y rhai

a wnaethant hwy yn annuwiol, ac
 am yr holl a *eiriau* caledion, y rhai
 a lasarodd pechaduriaid annuwiol yn
 ei erbyn ef.

16 Y rhai hyn sydd rwnachwyr,
 tuchanwyr, yn cerdded yn ol eu
 chwantau eu hunain; ac y mae eu
 genau yn llafaru t *geiriau* chwydd-
 edig, yn mawrygu wynebau dynion
 er mwyn budd.

17 Eithr chwi, O rai anwyl, cof-
 iwch y geiriau a r rag-ddywedpwyd
 gan apollolion ein Harglwydd Iesu
 Grist;

18 Ddywedyd o honynt i chwi y
 bydd yn yr amser diweddaſ x wat-
 warwyr, yn cerdded yn ol eu chwan-
 tau annuwiol eu hunain.

19 Y rhai hyn yw y rhai sydd yn
 eu y didoli eu hunain, yn anianol,
 heb fod yr Ysryd ganddynt.

20 Eithr chwy-chwi, anwylid,
 gan eich a adeiladu eich hunain ar
 eich sancteiddiaf ffydd, a gweddio
 yn yr Ysryd Glân.

21 Ymgedwch yng nghariad Duw,
 gan ddiigwyl a trugaredd ein Har-
 glwydd Iesu Grist i fywyd tragi-
 wyddol.

22 A thrugarhewch wrth rai, gan
 wneuthur b rhagor:

23 Eithr c rhai cedwch trwy ofn,
 gan eu cippio hwy allan o'r tân; gan
 gafau hyd yn oed y wisg a halogwyd
 gan y cnawd.

24 Eithr i'r hwn a ddichon eich
 cadw chwi yn ddigwmp, a'ch gofod
 d ger bron ei ogoniant ef yn ddifeius
 mewn gorfoledd,

25 I'r unig ddoeth Dduw, ein
 Iachawdwr ni, y byddo gogoniant a
 c mawredd, gallu ac awdurdod, yr
 awr hon ac yn dragywydd. Amen.

DATGUDDIAD ST. IOAN y Difnydd.

P E N. I.

4 Datguddiad Ioan. 7 Dyfodiad Crist.

Datguddiad Iesu Grist, yr hon a
 roddodd Duw iddo ef, i ddan-
 11 Sal. 119. gos i'w a wafanaethwyr y pethau
 22. 5. sydd raid eu dyfod i ben ar fyrder;
 Dan. 12. a chan ddanfôn trwy ei angel, efe
 10. a'i hyspodd i'w wafanaethwr Ioan:

2 Yr hwn a dystiolaethodd air
 Duw, a thystiolaeth Iesu Grist, a'r
 11 3 Petr. 1. holl bethau a b welodd.

3 Dedwydd yw'r hwn sydd yn
 10. c darllain, a'r rhai sydd yn gwrando
 Mat. 28. 13. geiriau'r brophwydoliaeth hon, ac
 11 Act. 8. 28 yn cadw'r pethau sy'n ysgrifenedig
 11 Diar. 8. 34 ynddi: canys y mae'r d amfer yn agos.

4 **I**OAN at y faith eglwys sydd yn
 11 3. Tim. 3. 1, 2. Asia: Gras fyddo i chwi, a thang-
 nefedd, oddiwrth yr hwn sydd,
 a'r hwn a fu, a'r hwn sydd ar ddyfod;

ac e oddiwrth y faith yspryd sydd ger
 bron ei orfeddfainge ef:

5 Ac oddiwrth Iesu Grist, yr hwn
 yw'r Tyſt ffyddlon, y Cyntaf-anedig
 o'r meirw, a f Thywylog brenhin-
 oedd y ddaear: iddo ef yr hwn a'n
 carodd ni, ac a'n g golchodd ni oddi
 wrth ein pechodau yn ei waed ei hun,

6 Ac a'n gwnaeth ni yn b frenhin-
 oedd ac yn offeiriaid i Dduw a'i Dad
 ef; iddo ef y byddo y gogoniant a'r
 gallu yn oes oesoedd. Amen.

7 Wele, y i mae efe yn dyfod gyd
 â'r cymhylau; a phob llygad a'i gwel
 ef, re, y rhai a'i gwanasant ef: a holl
 lwythau'r ddaear a alarant o'i blegid
 ef: felly, Amen.

8 Mi yw k Alpha ac Omega, y
 dechren a'r diwedd, medd yr Argl-
 wydd, yr hwn sydd, a'r hwn oedd,

Yr hwn eglwys. Yr hwn

a'r hwn fydd i ddyfod, yr Holl-alluog.

9 Myfi Ioan, yr hwn wyf hefyd eich brawd, a'ch cydymaith mewn cystudd, ac yn nheyrnas ac amynedd Iesu Grist, oeddwn yn yr ynys a elwir Patmos, am air Duw, ac am dystiolaeth Iesu Grist.

10 Yr oeddwn i yn yr Ysryd ar ddydd yr Arglwydd; ac a glywais o'r tu ol i mi leffawr fel llais udgorn,

11 Yn dywedyd, Mi yw Alpha ac Omega, y cyntaf a'r diweddaf: a'r hwn yr wyt yn ei weled, ysgrifenna mewn llyfr, a danfon i'r faith eglwys, y rhai fydd yn Asia; i Ephesus, ac i Smyrna, ac i Pergamus, ac i Thyatira, ac i Sardis, a Philadelphia, a Laodicea.

12 Ac mi a droais i weled y llef a lasarai wrthyf: ac wedi i mi droi, mi a welais faith ganhwylbren aur;

13 Ac y nghanol y faith ganhwylbren, un tebyg i Fab y dyn, wedi ymwisgo â gwisg laes hyd ei draed, ac wedi ymwregysu ynghylch ei fronau â gwregys aur.

14 Ei ben ef a'i wallt oedd wynion fel gwlan, cyn wyned a'r eira; a'i lygaid fel ffam dân;

15 A'i draed yn debyg i bres coeth, megis yn llosgi mewn ffwrn; a'i lais fel fwn llawer o ddyfroedd.

16 Ac yr oedd ganddo yn ei law ddehau faith ferren: ac o'i enau yr oedd cleddyf llym dau-finiog yn dyfod allan: a'i wynebpryd fel yr haul yn disgleirio yn ei nerth.

17 A phan welais ef, mi a syrthiais wrth ei draed ef fel marw: ac efe a ofododd ei law ddehau arnaf fi, gan ddywedyd wrthyf, Nac ofna: Myfi yw'r cyntaf a'r diweddaf:

18 A'r hwn wyf fyw, ac a fum farw; ac wele, byw ydwyf yn oes oesoedd, Amen; ac y mae gennyf agoriadau uffern a marwolaeth.

19 Ysgrifenna'r pethau a welais, a'r pethau fydd, a'r pethau a fydd ar ol hyn;

20 Dirgelwch y faith ferren a welais yn fy llaw ddehau, a'r faith ganhwylbren aur: y faith ferren, angylion y faith eglwys ydynt: a'r faith ganhwylbren a welais, y faith eglwys ydynt.

P E N. II.

Pa beth a orchymynir ei ysgrifennu at eglwys Ephesus, Smyrna, &c.

A T angel yr eglwys fydd yn Ephesus, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae yr hwn fydd yn dal y faith ferren yn ei law ddehau, yr hwn fydd yn rhodio ynghanol y faith

ganhwylbren aur, yn eu dywedyd;

2 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th lasur, a'th amynedd, ac na'elli oddef y rhai drwg: a phrofi o honot y rhai fydd yn dywedyd eu bod yn apostolion, ac nid ydynt; a chael o honot hwynt yn gelwyddog.

3 A thi a oddefais, ac y mae amynedd gennyf, ac a gymmeraist boen er mwyn fy enw i, ac ni ddiffygiaist.

4 Eithr y mae gentiyf beth yn dyerbyn, am i ti ymadael a'th gariad cyntaf.

5 Cofia gan hynny o ba le y syrthiais, ac edifarha, a' gwna'r gweithredoedd cyntaf: ac onid e, yr wyf fi yn dyfod attat ti ar frys, ac mi a symmudaf dy ganhwylbren di allan o'i le, oni edifarhai di.

6 Ond hyn fydd gennyf ti, dy fod ti yn casau gweithredoedd y Nicolaid, y rhai yr wyf fi hefyd yn eu casau.

7 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed pa beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys; I'r hwn fydd yn gorchfygu y rhoddaf iddo i fwytta o bren y bywyd, yr hwn fydd ynghanol paradwys Dduw.

8 Ac at angel yr eglwys fydd yn Smyrna, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae'r cyntaf a'r diweddaf, yr hwn a fu farw, ac fydd fyw, yn eu dywedyd;

9 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gystudd, a'th dlodi, (eithr cyfoethog wyt, a mi a adwaen galledd y rhai fydd yn dywedyd eu bod yn luddewon, ac nid ydynt ond fynagog fatan.

10 Nac ofna ddim o'r pethau yr ydwyf i'w dioddef: wele, y cythraul a fwrw rai o honoch chwi i garchar, fel y'ch profer; a chwi a gewch gystudd ddeng niwrnod: bydd ffyddlon hyd anghau, ac mi a roddaf i ti goron y bywyd.

11 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys; Yr hwn fydd yn gorchfygu ni chaiff ddim niweid gan yr ail farwolaeth.

12 Ac at angel yr eglwys fydd yn Pergamus, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae'r hwn fydd ganddo y cleddyf llym dau-finiog, yn eu dywedyd;

13 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a pha le yr wyt yn trigo, sef lle mae'r gorseddfaingc fatan: ac yr wyt yn dal fy enw i, ac ni wedais fy ffydd i, ie, yn y dyddiau y bu Antipas yn ferthyr ffyddlon i mi, yr hwn a laddwyd yn eich plith chwi, lle y mae fatan yn trigo.

Ffydd a' gwna ef yn eiddo i ni. Y mae'r hwn a fu farw trofom, yn byw hefyd trofom, ie, yn dragywydd.

ac ar ryw ddydd efe a eger ffeulau pawb ag fydd yn huno ynddo ef.

14 Eithr y mae gennyf ychydig bethau yn dy erbyn di, o blegid bod gennyf ^r yno *rai* yn dal athrawiaeth

^aNum. 25.
1.

15 Felly y mae gennyf titheu hefyd ^r *rai* yn dal athrawiaeth y Nicolaiaid, yr hyn beth yr wyf fi yn ei gafau.

^a1 Cor. 5. 6.

16 Edifarha; ac os amgen, yr wyf fi yn dyfod attat ar frys, ac a ryfelaf yn eu herbyn hwynt â ^u chleddyf fy ngenau.

^aDat. 1. 16

17 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys; I'r hwn fydd yn gorchfygu y rhoddaf iddo fwytta o'r manna cuddiedig, ac a roddaf iddo garreg wen, ac ar y garreg ^a enw newydd wedi ei ysgrifennu, yr hwn nid edwyn neb, ond yr hwn fydd yn *ei* dderbyn.

^aEsa. 65.

^{16.}

^{Rhuf. 8.}

^{15.}

^{1 Cor. 2. 9.}

18 ¶ Ac at angel yr eglwys fydd yn Thyatira, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae Mab Duw yn eu dywedyd, yr hwn fydd â'i ⁷ lygaid fel ffam dân, a'i draed yn debyg i bres coeth;

^y Dat. 1.

^{14.}

^{Diar. 15. 3}

19 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gariad, a'th wasanaeth, a'th ffydd, a'th amynedd di, a'th weithredoedd; a *bod* y rhai ^a diweddaf yn fwy na'r rhai cyntaf.

² Mat. 13.

^{23.}

^{Sal. 92. 13.}

20 Eithr y mae gennyf ychydig bethau yn dy erbyn, o blegid dy fod yn ^a gadael i'r wraig honno, ^b Jezebel, yr hon fydd yn ei galw ei hun yn brophwydes, ddyfsgu, a thwylo fy ngwasanaethwyr i odinebu, ac i fwytta pethau wedi eu haberthu i eilunod.

^a 1 Cor. 5. 1

^{2.}

¹ Tim. 5.

^{22.}

^b Dat. 17. 1

¹ Bren. 16.

^{31.}

21 Ac mi a roddais iddi ^c amfer i edifarhau am ei godineb; ac nid edifarhaodd hi.

^c 2 Pedr 3.

^{9.}

^{Rhuf. 2. 4.}

^{5.}

¹ Pedr 3.

^{20.}

^d Sal. 41. 4.

^{Adn. 20.}

^{21.}

22 Wele, yr wyf fi yn ei bwrw hi ^d ar wely, a'r rhai fydd yn godinebu gyd â hi, i gystudd mawr, onid edifarhant am eu gweithredoedd.

^e 2 Sam. 12

^{14.}

^{Sal. 9. 16.}

23 A'i ^e phlant hi a laddaf â marwolaeth: a'r holl eglwys a gânt wybod mai myfi yw'r hwn fydd yn chwilio'r arennau a'r calonnau: ac mi a roddaf i bob un o honoch yn ol eich gweithredoedd.

24 Eithr wrthyh chwi yr wyf yn dywedyd, ac wrth y lleill yn Thyatira, Y sawl nid oes ganddynt ddyfgeidiaeth hon, a'r rhai ^f ni adnabuant ^g ddyfnderau satan, fel y dywedant, Ni fwriaf arnoch faich arall:

^f Dat. 3. 4.

^{Gen. 7. 1.}

^g 2 Cor. 11.

^{23.}

² Thef. 2. 9

^{10.}

25 Eithr yr hwn fydd gennych, deliwch hyd oni ddelwyf.

26 A'r hwn fydd yn gorchfygu, ac yn cadw fy ngweithredoedd hyd

y diwedd, mi a roddaf iddo ^h awdur. ^a Sal. 45. 16. a 147

27 (Ac *efe* a'u ⁱ bugeilia hwy ^a gwialen haiarn: fel llestri pridd y ¹ dryllir hwynt) fel y derbynias inneu gan fy Nhad:

28 Ac mi a roddaf iddo'r seren ^k foreu.

29 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

P E N. III.

1 Ceryddu angel eglwys Sardis. 8, 10 Eglwys Philadelphia yn cael clod.

AC at angel yr eglwys fydd yn Sardis, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae'r hwn fydd â ^a faith Yf. ^a Ioan. 17. 26. a 16. 14. pryd Duw, a'r faith seren ganddo, yn eu dywedyd; Mi a adwaen dy weithredoedd di; o blegid y mae gennyf ^b enw dy fod yn fyw, a ma- ^b Tim. 3. 5.

2 Bydd wiliadwrus, a sic'rha'r pethau fydd yn ol, y rhai fydd barod i farw: canys ni ^c chefais dy weithredoedd yn gyflawn ger bron Duw.

3 Cofia gan hynny pa fodd y ^d derbyniasit ac y clywaist, a chadw, ac edifarha: os tydi gan hynny ni wili, mi a ddeuaf arnat ti fel lleidr, ac ni chei di wybod pa awr y deuaf arnat.

4 Eithr y mae gennyf ^e ychydig enwau, ie, yn Sardis, y rhai ni halogasant eu dillad; a *hwy* a rodiant gyd â mi mewn *dillad* gwynion: o blegid teilwng ydynt.

5 Yr hwn fydd yn ^f gorchfygu, hwnnw a wisgir mewn dillad gwynion; ac ni ddileaf ei enw ef allan o lyfr y bywyd, ond mi a gyffesaf ei enw ef ger bron fy Nhad, a cher bron ei angylion ef.

6 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

7 ¶ Ac at angel yr eglwys fydd yn Philadelphia, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae'r Sanctaidd, y Cywir, yn eu dywedyd; yr hwn fydd ganddo ^g agoriad Dafydd; yr hwn fydd yn agoryd, ac nid yw neb yn cau; ac yn cau, ac nid yw neb yn agoryd:

8 Mi a adwaen dy weithredoedd: wele, rhoddais ger dy fron ddrws agored, ^h ac ni ddichon neb ei gau: canys y mae gennyf ychydig nerth; a thi a gedwaist fy ngair, ac ni wedaist fy enw.

9 Wele, mi a wnaif iddynt hwy o synagog satan, y rhai fydd yn dywedyd eu bod yn Iuddewon, ac nid ydynt, ond dywedyd celwydd y maent; wele, *meddaf*, gwnaf iddynt ddyfod ac ⁱ addoli o flaen dy draed, a gwybod fy mod i yn dy garu di.

10 O achos cadw o honot ^k air fy amynedd i, minneu a'th ^l gadwaf di oddiwrth awr y brofedigaeth, yr hon a ddaw ar yr holl fyd, i brofi y rhai fydd yn trigo ar y ddaear.

11 Wele, yr wyf yn dyfod ar frys: dal yr hyn ^m fydd gennyt, fel na ddygo neb dy goron di.

12 Yr hwn fydd yn gorchfygu, mi a'i gwnaf yn ⁿ golofn yn nheml fy Nuw i, ac allan nid â efe mwyach; ac mi a 'sgrifennaf arno ef enw fy Nuw i, ac enw dinas fy Nuw i, yr hon ydyw Jerusaleml newydd, yr hon fydd yn disgyn o'r nef oddiwrth fy Nuw i: ac mi a 'sgrifennaf arno ef fy enw newydd i.

13 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

14 ¶ Ac at angel eglwys y Laodiceaid, ysgrifenna; Y pethau hyn y mae P Amen yn eu dywedyd, y Tyt fyddlon a chywir, a dechreuad creaduriaeth Duw;

15 Mi a adwaen dy weithredoedd di, nad ydwynt nac ^s oer na brwd: mi a fynwn pe bait oer neu frwd.

16 Felly, am dy fod yn glaiar, ac nid yn oer nac yn frwd, mi a'th chwydaf di allan o'm genau:

17 O blegid dy fod yn ^u dywedyd, Goludog wyf, ac mi a gyfoethogais, ac nid oes arnaf eisiau dim; ac ni wyddost dy fod yn druan, ac yn resynol, ac yn dlawd, ac yn ddall, ac yn noeth.

18 Yr wyf yn dy gynggori i brynu ^v gennyf fi aur wedi ei buro trwy dŵn, fel y'th gyfoethoger; a dillad gwynion, fel y'th wisger, ac fel nad ymddangoso gwarth dy noethder di; ira hefyd dy lygaid ag eli llygaid, fel y gwelech.

19 Yr wyf fi yn argyhoeddi ac yn ceryddu y fawl yr wyf yn ^z eu caru: am hynny bydded zel gennyt, ac edifarha.

20 Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws ac yn ^a curo: os clyw neb fy llais i, ac agoryd y drws, mi a ddeuaf i mewn atto ef, ac a swpperaf gyd ag ef, ac yntef gyd â minneu.

21 Yr hwn fydd yn gorchfygu, rhoddaf iddo ef eistedd gyd â mi ar fy ngorseddfaingc, megis y gorchfygais inneu, ac yr ^c eisteddais gyd â'm Tad ar ei orseddfaingc ef.

22 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

P E N. IV.

Yr henuriaid yn addoli Duw.

YN ol y pethau hyn yr edrychais, ac wele ^a ddrws wedi ei agoryd

yn y nef: a'r llais cyntaf a glywais, oedd fel llais udgorn yn ymddiddan â mi; gan ddywedyd, ^b Dring i fynu yma, ac mi a ddangosaf i ti y pethau fydd raid eu bod ar ol hyn.

2 Ac yn y man yr oeddwn yn yr yspryd: ac wele, yr oedd ^c gorseddfaingc wedi eu gosod yn y nef, ac un yn eistedd ar yr orseddfaingc.

3 A'r hwn oedd yn eistedd oedd yn debyg yr olwg arno i faen jaspis a fardin: ac yr oedd ^d enfys o amgylch yr orseddfaingc, yn debyg yr olwg arno i smaragdus.

4 Ac ynghylch yr orseddfaingc yr oedd pedair gorseddfaingc ar hugain: ac ar y gorseddfaingciau y gwelais bedwar ^e henuriad ar hugain yn eistedd, wedi eu gwisgo mewn dillad gwynion; ac yr oedd ganddynt ar eu pennau goronau aur.

5 Ac yr oedd yn dyfod allan o'r orseddfaingc, fel, a tharanau, a lleisiau: ac yr oedd faith o f lampau tân yn llosgi ger bron yr orseddfaingc, y rhai yw faith Ysryd Duw.

6 Ac o flaen yr orseddfaingc yr ydoedd môr o wydr, yn debyg i grystal: ac ynghanol yr orseddfaingc, ac ynghylch yr orseddfaingc, yr oedd 8 pedwar anifail yn llawn o lygaid o'r tu blaen ac o'r tu ol.

7 A'r anifail cyntaf oedd debyg i lew, a'r ail anifail yn debyg i lo, a'r trydydd anifail oedd ganddo wyneb fel dyn, a'r pedwerydd anifail oedd debyg i eryr yn ehedeg.

8 A'r pedwar anifail oedd ganddynt, bob un o honynt, ^h chwech o adenydd o'u hamgylch; ac yr oedd ynt ⁱ oddi fewn yn llawn llygaid: ac nid oeddynt yn gorphwys ddydd a nos, gan ddywedyd, Sanct, Sanct, Sanct, Arglwydd Dduw Hollalluog, yr hwn oedd, a'r hwn fydd, a'r hwn fydd i ddyfod.

9 A phan fyddo yr anifeiliaid yn ^k rhoddi gogoniant, ac anrhydedd, a diolch, i'r hwn oedd yn eistedd ar yr orseddfaingc, yr hwn fydd yn byw yn oes oesoedd,

10 Y mae'r pedwar henuriad ar hugain yn syrthio ger bron yr hwn oedd yn eistedd ar yr orseddfaingc, ac yn addoli'r hwn fydd yn byw yn oes oesoedd, ac yn ^l bwrw eu coronau ger bron yr orseddfaingc, gan ddywedyd,

11 Teilwng, wyt O Arglwydd, i dderbyn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: canys ti a greaist bob peth, ac o herwydd dy ^m ewyllys di y maent, ac y crewyd hwynt.

P E N. V.

Yr Oen yn agoryd y llyfr seliedig.

AC mi a welais yn neheulaw yr hwn oedd yn eistedd ar yr orfeddfaingc, lyfr wedi ei 'sgrifennu oddi fewn ac oddi allan, wedi ei selio

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

^{27.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10 ^{12.} ¹Cor. 2. 10

sydd ynddynt, a glywais i yn dywed, I'r hwn sydd yn eistedd ar yr orfeddfaingc, ac i'r Oen, y byddor fendith, a'r anrhydedd, a'r gogoniant, a'r gallu, yn oes oesoedd.

¹⁴ A'r pedwar anifail a ddywed: Amen: a'r pedwar henuriad ar hugain a syrthiasant i lawr, ac a addolasant yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd.

P E N . VI.

Yr Oen yn agoryd seliau'r llyfr.

AC mi a welais, pan agorodd yr Oen un o'r seliau, ac mi a glywais un o'r pedwar anifail yn dywedyd, fel a trwst taran, Tyred, a gwel.

² Ac mi a welais, ac wele b farch gwyn: a'r hwn oedd yn eistedd arno a bwa ganddo; a rhoddwyd iddo goron: ac efe a aeth allan yn gorchfygu, ac i orchfygu.

³ A phan agorodd efe yr ail fel, mi a glywais yr ail anifail yn dywed, Tyred, a gwel.

⁴ Ac fe aeth allan farch arall, un coch: a'r hwn oedd yn eistedd arno y d rhoddwyd iddo gymmeryd heiddwch oddi ar y ddaear, fel y lladdent eu gilydd: a rhoddwyd iddo gleddyf mawr.

⁵ A phan agorodd efe y drydedd fel, mi a glywais y trydydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel: ac mi a welais, ac wele c farch dŷ, a'r hwn oedd yn eistedd arno, a chlorian ganddo yn ei law.

⁶ Ac mi a glywais lais ynghanol y pedwar anifail yn dywedyd, Mesur o wenith er f ceiniog, a thri mesur o haid er ceiniog; a'r olew a'r gwin, a na wna niweid iddynt.

⁷ A phan agorodd efe y bedwaredd fel, mi a glywais lais y pedwerydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel.

⁸ Ac mi a edrychais, ac wele farch h gwelw-las: ac enw yr hwn oedd yn eistedd arno oedd Marwolaeth; ac yr oedd uffern yn canlyn gyd ag ef: a rhoddwyd iddynt awdurdod ar y bedwaredd ran o'r ddaear, i ladd a chleddyf, ac a newyn, ac a marwolaeth, ac a bwyffilod y ddaear.

⁹ A phan agorodd efe y bummed fel, mi a welais dan yr i allor encidiau y rhai a laddesid am air Duw, ac am y dystiolaeth oedd ganddynt.

¹⁰ A hwy a k lefasant a llef uchel, gan ddywedyd, Pa hyd, Arglwydd, sanctaidd a chywir, nad ydwynt yn barnu, ac yn dial ein gwaed ni ar y rhai sydd yn trigo ar y ddaear?

¹¹ A gynau gwynion a roed i bob un o honynt; a dywedwyd wrthynt ar iddynt orphwys etto ychydig am-

mGen. 15. fer, hyd oni^m chyflawnid rhifeu cyd-
weision, a'u brodyr, y rhai oedd i
Mat. 23.32 gael euⁿ lladd, megis ag y carwsent
nDat. 13. hwythau.

12 Ac mi a edrychais pan agorodd
eife y chweched fel, ac wele, o bu
11. a 14. daear-gryn mawr; a'r haul a aeth
12. yn ddû fel fachlen flew, a'r lleuad a
aeth fel gwaed;

pDat. 1.20 13 A p fer y nef a syrthiasant ar
a 12.4. y ddaear, fel y mae'r ffigysbren yn
bwrw ei ffigys gleision, pan ei hyf-
gydwer gan wynt mawr.

14 A'r nef a aeth heibio fel llyfr
wedi ei blygu ynghyd, a phob my-
nydd ac ynys a' llymudwyd allan
o'u lleoedd.

15 A' brenhinoedd y ddaear, a'r
gwy'r mawr, a'r cyfoethogion, a'r
pen-capteniaid, a'r gwy'r cedyrn, a
phob gwr caeth, a phob gwr rhydd,
a ymguddiasant yn yr ogofeydd, ac
yng nghreigiau'r mynyddoedd;

16 Ac a ddywedasant wrth y my-
nyddoedd a'r creigiau, s Syrthiwech
arnom ni, a chuddiwech ni o wydd
yr hwn fydd yn eistedd ar yr orfedd-
faingc, ac oddiwrth lid yr Oen:

17 Canys daeth t dydd mawr ei
ddigter ef; a phwy a ddichon sefyll?

P E N VII.

Angel yn felio gwafanaethwyr Duw.

A Cyn ol y pethau hyn, mi a wel-
ais bedwar angel yn sefyll ar
bedair congl y ddaear, yn dal pedwar
gwynt y ddaear, fel na chwythai'r
gwynt ar y ddaear, nac ar y môr,
nac ar un pren.

2 Ac mi a welais b angel arall yn
dyfod i fynu oddiwrth godiad haul,
a c fel y Duw byw ganddo: ac efe a
lesodd â llef uchel ar y pedwar angel,
i'r rhai y rhoddafid gallu i ddrygu'r
ddaear a'r môr,

3 Gan ddywedyd, Na ddrygwech
y ddaear, na'r môr, na'r prennau,
ne's d darfod i ni felio gwafanaeth-
wyr ein Duw ni yn eu talcennau.

4 Ac mi a glywais nifer e y rhai
a feliwyd: yr oedd wedi eu felio gant
a 13.48. f a phedair a dengain o filoedd o holl
Ecl. 12.7. lwythau meibion Israel.

5 O lwyth Juda yr oedd deuddeng
mil wedi eu felio: o lwyth Reuben
yr oedd deuddeng mil wedi eu felio:
o lwyth Gad yr oedd deuddeng mil
wedi eu felio:

6 O lwyth Aser yr oedd deuddeng
mil wedi eu felio: o lwyth Neph-
thali yr oedd deuddeng mil wedi eu
felio: o lwyth Manasses yr oedd deu-
ddeng mil wedi eu felio:

7 O lwyth Simeon yr oedd deu-
ddeng mil wedi eu felio: o lwyth
Dan 12.3 8 Lefi yr oedd deuddeng mil wedi eu

felio: o lwyth Issacar yr oedd deu-
ddeng mil wedi eu felio:

8 O lwyth Zabulon yr oedd deu-
ddeng mil wedi eu felio: o lwyth
h Joseph yr oedd deuddeng mil wedi h Gen. 48.
eu felio: o lwyth Benjamin yr oedd 13.
deuddeng mil wedi eu felio: 1 Bren. 1.1
26.

9 Wedi hyn mi a edrychais, ac
wele i dyrfa fawr, yr hon ni allai neb
ei rhifo, o bob ceneol, a llwythau,
a phobloedd, ac ieithoedd, yn sefyll
ger bron yr orfeddfaingc, a cher
bron yr Oen, wedi eu gwisgo mewn
gynau gwynion, a phalmwydd yn
eu dwylaw;

10 Ac yn llefain â llef uchel, gan
ddywedyd, Iachawdwriaeth i'n Duw
ni, yr hwn fydd yn eistedd ar yr
orfeddfaingc, ac i'r k Oen.

11 A'r holl angylion a safasant o
amgylch yr orfeddfaingc, a'r l henu-
riaid, a'r pedwar anifail, ac a syrth-
iasant ger bron yr orfeddfaingc ar
eu hwynebau, ac a addolasant Dduw,

12 Gan ddywedyd, Amen: Y
m fendith, a'r gogoniant, a'r doeth- m Eph. 1.
ineb, a'r diolch, a'r anrhydedd, a'r 6.
gallu, a'r nerth, a fyddo i'n Duw ni
yn oes oesoedd. Amen.

13 Ac un o'r henuriaid a ateb-
odd, gan ddywedyd wrthyf, Pwy
ydyw y rhai hyn fydd wedi eu gwis-
go mewn gynau gwynion? ac o ba le
y daethant?

14 Ac mi a ddywedais wrtho ef,
Arglwydd, ti a wyddost. Ac efe a
ddywedodd wrthyf, Y rhai hyn yw
y rhai a ddaethant allan o'r n cystudd n Dat. 17.
mawr, ac a olchasant eu gynau, ac a 17.6.
a'u o cannasant hwy yng waed yr o'r Ioan 1.7
Oen. Dat. 1.5.

15 O herwydd hynny y maent
ger bron gorfeddfaingc Duw, ac yn
ei wafanaethu ef ddydd a nos yn ei
p deml: a'r hwn fydd yn eistedd ar p Dat. 27.
yr orfeddfaingc a drig yn eu plith 22.
hwynt.

16 Ni fydd arnynt q na newyn q Efa. 49.
mwyach, na fyched mwyach; ac ni 10.
ddisgyn arnynt na'r haul, na dim Sal 23.2
gwres. Dat. 21.4.

17 O blegid yr Oen, yr hwn fydd
ynghanol yr orfeddfaingc, a'u bu-
geilia hwynt, ac a'u harwain hwynt
at ffynhonnau bywiol o ddyfroedd:
a Duw a fych ymaith bob deigr oddi
wrth eu llygaid hwynt.

P E N. VIII.

Agoryd y feithfed fel.

A Phan agorodd efe y feithfed
fel, yr ydoedd a gosteg yn y a Job. 29.9
nef megis dros hanner awr. Zec. 2.13.

2 Ac mi a welais y faith angel, y b Efa. 58.8
rhai oedd yn sefyll ger bron Duw; a Sal 78.38.
rhoddwyd iddynt faith q b udgyrn. 1 Pedr. 3.
20.

^cMal.3.1. 3 Ac ^c angel arall a ddaeth, ac a
Rhuf.8. safodd ger bron yr allor, a thussler
24. aur ganddo: a rhoddwyd iddo arogl-
Heb.13.10 darth lawer, fel yr ^d offrymmai *ef*
^eEph.1.6. gyd â gweddiau'r holl faint ar yr
a.2. allor aur, yr hon oedd ger bron yr
Mat.3.17. orfuddfainge.

4 Ac fe aeth mwg yr arogl-darth
gyd â gweddiau y faint, o law yr
^eAct.10.4 angel, ^e i fynu ger bron Duw.
Sal.141.2.

5 A'r angel a gymmerth y thussler,
ac a'i llanwodd hi o dân yr allor, ac
^fIoan.12. a'i bwriodd i'r ddaear: a bu ^f lleisiau,
28. a 11. a tharanau, a mellit, a daear-gryn.
41,42.

6 A'r saith angel, y rhai oedd â'r
^gMat.24. saith udgorn ganddynt, a ^g ymba-
25. rottoisant i udganu.

7 A'r angel cyntaf a udganodd; a
bu cenllysg, a than, wedi eu cym-
mysgu â gwaed, a hwy a fwriwyd i'r
ddaeear: a thraian y pennau a losg-
wyd, a'r holl laswellt a losgwyd.

8 A'r ail angel a udganodd; ac
^hEsa.64.1 megis ^h mynydd mawr yn ⁱ llosgi
12.Tim.3. gan dân a fwriwyd i'r môr: a thraian
13. y môr a aeth yn waed;

9 A bu farw traian y creaduriaid,
y rhai oedd yn y môr, ac â [§] byw
Sal.109. ynddynt; a thraian y llongau a ddi-
17. nystrwyd.

10 A'r trydydd angel a udganodd;
^kEsa.14. a syrthiodd o'r nef ^k feren fawr, yn
12. a 32.4 llosgi fel lamp; a hi a syrthiodd ar
draian yr afonydd, ac ar ffynhonnau
y dyfroedd:

11 Ac enw'r feren a elwir ^l Wer-
^lHeb.12. mod; ac aeth traian y dyfroedd yn
15. wermod; a llawer o ddynion a fuant
Deut.29. feirw gan y dyfroedd, o blegid eu
15. myned yn chwerwon.

12 A'r pedwerydd angel a udga-
^mEsa.13. nodd; a tharawyd traian yr ^m haul, a
20. thraian y lleuad, a thraian y ser; fel
Jer.15.0. y tywyllwyd eu traian hwynt, ac ni
Ezec.32.7 lewyrchodd y dydd ei draian, a'r nos
yr un ffunud.

13 Ac mi a edrychais, ac a glyw-
ⁿDat.9. ais angel yn ehedeg ynghanol y nef,
12. gan ddywedyd â llef uchel, ⁿ Gwae,
oMat.18. gwae, gwae i'r rhai fydd yn ^o trigo
7. ar y ddaear, rhag lleisiau eraill ud-
Adn.7. gorn y tri angel, y rhai fydd etto i
udganu.

P E N. IX.

Udganu o'r pummed angel.

A'r pummed angel a udganodd;
^aTim.4. ac mi a welais ^a feren yn syrthio
1,2. o'r nef i'r ddaear: a rhoddwyd iddo
2Thes.2.3 ef agoriad y pydew heb waelod.
4.

2 Ac efe a agorodd y pydew heb
^bTim.4. waelod, a chododd ^b mwg o'r pydew,
1. fel mwg ffwrnes fawr; a thywyllwyd
Dat.17.2. yr haul a'r awyr gan fwg y pydew.
Adn.20, 21.

3 Ac o'r mwg y daeth allan ^c loc-
^cAdn.4. ustiaid ar y ddaear; a rhoddwyd
Ed.10.13 14.

awdurdod iddynt, fel y mae gan yf-
gorpionau'r ddaear awdurdod.

4 A dywedpwyd wrthynt, ^d na ^d Dat.6.6.
wnaent niweid i laswellt y ddaear, ^d Mat.24.
nac i ddiin gwyrddlas, nac i un pren;
24. ond yn unig i'r dynion oedd ^e heb ^e Dat.7.3.
fel Duw yn eu talcennau. ^e Eia.3.12.

5 A rhoddwyd iddynt na laddent
hwynt, ond bod iddynt ^f eu blino ^f Sal.10.
hwynt bum mis: ac y byddai eu ^f 14.
gofid hwynt fel gofid oddiwrth yf-
gorpion, pau ddarfyddai iddi frathu
dyn.

6 Ac yn y dyddiau hynny y ^g cais ^g Diar.18.
dynion farwolaeth, ac ni's cânt; ac ^g Job.3.20.
a chwennychant farw, a marwolaeth
a gilia oddi wrthynt.

7 A dull y locustiaid oedd debyg i
^h feirch wedi eu parottoi i ryfel: ac ^h Jer.5.8.
yr oedd ar eu pennau megis coronau
yn debyg i aur, a'u hwynebau fel
i wynebau dynion. ⁱ Eph.4.14

8 A ^k gwallt oedd ganddynt fel
Mat.7.15. gwallt gwagedd, a'u ^k dannedd oedd ^k Diar.6.
fel dannedd llewod. ^k 24.

9 Ac yr oedd ganddynt ^m lurigau ^m Dan.13.
fel llurigau haiarn; a llais eu haden-
ydd oedd fel llais cerbydau llawer o
feirch yn rhedeg i ryfel.

10 Ac yr oedd ganddynt gynffon-
nau tebyg i ysgorpionau, ac yr oedd
ⁿ colynnau yn eu cynffonnau hwynt: ⁿ Ada.6.
a'u gallu oedd i ddrygu dynion bum
mis.

11 Ac yr oedd ganddynt frenin
arnynt, *sef* angel y pydew diwaelod:
a'i enw ef yn Hebraeg *pydew* ^o Ab- ^o Sal.11.
adon, ac yn Roeg y mae iddo enw
Apolyon.

12 ^p Un wae a ^p aeth heibio; wele, ^p Dat.17.
y mae yn dyfod etto ddwy wae yn ol
^p hyn. ^p 1.

13 A'r chweched angel a udgan-
odd; ac mi a glywais lef allan o bed-
war ^q corn yr allor aur, yr hon fydd ^q 2Thes.2.
ger bron Duw,

14 Yn dywedyd wrth y chweched
angel, yr hwn oedd a'r udgorn gan-
ddo, Gallwng yn rhydd y pedwar ^r 10.
angel fydd yn ^r rhwym yn yr afon
fawr Euphrates. ^r Jer.15.10.

15 A ^t gollyngwyd y pedwar ^t 16.
angel, y rhai oedd wedi eu parottoi
erbyn awr, a diwrnod, a mis, a blwy-
ddyn, fel y lladdent y traian o'r dyn-
ion. ^t Dat.17.13.

16 A rhifedu'r llu o wyr meirch
oedd ddwy fyrddiwn o fyrddiynau: ^u 26.
ac mi a glywais eu rhifedi hwynt.

17 Ac fel hyn y gwelais i y meirch
yn y weledigaeth, a'r rhai oedd yn
eistedd arnynt, a chanddynt lurigau
tanllyd, ac o *liw* hyacinth a brwm-
stan: a phennau'r meirch oedd fel
pennau ^s llewod; ac yr oedd yn ^s 17.
m/

ned allan o'u safnau dân, a mwg, a brwmstan.

18 Gan y tri hyn y † llas traian y dynion, gan y tân, a chan y mwg, a chan y brwmstan, oedd yn dyfod allan o'u safnau hwynt.

19 Canys eu gallu hwy fydd yn eu safn, ac yn eu cynffonnau: canys eu cynffonnau oedd debyg i feirph, a phennau ganddynt; ac a'r rhai hynny y maent yn drygu.

20 A'r dynion eraill, y rhai ni laddwyd gan y plâu hyn, nid † edifarhafant oddiwrth weithredoedd eu dwylaw eu hun, fel nad addolent gythreuliaid, a delwau aur, ac arian, a phres, a maen, a phrennau, y rhai ni allant na gweled, na chlywed, na rhodio:

21 Ac nid edifarhafant oddiwrth eu llofruddiaeth, nac oddiwrth eu cyfareddion, nac oddiwrth eu † godineb, nac oddiwrth eu † lladrad.

P E N. X.

Angel a llyfr agored yn ei law.

A C mi a welais † angel cryf arall yn disgyn o'r nef, wedi ei wisgo â chwmmwl: ac enfys oedd ar ei ben, a'i wyneb ydoedd fel yr haul, a'i † draed fel colofnau o dân.

2 Ac yr oedd ganddo yn ei law llyfr bychan wedi ei agoryd: ac efe a ofododd ei droed dehau ar y môr, a'i afwy ar y † tir;

3 Ac a lefodd â llef uchel, fel y rhua † llew: ac wedi iddo lefain, y faith daran a lasarafant eu llefau hwythau.

4 Ac wedi darfod i'r faith daran lasaru eu llefau, yr oeddwn ar fedr ysgrifennu: ac mi a glywais lef o'r nef yn dywedyd wrthyf, † Seliar pethau a lasarodd y faith daran, ac na ysgrifenna hwynt.

5 A'r angel, yr hwn a welais i yn sefyll ar y môr, ac ar y tir, a gododd ei law i'r nef,

6 Ac a dyngodd i'r hwn fydd yn byw yn oes oesoedd, yr hwn a greodd y nef a'r pethau fydd ynddi, a'r ddaear a'r pethau fydd ynddi, a'r môr a'r pethau fydd ynddo, † na byddai amser mwyach:

7 Ond yn nyddiau llef y feithfed angel, pan ddechreuo efe udganu, gorphennir dirgelwch Duw, fel y mynegodd efe i'w wasanaethwyr y † prophwydi.

8 A'r llef a glywais o'r nef, a lasarodd drachefn wrthyf, ac a ddywedodd, Dos, cymmer y llyfr bychan fydd wedi ei agoryd yn llaw'r angel, yr hwn fydd yn sefyll ar y môr ac ar y tir.

9 Ac mi a aethum at yr angel, gan

ddywedyd wrtho, Moes i mi y llyfr bychan. Ac efe a ddywedodd wrthyf, Cymmer a † bwyttta ef yn llwyr; † ac efe a † chwerwa dy fol di, eithr yn dy enau y bydd yn † felus fel mêl.

10 Ac mi a gymmerais y llyfr bychan o law'r angel, ac † a'i bwytteais ef: ac yr oedd ef yn fy ngenau megis mêl yn felus: ac wedi i mi ei † fwyttta ef, fy mol a aeth yn chwerw.

11 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Rhaid i ti † drachefn brophwydi † bobloedd, a chenhedloedd, ac ieithoedd, a brenhinoedd lawer.

P E N. XI.

1 Prophwydoliaeth ac awdurdod y ddau dyf. 14 Yr ail awae yn myned heibio.

A Rhoddwyd i mi † gorfen debyg i wialen: a'r angel a safodd, gan ddywedyd, Cyfod, a mesura deml Dduw, a'r allor, a'r rhai fydd yn addoli ynddi.

2 Ond y cyntedd fydd o'r tu allan i'r deml, bwrw allan, ac na fesura ef; o blegid efe a roddwyd i'r † cenhedloedd, a'r ddinas sanctaidd a fathrant hwy ddau fis a deugain.

3 Ac mi a roddaf allu i'm † dau dyf, a hwy a brophwydant fil a dau cant a thrugain o ddyddiau, wedi ymwisgo â fachliain.

4 Y rhai hyn yw'r ddwy † olewydden, a'r ddau ganhwylbren fydd yn sefyll ger bron Duw'r ddaear.

5 Ac os ewyllysia neb wneuthur niweid iddynt; y mae † tân yn myned allan o'u genau hwynt, ac yn difetha eu gelynyon: ac os ewyllysia neb eu drygu hwynt, fel hyn y mae yn rhaid ei ladd ef.

6 Y mae gan y rhai hyn awdurdod i † gau'r nef, fel na wlawio hi yn nyddiau eu prophwydoliaeth hwynt: ac awdurdod fydd ganddynt ar y dyfroedd, i'w troi hwynt yn waed, ac i daro'r ddaear â † phob pla, cyn fynyched ag y mynnont.

7 A phan ddarfyddo iddynt orphen eu tyfolaeth, y bwytsfil, yr hwn fydd yn dyfod allan o'r † pwll diwaelod, a ryfela â hwynt, ac a'u gorchfyga hwynt, ac a'u lladd hwynt.

8 A'u cyrph hwynt a † orweddi heolydd y ddinas fawr, yr hon yn ysprydol a elwir Sodoma a'r Aipht; i lle hefyd y croeshoeliwyd ein Harglwydd ni.

9 A'r rhai o'r bobloedd, a'r llwythau, a'r ieithoedd, a'r chenhedloedd, a welant eu cyrph hwynt dridiau a hanner, ac ni oddefant roi eu cyrph hwy mewn beddau.

10 A'r rhai fydd yn trigo ar y ddaear a † lawenhant o'u plegid, ac a ymhyfydant, ac a anfonant rodd-

^m Bren. ion i'w gilydd; oblegid y ddau brophwyd hyn oedd yn ^m poeni y rhai oedd yn trigo ar y ddaear.

¹¹ Ac yn ol tridiau a hanner, Ysryd bywyd oddiwrth Dduw a aeth i mewn iddynt hwy: a hwy a fafasant ar eu traed; ac ^a ofn mawr a syrthiodd ar y rhai a'u gwelodd hwynt.

¹² A hwy a glywsant lef uchel o'r nef yn dywedyd wrthynt, Deuwch i fynu yma: a hwy a ^a aethant i fynu i'r nef mewn cwmwl; a'u gelynion a edrychasant arnynt.

¹³ Ac yn yr ^a awr honno y bu daear-gryn mawr, a ^a degfed ran y ddinas a syrthiodd; a lladdwyd yn y ddaear-gryn faith mil o wyr: a'r lleill a ddychrynasant, ac a roddasant ogoniant i Dduw'r nef.

¹⁴ Yr ail wae a aeth heibio; wele, y mae'r ^a drydedd wae yn dyfod ar frys.

¹⁵ A'r feithfed angel a udganodd; a bu llefau uchel yn y nef, yn dywedyd, Aeth teyrnasoedd y byd yn eiddo ^s ein Harglwydd ni, a'i Grist ef; ac efe a deyrnasa yn oes oesoedd.

¹⁶ A'r ^a pedwar henuriad ar hugain, y rhai oedd ger bron Duw yn eistedd ar eu gorfeddfeingciau, a syrthiasant ar eu hwynebau, ac a addolasant Dduw,

¹⁷ Gan ddywedyd, yr ydym yn diolch i ti, O Arglwydd Dduw Hollalluog, yr hwn wyt, a'r hwn oedit, a'r hwn wyt yn dyfod; o blegid ti a gymmerais dy allu mawr, ac a deyrnaisit.

¹⁸ A'r cenhedloedd a ^x ddigiasant, a daeth dy ddig di, a'r amser i farnu'r meirw, ac i roi gwobr i'w wafanaethwyr y prophwydi, ac i'r faint, ac i'r rhai sy'n ofni dy enw, fychain a mawrion; ac i ddifetha'r rhai fydd yn ^y difetha'r ddaear.

¹⁹ Ac ^a agorwyd teml Dduw yn y nef, a gwelwyd arch ei gyfammod ef yn ei deml ef: a bu mell, a llefau, a tharanau, a daear-gryn, a chenlysg mawr.

P E N. XII.

Y ddraig yn erlid y wraig, &c.

A Rhyfeloedd mawr a welwyd yn y nef; gwraig wedi ei gwisgo ^a hawl, a'r lleuad ^a dan ei thraed, ac arei phen goron oddeuddeg seren:

² A hi yn ^b feichiog, a lefodd, gan fod mewn gwewyr, a gosid i esgor.

³ A gwelwyd rhyfeddod arall yn y nef; ac wele, ^c ddraig goch fawr, a faith ben iddi, a deg corn; ac ar ei phennau faith goron.

⁴ A'i chynffon hi a dynnodd

XII. 9.] Er twyllo o fatan yr holl fyd, etto yr hwn a'i naw ei bobl. Arglwydd, cydlawna dy addewid.

draian fer y nef, ac a'u bwriodd hwynt i'r ^d ddaear: a'r ddraig a ^e safodd ger bron y wraig yr hon ydoedd yn barod i esgor, i ddifa ei phlentyn hi, pan esgorai hi arno.

⁵ A hi a esgorodd ar ^f fab gwrryw, yr hwn oedd i fugeilio yr holl genhedloedd a gwialen haiarn: a'i phlentyn hi a gymmerwyd i fynu at Dduw, ac at ei orfeddfainge ef.

⁶ A'r wraig a ^g ffodd i'r diffeithwch, lle mae ganddi le wedi ei barrottoi gan Dduw, fel y porthent hi yno i'r deucant a thrugain o ddyddiau.

⁷ A bu ^h rhyfel yn y nef; Micael a'i angylion a ryfelasant yn erbyn y ddraig; a'r ddraig a ryfelodd a'i hangylion hithau,

⁸ Ac i ni orfuant; a'u lle hwynt ni's cafwyd mwyach yn y nef.

⁹ A bwriwyd allan y ddraig fawr, yr hen farph, yr hon a elwir Diafol, a Satan, yr hwn fydd yn twyllo'r holl fyd: efe a fwriwyd allan i'r ^k ddaear, a'i angylion a fwriwyd allangyd agef.

¹⁰ Ac mi a glywais lef uchel yn dywedyd yn y nef, Yr awr hon y daeth iachawdwriaeth, a nerth, a theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Grist ef: canys cyhuddwr ein brodyr ni a fwriwyd i'r llawr, yr hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos.

¹¹ A hwy a'i gorchfygasant ef trwy waed yr Oen, a thrwy air eu tyfthiolaeth hwynt; ac ni ^m charasant eu heinioes hyd angeu.

¹² O herwydd hyn llawenhewch, y nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt: gwae y rhai fydd yn trigo ar y ddaear a'r môr: canys diafol a ddisgynodd atoch chwi, a chanddo lid mawr, o herwydd ei fod yn gwybod ^o nad oes iddo ond ychydig amser.

¹³ A phan welodd y ddraig ei ^a bwrw i'r ddaear, hi a ^p erlidiodd y wraig a esgorasai ar y mab.

¹⁴ A ^q rhoddwyd i'r wraig ddwy o adenydd eryr mawr, fel yr ehedai hi i'r diffeithwch i'w lle ei hun: lle yr ydys yn ei ^r maethu hi yno dros amser, ac amseroedd, a hanner amser, oddiwrth wyneb y farph.

¹⁵ A'r farph a fwriodd allan o'i safn ar ol y wraig ^s ddwfr megis afon, fel y gwnai ei dwyn hi ymaith gyd a'r afon.

¹⁶ A'r ^t ddaear a gynnorthwyodd y wraig; a'r ddaear a agorodd ei genau, ac a lyngodd yr afon, yr hon a fwriodd y ddraig allan o'i safn.

¹⁷ A ^u llidiodd y ddraig wrth y wraig, ac a aeth i wneuthur rhyfel

bwriodd ef allan o'r nefoedd, a'i bwria ef hefyd o galon

Luc 12. â'r x lleill o'i had hi, y rhai sydd yn
 32. cadw gorchymynion Duw, ac sydd
 Zec. 3. 1. â thystiolaeth Iesu Grist ganddynt.

P E N. XIII.

Y ddraig yn rhoddi gallu i'r bwyffil.

Deut. 13. **A**c mi a sefais ar dywod y môr,
 1. o'r môr, a chanddo faith ben a deg
 Num. 16. corn, ac ar ei gyrn ddeg coron, ac
 2. ar ei bennau enw^b cabledd.

2 A'r bwyffil a welais i oedd de-
 Mat. 4. 9. byg i lewpar, a'i^c draed fel traed
 Dan. 7. 9. arth, a'i safn fel safn llew: d a'r
 Hab. 1. 13. ddraig a roddodd iddo ef ei gallu, a'i
 12. gorfeddfaingc, ac awdurdod mawr.

Hos. 8. 4. 3 Ac mi a welais un o'i bennau
 ef megis wedi ei ladd yn farw; a'i
 8. friw marwol ef a iachawyd: a'r^e holl
 Dan. 3. 7. ddaear a ryfeddodd ar ol y bwyffil.

2 Thes. 2. 4 A hwy a f addolafant y ddraig
 4. yr hon a roes allu i'r bwyffil; ac a
 Act. 8. 9. addolafant y bwyffil; gan ddywedyd,
 Pwy fydd debyg i'r bwyffil? pwy a
 ddichon ryfela ag ef?

5 A rhoddwyd iddo ef enau yn
 1. llafaru pethau mawrion, a chabledd;
 2. a rhoddwyd iddo g awdurdod i wei-
 thio ddau fis a deugain.

6 Ac efe a agorodd ei enau mewn
 Dan. 7. cabledd yn^b erbyn Duw, i gablu ei
 25. enw ef, a'i dabernacl, a'r rhai sydd
 Gal. 12. 4. yn trigo yn y nef.

7 A rhoddwyd iddo wneuthur
 1. rhyfel â'r faint, a'uⁱ gorchfygu
 17. 6. hwynt: a rhoddwyd iddo awdurdod
 2. ar^k bob llwyth, ac iaith, a chenedl.

8 A holl drigolion y ddaear a'i
 10. haddolant ef, y rhai nid yw eu^l hen-
 12. 9. wau yn ysgrifenedig yn llyfr bywyd
 14. yr Oen, yr hwn a laddwyd er dech-
 reuad y byd.

9 Od oes gan neb glust, gwrn-
 dawed.

10 Os yw neb yn tywys i gaeth-
 1. iwed, efe a m^a i gaethiwed: os yw
 2. 3. 1. neb yn lladd â chleddyf, rhaid yw
 ei ladd yntef â chleddyf: dyma amy-
 nedd a ffydd y faint.

11 Ac mi a welais fwyffil arall
 yn codi o'r ddaear; ac yr oedd gan-
 1. ddo ddau gorn tebyg i^a oen; a lla-
 4. faru yr oedd fel draig.

12 A^o holl allu'r bwyffil cyntaf
 1. y mae efe yn ei wneuthur ger ei fron
 1. ef, ac yn peri i'r ddaear, ac i'r rhai
 1. 5. 1. sydd yn trigo ynddi, addoli'r bwyffil
 1. cyntaf, yr hwn yr iachawyd ei
 1. glwyf marwol.

13 Ac y mae efe yn gwneuthur
 1. rhyfeddodau mawrion, hyd onid
 1. yw yn peri i dân ddisgyn o'r nef i'r
 1. ddaear yng olwg dynion:

14 Ac y mae efe yn^q twyllo y
 1. rhai sydd yn trigo ar y ddaear, trwy
 1. y rhyfeddodau y rhai a roddwyd

iddo ef eu gwneuthur ger bron y
 bwyffil; gan ddywedyd wrth dri-
 golion y ddaear, am iddynt wneu-
 thur^r delw i'r bwyffil, yr hwn a^r Dan. 3. 1.
 6. gafodd friw gan gleddyf, ac a fufyw.

15 A chaniattawyd iddo ef roddi^s.
 6. anadl i ddelfw'r^s bwyffil, fel y lla-^s Adn. 14.
 2. farai delw'r bwyffil hefyd, ac y pa-
 2. rai gael o'r sawl nid addolent ddelfw
 y bwyffil, eu lladd.

16 Ac y mae yn peri i bawb, fy-
 chain a mawrion, cyfoethogion a
 thlodion, rhyddion a chaethion,
 dderbyn^t nod ar eu llaw ddehau,^t Efa 3. 3.
 neu ar eu talcennau: Act. 23. 12

17 Ac na allai neb na^u phrynu^u Dat. 18.
 na gwerthu, ond yr hwn a fyddai¹¹.
 ganddo nod, neu enw'r bwyffil, neu
 x rifedi ei enw ef. x Act. 9. 7.

18 Yma y mae doethineb: yr hwn
 sydd ganddo ddeall, bwried rifedi'r^r Dan. 6.
 bwyffil: canys^r rhifedi dyn ydyw;
 26. 27. a'i rifedi ef yw, z Chwe' chant a
 1. Cor. 14. 20. thrugain a chwech.

P E N. XIV.

1 Cwmp Babilon. 15 Y cynhauaf.

Ac mi a edrychais, ac wele, Oen
 yn sefyll ar^a fynydd Sion, a^s Sal. 2. 6.
 chyd ag ef bedair mil a faith ugain Efa 33. 20
 mil, a chanddynt enw ei Dad ef yn
 ysgrifenedig yn eu talcennau.

2 Ac mi a glywais lef^b o'r nef, b Dat. 4. 1.
 fel llef dyfroedd lawer, ac fel llef^a 17. 15.
 19. 6. taran fawr: ac mi a glywais lef te-
 lynorion yn canu ar eu telynau:

3 A hwy a ganafant megis caniad
 newydd ger bron yr orfeddfaingc, a
 cher bron y pedwar anifail, a'r he-
 nuriaid: ac ni allodd neb^c ddyfgu'r^c Barn. 12.
 gân, ond y pedair mil, a'r faith ugain⁶.
 Rhuf. 8. mil, y rhai a brynwyd oddi ar y 15.
 ddaear.

4 Y rhai hyn yw y rhai^d ni ha-^d Dat. 17. 2.
 logwyd â gwagedd: canys gwryfon^{Can. 2. 3.}
 ydynt: y rhai hyn yw y rhai sy'n
 dilyn yr Oen pa le bynnag yr elo: y
 rhai hyn a brynwyd oddiwrth ddyn-
 ion, yn flen-ffrwyth i Dduw ac i'r
 Oen.

5 Ac yn eu genau ni chaed twyll:
 canys^e difai ydynt ger bron gorfedd-^e Sal. 32. 2.
 faingc Duw. Can. 1. 15;
 16.

6 Ac mi a welais angel arall yn^f
 f ehedeg ynghanol y nef, a'r^g efengyl^f Rhuf. 12.
 dragywyddol ganddo, i efangyl^u i'r^{1. 15.}
 rhai tydd yn trigo ar y ddaear, ac i^{9.}
 bob cenedl, a llwyth, ac iaith, a^{Luc 21. 33.}
 phobl;

7 Gan ddywedyd â llef uchel,
 Ofnwch Dduw, a rhoddwch iddo
 ogoniant; o blegid daeth^h awr ei^s Act. 17.
 farn ef: ac addolwch yr hwn a wnaeth^{30.}
 y nef, a'r ddaear, a'r môr, a'r ffyn-^{Adn. 16. 19. 20.}
 honnau dyfroedd.

8 Ac angel arall a ddilynodd, gan

ddywedyd, Syrthiodd, syrthiodd Babilon, yⁱ ddinas fawr honno; o blegid hi a ddiododd yr holl genhedloedd â^k gwin llied ei godineb.

9 A'rⁱ trydydd angel a'u dilynodd hwynt, gan ddywedyd âⁱ llêf uchel, Os addola neb y bwystfil, a'i ddelw ef, a derbyn ei nod ef yn ei dalcen, neu yn ei law,

10 Hwnnw hefyd a yf o win digofaint Duw, yr hwn yn^m ddigymmysg a dywalltwyd yn phiol ei lid ef; ac efe a boenir mewnⁿ tân a brwmffan yng olwg yr angylion sanctaidd, ac yng olwg yr Oen:

11 A^o mwg eu poenedigaeth hwy fydd yn myned i fynu yn oes oesoedd: ac nid ydynt hwy yn^p cael gorphwysdra ddydd na nos, y rhai fydd yn addoli'r bwystfil a'i ddelw ef, ac os yw neb yn derbyn nod ei enw ef.

12 Yma y mae^q amynedd y faint: yma y mae'r rhai fydd yn cadw gorchymynion Duw, a ffydd Iesu.

13 Ac mi a glywais lef o'r nef, yn dywedyd wrthyf, Ysgrifenna, Gwyn eu byd y meirw y rhai fydd yn marw yn yr Arglwydd o hyn allan, medd yr Yspryd, fel y^r gorphwysfont oddi wrth eu llafur; a'u gweithredoedd fydd yn eu canlyn hwynt.

14 Ac mi a edrychais, ac wele, gwmmwl gwyn, ac ar y cwmmwl un yn eistedd tebyg i Fab y dyn, a chanddo ar ei ben goron o aur, ac yn ei law^s grymman llym.

15 Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml, gan^t lefain âⁱ llêf uchel wrth yr hwn oedd yn eistedd ar y cwmmwl, Bwrw dy grymman i mewn, a meda: canys^u daeth yr amfer i ti i fedi; o blegid addfedodd cynhauaf y ddaear.

16 A'r hwn oedd yn eistedd ar y cwmmwl a^x fwriodd ei grymman ar y ddaear, a'r ddaear a fedwyd.

17 Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml fydd yn y nef, a chanddo yntef hefyd grymman llym.

18 Ac angel arall a ddaeth allan oddiwrth^z yr allor, yr hwn oedd â gallu ganddo ar y tân; ac a lefodd â bloedd uchel ar yr hwn oedd â'r crymman llym ganddo, gan ddywedyd, Bwrw i mewn dy grymman llym, a^a chafgl ganghennau gwinwydden y ddaear; o blegid addfedodd ei grawn hi.

19 A'r angel a fwriodd ei grymman ar y ddaear, ac a gafglodd winwydden y ddaear, ac a'i bwriodd i^b gerwyn fawr digofaint Duw.

20 A'r^c gerwyn a fathrwyd o'r tu allan i'r ddinas, a gwaed a ddaeth

XV. 3] Fe ganodd Moses am y waredigaeth o gaethiwd. Cân yr Oen fydd am wlad yr addewid, a brymdd

allan o'r gerwyn hyd at ffrwynau'r meirch, ar hyd mil a chwe' chant o stadau.

P E N. XV.

Y faith angel a'r faith bla diweddas.

A C mi a welais arwydd arall yn y nef, mawr a rhyfeddol, faith angel, a chanddynt y faith^a bla diweddas; o blegid ynddynt hwy y cyflawnwyd llied Duw.

2 Ac mi a welais megis môr o wydr wedi ei^b gymmysgu â^a thân; a'r rhai^b oedd yn cael y maes ar y bwystfil, ac ar ei ddelw ef, ac ar ei nod ef, ac ar rifedi ei enw ef, yn^c sefyll ar y môr^c gwydr, a thelynau Duw ganddynt.

3 A chanu y maent gan^d Moses gwasanaethwr Duw, a chân yr Oen, gan ddywedyd, Mawr a rhyfedd yw dy weithredoedd, O Arglwydd Dduw Hollalluog; cyfiawn a chywir yw dy ffyrdd di, Brenin y faint.

4 Pwy ni'th ofna di, O Arglwydd, ac ni ogonedda dy enw[?] o blegid^{tydi} yn unig^{tyt} sanctaidd: o blegid yr^e holl genhedloedd a ddeuant ac a^e addolant ger dy fron di; o blegid dy farnau di a eglurwyd.

5 Ac yn ol hyn mi a edrychais, ac wele, yr ydoedd teml pabell y^f dyf- tiolaeth yn y nef yn agored:

6 A daeth y faith angel, y rhai yr oedd y faith bla ganddynt, a^g allan o'r deml, wedi eu gwisgo mewn lliain^h pur a disglair, a gwregysu eu dwyfronau â gwregysau aur.

7 Ac un o'r pedwar anifail a roddodd i'r faith angel faithⁱ phiol aur, yn llawn o ddigofaint Duw, yr hwn fydd yn byw yn oes oesoedd.

8 A llanwyd y deml o fwg oddiwrth ogoniant Duw, ac oddiwrth ei nerth ef: ac ni allai^k neb fyned i^k mewn i'r deml, ne's darfod cyflawni faith bla y faith angel.

P E N. XVI.

Yr angylion yn tywallt allan eu phiolau digofaint. 15 Dyfodiad Crist.

A C mi a glywais lef uchel allan o'r deml, yn dywedyd wrth y faith angel, a Eweh ymaith, a thywelltwch phiolau digofaint Duw ar y ddaear.

2 A'r cyntaf a aeth, ac a dywalltodd ei phiol ar y^b ddaear; a bu cornwyd drwg a blin ar y dynion oedd â nod y bwystfil arnynt, a'r rhai a addolasant ei ddelw ef.

3 A'r ail angel a dywalltodd ei phiol ar y^c môr; ac efe a aeth fel^c gwaed^{dyn} marw: a phob enaid byw a fu farw yn y môr:

4 A'r trydydd angel a dywalltodd ei phiol ar yr^d afonydd, ac ar y ffyn-

honnau dyfroedd; a hwy a aethant yn waed.

5 Ac mi a glywais angel y dyfroedd yn dywedyd, ^e Cyfiawn, O Arglwydd, ydwyti, yr hwn wyt, a'r hwn oedditi, a'r hwn a fyddi, o blegid barnu o honot y pethau hyn:

6 O blegid gwaed faint a phrophwydi a dywalltasant hwy, a ^f gwaed a roddaiſt iddynt i'w yfed; canys y maent yn ei haeddu.

7 Ac mi a glywais ^{un} arall allan o'r allor yn dywedyd, Ie, Arglwydd Dduw Hollalluog, ^g cywir a chyfiawn yw dy farnau di.

8 A'r pedwerydd angel a dywalltodd ei phiol ar yr ^h haul; a ^{gallu} a roed iddo i boethi dynion â thân.

9 A phoethwyd y dynion â gwres mawr, a hwy a ⁱ gablasant enw Duw, yr hwn sydd ag awdurdod ganddo ar y plâu hyn: ac nid edifarhasant i roi gogoniant iddo ef.

10 A'r pumed angel a dywalltodd ei phiol ar ^k orseddfaingc y bwytsfil; a'i deyrnas ef a aeth yn ^l dywyll: a hwy a gnoisant eu tafodau gan ofid,

11 Ac a ^m gablasant Dduw'r nef, o herwydd eu poenau, ac o herwydd eu cornwydydd; ac nid edifarhasant oddiwrth eu gweithredoedd.

12 A'r chweched angel a dywalltodd ei phiol ar yr afon fawr Euphrates; a sychodd ei ⁿ dwfr hi, fel y parottoid ffordd brenhinoedd y dwyrain.

13 Ac mi a welais dri ^o yspryd allan, tebyg i lyffaint, yn ^{dyfod} allan o safn y ddraig, ac allan o safn y bwytsfil, ac allan o enau'r gau-brophwyd.

14 Canys ^p ysprydion cythreuliaid yn gwneuthur gwyrrthiau ydynt, y rhai sydd yn myned allan at ^q frenhinoedd y ddaear, a'r holl fyd, i'w casglu hwy i ryfel y dydd hwnnw, dydd mawr Duw Hollalluog.

15 Wele, yr ^r wyf fi yn dyfod fel lleidr: gwyn ei fyd yr hwn sydd yn gwilio, ac yn cadw ei ddillad, fel na rodio yn noeth, ac iddynt weled ei ^s anharddwch ef.

16 Ac efe a'u casglodd hwynt ynghyd i le a elwir yn Hebraeg, ^t Armagedon.

17 A'r feithfed angel a dywalltodd ei phiol i'r ^u awyr; a daeth llef uchel allan o deml y nef, oddiwrth yr orseddfaingc, yn dywedyd, ^x Darfu.

18 Ac yr oedd y lleisiau, a tharanau, a melit: ac yr oedd daear-gryn mawr, y fath ni bu er pan yw dynion ar y ddaear, cymmaint daear-gryn, ac mor fawr.

19 A gwnaethpwyd y ^a ddinas ^a Dat. 19. fawr yn dair rhan, a dinafoedd y ^a 20. cenhedloedd a syrthiasant: a Babilon ^a 11. 13. fawr a ddaeth mewn cof ger bron Duw, i roddi iddi gwppan gwin digofaint ei lid ef.

20 A ^b phob ynys a ffodd ymaith, ^b Dat. 6. 14. ac ni chafwyd y mynyddoedd. ^{Esa. 2. 21.}

21 A ^c chenllysg mawr fel talentau a syrthiasant o'r nef ar ddynion: a dynion a ^d gablasant Dduw am bla'r ^d Dat. 22. cenllysg; o blegid mawr iawn ydoedd eu pla hwynt. ^{15. Luc 21. 28. Esa. 8. 21.}

P E N. XVII.

Y buttain fawr â'i gwisg ysgarlad.

A Daeth un o'r faith angel, oedd â'r faith phiol ganddynt, ac a ymddiddanodd â mi, gan ddywedyd wrthyf, Tyred, mi a ddangosaf i ti ^a farnedigaeth y ^b buttain fawr sydd ^a Dat. 18. yn eistedd ar ddyfroedd lawer; ^{8. 21.}

2 Gyd â'r hon y ^c putteiniodd brenhinoedd y ddaear, ac y ^d meddwyd y rhai sydd yn trigo ar y ddaear gan win ei phutteindra hi. ^b Nah. 3. 4. ^{Ezec. 16. 15. 30.}

3 Ac efe a'm dygodd i i'r diffethwch yn yr yspryd: ac mi a welais wraig yn ^e eistedd ar fwytsfil o liw ysgarlad, yn llawn o enwau cabledd, â faith ben iddo, a deg corn. ^c Dat. 18. 9. ^{Ezec. 16. 25.}

4 A'r wraig oedd wedi ei dilladu â phorphor ac ysgarlad, ac wedi ei gwychu ag aur, ac â main gwerthfawr a pherlau, a chanddi ^f gwppan aur yn ei llaw, yn llawn o ffieidd-dra, ac astandid ei phutteindra. ^d Diar. 7. ^{14. Dat. 14. 3. Jer. 51. 7. Nah. 3. 4.}

5 Ac ar ei ^g thalcen yr oedd enw ^g Efa. 3. 9. wedi ei fgrifennu, ^h DIRGELWCH, ^h 2. Thef. 2. BABILON FAWR, ⁱ MAMPUT-TEINIAID, A FFIEIDD-DRA'R DDAEAR. ¹ Hof. 2. 2.

6 Ac mi a welais y wraig yn feddw gan waed y faint, a chan waed ^k mer- ^k Dat. 13. 7. thyron Iesu: a phan ei gwelais, mi a ryfeddais â ^l rhyfeddod mawr. ¹ Hab. 1. 13

7 A'r angel a ddywedodd wrthyf, Pa ham y rhyfeddais? myfi a ddywedaf i ti ddirgelwch y wraig, a'r bwytsfil sy'n ei dwyn hi, yr hwn sydd â'r faith ben ganddo, a'r deg corn.

8 Y bwytsfil a welais a fu, ac nid yw; a bydd iddo ddyfod i fynu o'r pydew heb waelod, a myned i ddifftryw: a rhyfeddu a wna'r rhai sydd yn trigo ar y ddaear, (y rhai ni fgrifennwyd eu ^m henwau yn llyfr y by- ^m Dat. 13. wyd er feiliad y byd) pan welont y ^{8.} bwytsfil, yr hwn a fu, ac nid yw, er ei fod.

9 Dyma'r ⁿ meddwl sydd â doeth- ⁿ Dat. 13. ineb ganddo: y faith ben, faith fy- ^{18.} nydd ydynt, lle mae'r wraig yn eif- ^{Heb. 5. 14. Preg. 1. 17} tedd arnynt.

10 Ac y mae faith frenin: pump a gwympasant, ac un sydd, a'r llall

ni ddaeth etto; a phan ddel, rhaid iddo aros o ychydig.

11 A'r bwyffil, yr hwn oedd, ac nid ydyw, yntef yw'r wythfed; ac o'r faith y mae, ac i ddyfryw y mae yn myned.

12 A'r deg corn a welaisf, deg t brenin ydynt, y rhai ni dderbyniasant frenhiniaeth etto; eithr awdurdod fel brenhinoedd, un awr, y maent yne idderbyn gyd â'r bwyffil.

13 Yr p un meddwl fydd i'r rhai hyn, a hwy a roddant eu nerth a'u hawdurdod i'r bwyffil.

14 Y rhai hyn a ryfelant â'r Oen, a'r Oen a'u gorchfyga hwynt; o blegid Arglwydd arglwyddi ydyw, a Brenin brenhinoedd; a'r rhai fydd gyd ag ef, fydd alwedig, ac etholedig, a ffyddlon.

15 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Y dyfroedd a welaisf, lle mae'r buttain yn eistedd, pobloedd a thorfeydd ydynt, a chenhedloedd ac ieithoedd.

16 A'r deg corn a welaisf ar y bwyffil, y rhai hyn a gafant y buttain, ac a'i gwnant hi yn unig ac yn noeth, a'i chnawd hi a fwyttant hwy, ac a'i llosgant hi â thân.

17 Canys Duw a roddodd yn eu calonnau hwynt y wneuthur ei ewyllys ef, a gwneuthur yr un ewyllys, a rhoddi eu teyrnas i'r bwyffil, hyd oni chyflawner geiriau Duw.

18 A'r wraig a welaisf, yw'r ddinas fawr, fydd yn teyrnafu ar frenhinoedd y ddaear.

P E N. XVIII.

2 Cwmp Babilon. 4 Gorchymyn pobl Dduw i gilio alian o boni hi.

A C yn ol y pethau hyn, mi a welais angel arall yn dyfod i wared o'r nef, ac awdurdod mawr ganddo; a'r ddaear a oleuwyd gan ei ogoniant ef.

2 Ac efe a lefodd yn groch â llef uchel, gan ddywedyd, Syrthiodd, syrthiodd Babilon fawr honno, ac aeth yn drigfa cythreuliaid, ac yn gadwraeth pob yspryd aflan, ac yn gadwraeth pob aderyn aflan ac atgas.

3 O blegid yr holl genhedloedd a yfasant o win digofaint ei godineb hi, a brenhinoedd y ddaear a butteiniasant gyd â hi, a marchnattawyr y ddaear a gyfoethogwyd gan amllder ei moethau hi.

4 Ac mi a glywais lef arall o'r nef yn dywedyd, Deuwch allan o honi hi, fy mhobl i, fel na byddoch gygyfrannogion o'i phechodau hi, ac na dderbynioch o'i phlâau hi.

5 O blegid ei phechodau hi a gyr-

haeddasant e hyd y nef, a Duw a gofiodd ei hanwireddau hi.

6 Telwch iddi fel y talodd hithau i chwi, a dyblwch iddi y dau cym-maint yn ol ei gweithredoedd: yn y cwppan a lanwodd hi, llenwch iddi yn ddau-ddyblyg.

7 Cymmaint ag yr ymogonedd odd hi, ac y bu mewn moethau, y cymmaint arall rhoddwch iddi o ofid a galar: o blegid y mae hi yn dywedyd yn ei chalon, Yr wyf yn eistedd yn frenhines, a gweddwn nid ydyf, a galar ni's gwelaf ddim.

8 Am hynny yn un dydd y daw ei phlâau hi, sef marwolaeth, a galar, a newyn; a hi a lwyr-losgir â thân: o blegid i cryf yw yr Arglwydd Dduw, yr hwn fydd yn ei barnu hi.

9 Ac wylo am dani, a galaru drosti, a wna brenhinoedd y ddaear, y rhai a butteiniasant ac a fuant fyw yn foethus gyd â hi, pan welont i fwg ei llosgiad hi,

10 Gan sefyll o hirbell, gan ofn ei gofid hi, a dywedyd, Gwae, gwae'r ddinas fawr honno, Babilon, y ddinas gadarn! o blegid mewn un awr y daeth dy farn di.

11 A marchnattawyr y ddaear a wylant ac a alarant drosti: o blegid nid oes neb mwyach yn prynu eu marfiandaeth hwynt:

12 Marfiandaeth o aur, ac arian, a meini gwerthfawr, a pherlau, a lliain main, a phorphor, a sidan, ac ysgarlad, a phob coed & thynon, a phob llestr o ifori, a phob llestr o goed gwerthfawr iawn, ac o bres, ac o haiarn, ac o faen marmor,

13 A sinamon, a pher-aoglau, ac ennaint, a thus, a gwin, ac olew, a pheilliaid, a gwenith, ac ysgrubliaid, a defaid, a meirch, a cherbydau, a chaeth-weision, ac peneidiau dynion.

14 A'r aeron a chwennychodd dyfennaid aethant ymaith oddi wrthyf, a phob peth dainteithiol a gwyth aethant ymaith oddi wrthyf; ac ni chai hwynt ddim mwyach.

15 Marchnattawyr y pethau hyn, y rhai a gyfoethogwyd ganddi, aasant o hirbell oddi wrthi, gan ofn ei gofid hi, gan wylo a galaru,

16 A dywedyd, Gwae, gwae'r ddinas fawr honno, yr hon oedd wedi ei gwisgo â lliain main, a phorphor, ac ysgarlad, ac wedi ei gwychu ag aur, a meini gwerthfawr, a pherlau!

17 O blegid mewn un awr yr anrheithiwyd cymmaint cyfoeth: a phob llong-lywydd, a phob cwmpeini mewn llongau, a llongwyr, a

XVIII.] Fe gyflawnir y bennod hon ar frys. Y byd a'i holl ogoniant a dderfydd. Boed i ni ein cael yn yr

haeddasant e hyd y nef, a Duw a gofiodd ei hanwireddau hi.

6 Telwch iddi fel y talodd hithau i chwi, a dyblwch iddi y dau cym-maint yn ol ei gweithredoedd: yn y cwppan a lanwodd hi, llenwch iddi yn ddau-ddyblyg.

7 Cymmaint ag yr ymogonedd odd hi, ac y bu mewn moethau, y cymmaint arall rhoddwch iddi o ofid a galar: o blegid y mae hi yn dywedyd yn ei chalon, Yr wyf yn eistedd yn frenhines, a gweddwn nid ydyf, a galar ni's gwelaf ddim.

8 Am hynny yn un dydd y daw ei phlâau hi, sef marwolaeth, a galar, a newyn; a hi a lwyr-losgir â thân: o blegid i cryf yw yr Arglwydd Dduw, yr hwn fydd yn ei barnu hi.

9 Ac wylo am dani, a galaru drosti, a wna brenhinoedd y ddaear, y rhai a butteiniasant ac a fuant fyw yn foethus gyd â hi, pan welont i fwg ei llosgiad hi,

10 Gan sefyll o hirbell, gan ofn ei gofid hi, a dywedyd, Gwae, gwae'r ddinas fawr honno, Babilon, y ddinas gadarn! o blegid mewn un awr y daeth dy farn di.

11 A marchnattawyr y ddaear a wylant ac a alarant drosti: o blegid nid oes neb mwyach yn prynu eu marfiandaeth hwynt:

12 Marfiandaeth o aur, ac arian, a meini gwerthfawr, a pherlau, a lliain main, a phorphor, a sidan, ac ysgarlad, a phob coed & thynon, a phob llestr o ifori, a phob llestr o goed gwerthfawr iawn, ac o bres, ac o haiarn, ac o faen marmor,

13 A sinamon, a pher-aoglau, ac ennaint, a thus, a gwin, ac olew, a pheilliaid, a gwenith, ac ysgrubliaid, a defaid, a meirch, a cherbydau, a chaeth-weision, ac peneidiau dynion.

14 A'r aeron a chwennychodd dyfennaid aethant ymaith oddi wrthyf, a phob peth dainteithiol a gwyth aethant ymaith oddi wrthyf; ac ni chai hwynt ddim mwyach.

15 Marchnattawyr y pethau hyn, y rhai a gyfoethogwyd ganddi, aasant o hirbell oddi wrthi, gan ofn ei gofid hi, gan wylo a galaru,

16 A dywedyd, Gwae, gwae'r ddinas fawr honno, yr hon oedd wedi ei gwisgo â lliain main, a phorphor, ac ysgarlad, ac wedi ei gwychu ag aur, a meini gwerthfawr, a pherlau!

17 O blegid mewn un awr yr anrheithiwyd cymmaint cyfoeth: a phob llong-lywydd, a phob cwmpeini mewn llongau, a llongwyr, a

XVIII.] Fe gyflawnir y bennod hon ar frys. Y byd a'i holl ogoniant a dderfydd. Boed i ni ein cael yn yr

chynnifer ag y sydd â'u gwaith ar y môr, a safafant o hirbell,

18 Ac a lefasant, pan welfant t fwg ei llosgiad hi, gan ddywedyd, u Pa ddinas debyg i'r ddinas fawr honno?

19 A hwy a x fwriasant lwch^r eu pennau, ac a lefasant, gan wylo a galaru, a dywedyd, Gwae, gwae'r ddinas fawr honno, yn yr hon y cyfoethogodd yr holl rai oedd ganddynt longau ar y môr, trwy ei chost hi! o blegid mewn un awr yr anrheithiwyd hi.

20 Y Llawenha o'i phlegid hi, y nef, a chwⁱ apostolion sanctaidd a phrophwydi; o blegid dialodd Duw arni drofoch chwi.

21 Ac angel cadarn a gododd faen megis maen melin mawr, ac a'i bwriodd i'r môr, gan ddywedyd, Fel hyn gyd â rhuthr y teslir Babilon y ddinas fawr, z ac ni cheir hi mwyach.

22 A llais a telynorion, a cherdorion, a phibyddion, ac udganwyr, ni chlywir ynot mwyach; ac un crefftwr, o ba grefft bynnag y bo, ni cheir ynot mwyach; a thrwst maen melin ni chlywir ynot mwyach;

23 A llewyrch canwyll ni welir ynot mwyach; a llais priodas-fab a phriodas-ferch ni chlywir ynot mwyach: o blegid dy b farchnattawyr di oedd wyr mawr y ddaear: o blegid trwy c dy swyn-gyfaredd di y twyllwyd yr holl genhedloedd.

24 Ac ynddi y d caed gwaed prophwydi a faint, e a phawb ar a laddwyd ar y ddaear.

P E N. XIX.

Cleifori Duw am farnu'r buttain.

A C yn ol y pethau hyn mi a glywais megis llef uchel gan dyrfa fawr a yn y nef, yn dywedyd, Aleluia: Iachawdwriaeth, a gogoniant, ac anrhydedd, a gailu, i'r Arglwydd ein Duw ni:

2 O blegid b cywir a chyfiawn yw ei farnau ef: b blegid efe a farnodd y buttain fawr, yr hon a lygrodd y ddaear â'i phutteindra, ac a ddialodd waed ei weision ar ei llaw hi.

3 Ac eilwaith y dywedafant, Aleluia: c a'i mwg hi a gododd yn oes oesoedd.

4 A syrthiodd y d pedwar henuriad ar hugain, a'r pedwar anifail i lawr, ac a addolafant Dduw, yr hwn oedd yn eistedd ar yr orseddfainge, gan ddywedyd, Amen; Aleluia.

5 A llef a ddaeth allan o'r orseddfainge, yn dywedyd, Molienwch ein Duw ni, e ei holl weision ef, a'r rhai ydych yn ei ofni ef, bychain a mawrion hefyd.

6 Ac mi a glywais megis llef tyrfa fawr, ac megis llef dyfroedd lawer, ac megis llef taranau cryfion, yn dywedyd, Aleluia: o blegid f teyrnas-f odd yr Arglwydd Dduw Hollalluog

7 Llawenychwn, a gorfoleddwn, a rhoddwn ogoniant iddoef: o blegid daeth priodas yr Oen, z a'i wraig ef Rhuf. 17. a'i parottodd ei hun. Sal. 45. 13. Efa. 61. 10

8 A chaniattawyd iddi gael ei gwisgo â lliain h main glân a disglair: h Eph. 5. canys y lliain main ydyw cyfiawnder y saint.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Ysgrifenna, Bendigedig yw'r rhai a i elwir i swpper neithior yr Oen: i Rhuf. 8. ac efe a ddywedodd wrthyf, Gwir Phil. 3. 14. eiriau Duw yw'r rhai hyn.

10 Ac mi a syrthiais wrth ei draed ef, i'w addoli ef. Ac efe a ddywedodd wrthyf, k Gwel na wnelech hyn: k Aet. 10. cyd was ydwyf i ti, ac i'th frodyr y rhai fydd ganddynt dyftiolaeth Iesu: addola Dduw; canys tyftiolaeth Iesu ydyw yspryd y brophwydoliaeth.

11 Ac mi a welais y l nef yn agored; ac wele farch gwyn, a'r hwn oedd yn eistedd arno a elwid Ffyddlon a Chywir, ac m mewn cyfiawnder y mae efe yn barnu ac yn rhyfela. 56.

12 A'i lygaid oedd fel ffam dân, ac ar ei ben yr oedd n coronau lawer: n Sal. 72. 8. ac yr oedd ganddo enw yn ysgrifenedig, yr hwn ni o wyddai neb ond efe ei hun:

13 Ac yr oedd wedi ei p wisgo â gwisg wedi ei throchi mewn gwaed: a gelwir ei enw ef, Gair Duw.

14 A'r 9 lluoedd oedd yn y nef a'i canlynafant ef ar feirch gwynion, wedi eu gwisgo â lliain main, gwyn, a glân.

15 Ac allan o'i r enau ef yr oedd yn dyfod gleddyfllym, i daro'r cenhedloedd ag ef: ac efe a'u bugeilia hwynt â gwialen haiarn: ac efe sydd yn s fathru cerwyn win digofaint a llid Duw Hollalluog.

16 Ac y mae ganddo ar ei wisg, ac ar ei forddwyd, enw wedi ei ysgrifennu, t BRENIN BRENHIN-OEDD, AC ARGLWYDD AR-GLWYDDI.

17 Ac mi a welais angel yn sefyll yn yr haul; ac efe a lefodd â llef uchel, gan ddywedyd wrth yr holl adar oedd yn ehedeg trwy ganol y nef, Deuwch ac ymgelglwch ynghyd i swpper y Duw mawr;

18 Fel y bwyttaoch gig x brenhin-oedd, a chig pen-capteniaid, a chig y cedyrn, a chig meirch, a'r rhai sy yn eistedd arnynt, a chig holl ryddion a chaethion, a bychain a mawrion.

19 Ac mi a welais y y bwyffil a

brenhinoedd y ddaear, a'u lluoedd wedi ymgynnull ynghyd i wneuthur rhyfel yn erbyn yr hwn oedd yn eistedd ar y march, ac yn erbyn ei lu ef.

20 A daliwyd y bwyfifil, a chyd ag ef y gau-brophwyd, yr hwn a wnaeth wyrthiau ger ei fron ef, trwy y rhai y twyllodd efe y rhai a dderbyniasant nod y bwyfifil, a'r rhai a addolasent ei ddelfw ef: yn fyw y

^zNum. 16. ^z bwriwyd hwy ill dau i'r llyn tân yn llosgi â brwmstan.

^{31.} ¹fa 30.33 ²¹ A'r ^a lleill a laddwyd â chleddyf yr hwn oedd yn eistedd ar y march, yr hwn oedd yn dyfod allan o'i enau ef: a'r holl adar a gawfant eu gwala o'u cig hwynt.

²Jer. 50.26 ^{Dat.} 18.4.

P E N. XX.

1 Rhwymy Satan. 6 Yr adgyfodiad cyntaf. 7 Gollwng Satan yn rhydd.

^aLuc 11. ^{25.} ^{Gen.} 3.15. **A**C mi a welais angel yn disgyn o'r nef, a chanddo ^a agoriad y pydew diwaelod, a chadwyn fawr yn ei law.

^bGen. 3.1. ²Ac efe a ddaliodd y ddraig, yr hen farph, yr hon yw diafol a Satan, ac a'i rhwymodd ef *dros* fil o flynyddoedd,

^c1 Bren. 22.22. ¹Thef. 2. 9. ^{Dat.} 10. 13. ³Ac a'i bwriodd ef i'r pydew diwaelod, ac a gauodd arno, ac a feliodd arno ef, fel ^c na thwyllai efe y cenhedloedd mwyach, ne's cyflawni'r mil o flynyddoedd: ac yn ol hynny rhaid yw ei ollwng ef yn rhydd *dros* ychydig amfer.

^dLuc 19. 15. ⁴Ac mi a welais orfeddfeingciau, a hwy a eisteddasant arnynt, a barn a ^d roed iddynt hwy: ac *mi a welais* eneidiau y rhai a dorwyd eu pennau am dystiolaeth Iesu, ac am air Duw, a'r rhai ni addolasent y bwyfifil na'i ddelfw ef, ac ni dderbyniasent ei nod ef ar eu talcennau, neu ar eu dwylaw; a hwy a fuant fyw, ac a deyrnasasant ^e gyd â Chrïst fil o flynyddoedd.

^e2 Tim. 2. 12. ^{Mat.} 10.28 ^fAdn. 12. ^{Dan.} 12. 13. ⁵Eithr y ^f lleill o'r meirw ni fuant fyw drachefn, ne's cyflawni'r mil blynyddoedd: dyma'r ^g adgyfodiad cyntaf.

^hDan. 12. 12. ⁶h Gwynfydedig a sanctaidd yw'r hwn fydd a rhan iddo yn yr adgyfodiad cyntaf: y rhai hyn nid oes i'r ⁱ ail farwolaeth awdurdod arnynt, eithr hwy a fyddant offeiriad i Dduw ac i Grïst, ac a deyrnasant gyd ag ef fil o flynyddoedd.

^kAdn. 2. ⁷A phan gyflawner y mil blynyddoedd, ^k gollyngir Satan allan o'i garchar:

¹Ezec 38. 2.3 39.1. ⁸Ac efe a â allan i dwyllo'r cenhedloedd sydd ym mbedair congï y ddaear, ¹ Gog a Magog, i'w calglu hwy ynghyd i ryfel; rhif y rhai *sydd* fel tywod y môr.

⁹ A hwy a ^m aethant i fynu ar led y ddaear, ac a amgylchasant wersyll y saint, a'r ⁿ ddinas anwyl: a thân a ddaeth oddiwrth Dduw i wared o'r nef, ac a'u hysodd hwynt.

¹⁰ A diafol, yr hwn oedd yn eu twyllo hwynt, a fwriwyd i'r ^o llyn o dân a brwmstan, lle y *mae* y bwyfifil a'r gau-brophwyd; a hwy a boenir ddydd a nos yn oes oesoedd.

¹¹ Ac mi a welais ^p orfeddfeingc wen fawr, a'r hwn oedd yn eistedd arni, oddiwrth wyneb yr hwn y ffodd y ^q ddaear a'r nef; a lle ni chafwyd iddynt.

¹² Ac mi a welais y meirw, fychain a mawrion, yn sefyll ger bron Duw; a'r llyfrau a agorwyd: a'r llyfr arall a agorwyd, yr hwn yw *llyfr* y bywyd: a ^s barnwyd y meirw wrth y pethau oedd wedi eu hysgrifennu yn y llyfrau, yn oleu gweithredoedd.

¹³ A rhoddodd y môr i fynu y meirw oedd ynddo; a marwolaeth ac uffern a roddasant i fynu y meirw oedd ynddynt hwythau: a hwy a farnwyd ^t bob un yn ol eu gweithredoedd.

¹⁴ A ^u marwolaeth ac uffern a fwriwyd i'r llyn o dân: hon yw'r ail farwolaeth.

¹⁵ A phwy bynnag ni chafwyd wedi ei ^x hysgrifennu yn ^x llyfr y bywyd, bwriwyd ef i'r llyn o dân.

P E N. XXI.

1 Nef newydd, a daear newydd. 10 Y Jerusaleml nefol, a'i phortreïad.

AC mi a welais nef newydd, a daear newydd: canys y nef gyntaf a'r ddaear gyntaf a ^a aeth heibio; a'r môr nid oedd mwyach.

² A myfi Ioan a welais y ddinas sanctaidd, ^b Jerusaleml newydd, yn dyfod oddiwrth Dduw i wared o'r nef, wedi ei pharottoi fel ^c priodasferch wedi ei thrwsio i'w gwr.

³ Ac mi a glywais les uchel allan o'r nef yn dywedyd, *Wele, y mae* pabell Duw gyd â dynion, ac efe a drig gyd â hwynt, a hwy a fyddant ^d bobl iddo ef, a Duw ei hun a fydd ^e gyd â hwynt, *ac a fydd* yn Dduw iddynt.

⁴ Ac fe ^f sych Duw ymaith bob deigr oddiwrth eu llygaid hwynt; a marwolaeth ni bydd mwyach, na thristwch, na llefain, na phoen, ni bydd mwyach: o blegid y pethau cyntaf a aeth heibio.

⁵ A dywedodd yr hwn oedd yn eistedd ar yr orfeddfeingc, *Wele, yr wyf yn gneuthur pob peth yn ^g newydd*. Ac efe a ddywedodd wrthyf, *Ysgrifenna: canys y mae'r geiriau* hyn yn gywir ac yn ffyddlon.

6 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Darfu: myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu a'r diwedd: i'r hwn fydd h sychedig y rhoddaf o ffynnon dwfr y bywyd yn rhad.

7 Yr hwn fydd yn gorchfygu a etifedda i bob peth: ac mi a fyddaf iddo ef yn Dduw, ac yntef a fydd i minneu yn fab.

8 Ond i'r rhai k ofnog, a'r digred, a'r ffaidd, a'r llofruddion, a'r putteinwyr, a'r swyn-gyfareddwyr, a'r eilun-addolwyr, a'r holl gelwyddwyr, y bydd eu rhan yn y llyn fydd yn llosgi â than a brwmstan: yr hwn yw'r ail farwolaeth.

9 A daeth attaf i un o'r faith angel yr oedd y faith phiol ganddynt yn llawn o'r faith bla diwedda, ac a ymddiddanodd â mi, gan ddywedyd,

Tyred, mi a m ddangosaf i ti y briodas-ferch, gwraig yr Oen.

10 Ac efe a'm dug i ymaith yn yr yspryd i fynydd mawr ac uchel, ac a ddangosodd i mi y n ddinas fawr, Jerusalem sanctaidd, yn disgyn allan o'r nef oddiwrth Dduw,

11 A o gogoniant Duw ganddi: a'i goleu hi oedd debyg i faen o'r gwerthfawroccaf, megis maen jaspis, yn loyw fel grisial;

12 Ac iddi p fur mawr ac uchel, ac iddi ddeuddeg porth, ac wrth y pyrth ddeuddeg angel, ac enwau wedi eu hyfgrifennu arnynt, y rhai yw enwau deuddeg llwyth plant Israel.

13 O du'r q dwyrain, tri phorth; o du'r gogledd, tri phorth; o du'r dehau, tri phorth; o du'r gorllewin, tri phorth.

14 Ac yr oedd mur y ddinas â deuddeg sylfaen iddo, ac ynddynt enwau deuddeg apostol yr Oen.

15 A'r hwn oedd yn ymddiddan â mi, oedd i'r chysen aur ganddo, i fefuro' dda na a'i phyrth hi, a'i mur.

16 A'r ddinas fydd wedi ei gosod yn t bedeirongl, a'i hyd fydd gymmaint a'i lled: ac fe a fefurodd y ddinas â'r gorsen, yn t ddeuddeg mil o stadau: a'i hyd, a'i lled, a'i huchder, fydd yn ogymmaint.

17 Ac efe a fefurodd ei mur hi yn gant a phedwar cufydd a deugain, wrth fefur dyn, hynny yw, eiddo'r angel.

18 Ac adeilad ei mur hi oedd o faen jaspis; a'r ddinas oedd u aur pur, yn debyg i wydr gloyw.

19 A teiliau mur y ddinas oedd wedi eu harddu â phob rhyw x faen gwerthfawr: y fail cyntaf oedd faen

Fel y mae'r haul yn ogoniant y byd hwn, felly yr Oen a fydd gogoniant y nef. Goleuni, bywyd, cyfuar, bendith yno, a ddyfina oddiwrth y Duw-dyn.

jaspis; yr ail, saphir; y trydydd, calcedon; y pedwerydd, smaragdus;

20 Y pumed, fardonycs; y chwedched, fardius; y seithfed, crysolithus; yr wythfed, beril; y nawfed, topazion; y degfed, crysoprasus; yr unfed ar ddeg, hyacinthus; y deuddegfed, amethyftus.

21 A'r deuddeg north deuddeg perl oeddynt; a phob un o'r pyrth oedd o un y perl: a z heol y ddinas y oedd aur pur fel gwydr gloyw.

22 A a theml ni welais ynddi: canys yr Arglwydd Dduw Hollalluog, a'r Oen, yw ei theml hi.

23 A'r ddinas b nid rhaid iddi wrth yr haul, na'r lleuad, i oleuo ynddi: canys gogoniant Duw a'i goleuodd hi, a'i goleuni hi ydyw yr Oen.

24 A chenhedloedd y rhai c cadwedig a rodiant yn ei goleuni hi: ac y mae d brenhinoedd y ddaear yn dwyn eu gogoniant a'u hanrhydedd iddi hi.

25 A'i phyrth hi e ni cheuir ddim y dydd: canys ni bydd nos yno.

26 A hwy a ddygant f ogoniant ac anrhydedd y cenhedloedd iddi hi.

27 Ac nid â g i mewn iddi ddim aflan, nac yn gwneuthur ffieidd-dra, na chelwydd: ond y rhai fydd wedi eu hyfgrifennu yn llyfr bywyd yr Oen.

P E N. XXII.

1 Afon dwfr y bywyd. 2 Pren y bywyd.

5 Duw yn oleuni i'r ddinas nefol.

A C efe a ddangosodd i mi a afon bur o ddwfr y bywyd, disglaif fel grisial, yn dyfod allan o orseddfaingc Duw a'r Oen.

2 Ynghanol ei heol hi, ac o ddau tu'r afon, yr oedd b pren y bywyd, yn dwyn deuddeg rhyw ffrwyth, bob mis yn haddi ei vyth: a dail y pren oedd i iachau'r cenhedloedd.

3 A phob c melldith ni bydd mwyach: ond gorseddffaingc Duw a'r Oen a fydd ynddi hi; a'i weision ef a gwafanaethant ef.

4 A hwy a gânt d weled ei wyneb ef, a'i enw ef a fydd yn eu talcennau hynny.

5 Ac ni bydd nos yno; ac nid rhaid iddynt wrth ganwyll, na goleuni haul; o blegid y mae'r Arglwydd Dduw yn goleuo iddynt: a hwy a e deyrnasant yn oes oesoedd.

6 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Y geiriau hyn fydd f ffyddlon a chywir: ac Arglwydd Dduw y prophwydi sanctaidd a ddanfonodd ei angel i ddangos i w wafanaethwyr y pethau fydd raid iddynt fod ar frys.

^{Luc 19. 12.} 7 Wele, & yr wyf yn dyfod ar frys: gwyn ei fyd yr hwn sydd yn cadw geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn.

^{Joan 19. 36.} 8 A myfi Ioan a || welais y pethau hyn, ac a'u clywais: a phan ddarfu i mi glywed a gweled, i mi a syrthiais i lawr i addoli ger bron traed yr angel oedd yn dangos i mi y pethau hyn.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Gwel na *wnelych*: canys cyd-was ydwyf i ti, ac i'th frodyr y prophwydi, ac i'r rhai sydd yn cadw geiriau'r llyfr hwn: addola Dduw.

^{Dat. 10. 4.} 10 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Na ^{Dan. 12. 4.} h selia eiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn; o blegid y mae'r amser yn agos.

^{Exe. 2. 3.} 11 Yr hwn sydd anghyfiawn, i bydded anghyfiawn etto; a'r hwn sydd frwnt, bydded frwnt etto; a'r hwn sydd gyfiawn, bydded gyfiawn etto; a'r hwn sydd sanctaidd, bydded sanctaidd etto.

^{Esa. 40. 10.} 12 Ac wele, yr wyf yn dyfod ar frys; ^{a 62. 11.} k a'm gwobr sydd gyd â mi, i roddi i bob un fel y b'o ei waith ef.

^{Esa. 41. 4.} 13 Myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu a'r diwedd, y ^{a 44. 6.} cyntaf a'r diweddaf.

^{Mat. 7. 22.} 14 Gwyn eu byd y rhai sydd yn m gwneuthur ei orchymynion ef, fel ^{Joan 14. 6.} y byddo iddynt fraint ym mhren y bywyd, ac y ^{Dat. 21. 12.} n gallont fyned i mewn trwy'r pyrth i'r ddinas.

^{Marc 4. 11.} 15 ° Oddi allan y mae'r cwn, a'r putteinwyr, a'r llofruddion, a'r eilun-addolwyr, a phob un ag sydd yn caru ac yn gwneuthur celwydd.

16 Myfi Iesu a ddanfonais fy angel i dystiolaethu p i chwi y pethau hyn ^{Dat. 1. 17.} yn yr eglwys; myfi yw ^{Dat. 5. 5.} Gwreiddyn a Hiliogaeth Dafydd, a'r Seren foreu ^{a 2. 28.} eglur.

17 Ac y mae'r Yspryd a'r briodas-ferch yn dywedyd, ^{Can. 5. 14.} Tyred: a'r hwn sydd yn clywed, dyweded, Tyred: a'r hwn sydd a fyched arno, deued: a'r hwn sydd yn ^{Phil. 2. 13.} ewyllysio, cym-mered ddwfr y bywyd yn rhad. ^{Rhuf. 9. 16.}

18 Canys yr wyf fi yn tyfiolaethu i bob un sydd yn clywed geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn, Os ^{Deut. 32. 36.} rhydd neb *ddim* at y pethau hyn, Duw a rydd atto ef y plâu sydd wedi eu hysgrifennu yn y llyfr hwn:

19 Ac os ^{Mat. 16. 3.} tyn neb ymaith *ddim* oddiwrth eiriau llyfr y brophwydoliaeth hon, Duw a dynn ymaith ei ^{Dat. 13. 7.} x ran ef allan o lyfr y bywyd, ac ^{a 7. 14.} allan o'r ddinas sanctaidd, ac ^{a 7. 14.} oddi-*wrth* y pethau sydd wedi eu hysgrifennu yn y llyfr hwn.

20 Yr hwn sydd yn tyfiolaethu y pethau hyn, sydd yn dywedyd, Yn wir, yr wyf yn dyfod ar frys. Amen. Yn wir, y tyred, Arglwydd Iesu. ^{Mat. 24. 10.}

21 Gras ein Harglwydd ni Iesu Grist syddo gyd â chwi oll. Amen.

Arum.
Mare 4.
adas 3.

Dat. 1. 16
Dat. 5. 5.
2. 28.

Can. 5.
14.
Sal. 144. 50

Phil. 1. 13
Rhuf. 9. 16

Dent. 1. 1
Diar. 30. 6

Mat. 16.
3.

Diar. 13.
7.

Mat. 5.
10.
fu LUC 21. 28

Luc 19. 7 Wele, 8 yr wyf yn dyfod ar frys:
12. gwyn ei fyd yr hwn fydd yn cadw
Dat. 3. 11. geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn.

Ioan 19. 8 A myfi Ioan a || welais y pethau
35. hyn, ac a'u clywais: a phan ddarfu
a 21. 24. i mi glywed a gweled, † mi a syrth-
† Ioan 19. iais i lawr i addoli ger bron traed yr
10. angel oedd yn dangos i mi y pethau
Gen. 12. 13. hyn.
a 20. 2.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi,
Gwel na *zwelych*: canys cyd-was
ydwyf i ti, ac i'th frodyr y proph-
wydi, ac i'r rhai fydd yn cadw geir-
iau'r llyfr hwn: addola Dduw.

10. Ac efe a ddywedodd wrthyf fi,
Na^h felia eiriau prophwydoliaeth y
Dan. 12. 4. llyfr hwn; o blegid y mae'r amfer
yn agos.

Ezec. 2. 3. 11 Yr hwn fydd anghyfiawn, i by-
dded anghyfiawn etto; a'r hwn fydd
frwnt, bydded frwnt etto; a'r hwn
fydd gyfiawn, bydded gyfiawn etto;
a'r hwn fydd sanctaidd, bydded
sanctaidd etto.

12 Ac wele, yr wyf yn dyfod ar
Esa. 40. frys; k a'm gwobr fydd gyd â mi, i
10. roddi i bob un fel y b'o ei waith ef.
a 62. 11.

13 Myfi yw Alpha ac Omega, y
Eph. 41. 4. dechreu a'r diwedd, y l cyntaf a'r
a 44. 6. diweddaf.

14 Gwyn eu byd y rhai fydd yn
Mat. 7. m gwneuthur ei orchymynion ef, fel
22. y byddo iddynt fraint ym mhren y
Ioan 14. bywyd, ac y n gallont fyned i mewn
6. trwy'r pyrth i'r ddinas.
Dat. 21. 12.
26.

15 ° Oddi allan y mae'r cwn, a'r ° Marc 4.
swyn-gyfareddwyr, a'r putteinwyr, °
a'r llofruddion, a'r eilun-addolwyr, °
a phob un ag fydd yn caru ac yn
Judas. gwneuthur celwydd.

16 Myfi Iesu a ddanfonais fy angel
i dystiolaethu p i chwi y pethau hyn
i dat. 1. 17 yn yr eglwys; myfi yw ° Gwreiddyn
a 20. 5. a Hilogaeth Dafydd, a'r Seren foreu
a 2. 28. eglur.

17 Ac y mae'r Yspryd a'r briodas-
ferch yn dywedyd, † Tyred: a'r hwn
Can. 5. fydd yn clywed, dyweded, Tyred:
14. a'r hwn fydd a fychied arno, deued:
Sal. 144. 5. a'r hwn fydd yn s ewyllysio, cym-
Phil. 1. 17 mered ddwfr y bywyd yn rhad.
Khu. 9. 16

18 Canys yr wyf fi yn tystiolaethu
i bob un fydd yn clywed geiriau pro-
phwydoliaeth y llyfr hwn, Os^t rhydd
Dent. 1. 6. neb *ddim* at y pethau hyn, Duw a
Diar. 3. 6. rydd atto ef y plâu fydd wedi eu
hyfgrifennu yn y llyfr hwn:

19 Ac os^u tyn neb ymaith *ddim*-
Mat. 1. 6. oddiwrth eiriau llyfr y brophwydol-
iaeth hon, Duw a dynn ymaith ei
Diar. 13. x ran ef allan o lyfr y bywyd, ac
allan o'r ddinas sanctaidd, ac oddi-
wrth y pethau fydd wedi eu hyfgrif-
fennu yn y llyfr hwn.

20 Yr hwn fydd yn tystiolaethu
y pethau hyn, fydd yn dywedyd, Yn
wir, yr wyf yn dyfod ar frys. Amen.
Yn wir, † tyred, Arglwydd Iesu. 7 Mat. 1.
10.

21 Gras ein Harglwydd ni Iesu
Luc. 21. 26. Grist fyddo gyd â chwi oll. Amen.

1707.
Marc 4.
I
tudas 3.

p Dat. 1. 16
Dat. 5. 5.
a 2. 28.

r Can. 3.
14.
Sal. 144. 5.
Phil. 1. 13
Rhut. 9. 16

Dent. 1. 1
Diar. 3. 6
u

Mat. 1. 6
1. 3.
ei
ac. 1. 13.
ti. 7.
ri-

hu
yn
en.
y Mat. 4.
13.
esu Luc. 1. 21.
1. 21.